極意

Jurij Korolkov

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Kyoku mitsu!

(VESZÉLY ESETÉN ELÉGETENDŐ!)

2. KIADAS

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST
KÁRPÁTI KIADÓ, UZSGOROD
1975

A MŰ EREDETI CÍME

ЮРИЙ МИХАЙЛОВИЧ КОРОЛЬКОВ

КИО КУ МИЦУ!

(СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО — ПРИ ОПАСНОСТИ СЖЕЧЬ!)

«СОВЕТСКИЙ ПИСАТЕЛЬ» МОСКВА 1970

FORDITOTTA ZALAI EDVIN

A távoli bajkálontúli városban emlékművet emeltek hajdan egy embernek, akinek hőstette ma már feledésbe merült...

Jól emlékszem, amikor szétzúztuk a Kwantung-hadsereget, amikor véget ért a második világháború, ez az obeliszk még ott állt a téren, a vasútállomás közelében. Igaz, hogy már akkor is omladozott, burkolata foltokban hámlott le róla, látni hagyta a liláspiros téglákat, amelyek annyira kovásak voltak, hogy akár tűzkőnek is megfeleltek volna. Ilyen téglákat rég nem készítenek már, ezeket nyilván a polgárháborúban szétlőtt raktár vagy templomocska romjaiból szedték össze.

A talapzat cementbetűi, amelyek egy egyszerű orosz családnevet formáztak, szintén letöredeztek már, az emlékmű névtelenné vált. Alighanem a polgárháború óta állt ott. Ma már talán nincs is meg, régen jártam ebben a távoli bajkálontúli városban...

Márpedig az obeliszkkel egy olyan embernek állítottak emléket, aki talán az emberéletek millióit mentette meg, amikor útját állta az Oroszországra, a fiatal, még meg nem erősödött Szovjet Köztársaságra leselkedő vésznek. Szakmája szerint orvos volt, epidemiológus.

Bizonyos okokból egyelőre nem árulom el a doktor igazi nevét. Vannak dolgok, amelyekről korai volna még beszélni... Hadd nevezzem Alekszandr Nyikityics Mikulinnak...

Alekszandr Nyikityics hozzátartozói közül senki sem emlékszik már rá, milyen körülmények között került vissza a Távol-Keletre. Száműzött családból származott, apját még a múlt század végén hurcolták el Szibériába, mert valahol Közép-Oroszországban parasztlázadásban vett részt. A Mikulin család az Arguny-vidéken élt, Nyercsinszkij-Zavod környékén. Amikor kitört a tizennégyes háború, Alekszandr Mikulin végzős orvostanhallgató volt, de mielőtt megszerezte volna a

diplomát, bekerült a hadseregbe. Azt mondták, szerencsésen megúszta a dolgot, mert diákzavargásokban való részvételért kényszermunka várt volna rá.

A családi albumban fennmaradt akkori fényképe: harminc év körüli ifjú zászlós ül bepólyázott karral, műtermi korlátnak támaszkodva. Ép kezével kardja markolatát fogja, térdén tányérsapka fekszik. Akaratos arckifejezés, kissé tűnődő, mégis önbizalmat sugárzó szempár.

Azt mondják, a német háború után Szergej Lazo osztagában partizánoskodott. Harcolt Kolcsak, Ungern báró, a japán intervenciósok ellen. Egy ideig tanítóskodott is, majd visszatért eredeti szakmájához.

S ekkor történt az, amiről szólni szeretnék. Alekszandr Nyikityics abban az időben a pestis ellen küzdő járványügyi állomást vezette, amely a városon kívül állt, magas kerítéssel körülvéve, erős őrizet alatt. Az orvosok üveglombikokban tárolt aktív vakcinával dolgoztak, a kórt terjesztő rágcsálókon végeztek kísérleteket. A laboratórium a járványügyi állomás közepén helyezkedett el, egy második kerítéssel körülbástyázva, s még szigorúbb őrizet alatt.

Az orvosok váltakozva dolgoztak, egy hétig az egyik, egy hétig a másik csoport. Akiket leváltottak, a járványügyi állomás centrumában karanténba kerültek, s csak utána térhettek haza. A laboratóriumba két kordonon át jutottak be, s a külvilággal csak telefonon tartották a kapcsolatot.

Tél volt, kemény fagyok jártak. Újév közeledett. Általában hatan vonultak az önkéntes fogságba: három orvos, egy laboránsnő, egy fűtő és egy takarítónő. Esténként, a munka végeztével összegyűltek a „társalgónak" kinevezett szűk étkezőben, s a méregerős szibériai teát szürcsölgetve beszélgettek, vitatkoztak, emlékeket idéztek fel, készülődtek a szilveszterre. Ám az új esztendőt nem mind érhették meg. Egyik este rosszullét fogta el a takarítónőt, a halk szavú, félszeg asszonykát. Előbb azt hitték, megfázott. Alekszandr Nyikityics mégis elrendelte az elkülönítését, s maga mérte meg a lázát. Egyelőre nem látszott ok az aggodalomra, de reggelre már nem volt semmi kétség, a csillapíthatatlan, kínzó köhögés, a hihetetlen gyengeség, a magas láz, s ami a legfőbb, a véres köpet alapján megszületett a diagnózis: pestis!

Alekszandr Nyikityics leverten kiment a szobából, megállt a társalgó ajtajánál, és halkan ennyit mondott:

— Nyugalom, elvtársak. Pestis, semmi kétség... Haladéktalanul zárjanak bennünket karanténba. A beteget én ápolom. Velem nem érintkezhetnek!... Kétóránként mérjék meg a hőmérsékletüket.

A laboránsnő ujjaival a halántékát nyomkodva hallgatta a bejelentést. Arca krétafehér lett, félelem ült ki rá.

— Alekszandr Nyikityics, az ápolást bízza rám, önnek...

— Szó sem lehet róla! — vágott nyersen a szavába Mikulin. — Hajtsák végre az utasításaimat... Magának pedig, Jelena Viktorovna, nagyon köszönöm. — A szemében meleg fény csillogott. — Igazán köszönöm, de én már érintkeztem a beteggel, nincs mit kockáztatnom...

Fájdalmas, fanyar mosollyal az arcán az irodájába ment, hogy felhívja a városi egészségügyi osztályt. Sokáig tekergette az Ericcson gyártmányú fali telefont, míg a drót másik végéről meghallotta a jól ismert, kedélyes hangot:

— Nos, hogy vagyunk, Mikulin elvtárs, minden rendben? Készülődnek a szilveszterre?

— Sajnos, baj van!

— Miféle baj?

— A takarítónő megbetegedett. Pestis.

— Mit beszélsz?!... Pestis!... Csak nem?!

— Sajnos, az... Értesítsék a területi pártbizottságot, haladéktalanul intézkedni kell. A városban el kell rendelni a karantént, különben a pestis könnyen átterjedhet az egész területre.

Alekszandr Nyikityics latin nevén emlegette a fekete halált*, bár aligha hallhatta beszélgetésüket bárki is.

— S egészen biztos vagy a diagnózisban?

— Biztos... Csak abban reménykedhetünk — zárta le a beszélgetést Mikulin —, hogy isten segítségével megússzuk ezzel az egy esettel...

Ám mégsem sikerült egy esettel megúszni. A beteg állapota egyre romlott. Alekszandr Nyikityics azon töprengett gyötrődve, vajon hogyan fertőződött meg a takarítónő. Faggatta, de az egyre csak azt mondogatta: nem tudom.

A beteg másnap este halt meg. Halála előtt magához intette

* Az orosz köznyelvben ugyanis a pestis neve csuma, ami a magyar dögvésznek, döghalálnak felel meg. — *Ford.*

Alekszandr Nyikityicset, s elhaló hangon, már alig hallhatóan vallott a föléje hajló orvosnak:

— Nagyon rosszul vagyok, Mikulin elvtárs... Nagyon rosszul... Úgy látszik, meg kell halnom... Mégsem sikerült elégetnem a ragályt. Ne haragudjon rám, az ég szerelmére!

— Miféle ragályt? — Mikulin köpenyben, az arcán maszkkal állt előtte.

— Ami a fiolában volt... Én vagyok a hibás, Alekszandr Nyikityics. De nem mertem bevallani... Ahogy szolgálatba léptünk, rá egy napra történt. Takarítottam, igyekeztem minél rendesebben megcsinálni. A köpenyem ujjával levertem a fiolát, összetört... Ronggyal feltöröltem, és a rongyot a kályhába vágtam... Nem akartam magát nyugtalanítani...

— És mi lett az üvegcseréppel? — kérdezte rémülten Mikulin.

— Azt is a kályhába dobtam. Az utolsó darabkát is összeszedtem. Lehet, hogy akkor ette be magát a köpenyembe a ragály. Röstelltem átöltözni, gondoltam, csak nem lesz semmi baj...

Mikulin újra felhívta a városi egészségügyi osztályt. Most már közvetlen kapcsolatot létesítettek a járványügyi állomással. A készüléknél éjjel-nappal ügyeletet tartottak.

— A beteg meghalt... A többiek hőmérséklete normális... Az enyém? Az is normális... Köszönöm...

Aggasztó napok következtek. Nem tréfadolog a pestis!... Az iszonyú betegséget még a Moszkvába küldött rejtjeles táviratban is latin nevén nevezték, amelyet a beavatatlanok nem értenek, nehogy pánikot keltsenek. A beavatottak viszont tudták, mit jelent ez: a korai középkorban százmilliókat vitt el a pestis, s a járvány ötven esztendeig pusztított. Néhány évszázaddal később Európa lakosságának egynegyedét ragadta el a pestis. S lám, most a Bajkálontúlon, a pestis ellen küzdő tudományos kutató állomáson tört ki...

A bajkálontúli vasútállomásokon titkos karantént vezettek be, leállították a vasúti jegyek árusítását. A város pályaudvarát lezárták, a személyvonatok megállás nélkül haladtak át rajta. Csapatokat vontak össze, hogy járvány esetén elzárják a pestis gócait. Mindenki aggódva leste a további fejleményeket. Türelmetlen várakozásban teltek az órák a járványügyi

állomáson is, amelyet most fegyveres őrség zárt körül, puskalövésnyi távolságra tartva mindenkit az állomástól.

Alekszandr Nyikityics maga vitte ki a holttestet egy különálló épületbe, és ráterített egy lepedőt. Itt égetik el...

A lappangási idő a vége felé járt. Mindenkinek normális maradt a hőmérséklete, jó a közérzete. Alekszandr Nyikityicsnek már csaknem el is oszlott minden aggodalma... Elmúlt még egy nap, ekkor enyhe fáradtságot, fejfájást érzett, megmérte a lázát: hőemelkedés. Félelmetes tünet: elkapta a pestist...

A betegség rohamosan fejlődött ki. Teljesen legyengítette már a görcsös köhögés. A telefonhoz lépett.

— Úgy látszik, minden rendben van — mondotta, s nagy erőfeszítéssel visszafojtotta a köhögést. — A lappangási idő lejárt. Csak én betegedtem meg. A legfontosabb most a fertőtlenítés... Kérem, gondoskodjanak a családomról. A feleségemet esetleg szanatóriumba küldhetnék. Szüksége volna rá. Jó volna, ha minél később értesülne a sorsomról... Isten velük!

Alekszandr Nyikityics választ sem várva, visszaakasztotta a kagylót. Odahívta irodája ajtajához Jelena Viktorovnát, a laboránsnőt. Az arcát borító maszk alól tompán hallatszott a hangja.

— Holnap, ha senkinek nem lesz láza, hívják fel a várost, és közöljék, hogy a járványt sikerült megállítani. Minden tőlünk telhetőt megtettünk... Ne felejtsék el fertőtleníteni a telefont. A feleségemnek ne mondják el, hogyan történt az egész. Isten velük!

Elhárító kézmozdulatot tett, s látva, hogy a fiatal nő oda akar rohanni hozzá, becsukta az ajtót. A doktor tudta, hogy nem éri meg a másnapot. Fogott egy lepedőt, és kiment az udvarra.

Az életben maradottak az ablakon át látták, amint Alekszandr Nyikityics lassú léptekkel, már alig vonszolva magát ment meghalni, de úgy, hogy senki se lássa gyengeségét — akárcsak hajdanában, amikor kivégzésre vitték... Akkor sikerült megszöknie, itt nincs hová szökni... Belépett a hullaházzá lett épületbe.

Felfeküdt a lócára, és gondosan betakarta magát a lepedővel, nehogy bárkinek is hozzá kelljen majd érnie... Így halt meg, másokra gondolva.

Ez történt a távoli bajkálontúli városban, ahol ma is áll még talán a névtelen emlékmű, amelyet a szörnyű csapást elhárító embernek emeltek. Az járt a fejemben: ha egy ember így tudott meghalni, milyen önfeláldozóan élhette le életét!

Sok-sok évvel Alekszandr Mikulin doktor halála után alkalmam nyílt elolvasni a naplóját, a jegyzeteit, azokat az újságkivágásokat, amelyeket összegyűjtött. Néhány feljegyzését nem sikerült megfejtenem, mert Alekszandr Nyikityics olyan jeleket használt, amelyeket csak ő ismert. Néhány jegyzete egészen rövid, alig néhánysoros, mások viszont terjedelmesebbek. Minden attól függött, milyen körülmények között készültek.

Mikulin jegyzeteiből csak azt idézem, ami valamiképpen kapcsolódik elbeszélésemhez, a jóval később történt eseményekhez.

„Verhnyeugyinszk. Csaknem három hónapot töltöttem Mongóliában. Partizánból újra orvos lettem. Egy epidemiológiai expedíciót vezettem, de nagy érdeklődéssel foglalkoztam egyéb dolgokkal is. Az egész dolog a pánmongol eszme híveinek múlt évi csitai tanácskozásával kezdődött. Patrónussá a burját teokrata fejedelmek közül való Nejsze-gegent tették meg. Ő lett a konferencia elnöke, de mindent egy talpraesett japán, Suzuki őrnagy intézett. Nem maradt ki a játékból Szemjonov atamán sem, aki a japánok szolgálatába szegődött, és burjátnak adta ki magát.

A konferencián előre ittak a medve bőrére. Nejsze-gegent választották meg Nagy-Mongólia fejévé. A japán tervek szerint ennek az országnak a Bajkál-tótól Tibetig és nyugaton csaknem a Kaspi-tengerig kellett volna terjednie. Lám, milyen jó a japánok étvágya. Keleten a Bajkálontúl, a Tengermellék, Kamcsatka és Szahalin, nyugaton pedig az egész orosz Közép-Ázsia. Nagy-Mongólia trónját máris felajánlották az „élő istennek", a bogdo-gegennek, persze a japánok égisze alatt.

Ungern báró a vereség után a mongol sztyeppékbe vitte szétvert csapatait. Most ott van, csapatainál pedig hetven japán tiszt is működik mint kiképző és tanácsadó. Mindenképpen meg kell tudni, mire készülnek. Még itt, a saját területünkön sincs jogom részletesen leírni mindent, hiszen sok minden történhet. Ma mi vagyunk itt, holnap esetleg felbukkan Szemjonov atamán. Nem háború ez, hanem huzakodás.

Tudtuk, hogy Kjahtánál él egy köztiszteletben álló öreg orvos, Szergej Nyikolajevics V. Több ízben járt Mongóliában járványok idején. Legutóbb elmaradt az útja, mert közbeszólt a forradalom. Az okmányai azonban megmaradtak, még az irkutszki kormányzó levele is. Milyen izgalom fogott el, amikor az öreg doktor rendelőjében újra láttam mikroszkópot.

Valósággal meghatódott, amikor megtudta, hogy három évig, sőt nem is három, mert ha a német háborút is beleszámítom, hat évig nem volt a kezemben mikroszkóp, csak puska... Összebarátkoztunk, az asszisztense lettem.

Kaptunk egy öreg Fordot, amelyet Kolcsaktól zsákmányoltak, s úgy megpakoltuk, hogy már attól tartottunk, meg sem moccan. Ráadásul fel is ültünk rá négyen: mi ketten a doktorral, aztán Dugar Szurun, a sofőr, és Damba, a mongol tolmácsunk. Damba egyébként unokatestvére Szuhe-Batornak, aki most a mongol nomád állattenyésztőket akarja harcba vinni a báró és a kínai tábornokok ellen.

... Urgát* elkerültük, inkább félreeső helyeken álltunk meg, elértük a kalgani országutat, majd egy lámakolostorban szálltunk meg, amelynek főnöke Cerendorzsi láma volt, akit Szergej Nyikolajevics már korábbi útjairól ismert. Itt két hetet töltöttünk, mert kifogyott a benzinünk, és nem tudtunk szerezni. Cerendorzsi láma ígért nekünk tevéket, csakhogy a kolostor nyáját a Góbi-sivatag szélére hajtották, nehogy az átvonuló kínai csapatok vagy a hunhuzok, kóbor bandák kezére kerüljenek. Cerendorzsi nyomban elküldött néhány pásztort tevékért, de hogy mikor érkeznek majd vissza, azt nem lehet tudni.

Egy szerencsés eset szabadított ki bennünket kényszerű fogságunkból. Éppen kint jártunk a sztyeppen, hogy mormotákat fogjunk tudományos kísérleteinkhez, amikor — isten tudja, honnan — egyszerre csak ott termett egy terepjáró gépkocsi, és megállt mellettünk. A hátsó ülésen, egy mongol mellett, bajuszos, magas homlokú férfi ült mongol köpenyben, orosz tiszti sapkában. Kezében — mint valami püspöki pásztorbotot, mint holmi jogart — vastag bambuszbotot fogott. Az autót lovascsapat kísérte.

— Önök kicsodák? — kérdezte oroszul.

Szergej Nyikolajevics bemutatkozott, majd engem is bemutatott mint asszisztensét, s udvariasan megtudakolta, kihez van szerencséje.

— Báró Roman Fjodorovics Ungern von Sternberg, az ázsiai hadosztály parancsnoka. Mivel tudja igazolni személyazonosságát?

Ungern szaggatottan, éles hangon beszélt, szinte kiabált.

* A mai Ulánbátar. — *Ford.*

— Nem először járok Mongóliában — válaszolta nyugodt hangon Szergej Nyikolajevics. — Engem itt mindenki ismer... Most a kolostorban élünk, Cerendorzsinál. Urgában ismerek orosz kereskedőket, cégtulajdonosokat...

— Urgában később fogom ellenőrizni, ha majd elfoglaltuk. Most megelégszem Cerendorzsival. Mi a szándékuk?

— Várunk, míg sikerül tevéket vásárolnunk.

— Mın érkeztek ide?

— Egy Fordon, de kifogyott a benzinünk.

— Kifogyott a benzin? Tudnék segíteni, de a Fordot ideadják nekem, s kapnak helyette tevéket. Rendben van?

A választ be sem várva, Ungern a lovasok felé fordult:

— Szipajlo! — A csoportból kivált egy férfi, markáns, csöppet sem bizalomgerjesztő arcvonásokkal. Egész testében rángatózott, mintha valami nyavalya kínozná. Szipajlo a kocsi mellett megállította lovát, sapkájához emelte a kezét.

— Vigyen benzint Cerendorzsi lámához, és a kocsijukon kísérje el hozzám az urakat. — Bambuszbotjával megbökte a sofőr vállát, s a kocsi elindult. A lovasok utána eredtek.

Reggel négy tevéből álló karaván érkezett a kolostorhoz. Az egyik teve kis hordó benzint cipelt, a másik hármon fegyveres katonák ültek.

— Szipajlo ezredes parancsára el kell kísérnem önöket báró Ungern őexcellenciájához — közölte a parancsnokuk, egy kapitány.

Vagy hetven versztnyit utaztunk a sivár sztyeppen, amikor a távolban feltűnt egy másik kolostor, amelyet kőből és vályogból emelt falakkal vettek körül. A kolostor kapuja körül szerzetesek sürögtek-forogtak, római tógára emlékeztető, rikító sárga köpenyekben. A kolostor mellett jurták álltak, mögöttük jószág legelészett. A kapitány, aki velünk jött az autóban, valahová eltűnt, s amikor újra előkerült, arra kért bennünket, hogy kövessük. Alacsony mennyezetű, keskeny ablakú, nagy helyiségbe kísért bennünket, amelynek a közepén ébenfa kínai asztal állt, fölötte pedig bronzláncon színes üvegekkel díszített lámpás függött.

— Ez lesz az önök szállása, az embereiket pedig egy jurtában helyezzük el.

A kapitány kiment, de néhány perc múlva visszatért.

— Őexcellenciája kéri a doktor urat, fáradjon hozzá.

Vagy négy óra is eltelt, mire a doktor visszatért. Fáradtan

lerogyott a padra, zsebkendőjével megtörölgette cvikkerét, visszatette az orrára, majd felém emelte őszülő szakállát:

— Nos, tisztelt uram, eleget láttam, eleget hallottam... S ezt nevezik az orosz hadsereg krémjének!...

Figyelmeztetőn a falra mutattam, a falnak is lehet füle. Kimentünk a kolostor belső udvarára. Nem szándékszom részletesen leírni Szergej Nyikolajevics elbeszélését. Csak a lényeget mondanám el.

A báró meghívta a jurtájába. Hangsúlyozta pánmongol szimpátiáit — áttért a buddhista vallásra, mongol nőt vett feleségül, bár nemrég még kínai felesége volt. Panaszkodott, mennyire hiányzik neki a művelt társaság. Érdeklődött Przsevalszkij és Kozlov iránt, akikkel Szergej Nyikolajevics együtt járt korábban Mongóliában. Eldicsekedett a családfájával.

A báró ősei, állítása szerint, Attila korából, a harcias hunoktól származtak, tehát a család több mint ezeréves. Most Ungern állítólag ősei sírjához tért vissza, s ez ösztönzi egy pánmongol állam létrehozására.

Ungern ősei Oroszlánszívű Richárd vezetése alatt részt vettek a keresztes hadjáratokban. Mulatságos: a mongol hódítóktól Krisztus jeruzsálemi sírjának felszabadításáig! Még a palesztinai keresztes hadjárat sem lehetett meg Ungernek nélkül: ott esett el a báró egyik őse, Ralf Ungern.

Az Ungern család évszázadokon át mindig hódításra törekedett. A család tagjai a XIII. század elején harcoltak a szlávok ellen, tagjai voltak a német lovagrendnek, csatáztak az észtekkel, a lettekkel, tűzzel-vassal terjesztették a kereszténységet. S ennek közvetlen eredménye az, hogy az Ungern von Sternbergek kastélyai évszázadokon át uralták a balti földeket. Ezért is nevezték az Ungerneket balti bárónak. Roman Fjodorovics közvetlen ősei pedig tengeri kalózok voltak, köztük a nagyapja, aki az Indiai-óceánon sarcolta az angol kereskedőket. A nagypapát végül elfogták, és Angliába vitték, majd pedig kiadták az orosz kormánynak, amely a Bajkálontúlra száműzte. Az Ungernek nemzetsége visszatért oda, ahonnan a hunok hajdan elindultak hódító útjukra.

Hát ilyen ember ez a Roman Fjodorovics Ungern von Sternberg báró. Mongóliában és a Bajkálontúlon »véres kezű bárónak« nevezték el. S ő nem is nagyon tiltakozott ezellen. A beszélgetés alatt többször megjelent a jurtában egy japán őrnagy, majd egy kapitány. Udvariasan sustorogtak valamiről a báró-

val. (Később megtudtam a két tiszt nevét: Suzuki őrnagy és Hara kapitány a japán vezérkar felderítő osztályától.) Miután Nejsze-gegen nagy-mongol birodalmának terve csődöt mondott, a japánok, úgy látszik, Ungern báró felé orientálódtak.

Be-benézett Szipajlo ezredes is, az, aki Ungernt útján kísérte, s aki a hóhérja és kémelhárítója. Valamit odasúgott a bárónak, mire az fogta a bambuszbotját, és kiment a jurtából. A nyitott bejáraton át Szergej Nyikolajevics látta és hallotta, mi történik. Lovas fehérkozákok gyűrűjében ott állt hat vöröskatona, mezítláb, nadrágban, ingujjban. A báró végigment a foglyok előtt, alaposan szemügyre vette őket, aztán hirtelen visszaugrott, meglendítette botját és odacsapott a sor szélén álló vöröskatonára.

A fogoly ösztönösen elhajolt az ütés elől, s a súlyos bambuszbot éppen csak súrolta a vállát. Ez felbőszítette a bárót. Artikulátlan hangon felüvöltött, és csépelni kezdte a foglyot. A vöröskatona összerogyott, de Ungern csak tovább ütötte.

Két foglyot félreállított, a többihez pedig így szólt: »Így jár mindenki, akinek eszébe jutna szökni... Beálltok a seregembe, jelentkezzetek a parancsnokságon. Ezeket pedig botozzák halálra.« Visszatért a jurtába, leült a kerevetre, s mintha mi sem történt volna, folytatta a beszélgetést.

Szergej Nyikolajevics még azt is közölte, hogy néhány nap múlva elmehetünk Urgába, ha nem félünk a kinai hatóságoktól, Ungern pedig reméli, hogy maga is ott lehet hamarosan, mihelyt elfoglalja a várost.

... További viszontagságok nélkül megérkeztünk Urgába, szerencsésen megúszva a véres kezű báró vendégszeretetét. Egy Danyilov nevű mongolbarát orosz üzletembernél szálltunk meg, aki jószággal és gyapjúval kereskedett, s akit Szergej Nyikolajevics még korábbi expedícióiról ismert. Viszonylag olcsón eladtuk neki a tevéinket, arra számítva, hogy majd veszünk újakat, ha folytatjuk utunkat.

Urga zászlódíszben fogadott bennünket, bár nem volt semmiféle ünnep. A boltok, a prémbegyűjtő telepek, de még a cölöpkerítéssel körülzárt udvarokon álló jurták és a zahader sátrai fölött is — zahadernek nevezik itt a zavaros vizű Tola partján levő zsibvásárt —, mindenütt zászlók lengtek: oroszok, kínaiak, japánok, sőt amerikaiak is. Ezek hivatottak, a tibeti szent írásokhoz hasonlóan, megóvni tulajdonosaikat a rájuk leselkedő bajtól. A város olyan, mint a felbolydult méhkas;

mindenfelé Hszü Si-cseng kínai tábornok katonái bandákba verődve rekvirálnak, fosztogatnak. Itt-ott Ungern hadosztályának kozákjai is garázdálkodnak. A kínaiak nem engedik ugyan be Urgába a fehér csapatokat, de Ungern lovasai mégis beszivárognak, nagy csetepatét rendeznek, elrabolják, ami a kezük ügyébe akad, és visszavágtatnak a sztyeppbe. A zászlók viszont valamiféle területenkívüliség látszatát keltik, védeni hivatottak az illető ország alattvalóit. Mi is a Danyilov kapujára kitűzött vörös-kék-fehér orosz zászló oltalma alatt állunk.

Damba, a tolmács, mihelyt elhelyezkedtünk a kereskedő házában, eltűnt, hogy felkutassa fivérét. Szuhe-Bator szedőként dolgozott az orosz nyomdában, s most, úgy mondják, illegalitásban van. Nem könnyű feladatra vállalkozott; harcba szólítja a dolgozó mongolokat a kínai tábornok ellen, saját feudális uraik ellen és Ungern báró ellen is. Dambának valamilyen dolga van fivérével, valamiféle üzenetet hozott neki Troickoszavszkból Lavrovtól, a hadosztályfelderítés parancsnokától.

Dugar Szurun Danyilov cselédházában helyezkedett el. A kereskedőnek nagy cselédsége volt, s Dugar hamar összebarátkozott a kínai segédekkel.

Mi pedig Szergej Nyikolajeviccsel egy tágas vendégszobát kaptunk. A házigazda társaságában szürcsölgettük a hasas szamovárban főtt teát, beszélgettünk zaklatott életünkről, meghallgattuk a kereskedő panaszait a labilis állapotokról, és bolyongtunk a városban. Szergej Nyikolajevics egyszerűen nélkülözhetetlen az expedíciókban, valóságos tárháza a mongolisztikai ismereteknek, és kitűnően beszéli a mongol nyelvet. Járatos a néprajzban és a lámaista vallásban, a történelemben és a régészetben, arról nem is szólva, hogy milyen sokoldalú orvos. Emellett rendkívül barátságos ember, kissé naiv, igazi orosz vidéki értelmiségi.

Egyik alkalommal éppen céltalanul kószáltunk az urgai utcák labirintusában. A rekkenő hőség már enyhült, bár a nap még magasan állt. Szergej Nyikolajevics, szokása szerint, hangosan gondolkodott.

»Tudja, arra a következtetésre jutottam, hogy az anabiózis nemcsak élőlényeknél van meg, hanem egész országoknál is. Itt van például Mongólia, valósággal konzerválódott korai középkori állapotában, ugyanolyan maradt, amilyen a később Dzsingisz kán néven naggyá vált Temüdzsin korában volt.

Temüdzsin meghódította a fél világot, de nem őrizte meg a régi kultúrát, és nem hozott létre újat. A hódítók továbbra is vad, civilizálatlan nomádok maradtak. Ebben látom kudarcaik fő okát. Azt szokták mondani, hogy a történelem kerekét nem lehet visszafelé forgatni. Nem egészen értem ezt a kifejezést: a történelem, akárcsak az idő, határtalan és végtelen, hová lehetne tehát forgatni?... Inkább azt mondanám: haladás nélkül nincs élet. Gondolja csak el, Dzsingisz kán háromszázezer főnyi hadával meghódította a Csendes-óceántól a Feketetengerig nyúló területeket, eljutott Lengyelországig, Magyarországig, elérte Egyiptomot, a Perzsa-öblöt. S minden széthullott, mert nem volt haladás. Megmaradt ez az arba, amely fél ezer évvel ezelőtt ugyanígy zötyögött végig Oroszországon. — Szergej Nyikolajevics egy kétkerekű szekérre mutatott, amelyet gubancos mongol ló húzott. — Ez a taliga ma is ugyanúgy használatos, a ló is ugyanaz, s változatlan az életmód, ugyanolyanok az emberek is, mert más hódítók megfosztották őket a haladás lehetőségétől, leigázták őket. Ilyen körülmények között teljesen lelassul az életritmus. S éppen ez az anabiózis. Itt mind a mai napig jobbágyrendszer van.

Háromszázezer lovas — igazán nem kevés abban a korban, amikor orosz földön mindössze három-négy millió ember élt.

Oroszország nagy árat fizetett a mongolok inváziójáért, amely másfél-két évszázaddal vetett vissza bennünket. Mi is anabiózisban leledzettünk, s Oroszország csak most ébredezik évszázados álmából. Nem vagyok politikus, de köszönetet mondok önöknek, bolsevikoknak azért, hogy felébresztették Oroszországot... Hiszen hogy beszélnek rólunk, elmondanak bennünket elmaradottnak, kulturálatlannak. Oroszország a világ szemében műveletlen, bocskoros ország... Márpedig ez az Oroszország mentette meg Európát a mongol invázió idején! Feltartóztatta hatalmas területén a tatár nomádokat, s két évszázadon át lekötötte őket. Gondolja csak el, mi lett volna, ha a tatárok eljutnak Olaszországba, Franciaországba... Az oroszok a maguk anabiózisával óvták meg Európa haladását és kultúráját...«

A város szélére értünk, s egyszerre csak egy hatalmas, otromba templom tárult a szemünk elé, többemeletes kőalapzattal. A hajlított tető sarkain henger alakú csengettyűk függtek, amelyek a levegő legkisebb rezdülésére is megszólaltak.

»Hiszen ez a Gandan! — kiáltott fel Szergej Nyikolaje-

vics, félbeszakítva eszmefuttatását. — Régóta készültem, hogy elhozom Önt ide. Menjünk csak, menjünk! Amikor legutóbb Urgában jártam, éppen felépítették az élő isten, a bogdo-gegen tiszteletére, aki ott fent él, a Bogdo-ula hegyen.«

A tér közepén álló magas dobogón egy láma lassan és kimérten ütögetett egy gongot, amelynek mély hangja, úgy tűnt, ugyanolyan lassan terjedt a levegőben. A gong arra szólította fel a hivőket, hogy összpontosítsák gondolataikat a végtelenre és örökre ... Forgó imadobok mellett, kissé megemelt asztallapokra emlékeztető imadeszkák mellett haladtunk el. Az arra járók egy kézmozdulattal megforgatták a fadobokat, majd arcra borultak, felemelkedtek és újra végignyúltak a tükörsimára koptatott deszkákon.

Beléptünk a templom hűvös boltozatai alá, s rejtelmes félhomály vett körül bennünket, szinte kényszerítve arra, hogy suttogóra fogjuk a szót. Egy apró termetű, elhájasodott bandi, egy szerzetesjelölt, aki ugyanolyan rikítóan piros köpenyt viselt, mint a felnőtt lámák, felajánlotta, hogy végigkalauzol bennünket a templomon. Bekísért a templom belsejébe, ahol a homály még sűrűbb volt, szinte ránehezedett arra a sok-sok pislákoló mécsesre, amelyet búzaszemek vastag rétegével beborított hosszú és széles dobogókon szorosan egymás mellé állítottak. Mindez valamiféle tűzszőnyegre emlékeztetett vagy őszi mezőre, amelyen zöld hajtások helyett borostyánsárga lángnyelvecskék sarjadtak ki.

A bandi egyre tovább vezetett bennünket, áthaladtunk sűrűn leomló, narancssárga színű drapériák alatt, amelyeket szent írások betűi díszítettek. A sötétség eloszlott, s megpillantottuk Avala Kita Svara boddhiszatva hatalmas szobrát, amelyet ezernyi apró, ugyancsak bronzból öntött Buddha-szobor vett körül. Az istenség feje majdnem elérte a templom boltozatát, nyugodt, szenvtelen bronzarcára valahonnan beszűrődő sejtelmes fény hullott.

A hagyományos Avala Kita Svara általában szent edényt vagy lótuszvirágot tart a kezében, itt azonban a boddhiszatva egy szokatlanul nagy méretű szemgolyót tartott.

»Nézze csak, ezt nézze meg — suttogta Szergej Nyikolajevics. — Ezért a szemért építették fel a templomot, hogy megóvják a vakuló bogdo-gegen látását ...«

A hubilgán, az az ember, akibe az elhunyt istenség lelke költözik, maga is istenné válik, imádják, világi és egyházi feje-

delemmé teszik. Dzsibzon, Damba Hutuhta, a nyolcadik reinkarnáció hubilgánja még gyermek volt, amikor elhozták Tibetből és a »sokaktól elismert« címmel ruházták fel. Ám az ifjú elkényeztetettnek és züllöttnek bizonyult. Fittyet hányva a hubilgánok nőtlenségét előíró lámaista törvényeknek, a bogdo-gegen feleségül vett egy mongol nőt, és szentté avatta. Az élő isten szifiliszben szenvedett, és lassú megvakulás fenyegette. Ekkor a tudós lámák a szent könyvek jóslataira hivatkozva azt tanácsolták, hogy emeljenek egy páratlan méretű boddhiszatva-szobrot, kezében egy szemgolyóval, amely megmenti majd a vakuló hubligán látását.

Ez tíz esztendővel ezelőtt volt, nem sokkal azután, hogy Külső-Mongólia kivívta autonómiáját és kikerült Kína fennhatósága alól. Az orosz cári kormány, hogy kedvében járjon a mongol feudális uraknak, kétmillió aranyrubel kölcsönt adott a bogdo-gegennek a templom építésére. A boddhiszatva-szobrot kínai mesterek készítették Dolon Norban, és ezer versztnyi távolságból szállították Urgába a kalgani úton. A kis Buddha-szobrokat, az ezer Buddhát pedig Varsóban sajtolták, ugyancsak orosz cári pénzen . . .

Akkor léptünk ki a templomból, amikor a nap, amely ezen a földrajzi szélességen nagyobbnak és összelapítottnak tűnik, tűzpirosan, akár a szerzetesek ruhája, lebukott távoli, hirtelen sötétre váló hegyek mögé. Szergej Nyikolajevics nagy hévvel folytatta elbeszélését a bogdo-gegen életének előttem ismeretlen oldalairól. Kiderült, hogy mindez igen fontos a mongóliai politikai helyzet megértéséhez. Elbeszéléséből most csak a legfontosabbat írom le.

Urgában Szergej Nyikolajevics találkozott néhány ismerősével, aki a felső papsághoz tartozott. Egyszer úgy adódott, hogy lemaradt Kozlov expedíciójából, és kénytelen volt több hónapot itt tölteni. Az idült betegségek gyógyításával kiérdemelte a mongolok megbecsülését. Most ezek a lámák a bogdo-gegen bizalmi emberei, s Szergej Nyikolajevics el-eljárt a Da Hure-kolostorba, sok időt töltve a tudós lámák társaságában. Az egyiket egyszer én is láttam. Magas, szikár szerzetes volt, aszkéta arccal és mélyen ülő, égő szemekkel. A doktor barátja a dzurenek — jósok, jövendőmondók — kasztjához tartozott, akik a canitót, a legmagasabb lámaista filozófiát tanulmányozzák.

Danyilov kereskedő házába a doktor mindig izgatottan tért

vissza, tele élményekkel, s késő estig mesélt arról, ami a kolostor falain belül, a hubilgán palotájában történik.

Az autonóm Mongólia »sokak által trónra emelt« uralkodója és egyházfője, a bogdo-gegen, körültekintő, keleti módra ravasz és hitszegő államférfi volt. A múlt évben, amikor a Pekingből küldött Hszü Si-cseng tábornok megszállta Külső-Mongóliát, és csapataival bevonult Urgába, a bogdo-gegen nem ellenkezett. Hszü Si-cseng magával hozta a pekingi kormányhoz címzett kérelmet, hogy a mongolokat fogadják vissza kínai alattvalóknak. A tábornok átnyújtotta a kérelmet a bogdo-gegennek, és azt követelte tőle, hogy írja alá. A bogdo meg is tette. Ezzel megszűnt az autonóm Mongólia.

Itt, Urgában, érthetővé válik néhány olyan körülmény, amely eddig megmagyarázhatatlannak tűnt. Például az, hogy Suzuki őrnagy és általában a japánok miért hidegültek el Nejsze-gegen daur kormányától. Dauriából először egy küldöttséget menesztettek Európába egy nemzetközi konferenciára, hogy ott képviselje azt a még nem létező, leendő államot, amely Tibet és a Bajkálontúl, a Csendes-óceán és a Kaspi-tenger között terül majd el. A küldöttek kerülő úton indultak el, Tokión át, de aztán nyomuk veszett, se hírük, se hamvuk.

S különben is, mi késztette Suzukit, hogy éppen Nejsze-gegen szürke figuráját válassza államfőnek? Itt, Urgában, minden érthetővé válik. Kiderül, hogy a japánoknak a burját fejedelem volt az utolsó adujuk, miután a bogdo-gegen nem volt hajlandó a pánmongol állam élére állni, s el sem küldte megbízottait a dauriai konferenciára. A vak aggastyán nagyon is tisztán látta a helyzetet. Jól tudta, mire vezethet ez az egész vállalkozás. Jós tanácsadói — a dzurenek — óvatosságra intették. A bogdo-gegen továbbra is Hszü Si-cseng tábornok fogságában volt, és igen kockázatos lett volna belemenni a veszélyes játékba. Minden úgy történt, ahogy a dzurenek előre látták.

A daur kormány japánbarát csapatai benyomultak Mongóliába, de Hszü Si-cseng hamarosan szétverte őket. Nejsze-gegen burját fejedelmet elfogták és főbe lőtték. A bogdo-gennek nagyon jó orra volt. A Japánba utazott dauriai küldötteket Tokióban feltartóztatták. Már semmi értelme nem lett volna, hogy megadják nekik a leendő mongol állam természeti kincsei fejében ígért kölcsönt. A japán kaland összeomlott.

Ám Suzuki őrnagy nem érzi magát legyőzöttnek. Most Un-

gern báró körül forgolódik. Ez az az alacsony termetű, magas homlokú, nagy fülű japán, akit Szergej Nyikolajevics Ungern báró jurtájában látott. Suzukin kívül a báró csapatainál még hetven japán tanácsadó működik. Ungern is a Dzsingisz kánféle ősi mongol állam újjáélesztésének japán meséjét szajkózza. Ez talán a legfontosabb, amit mongóliai utam során sikerült megtudnom.

A tudós láma kikottyantotta Szergej Nyikolajevicsnek, vagy éppenséggel valami titkos szándékkal közölte, hogy a bogdogegen tárgyalásokat folytat Ungern báróval. Ám az öregember óvatos, csak akkor hajlandó támogatni a bárót, ha szétveri Hszü Si-cseng csapatait, és bevonul Urgába.

Majd meglátjuk, mi lesz. Nem maradhattam tovább Urgában. Dambával együtt visszatértünk Verhnyeugyinszkba. Csak éjjel utaztunk, olyan aratok kíséretében, akik készek voltak Szuhe-Batort követni. Szuhe-Bator osztagai már szerveződtek, de nem volt fegyverük.

Szergej Nyikolajevics egyelőre Urgában maradt."

Alekszandr Nyikityics Mikulin magánlevéltárában a mongóliai útról készült jegyzetek között volt egy levél is, amelyet valószínűleg jóval később kapott. A levélen nem volt aláírás, de kétségtelen, hogy Szergej Nyikolajevics küldte.

„Igen tisztelt Alekszandr Nyikityics uram!

Megragadom a váratlan alkalmat, s elküldöm önnek ezt a levelet.

Amióta elhagyta Urgát, itt fontos események történtek. Ősszel Ungern báró mégis rászánta magát, hogy támadást indít Urga ellen, de a kínai csapatok visszaverték. Visszavonult Cecen-hanig, de továbbra is zaklatta a kínai sereget, megmegtámadta azokat a karavánokat, amelyek Kalganból erősítést hoztak Hszü Si-cseng tábornoknak. Így ment ez a legutóbbi időkig, míg január elején az Ungernnél szolgáló tibeti lovasoknak egy százada a hegyeken át éjnek évadján rajtaütött a Bogdo-ulán. A tibeti lovasok lemészárolták a kínai őrséget, behatoltak a bogdo-gegen palotájába, és magukkal vitték őt Ungern csapataihoz. Ezáltal a mongol feudális urak körében hihetetlenül megnőtt a báró tekintélye. Azt mondják, a tibeti lovasok között volt Suzuki őrnagy is.

Egy hónappal később Ungern csapatai elfoglalták Urgát. A bogdo-gegen visszatért palotájába, s mindenféle ünnepsége-

ket rendezett felszabadítója tiszteletére. A városban pedig iszonyú önkény kezdődött. Nap mint nap akasztanak, főbe lőnek embereket. Ezeknek az eseményeknek a hőse az Ön számára nem ismeretlen Szipajlo.

Tájékoztatására megküldöm Önnek fordításban a bogdogegennek azt a rendeletét, amellyel Ungern bárót kitüntette.

»Az összes élőlényeket boldoggá tevő hit urának, a vallást és az államot vezető, a nap fényével ragyogó, a szent Idzin-han tízezer éves korát élő legdrágább Dzsibzon Damba Hutuhta lámának rendelete:

Én, Dzsibzon Damba Hutuhta, Külső-Mongólia lámája trónra emeltettem, s az ég akaratából, Mongólia, Kína és Oroszország hármas egyezménye alapján az ország önállóan kormányoztatott.

Váratlanul, a forradalmi kínai hivatalnokok, katonák és tisztek részéről megnyilvánult erőszak és nem illő cselekmények következtében országunk igen szorongatott helyzetbe került. Ám hála a három ereklye birtokában levő láma imáinak, megjelentek neves tábornok-hadvezérek, akik megsemmisítették az álnok ellenséget, oltalmuk alá vették Urgát és helyreállították a régi hatalmat, amiért nagy tiszteletet és magas kitüntetést érdemelnek.

Nagy érdemeiért kitüntetésben részesül:

Báró Ungern orosz tábornok, aki Darhan-Hosoj Cin-van örökös fejedelem rangjára emeltetik, s jogot kap arra, hogy zöld színű palankinban közlekedjen, vörös-sárga ruházatot viseljen, sárga kantárt és háromszemes pávatollat használjon, s egyúttal a Nagy hős Batir címet nyeri el; Csang-zsing tábornok . . .«"

A levél végén Mikulin doktor kézírásával ez áll: „Szergej Nyikolajevicset Urgában a hóhér Szipajlo ezredes saját kezűleg mészárolta le."

Utána ismét Alekszandr Nyikityics töredékes naplójegyzetei következnek:

„Verhnyeugyinszk, 1920. augusztus 18. (az új naptár szerint).

Ismét útra kelek, ezúttal a Tengermellékre. Szívesebben maradnék a partizánok között, de mit lehet tenni . . .

Verhnyeugyinszkba egy küldöttség érkezett a Távol-Kelet egyesítésére. Egy távol-keleti köztársaság létrehozásáról foly-

nak majd a tárgyalások. A japánok is e terv »mellett« vannak, mi pedig mit tehetünk, amikor ők az erősebbek. Lesz egy ütközőállam a Bajkál-tótól az Amur-vidékig. Ilyen a diplomácia!

A küldöttségben ketten lesznek tőlünk, kommunistáktól, s még két párton kívüli paraszt. A többiek mind burzsujok, adófizető polgárok. A küldöttség után megérkezett Izome japán ezredes egy katonai misszióval — az első külföldi képviselő a Távol-keleti Köztársaságban. Már nemcsak szamurájkardjukat csörtetik, hanem kezdenek utazgatni. Ez is valami!

A japánokat a pályaudvaron zenekarral, virágfüzérekkel, Japán és a Távol-keleti Köztársaság lobogóival fogadták. Nekünk a Távol-keleti Köztársaságban most vörös zászlónk van, kék négyzettel a saiokban, közvetlenül a zászlórúd mellett. Az ünnepi alkalomból első osztályú bankettet rendeztek. Furcsa! A Tengermelléken harcolunk, itt meg egy asztalnál ülünk, mosolygunk, szónokolunk. Borisz Sumjackij az induláskor így szólt: »Aztán mind mosolyogjatok, ördögfajzat! Tőlem akár az ujjaitokkal húzzátok szét a szátokat, de mosolyogjatok . . .«

Kiöltöztünk, ahogy tudtunk, a foltokat elrejtettük, a csizmákat kivikszeltük. Cipőkenőcsben volt a legnagyobb hiány. Különösen bajban voltak azok, akik lábszártekercset viseltek. Én ebből az alkalomból azt az öltönyt húztam magamra, amely akkor volt rajtam utoljára, amikor Aglájának örök hűséget esküdtem. Amint beléptem az egykori nemesi kaszinóba, nem ismertem magamra a fehér ámorokkal keretezett nagy tükörben: ugyan ki lehet ez a civil értelmiségi nyakkendőben . . .

Ami pedig az én Aglájámat illeti, derék asszony! Hétszáz versztet tett meg gyalog, szekéren a dauriai partizánutakon, hogy újra megtaláljon. Három évig partizánoskodtunk együtt.

Nos, a bankett pompásan sikerült. Még fúvószenekar is volt; honnan szedték, isten a megmondhatója. Meghívókat küldtek szét a Távol-keleti Köztársaság címerével. Az asztalnál ott ültünk illedelmesen, mindenki a maga helyén, a terítékhez rakott kártyák szerint. Felköszöntők hangzottak el, a japán ezredes mindenkire mosolygott, és udvariasan szívta foga közt a levegőt. Borisz utasítása szerint mi is mosolyogtunk. A nagy mosolygástól már elzsibbadt a szánk. A japán elégedettnek látszott.

Csak egy küldött akadt, aki kissé beolvasott Izome ezredesnek. Rudnyev úr volt, az egyesítő bizottságtól, Vlagyivosztok-

ból. Mellesleg, rokona annak a Rudnyevnek, aki a »Varjag« cirkáló parancsnoka volt az orosz—japán háborúban. Ez a Rudnyev felállt, és szót kért. Merőn a japán szemébe nézett, és kedélyesen így szólt:

»Uram, a japán császári hadsereg ezredese! Önt itt üdvözölték az új Oroszország emberei. Engedje meg, hogy a régi, letűnő, de még le nem tűnt Oroszország maradványaként én is átadjam önnek néhány jó kívánságunkat.

Ön az imént arról szólt, hogy a tömeg a pályaudvaron milyen örömmel fogadta jövetelét, s arról is beszélt, milyen jó érzés volt az Ön számára, hogy megérkezésekor a nap előbújt a felhők mögül, szimbolikusan beragyogva az ön magas oroszországi misszióját.

Arra emelem poharamat, hogy országunk fölött csak egyetlen nap ragyogjon, hogy államunknak egyetlen kormánya legyen. Ön azt mondta, azért jött, hogy ebben segítsen bennünket, orosz embereket. Azt kívánom hát, hogy elutazásakor búcsúztatására még nagyobb tömeg vonuljon ki, még nagyobb örömmel, mint tegnap pályaudvari fogadására. Az ön elutazása azt fogja jelenteni, hogy teljesítette misszióját.

Japánba való mielőbbi visszautazására és boldogságára, ezredes úr!«

Rudnyev tehát ajtót mutatott a japánnak. A pohárköszöntőt nagy ováció fogadta, s a japán ezredes is tapsolt. Oroszul keveset értett, s egyre csak bólogatott meg szívta foga közt a levegőt."

„1920. szeptember 5. Útban Vlagyivosztok felé. Nemcsak a hadügyben van huzakodás, hanem a politikában is. Immár két hete utazunk. Én az egyesítő bizottság kísérője, afféle főhadsegéd vagyok. A szalonkocsi olyan, mint Noé bárkája, mindenből akad benne. A küldöttség vezetője nagyiparos, aki Petrográdból menekült, a küldöttek között van a »letűnő Oroszország maradványa«, Rudnyev ügyvéd a liberális párttól, aztán a paraszti rend néhány képviselője, egy mensevikféle ember, a bolsevik Kusnarjov ... Amikor átléptük a határt, kiderült, hogy a kalauznőnk grófnő. A küldöttség elnökének segítségével elhagyta Szovjet-Oroszországot. A szomszédos vagonban két napon át velünk utazott Lohvickij tábornok, a kappelista csapatok parancsnoka. Rudnyev kikotyogta, hogy a tábornok fel akarja ajánlani szolgálatait a tengermelléki kor-

mánynak. Vagonját hamarosan lekapcsolták, letért Harbin felé. Kész akárkinek a zsoldjába szegődni.

A Távol-keleti Köztársaság alkotmányozó gyűlése is ugyanolyan tarka lesz, mint szalonkocsink társasága.

Az út, amerre járunk, ismerős, kinézek az ablakon, s úgy érzem, mintha a naplómat olvasgatnám. Nyercsinszk, Mogocsa, Nyikolszk—Usszurijszkij, Habarovszk... Itt jártuk a partizán-ösvényeket, a tajgát, harcolva, visszavonulva, ellentámadásba indulva... Most egészen más minden: szalonkocsiban ülünk, udvariasan csevegünk, nem vitatkozunk, igyekszünk minél elvontabb témákat keresni. Borisz azzal bocsátott útra bennünket, hogy ne vitatkozzunk, mert a fehérek a japánokkal együtt erősebbek nálunk. S most is a lelkünkre kötötte a mosolygást: bánom is én, hogyan húzzátok szét a szátokat, csak mosolyogjatok...

Mosolygunk! Az állomásokon pedig szablyás japán csendőrök járkálnak az utasok között, a rend végett, de a zsúfolt vagonokat rohamozó parasztok, katonák, gyermekekkel utazó asszonyok ügyet sem vetnek rájuk. Szalonkocsink előtt is japánok állnak őrséget, s nem engednek a közelünkbe se idegent, segítik létrehozni az »egységes és oszthatatlan« Távol-keleti Köztársaságot. S nekünk mosolyognunk kell.

A vasúti kocsi ablakából elénk táruló táj gyönyörű. Az őszi ég ragyogóan tiszta, a tajga élénk, rikító színekben pompázik, átmenetek, árnyalatok nélkül: a sötétlila mellett az aranysárga, az üdezöld mellett a lángvörös.

Valahol Csita környékén megálltunk egy alig ismert állomáson. Szemjonov atamán kijött az állomásra, hogy üdvözölje a küldötteket. Errefelé tanyázik csapataival, amióta Csitából kivertük. Tovább is űzhettük volna, de akkor a Vörös Hadsereg óhatatlanul összeütközésbe került volna a japán intervenciósokkal. Ez a találkozás pedig semmi jóval nem kecsegtetett: csak ürügyül szolgált volna a japánoknak, hogy nagyarányú hadműveleteket indítsanak ellenünk. Lenin elvtárs azt az utasítást adta, hogy a Bajkálontúlon ne támadjunk, hanem hozzunk létre egy ütközőállamot.

Szemjonov atamán földim, de most láttam először: zömök, fekete bajuszú kozák, harmincöt-harminchat esztendős lehet, de már hízásnak indult. Eléggé kifejezéstelen arcvonásaiban volt valami mongolos, helyesebben burját. Falujuk a mongol határon fekszik, s az apja ott kozák őrmester volt. Az atamán

nyilván a bajkálontúli kozákokhoz tartozott, de — miért, miért nem — mégis az orenburgi kozákok egyenruháját viselte a sárga lampaszokkal.

A tárgyalások két napig tartottak. A Távol-keleti Köztársaság létrehozásával kapcsolatban felmerült az a gondolat, hogy a Bajkálontúlt a Tengermellékhez csatolják. Az egyesítő bizottság ebéd után tért vissza az állomásra. Az arckifejezésekből ítélve, no meg látva, milyen elégedetten dörzsölgette a kezét Rudnyev, feltehető volt, hogy a tárgyalások sikerrel jártak. Mint később kiderült, jól sejtettem. Az atamán eleinte makacskodott, alkudozott, de a döntő szót a vezérkarához kivezényelt japánok mondták ki. Szemjonov a Bajkálontúlon átadja a hatalmat, s csupán a kozákság atamánja marad."

„Vlagyivosztok, 1920. október 23. Két hónapja már, hogy elhagytuk Verhnyeugyinszkot. A Távol-keleti Köztársaság fővárosa most Csita lett. Mi pedig a Tengermelléken készülünk az alkotmányozó gyűlési választásokra. Itt bizonyosra veszik, hogy létrejön majd egy polgári demokratikus köztársaság, amely Japán pórázán fog járni. Még elválik, mi sül ki ebből.

Egyelőre felcsaptam tanárnak, matematikát tanítok a felsőbb osztályokban. Ez kényelmes, sok idő marad a fő munkámra, amelyért ide jöttem. Az iskola a Szvetlanszkaján van, csaknem átellenben a megszálló japán csapatok törzskarával.

A városban a japánok az urak. A kikötőben ott horgonyoz a „Mikazu Maru" nevű páncélos hajójuk, a parton pedig, az egész távol-keleti ütközőállam területén hetvenezer katonájuk állomásozik, több, mint valamennyi többi intervenciósnak — az angoloknak, a franciáknak, az amerikaiaknak — együttvéve. Márpedig hétezret írt elő valamilyen nemzetközi egyezmény, amelynek megkötésében Oroszország, természetesen, nem vett részt. Mindenben helyettünk és nélkülünk döntöttek.

Hamarosan összeül az alkotmányozó gyűlés. A Tengermellék részéről a kereskedő Merkulov fivéreket, Gusztov dohánygyárost, Verzsbickij cári tábornokot jelölték. Ám mi sem ülünk ölbe tett kézzel.

Vannak óvatosságra intő események is. A jelek szerint Lohvickij tábornok lepaktált a japánokkal. A fehérek harmincezer főnyi serege átjött Kínából, s most a Vlagyivosztok környéki laktanyákban szállásolták el. Azt beszélik, az egyik Merkulov arra kérte a japán parancsnokságot, hogy a raktárai-

ban tárolt orosz fegyvereket adja át a most érkezett alakulatoknak. A Merkulov fivérek közül az egyik távol-keleti kereskedő, egy kereskedelmi hajó kapitányaként járta az Amurt, megszedte magát a gabonakereskedelmen, s ma egy gyufagyárnak meg egy hajózási vállalatnak a tulajdonosa; a másik Pétervárról jött, ott a földművelésügyi minisztériumban dolgozott, most pedig egy bulvárlapot ad ki. Az egyik kutya, a másik eb."

Dátum nélkül: „A japánok felsültek! A Távol-keleti Köztársaság alkotmányozó gyűlése többségében bennünket, kommunistákat támogat. Teljes mértékben Szovjet-Oroszország felé orientálódik! A Merkulov fivérek, a különféle Verzsbickijek és a többiek tajtékoznak, a japánokat is majd szétveti a düh... A Népi Forradalmi Hadsereg főparancsnoki posztján megerősítették Vaszilij Blüchert. Ez aztán elevenébe vág a fehéreknek.

Találkoztam Rudnyevvel. Közös utazásunk óta tartom vele a kapcsolatot. Igen komornak látszott. Érdeklődésemre csak legyintett, s bosszúsan azt mondta:

»Mihelyt a japánok kivonják katonáikat, a szovjetek kiterjeszkednek az egész Távol-Keletre...«

Nem bírtam megállni, hogy oda ne vessem: »De hiszen ön kívánta pohárköszöntőjében Izome ezredes mielőbbi hazatérését.«

»Hagyjuk ezt, még elválik, mi lesz...« — fortyant fel Rudnyev, és faképnél hagyott.

Most aztán résen kell lenni. A japánok igyekezni fognak kikerülni nehéz helyzetükből."

„1921. június 6. Az egész városban szólnak a harangok, a templomokban ünnepi istentiszteletet tartanak. S ez nemcsak a húsvétnak szól. Nagyszombaton katonai puccs történt. A kappelista csapatok elvégezték dolgukat, persze, japán utasításra. A hatalmat a Merkulov fivérek ragadták magukhoz. Verzsbickij tábornok is tagja a kormánynak. A mieink illegalitásba vonultak. Én egyelőre megmaradtam tanári állásomban, de a gimnazisták ferde szemmel néznek rám, ők is részt vettek a puccsban.

A fehér csapatok felfegyverzéséről szóló hírek igaznak bizonyultak: a japán raktárakban levő fegyvereket Verzsbickij

tábornoknak adták át. A japánok elve az, hogy »ide is, oda is«: a Távol-keleti Köztársaság kormányával fenntartják a hivatalos kapcsolatot, holmi tárgyalásokat kezdeményeznek, de titokban felfegyverzik a fehéreket. Mást nem is tehetnek: a washingtoni konferencia még tart, a »szibériai kérdés« van napirenden. Az amerikaiak nem akarják, hogy a japánok egymaguk uralkodjanak a mi Távol-Keletünkön. Mindenki szeretne minél nagyobb koncot megkaparintani. Mindezt számításba kell vennünk. A helyzet bonyolult, módfelett bonyolult."

„Dairen. 1921 augusztus. Ez nem szerződés, hanem ultimátum! Elképesztő, milyen arcátlanok a japánok a konferencián. Azt mondják, hogy az egész Tanaka tábornoktól indul ki, aki a háttérből irányítja a daireni konferenciát.

A mi küldöttségünk kicsi, de a japánok heves ellenállásba ütköztek. Mi mást tehetnénk? A japánok a legelső ülésen előterjesztették a leendő szerződés tervezetét. Mi tiltakoztunk, mondván, döntsünk előbb a japán csapatoknak a Távol-Keletről való kivonulásáról. Matsushima úr erre azt válaszolta: »Mielőtt távozunk, azt akarjuk, hogy rend legyen az önök háza táján ... Vagy önök talán ellenzik a rendet?«

Lássuk, hogyan fest ez az ő rendjük: az erődítmények Vlagyivosztok és a koreai határ térségében felrobbantandók. A Távol-keleti Köztársaság kormánya sohasem építhet erődítményeket a határain.

Sőt! A Csendes-óceán térségében nem tartható hadiflotta, a meglevő hadihajók megsemmisítendők. Felrobbantandók.

A japánok nagyobb jogokat követelnek a Távol-Keleten. De hogyan lehet a jogokat még növelni? Azt követelik, hogy örök időkre szabadon hajózhassanak japán lobogó alatt az Amuron és a Szungarin, a japán katonai missziók pedig éppúgy szabadon járhassanak-kelhessenek a Bajkálontúlon és a Tengermelléken, mint az ipari vállalkozók, a halászok, a kereskedők — vízum nélkül, útlevél nélkül, mintha csak otthon volnának.

A szerződés tizedik cikkelye aztán mindenre felteszi a koronát, bár ez még nem az utolsó: »A Távol-keleti Köztársaság kötelezi magát, hogy sohasem vezeti be a kommunizmust, és örök időkre fenntartja a magántulajdon elvét nemcsak a ja-

pán alattvalókra vonatkozólag, hanem saját állampolgáraira vonatkozólag is.«

S nekünk ismét mosolyognunk kell... Húzzuk az időt, kifogásokat emelünk a gúzsba kötő szerződés ellen. A daireni konferencia hetekig tartott. Végül Matsushima úr így szólt:

»Mindannyiunknak van otthon dolga, uraim, mind vágyakozunk már hozzátartozóink után... Ha fél órán belül nem írják alá a szerződést, kénytelenek leszünk félbeszakítani a konferenciát.«

Félórás szünetet rendeltek el. Úgy döntöttünk, hogy: nem. A folyosón a japán küldöttség vezetője csak úgy mellesleg odavetette nekünk:

»Zárjuk le békésen az ügyet, bár az én nevem így ejtődik: MA-TSUSHIMA. Önöknek ez nem mond semmit?«*

Dehogynem, nagyon is sokat mondtak nekünk a japán szavai. De a daireni konferencián mégis azt mondtuk Matsushimának: nem.

A daireni konferencia félbeszakadt."

„1921. december. Amint ez várható is volt, a japánok mindent egy lapra tettek fel. Merkulov hadserege megindította a támadást. A jelszó: a monarchia visszaállítása Oroszországban.

Blücher vezérkarához vezényeltek. A harci cselekményekről érkező jelentések lesújtók. December elején a fehérek elfoglalták Imant, december 23-án pedig Habarovszkot, s három nap alatt további 120 kilométert nyomultak előre. Csak akkor sikerült megállítani Merkulov támadását. Egyelőre egyetlen előnyünk az, hogy a fehérek nem széles fronton, hanem csak a vasútvonal mentén támadnak. A fehérek hátában újra fellángolt a partizánharc."

Mikulin doktor töredékes jegyzetei között itt egy másolat található Blüchernek egy jelentéséről, amelyet Moszkvába küldött. A Népi Forradalmi Hadsereg parancsnoka ebben a következőket jelentette:

„Csita. 1921. december 19. Merkulov kétségtelenül a japá-

* Utalás a csuzimai csatára. Az 1904–1905-ös orosz–japán háborúban a japán flotta a Csuzima (Tsushima)-szorosban legyőzte az orosz flottát – *Ford.*

nok közreműködésével és támogatásával indította meg a támadást; ez a támogatás abban jut kifejezésre, hogy nagy mennyiségű fegyverrel látják el a kappelistákat, és kedvező feltételeket teremtenek mind az előkészületekhez, mind magához a támadáshoz. Hogy a japánok ilyen éles fordulattal Merkulov mellé álltak, az a daireni kudarcuknak tudható be.

Hajthatatlanok maradtunk, nem voltunk hajlandók teljesíteni a japánok gazdasági jellegű követeléseit, amelyekkel bennünket engedményekre akartak kényszeríteni, Washingtonban pedig igazolni akarták, miért maradnak csapataik továbbra is a Tengermelléken. Amennyiben Merkulov támadása sikerrel jár, és nagyobb terület kerül ellenőrzése alá, tőle megkaphatják azokat a gazdasági előnyöket, amelyeket tőlünk nem kaptak meg.

Emellett bizonyos források szerint, amelyek hitelességében nincs okunk kételkedni, Franciaország szeretne a Tengermelléken bázist teremteni a Szovjet-Oroszország ellen indítandó támadáshoz, s ezért igyekszik kieszközölni Japán hozzájárulását ahhoz, hogy a Tengermelléken egy összoroszországi kormányt alakítsanak emigráns, jelenleg Párizsban tartózkodó vezető orosz politikusokból, s a leendő kormányhoz vezényeljék át a vrangelistákat.

Míg Japánnal nem sikerül végleg megoldani ezt a kérdést, Franciaország, úgy látszik, átmenetileg kész támogatni Merkulovot, tízmillió rubeles kölcsönt bocsátva rendelkezésére a Hongkongi Bank útján. Ezt lehallgatott rádiótáviratokból és a daireni japán küldöttség tagjainak bizonyos célzásaiból sikerült megállapítani.

Mindebből az derül ki, hogy a támadás Japánnak és az egész vlagyivosztoki konzuli testületnek a hallgatólagos beleegyezésével indult meg, s hogy a japánok ehhez nagy mennyiségű fegyvert bocsátottak rendelkezésre. Kétségtelen, hogy a támadás elsőrendű célja a Bajkálontúl elérése, és a Távol-keleti Köztársaság helyén egy Japán számára elfogadható ütközőállam létrehozása."

„Volocsajevka. 1922 február. Az első vonalakban küzdő csapatoknál jártam. Rendkívül heves harcok dúltak. A szakadatlan tűzben két teljes napon át feküdtünk a hóban, a kőkeményre fagyott földön. A partizánharc évei alatt ilyen még nem fordult elő. Úgy tűnt, ez több, mint amennyit ember

kibír. S mégis megtörtük a fehéreket! Merkulov hadai visszavonultak a japán szuronyok védelme alá."

„1922 augusztus. Vlagyivosztokból érkezett egy megbízott. Jelentést tett a katonai tanácsnak, majd reggelig elüldögéltünk kettesben, és beszélgettünk.

Győzelmünk közeleg. A japánok bejelentették, hogy októberig kivonják csapataikat. Az Amur-vidéki kormány nem létezik többé. Az Amur-vidék utolsó ura egy cári hivatalnok, Dieterichs tábornok lett. Vajdának tituláltatja magát, csapatait pedig zemszkaja ratynak nevezi, mint hajdan a Moszkvai Oroszország seregét. A sors iróniája, hogy az eloroszosodott német Dieterichs a monarchikus Oroszország utolsó vajdája. Vele már senki sem törődik . . .

Rudnyev, aki a letűnő, de még le nem tűnt Oroszország képviselőjének nevezte magát, azt a gondolatot dédelgeti, hogy a távoli Északon, a hozzáférhetetlen kamcsatkai vadonban meg kell szervezni a cári Oroszországnak egy kereskedelmi telepét. Afféle védett terület lenne ez, amely a kappelisták, a szemjonovisták, a japánok oltalma alatt áll. A monarchista kolónia élére a Romanov-ház egyik képviselőjének kellene kerülnie. Rudnyev beszédet mondott a diákegyletben, és tüzet okádva arról harsogott, hogy az orosz cárok dinasztiájának végre dologhoz kellene látnia, valamelyik tagjának el kellene jönnie ide, hogy kormányozza az Orosz Birodalom utolsó területét. Szemére vetette a Romanovoknak, hogy a forradalom után immár hatodik esztendeje külföldön, Párizsban kényelmes életet élnek, és a kisujjukat sem mozdítják a bolsevikok elleni háborúban. Azt akarják, hogy hímzett terítőn tálalják eléjük a trónt, akár a kenyeret és sót.

A továbbiakban Rudnyev így okoskodott: a bolsevikok akkor sem juthatnának el Kamcsatkára, Petropavlovszkba, ha elfoglalnák is a Tengermelléket. Flottájuk nem lesz a vörösöknek, mert a hajókat a japánok elsüllyesztik vagy elviszik, a végtelen kopár földeken pedig nyáron is, télen is képtelenség oda eljutni.

Rudnyev terve még tovább ment. Petropavlovszkban egy hajójavító üzemet építenek, a berendezést Vlagyivosztokból viszik magukkal. Hajókra rakják és elszállítják. Először csak javítással foglalkoznak, később már építenek is kisebb hajókat. Hiszen Nagy Péter is a semmiből teremtette meg az első

orosz flottát... Az új orosz állam lakói halászattal foglalkoznak majd, tengeri emlősökre vadásznak, prémeket gyűjtenek, kereskednek a szomszédos országokkal. Alaszka és Hakodate nincs túlságosan messze Petropavlovszktól.

Az Orosz Birodalom leendő monarchista kolóniáját Rudnyev újonnan alapítandó Kityezs várának nevezte. S bármilyen lázálomnak tűnik is ez az ötlet, a japánok támogatják egy ilyen sebezhetetlen fehéremigráns államnak a létrehozását. Készek ezt elismerni. Akárhogy is, de szeretnének ott maradni a Tengermelléken. Kityezs vára számukra kész haditengerészeti támaszpont volna. Egyelőre annyiban maradt a dolog, hogy Dieterichs tábornok, a tengermelléki vajda két küldöttséget indított útnak: az egyiket Párizsba, hogy meghívja a trónra a Romanov-ház valamelyik sarját, a másikat Japánba, hogy támogatást, kölcsönöket szerezzen, és kérje a monarchikus Kityezs vára elismerését."

„1922. október 25. Uborevics csapatai ma bevonultak Vlagyivosztokba. Én már néhány napja megérkeztem a városba. Csapataink akkor foglalták el a kikötőt, amikor az utolsó japán hajó éppen elszállította az utolsó császári csapatokat a szovjet Tengermellékről. Az intervenció befejeződött, az utolsó intervenciós katonák is elhagyták országunkat. Véget ért a polgárháború! A kikötőben rengeteg ember gyűlt össze, senki sem leplezte örömét. Mindenütt lobogók, de az egész szovjet ország területén sehol egyetlen japán zászló, egyetlen cári zászló!

Ismét eszembe jutott Rudnyev. A Merkulov-féle kormányban kabinetfőnök volt. A fehérek végül mégsem hozták létre Kamcsatkán a monarchikus Kityezs várát, mert egyre csak marakodtak, sehogy sem tudtak megegyezni, hogy ki fog kormányozni, és ki fog halászni... A japánok is lemondtak róluk, éppen elég bajuk volt már enélkül is. Eszembe jutott az ügyvéd verhnyeugyinszki pohárköszöntője, amelyben a japán Izome ezredes mielőbbi távozását kívánta. Lehetséges, hogy Izome ezredes is az utolsó hajóval ment el. Távozása valóban kitörő örömet keltett. Ám Rudnyev is eltűnt, nyilván Kínába menekült. Lám, milyen furcsa dolgokat produkál a történelem.

A napokban én is elutazom. Megkaptam a hozzájárulást, hogy szakterületemen, az orvostudományban tudományos

munkát végezzek. Egy járványügyi állomás vezetőjévé neveztek ki. Végre-valahára! Kiűztük az ellenséget az országunkból, most szeretném megmenteni a világot a betegségektől, mindattól, ami bánatot okoz. »Szeretném megmenteni« — ez túlságosan kérkedőnek és önhittnek hangzik. Inkább úgy mondanám: szeretnék közreműködni abban, hogy az embereket boldoggá tegyük. Hiszen ezért harcoltunk annyi éven át fegyverrel a kézben. Most szögtávcső helyett mikroszkóp lesz a kezemben! Számunkra élni annyit jelent, mint utat törni a boldogság felé."

CSANG CO-LING HALÁLA

Ha az események az emberekhez hasonlóan kérdőíveket töltenének ki, ha az újszülöttekhez hasonlóan anyakönyveznék őket, pontosabban tudhatnánk születésük helyét és időpontját... Akkor könnyebb volna az emberiség emlékezetében megőrizni a múlt eseményeit, egyszerűbb volna következtetéseket leszűrni, tanulságokat levonni belőlük, elejét venni a tragikus ismétlődéseknek...

Az első világháború a Szarajevóban Ferdinánd trónörökösre leadott pisztolylövéssel kezdődött... A gleiwitzi rádióállomáson végrehajtott náci provokációval indult meg a második világháború... A japán–kínai háború Lukoucsiao festői hídján robbant ki, a mandzsúriai események pedig Csang Co-ling marsall titokzatos meggyilkolásával indultak meg, amelynek színhelye Mukden alatt két vasútvonal kereszteződése volt...

Csang Co-ling marsall halálának körülményei mély titokban maradtak sokáig, mindaddig, míg sok év múlva véletlenül hozzá nem jutott ehhez a titokhoz egy japán kistisztviselő, a hadbiztosság Teichi Yosimara nevű alkalmazottja.

Teichi Yosimara. Semmitmondó név! A maga negyvenhét esztendejével Teichi még mindig csak káplára volt a japán hadseregnek, jóllehet ebben a korban más katonák már hadseregparancsnokok, miniszterek... Teichi a hadbiztosságon teljesített szolgálatot, a raktárt vezette, és az volt a dolga, hogy irodaszereket adjon ki a hadügyminisztérium munkatársainak. Teichi Yosimara csukott szemmel, tapintásról megismert minden papírfajtát a cigarettapapírtól a „hyoshó"-ig, amelyet különösen fontos okmányokhoz használtak. Tisztában volt a legfinomabb ecsetek minőségével, szemre meg tudta állapítani a tus szétdörzsölésére szolgáló lapocskák keménységét, ismerte a különféle rendszerű írógépeket. Az ő papírján,

az ő ecsetével, tusával és tintájával írták a kitüntetésekre vonatkozó felterjesztéseket, a parancsokat és jelentéseket. Ám Teichinek semmi köze sem volt azokhoz a titkokhoz, amelyek éveken át az ő kezén átmenő papírokra, űrlapokra íródtak.

Írószerei birodalmában Teichi Yosimara császárnak érezte magát. Persze, esze ágába sem jutott, hogy az isteni Hirohitóhoz hasonlítsa magát, aki a város szívében, a Hibiya-park közelében álló, kőfallal körülkerített palotájában él. Teichi hűséges alattvalója volt a császárnak. Munkába menet naponta elhaladt a császári palota mellett, s mindig tisztelettudón megemelte a sapkáját, meghajolt, bár a faltól és a fáktól még a palota tetejét sem látta.

Hogy is merészelt volna a kishivatalnok Teichi bármilyen párhuzamot vonni maga és az isteni császár közé! Egyszerűen egész életén át játszotta az uralkodót titokzatos birodalmában, amelyet dolog-alattvalók népesítettek be, rangokat, címeket osztogatott nekik. Némelyek iránt rokonszenvvel viseltetett, másokkal szemben ellenszenvet érzett. Különleges megbecsülésben részesítette például a hagyományos ecseteket és a hollófekete tust, amelyekkel a legfontosabb okmányokat, megbízóleveleket, üzeneteket írták „hyosho" papírra, erre a legfinomabb fajta, nem fényes papírra, amely szinte elnyelte a nappali fényt. Hogyan is lehetne az ősi nemzetségnek e képviselőihez hasonlítani a hideg és száraz, fecsegő írógépet! ... De általában véve Yosimara írószerraktára igazságos uralkodójának tartotta magát, és itteni uralkodását „hyosho-érának" nevezte.

Teichi örömét lelte az ilyen játékban, különben nem is bírta volna ki harminc évig a föld alatt, a hadügyminisztérium mély pincéjében ... Illúziói megkönnyítették életét. Minden reggel lement a meredek lépcsőn a maga birodalmába, és csak késő este tért haza. Télen olyankor már sötét volt. Alattvalóihoz hasonlóan eseménytelen életet élt.

Ám egyszer a raktárát a nyomasztóan alacsony mennyezetű helyiségből váratlanul átköltöztették egy másik helyiségbe, amelyben azelőtt a hadügyminisztérium titkos levéltárát őrizték. A levéltár számára biztonságosabb helyet találtak. Yosimara káplár megtekintette új birodalmát, és elégedetten állapította meg, hogy itt aztán kényelmesen elférnek alattvalói. Hamarosan át is hurcolkodott irodai felszereléseivel, és áhí-

tatosan átvitte régi helyéről tábori oltárát is, amely előtt őseihez szokott imádkozni. Azt beszélték, hogy az oltár az orosz–japán háborúból maradt meg, de erről Teichi nem tudott semmi bizonyosat.

A raktár már több mint egy hete működött az új helyen, amikor a polcok között föl-alá sétáló Teichinek egy ismeretlen dosszién akadt meg a szeme. Eddig elkerülte figyelmét, mint ahogy elkerülte azoknak a figyelmét is, akik a levéltárat kiköltöztették: a dosszié a fal és az állvány polca közé szorult.

Teichi kihalászta a dossziét, és megrökönyödve olvasta a feliratot: „Kyoku mitsu!" — Szigorúan titkos! Az írásjelek összefolytak a szeme előtt. A figyelmeztető felirat ellenére nem tette félre a dossziét, hanem felnyitotta, és olvasni kezdett... Még sohasem érzett olyan páni félelmet, mint ezekben a pillanatokban. Rövidlátó szemével végigfutott az írásjelek oszlopain, s első gondolata az volt, hogy amennyire csak a lába bírja, felfut a lépcsőn, elkapja a legelső tisztet, és megmondja neki — dehogy mondja, kiáltja, ahogy tűz esetén szokták —, hogy a pincében felejtettek egy titkos dossziét „Kyoku mitsu!" felirattal. „Itt van! Nem olvastam! Bele se néztem! Ebben a pillanatban találtam!"

Yosimara már el is indult a kijárat felé, de rémülten megtorpant: ki hiszi el egy káplárnak, hogy nem olvasta az iratokat, hogy nem tekintett bele a dossziéba. Hiszen már több mint egy hete, hogy ideköltözött... Nyomban megindul majd a nyomozás. A Kempei* nem sokat kukoricázik. Persze, legelőször kirúgják az állásából, és a frontra küldik. S ez még a jobbik eset. Az is megtörténhet, hogy egyszerűen megölik azok, akikről a dossziéban szó esik: Doihara, Tomiya, Kawamota... Ezek az emberek élnek még, s nem tűrik majd, hogy életben maradjon Teichi Yosimara káplár, aki véletlenül tudomást szerzett titkukról... Nem, Nem! Senkinek sem szabad megtudnia, hogy Yosimara látta ezt a baljós dossziét... Mit lehetne hát tenni?!

Véget ért a munkanap, s a káplár úgy döntött, hogy egy halom papír alá rejti a dossziét. Aztán az oltárhoz lépett, és imádkozott Buddhához, kérve, hogy vezesse a helyes útra, súgja meg, mit tegyen ezzel a szörnyű dossziéval. Ám a Buddha-szobor kőarca közönyös maradt.

* Kempei – japán kémelhárítás.

Otthon Teichi egy szóval sem említette a dolgot a feleségének, nem asszonyoknak való ez. Fáradtságra hivatkozva azonnal lefeküdt. Az asszony természetesen faggatta, nincs-e valami baja, de Teichi úgy tett, mintha aludna, valójában azonban egész éjjel nem jött álom a szemére, nyugtalanul forgolódott a kemény gyékényen. Reggel összetörten kelt fel, gyűrött arccal, mintha megivott volna egy hordócska szakét.

A hivatalban a beosztottjának, egy szolgálatkész ifjúnak, mihelyt meglátta, ez volt az első szava: mi történt Yosimarasan? Olyan rosszul néz ki... Teichi megköszönte a szíves érdeklődést, tovább ment, s futó pillantást vetett arra a bizonyos papírhalomra: minden rendben. Ettől kissé megkönnyebbült.

Az ifjút mindjárt reggel elküldte áruért, így újra egyedül maradt. Gondosan bezárta az ajtót, és elővette a dossziét. Legjobb volna megsemmisíteni, elégetni, de hogy vigye ki a hadügyminisztériumból, amelyet éjjel-nappal éber katonák őriznek? Az ügyeletes belenéz minden csomagba, kinyit minden táskát. Hideg veríték verte ki Teichi Yosimarát. Lázasan keresett valamilyen megoldást, de képtelen volt bármit is kisütni. Szemével végigpásztázta a pince falait, a polcokat, amelyeken ott sorakoztak alattvalói. Az egyik félreeső sarokban, amelybe a hatalmas oszlopok között alig szűrődött be valami világosság, Teichi az oltáron pislákoló gyertya fényében felfedezett egy halom ugyanilyen dossziét, csakhogy ezek újak, és nincs rajtuk a „Kyoku mitsu!" felirat. Itt a megoldás! A káplár gondolatban hálát adott Buddhának, aki megvilágosította gyarló agyát! Úgy is tesz, ahogy Buddha sugallta: ide rejti a dossziét, amely semmiben sem különbözik a többitől...

Több mint egy hónapig Teichi hozzá sem nyúlt a szürke mappához, amelyen a figyelmeztető írásjelek álltak. Már nem szorult görcsbe a gyomra, amikor eszébe jutott a dosszié, de félelmétől sohasem tudott teljesen megszabadulni. S furcsa mód a rikítóan piros feliratú szürke mappa úgy vonzotta, akár a szakadék az öngyilkost. Nem elégítette ki, hogy félig ismeri a titkot, most már mindent akart tudni. Reszkető kézzel előhúzta a dossziét rejtekéből, közelebb vitte a fényhez, és olvasni kezdte...

Az első oldalak tartalmát már ismerte, a további iratok között pedig felfedezett egy császári leiratot, amelynek hitelességét Hirohito saját pecsétje igazolta. Az Ég Fia kegyesen

engedélyezte Doihara ezredesnek, hogy a kínai hadsereg szolgálatába lépjen. Yosimara semmit sem értett az egészből: miért kellett tizenöt évvel ezelőtt császári keggyel megengedni egy japán ezredesnek, hogy kínai szolgálatba szegődjön? A császári pecséttől elkápráztatva a káplár tisztelettudóan meghajolt, és áhítattal nézte az Ég Fiának kézjegyét. Ám ekkor lépések hallatszottak a lejárat felől, Teichi gyorsan becsukta a mappát, és visszadugta helyére.

Attól kezdve Teichi Yosimara, valahányszor alkalma nyílt rá, előszedte a dossziét, és olvasgatta a szigorúan titkos okmányokat. A hadbiztosság ismeretlen kis káplára óriási nagy államtitok birtokába jutott...

Újév előtt, amikor a japánok fel szokták díszíteni lakásukat — a palotákat éppúgy, mint a legnyomorúságosabb viskókat —, Teichi elhatározta, hogy felújítja az erősen megkopott régi kakemonókat. Kakemonóknak azokat a rajzokkal, ősi mondásokkal díszített papírszalagokat nevezik, amelyeket a lakás falára szoktak aggatni. Teichi kiválasztotta a legfinomabb ecsetet, mely lágy volt, mint a tavaszi szellő, gondosan szétdörzsölte a tust, papírszalagokat vágott, és munkához látott. Egymás alá rajzolgatta a hieroglifákat: „Boldogság", „Hosszú élet", „Makulátlanság". Az ecset engedelmesen pingálta a kecses vonalakat, Teichi elégedett volt munkájával, ám egyszerre csak valami belső kényszert érzett arra, hogy még egy kakemonót fessen: „Kyoku mitsu!" Egymás alatt sorakoztak a cikornyás írásjelek. Teichi elgyönyörködött az új kakemonójában, s a falra akasztotta a „Hosszú élet" és a „Boldogság" közé. A „Kyoku mitsu!"-tól függött ez is, amaz is... A kecses felirat díszítette a káplár lakását, ám csak ő ismerte rejtett értelmét.

Yosimarát újra teljesen hatalmába kerítette a félelem három évvel azután, hogy ráakadt az ott felejtett dossziéra. Ez akkor volt, amikor Hirosimára és Nagasakira már lehullottak az amerikai atombombák. A császár bejelentette a kapitulációt, s a hadügyminisztériumot hamarosan amerikai katonák árasztották el. Járták az emeleteket, lejöttek a pincébe is. Hatalmas termetűek voltak ezek a jövevények, legalábbis a kis növésű káplár annak látta őket. Az egyik közülük jól beszélt japánul, s azt kérdezte, vannak-e itt katonai okmányok.

Yosimarának megremegett a térde:

— Már hogy itt?... De várjunk csak...

Eltűnt az oszlop mögött, ahol az oltáron kis mécses pislákolt, s visszatért a mappával, amelyen a figyelmeztető piros írásjelek éktelenkedtek. A fehér dalia jóformán ügyet sem vetett a dossziéra, odanyújtotta egy másik katonának, az meg egy zsákba süllyesztette, mint valami értéktelen kacatot. A parasztok a falusi piacon nagyobb megbecsüléssel rakosgatják kosaraikba a filléres vásárlásaikat... Yosimara megsértődött. A veszedelmes titok, amelyet annyi ideig őrzött, s amely annyi álmatlan éjszakát okozott neki, a katonákra nem volt semmiféle hatással. Teichi már sajnálta is, hogy odaadta a mappát. Szerette volna megértetni az idegen, közömbös katonákkal, mi is került a kezükbe.

— Kyoku mitsu! — rebegte félénken, és a zsákra mutatott.

— Oké, oké! — legyintett a japánul nem tudó katona. Vállára vetette a zsákot, szólt valamit társának, jót nevettek és kimentek.

Csang Co-ling marsall halálának titka ettől a naptól fogva nem volt titok többé...

Csang Feng-ling kínai zsoldos, aki a meggyilkolt marsall testőrségében szolgált, mit sem tudott a mukdeni históriát megelőző titkos eseményekről. Csang közkatona nem is sokat töprengett a történteken — minden embernek megvan a maga sorsa, legyen az hatalmas marsall vagy szegény riksa...

Azon a nyáron Vej gazda mákültetvényein dolgozott Csang. Észak-Mandzsúria irdatlan rengetegében, az isten háta mögötti dombok között különösebb kockázat nélkül lehetett ezzel a jövedelmező iparral foglalkozni. Ami Vejt illeti, nem is volt mitől tartania; tapasztalt ópiumkereskedő lévén, értett a hivatalnokok nyelvén, nagyon jól tudta, hogy csillogó ezüst ajándékok minden dombnál jobban elrejtik illetéktelenek elől a mákkal bevetett mezőket. A mákból aztán, ugyancsak titokban, kábítószert készítettek — ópiumot, heroint, azt a részegítő mérget, amelytől Csangot annyira intette idős apja.

Ősszel, amikor betakarították a termést, a fukar Vej elszámolt cselédeivel. A kereset tulajdonképpen igen nyomorúságos volt, de Csangnak még sohasem volt ennyi pénz a kezében. Mindent pontosan kiszámított: félretett pénzt utazásra, ennivalóra, a többit meg gondosan bevarrta szövetövébe, és gyalog elindult a legközelebbi városba, ahol vonatra szállhatott. Csang most visszatér falujába, Sanhsziba, viszontlátja

apját, anyját, no meg a kis Szungot, akivel már gyermekkorában eljegyezték... Csang vágyott az elárasztott rizsföldek után, amelyek forró nyári napokon sűrű párába burkolóznak. Igaz, hogy nincs egyetlen mu saját földje sem, de ha van pénze, bérelhet földet a tuhaótól, aki ott él a falu végén, a tó partján... Aztán elveszi majd feleségül a kis Szungot, s elviszi fanzájába...

Jó érzés, ha az embernek pénz van bevarrva az övébe!

A dombok közül Csang reggel érkezett a városba. Az állomáson átvergődött a nyüzsgő tömegen, s megtudta, hogy csak másnap van vonatja. Estig aludt a folyó partján, s most céltalanul bolyongott az ismeretlen város utcáin. A kis boltok sokasága előtt szenvtelenül ücsörögtek a tisztes kereskedők, fekete köpenyben, rávarrott piros írásjelekkel, amelyek a kereskedő-céhhez való tartozásukat tanúsították. Lustán szürcsölgették porceláncsészéből a zöld teát vagy szívták hosszú, vékony pipájukat. Éktelen lármától zengtek az utcák... Minden szakmának megvolt itt a maga hangja, a maga zaja.

Az utcai lármát is túlharsogták rikácsoló pávahangjukkal a riksák. Átfurakodtak kocsijukkal a tömegen, észbontón csörögve a kezük ügyébe, a vonórúdra szerelt biciklicsengővel. A vándorborbélyok ollójukat csattogtatva próbáltak kedvet csinálni a járókelőknek a nyiratkozáshoz. Szerzetesek vég nélküli imák mormolásával csődítették maguk köré az embereket. Az utca túloldaláról onszák gongjainak, az edényt és háztartási felszerelést áruló kereskedők kereplőinek a hangja szűrődött át. Valahol egy rizsárus csengője szólt. Az árus monoton hangja éjjeli madár kiáltozására emlékeztetett. „Mifan! Mifan!" — kiabálta, azt ígérve, hogy mindenkit olcsón jóllakat.

Csang megéhezett, de a nádtetejű kifőzdébe nem merészkedett be, biztosan nagyon drága. Inkább egy utcai árusnál kötött ki. Bekapta a csípős mártással leöntött rizst, visszaadta a tálat, és tovább ment.

Besötétedett. Az utcákon kigyúltak a színes lámpások, a tömeg még sűrűbb lett. Csang megbámulta a bűvészeket, az akrobatákat, de fáradtnak érezte már magát. Hol tölthetné az éjszakát? Talán ott a hídnál, egészen megfelelő helynek látszik. S vesztére megismerkedett ott egy talpraesett iparoslegénnyel, akiről kiderült, hogy szintén Sanhsziból való, bár egyáltalán nem úgy beszélt, ahogy arrafelé beszélnek. A földi

fafaragó volt. Nyomban elő is húzott a zsebéből egy kis figurát, hogy eladja. Csangnak meg is tetszett a termékenység istenének faszobrocskája, ez a nagy hasú, behízott szemű, szelíd aggastyán, jókora hallal a hóna alatt. Talán meg is vette volna, de nem merte elárulni az idegennek, hogy van pénze. A fametszőt ez csöppet sem bántotta: ha nem, hát nem — a boltban kétszer annyiba kerül. Csang elmondta, hogy idénymunkán volt, és holnap utazik haza. A földi ezt látszólag eleresztette a füle mellett. Azt ajánlotta Csangnak, tartson vele, megígérte, hogy elviszi egy olcsó mulatóba, ahol ingyen szórakozhat, mert a háziasszony jó ismerőse. Az éjszakát pedig a műhelyben tölthetik. Mégiscsak jobb, mint a híd alatt hálni . . .

Szűk, piszkos utcácskákon kijutottak egy térre, ahol rengeteg nép tolongott. A téren átjutva elindultak a város széle felé. A sűrű sötétségben elhaladtak egy pagoda mellett, amelynek sziluettje kirajzolódott a sejtelmesen csillogó égen, s a tető enyhén felfelé hajló sarkaival olyan képet mutatott, mint valami többfejű bivaly, hegyes, görbe szarvakkal. Mind elhanyagoltabb és szegényesebb utcákon mentek végig. Csangot útitársa magabiztosan vezette, szünet nélkül fecsegett mindenről, ami éppen eszébe jutott. Ismét kiértek a folyóhoz, s a parton folytatták útjukat, a vízen ringatózó sampanok mellett. A rozoga sampanokon még nem aludtak, szénserpenyők parazsánál melegedtek az emberek, mert éjszakára lehűlt a levegő.

Egy megroggyant fanzánál megálltak.

— Megérkeztünk volna. Ugye, nem volt messze? — szólt a segéd.

Nagy, alacsony mennyezetű helyiségbe léptek be. A fal mentén priccsek álltak, alacsony rekeszfalakkal elválasztva egymástól, mint a boxok. Rongyhalmazokon kislányok ücsörögtek, egy-egy minden boxban, a fal mellett pedig, kezüketlábukat szétvetve nagy fejű sovány gyerekek aludtak.

Az új látogatókat édeskésen kedveskedő asszony fogadta, aki émelyítő illatfelhőt árasztott maga körül. Bevezette őket egy másik, szűkebb helyiségbe, ahol gomolygó füstfelhőkben félmeztelen emberek üldögéltek a gyékényen, rozspálinkát iddogáltak, kártyáztak, kockáztak. A háziasszony talált üres helyet, gyékényeket terített le, hozott pálinkát, erős szagú szárított halat meg főtt bambuszt rakott az alacsony asztalká-

ra. Csang megrémült: vajon mibe kerül majd mindez? A fafaragó megnyugtatta: jóformán ingyen adják. A háziasszony pedig továbbra is ott sündörgött körülöttük, mosolygott, hajlongott. Itt, ebben a koszos lebujban érezte Csang életében először, hogy törődnek vele, hogy figyelmesek hozzá. A pálinkától már kissé szédült. Barátja még jobban felöntött a garatra, aztán odasúgta Csangnak:

— Nem szívnánk egy kis édes füstöt? — Az ópiumra célzott.

Csang erről hallani sem akart, eszébe jutott apja intelme: az „édes füst" ostoba embereknek való. Az ópiumot csinálni lehet, de élni vele nem szabad. Az ópiumszívó elveszett ember.

— Olyan zsugori vagy, mint minden sanhszi. Sajnálod a pénzt egy kis édes füstre.

— Talán te nem vagy sanhszi? — mordult fel Csang. Felbőszítette, ha sanhszi származásán csipkelődtek, mintha Sanhsziban csakugyan csupa zsugori élne. — Talán santungi vagy, te fejetlen teknősbéka . . .

— Akkor mondok mást — csitította a segéd —, itt pénzt is lehet keresni. Játsszunk?! — intett fejével a mellettük játszó emberek felé.

Csakugyan, mi volna, ha szerencsét próbálna. A kártyáról nem beszélt az apja . . . Néhány könnyen szerzett garas falun mindig jól jön . . .

Először kockáztak. Csang óvatosan borította az asztalra a simára csiszolt fekete kockákat. Eleinte kedvezett neki a szerencse. Mind nagyobb halomban állt előtte az ezüstpénz. A háziasszony továbbra is készségesen kínálta őket pálinkával, harapnivalót hozott. Csang nem tiltakozott, mert most már meg is tudja fizetni.

Hamarosan áttértek a kártyára. Csang egyre nehezebbnek érezte a fejét, de egyre csak az motoszkált benne, hogy játszania kell, míg meg nem fordul a szerencse, minél többet kell nyernie. A tétek fokozatosan nőttek. Csang vesztett, aztán újra nyert, majd megint vesztett. A derekához nyúlt, kitapogatta az övében a pénzt, és feltépte a varrást. Szeme előtt mind jobban elmosódott a játékosok arca, az asztal egyre nagyobbnak tűnt, majd hirtelen átváltozott rizsfölddé. A mezőn híg iszapban lépkedve, feléje tartott az anyja, s mosolyogva mondott valamit, de Csang nem értett belőle egy szót sem.

„Miért árad az iszapból pálinkaszag?" — villant még át az agyán, aztán sötét, feneketlen szakadékba zuhant.

Reggel ocsúdott fel a bűzös folyó partján. Nagy nehezen feltápászkodott, és értetlenül bámult maga köré. Feje zúgott, egész teste szaggatott, mintha bambuszbotokkal agyba-főbe verték volna. Kiforgatott zsebeiben, szövetövében egyetlen fitying sem maradt. Nyoma veszett a földijének, a talpraesett segédnek is. De lehet, hogy a fafaragó nem is a földije...

Csang elindult, hogy megkeresse a lebujt, de hamarosan belátta, hogy ez teljesen reménytelen. A fanzák mind egyformák, lakóik pedig barátságtalanul fogadták, némelyek még megfenyegették, mások a szemébe nevettek, de még rendőrt is akartak a nyakára hozni.

A vonat persze rég elment, hiszen a nap már magasan állt a folyó fölött. S ha nem ment volna is el, úgysem lett volna miből jegyet váltani. Szánta-bánta könnyelműségét, immár egy lyukas vas nélkül bolyongott a városban. Még egy tál rizst sem tudott venni.

Szórakozottan, közönyösen rótta az utcákat, amikor egy furcsa menetre figyelt fel. Elöl két katona utat csinált a nyüzsgő sokaságban, mögöttük pedig egy riksán valami katonaféle teljes erejéből ütötte a térde közé szorított dobot. Amikor abbahagyta a dobolást, a riksa meg a két előtte szaladó katona megállt. Az egyenruhás férfi harsány hangon szónokolt valamit a köré tolongó bámész népnek.

A menet egyre közeledett, s most már Csang is kivehette, hogy a katona az egekig magasztalja a nagy Csang Co-ling marsallt, és katonákat toboroz seregébe. A zsoldjába szegődő katonáknak gondtalan életet ígért.

A riksa mögött ott szorongtak már az önkéntesek, tucatnyi különböző korú ember, süvölvényektől aggastyánokig. A menetet kíváncsiak tömege zárta be, amely kurjongatva követte a toborzó riksáját.

Csang odatolakodott a riksához, és a nyomában maradt.

Néhány nap múlva katonai egyenruhát kapott, néhány hónap múlva pedig már abba az osztagba került, amely magát Csang Co-ling marsallt őrizte.

Azon a reggelen Csang Co-ling marsall vonata Mukdenhez közeledett. Az ablakból már látszottak is a város széli apró fanzák. Csang felnyúlt a polcra a kenyérzsákjáért, amikor fül-

siketítő robbanás hallatszott. Az erős lökéstől a katonák a padlóra zuhantak. Néhány másodpercre halotti csend állt be, amelyet nyögés és kiáltozás tört meg. Az őrség parancsnoka kivezényelte a vonatból a katonákat, akik már az ő parancsa nélkül is az ajtók felé futottak.

A szerelvény egy híd alatt állt, amelyen egy másik vasútvonalnak a vágányai íveltek át. Hajnal volt még, s a híd talpfái közötti réseken átszűrődött a derengő fény. A híd alulról nézve arra az ócska gyékényre emlékeztetett, amelyet a kaszárnyában a latrina elé akasztottak. A katonák vagonja kisiklott, az előtte levő pedig felágaskodott, majd az oldalára dőlt, az alján jókora rés tátongott. Egy halott férfi teste csüngött ki belőle marsalli egyenruhában, vérben úszó arccal.

Mindezt csak később sikerült Csangnak rekonstruálnia az emlékezetében, most kisebb gondja is nagyobb volt, semhogy a megölt embert nézegesse. A töltés mögül valakik tüzet nyitottak a vagonokra, a katonák a földre vetették magukat, és viszonozták a tüzet, de nem látták, kire lőnek.

Amikor a lövések ritkultak, az őrség katonái felkapaszkodtak a vasúti töltésre. Csang saját szemével látta, amint néhány egyenruhás ember lehajolva fut a szomszédos fanzák felé. Hamarosan el is tűntek a kaoliang, a kínai köles sűrű bozótjában, de Csang bizonyos benne, hogy japán katonák voltak.

A lövöldözés abbamaradt, s a kínai katonák szemügyre vették szerelvényüket. A szétroncsolt vagonból a padlón ütött résen kihordták a halottakat és sebesülteket, s a fűbe fektették őket a vasúti pálya mentén. Azt mondták, hogy a halottak között van Csang Co-ling marsall is, akinek az őrzése az ő feladatuk volt. Csang most már visszaemlékezett, hogy látta is, amikor kiugráltak a vagonból.

Hamarosan gépkocsik érkeztek, elszállították a halottakat, a katonáknak pedig gyalog kellett menetelniük az egész városon át a laktanyáig . . .

Csang Co-ling marsallt katonai pompával temették el. Most már senki sem idézte fel ennek az embernek a múltját. Valamikor hunhuzoknak, közönséges útonállók bandájának a vezére volt. Ám ravaszabbnak és leleményesebbnek bizonyult a többi hunhuznál. Az orosz–japán háborúban Csang némileg módosította foglalkozását, a japánok szolgálatába szegődött. Mandzsúriában portyázott az orosz csapatok hátában, tréneket fosztogatott, lerohant kisebb helyőrségeket, orvtámadáso-

kat intézett katonai menetoszlopok ellen, majd ismét eltűnt a mandzsúriai dombok között. A japánok ezért jól fizették. Így kezdődött. Tíz évvel később Fengtien tartomány kormányzója lett, további néhány év múlva pedig annak a hadseregnek főparancsnoka, amelyet az ország pacifikálására vezényeltek ki, s amely a kínai ellenforradalom erőit egyesítette. Csapatai között voltak japán alakulatok is, s a marsall hatalma messze túlterjedt Mandzsúria határain, a Nagy Kínai Faltól délre. Nemrég még Pekingben, Kína fővárosában volt a rezidenciája. A Kuomintang csapatainak nyomása alatt azonban kénytelen volt elhagyni a fővárost, és a baráti Japán Kwantung-hadseregének védelme alá helyezni magát. Most mindennek vége. Csang Co-ling marsall koporsóját ágyútalpra helyezték, s a menet a tömérdek kíváncsi sorfala között végigvonult a városon.

A marsallnak megadták a végtisztességet. Szomorú csendben haladtak az ágyútalp mögött az elhunyt barátai. A marsall fia, a fiatal Csang Hszüe-liang mellett — úgy festett, mint egy kamasz, aki először húzott egyenruhát — feszes tartással és szenvtelenül lépkedett Hayashi báró, a hivatalos japán küldöttség feje és a miniszterelnök, Tanaka tábornok személyes képviselője. A hosszú bajuszos Hayashi báró is tábornoki rangban volt, de ezúttal civil ruhát viselt. Őfelsége udvari szertartásmesterének fekete cilindere magasan a khakiszínű katonai sapkák fölé emelkedett. A fiatal Csang Hszüe-liang másik oldalán az elhunyt katonai tanácsadója haladt, Nanao tábornok, a japán vezérkar munkatársa. Fél lépéssel hátrább, egyik kezével fényes kardját fogva, a tanácsos szárnysegédje, Doihara ezredes lépkedett... Megjelent a Kwantung-hadsereg parancsnoka, valamint törzskarának számos tisztje, közöttük Kawamota kapitány, aki szintén eljött, hogy a marsall fiának kifejezze részvétét a súlyos veszteség miatt.

S valahol egészen hátul, a menet utolsó soraiban, a régi viszályokat feledve, egymás mellett haladtak az orosz emigráció képviselői, a fekete bajuszú Szemjonov atamán és a kérész életű tengermelléki kormány egykori feje, az idősebbik Merkulov, aki azóta a Kwantung-hadsereg hússzállítója lett.

Japán nagy barátját temették, aki arcátlan terroristák áldozata lett — legalábbis ezt írták a tokiói lapok. A mukdeni hadsereg törzskara még határozottabban állította, hogy Csang Co-ling meggyilkolása kétségtelenül a nankingi Kuomintang-

kormányt pártoló partizánok műve, akik ellen a boldogult marsall oly önfeláldozóan harcolt.

Részvétét fejezte ki Saito altábornagy, a Kwantung-hadsereg törzskarának főnöke, s ő is ott haladt Mandzsúria urának koporsója mögött.

Csak egyetlen olyan ember maradt távol a gyászszertartástól, akinek pozíciójánál fogva ott kellett volna lennie: Okawa Shumei, a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának elnöke. Betegségére hivatkozva mentette ki magát. Állítólag az sújtotta le, hogy a galád merénylet éppen ott történt, ahol a vezetése alatt álló Dél-mandzsúriai Vasút keresztezi a Pekingből jövő vasútvonalat. Ám Okawa Shumei láthatatlanul mégis ott volt a temetésen.

Amikor a lassan hömpölygő gyászmenet az ágyútalpra helyezett koporsóval a nagy hatalmú részvénytársaság épülete elé ért, Okawa irodája nyitott ablakából végignézte a menetet; a függönyök mögé húzódott, nehogy az utcáról bárki is észrevegye. Negyven év körüli, magas, szikár japán volt. Porcos orra ragadozó arckifejezést kölcsönzött neki. Ám a legjellegzetesebb a szeme volt, amelyet szemüveg takart. A vastag üvegeken két elmosódó, sötétbarna tengeri uborka tekintett ki a világra. Ha levette a szemüvegét, a tengeri uborka helyén apró, szúrós szem jelent meg. Ezen a feszes tartású, elegáns, európai ruhát viselő emberen látszott, hogy jól boldogul az életben, sugárzott róla az önbizalom.

Okawa letette szemüvegét, és színházi látcsövön nézegette tovább a menetet. A csukott koporsó, a sárga lovak fara, a feszülő istrángok, a hullámzó katonasapkák és köztük a magas fekete cilinder — mindez nyomban közelebb került az iroda kitárt ablakához. Okawa a távcsövön át szemügyre vette a marsall fiának, Csang Hszüe-liangnak a kisfiús arcát.

„Vajon ez hogyan viselkedik majd?" — töprengett Okawa, leeresztve a távcsövet.

Az elhunyt marsall fia nemrég végezte el Japánban a tisztiiskolát, de ez még nem jelent semmit, mert Kínában elég hamar változtatják szimpátiáikat. Okawa már tudta, hogy Csang Hszüe-liang lett apja helyett a három keleti tartomány ura. Vajon kinek az oldalára áll majd?

Okawának eszébe jutott, hogy a három keleti tartomány elhunyt kormányzójának, Csang Co-ling marsallnak a parancsára plakátokat nyomtak és függesztettek ki a tartományok

valamennyi városában ezzel a címmel: „Nemzeti szégyenünk térképe." A térképen a három keleti tartományhoz hozzávette a szovjet Vlagyivosztokot, a szovjet Tengermelléket, Külső-Mongóliát... S a térképen mindenütt jókora írásjelekkel ez állt: „Ezek a területek már nem a mieink, de visszaszerezzük őket."

Okawa Shumei gúnyosan elmosolyodott: „Ezek a senkiházik is az Ég Fiának császári útján akarnak kúszni! A Csang Co-lingek és Feng Ju-hsziangok egymással marakodnak, s közben az oroszok Észak felé pislognak. Sebaj! Csak tegyék, dönteni úgyis mi fogunk..."

A gyászmenet elhaladt a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság elegáns épülete mellett. A végén ágyúkat vontattak, amelyeknek díszlövéseket kell majd leadniuk, amikor Csang Co-ling koporsóját a sírba eresztik.

— „Fák hűs árnyában térünk örök nyugovóra..." — citálta hangosan az ősi japán költő sorát Okawa, s megigazította orrán a szemüveget. A vastag üveg mögül szétfolyó, alaktalan tengeri uborkák tekintettek ki a világba...

Okawa Shumei sohasem töltött be állami tisztséget, a háttérben maradt, neve mégis mindig ott szerepelt a „Niki Sansuki" — az uralkodó ötös — között, amely a kontinensen a japán politikát formálta. Nem törekedett magas állásokba, és az igazgatóság elnöki tiszte mellett csupán a Kelet-ázsiai Kutató Intézet vezetőjének szerény pozícióját töltötte be. Ám ez a kellemetlen és kihívó külsejű ember két és fél milliárd yent ért! Ennyi japán pénzt fektettek be Mandzsúriában, s ezt a tőkét Okawa Shumei igazgatta. Nemcsak az egész országot átszelő, ezer kilométer hosszú Dél-mandzsúriai Vasút állt igazgatása alatt. A részvénytársaságnak, amelynek neve is éppoly hosszú, mint a vasútvonala — Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság —, vagonokon, mozdonyokon, vasútállomásokon kívül szénbányák, kohóművek, erdőségek is voltak a tulajdonában... S döntő szava volt a részvénytársaság igazgatójának a vasútvonal védelmére hajdan létrehozott Kwantung-hadsereg törzskarában is. Okawa Shumei gyakori vendég volt a törzs főnökének vagy a hadsereg parancsnokának irodájában.

A Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság székhelye Tokió volt. Tulajdonképpen ott volt Okawa fő rezidenciája. Ő azonban

gyakran utazott Mandzsúriába, s meglehetősen sok időt töltött ott.

Egyik alkalommal, éppen akkor érkezett Tokióból, felhívta Honjo Shigerut, az ősi szamuráj család sarját, a Kwantung-hadsereg főnökét. A tábornokban Okawa megbízhatott, régóta ismerte a vezérkarból.

— Honjo-san — mondotta Okawa —, találkoznunk kellene, hogy elbeszélgessünk ... Kellemes híreket és jó kívánságokat hoztam önnek ...

A Yamato Hotelban találkoztak, a törzskarhoz közel eső téren. A megbeszélésen részt vett Kawamota kapitány is, egy határozott nézeteket valló ember, akire Okawa különösképpen számított.

A tulajdonosnő ételt szolgált fel, porcelánedényekben forró szakét hozott, felszolgálólányokat küldött a vendégek asztalához, de Okawa türelmetlen kézmozdulattal kitessékelte őket.

Kényelmesen elhelyezkedtek a gyékényeken bő kimonóikban, amelyek nem gátolják az embert a mozgásban, mint az európai öltöny vagy a merev katonai egyenruha.

Okawa nyomban rá is tért utazásának céljára.

— Mi a véleményük Csang Co-lingről? — kérdezte. — Meddig fog ez a mandzsu kettős játékot űzni? Mind gyakrabban kacsingat a másik oldal felé is. Nem azért, mintha ez különösebben aggasztana bennünket, de ... a tőke olyan, mint a selyemhernyó gubója, teljes nyugalomra van szüksége, különben nem lesz selyem ... Nem szeretném, ha részvényeseink megrohannának bennünket, hogy kivegyék betéteiket, ahogy ez a Formozai Banknál történt. Egyetért velem, Honjo-san?

A részvénytársaság igazgatója virágnyelven beszélt.

A Japánt sújtó legújabb pénzügyi válság, akár a tájfun, a földrengés, megingatta a szigetbirodalom gazdasági életét. A válság egyelőre nem okozott zavart a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság hajójának kormányzásában, mert a hajó elég nagy, és az egész állam erejére támaszkodik. Honjo-san bizonyára tudja, hogy a társaság részvényeinek a fele a kormányé, a gazdasági vihar mégis megtépázta ennek az elsüllyeszthetetlen hajónak a kötélzetét, megrongálta felépítményeit. A Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának óriási erőfeszítésébe került, hogy megóvja a rábízott hajót. Több ilyen megrázkódtatás nem engedhető meg.

Honjo tábornok érdeklődéssel hallgatta. Rideg arca nem fejezett ki mást, mint tartózkodó figyelmet. Honjo nagyon jól tudta mindazt, amiről az igazgatóság elnöke beszélt, meglehetősen tájékozott volt az eseményekről. Az utóbbi időben a „hunhuz" — a vezérkarban a háta mögött csak így hívták Csang Co-linget — viselkedésével mind nagyobb óvatosságra intett. Igaz, hogy harcban állt más kínai tábornokokkal, azzal a bizonyos Csang Kaj-sekkel vagy Vu Pej-fuval, de ezek mind egyformán korruptak. A különbség csak annyi közöttük, hogy egyik részük az angolok vagy az amerikaiak felé, Csang Co-ling viszont a japánok felé orientálódik. Az utóbbi időben azonban a „hunhuz" igen gyanúsan viselkedik. Egyre kellemetlenebbül biztosít Japánnak előnyöket a kereskedelemben, az iparban, földtulajdon szerzésében. Ki tudná ezt jobban, mint éppen Kawamota kapitány, aki a vezérkar felderítő osztályán dolgozik.

Honjo így szólt:

— A hunhuzon rajta van a szemünk. Ezt Kawamota kapitány is megerősítheti — s fejével a beszélgetés harmadik részvevője felé intett. — Azt hiszem, Csang Co-ling csillaga lehanyatlóban van. Katonai sikerei sem valami ragyogóak. Sanhajkuan térségében kénytelenek vagyunk erődítéseket kiépíteni, nehogy a kínai tábornokok marakodásai átcsapjanak Mandzsúriába. Nincs kizárva, hogy kénytelenek leszünk a hunhuznak megsúgni, hogy Pekingből települjön át Mukdenba, csapatait pedig lefegyverezni.

— Mi keresnivalója van Mukdenban?! — vágott közbe határozottan Kawamota kapitány. — Félre kell állítani és kész! Tudomásunk van arról, hogy a hunhuz titokban találkozgat egy ügyes amerikaival.

— Ez már jobban tetszik nekem — mosolyodott el Okawa. — Szabad kezet kell kapnunk, hogy a császári úton haladjunk. Japán az első állam, amely isten gondviseléséből teremtetett, s ezért uralkodnia kell az egész világ fölött. Ez Yamato országának isteni küldetése. Ezt mondtam, amikor a japán csapatok Szibériában voltak, s ezt mondom most Mandzsúriában... A császár hintója nem kerülgetheti az útjába kerülő hernyót. Ön ért engem, Kawamota-san?

— Értem, persze... De nem kellene Doihara ezredest is bevonnunk? Most a vezérkar tartalékában van.

— Azt hiszem, megtehetjük — szólt elgondolkodva Honjo.

— Ehhez a császártól kell egy leirat, amely feljogosítja Doiharát arra, hogy a kínai csapatoknál teljesítsen szolgálatot.

A beszélgetés mind nyíltabbá vált. Lehetséges, hogy ebben a szaké is közrejátszott, ez a közönséges rizspálinka ugyanis megoldja a férfiak nyelvét...

A Yamato szállóbeli beszélgetés kora tavasszal zajlott le, márciusban pedig Doihara Kenji, a japán hadsereg ezredese legfelsőbb leirattal császári engedélyt kapott arra, hogy Csang Co-ling kínai marsall csapatainál teljesítsen szolgálatot. Doihara szerény tisztséget töltött be: a három keleti kínai tartomány kormányzójának törzsénél tanácsadóként működő Nanao tábornok szárnysegédje lett. A császári leirat kiadásáig Doihara a japán vezérkar második, vagyis felderítő osztályán szolgált...

További három hónap telt el... A katonai események mind bonyolultabbak lettek. Csang Co-ling csapatai harcolva visszavonultak Mandzsúriába, a Nagy Kínai Fal mögé. A marsallnak a Kwantung-hadsereg törzsének intenciói szerint el kellett hagynia az ősi fővárost, és Mukdenba kellett átköltöznie.

A feltűnés elkerülése végett Csang Co-ling marsall különvonata éjjel indult Pekingből. A pekingi pályaudvaron a marsallt katonai tanácsadója, Nanao tábornok, és annak szárnysegéde, Doihara búcsúztatta. A tanácsadó bizonyos halaszthatatlan ügyek miatt Pekingben maradt, s a következő vonattal szándékozott Mukdenba utazni. Mihelyt a kigördülő szerelvény utolsó vagonjának jelzőlámpáinak fényét elnyelte az éj sötétsége, Doihara táviratot küldött Mukdenba egy gabonanagykereskedő címére. A távirat mindössze néhány szóból állt:

„Három vagon bab útnak indítva." Ez azt jelentette, hogy Csang Co-ling marsall a harmadik kocsiban utazik.

Kawamota kapitány, amint megkapta a táviratot, nyomban kiadta a parancsot a cselekvésre. Másnap hajnalban már virradat előtt minden a helyén volt. Kawamotát elkísérte Uzuki kapitány és a 20. utász zászlóalj néhány aknásza, akiket Koreából vezényeltek ide. Az erős töltetet a híd alatt helyezték el, a két vasútvonal kereszteződésében. Kawamota felment a vasúti töltésre, és sokáig fürkészett abba az irányba, ahonnan a vonatot várták. Ám sötét volt még, s a távcsövön csak a

távírópóznák elmosódó körvonala meg a távolba nyúló sínpár látszott.

Már virradt, amikor Kawamota meghallotta a vonat egyre erősödő dübörgését. Felemelte a karját, s így állt, mereven figyelve a híd felé nagy sebességgel közeledő szerelvényt... Amikor a harmadik kocsi a robbanótöltettel egy vonalba került, Kawamota intett. Hatalmas robbanás rázta meg a levegőt. Tűz, por, füst csapott az ég felé, a fémcsikorgás összeolvadt a robaj elhaló visszhangjával. Az aknászok már elvonulóban voltak, amikor lövöldözés támadt. Kawamota futva elérte már a kaoliangot, de vissza kellett térnie, hogy parancsot adjon a tüzelés beszüntetésére.

Hamarosan elérték az úton várakozó teherautót. Kawamota megszámolta embereit: megvoltak mind a tízen. Beugrott a vezetőfülkébe, a katonák meg Uzuki kapitánnyal felkapaszkodtak a platóra. A sofőr indított. A katonai teherautó nagy kerülőt tett, s ellenkező irányból hajtott be a városba.

A császári udvarnál sokan nem látták tisztán Csang Co-ling marsall halálának körülményeit. A katonák hallgattak. Ám a Genro* utolsó tagja, a császár tanácsadóinak doyenje, Saionji herceg ezekben a napokban ezt írta naplójába:

„Fölöttébb furcsa eset. Bár nem beszél róla senki, mégis felmerül, vajon nincs-e benne a japán hadsereg keze."

Tanaka miniszterelnök kénytelen volt jelentést tenni a császárnak. Töprengve közölte a magánkihallgatáson, de ezzel a töprengéssel csupán az eseményekkel kapcsolatos egyéni véleményét leplezte:

— Ami a Csang Co-ling vonatának felrobbantásával kapcsolatos incidenst illeti, az a gyanúm, hogy a hadseregben kell keresnünk a felbujtókat. Éppen ezért ma utasítottam a hadügyminisztert, hogy indítson vizsgálatot.

A hadügyminiszter végighallgatta a miniszterelnök utasítását, és udvarias közömbösséggel így válaszolt:

— Mindent megteszek, ami tőlem telik...

A miniszterelnöki rezidenciáról távozva nyomban felkereste a vezérkart, és izgatottan, feldúltan így szólt Koiso tábornokhoz, a megfontolt Koisóhoz, ahogy általában nevezték:

* Császári tanács, amelyet még Meiji császár uralkodása alatt, a múlt század végén alakítottak meg.

— Az udvarnál azt szeretnék, ha vizsgálat tisztázná Csang Co-ling halálának körülményeit. A miniszterelnök éppen az imént közölte ezt velem. Látnoknak szeretne tűnni, s az a feltevése, hogy a marsall halála a katonák műve.

— Csak nem akar jósnak felcsapni? — kiáltott fel Koiso. — Azt szokták mondani, hogy a jós soha nem ismeri a saját sorsát!

— Nekem is az a véleményem — mondta a hadügyminiszter. — Csak nem képzeli magát olyan hernyónak, melyet a hintónak ki kell kerülnie . . .

— Az igaz szamurájok, akik hazájuk felemelkedésén buzgólkodnak, minden dicséretet megérdemelnek — fűzte hozzá Koiso. — Mindent el kell követni, hogy vizsgálatra ne kerüljön sor.

Tanaka miniszterelnök két tűz közé került. S ellenfelei siettek kihasználni a kialakult helyzetet.

Kitűnő, megbízható szolga volt, csak neve nem volt... Amikor gazdáinak szükségük volt rá, összecsapták a tenyerüket vagy csak annyit kiáltottak: „Hej!" S ez lett hamarosan a neve.

Hej hosszú évek óta élt már Tanaka Giichi családjában, hozzászoktak, ahogy hozzászoktak az ablak mellett kalitkában ülő papagájhoz. Csakhogy a piros és zöld tolldíszben pompázó papagájtól eltérően Hej teljesen színtelen volt. Nyersselyem kabátkát viselt kis felálló gallérral, ugyanolyan szürkésdrapp pantallót és puha papucscipőt. Hej senkinek sem volt terhére jelenlétével, a hívásra nesztelenül, mint valami árnyék, azonnal megjelent, s tartózkodó udvariassággal biccentett. Az ember azt hihette, hogy Hej mindig ott ólálkodik valami spanyolfal mögött, s csak azt lesi, hogy hívják.

Arca, gondosan borotvált feje és keskeny keze barnássárga színű volt, mintha hosszú ideig babfőzelékben főtt volna. Hej korát senki sem tudta, mint ahogy nem ismerte senki az engedelmes és készséges szolga múltját sem. Persze, valamikor régen Hejnek is volt neve, de rég feledésbe merült, mint ahogy feledésbe merült az is, hogy hajdan Formoza szigetén élt.

A családfő, Tanaka Giichi elnézően jólelkű hangulatában Hejt a szalont díszítő kecses törpefenyőhöz hasonlította. A fácskának barnás szójabab színű törzse volt, amelyen nem fogott az idő. Még Tanaka nagyapjától került a házba, és évtizedeken át ugyanolyan apró maradt, élt, de teljesen megcsontosodott.

Hej rendesen takarított, példás tisztaságot tartott a házban, mosott, felszolgált, olykor főzött is, kedvtelve foglalatoskodott a dekoratív kertben, s természetesen rendben tartotta a kert végében, nagy japán cédrusok árnyékában álló csinos kis házikót is. A lakóházból könnyű, a földből alig kiemelkedő

fedett pallóhíd vitt oda, hogy rossz időben is száraz lábbal elérhető legyen. Ez a cédrusok alatt megbúvó árnyékszék volt Tanaka Giichi büszkesége, s ez okozott végül is annyi keserűséget és bonyodalmat a város környéki rezidencia tulajdonosának, a japán miniszterelnöknek.

A ház ura, Tanaka Giichi ősi szamuráj családból származott, és mindenben hű maradt a múlthoz, igyekezett gyarapítani a harcias ősök dicsőségét, akiknek oltára a legszentebb hely volt a Tanaka család város környéki házában. A nyugalmazott tábornok mindenek fölé helyezte életében a katonai hivatást és azt a klánt, amelyhez tartozott.

Tanaka büszkén emlegette, hogy az első írásjel, amelyet boldogult apjától megtanult, a „bu" jel volt, mely „fegyvert" jelent. A japán írás jeleinek sokaságából a harcias „bu" jel lett az első, amelyet a kis Giichi bizonytalan gyermeki kezével megtanult rajzolni. Ilyen a hagyomány a szamuráj Tanaka családban.

Ahogy teltek az évek, a „bu" jelnek egyre kevésbé volt már csak szimbolikus jelentősége Giichi életében. A fiút rajongás töltötte el, ha beléphetett a fegyverterembe, ahol a falon egy szamuráj kard függött — egyenes és keskeny, akár a sötétséget áthasító fénysugár. Apja olykor a kezébe is adta a kardot, amely a Tanaka nemzetség egyik távoli őséé volt, s a kis Giichit a fegyver puszta érintésétől is remegés fogta el. Voltak itt tőrök is, rövidek és vakítóak, akár a villám; voltak régi páncélingek, félelmetes harci maszkok, csiszolt hegyű dárdák, amelyekre sárkányokat vésték... Az ősi harcosoknak mindezek a kellékei az első lépésektől kísérték életútján a leendő szamurájt.

S amikor a kis Giichit apja kivitte a kertbe, hogy megtanítsa íjjal lőni, csak egyetlen nyilat adott neki és egyetlen célpontot mutatott, eltéveszteni nem volt szabad, mert a szamurájnak mindig biztosra kell mennie...

Giichi jól az emlékezetébe véste, amit az apja akkor mondott neki:

— Az életben, fiam, előfordul, hogy a sors csak egyetlenegy lehetőséget nyújt a siker elérésére. Olyan ez, mint egy célpont, amelyet egyetlen nyíllal kell eltalálni, mert lehet, hogy másik nyilad már nem lesz. Tudnod kell koncentrálni, erődet összpontosítani és célba találni...

Aztán jött a hadapródiskola, majd a csapatszolgálat, utána

pedig a vezérkari akadémia és újra csapatszolgálat, ezúttal Kínában, Koreában, Mandzsúriában, a mandzsúriai földeken, ahol kitört a háború Oroszországgal... Teltek-múltak az évek, s lám, már a hadügyminiszteri poszton találjuk, ő vezeti az intervenciót a szovjet Távol-Keleten — a Tengermelléken és a Bajkálontúlon.

A cél nagyon közelinek tűnt, mégsem sikerült eltalálni még sok-sok nyíllal sem.

Hatvanegynéhány éves korában Tanaka Giichi, gazdag katonai és élettapasztalatokkal, nyugalomba vonult, de az államügyektől nem vonult vissza. Tanakára szüksége volt a császári Japánnak. Az érdemdús tábornok elnöke lett a legjobboldalibb, legreakciósabb és legagresszívabb pártnak, a Seyukainak, amely a japán arisztokrácia udvari, félfeudális köreire támaszkodott. Eppen ezek a körök tették Tanaka Giichit Japán miniszterelnökévé, az ország második emberévé a császár után.

Tanaka az ősök által kijelölt úton haladt, a császári úton, amelyet „Kondó"-nak neveztek, s amelynek lényege a távoli és közeli országok meghódításának politikája. A miniszterelnök olvasta a „Nihonshoki" című ősi könyvet — Japán történetét —, s emlékezetébe véste a legenda szerint két és fél ezer évvel ezelőtt élő Jimmu császárnak a meghagyását. Jimmu így szólt utódaihoz: „A világot befedjük egyetlen tetővel, és a magunk házává tesszük." Japánul ez egy röpke jelszó: „Hakko-ichiu!" Így rendelkezett a Felkelő Nap Országát benépesítő Yamato nemzet isteni eredetű őse. Tanaka Giichi ennek az országnak a miniszterelnöke volt, szamuráj, aki rendületlenül követi a Bushidót, a szamuráj becsület törvényét. S még a „Bushido" elnevezésében is szerepel az a harcias „bu" jel, amellyel Tanaka tábornok a japán írás tanulását kezdte.

Tanaka Giichi igazi szamuráj volt: a katonai keménység, a hideg számítás, a gyors észjárás párosult benne a szemlélődésre való lírai hajlammal, tudott gyönyörködni az ég, a táj, a csinos asszonyok szépségében. A tábornok egyforma élvezettel tudott beszélni a természet magányos szemlélésének lelki gyönyöréről az udvari költővel és a japán expanzió útjairól az egyenes beszédű, faragatlan Araki tábornokkal.

A meghitt négyszemközti beszélgetéseket Tanaka Giichi általában az éjszakai órákban folytatta különböző emberekkel, amikor a háznép már nyugovóra tért. Ilyenkor a személy-

zet is visszavonult, s csak a fáradhatatlan Hej virrasztott valamelyik sarokban. Tanaka őt is el szokta küldeni, s Hej mint az engedelmes kutya ilyenkor el is ment a lépcső alatti szobácskájába, de hamarosan visszatért az ajtóhoz, hogy az első tapsra gazdája előtt teremjen.

— Beszélgessünk a japán építészetről! — Tanaka mindig konkrét témát ajánlott partnerének.

— Nagyon szívesen — állt rá a költő —, ám az a véleményem, hogy valamennyi japán típusú építményünk közül csak az árnyékszékeink felelnek meg valóban a költői ízlésnek. Nem gondolja, tábornok?

— Dehogynem! Már őseink költőivé tették környezetüket, s így az árnyékszéket is. Gondolja csak meg: a látszólag legtisztátalanabb hely őseink akaratából a japán házban szinte a költészet és esztétika templomává lett . . .

— Úgy van, Tanaka-sensei! Bizonyos vagyok benne, hogy minden kor költői itt, a félhomályban és csendben elmerengve nyertek ihletet. Árnyékszékeink úgy épültek, hogy az ember lelkileg felüdül bennük . . .

Tanaka tábornok egyetértett a költővel. Az árnyékszék magányában, élvezve a csendet, az egyedüllétet, a kék eget nézve vagy az eső kopogását hallgatva, szinte összeolvad a természettel, hallása pedig annyira kifinomul, hogy szinte hallja, amint az esőcseppek a puha mohaszőnyegen át behatolnak a földbe.

Hej, a szolga ott olyan tisztaságot tartott, hogy az szinte tápot adott az ábrándozásnak, a költői hangulatnak. Csak egyetlen dolog miatt volt Tanaka elégedetlen a szolgájával: Hej mindig megfeledkezett a toalettpapírról. A nyugalmazott tábornok ilyenkor dühösen tért vissza a házba, a dolgozószobába, hogy valami felesleges papírt keressen. Ettől elromlott a hangulata . . . Tanaka ezt mindig szemére is vetette szolgájának, s Hej ilyenkor bűntudatosan csóválta a fejét, de minden maradt a régiben. Az évek során a tábornok lassanként bele is törődött ebbe, hozzászokott szolgája feledékenységéhez, és csak néha-néha, inkább bosszúból, odahívta a szolgát a kert végébe, és őt küldte be a házba valami felesleges papírért.

Ha sejtette volna Tanaka nyugalmazott tábornok, hogy öreg napjaiban kit enged íróasztalához! Az önzetlenül hűséges és szűkszavú szolga hosszú éveken át kémkedett a tábornok

után. Mihelyt egyedül maradt a kert végében, abban a légies kis épületben, csöppet sem esztétikus dolgokkal foglalatoskodott: a porhanyós tőzeggel leszórt pöcegödörből előhalászgatta a felhasznált papírokat, és gondosan elolvasta az írásjeleket a japán miniszterelnök régi papírjainak foszlányain. Tanaka sok nyers fogalmazványa igen érdekes volt a nevétől megfosztott buzgó és hallgatag szolga számára.

A kifejlet váratlanul következett be.

Tokió kánikulában fulladozott, a tikkasztó hőség esőkkel és zivatarokkal váltakozott. Egy-egy felhőszakadás után még elviselhetetlenebb volt az élet a városban: az iszonyú földrengés után még teljesen el nem takarított üszkökből és romokból a felszálló párával a korom keserű szaga, rothadás orrfacsaró bűze terjengett. Aki csak tehette, otthagyta a várost, és a tengerpartra vagy a város környéki zöldövezetbe menekült. Tanaka Giichi igyekezett ki sem mozdulni a házából.

A Showa-érának, vagyis Hirohito császár uralkodásának második esztendejében, ami európai időszámítás szerint 1927-nek felel meg, alig négy évvel a pusztító földrengés után újabb csapás fenyegetett: a súlyos gazdasági válság. Bankok, vállalatok, régi cégek csődbe jutottak. A betéttulajdonosok, a részvényesek, a kisvállalkozók megostromolták a bankok irodáit, betörték a lezárt ajtókat, némelyek az ablakokon másztak be, hogy visszaszerezzék, megmentsék megtakarított pénzüket, tőkéiket, hitelt szerezzenek csődjük elodázásához... Ám Tokió, Osaka, Hiroshima legnagyobb bankjai is teljesen leállították ügyleteiket. A tőzsdei pánik, akár az óceán mélyének tektonikus mozgásától kavart hullám, elárasztással fenyegette az egész országot. Kemény kezű emberre volt szükség, aki az állam hajójának kormánykerekéhez állhatna, hogy a hajót átvezesse a szenvedélyek tomboló viharán. A Titkos Tanácsnak és magának a császárnak a választása Tanaka tábornokra esett. Segítségül egy tapasztalt, öreg pénzügyi rókát állítottak mellé, Takahashit. Most sok minden, igen sok minden kizárólag rajta múlott.

A pénzügyi, gazdasági válság lángjai között az öreg, kíméletlen Takahashi szalamandernek, a tűz szellemének érezte magát. Elemében volt, tudta, mit csinál. A kisvállalkozókhoz, a pénzváltók, kis bankok tulajdonosaihoz való viszonya pusz-

tulást hozott rájuk. Takahashi éppen erre épített. Bizalmasait így biztatta: „Rajta, csináljatok csak nekem még egy kis pánikot, hogy kihasználjam a helyzetet... Az erőseket támogatom, a többi meg hadd vesszen — korallok ezek, amelyeken megerősödik és fejlődik majd a pénzügyi rendszer..."

Takahashi el is érte célját — az országban monopolisztikus uralomra tett szert öt hatalmas bank: a Mitsui, a Sumimoto, a Yasuda... Másfél hónap múlva Takahashi pénzügyminiszter nyugalomba vonulhatott — számtalan kisvállalkozó és kereskedő csődje árán megmentette az országot a pénzügyi katasztrófától. Takahashi többé nem volt tagja Tanaka kormányának, de barátok maradtak, s a miniszterelnök mindig kikérte a tanácsát ennek a szenvtelen arcú, közömbösnek látszó embernek, aki Okawához hasonlóan a japán nagytőke érdekeit képviselte.

Mielőtt megvált a pénzügyi diktátor posztjától, Takahashi így szólt a miniszterelnökhöz:

— Amit eddig csináltunk, Tanaka-san, még csak a kezdet... A gazdaság szeizmostabil épületére van szükségünk, olyanra, amely állja a földrengést. Ezt a stabilitást csakis ügyes, rugalmas kontinentális politikával biztosíthatjuk... Gondolkozzék ezen, Tanaka-san. Gyakrabban eszünkbe kell jussanak isteni ősünk, Jimmu császár szavai: „Hakkoichiu!"... Legyen a házunk fölötti tető első sarka Kína...

Takahashi általában kimérten, allegorikusan beszélt, de ezúttal szokatlanul nyílt volt. Tanaka nagyon jól tudta, hogy nemcsak Takahashi vélekedik így, hanem a mindenható dzaibacuknak — Japán pénzügyi és ipari mágnásainak — a csoportja is, s hajszálra ugyanígy vélekednek a katonai csoportok: az a bizonyos Araki, Honjo...

Tanaka Giichi miniszterelnök megfogadta pénzügyi lelkiatyjának, Takahashinak a tanácsát. Június derekán, mit sem törődve a rekkenő hőséggel, a várost fojtogató mérges kigőzölgésekkel, sürgősen összehívott egy konferenciát a keleti kérdések megtárgyalására. Ezt Keleti Konferenciának nevezték, zárt ajtók mögött tartották, a titok áthatolhatatlan függönye mögé rejtve. A konferencia részvevőinek száma korlátozott volt. A kormány tagjain kívül csak néhány diplomatát hívtak meg, akiket külön erre a tanácskozásra rendeltek haza Kínából; jelen volt a Kwantung-hadsereg parancsnoka, aki Mandzsúriából érkezett, a vezérkar főnöke, jelen voltak a hadügymi-

nisztérium és a haditengerészeti minisztérium vezetői, és természetesen azoknak az ipari konszerneknek a képviselői, akiknek érdekeltségeik voltak Kínában.

Tanaka egyetértett azokkal az aggodalmakkal, kételyekkel, tervekkel, amelyek a Keleti Konferencián hangot kaptak. S ki másnak a feladata, ha nem a miniszterelnöknek, hogy összegezze a konferencia részvevőinek a nézeteit, megokolja ajánlásaikat, és ezeket az áldott császár elé terjessze. Mindezt alaposan meg kellett fontolni, s Tanaka Giichi meghívta város környéki házába a ravaszkodó és számító Takahashit, hogy felolvassa neki titkos memorandumának első fogalmazványát.

A miniszterelnök másik partnere aznap este Araki tábornok volt, ez az alacsony termetű, kurta lábú, széles mellű, aránytalanul nagy fejű férfiú, aki hetykén felágaskodó bajuszt viselt. Külsejében és vérmérsékletében szöges ellentéte volt a higgadt, ráérős, álmosan közömbösnek tűnő Takahashinak.

Valamikor, vagy húsz évvel azelőtt, már az orosz—japán háború után a vezérkar Pétervárra küldte Arakit a hadügy tanulmányozására. A világháború alatt haditudósítóként működött a hadra kelt orosz seregnél. Tokióba visszatérve magával hozta orosz kitüntetéseit, a Romanov-ház uralkodásának háromszázadik évfordulója alkalmából adományozott emlékérmet és azt a vaskos iratcsomót, amely a cári Oroszország fegyveres erőinek állapotáról adott képet.

A két tábornokot régi barátság fűzte össze még azokból az időkből, amikor együtt vettek részt az intervencióban a szovjet Tengermelléken és Bajkálontúlon. Most Araki a japán vezérkari akadémián működött, az orosz kérdés szakértőjének számított, s Tanaka miniszterelnök igen fontosnak tartotta, hogy kikérje véleményét a memorandumról.

Araki kicsit megkésett, egyenesen az akadémiáról jött, egyenruhában, kitüntetések nélkül, csupán az Aranykányarend csillogott a mellén — ezt sokéves oroszországi munkásságáért kapta. Araki tudta, hogy a miniszterelnök merőben magánjellegű megbeszélésre hívta meg, de azért mégsem véletlen, hogy éppen ezt a rendjelet tűzte ki.

Araki Hej kezébe dobta sapkáját és kesztyűjét, és kardját csörtetve bevonult a dolgozószobába. Araki vagy tizenöt évvel fiatalabb volt a miniszterelnöknél, ez pedig arra késztette, hogy különösen udvarias legyen, és a házigazdát tiszteleт-

tudóan „sensei"-nek, vagyis „korábban született"-nek nevezze, ami megszólításban „tanítómester"-t jelent.

— Óhajtanak egy kis szakét? — kérdezte a házigazda.

— Ó, köszönöm! Semmi tüzeset és erőset — hárította el a kínálást Takahashi. Leereszkedett a gyékényre, s kézbe fogta az o-shiborut, azt a forró, nedves szalvétát, melyet Hej odanyújtott neki. — A palotában tartott konferencián éppen ilyen szalvétának éreztem magam: forrónak és nedvesnek. El sem tudom képzelni, milyen döntés született ott . . .

Takahashi természetesen ravaszkodott. Tanaka jól tudta ezt. Szólt a szolgának, hogy hozhatja a teát, aztán elbocsátotta:

— Ma már nincs szükségem rád, lefekhetsz . . . Jól csukd be az ajtót.

Amikor a szolga kiment, a miniszterelnök előszedte irattáskáját, s több teleírt lapot vett ki belőle.

— Szeretném — mondotta —, ha megismerkednének azzal, amit kizárólag a császár szemének szántam, s kikérném az önök nagylelkű tanácsait.

A vendégek szótlanul bólintottak. Tanaka belefogott a felolvasásba:

— „Tanaka Giichi miniszterelnök Őfelsége számos alattvalója nevében előterjeszti memorandumát egy pozitív mandzsúriai és mongóliai politika alapjairól."

„Ahhoz, hogy meghódítsuk Kínát — olvasta tovább —, előbb meg kell hódítanunk Mandzsúriát és Mongóliát. Ahhoz, hogy meghódítsuk a világot, előbb meg kell hódítanunk Kínát. Ha sikerül meghódítanunk Kínát, valamennyi többi kis ázsiai ország, India, valamint a déli tengerek országai rettegnek majd tőlünk és kapitulálnak. Akkor a világ megérti, hogy Kelet-Ázsia a miénk, s nem meri elvitatni jogainkat. Ezt a tervet hagyta ránk Meiji császár, és sikeres végrehajtásának nagy jelentősége van Japán Birodalmunk léte szempontjából."

— Tanaka-sensei, nem tehetnék észrevételeket már az olvasás közben? — kérdezte Takahashi.

— Dehogynem! Csakugyan ez látszik a legcélszerűbbnek.

— Akkor szeretnék egy gondolatot kifejteni. Mandzsúriában és Mongóliában, a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának adatai szerint, a vasérckészletek meghaladják az egymilliárd tonnát, a szénkészletek pedig a két és fél milliárd tonnát. Hetven évre el tudnánk látni magunkat vassal és szénnel.

Emellett van ott fa, alumínium, gabona... Ez az alapja a japán gazdaság szeizmikus stabilitásának! Ezt meg kell szerezni! — Takahashi kapzsin felemelte kezét, és lecsapott az asztalra, mintha valami zsákmányt ragadott volna meg. — Ám előbb fennen hirdetnünk kell, hogy ezekben a térségekben nem akarunk mást, mint békét, nyugalmat, csendet, hogy Japán vállalja a felelősséget a csendért, hogy nem tűr majd semmiféle rendbontást... S közben megvetjük a lábunkat, mind erősebben megvetjük a lábunkat... — Most olyan kézmozdulatokat tett, mintha hipnotizálni akarná partnereit. — Tisztjeink, akiket titokban oda küldünk, öltözzenek be kínai parasztoknak, iparosoknak, férkőzzenek az emberek bizalmába, vásároljanak földet, aztán mi majd védelmezzük ezeket a földeket, ezért odaküldjük csapatainkat... Értik, mire gondolok?

Araki erre közbevetette:

— Ez túlságosan hosszadalmas, a hadsereg mindezt sokkal gyorsabban képes megoldani.

Takahashi elnéző pillantást vetett Arakira, s egy közmondással válaszolt:

— Lassan járj, tovább érsz...

Tanaka ismét a memorandum kéziratoldalai fölé hajolt. Időnként abbahagyta az olvasást, hogy meghallgassa Araki harcias megjegyzéseit vagy Takahashi tartózkodó, rejtett értelemmel teli javaslatait, rövid jegyzeteket készített, majd monoton hangon tovább olvasta az agressziónak azt az átfogó tervét, amely már távoli őseik agyában fogant meg, s amelyet mind ez ideig nem sikerült megvalósítaniuk. Tanaka ezért önmagát és a maga nemzedékét hibáztatta. „Őfelsége szolgáinak bűne, hogy ezt a feladatot eddig nem sikerült teljesíteni" — írta az isteni császárnak, Hirohitónak.

Olyan országban, ahol ennyire fejlett az ősök tisztelete, ahol az ősök szellemének hódolnak a templomokban, az ősök szavára való hivatkozással a legkönnyebb megnyerni az embereket az agresszió támogatásához. Csakhogy Jimmu császár testamentumának végrehajtását most a modern ipari monopóliumok, bankok, a hadsereg, a hadiflotta képviselői vállalták, akik szűknek érezték már a szigeteket, és a gazdasági válság szorításában fulladozva, az ázsiai kontinens térségeire vetették szemüket, s készek voltak összecsapni bárkivel, aki útjukba áll. Erről szónokolt Araki, aki saját szavaitól egyre jobban tűz-

be jött. Mélyen ülő apró szemei szikrákat szórtak, és úgy fújtatott, mintha máris ott állna előtte az ellenség.

— Védelmünk nem szorítkozhat Japánra, ki kell terjednie azokra az utakra is, amelyeken az ország elindul majd jövője felé. A Kondo ellenségeit kíméletlenül vissza kell verni, bárhol jelentkezzenek is, akár Kínában, akár a déli országokban, akár ismét Oroszországban.

Szovjet-Oroszországról különösen nagy haraggal beszélt.

— Igen sajnálatos, hogy az orosz Tengermelléken és Bajkálontúlon olyan sikeresen indult intervenciónk kudarccal végződött. Az ősök szelleme sohasem bocsátja ezt meg nekünk . . . Tanaka-sensei, nagyon szeretném, ha memorandumában kifejezésre juttatna egy gondolatot, nevezetesen azt, hogy északmandzsúriai előretörésünk óhatatlanul konfliktusba kever bennünket a vörös Oroszországgal. Ahhoz, hogy a kontinensen biztosíthassuk létérdekeinket, meg kell szereznünk az orosz Tengermelléket, Szibériát és a Bajkálontúlt. Én állandóan ezt sulykolom a vezérkari akadémia tisztjeinek fejébe, akiknek valóra kell majd váltaniuk a Kondo útját.

Tanaka miniszterelnök tudomásul vette Araki észrevételét, s feljegyzett valamit a memorandum piszkozatára. A felolvasás a vége felé közeledett. Tanaka a kézirat utolsó oldalát vette kezébe:

„Meiji császár útmutatásai szerint első lépésként Formozát kell meghódítani, második lépésként pedig Koreát kell annektálni. Mind a kettő megtörtént.

Most meg kell tennünk a harmadik lépést: meg kell hódítanunk Mandzsúriát, és le kell igáznunk egész Kínát . . .

Kína összes erőforrásainak birtokában áttérhetünk Indiának, a déli tengerek országainak, majd Kis-Ázsiának, Közép-Ázsiának és végül Európának a meghódítására. Ám a Mandzsúria és Mongólia fölötti ellenőrzés megszerzése csak az első lépés, ha Yamato nemzete vezető szerepet óhajt játszani az ázsiai kontinensen.

Yamato faja hozzáláthat a világ meghódításához."

Már nagyon későre járt, amikor Araki és Takahashi elhagyta a miniszterelnök város környéki házát. Az udvarias és hallgatag szolga, Hej kísérte ki őket, aki csak nem tért nyugovóra, míg a házban vendégek voltak. Egész este ott üldögélt a szobácskájában, amelynek ajtaját nem csukta be egészen. Hejnek nemcsak a memóriája volt kitűnő, a hallása is úgy kifinomult,

mint az erdei vadnak. Így aztán végighallgatta és megjegyezte a dolgozószobában lezajlott egész beszélgetést. A hallottakról egyet-mást már tudott. A pöcegödörből kihalászott papírok között akadtak töredékek gazdája memorandumából is. Most aztán ismerte az egészet.

Néhány nap múlva Tanaka befejezte a memorandumot, s az udvarba készült, hogy személyesen nyújtsa át a császárnak. Előző este a szokottnál korábban tért haza, még egyszer elolvasta a dokumentumot, majd a másolattal együtt aktatáskájába helyezte.

Reggel Hej szokás szerint kikísérte a kapuig, s ott állt meghajolva, mindaddig, amíg a miniszterelnök gépkocsija el nem tűnt az út kanyarulatában.

Mielőtt az udvarba hajtatott volna, Tanaka betért az ősök templomába, hogy közölje velük elhatározását. A templom mély csenddel fogadta Tanaka Giichit, aki emelkedett hangulatban folytatta útját az udvarba, abban a szilárd meggyőződésben, hogy az ősök szellemei helyeslik döntését.

Csak a memorandum-átadás ceremóniájának befejeztével vette észre Tanaka, hogy táskájából hiányzik a másolat. De hiszen reggel még megvolt, ő maga vette ki a széfből és tette be az aktatáskába. Vagy talán rosszul emlékszik?

Mindez nem különösebben nyugtalanította a miniszterelnököt. Az a legvalószínűbb, hogy az asztalon felejtette a másolatot... Hazatérve azonban nem találta az iratot. Hívta Hejt, de az nem jelentkezett. A háziak közül senki sem tudta, hová lett Hej, de a szobácskájában a helyén volt a holmija: egy tekercsbe összecsavart gyékény meg egy kis párna... Bizonyára rövid időre ment el valahová. Tanaka szerette volna hinni, hogy nem történt semmi. Ám a szolga nem tért vissza sem este, sem reggel, sem másnap. S nyomtalanul eltűnt a memorandum másolata is.

Harmadnap a miniszterelnök értesítette a Kempeit — a katonai kémelhárítást — a dokumentum elvesztéséről és a szolga egyidejű eltűnéséről. A kémelhárítás nyomozása sem vezetett semmi eredményre. Eltelt egy hónap, egy év, még egy év, s az okmány eltűnése már feledésbe is merült. A dokumentum és a szolga egyidejű eltűnése már csak véletlennek tűnt. Ám újabb néhány esztendő múlva, amikor Tanaka Giichi nem volt már az élők sorában, a „Critic" című kínai folyóiratban

megjelent a japán császárhoz címzett memorandumának a teljes szövege.

A névtelen szolga nem merte megkockáztatni, hogy az elorzott dokumentumot magával vigye, s Tanaka házának fundamentumába rejtette. Hónapok múlva, amikor a nyomozás lezárult, más emberek újra ellopták, és kivitték Sanghajba. Így vált ismeretessé annak a Tanaka-memorandumnak a szövege, amely alapul szolgált a japán militaristák távol-keleti agressziójának tervéhez.

„SAKURAKAI" - CSERESZNYEVIRÁGZÁS TÁRSASÁG

Miután Tanaka miniszterelnök két tűz — a kontinensen körültekintő akciókat követelők és a Mandzsúria azonnali megszállását sürgető katonai szélsőségesek — közé került, kénytelen volt lemondani. Egy császári audiencia adta a végső lökést a kormány bukásához. Az udvarnál mindenki tisztában volt azzal, hogy Csang Co-ling halálában ludasak a hadsereg tisztjei közül néhányan. Az események hátterébe beavatott és a kellemetlen ügyet elkenni igyekvő Tanaka Giichi miniszterelnök egy fiktív jelentést készített a császárnak. Azt jelentette, hogy a bűnösöket nem sikerült felkutatni, de azokat, akik mulasztást követtek el és nem gondoskodtak a kínai marsall kellő védelméről, megbüntették, Kawamota törzstisztet pedig nyugállományba helyezték. A történtekben közülük senki sem vétkes, egyszerűen csak mulasztást követtek el . . .

— Ez ellenkezik azzal, amit ön korábban közölt velem — szögezte le hűvösen a császár, és véget vetett az audienciának.

Ez példátlan botrány volt őfelsége udvarában.

Tanaka zavartan távozott a császártól. A lépcsőnél magas, nyitott hintó várta, amelybe hollófekete lovakat fogtak. Felült a hintóra, kényelmesen hátradőlt az ülésen, elrejtve a kíváncsi pillantások elől azt, ami a lelkében dúlt, s a lovas testőrök díszkíséretében kihajtatott a palota kapuján.

Hirohito császár az ablaknál állt, tekintetével követte a miniszterelnök hintóját, és ingerülten így szólt a főpecsétőrhöz:

— Egy szavát sem hiszem Tanaka miniszterelnöknek . . .

— Igaza van őfelségének — bólintott a főpecsétőr. Rajta kívül ott volt még a teremben az udvari miniszter és néhány ember a császár kíséretéből, a trónhoz legközelebb álló személyiségek.

A császár szavait sürgősen közölték a miniszterelnökkel, s az így nem maradhatott tovább a kormány élén.

Csang Co-ling meggyilkolásának históriája lassanként feledésbe merült, de a japán politika különböző módszereinek a hívei között tovább dúlt a harc. Az új miniszterelnök, Hamaguchi, egyetértett azzal, hogy Mandzsúria megszállása lesz az első lépés a császári úton észak felé, a szovjet Bajkálontúlra, a Tengermellékre, s aztán, ki tudja, talán még az Urálba is, de egyelőre tartózkodott a határozott cselekvéstől.

Hamaguchi azt vallotta, hogy nagyobb perspektívájú politikához különösen óvatos és jól kiszámított akciók szükségesek. Az új miniszterelnök nem tévesztette szem elől az ősök igéjét: „Ne feledd, hogy a múlt a jövő legjobb tanítómestere!" Nem szabad megismételni az orosz—japán háború balfogásait. Akkor úgy látszott már, hogy a győzelem a japánok kezében van. Ám a legyengült Japán nem tudta megtartani a győzelem már megfőtt és fogyasztásra kész rizsét. A sors elsöpörte a rizsestálat a japánok asztaláról... Ráadásul az angolok és az amerikaiak sem nézték jó szemmel a szigetbirodalom erősödését. Ezzel is számolni kellett. Így aztán nem az lett az eredmény, amire számítottak.

Az Oroszország elleni háború nem vezetett el a hőn óhajtott célhoz, Oroszországnak a Távol-Keletről való eltávolításához. Csak a felét kaparintották meg Szahalin szigetének, csak a felét a mandzsúriai vasútvonalnak, amelyet az oroszok építettek... Csak a felét mindannak, amit teljes egészében akartak megszerezni. S a cári Oroszország fegyveres erői ott maradtak Mandzsúriában. Porthsmouthban a két fél megállapodott abban, hogy a vasútvonal rájuk eső részének védelmére kilométerenként legfeljebb tizenöt katonát tartanak ott. Japán számára ez mindössze tizenötezer katonát jelentett, talán valamivel többet. Így született meg a Kwantung-hadsereg.

A porthsmouthi szerződés, amelyet Pétervárott leigázónak tartottak, egyszerűen egy félbehagyott dokumentum volt, mintha a diktálást a mondat közepén félbeszakították volna. Vajon érdemes volt-e ezért olyan hosszan tartó, kimerítő háborút viselni?

A bajkálontúli és tengermelléki intervenció sem járt sikerrel. Mindezt mérlegelni kellett, s minden elhamarkodás nélkül, biztosra menve kellett cselekedni. Az iskolában óra előtt gondosan letörlik a táblát, hogy újra írhassanak rá. Ugyanezt kell tenni a kontinentális politikában is: mindent elölről kezdeni, hogy lehessen játszani, és biztos legyen a nyerés...

Így okoskodott Hamaguchi, az új miniszterelnök. Korántsem ellenezte az aktív fellépést, Mandzsúria, a szovjet Bajkálontúl és a Tengermellék elfoglalását. De lassan járj, tovább érsz...

A haladéktalan cselekvés hívei viszont úgy vélekedtek, hogy Hamaguchi a japán állampolitika hintójának kerékkötője. A pokol akkor szabadult el, amikor a londoni leszerelési konferencián Hamaguchi miniszterelnök hozzájárult, hogy szimbolikusan, csak szimbolikusan a japán hadsereget négy hadosztállyal csökkentsék. A vezérkarban ezt a császári hadsereg méltóságán ejtett csorbának fogták fel. Ráadásul Hamaguchi miniszterelnök nem átallotta támogatni és jóváhagyni a hadsereg és a hadiflotta költségvetésének csökkentését. Ez már megbocsáthatatlan bűn volt. Néhány nappal később a tokiói pályaudvar peronján egy Sagoya nevű fiatal tiszt megpróbálta lelőni a miniszterelnököt. Közvetlen közelről rálőtt, de csak súlyosan megsebesítette.

A miniszterelnök hónapokig élet és halál között lebegett, s ezalatt külügyminisztere, báró Shidehara helyettesítette. A miniszterelnök, aki útjában volt a gunbatsunak, a legelvetemültebb katonák klikkjének, nem is hagyta már el a kórházi ágyat, egy évvel a merénylet után elhunyt.

A tokiói pályaudvaron történt tragikus eset nem holmi magányos fanatikusnak a véletlen terrorcselekménye volt, amint ezt a lapok írták; Sagoya ugyanis harakirit követett el, és halála előtt magára vállalta a felelősséget. Valójában egészen másképpen álltak a dolgok.

Ebben az esztendőben Tokióban gyönyörű, napos volt az ősz, a parkokban és díszkertekben virágba borultak a krizantémok. Fehér, sárga, narancsszínű krizantémok pompáztak a Ginza üzleteinek kirakataiban, az utcai árusok kosaraiban, a virágboltok pultjain. A nők pedig, a szezon divatjának hódolva, tarka krizantémokkal kivarrt elegáns kimonókat öltöttek. Mintha valami virágerdő megelevenedett volna és ott hömpölyögne az utcákon, túltéve a legügyesebb mesterek művészien kötött, a szivárvány minden színében pompázó csokrain.

Élénk volt ezekben a napokban a csinosan kidíszített Kinryutei In étterem is, amely a város szívében, a Hibiya-park közelében állt. A vezérkari akadémia fiatal tisztjei szívesen látogatták ezt a viszonylag olcsó vendéglőt. A tulajdonos minden-

kinek a kedvében járt, mérsékelt árakon ízletes ételeket kínált, törzsvendégeinek pedig még hitelezett is. Aligha akadt Tokióban még egy hely, ahol olyan zsenge, igazi kyotói húst szolgálnak fel a híres sukiyakihoz. A márványos erezésű rózsaszín hús papírvékony, nyers szeletei mindig felcsigázták az ínyenceket.

Másfél vagy talán egy hónappal a Hamaguchi elleni merénylet előtt a Kinryutei In étteremben fiatal tisztek egy kisebb csoportja gyűlt össze; vagy húszan lehettek, egyenruhában, amely elárulta, hogy a vezérkari akadémia növendékei. Csak egyetlenegy civil volt a társaságban: Okawa Shumei, s minden jel szerint ő volt a hangadó.

Ott volt közöttük Hashimoto Kingoro tüzér alezredes is, aki feltűnt hatalmas termetével, durva vonású, természetellenesen megnyúlt arcával, mintha csak elefantiázisban szenvedne. Hashimoto nemrég tért vissza Törökországból, ahol több esztendőt töltött katonai attaséként. Őt, a vezérkari akadémia egykori növendékét ünnepelték a fiatal tisztek a Kinryutei In étteremben.

Amikor a tisztek elfoglalták a sarokszobát, és lecsatolva kardjukat, letelepedtek az asztal köré a gyékényre, a tulajdonos felesége, korához illő sötétszürke kimonóban, felszolgált mindent, ami a sukiyaki elkészítéséhez szükséges. Okawa Shumei figyelmet kérve felemelte a karját. Szinte már betegesen sovány ember volt, s talán azért is ugrott ki annyira karvalyorra, amelyen vastag lencséjű, otromba szemüveg ült.

— Uraim! — kezdte, de a tulajdonos feleségének belépése félbeszakította.

Lányok magas peremű serpenyőkben parázsló szenet hoztak be. A tulajdonos felesége tipegő lépésekkel odament Okawához, s térdre ereszkedve halkan megkérdezte:

— Okawa-san, küldjek be gésákat?

— Nem, nem ... Ma férfitársaságban töltjük az estet.

A tulajdonos felesége földig hajolt és kiment a szobából. Arcán nem látszott, mennyire meglepték Okawa szavai: ugyanis még nem fordult elő, hogy ez a jómódú vendég nők nélkül szórakozott volna.

— Uraim! — kezdte újra Okawa. — Ma egy igaz szamurájt köszöntünk körünkben, Hashimoto Kingorót, aki hosszú távollét után tért haza ... Valamennyien készen állunk, hogy

tisztelettel meghallgassuk Hashimoto alezredes gondolatait, amelyeket kész megosztani velünk.

Erre kissé felemelkedett Hashimoto Kingoro, és két térdét összezárta, ráült a sarkára, így szinte uralta a társaságot, mint a félelmetes és harcias Hachimana isten az ősi kamakurai templomban.

Hashimoto alezredes szélsőséges nézeteket valló ember volt, a vezérkar felderítő osztályán az orosz részleget vezette, és buzgón tanulmányozta az oroszországi forradalmi mozgalmat. Ezután katonai attaséként Törökországba került, s azt a gondolatot dédelgette, hogy Szibériát és a Kaukázust el kellene szakítani Szovjet-Oroszországtól. Most visszahelyezték a vezérkarhoz.

Valamikor Hashimoto beosztottja volt Kanda Masatona, egy ügyes felderítő. Kanda hosszú ideig a Bajkálontúlon és Moszkvában élt, japán lampionokkal kereskedett, vásári mutatványos volt, eljárt fehérneműt mosni, és közben információkat gyűjtött. Az eredményt az „Anyagok a Szovjetunió elleni hadjárathoz" című szigorúan bizalmas jelentésében összegezte. Ez közvetlenül Hashimoto törökországi útja előtt történt. Kanda ezt írta:

„Az eljövendő háborúban az orosz hátországban folytatott aknamunkának rendkívül nagy jelentősége lesz... Előadódhatnak olyan esetek, amikor az aknamunka döntő szerepet kap az Oroszország elleni háborúban."

Kanda a Szovjetunió elleni diverziós munkához tervet is előterjesztett, és Hashimoto egyetértett vele. Szolgálati kapcsolatuk rég barátsággá mélyült, egyformán gondolkodtak.

A majdani hadműveletek színterének Kanda Kelet-Szibériát tartotta, no meg persze a Tengermelléket és a Bajkálontúlt, emellett pedig Észak-Kínát és Mongóliát.

„Ha Kínában akkor Oroszországgal kapcsolatban álló kormány volna hatalmon — írta Kanda —, azt haladéktalanul meg kellene dönteni."

Kanda olyan intézkedéseket ajánlott, amelyek előmozdítanák, hogy a szovjet hadvezetés a távol-keleti hadműveletekben hibákat és melléfogásokat kövessen el. Ehhez gondos dezinformáció szükséges. Minden lehető módon szítani kell az elégedetlenséget, a rendbontást, Szibériában és a Kaukázusban meg kell dönteni a kommunista hatalmat. Az orosz fehéremigránsok bevonásával diverzáns, terrorista csoportokat kell szervez-

ni, rongálni kell a vasúti alagutakat, a telefonvezetékeket, mégpedig elsősorban a transzszibériai vasútvonalon.

Kanda meg Hashimoto valamikor itt ült, ebben a kisvendéglőben, csak egy másik helyiségben. S Hashimoto azt kérdezte:

— Mondd csak, Kanda-san, hogy csináltad, hogy nem buktál le, hogy nem fogtak el az oroszok?

Kanda elnevette magát:

— Én csak fehérneműt mostam ... Ügynökeim hordták nekem a fehérneműt, s a sarkában levő jelek szolgáltak titkos írásul. Én elolvastam a jelentéseket, aztán mehetett az egész a szappanos vízbe. Mindenki azt mondta, nagyon szépen mosok ...

Aznap este gésákat is hívtak, és nagyot mulattak. Ezután Hashimoto elutazott Törökországba, Kanda pedig a helyébe lépett a felderítő osztályon. S lám, két év után Hashimoto visszatért Japánba.

Oroszországon át utazott haza, s Moszkvában megszakította útját, hogy bizalmas beszélgetést folytasson Hirota nagykövettel.* A szovjet fővárosban akkreditált japán nagykövettől kapott egy megbízást: „Közölje a vezérkarral, hogy a Szovjetunióval szemben kemény politikát kell folytatni. Minden pillanatban készen kell állni a háborúra. S ennek a háborúnak a fő célja nem a kommunizmus elleni védekezés, hanem Kelet-Szibéria meghódítása. Említse meg, hogy a konfliktus kirobbantásához fel lehetne használni a halászati egyezményről folytatandó tárgyalásokat. Ha ezek a tárgyalások a diplomáciai kapcsolatok megszakításához vezetnének, csak közelebb hoznák Szovjet-Oroszországgal szembeni sarkalatos politikánk megvalósulását. Érti?"

Hashimoto elővett a kabátzsebéből egy kis jegyzetfüzetet, és csak az ő számára érthető rejtjelekkel felírta Hirota nagykövet megbízását.

Hirota magyarázatképpen még hozzáfűzte: „Ön ezzel nagy szolgálatot tesz nekem, mert az ilyen jellegű információkat nem tudom és nem is akarom a külügyminisztériumon keresztül küldeni. Ott sok olyan ember ül még, aki nincs tisztában kulcspozícióinkkal. Az ilyesmit szívesebben intézem el kato-

* A háború után a Nemzetközi Katonai Törvényszék Hirota Kokit halálra ítélte.

nákkal... Most pedig — zárta le a beszélgetést a japán nagykövet — megyek a Kremlbe egy fogadásra, igyekszem majd biztosítani az oroszokat afelől, hogy testi-lelki jó barátok vagyunk."

Hirota felkacagott, s szólt a titkárának, hogy a gépkocsi álljon elő...

Hashimoto a kollégájával, Kasahara tábornokkal, a moszkvai katonai attaséval folytatta a beszélgetést, aki addig is jelen volt. Hashimoto feljegyezte Kasahara szavait is:

„Meggyőződésem szerint most elérkezik az a pillanat, amikor számunkra rendkívül kedvező lesz a helyzet ahhoz, hogy a birodalom hozzálásson a távol-keleti probléma megoldásához. Oroszországot lefoglalja gazdaságának helyreállítása, képtelen háborút viselni. Nincs kizárva, hogy most háború nélkül is elérhetjük célunkat. De ha a háború ki is robban, nem jelenthet számunkra különösebb nehézségeket. Régi közmondásunk szerint kell élnünk: »Aki nem tesz semmit, nem is nyerhet semmit.«"

Hashimotónak most eszébe jutott ez a közmondás, és vele kezdte a fiatal tisztekkel való társalgást. Ülve beszélt, zubbonya nyakát kikapcsolta, és időnként mind a tíz ujjával végigszántott sűrű fekete haján, amely oly keménynek tűnt, mint valami vékony acéldrót. Egész magatartásával azt akarta mutatni, hogy baráti körben érzi magát, ahol teljesen fesztelenül beszélhet.

— Ha nem merünk — mondotta —, nem is nyerünk... Harminc napig voltam úton hazafelé, s egész idő alatt azon töprengtem, hogyan szabadulhatnánk meg a liberalizmustól, amely kikezdi a Yamato országát és nem hagy bennünket a Kondo útján haladni. S megérett bennem egy terv, amelyet szeretnék önökkel is ismertetni.

Japánnak csak három lehetősége van az országot fenyegető túlnépesedés elkerülésére. Csak három kapu áll előttünk: a kivándorlás, a világpiacra való betörés és saját területünk bővítése. Az első két kapu bezárult előttünk, s magától értetődik, hogy Japánnak sürgősen be kell lépnie az utolsó még nyitott kapun. Földet követelünk birodalmunknak északon, délen, keleten és nyugaton, földet, amelyen Japán szabadon fejlődhet és felvirágozhat.

Erről szó sem lehetne, ha alsóbbrendű faj volnánk, amely

képtelen új területeket meghódítani. Csakhogy mi úri faj vagyunk, és uralkodni akarunk a nagy Kelet-Ázsia térsége fölött. Fegyverrel félreállítunk mindenkit, aki ebben akadályoz...

Ezután a tisztek, egymás szavába vágva, arról beszéltek, hogy a nagy Kelet-Ázsia térségének megszilárdítása útján az első lépésnek Mandzsúriának kell lennie, hogy nem szabad megtűrni a parlamenti liberálisokat, akik saját árnyékuktól is félnek. A tüzes beszédektől és a szakétól egyre forróbb lett a hangulat.

Már sötétedett, a papírral beragasztott ablakokon elhaló halvány fény szűrődött be. A tulajdonos felesége égő gyertyákat hozott. A gyertyák imbolygó fénye alig hatolt át a dohányfüst sűrű felhőin. Valaki azt kiáltotta: a katonáknak kell kormányozniuk a birodalmat, nincs szükség parlamentre... A többiek csatlakoztak véleményéhez. Térdre állva Kawamota kezdett beszélni, ugyanaz a Kawamota, aki a Csang Co-ling elleni merényletnél az utászokat vezette. Kawamotát csak a látszat kedvéért bocsátották el a hadseregtől, valójában a vezérkari akadémiára helyezték.

— Kész vagyok újra Mandzsúriába menni és utászokat vezetni! — kiáltott fel Kawamota alezredes.

Okawa Shumei egyelőre csak figyelte a társaságot és hallgatott, várta, hogy a hangulat elérje forrpontját. S amikor elérkezettnek látta az időt, így szólt:

— Kawamota-san, nagyra becsüljük az ön bátorságát. Csakhogy előbb meg kell tisztítanunk a talajt a trón körül, ki kell irtanunk a rothadt tönköket... a kormányban.

— Úgy van, úgy van, Hamaguchival kezdjük az irtást!...

Ismét Hashimoto vette át a szót, aki egy egész fejjel kiemelkedett a többi közül:

— Egyetértek az önök felháborodásával... A hadsereg főtisztjei is pontosan így vélekednek. Ha a parlament nem követi őseink eszméit, nincs szükségünk rá... A japán politika gyökeres megújulásra szorul. Aki lélekben gyenge, annak nincs helye a birodalomban. Csak az erősek győznek... A szamurájok hagyományában a határozott cselekvés sohasem számított becstelenségnek, persze, ha ezt a cselekvést a császár szolgálatának nemes indítéka vezérelte. Ez nem ellenkezik a becsület fogalmával. Vesszen mindenki, aki utunkban áll! Ezt mondja a Bushido, a szamurájok törvénye. Pusztuljanak az akadékoskodók! Hakko-ichiu!...

Hashimoto feje fölé emelte a karját, mintha kardot fogna, aztán hirtelen lesújtott vele.

A tisztek valósággal eksztázisban felugrottak párnáikról, fogták a kardjukat, kirántották a pengét, aztán nagy csörrenéssel visszadugták a hüvelybe.

— Hakko-ichiu!... Hakko-ichiu!... Az egész világot japán tető alá! — üvöltötték, mert Hashimoto szívük szerint beszélt.

— Alakítsunk társaságot!... A megújhodás társaságát!...

— Legyen a neve „Krizantém", Japán virága!...

— Nem jó! — kiáltott Sagoya kapitány, egy alacsony, fürge tiszt. — Legyen inkább „Sakurakai"... A cseresznyefák virágzásáig elérjük célunkat... A krizantém a mát jelképezi, mi viszont a jövőbe tekintünk...

— Sakurakai!... Sakurakai!...

Elfogadták ezt a nevet. Úgy döntöttek, hogy a társaságba csak fiatal tiszteket vesznek be, legfeljebb alezredesig, ahogy itt, a Kinryutei In vendéglőben is volt, ahol a legidősebb és legmagasabb rangú Hashimoto. Az ő kedvéért tettek kivételt, ő lett az új társaság feje. A fiatal tisztek társaságának gerincét a vezérkari akadémia végzős növendékei alkották, akik Mandzsúria és Mongólia megszállásának a problémáit tanulmányozták. Hivatalosan így is nevezték magukat: a mandzsúriai és mongóliai problémák tanulmányozására alakult Sakurakai kutató társaság.

Másfél hónap múlva a Sakurakai-társaság tevékenységének első áldozata Hamaguchi japán miniszterelnök lett, akit Sagoya kapitány súlyosan megsebesített.

Ám ez még csak a kezdet volt. 1931 tavaszán százöt fiatal tiszt volt már tagja a Sakurakainak. A társaság élén továbbra is Hashimoto Kingoro állt, akit az összeesküvések pártfogójának neveztek, mert hosszú éveken át nem volt Japánban olyan politikai gyilkosság, merénylet, intrika, amelyhez valamilyen formában ne lett volna köze.

A fiatal tisztek mozgalma támogatásra talált azok között a katonai vezetők között, akik a Satbo Hamba, a japán vezérkar köré csoportosultak. S nemcsak hogy támogatásra talált, hanem a Sakurakai-társaság megalakításának a gondolata is a Satbo Hamba főnökétől eredt, Japán második emberétől a császár után. A vezérkari főnököt a császár nevezte ki, s nem volt alárendelve még a miniszterelnöknek sem. Ám az állam második embere mégsem az első. Ráadásul ugyanolyan hely-

zetben volt a haditengerészet vezérkari főnöke is, a miniszterelnök is, őket is a császár nevezte ki, s ők is a második embernek számítottak a birodalomban. A katonai klikk — a gunbatsu — önálló cselekvésre vágyott. Akcióit azzal akarta kezdeni, hogy kiebrudalja a kormányból a határozatlan elemeket, mindazokat, akik gáncsolják a Kondo mozgalmát, a császári úton való haladást. Azt tartották a legjobbnak, ha katona kerül a kormány élére. Az országvezetés megújításának küldetését a „megfontolt Koiso" vállalta, aki a katonai és a polgári hatóságok tevékenységét koordináló hadügyi iroda élén állt.

A mandzsúriai események érlelődése idején a becsvágyó Koiso tábornok ötvenéves volt. Türelmetlenül várta a választ a Kwantung-hadsereg törzskarától, amelyet azzal bíztak meg, hogy dolgozza ki Mandzsúria katonai megszállásának, s folytatásaként a mongol sztyeppekbe és a szovjet Bajkálontúlra való behatolásnak a részletes tervét. Ezzel kapcsolatban a Kwantung-hadsereg törzsének főnöke a bevett szokásnak megfelelően, titkos, csak egy egészen szűk kör számára érthető módon rejtjelezett jelentésében a következőket közölte: „A Mandzsúria megszállását célzó hadműveletek terve része, mégpedig egyik legfontosabb része annak az általános tervnek, amelyet a japán csapatoknak a Szovjetunió elleni hadműveleteire vonatkozólag már korábban megküldtünk a vezérkar első osztályának. A kért terv kidolgozása a vége felé közeledik, s a legszigorúbb óvóintézkedések mellett, haladéktalanul megküldjük."

A kontinensen tervezett hadműveletek meggyorsításában érdekelve voltak Japán ipari vállalkozói, az üzleti világ apostolai, annak az öt legnagyobb cégnek a képviselői is, amelyek kezükben tartották az ország nemzeti vagyonának csaknem a felét: monopolizálták a repülőgépek, a harckocsik, a hadihajók, a lőszer, a fegyver gyártását... Köztük és a vezérkar között Okawa Shumei volt az összekötő, ez az erősen rövidlátó emberke, aki fekete szúrós szemével vastag lencséken át fürkészte a világot. Mintha teljesen el is felejtette volna már, merre van a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatósága, minden idejét Tokióban töltötte, és Hashimotóval olyan titokzatos ügyekben mesterkedett, amelyek a mandzsúriai hadműveletet voltak hivatottak biztosítani.

Olykor felkeresték irodájában Koisót, és hármasban beszél-

gettek. A tokiói földrengés után épült masszív hadügyminisztérium vastag falain át egyetlen hang sem szűrődött be a nagyvárosi élet zajából. S ugyanígy innen, ezeken a falakon nem szivároghatott ki egyetlen olyan titok sem, amely a hadügyi iroda főnökének az irodájában született. A ráncos arcú Koiso tábornok összeszorított ajkakkal és előremeredő állal ült csupasz asztalánál, amelyen egyetlen papírlap sem feküdt, és szótlanul hallgatta Okawát vagy Hashimotót, s olykor bólogatott. Nagyon hasonlított így arra a mögötte levő polcon álló kínai szobrocskára, amely örökké ingatja porcelán fejecskéjét. Okawa Shumei akkor figyelt fel erre, amikor éppen a kormány megdöntésének tervét fejtegette. A szobrocskának és a tábornoknak ez a csaknem szinkronban levő bólogatása annyira felingerelte Okawát, hogy teljesen kizökkent gondolataiból. Sehogy sem tudott szabadulni attól az érzéstől, hogy Koiso feje is valami csuklóval van odaerősítve mozdulatlan törzséhez. Végül nem bírta tovább, átült egy másik karosszékbe, hogy legalább a bólogató szobrocskát ne lássa.

— Elnézést, a fény éppen a szemembe esik — magyarázkodott. — Ezt nem tudom elviselni... Itt talán kényelmesebb lesz, folytatom... A tüntetőknek szükségük van körülbelül háromszáz gyakorló kézigránátra, de kell néhány éles is. Ez Hashimoto-san ötlete... A tüntetést a parlament előtt rendezzük, petárdák durrogtatásával benyomulunk az ülésterembe, és megdöntjük a kormányt. Az új kormány élére Ugaki tábornok áll. Ha jól tudom, elfogadta a megbízást.

— Igen, a hadügyminiszternek nincs ellene kifogása — erősítette meg Koiso. A tábornok abbahagyta a bólogatást. — Mire van még szükségük? Pénzük van?

— Ezt a részét a dolognak én vállalom — válaszolta Okawa —, de emberekre van szükségünk, végrehajtókra.

Koiso a hatalmas termetű Hashimotóhoz fordult:

— Ön kit óhajt ebbe bevonni?

— Mindenekelőtt Doiharát. Neki vannak tapasztalatai... Aztán feltétlenül Tojót és, végül, Tetekawa tábornokot mint tanácsadót...

Koiso újra bólogatott. Most töprengett. Szeme megállt Hashimoto otromba képén.

— Rendben van — mondotta. — A végleges tervet mutassák meg nekem. Mikorra tervezik az incidenst?

— A parlament ülésszakát március huszadikán nyitják meg. Ez a nap volna a legalkalmasabb.

— Igen, csakugyan ez volna a legalkalmasabb — helyeselt Koiso, és összeszorította az ajkát. — Mielőtt Mandzsúriában megindultak a döntő akciók, erős kormányra van szükségünk...

Okawa és Hashimoto tervének az volt a lényege, hogy a parlament előtt rendezett tüntetés alatt zavargásokat robbantanak ki, és ürügyet szolgáltatnak a hadseregnek a beavatkozásra. Ezután Tokióban kihirdetik az ostromállapotot, és Ugaki hadügyminiszter teljhatalmat kap, hogy az országban és a fővárosban helyreállítsa a rendet.

Hashimoto Kingoro lázas munkába fogott. Okawa pénzt szerzett, hogy felbéreljen nagyszájú embereket, akik felheccelik a tömeget, hogy üvöltsön és követelje a kormány leváltását. Hashimoto a hadbiztosság révén kapott néhány láda gyakorló kézigránátot, s ezeket a Sakurakai társaság egyik tagjának a házában rejtette el. A gyakorló gránátok között, amelyeket hivatalosan kiképzésre vételezett, volt néhány éles gránát is. Hashimoto így okoskodott: „Kell némi vér, hogy az egész természetesnek tűnjön..."

Közeledett március huszadika, a katonai puccs napja, de néhány nappal előtte a „megfontolt Koiso" magához hívatta Hashimotót, és figyelmeztette, hogy az incidenst a Satbo Hamba parancsára le kell állítani; Ugaki hadügyminiszter ugyanis nem hajlandó az államcsíny élére állni. Ám sokkal valószínűbb, hogy nem csupán a hadügyminiszter határozatlanságáról volt szó. Koiso maga is tagja volt a kabinetnek, s tudta, hogy a haldokló Hamaguchi napjai meg vannak számlálva. Számítani lehetett rá, hogy az új miniszterelnök határozottabb politikát folytat majd.

Koiso utasítást adott, hogy vigyék vissza a raktárba azokat a kézigránátokat, amelyeket Hashimoto alezredes vételezett.

Aznap este az elbátortalanodott összeesküvők, Okawa és Hashimoto, a Kinryutei In vendéglőben találkoztak. Társaságukban volt a közömbösségig flegma Doihara Kenji. Iddogáltak, és latolgatták a helyzetet. Doihara felhúzta szemöldökét, amitől egész arca álmos kifejezést kapott, s unott hangon így szólt:

— Ne keseregjenek, ne keseregjenek. Az események nor-

málisan alakulnak. Ha kútba esett az egyik incidens, majd lesz egy másik... Kijut még önöknek bőven az incidensekből. Meglátjuk, mi történik majd Mukdenban...

Doihara ezredes partnereinél jobban informált volt.

Hamarosan el is tűnt Tokióból, és csak a nyár derekán tért vissza. Titokban Mukdenban járt, ahol tárgyalásokat folytatott Csang Hszüe-lianggal, mint apja egykori barátja és tanácsadója. Arra próbálta rávenni Csang Hszüe-liangot, hogy proklamálja Mandzsúria függetlenségét, váljon külön Kínától, és legyen az új állam korlátlan uralkodója. Doihara megígérte, hogy bőségesen támogatja majd kölcsönökkel, fegyverrel, csapatokkal. Ám Csang Hszüe-liang megmakacsolta magát. Többre vágyott, egész Kína ura akart lenni. S a hosszú évek óta tartó kínai belviszályok erre kínáltak is lehetőséget.

Doihara dolgavégezetlen tért vissza.

— Ebben az esetben — közölte vele Itagaki — erőszakhoz kell folyamodnunk. Találunk Mandzsúriának más császárt. Szóba jöhet esetleg Pu Ji, ő gyermekkorában ült már a kínai trónon...

Júliusban Doihara Kenji, a vezérkar második osztályának munkatársa elvitte Tokióba a mandzsúriai incidens titkos tervét. A tervet Miyagi tábornok, a Kwantung-hadsereg törzsének főnöke és Itagaki ezredes írta alá, s ellátta kézjegyével a Kwantung-hadsereg új parancsnoka, Honjo tábornagy is.

Az évek folyamán a vezérkar japán elnevezése — a Satbo Hamba — olyan név lett, amelyet a vezérkar mindenkori főnökére alkalmaztak. Akárcsak Tibetben a dalai láma. Csaknem úgy, mint a Vatikánban, ahol a katolikus egyház feje a felszenteléskor mondjuk Pius pápa lesz a megfelelő sorszám hozzáadásával. Csakhogy a Satbo Hamba főnökének pozíciója nem életreszóló, mint a római pápáé; a katonai pátriárkák a körülményektől függően váltakoztak, de változatlanul megmaradt a Satbo Hamba elnevezés, mint ahogy változatlan maradt a politikája is.

A mukdeni incidens előtt a Satbo Hamba nevet Kanaya vezérőrnagy viselte. Ősszel a Satbo Hamba jóváhagyta a mukdeni incidens tervét, és rátette kézjegyét a „Kyo ku mitsu!" figyelmeztető jelzéssel ellátott okmányra.

Mielőtt befejezte volna a rítust, és megadta volna az áldást, a háború istenének helytartója — a Satbo Hamba — összehívta szolgáit, a katonai főpapokat. Jelen volt a megfon-

tolt Koiso, Tetekawa tábornok, a birodalmi hírszerzés főnöke, Tojo, a vezérkar hadműveleti osztályának vezetője, akinek a hatáskörébe a külföldi hadműveletek tervezése tartozott, Honjo tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka, Doihara ezredes...

A konkrét teendőkről volt szó; a tervezett játék szereplőit úgy tologatták, mint sakktáblán a figurákat. Doihara közölte, hogy Észak-Mandzsúriában megöltek egy japán hírszerzőt, Nakamura kapitányt. Agronómusnak álcázva utazott a mongol határra. Nincs kizárva, hogy a gyilkosságot Csang Hszüe-liang kémelhárítói követték el. Nakamura kapitány holttestét a kínaiak elégették, s ez csak két hónap múlva derült ki. Doihara ezredes azt mondta, hogy Nakamura halálának kivizsgálása szolgálhatna ürügyül az incidenshez.

Az ezredessel egyetértettek, de úgy döntöttek, hogy ezt az ürügyet egyelőre talonban tartják. Doihara utazzon Mukdenba, és vizsgálja ki Nakamura kapitány meggyilkolásának körülményeit, s majd elválik, mi lesz a további teendő...

Az incidenshez szükséges nehéz fegyvereket a Satbo Hamba haladéktalanul útnak indíttatta.

A tervnek megfelelően elosztották a feladatokat: Kawamota alezredes vezeti majd a kínai laktanyákon rajtaütő századot, neki már vannak tapasztalatai. Honjo tábornoknak azonnal Port Arturba kell utaznia. A Koreában állomásozó japán csapatokat harci készültségbe helyezik.

Mukden alatt, Fusunban előre be kell vagonírozni a csapatokat. A katonák a vagonokban is élhetnek, ha valamilyen oknál fogva el kellene halasztani az incidenst.

A Satbo Hamba valamennyiüket azzal bocsátotta útjukra, hogy a mandzsúriai incidenssel a Kwantung-hadseregnek a szovjet határokhoz kell kijutnia. Ez a tervezett események hadászati célja. Most már csak a megfelelő ürügyre kellett várni. Ürügyet majd talál Itagaki, nem hiába nevezték el „a mukdeni incidens kanócának"...

Úgy látszott, minden előkészület megtörtént, de közvetlenül az események kezdete előtt Tokióból Mukdenba kellett küldeni a vezérkarnak még egy munkatársát. Az történt ugyanis, hogy Shidehara külügyminiszter, aki a haldokló miniszterelnököt helyettesítette, valamilyen úton-módon tudomást szerzett a katonák önálló akcióiról. Magyarázatot kért a vezérkartól. A miniszterelnökhöz hasonlóan Shidehara is ko-

rainak tartotta még a kontinensen az aktív tevékenységet. Ragaszkodott hozzá, hogy haladéktalanul küldjék el Mandzsúriába a vezérkarnak egy képviselőjét azzal a paranccsal, hogy állítsák le a kitervelt incidenst.

Mit volt mit tenni? Ravaszkodni kellett! . . .

A vezérkari főnök buzgón helyeselt a kormány vezetőjének: hogyne, persze, haladéktalanul Mandzsúriába küldi Tetekawa tábornokot. A levelet már meg is írta.

Amikor Tetekawa elutazása előtt felkereste, hogy elbúcsúzzon, a Satbo Hamba így szólt hozzá:

— Ezt a levelet, Tetekawa-san, nem kell átadni a parancsnoknak . . . Ismétlem, nem kell . . . A levélnek útközben valahogyan el kell vesznie. De Honjónak legyen tudomása a tartalmáról, és vállalja a felelősséget az eseményekért, még abban az esetben is, ha a császártól érkezne parancs az incidens leállítására. Szóban közölje vele, hogy önt az incidens lefújására küldtem, bár magam ellenzem a lefújását . . . Mukdenba érkezését úgy időzítse, hogy el ne késsen, de túlságosan korán se legyen ott. Itagaki fogadja majd önt . . .

Ilyen bonyolult útravalóval, ilyen zavaros, egymásnak ellentmondó utasításokkal indult el 1931 szeptember közepén Mandzsúriába Tetekawa tábornok, a vezérkar hírszerző osztályának főnöke.

A FRANKFURTI DR. SORGE

Vagy másfél évvel az érlelődő mukdeni események előtt Kínába érkezett Johnson újságíró. Alexander Johnson. Mindenesetre így írta alá azokat a cikkeket, amelyeket időnként az Egyesült Államokon kívül megjelenő amerikai lapoknak írt. Tudósítója volt egy német közgazdasági lapnak is, írt szakfolyóiratokba, de főképpen a kínai váltójogot és bankügyeket tanulmányozta. Azt beszélték, hogy apja mint mérnök szép karriert csinált, szállítóként működött az olajiparban, majd egy kis berlini banknak az igazgatója lett. Egészen természetes hát, hogy fia is az ő nyomdokain indult el, és arra készült, hogy gazdasági-pénzügyi vonalon működjön. Ezzel a céllal utazott a Távol-Keletre.

Barátai Ikának nevezték Johnsont, bár valódi neve Richard volt. „Richard Sorge, dr. rerum politicarum, Majna-Frankfurt, Németország" — ez állt a névkártyáján.

Elegáns, feszes tartású, meglehetősen magas termetű férfi volt, enyhén bicegett, ami az elmúlt háborúban szerzett súlyos sebesülésének a nyoma volt, de cseppet sem bontotta meg kisportolt alakjának harmóniáját. A doktor erős arcvonásait felélénkítette fürkésző szürkéskék szeme, amely olykor egészen kéknek látszott. Vastag, ívelt szemöldökével keleti hadfira emlékeztetett, amilyenek régi kínai metszeteken láthatók. Harmincöt événél valamivel idősebbnek látszott. Magas, nyílt homlokát mély ráncok barázdálták. Sűrű, gesztenyebarna haj és erélyes áll tette teljessé a képet dr. Sorgéról, avagy Alexander Johnsonról.

Néhány napi pekingi tartózkodás után Sorge vonaton továbbutazott Sanghajba. A havas Szibérián végigutazva kemény hideget kellett kiállnia, de az út végén, Sanghajban meleg szél fogadta. A parkok zöldelltek, közeledett a tavasz.

Sorge először Sanghaj szívében, a Nanking Road egy kis

szállodájában szállt meg. Szobája ablaka a végtelen Huangpu széles rakpartjára nyílt, erre a dolgos folyóra, amely hajnalban ébredt és csak késő éjjel csendesedett el. A szálloda tulajdonosa egy Sachin nevű egykori csempész volt, aki ópiummal kereskedett és fegyvert szállított az egymással szemben álló kínai tábornokoknak. Tulajdonképpen ezen gazdagodott meg a hajdani csempész, de zavaros idők következtek, s így jobbnak látta tőkéjét biztosabb vállalkozásba fektetni.

A szálló mellett állt az Angol Bank többemeletes épülete, bronzoroszlánokkal a bejáratánál. Ebben a bankban kellett az államtudományok ifjú doktorának megkezdenie kutatómunkáját.

Sorge először is felkereste a német konzult: minden külföldi számára szabály, hogy látogatást tegyen konzuljánál. A kövér Borch tárt karokkal fogadta a doktort. Az ajánlólevél, amelyet Richard átnyújtott, szinte törvény volt a konzul számára.

Az ajánlólevelet az I. G. Farbenindustrie konszernhez tartozó egyik német vegyipari részvénytársaság elnöke írta alá, aki német vegyipari termékek elhelyezése céljából érdeklődött a kínai piac felvevőképessége iránt, és arra kérte a sanghaji konzult, hogy a legmesszebbmenően támogassa dr. Sorgét a reá bízott feladat teljesítésében.

A konzul visszatette a levelet a borítékba, és jóindulatúan mosolygott. „Eszes fickó lehet – gondolta magában –, ha ilyen kényes megbízást kapott!"

— Doktor úr, nem inna velem egy csésze kávét?

— Szívesen.

Sorge sokáig mesélt Németországról, terveiről.

— Tudja, konzul úr – mondotta –, újságírói tapasztalatom még nem valami nagy, de remélem, hasznát látom. Ám a legfontosabb, amivel foglalkozni szeretnék, a kínai bankügy, a váltójog tanulmányozása. A közgazdasági egyetemen is foglalkoztam már vele. Doktori disszertációm az állami illetékekről szólt. Apámnak is mindig az volt az álma, hogy pénzügyi szakértő leszek... Így aztán ezen a téren biztosabb lábakon állok, mint az újságírásban. Sanghajba két évre jöttem, a keleti problémákat kutató Német–Kínai Társasággal kötött szerződés alapján. Remélem, hogy az ön segítségével jól ki tudom majd használni ezt az időt... No és természe-

tesen nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy eleget tehetek a vegyipari konszern megbízásának.

A konzul szivarozva hallgatta a fiatal doktort. Egyre jobban megkedvelte. Tetszett szerénysége, tartózkodása, tisztelettudó modora.

Borch úr szívesen vállalta, hogy gyámolítja ezt a kellemes, barátságos németet, aki most jár először Kínában és kétségkívül rászorul a támogatásra. Annál is inkább, mert remek összeköttetései vannak Németországban... A kövér Borch helyeselte a doktornak azt az elgondolását, hogy a bankban végzett kutatómunkát összekapcsolja a tudósítói tevékenységgel. Ez lehetővé teszi Sorge úrnak, hogy beutazza az országot, körülnézzen, ismeretségeket kössön. Mikor utazzon, ha nem most, ifjú éveiben!

Borch konzul mindenekelőtt melegen ajánlotta a doktornak, hogy keresse fel Nankingot, és ismerkedjen meg a Csang Kaj-sek hadserege mellett működő német katonai tanácsadókkal. Ők szabadon járhatnak-kelhetnek az országban.

— Ne feledje, fiatal barátom, önnek legelőször is jó összeköttetésekre van szüksége. Erre épül a világ és a karrier. — Borch atyaian átölelte Richard vállát és hozzátette: — Utazzon Nankingba, vegye fel legjobb öltönyét. Ott sokat adnak erre. S még valami: ha találkozik Csang Kaj-sekkel, legyen vele végtelenül udvarias. Ez a legjobb mód arra, hogy megnyerje jóindulatát.

Mihelyt ideje engedte, Sorge vonaton elutazott Nankingba, a kuomintangista Kína fővárosába. Ott székelt a német katonai tanácsadók törzse.

Meleg volt, a hőmérő huszonöt fokot mutatott. A szállóban éppen csak lerakta holmiját, s elindult, hogy megkeresse a törzset. A törzs egy tágas, emeletes, manzárdos villában székelt, melynek ablakai gondozott kertre nyíltak, ahol tarka virágok pompáztak, és egy szürke kövekből épült sziklakertben kínai hidacska ívelt át kis mesterséges tavat. Richard felment a fogadóterembe, de meg sem várva, hogy a kínai szolga bejelentse, kilépett a verandára, ahonnan férfihangok szűrődtek be. Tisztek ültek ott ingujjban, zubbonyukat a fonott székek támlájára vetve. A mennyezeten ventillátor forgott, de nem sokat enyhített a tikkasztó hőségen.

— Uraim, üdvözletet hoztam önöknek Berlinből! — kiál-

totta Sorge, s felemelt karral megállt az ajtóban. — Megkínálnák valami innivalóval?!...

Fél óra múlva Richard ott ült ingujjban a tiszti társaság közepén. Már megismerkedett valamennyi tanácsadóval, és szinte mellékesen közölte, hogy a világháborúban maga is ott rohadt Verdunnél, hizlalta a tetveket, és hason csúszkált a sárban. Persze, a két tucatnyi német tiszt között akadt olyan is, aki nyugaton harcolt.

„Emlékszel...?" „Tudod-e?..." — kiáltották. Sorgéhoz odafurakodott egy százados, a műszaki csapatok jelvényével a galléron:

— Hallod-e, mi akkor egymás mellett harcoltunk. Emlékszel, állt ott egy szétlőtt malom, abban tanyázott a műszaki századunk...

— Hát hogyne emlékeznék! Ott volt szemben azzal a rohadt Mort Homme nevű magaslattal. Hányszor megfordultam abban a malomban!...

Mehlenhof százados átölelte. Ittak a háborús barátságra, arra a magaslatra, amelyet nem sikerült elfoglalniuk. A tanácsadók befogadták Sorgét társaságukba. Hiszen ez a bicegő fiú is jócskán belekóstolt a háborúba! Zsebében ott lapul a Vaskereszt, amelyet Hindenburgtól vett át; önként ment a frontra...

Richard néhány napig maradt Nankingban. Járták a kínai vendéglőket, mindenféléket megkóstoltak: meleg, síkos, puha porchoz hasonló tengeri uborkákat, bambuszhajtásokat, tengeri káposztát, mészben tárolt, megfeketedett tojásokat, itták a büdös rozspálinkát... Csevegtek mindenről, ami éppen eszükbe jutott: a kínai konyháról és a háborúról, a kínai hadseregről és fegyverzetéről, a katonák kiképzéséről és az angolok meg az amerikaiak mesterkedéseiről. Kriebel ezredes bemutatta Richardot Ho Jing-csing hadügyminiszternek, Csang Kaj-sek jobbkezének. Ezredtársa, Mehlenhof, hívta Sorgét, hogy utazzon vele Kantonba. Onnan felhajóznak a Gyöngy-folyón. Csodálatos vidék! Olyat még álmában sem látott! Bledhorn és Lehman pilóták megígérték, hogy bemutatják Charles Lindberghnek, annak az amerikainak, aki elsőként repülte át az Atlanti-óceánt. Most ezredes és szintén Kínában dolgozik.

A nankingi utazás igen nagy hasznára volt Richardnak. A német törzsnél most már egészen otthonosan érezte magát.

Új barátai hamarosan bemutatták Csang Kaj-seknek, ennek a szikár, magas, tar koponyájú kínainak. Megismerkedett Vang külügyminiszterrel is. Csang Kaj-sek nyomban előszedte veszszőparipáját, és hosszasan magyarázgatta, hogyan készül újabb hadjáratra a kínai Vörös Hadsereg ellen. Most már holtbiztosan szétveri a vörösöket! A német tanácsadók buzgón helyeseltek a kuomintangista Kína vezetőjének.

Sorge nem egyedül érkezett Sanghajba. Ugyanabban az időben, de más útvonalon oda utazott Moszkvából a felderítő csoportfőnökség egy vezető munkatársa is. Richard tréfásan tanító bácsinak nevezte, ugyanis ő avatta be a dolgokba, ő hozta össze a szükséges emberekkel, ő biztosította a rádiókapcsolatot Vlagyivosztokkal, Habarovszkkal.

Fél évig dolgoztak együtt, s a tanító bácsi mindvégig a háttérben maradt. Alacsony termetű, kreol bőrű, fekete hajú, keskeny arcú ember volt, mozgékony és fáradhatatlan. Bár természeténél fogva vidám és közlékeny volt, tudott komoly és zárkózott is lenni, valami hatodik érzékkel megsejtette a leselkedő veszélyt, s így el tudta kerülni. A felderítő csoportfőnökségből azért küldték Sorgéval Kínába, hogy „bejárassa a fiút", az első időkben a segítségére legyen.

A tanító bácsi elragadtatással hallgatta Richardot, amikor visszatért Nankingból, és beszámolt új ismeretségeiről, találkozásairól. A tanítvány tehetségesnek bizonyult. Amikor visszaindult Moszkvába, elutazása előtt a titkos lakáson búcsúzóul megszorította Richard kezét, és azt mondta:

— Nyugodt szívvel jelenthetem majd az Öregnek, hogy érted a dolgodat! Ég veled, vigyázz magadra ...

Attól kezdve Richard önállóan dolgozott.

Évek múlva így írt kínai életéről:

„Igyekeztünk megállapítani, a lakosság mely rétegei és osztályai támogatják tevékenyen a nankingi rezsimet, mi a tényleges jellege azoknak a változásoknak, amelyek a kormány társadalmi fundamentumában történnek ... Adatokat gyűjtöttünk a kormány katonai erejéről és a német tanácsadók irányításával folyó átszervezésről. Emellett figyelemmel kísértük a legfelsőbb hadvezetésben történt személyi változásokat, a katonai alakulatok fegyverzetében és az erődítésekben történő változásokat ... Lassanként részletes információ állt össze a legkorszerűbb fegyverekkel felszerelt úgynevezett »csangkajsekista hadosztályokról« — a nankingi kormányhoz

hű hadosztályokról, továbbá a kétes megbízhatóságú hadosztályokról. Ezeket az adatokat főképpen csoportom kínai tagjai révén gyűjtöttem, de sokszor magam is szereztem fontos adatokat a német katonai tanácsadóktól és a fegyvereket szállító vállalkozóktól ...

Emellett a nankingi kormány külpolitikájáról gyűjtöttem információkat, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy ez a kormány teljesen Angliától és az Egyesült Államoktól függ ... Nyilvánvalóvá lett előttem, hogy a jövőben Nagy-Britannia helyett az Egyesült Államok lesz az uralkodó hatalom a Csendes-óceán térségében, s ennek szimptómáit már abban az időben felfedeztem."

Néhány hónappal azelőtt, hogy Sorge felbukkant Sanghajban, Kínába érkezett az illegális csoport még egy tagja: Max Clausen rádiós. Richard nem ismerte, Moszkvában sem találkoztak, de a tanító bácsi eléggé részletesen beszámolt róla: hamburgi tengerész, az első világháború katonája, kovács, műszerész. Clausen tucatnyi különféle szakmával próbálkozott, míg rádiós lett német kereskedelmi hajókon. Később részt vett sztrájkokban, a tengerészek szakszervezetének megalakításában, dolgozott az „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól!" társaságban — ez a húszas években volt, amikor lord Curzon ultimátumában háborúval fenyegette a fiatal Szovjet Köztársaságot.

Clausen egy sóneren érkezett első ízben Szovjet-Oroszországba, valamilyen rakományt szállítottak Murmanszkba. Később egy másik hajóval Leningrádban járt. A tengerész megszerette a szovjetek országát, róla ábrándozott, ahogy csak egy huszonöt éves rajongó ifjú ábrándozhat, akinek a szemében Lenin és országa az igazságosság szimbóluma.

Szovjet-Oroszország, miután kiverte ellenségeit, hozzáfogott az új élet építéséhez. Ehhez műszaki tapasztalatokkal, ismeretekkel rendelkező emberekre volt szükség. Ezekben pedig hiány volt, s ezért a szovjet kormány mindenünnen segítséget kért. A tőkésországokból százával, ezrével utaztak Szovjet-Oroszországba mérnökök, technikusok, szakmunkások. Különböző emberek voltak közöttük: némelyek úgy utaztak Oroszországba, mint hajdan Klondike-ba, aranybányának tekintve a még szegény országot, s igyekeztek minél több pénzt kicsikarni. Az oroszok nem riadtak vissza semmilyen áldozattól, csakhogy minél előbb helyreállítsák a háború

által szétbomlasztott, lerombolt gazdaságot. Ám akadtak másfajta szakemberek is: munkások, proletárok, akik Szovjet-Oroszországot hazájuknak tekintették és szíves örömest védelmezték, építették. Ilyen volt Max Clausen is, a hamburgi tengerész. Először a Dnyeperi Vízierőmű építkezésén dolgozott. Ám Clausennak ez is kevés volt: a szocializmus országát nemcsak építeni, hanem védelmezni, oltalmazni is kell. Abban az időben Szovjet-Oroszországot újabb háborús veszély fenyegette. A rádiós a láthatatlan harc első vonalába ment, hogy védje a szocializmus országát. Így került Kínába, ahol nehéz, veszélyes illegális munka várt rá.

Ennyit tudott Sorge a hamburgi tengerészről, akivel együtt kell dolgoznia. Clausen nem volt Sanghajban, amikor Richard megérkezett. Éppen Mandzsúriában járt, ahol a Keleti-kínai Vasúton fegyveres konfliktus tört ki Csang Hszüe-liang fehérkínai csapatai és a szovjet Távol-keleti Hadsereg csapatai között. Néhány hónapig tartózkodott ott, hogy minél közelebb legyen az eseményekhez, a fronthoz.

Információit Clausen a vasútállomás közelében levő szállodából maga továbbította Habarovszkba. Ablakából láthatta a szovjet határ felé tartó szerelvényeket, menetoszlopokat.

Clausen csak akkor tért vissza Sanghajba, amikor a Keletkínai Vasúton már helyreállt a rend.

Rádiósának megérkezéséről Sorge már másnap értesült, de néhány hétig még nem találkozott vele, hogy ellenőrizze, nem hozott-e Mandzsúriából magával „sleppet".

Azokban az években Sanghajban minden külföldi valamilyen vállalkozásba fogott. Max Clausen javítóműhelyt nyitott egy kis garázzsal. Főképpen villamossággal foglalkozott. Honkiuban, Sanghaj keleti peremkerületében telepedett le; a lakást Willy barátja szerezte neki.

Szabad estéiket a barátok a Koszej vendéglőben töltötték, sörözgettek, meséltek egymásnak életükről, s ami a legfőbb: vártak ... Várták, mikor kapnak jelet a találkozásra. Egyik alkalommal Willy félbeszakítva megkezdett mondatát, felállt az asztaltól, és kiment. A száját megtörölve csak annyit vetett oda társának:

— Ülj nyugodtan, mindjárt jövök ...

Néhány perc múlva csakugyan visszatért.

— Végre, ezt is megértük ... Holnapután este itt találkozunk. Eljön Richard ...

A megbeszélt napon ismét ott ültek az asztalnál. Hamarosan belépett a vendéglőbe Sorge. Megállt a terem közepén, mintha helyet keresne, s aztán váratlanul ismerőst fedezett volna fel, Willyt. Willy széket húzott az asztalhoz, s bemutatta Richardnak Maxot:

— A földim — szólt Willy —, ha nem tévedek, ön is járt Hamburgban...

— Hogyne! Mutasson nekem olyan németet, aki ne járt volna Hamburgban.

Clausen felemelkedett, és odanyújtotta Sorgénak kérges, erős kezét. Zömök, széles vállú, kemény arcvonású ember állt Richard előtt, aki nem lehetett több harmincnál, de kissé már hízásnak indult.

Sokáig üldögéltek, kényelmesen szürcsölgették a sört, a pincértől kártyát kértek, és játszottak. Clausen nyert, és csipkelődött partnereivel. Mintegy mellékesen mesélgetett harbini útjáról.

— Egy álló hónapig az akkumulátorokon aludtam... Nem volt transzformátor.

— Pedig mennyivel kényelmesebb transzformátoron aludni — jegyezte meg komoly képpel Richard.

Mind a hárman felnevettek.

— Hadd mutassam már meg, hogy megy ez... Ötszáz volt feszültségre van szükség, egy-egy akkumulátor pedig negyvenöt voltos. Az akkumulátorakat magam csináltam. Tehát kell tizenegy darab, s hármasával veszem őket. — Clausen sorba rakott az asztalon tizenegy lapot. — Lám, az asztal kicsi is hozzá, pedig ez csak kártya, egy akkumulátor viszont harminc centiméteres... Az ágy alatt tartottam őket, de a sav párolgott. Reggelenként kóválygott a fejem, s ki sem mehettem hosszabb időre, mert esetleg megtalálják az ágy alatt ezt a miskulanciát, aztán lesz haddelhadd. Még a takarítónőt sem mertem beengedni, inkább magam takarítottam...

— Ez nem rossz módszer, így marad az ember erényes — tréfálkozott Willy.

Odalépett hozzájuk a pincér. Clausen összesöpörte a kártyát, és keverni kezdte.

— Na, megint nincs adutok?... Szeretnétek visszanyerni a pénzeteket?

Az utcán a barátok egy darabig elkísérték Sorgét, aki így szólt Clausenhoz:

— Az utasításokat Willyn keresztül kapod... Most a legfontosabb az adó, szereld össze minél hamarabb, de légy óvatos. Vedd fel a kapcsolatot Wiesbadennel. Van hívójeled?

— Van... Lehet, hogy még Münchent is elérem.

„München" Moszkvát jelentette, „Wiesbaden" pedig Vlagyivosztokot. Sorge legfőbb gondja most a rádiókapcsolat volt.

— Tehát megállapodtunk. Lesz dolgunk elég! — Clausen vállára csapott, ahogy a hamburgi kikötőmunkások szokták.

Max megértette, és nevetett:

— Csak nem vagy te is tengeri medve? Jártad a tengert?

— Megesett az is...

Elváltak. Richard állt még egy darabig, társai után nézett. Úgy látszik, minden rendben: Willyt és Maxot senki sem követte. Aztán átment az utca túloldalára, befordult a sarkon, felült egy riksára, néhány negyeddel arrább hajtott, majd miután összekuszálta a nyomokat, gyalog visszatért a szállóba.

Ugyanabban a hotelben, amelyben Sorge szállt meg, lakott egy amerikai újságírónő is, Agnes Smedley. Ugyanazon az emeleten lakott, mint ő, csak a meggyszínű szőnyeggel borított hosszú folyosó másik végén. Smedley egy tekintélyes frankfurti újságot képviselt Kínában. Richard sokat hallott róla még Németországban, olvasta könyveit, cikkeit, tudott haladó nézeteiről, de személyesen nem ismerte.

Reggelenként Smedley rendszerint ugyanabban az időben ment fel a kávézóba reggelizni. Richard, amikor néha a liftben összefutottak vagy a reggelinél találkozott a tekintetük, fejbiccentéssel köszöntötte. Smedley általában egyedül ült egy asztalnál, és nyomban dolgozni kezdett, írt valamit a jegyzettömbből kitépett kis papírlapokra. Annyira belemerült a munkába, hogy sokszor meg is feledkezett a reggeliről, vagy oda sem nézve szürcsölgette kihűlt kávéját, és tört hozzá egy-egy darabka kekszet. Agnes negyvenes asszony volt, jó alakú, csinos, barátságos arcú és fénylő, szürke szemű. Richard reggeli közben átlapozta az újságokat, és rendszerint korábban távozott, mint ő, de másnap reggel ismét találkoztak. Egyik alkalommal ugyanahhoz az asztalhoz kerültek, s Agnes elkérte Richard töltőtollát. Így ismerkedtek meg, s hamarosan jó barátok lettek.

Smedley külsejében volt valami megfoghatatlan, amit távoli azték őseitől örökölhetett. Lehet, hogy büszke fejtartása, ajkainak ívelt vonala, orrának tökéletes rajza keltett az emberben

ilyen benyomást, de sokkal valószínűbb, hogy ez jelleméből fakadt. Barátai tréfásan Montezuma lányának nevezték. Büszke ember volt, aki nem tűrte el a sérelmeket, erős akaratú, s ugyanakkor nőies.

Valamikor részt vett a baloldali amerikai szervezetek munkájában. A kaliforniai hatóságok egyik tisztviselője emiatt sértően odavágta neki: „Ön nem is amerikai, Agnes Smedley..." A tisztviselő a hazafiasság hiányát vetette szemére. Az asszony rosszallóan végigmérte, és szemét összehúzva így válaszolt:

— Csak nem önmagát tekinti igazi amerikainak?! Az én őseim védelmezték a kontinenst a konkvisztádorok ellen, s én folytatni akarom a harcot a konkvisztádorok utódai ellen, önök ellen, akik fosztogatják a népet!

Ősei hazájában Smedley jóformán nyomorgott. Anyja mosónő volt, apja pedig — Agnes nem tudott megrendülés nélkül gondolni az apjára — elvesztette munkáját, belefáradt a mindennapi betevő falatért való küszködésbe, mind mélyebbre süllyedt, ivásnak adta a fejét, elszedte a mamától minden keresetét, elkótyavetyélte azt a kevés holmit, amit a házból el tudott hordani, s az utolsó garast is a kocsmába vitte. Márpedig Agnesnek voltak testvérei is, azokat is kellett etetni, ruházni... Agnes iszonyodva mesélte, hogyan kényszerült olykor lopni is, hogy éhes húgait jóllakassa.

Később, mintha megszánta volna a sors. Sikerült elvégeznie az iskolát, egyetemre ment. S éppen akkor történt az a szóváltás a kaliforniai kormánytisztviselővel. Agnes kénytelen volt elhagyni hazáját. Hol Angliában élt, hol Németországban, de második hazájának Kínát tartotta, kitűnően ismerte, keresztül-kasul bejárta tartományait. Agnes Smedley hosszú hónapokat töltött a kínai Vörös Hadseregnél, részt vett nehéz hadjárataiban, sokat írt róla, nem titkolva rokonszenvét a kínai parasztok és munkások harca iránt.

Amikor megismerkedett Sorgéval, éppen az utolsó simításokat végezte „Daughter of Earth"* című könyvén, amely sok önéletrajzi elemet tartalmazott. Sanghajban az amerikai írónőnek kiterjedt kapcsolatai voltak. Barátai közé tartozott Lu Hszin író, találkozott Bernard Shaw-val, amikor időnként Kí-

* Magyarul: Magányos asszony. 1933. Művei közül megjelent még magyarul: „A hosszú menetelés hadserege" (1950); „Kína visszaüt" (1950).

nába látogatott, japán és kínai haladó újságírókkal, s mindig tájékozva volt a legújabb eseményekről. Sorge büszke volt arra, hogy baráti szálak fűzték Agnes Smedleyhez, ehhez a kedves, okos és művelt asszonyhoz, aki összehozta a környezetéhez tartozó gondolkodó, haladó szellemű emberekkel.

Richard hamarosan elköltözött a drága és kényelmetlen szállodából, ahol reggeltől estig rengeteg ember szeme előtt volt. Borch konzul segítségével talált egy alkalmas és olcsó lakást a Rue de Lafayette-en, a város francia negyedében.

Agnes Smedley is otthagyta a „csempésztanyát", ahogy egymás között Sachin szállodáját nevezték. Kényelmes kétszobás lakást bérelt, amelyet saját ízlése szerint rendezett be és telerakott Kína legkülönbözőbb részeiből hozott csecsebecsékkel, emléktárgyakkal. Ablakai, amelyeket finom fekete vonalú kínai rajzokkal díszített kékesszürke függönyök takartak, a Szucsou-csatornára nyíltak, amelyen túl a japán settlement negyedei terültek el. A csatornán dzsunkák, kis vitorlás hajók úszkáltak, amelyeknek a végében kormányos ült evezővel a kezében és nagy kerek szalmakalappal a fején. A sziporkázó napfényben úgy tűnt, mintha a csatorna sötétzöld víztükre reprodukálná az ablakfüggönyök rajzait.

Most már ritkábban találkoztak, de alig múlt el hét, hogy Richard, egymaga vagy új barátaival, fel ne kereste volna a vendégszerető Smedleyt, persze ha a városban tartózkodott. Felfoghatatlan volt, hogy az asszony olyan könnyen hagyja ott komfortos lakását, hogy úttalan utakon végigbarangolja a kínai tájakat. Smedley sokszor egészen váratlanul hetekre eltűnt Shanghajból, kóborolt, utazgatott, részt vett a Vörös Hadsereg katonáinak nehéz meneteléseiben, velük együtt vállalta a veszélyeket, majd visszatért, napbarnított arccal, tele élményekkel, boldog ragyogással tiszta szemében.

Amikor Richard először meglátogatta lakásában, elragadtatva megállapította:

— Agnes, a függönyeit a szeme színe alapján rendelte?! . . .

Smedley nevetett:

— Dehogy, csupán ez a kedvenc színem. Nem szeretek semmi tarkabarkát, rikítót . . .

Sorge szerette Smedley társaságában tölteni idejét, nyugodtan elbeszélgetni vele, hallgatni történeteit. Agnes jelleme nyíltságra késztette, partnerei hangulatának legcsekélyebb változása sem kerülte el az asszony figyelmét.

Egyik este ott ültek az ablaknál. Friss szellő fújdogált a csatorna felől. Richard elgondolkozva figyelt egy arra haladó dzsunkát.

— Ma valahogyan bánatosnak látszik, Richard, ez nem illik magához — szólt Smedley.

— Nem vagyok bánatos, éppen csak elgondolkoztam az emberi sors forgandóságán.

Még meglehetősen friss emlékek gyötörték.

— Tudja, Agnes, vannak témák, amelyekről csak olyan asszonyokkal szeretek beszélni, akikben megbízom, akik iránt vonzalmat érzek. Valahogy kifinomultabb az érzékük, mint nekünk, férfiaknak. S ilyen asszony maga is.

— Köszönöm . . .

— Most gúnyolódik? — kérdezte megütközve Richard.

— Dehogy! . . . Eszemben sincs. Nem szeretem a gúnyolódást.

— Néhány évvel ezelőtt a társadalomtudományi főiskola tanársegédjeként működtem Aachenben. Ez egy kis német városka. Professzorom a város szívében lakott, s olykor ellátogattam hozzá. Fiatal, körülbelül velem egykorú nő volt a felesége. A professzor legalább húsz esztendővel volt idősebb nála, de talán még többel is. Az asszony rendszerint kávét hozott nekünk a dolgozószobába, s ebben ki is merült ismeretségünk . . .

Egyik alkalommal, amikor megint elmentem hozzájuk, a professzor nem volt otthon. A felesége nyitott ajtót. Ott álltunk az ajtóban, s úgy éreztem, mintha hirtelen áramütés ért volna. Jóval később megvallotta nekem, hogy akkor ő is ugyanazt érezte. Abban a pillanatban felébredt benne valami, ami addig szunnyadt, valami veszélyes és végzetes. Ám akkor csak annyit vettem észre, hogy kissé megijedt valamitől, elárulta riadt tekintete. Be sem mentem a lakásba, de ezzel kezdődött minden. Éreztem, hogy beleszerettem professzorom, tanítómesterem feleségébe. S úgy döntöttem, hogy elutazom, elmegyek bárhová, de ő megelőzött. Minden látható ok nélkül két nap múlva összecsomagolt, és elutazott Münchenbe az anyjához, senkivel sem közölte, hogy mi is az oka elutazásának. A professzor sehogy sem értette a dolgot, én sem értettem . . .

A professzortól tudtam meg, hogy elutazik Münchenbe. Együtt kísértük ki az állomásra, s én egy csokor virágot vit-

tem, tearózsát. Ez volt minden, amivel kifejezhettem érzéseimet. Ő hálás pillantással nyugtázta ezt, majd sietve megcsókolta férjét, és elutazott. Menekült érzelmei elől, de nem tudott szabadulni tőlük. Ezt csak később tudtam meg.

Nem is gyanítottam, mi megy végbe Christianéban, lefoglaltak a saját érzéseim, amelyeket magam is igyekeztem leküzdeni. A professzorral szemben aljas gazembernek éreztem magam. Valahogy egyre csak a bibliai parancsolat motoszkált a fejemben: „Felebarátod feleségét meg ne kívánd...", bár abban az időben rég nem hittem már istenben.

Christianét hónapokig nem láttam. Abban az időben történt, hogy politikai megbízhatatlanság címén kitettek a főiskoláról. A rendőrségi nyilvántartásban szélsőséges baloldaliként szerepeltem. A professzor nem segíthetett rajtam. Maga is nehezen tartotta pozícióját, és kénytelen volt egy másik főiskolára átmenni, Majna-Frankfurtba. Magamban talán elégedett is voltam ezzel a fordulattal. Mindenképpen változtatnom kellett helyzetemen. Sokáig nem sikerült munkát találnom, s végül bányásznak mentem, csilléket toltam, szenet fejtettem belgiumi bányákban. Nagyon nehéz munka volt, de kibírtam.

Aztán visszatértem Frankfurtba, s ott ismét találkoztam Christianéval. Elvált a férjétől, magányosan élt. Bár sokáig nem láttuk egymást, érzéseink nem koptak meg Ez már első találkozásunk alkalmával nyilvánvaló lett. Hamarosan össze is házasodtunk. Szép nagy lakásunk volt. Egy lecsúszott német nemestől béreltük a cselédházat, amely egy elhanyagolt kertben, az üres istálló mellett állt. Magunk hoztuk rendbe a házat, s egészen jól mutatott. Egy festő barátom kipingálta a falakat, minden szobát más színűre: vörösre, kékre, sárgára. Christiane imádta az antik bútort, a képeket. Maga szerzett be mindent. Mindig sok vendég járt hozzánk. Szinte mindennaposak voltak a hajnalig tartó viták, beszélgetések...

— És a professzor? — kérdezte Smedley.

— A professzor?... Mielőtt még összeköltöztünk, felkerestem Frankfurtban, és elmondtam neki mindent. S tudja, mit válaszolt? ... Azt mondta: „Nem tudunk uralkodni vágyainkon. Erősebbek nálunk... A felebarát feleségének megkívánása bűn a bibliai parancsolat szerint, de nem az emberi parancsolat szerint. Senki sem bűnös, csak én vagyok egy vén fajankó... Ne beszéljünk erről többet..." Ezt válaszolta a

professzor. Érdekes munkám volt, mellettem állt az az ember, akit szerettem. Mi kell még a boldogsághoz? A frankfurti élet azonban nem tartott sokáig. Felkínáltak egy külföldi utat, s én gondolkodás nélkül otthagytam a meleg fészket.

Németországból Sorge Moszkvába utazott, de ezt nem említette Agnes Smedleynek, csak egyszerűen külföldi útról beszélt.

Akkoriban, 1924 tavaszán, Majna-Frankfurtban ülésezett a német kommunista párt kongresszusa. A kongresszusra illegálisan eljött Moszkvából Manuilszkij, Pjatnyickij, Kuusinen, Lozovszkij... Védeni kellett őket a spicliktől, s Thälmann Richard Sorgét bízta meg ezzel a feladattal. Segítségül megkapta a Vörös Front tagjainak egy osztagát. A küldöttek a Sorge házaspárnál laktak. A lakás konspirációs szempontból igen megfelelő volt: félreesett, bozótos kert vette körül. A küldöttek összebarátkoztak az energikus fiatal kommunistával, a Vörös Front-osztag parancsnokával. Ám Sorge most nem erre emlékezett vissza.

Ajkával kihúzott egy cigarettát a csomagból és rágyújtott. Az öngyújtó sárga lángnyelvecskéje megvilágította a cigaretta árnyékával kettéosztott erős állát, száját és szinte kifejezéstelen, a múltba révedező szemét. Szemöldöke teljesen beárnyékolta arca felső részét. Az öngyújtó lángja kialudt...

— Egy kis szállodában laktunk — folytatta Richard —, szűk szobácskában. Érdekes, fontos munkám volt, s csak késő este jártam haza. Christiane tudományos intézetben dolgozott, Marx kéziratait fordította angolból.

Néha eljártunk a német klubba, de erre sem jutott időnk. Hamarosan éreztük, hogy kapcsolatunkban valami megbomlott, megszakadt. Nem tudtuk, mi ez, próbáltuk túltenni magunkat ezen a kellemetlen érzésen, de időnként újra meg újra úrrá lett rajtunk... Így éltünk még két esztendeig.

Amikor összeházasodtunk, megfogadtuk, hogy biztosítjuk egymásnak a teljes szabadságot. Ám amikor érvényt kellett volna szerezni a megállapodásnak, kiderült, hogy ez igen nehéz. Nehéz mindkét félnek. Christiane úgy vélte, talán jó volna, ha egy kis időre hazautazna Németországba. Én nem ellenkeztem... Úgy tettünk, mintha csakugyan rövid utazásról volna szó, holott tudtuk, hogy örökre elválunk. Jó pár éve már ennek...

Nemsokára én is elutaztam Skandináviába. Jártam Német-

országban. Találkoztunk, de csak mint barátok... Ma pedig levelet kaptam tőle, mert olykor írunk egymásnak. Azt írja, Amerikába készül. Németországban mind nehezebb az élet. A fasizmus egyre erősödik. Christiane azt írja, most veszélyes Németországban maradni...

— Maga Oroszországban élt, Richard? — kérdezte Smedley.

— Igen, emigrációban voltam...

— Szeretem Oroszországot — mondta Agnes. — De maga nagyon magányosan él, Richard!...

— Szó sincs róla! Sok a barátom, sok az elvégzetlen dolgom!

— Nem így gondoltam... Idősebb vagyok magánál, Richard, bizonyára sok mindent tisztábban látok... Ráadásul nő vagyok, s nekünk nőknek kifinomultabb az érzékünk... Ezt maga mondta, Richard...

— Á, hagyjuk ezt! Menjünk sétálni.

Aznap este sokáig bolyongtak a Huangpu partján, üldögéltek egy kerthelyiségben, egy kis kerti híd mellett. A kerthelyiség bejáratánál ilyen figyelmeztető tábla függött: „Kutyáknak és kínaiaknak belépni tilos."

Sorge, elhúzva száját, a tábla felé intett.

— Engem nyomaszt, ha így bánnak emberekkel.

Agnes, mintha még mindig azon töprengene, amiről Sorge mesélt, megkérdezte:

— Akarja, Richard, hogy bemutassak magának egy igen kedves japánt?... Szeretek új embereket felfedezni, és szívesen összehozom magát is velük... Ez a japán a tokiói „Asahi" tudósítója. Arca katonás, pedig gyűlöli a háborút, utálja a militaristákat és mindazokat, akik ilyen feliratokat kiaggatnak.

— Nagyon lekötelezne. Szívesen megismerkedem minden olyan emberrel, aki úgy gondolkodik, mint maga...

Agnes Smedley néhány hónappal ezelőtt találkozott Ozaki Hozumi japán újságíróval egy könyvesboltban a francia városrész egyik utácskájában. Egymás mellett böngészték a könyveket, a kínai festészetre terelődött a szó, s az új ismerőse nagy tájékozottságot árult el, kitűnően ismerte Kína nemzeti művészetét. Kiderült, hogy olvasta Agnes Smedley könyveit, és szándékában áll egyiket-másikat lefordítani japánra.

— Bizonyára megnyerik majd egymás tetszését — mondta Smedley.

Másnap Agnes felhívta telefonon Ozaki Hozumit, és meghívta, hogy ebédeljenek együtt egy nemrég Sanghajba érkezett külföldi tudósítóval.

A „csempész" vendéglőjében találkoztak, az emeleten, abban a teremben, amelynek falait a boldogságot szimbolizáló vörös színre festették és aranysárkány-motívumokkal díszítették.

Nem volt semmi feltűnő abban, hogy egy étteremben találkoztak újságíró-kollégák, sem abban, hogy az amerikai Smedley bemutatta a japán újságírónak jó ismerősét. Ám ezen a napon olyan esemény történt, amely később annyi keserűséget okozott a világ sok hírszerző szolgálatának. A Sachin vendéglőjében való találkozással kezdődött a háború két elszánt ellenségének — Richard Sorgénak és Ozaki Hozuminak — a nagy barátsága és közös munkája.

Ozaki csakugyan egyszerű katonára hasonlított szögletes arcával, hátrafésült sűrű fekete hajával és sárgászöld zubbonyával, amelyet nyáron hordott. Csakhogy igen sápadt volt, mert örökké a négy fal között dolgozott, búj ta a könyveket, ritkán jutott ki a friss levegőre.

— Ozaki-san, mikor veti már le az uniformisát! — kiáltott fel Smedley, amikor Ozaki az asztalukhoz lépett. — Vagy talán minden vágya, hogy katona legyen?

— Belőlem aztán rossz katona lenne. Inkább maradok jó újságíró . . .

— Nekem is az a véleményem — kapcsolódott a beszélgetésbe Richard. — Agnes, bemutatna bennünket egymásnak?! . . .

Ozaki eleinte tartózkodó volt, de az ebéd végére feloldódott. A kínai politikai helyzetre terelődött a szó.

— A gazdasági válság nem kímélte meg Japánt sem — fejtegette Ozaki. — Tokióban zaibatsuink, ipari monopolistáink Mandzsúria számlájára szeretnék rendezni dolgaikat. A japán tőkebefektetések itt egyre nőnek, és lassan már elérik a másfél milliárd jent. Szép kis summa ez. Mandzsúriában ma már csaknem az egész külföldi tőke japán. Kivétel csupán a Kelet-kínai Vasút, amelyet az oroszok építettek. Ez azonban a külföldi beruházásoknak csupán körülbelül egy negyede, a többi, ismétlem, mind a miénk, japánoké . . . Márpedig ön is tudja, hogy a tőke nyomában mindig ott menetelnek a katonák. Nem hiszem, hogy Kína politikai helyzetében egyhamar eny-

hülés következik be. Inkább fordítva: Csang Co-ling vonatának felrobbanásával csak elkezdődtek az események. Bizonyos vagyok benne, hogy Doiharának köze volt ehhez a politikai gyilkossághoz... Ismeri Doiharát, Agnes-san? Tanácsadója volt Csang Co-ling marsallnak. No meg aztán itt van az az Itagaki... Ezek az emberek nem véletlenül tűnnek fel a horizonton, s nem tűnnek el idő előtt. Most állandóan Tokió és Mukden között cirkálnak.

Sorgét meglepte, hogy ilyen nyíltan beszél Ozaki.

— De ha a tőke nyomában ott menetelnek a katonák, mint ön mondotta, ez azt jelenti, hogy háborúba menetelnek — jegyezte meg Richard.

— Ebben egy percig sem kételkedem.

— És mit lehetne tenni, hogyan lehetne megállítani a menetoszlopokat?

— Nem tudom, fogalmam sincs... Ez számomra megoldatlan kérdés. Csak annyit tudok, hogy szörnyű lesz, ha kitör a háború...

— Nem maradhatunk kívülálló megfigyelők — szögezte le Sorge...

Sorge csakugyan nem volt kívülálló megfigyelő... Néhány hónapos sanghaji tartózkodása alatt sikerült elég szerteágazó hálózatot kiépíteni, amely teljesíteni tudja a Központ megbízatásait. A hálózathoz tartozó emberek különbözők voltak. Egyik részük azért jött, mint a német Clausen vagy Václav Vodička, a dús bajuszú, kedélyes cseh, akinek szőke haja olyan világos volt, akár az érett búza. Másokat a helyszínen, Kínában szerveztek be, hosszú és gondos ellenőrzés után; ilyen volt Ozaki Hozumi vagy Konsztantyin Misin, a cári hadsereg hadnagya, Kolcsak tisztje, aki valamikor harcolt a szovjetek ellen, és akarata ellenére hagyta el az országot. Régi hibája mérhetetlenül elkeserítette, leverte, elviselhetetlen nosztalgiába kergette.

Vodičkának a város kereskedelmi negyedében egy kis fotóüzlete volt, Misin pedig Clausen műhelyében dolgozott.

1930 végén Sanghajba érkezett még egy illegális harcos, Selman Klaas, egy magas homlokú, atléta termetű észt. Ám ez akkor történt, amikor Sorge csoportja Kínából már küldte első jelentéseit. Kínában mind tevékenyebbek lettek a különböző imperialista erők: japánok, britek, amerikaiak, németek, akiknek az érdekei összefonódtak, hol összeütközésbe

kerültek egymással. Akárcsak az erőparalelogrammában, különböző irányokban hatottak, s a szovjet felderítésnek az volt a feladata, hogy megállapítsa, milyen hatást fejtenek majd ki ezek az erők, ha összeadják őket.

Sorge Sanghajból „Münchenbe", vagyis Moszkvába küldött jelentéseiben információkat közölt a kínai politikai helyzetről. Beszámolt a Mandzsúriában mind fenyegetőbbé váló szituációról és arról, hogy Mandzsúria japán megszállásával kétségtelenül a szovjet határokhoz közeledik a háborús veszély. Az eseményeket elemezve Sorge ezt a következtetést szűrte le: a japán agresszív politika a század eleje óta változatlan, s egyáltalán nincs kizárva, hogy a japánok kínai inváziója lesz az első lépés északra, a szovjet Tengermellék és Bajkálontúl felé. Csupán az maradt még tisztázatlan, hogy az új helyzetben milyen álláspontra helyezkedik az Egyesült Államok, Nagy-Britannia.

Ilyen körülmények között a Központ úgy döntött, hogy Sorge csoportját tapasztalt katonai szakértővel erősítik meg. Selman Klaasra esett a választás, legalábbis ez a név szerepelt a Sanghajba érkezett katonai tanácsadó észt útlevelében. A csoportban Paulnak nevezték, Sorge sem ismerte az igazi nevét — ha Paul, legyen Paul. A konspiráció azt követelte, hogy minél többet tudjanak a potenciális ellenségről és minél kevesebbet társaikról, akikkel együtt kell dolgozniuk.

Selman Klaas állatorvosnak természetesen más volt a neve, és más volt a foglalkozása is. Karl Rimm, egy észt béresnek a fia a forradalom előtt tanító lett. Oktatta a gyermekeket, kertészkedett velük, jázmint ültetett az iskola ablaka alá, 1917-ben pedig osztotta a földesúri földet. Ám azokban az években a föld birtoklásához, műveléséhez nemcsak eke kellett, hanem fegyver is. Attól fogva Karl Rimm egész életére katona lett. Észtországban ő alakította meg a Vörös Gárda első osztagait, harcolt a Narvánál, részt vett az angol intervenciósok elleni harcokban északon, Arhangelszk alatt, járt keleten, Jekatyerinburgnál... Jóformán nem volt a polgárháborúnak olyan frontja, amelyen meg ne fordult volna Rimm géppuskás, aki idővel a Katonai Tanács tagja lett. Később katonai akadémiára, majd a parancsnokképző fakultásra került és a felderítésnél szolgált. Karl ismerte Vaszilij Blüchert, a Távol-keleti Köztársaság hadseregének főparancsnokát, aki egy ideig a kínai hadseregnél működött katonai

tanácsadóként. Lehetséges, hogy éppen ez a körülmény — Blücherrel való közeli ismeretsége — játszott közre abban, hogy Karl Rimm Kínába utazott, s ott Paul néven működött.

Klaas állatorvos Sanghajban telepedett le, s mivel a városban nem talált képesítésének megfelelő munkát, üzleti tevékenységet folytatott. Megismerkedett a cseh Václav Vodičkával, betársult hozzá, és együtt árulták a fényképészeti cikkeket, filmeket hívtak elő, amatőr felvételeket másoltak. Legnagyobb bánatukra túlságosan sok volt a rendelés, s így kevés idejük maradt arra, amiért tulajdonképpen Sanghajba jöttek. Az amatőröktől vállalt munkákat kiadták alvállalkozóknak, olykor még rá is fizettek, de így maradt idejük azoknak a mikrofilmeknek az előhívására, amelyeket Johnson frankfurti újságíró, vagyis a kínai bankrendszert tanulmányozó Richard Sorge hordott boltjukba.

Klaas emellett egy kis vendéglőt is nyitott lakása szomszédságában. Ott ismerkedett meg Richard a pult mögött álló hatalmas termetű észttel, aki éppen koktélt kevert. Richard a magas bárszékre ült, s amikor nem volt a közelben senki, halkan megkérdezte:

— Nem találkozhatnék Paullal?

A vendéglő tulajdonosa lecsavarta a shaker nikkelezett fedelét, poharakba töltötte a koktélt, majd odahívta a kínai pincért:

— Két koktél az ablakhoz ...

Richardnak pedig az egyezményes mondattal válaszolt:

— Paul megérkezett ... Az Öreg üdvözli önt ...

Az Öreg nem más, mint Jan Berzin, a szovjet hírszerzés vezetője.

Attól fogva Richard Sorge gyakori vendége volt Klaas kisvendéglőjének és a fotószaküzletnek, amelynek cégtábláján ez állt „Václav Vodička & Co." Paullal hosszasan és részletesen elbeszélgetett mindenről. Kívülálló számára beszélgetésük olyannak tűnt, mint valamiféle megbeszélés az akadémia hadtörténeti osztályán, ahol éppen elemzik a helyzetet, a perspektívákat, értékelik az eseményeket, és felmérik az észlelt tények várható kihatását az egyes személyek és államok politikájára.

Paulhoz hamarosan megérkezett a felesége is, Luisa, alacsony termetű, rövid hajú és fekete szemű, vidám asszonyka, igen házias, gondos feleség. A vállas Paul mellett szinte kis-

lánynak tűnt. Klaas türelmetlenül várta érkezését. Németországon át utazott, s Velencében a „Conte Rosso" olasz óceánjáróra szállt. Amikor az emeletes, fehér gőzös behajózott a Huangpu torkolatába, Paul már nem bírta tovább, és egy bércsónakkal elébe ment. Szinte megbűvölve állt az ingatag csónakban, és integetett, kereste a fedélzeten álló utasok között kedvese alakját...

Klaas Sanghajban egyetlenegyszer sem szólította a feleségét az igazi nevén Ljubának, hanem mindig csak Luisának, ahogy az útlevélben állt. Az asszony lett a rejtjelező, a laboráns, a postagyűjtő, az összekötő; ezernyi megbízatást teljesített, mindig könnyedén, vidáman, egyszerűen. Kemény akaratra volt szüksége ahhoz, hogy örökké titkolja, mélyen elrejtse önmagáért és szeretteiért való aggódását...

Amikor az üzletben túlságosan sok megrendelés futott össze, Klaas nagyokat sóhajtott, és tragikus hangon így szólt üzlettársához:

— Hallod-e, Václav, ennyi megrendeléssel cégünk hamarosan csődbe jut. Ez a népszerűség túlságosan sokba kerül nekünk...

— Nem számít — válaszolta flegmán a cseh, szalmasárga bajszát pödörgetve —, minek van itt Luisa...

Luisa pedig elment egy másik utcába, ahol még nem ismerték, s más fényképésszel dolgoztatta ki a hozzájuk leadott filmeket.

Egyik éjjel betörtek az üzletbe. Nem tudhatták, vajon véletlen volt-e ez vagy nyomoztak utánuk. Mindenesetre úgy döntöttek, hogy bejelentik az esetet a rendőrségen. A betörőt nem sikerült elfogni, de a rendőrfelügyelő többször is eljött az üzletbe, kihallgatta őket, jegyzőkönyvet vett fel. Látszólag minden rendben volt, csakugyan egyszerű betörés történt. Ám Sorge mégis óvatosságra intette őket, s igyekezett minél ritkábban találkozni velük.

Már másfél éve volt annak, hogy Sorge letelepedett Sanghajban. Hálózata jól működött, emberei felkészülten várták az eseményeket.

A MUKDENI INCIDENS

Jang Hszi-pan közkatona már öregedett, nehezen boldogult segítség nélkül. Izmai, amelyek hajdan feszesek és rugalmasak voltak, akár a zsenge bab, elernyedtek, hosszúkás, összeaszott arca pedig a partra vetődött és sokáig a napon heverő halra emlékeztetett.

Ketten mentek elöl, mögöttük pedig egy süvölvény cipelte Hszi-pan puskáját és zsákját, amelyet az út mentén álló fanzában szerzett zöldségfélékkel tömtek tele. A zöldségért mind messzebbre kellett eljárni, mert a kaszárnya környékén a parasztok már jóval éberebbek, és mindjárt akkora patáliát csapnak, hogy az embernek elmegy a kedve az uborkától és a hagymától, bár az ilyen zöldségféle pompásan kiegészíti a menázsit. A tizenkét ágú fehér csillag a lapos szövetsapkán, a vörös posztó vállpánt elárulta, hogy a bandukolók Csang Hszüe-liang hadseregének katonái.

A nap magasan állt már, de inkább csak világított, mint melegített ezen a szeptemberi napon, amikor már oly rövid utat tesz meg keletről nyugatra, az éjszakák viszont egyre hosszabbak, hidegebbek, s a kiszáradt füvet néha már dér borítja. A katonák kiértek az országútra, és szótlanul lépkedtek, mindegyiket a saját gondolatai foglalkoztatták. Az Északi Laktanyák már nincsenek messze, alig két-három lire. Egész útjuk alatt Csang most először szólalt meg.

— Nagyon rossz! — Miért, miért nem, oroszul mondta.

Jang Hszi-pan oldalról egy pillantást vetett rá, de hallgatott. Ha az ember megszólalt, nyilván kérni akar valamit. Különben minek beszélne? Azon töprengett, hogyan osztathatná be a legjobban a zsoldot, amelyet tegnap fizettek ki a katonáknak. Adja kölcsönbe?! Nem, ez kockázatos. Heverjen csak inkább nála a pénz. Az öregember megtapogatta a zse-

bét: megvan. Hová is lett volna? Jang Hszi-pan éppen csak a biztonság kedvéért tapogatta meg.

Csangnak is a pénzen járt az esze.

— Nagyon rossz! — ismételte meg, s az öreg most sem válaszolt, mintha süket volna.

Csang tegnap óta igen rosszkedvű. A minden hájjal megkent Li-feng megint elnyerte a pénzét. Hányszor megfogadta már, hogy nem ül le vele kártyázni, s lám... A menázsi befizetésére esetleg még futja, ha az öreg valamicskét kölcsönöz. Takaró vásárlására azonban nem is gondolhat. De akkor hogyan fog aludni a télen a nyirkos, hideg kaszárnyában?... A ruházata is eléggé elrongyolódott... Talán a legokosabb volna megszökni. De hová? Most nincs nyár. Tavasszal még elszegődhetne a mákültetvényekre vagy elmehetne hunhuznak. Ki akadna ott rá?! Csakhogy a kaszárnyából sem olyan egyszerű megszökni... Csangnak eszébe jutott a bambuszbottal agyba-főbe vert dezertőr. Tavaly történt. Elfogták és visszahozták. Az volt a szerencséje, hogy fegyver nélkül szökött, nem vitte magával sem a szuronyát, sem a puskáját, különben repült volna a feje. Így megúszta száz botütéssel... No de mi lesz a pénzzel?...

A katonák elérték a vasúti pályát. A napfényben csillogó sínpár között a talpfákon komótosan lépkedett egy japán járőr: három katona egy káplárral, puskájuk hanyagul a vállukra vetve. Valamivel arrább, egy lankás domboldalon még egy őr járt föl-alá egy sűrű sövénykerítés mentén, amelyet kicsépelt kaoliangból fontak. A kerítés mögött száraz sárga agyaghányások látszottak.

A katonák, hogy lerövidítsék az utat, elindultak toronyiránt a vasúti töltésen át, majd a szalmakerítés mentén. Ám az őr, mihelyt észrevette őket, rájuk szegezte puskáját és intett, hogy ne közeledjenek hozzá. Nem maradt más választásuk, mint hogy visszamenjenek, s a learatott mezőn át elérjék a dűlőutat.

— Mit építhetnek itt ezek a jankujcék*? — morgott Csang azon méltatlankodva, hogy akkora kerülőt kell tenniük.

— Azt mondják, kutat — szólt a kölyök. — Senkit nem eresztenek oda, nehogy valaki megmérgezze a vizet.

— A kút jó — motyogott Jang Hszi-pan. — A víz mindig jó.

* Tengeren túli ördögök.

— Mi úgyse ihatunk belőle, ebből a vízből... — vágott oda Csang. Ő inkább azon morfondírozott, honnan tudna pénzt szerezni.

A katonák visszatértek a vasúti töltéshez, s leereszkedtek a sík mezőre.

— Hallgass ide, Jang Hszi-pan — Csang végül rászánta magát, hogy megkéri az öreget —, nem adnál nekem kölcsön egy kis pénzt a következő zsoldig?

Az öreg tovább bandukolt, mintha nem is hallotta volna a kérést. „Lám, milyen hitvány egy ember!"

— Én ezért tisztítom majd a puskádat, mindent megteszek, amit kívánsz.

— A puskámat van aki tisztítsa — Jang Hszi-pan fejével a legényke felé intett, aki nemrég állt be a hadseregbe. Az öreg a szárnyai alá vette, és most gyámkodása fejében dolgoztatta. — Még ha esetleg fizetnél nekem rá egy tizedet... De különben is, honnan vegyem a pénzt! Magamnak is alig futja...

„Lám csak, az átkozott uzsorás!" — fortyogott magában Csang. De mi mást tehetne?

— Ha megelégednél a tized felével... belemehetnék... S még a puskádat is tisztítanám. Az a kölyök csak nem pucolja meg úgy, mint én...

A beszélgetést a legényke szakította félbe:

— Nézzenek csak oda! Mi lehet az...

A szomszédos laktanya kapujánál sok katona verődött össze.

A tömeg fölött, hosszú bambuszrúdon egy vesszőből font kalitka függött, benne pedig egy emberi fej. Az illetőt most végezhették ki, mert a kalitkából nagy, sötét cseppekben hullott még a vér. A bambuszrúd mellett, a földön, ugyanolyan sötét vértócsában a lefejezett katona hevert hátrakötött kézzel.

— Nézd csak, hiszen ez Ma-pin a 7. századból — szólalt meg Jang Hszi-pan, amikor közelebb értek. — Hányszor mondtam, hogy ráfizet még a fecsegésére. Na tessék, most a nyelvével együtt a fejét is lecsapták.

A katona holtteste mellett álló kikiáltó teleírt papírlapot fogott a kezében, és harsány hangon olvasta, hogy Ma-pint, a mukdeni hadosztály 7. századának közlegényét halálbüntetéssel sújtották kommunista propagandáért, amivel az orosz fogságban tömték tele a fejét. Tegnap tetten érték a zavarkeltőt,

amikor éppen rosszindulatú röplapokat vett át egy textilgyári munkástól, aki nem volt hajlandó megmondani a nevét. A munkást főbe lőtték, a katonát pedig a hadosztályparancsnok utasítására kivégezték.

— Így járnak mindazok, akik merészelik megsérteni a rendet és a fegyelmet vagy hallgatják a vörös zavarkeltőket — fejezte be a kikiáltó, majd megkerülve a lefejezett katonát, ismét belefogott mondókájába.

Csangnak végigfutott a hátán a hideg. Még egyszer felpillantott a kalitkára. Ma-pin szeme nyitva maradt, s mintha a levágott fej merev tekintete éppen Csangra szegeződne. Csang rögtön megismerte Ma-pint, hiszen együtt voltak orosz fogságban, egy barakkban laktak, s hazafelé is ugyanabban a vagonban tették meg az utat. Ma-pin egyszer-kétszer röplapokat is adott neki, s hajszál híján őt is berántotta a bajba. Most aztán ő is ott feküdhetne, hátrakötött kézzel, levágott fejjel... Csak most valakinek eszébe ne jusson, hogy Csang ismerte Ma-pint.

— Melyik is volt ez a Ma-pin? — kérdezte Csang teljesen közömbösnek mutatkozva. — Valahogy nem emlékszem rá.

— Dehogynem, gondolj csak vissza — biztatta az öreg némi gúnyos éllel. — Hiszen gyakran bejött hozzánk a laktanyába.

„Talán mégis meg kellene adni neki a tizedet — töprengett Csang —, hátha akkor kevesebbet fecseg..."

Néhány hónappal ezt megelőzően Vang Ji-cso hadosztályparancsnok titkos utasítást kapott Csang Hszüe-liang marsalltól, amelyben ez állt:

„Szovjet-Oroszországból, hadifogságból hazatért kínai katonák szétszélednek a falvakba, és számunkra elfogadhatatlan híreket terjesztenek. Tegyen gyors és határozott intézkedéseket a kommunista propaganda e legújabb válfaja ellen."

Az utasításban továbbá szó volt arról, hogy Fusunban, Mukden közelében, a fegyveres felkelés kezdeményezői és szervezői éppen szovjet fogságból visszatért katonák voltak. Ők kiáltották ki az úgynevezett fusuni kommunát.

Ha Csang tudott volna erről az utasításról, szíve megtelt volna aggodalommal és félelemmel.

Egy évvel Csang Co-ling halála után azt a hadosztályt, amelyben Csang szolgált, átvezényelték a Hejlungcsiang, vagy

ahogy az oroszok mondják, az Amur partjára. Egy ideig a katonák azzal szórakoztak, hogy lövöldöztek a szovjet gőzösökre, uszályokra, tutajokra, halászladikokra. A tisztek még buzdították őket, mondván, hogy az oroszok elfoglaltak valamilyen kínai vasútvonalat, s most elérkezett az ideje, hogy visszaszerezzék. Ám a katonák csak úgy, unalomból lövöldöztek, ahogy a gyerekek csúzlizzák a verebeket. Az egészben az volt a legfontosabb, hogy büntetlenül tehették, az oroszok ugyanis nem viszonozták a tüzet. Ám akadtak az Amur partján más oroszok is, akik buzgón viszonozták a tüzet, és addig lőttek, míg az orosz hajócska, tutaj vagy másmilyen célpont el nem tűnt a szigetek mögött vagy a folyó kanyarulatában.

Egyik alkalommal aztán riadóztatták a katonákat. Zárt oszlopokban meneteltek valamerre, bevagonírozták őket, majd harcokba keveredtek, visszavonultak, fejvesztetten menekültek. Futottak egész Hajlarig, ott pedig az előnyomuló oroszok foglyul ejtették őket.

A fogságban igazán nem volt rossz dolguk, korántsem volt olyan, ahogy a tisztek ecsetelték. Rendesen adtak nekik enni, munkára vitték, esténként pedig a magas fenyők alatt hosszú faasztalokhoz ültették őket, akár az iskolában, és sokáig beszélgettek velük. Csang sok mindent nem értett, hamar elfáradt, nem nagyon figyelt oda, inkább azon járt az esze, hogy mikor lesz vacsora. De azért így is sok minden ráragadt... Akár igaz, akár nem, az oroszok azt bizonygatták, hogy elkergették a maguk tuhaoit. A földesurakat kiűzték saját házukból, elvették a földjüket, és a parasztok még bérletet sem fizetnek. Csang sehogy sem akarta elhinni, hogy ez lehetséges...

A kínai katonák néhány hónapot töltöttek fogságban, aztán hazaengedték őket. Csang úgy vélte, most már ideje, hogy visszatérjen Sanhsziba. Nem felejtette el a kis Szungot, s változatlanul arról álmodozott, hogy vele együtt dolgozik majd a rizsföldeken, térdig gázolva a meleg, iszapos vízben, ülteti a zsenge, selymes palántákat, aztán figyeli, hogy sarjadnak ki a vízből a rizs üde zöld, fiatal hajtásai...

Csang hazatért, de nem ismert rá azokra a helyekre, ahol egész gyermekkorát töltötte. A falu teljesen megváltozott. Ott, ahol hajdan fanzájuk állt, semmit sem talált. De még a Ni-ho folyó is, amelyet azért neveztek el így, mert valóban javíthatatlan volt, most elkerülte a falut. Megváltoztatta medrét,

és ott folyt zavaros sárga vize, ahol valamikor egy ritkás erdő állt. S a parasztok követték az életet adó vizet, új partjain építették fel fanzáikat.

A szomszédok alig ismertek rá a jövevényre, hiszen annyi esztendeje már, hogy Csang elhagyta a falut. Együttérzőn közölték a katonával, hogy az apja rég meghalt, az anyja pedig a múlt esztendőben hunyt el, közvetlenül a nagy árvíz után; a folyó valahol átszakította a gátat, és elöntötte az egész környéket, mint valami tenger. Az árvíz után pedig éhínség tört ki...

Az öreg Csu, a kis Szung apja, szintén áttelepült a folyóhoz, és még mindig halászgat. A szomszédok megmutatták az utat, és Csang felkereste a halászt. Az öreg a parton a dzsunkáját javítgatta, amely éppolyan rozoga volt, mint ő maga. Amint meghallotta a közeledő lépteket, megfordult, és hosszú ideig nézegette az ismeretlent vaksi, könnyező szemével.

— Hát te sem ismersz meg, Csu apó? — kérdezte Csang, a homokba ülve. — Miért nem látom sehol a kis Szungot?

Az öreg újra szemügyre vette a katonát:

— Te vagy az, Csang? Akkor hát nem hallottál még semmit, ha a lányom után kérdezősködsz...

Csang ledobta lapos tarisznyáját, és hallgatta az öregember elbeszélését.

Huszonöt holdhónapja már, hogy a nagy esőzések eláztatták a gátat, a folyó kilépett medréből, és elmosta jóformán az egész falut, tönkretette a termést. Az emberek füvet ettek, akár az állatok. Sokan más tartományokba menekültek, és vissza sem tértek. Lehet, hogy meghaltak vagy letelepedtek az új helyen. Az öreg amondó volt, úgyis mindegy, hol hal meg az ember, hát maradt. A legnagyobb éhínség idején eljött a faluba egy japán, aki jól beszélt kínaiul. Egy textilgyárba toborzott lányokat. Sokan jelentkeztek, de a japán csak a legszebbeket választotta ki. A kis Szungért huszonöt liangot adott, ami néhány zsák rizs árának felelt meg. Szung szép volt, akár a liliom.

A japán megígérte, hogy a lányok egy év múlva visszatérnek, és addig gondjukat viseli, mintha az apjuk lenne.

Mindannyian úgy érezték, hogy az istenek küldték hozzájuk ezt a japánt. De a szegény embernek a szerencséje is szegény. A lányok közül csak a szomszédé keveredett haza, az is valamilyen ronda betegséggel. Az öreg kérlelte az eget, hogy

kapja vissza Szungját, akár betegen is, de úgy látszik, az istenek nem hallgatták meg imáit.

A szomszéd lánya elmondta, hogy a japán egy nagy hajón Tajvanba vitte a lányokat, és ott eladta örömtanyák tulajdonosnőinek. Lehetséges, hogy Szung ma is ott él Tajvan szigetén, de nem ad hírt magáról.

Az öreg sokáig beszélt, Csang arca pedig egyre jobban elborult.

— Látod, így élünk — fejezte be Csu. — Valamivel magunkra haragíthattuk az eget. Gyere be a kunyhóba, itt alhatsz. Hamarosan visszajön a mezőről fiam is, a többiek mind odavesztek . . .

Az öreg kifaggatta Csangot, mi a szándéka, és azt ajánlotta neki, keresse fel a földesurat, kérje bérbe azt a földet, amelyet az anyja művelt.

— Hátha felébred ebben az emberben a lelkiismeret, jócskán megszedte magát a mi éhezésünkön.

Másnap Csang ott állt a tuhao kapuja előtt, sokáig várakozott, megalázkodva kunyerált, míg végre beengedték a belső udvarba, ahol a tuhao lakószobái voltak.

Csang áthaladt három kitárt kapun. Amint visszapillantott, súlyos reteszeket látott. Ha ezeket a kapukat elreteszelik, a belső udvar bevehetetlen erőddé válik. A kapuk fölött, amelyek tetőikkel kis pagodákra emlékeztettek, fából faragott sárkányok feküdtek, fenyegetően vicsorogva minden arra haladóra. Hasonló szörnyek, csak oroszlánfejjel és kőből faragva, ültek a kapuk mellett a földön, mintha bármely pillanatban rá akarnák vetni magukat az idegenre.

Csang soha életében nem látott még ekkora pompát: az udvar közepén szökőkút csobogott, s vize lágyan lehullott egy medencébe, amelyben hosszú farkú, furcsa aranyhalak úszkáltak a zöld mélységben. A medence fölé különös alakú mesterséges sziklák emelkedtek, amelyeken törpefák nőttek. A sziklákhoz egy híd ívelt át élénk pirosra festett, faragott korláttal.

Az udvar mélyén, selyem baldachin alatt, dúsan faragott karosszékben ült a tekintélyes Taj. Pufók, fehér keze hímzett párnákon nyugodott. Apró, behízott szemével ugyanolyan fürkésző pillantásokat vetett, mint azok a fából faragott sárkányok. A tuhao különösen büszke volt hosszú körmére. Ennek a körömnek messze földön nem volt párja. Ha csuklóban

behajlította a kezét, a körme vége a könyökéhez ért. Míg a parasztok a földjein rizst termesztettek, a tuhao a körmét növesztette. E miatt a mániája miatt nem is használhatta a kezét, a szolgái etették, öltöztették.

Csang térdre borult, odakúszott a baldachinhoz, és alázatosan előadta kérelmét.

— Csakhogy a te semmirekellő anyád úgy halt meg, hogy nem adta vissza tíz pin rizsemet. Én figyelmeztettem, hogy az adósságot vissza kell fizetni. Most az adóssága átszáll rád. Hozd meg nekem a rizst, aztán beszélhetünk a földről.

Honnan szerzett volna Csang tíz pin rizst? Két napot töltött még a halász kunyhójában, aztán visszatért Mandzsúriába. Ekkor jutott eszébe Csangnak, mit mondtak az orosz parasztokról, akik a tuhaóktól elvették a földet.

S akkoriban látta viszont bajtársát, Ma-pint is... Egy ősi kisvároskában találkoztak, amelyet várfalak vettek körül vályogból vert otromba bástyákkal. Egyik éjjel Ma-pin behívta egy elhagyott fanzába, amely magányosan állt a város szélén. A vaksötét éjszakában a föld olyan volt, mintha híg tussal öntötték volna le. Az égen a csillagok bonyolult hieroglifái villogtak, s ettől az éjszaka lent a földön még sötétebbnek tűnt.

A földes padlón, hátukat a falnak vetve, láthatatlan emberek ültek. A parázsló pipákról ítélve lehettek vagy tucatnyian. Vörös Kardoknak nevezték magukat. Vezetőjük minden jel szerint Ma-pin volt. Azt mondta, hogy a letartóztatottakat harmadnapra ki akarják végezni, tehát legkésőbb holnap rajta kell ütni a börtönön. Megkérdezte, mennyi fegyver van. A sötétből valaki azt válaszolta:

— Harminchat puska és ugyanannyi sörétes fegyver. A többiek kardokkal és dárdákkal lesznek felfegyverezve. Azonkívül a bodnár két faágyút készített.

— S ezek használhatók? — kérdezte Ma-pin.

— Hogyne. A sánta Ho Csiang kiégetett két fenyőtörzset, és bőrrel vonta be. Követ és vasdarabokat lehet kilőni vele.

— Akkor holnap éjfélkor találkozunk ott, ahol megbeszéltük — közölte Ma-pin. — Egyszerre támadjuk majd meg a börtönt és a járási jamint.

A Vörös Kardok akciója mégis elmaradt, mert a bebörtönzötteket már másnap kivégezték a városkapunál. Attól fogva Csang nem találkozott Ma-pinnel.

Az utóbbi hónapoknak ezek az eseményei villantak most át Csang agyán, amíg ott állt a tömegben a kaszárnya kapuja előtt, és Ma-pin üveges szeme mereven bámult rá.

Már esteledett, amikor a három katona belépett a kaszárnya tágas udvarára, amely éppoly keményre volt döngölve, mint egy fanza padlója. Az udvar sarkában, a gyalulatlan deszkából összerótt asztalon, amelyet általában fegyvertisztításra használtak, néhány katona színes papírszalagokból lampionokat, legyezőket, virágokat, kereplőket készített, amelyeket aztán kiskereskedőknek adtak el. Így egészítették ki a zsoldot egy kis mellékkeresettel.

A katonák az ágy alá dugták a szerzett élelmet, és leültek, hogy megegyék félretett ebédjüket: a babolajjal ízesített hideg csumizát. Aztán leheveredtek a matracukra, amelyből hullott az összetöredezett öreg szalma. Leszállt az éj. A katonák behúzódtak a helyiségbe, néhányan leültek kártyázni, a többiek lefeküdtek. Felgyújtották a villanyt. Három körte égett összesen a priccsekkel teletömött hosszú teremben. Csang megkérdezte Jang Hszi-pantól:

— Akkor hát adsz kölcsön egy kis pénzt?

— Adhatok, ahogy megállapodtunk... Minden hónapra egy tized. Ideje már, hogy aludjunk, mindjárt megy a kirini.

A laktanyában a katonáknak nem volt órájuk, s az időt az arra járó vonatok szerint határozták meg: reggel, amint kivirradt, az északnak tartó vonat ébresztette őket, este tízkor pedig Kirinból robogott be a gyors Mukdenba, hogy onnan folytassa útját dél felé. Az Északi Laktanyák néhány kilométernyire a várostól, közvetlenül a vasúti pálya mellett feküdtek.

Az éjszaka csendes, derült volt, de a fakózöld újhold nemigen oszlathatta szét a sűrű sötétséget. Egyszerre csak tompa robbanás hasított bele a csendbe valahonnan a kaszárnya közeléből. A katonák füleltek. Minden elcsendesedett, de hamarosan gyér puskalövések pattogtak, mintha valaki a csukott ajtón kopogtatna.

— A japánok megint éjszakai gyakorlatot tartanak — állapította meg valaki a priccsén felemelkedve.

Éppen akkor közeledett a kirini vonat. Dübörgésével elnyomta a lövések zaját, de amint a vonat elhaladt, ismét erő-

södött a puskatűz, aztán fülsiketítő robbanás rázta meg a kaszárnyát. A robbanást rőt felvillanás kísérte, s a nehéz lövedék éppen az udvarra csapódott be, néhány szilánkja berepült a laktanyába. A katonák félmeztelenül, mezítláb rohantak kifelé, még puskájukat sem kapták fel. Odakint süvítettek a golyók a sötétből, a vasúti töltés felől. Már géppuskák is ropogtak, s japán katonák „banzai!" kiáltással rohantak a kaszárnyák felé.

Tulajdonképpen ennyi történt 1931. szeptember 18-án Mukdennál. Csakhogy ezeket az eseményeket később különféleképpen magyarázták, attól függően, hogy ki magyarázta őket.

Az Északi Laktanyákban egy kínai hadosztály, mintegy tízezer gyalogos állomásozott. Parancsnoka Vang Ji-cso tábornok volt. Amint elkezdődött a lövöldözés, a törzs ügyeletese felhívta telefonon a tábornokot, és jelentette, hogy a laktanyák körül valami nincs rendjén.

— Nem hasonlít gyakorlatra — állapította meg az ügyeletes, s egy tüzérségi lövedék robbanása megerősítette szavait.

A hadosztályparancsnok parancsot adott az ügyeletesnek, hogy riadóztassa a katonákat, tisztázza a helyzetet, s közölte, hogy ő maga is haladéktalanul indul a törzsbe. Ám a tábornok már nem jutott el a törzsbe. A menekülő katonák tömege magával ragadta, és mind messzebbre sodorta a laktanyáktól. A tábornok üvöltözött ugyan, de a sötétben nem ismerték meg, és a pánikba esett katonák tömegével együtt hamarosan a szomszéd faluban, az Északi Laktanyáktól néhány kilométernyire fekvő Pej tej-ingben találta magát. A szárnysegéd csak reggel akadt rá tábornokára, amikor már a hideg föld fölé emelkedett a nap tűzpiros gömbje, kísértetiesen hasonlítva a japán zászlón levőre. Elkoboztak egy parasztszekeret, parasztruhába öltöztek, s ketten, úttalan utakon igyekeztek kijutni a harci cselekmények körzetéből. Északnak vették az irányt, Csang Hszüe-liang marsall főhadiszállása felé.

Azon az éjszakán, amikor a vasútvonalon a robbanás történt, Itagaki ezredes, a Kwantung-hadsereg törzstisztje, mihelyt erről tudomást szerzett, aggodalommal teli táviratot küldött Port Arturba az incidenssel kapcsolatban. Az ezredes dicséretes ügybuzgóságát mutatja, hogy 10 óra után történt a robbanás, s 11 óra 46 perckor már küldte is katonai vonalon a szolgálati táviratot „Ri sin man" — bizalmas — jelzéssel.

„Ma, szeptember 18-án, este tíz óra után jelentés érke-

zett arról, hogy kínai csapatok a Nagy Északi Laktanyák térségében felrobbantották a Kirin—Peking vasútvonalat. Megrohamozták őrségünket, és most harcot folytatnak a mukdeni önálló helyőrség gyalogos zászlóaljával. Itagaki."

Fél órával később ugyanezzel az aláírással a Kwantung-hadsereg törzséhez elment egy másik távirat, amely már részletesebben beszámolt az incidensről:

„Kínai csapatok az Északi Laktanyáknál felrobbantották a Dél-mandzsúriai Vasút pályáját. Erőik három-négy századra tehetők. A mi századunk este tizenegy óra óta tűzharcot vív a túlerőben levő ellenséggel. Az ellenség tovább növeli erőit, erősítést kap, főképpen géppuskákat és tábori lövegeket. A század parancsnoka, Naji főhadnagy súlyosan megsebesült. A harci tevékenységet Kawamota alezredes irányítja."

A Kwantung-hadsereg parancsnoka, Honjo Shigeru altábornagy, mihelyt elolvasta a táviratot, elindult Mukdenba. Különvonata készen állt, s mintha csak a jelet várta volna, azonnal útnak indult. Másnap Honjo már Mukdenban volt, és a városi pályaudvaron rendezte be harcálláspontját. Hamarosan a Kwantung-hadsereg egész törzse átköltözött Mukdenba.

A parancsnok első látogatója Itagaki ezredes volt. Négyszemközt tárgyaltak. Az ezredes elővett az oldalzsebéből egy lepecsételt borítékot, és átnyújtotta Honjo tábornoknak.

— A borítékot a vezérkartól Tetekawa vezérőrnagy hozta. Szóban megkért annak közlésére, hogy hivatalosan a boríték nem jutott el a címzetthez, útközben elveszett. Tetekawa figyelmeztetett arra, hogy nem tud semmit erről a borítékról.

A Kwantung-hadsereg parancsnoka feltépte a pecsétet, felnyitotta a borítékot, és a levél olvasásába mélyedt. Itagaki tisztelettudóan ott állt vele szemben.

A parancsnok elolvasta a levelet, fejét a karosszék támlájának támasztva, néhány percig csukott szemmel ült. A levél óriási felelősséget hárított rá.

— Rendben van — közölte végül —, történjen hát az én kezdeményezésemre . . .

Azután elővett egy lapos doboz viaszgyufát, hogy elégesse a levelet. A kanócos gyufaszál lassan égett, akár a gyertya. A levél hamuját egy nagy porcelánvázába szórta, amelyet kék pávák díszítettek, majd megnyálazott ujjaival eloltotta a gyufát.

— Remélem, Tetekawa tábornok hivatalosan nem vesz részt az eseményekben.

— Semmiképpen sem... Tegnap déli egy órakor érkezett, civil ruhát viselt, s azonnal a szállodába hajtatott. Az egész napot gésák társaságában töltötte. Senki sem tudja, hogy Mukdenban van.

— Pompás. Erről ráismerek az óvatos Tetekawára!... No, és mi a helyzet az incidens körzetében? — kérdezte Honjo.

— A 7. kínai dandár Mukdentól északra, a Nagy Északi Laktanyákban állomásozott. Létszáma meghaladta a tízezer főt. Nekünk körülbelül ötszáz katonánk volt. Tehát az ellenség fölénye hússzoros. Mégis úgy döntöttünk, hogy rajtaütésszerűen támadunk. Az ellenség dandárját teljesen szétvertük. A kínaiak vesztesége háromszázötven halott. A mi veszteségünk hét halott és tizenkét sebesült.

Itagaki szabatos katonai stílusban beszélt.

— Gratulálok önnek az első sikerhez. — Honjo felállt az asztaltól. — Valamennyien a császári úton haladunk — folytatta ünnepélyesen. — Kiadom a parancsot a harci tevékenység megkezdésére. Fusunból ma estére érkeznek ide a csapatok. Bevagonírozva várnak a jelre. Koreából holnap kezdik meg a csapatok az átkelést a Jalun, és benyomulnak Mandzsúriába.

Itagaki elragadtatva nézett Honjóra. Tehát itt a háború! Egy háború, amelyről a kormány nem tud. Végre a hadsereg vette kezébe Japán sorsának intézését...

Mintha Itagaki gondolataira válaszolna, Honjo így szólt:

— Hogy mikor kezdődjön a háború, azt a katonáknak kell eldönteniük...

A Kwantung-hadsereg törzse a hadműveletek megindulására való tekintettel Port Arturból Mukdenba tette át székhelyét.

Itagaki vezérkari ezredes türelmetlenül várta az újabb jelentéseket az Északi Laktanyák körzetéből. Ott ült a japán katonai misszióban, amely erre az éjszakára a helyőrség főhadiszállásává vált. Mellette volt Doihara ezredes, aki Mukdenban a speciális japán missziót vezette. Köznyelvre lefordítva ez annyit jelentett, hogy Doihara irányítja Mukdenban a kémkedést. Doihara is nemrég érkezett Mandzsúriába, megszakítva útját Tiencsinben, ahol halaszthatatlan és természetesen szigorúan titkos dolga akadt.

Ez a két ember — Itagaki és Doihara — olyan volt, hogy pusztán felbukkanásuk az ázsiai kontinens bármely pontján már önmagában véve is sokat elárult. Mindketten — de legalább egyikük — feltétlenül ott bukkantak fel, ahol valami készült. Doihara alacsony termetű, széles vállú férfi volt. Egészen rövidre nyírt haja szabadon hagyta amúgy is magas homlokát. Fent keskeny, lefele erősen szélesedő orra közönséges kifejezést kölcsönzött arcának, bár az embereket látszólag közömbösen méregető szeme korántsem vallott gyenge észbeli képességre. Sőt, egyszerű külseje és közömbös tekintete olyan kvalitásokat takart, mint a bulldog szívóssága, az erély és a kíméletlen ravaszság. Ő tűnt fel Dauriában, a pánmongol konferencia összehívásán mesterkedve, azokban a régi időkben, amikor a japán tisztek szabadon grasszáltak az egész Tengermelléken és Bajkálontúlon, majd ő lett Ungern báró tanácsadója, azt sugallva a bárónak, hogy térjen át a buddhista vallásra, és vegyen feleségül egy mongol hercegnőt, így növelje tekintélyét. Ő volt az, aki nem keseredve el a kudarcoktól, bizonyos idő múlva Itagakival együtt előkészítette a Merkulov-féle puccsot, s néhány esztendő múlva részt vett a Csang Co-ling elleni merényletben.

Ami Itagaki külsejét illeti, magasabb termetű volt, arányos testalkatú, erős arcvonásokkal; sötét, mozdulatlan szemöldöke és sűrű bajusza úgy festett, mintha fekete papírt ragasztott volna oda. Fürkésző szemeit széles orrnyereg választotta el, füle a fejéhez lapult, akár a lóé, amikor harapni készül.

Amikor megcsörrent a telefon, Itagaki gyorsan lekapta a kagylót, de nem az volt, amire várt: a mukdeni japán főkonzul telefonált. Aziránt érdeklődött, igaz-e, hogy a Dél-mandzsúriai Vasúton robbanás történt.

— Igen, igaz — közölte Itagaki.

— Bocsásson meg — kérdezte udvariasan a főkonzul —, de mit szándékszik tenni a helyőrség parancsnoka?

— Parancsot adtam a kínai provokációk legerélyesebb visszaverésére és laktanyáik megtámadására.

A főkonzul egy pillanatra meghökkent.

— Ne vegye zokon, de nem ön a helyőrség parancsnoka ... Miért gondolja, hogy jogában áll önállóan ilyen lépéseket tenni? Nekünk más az álláspontunk. A külügyminisztérium

kerüli az esetleges konfliktusok kiéleződését. Shidehara miniszter...

— Főkonzul úr, akármi is az önök álláspontja, ebben az esetben a katonai hatóságok döntenek. A diplomácia ideje lejárt.

— Akkor arra kérem, ezredes úr, keressen fel most a konzulátuson, hogy ezt megbeszéljük. A helyzet bonyolult, s nekünk nem közömbös, hogyan alakulnak az események.

— Éppen a helyzet bonyolultsága miatt nem hagyhatom el helyemet... Ha óhajtja, jöjjön el ide, de azt tanácsolnám, halasszuk el a találkozót reggelre, késő van már. Pihenjen le, főkonzul úr... Elnézést kérek, a másik telefonon keresnek.

Itagaki visszaakasztotta a hallgatót.

— Önnek hogy tetszik ez — fordult Doiharához, aki végighallgatta a beszélgetést. — A diplomácia megint akadékoskodni akar. Végképp kihoz a sodromból az óvatoskodásuk.

— Azt hiszem, távol kell tartani őket az eseményektől.

— Ezt is teszem, s nem riadok vissza semmitől... Mondja csak, Doihara-san, hogyan történhetett, hogy a robbanás nem idézett elő kisiklást? A kirini vonat menetrendszerűen befutott Mukdenba.

— Nem tudom, ki ebben a hibás. Minden elő volt készítve, de ennek most már nincs is jelentősége... az incidens megkezdődött.

Ismét csengett a telefon. Az Északi Laktanyák körzetéből jelentették, hogy az ellenség ellenállás nélkül visszavonul, a lövegek folytatják a tüzelést.

— Vegyék tüzérségi tűz alá a repülőteret — intézkedett az ezredes.

A főkonzul elképedt Itagaki vezérkari tiszt kihívó, sértő hangján. Hogy merészel így beszélni! Mégis meg kell találni a közös nyelvet a katonákkal, mert amit ők elrontanak, azt a külügyminisztériumnak kell rendbe hoznia. Presztízse megóvása végett a főkonzul úgy döntött, hogy nem keresi fel a katonai missziót. Helyettesét, Morishimát küldte oda.

Néhány perc múlva az alkonzul meg is érkezett a misszióra. Itagaki felállt, és elébe ment. Meghajlással üdvözölték egymást.

— A főkonzul úr azzal bízott meg, hogy beszéljem meg a katonai hatóságokkal, milyen közös lépések szükségesek a konfliktus likvidálására — közölte Morishima.

— Éppen ezen fáradozunk, tízezer kínai katonát kikergettünk a Nagy Északi Laktanyákból.

— Mi szeretnénk az incidenst békésen rendezni. A főkonzul úr felajánlja szolgálatait...

— Szolgálataira nincs szükség. Már közöltem a főkonzul úrral, hogy a diplomácia ideje lejárt, nem kecsegtet eredménnyel. Azt kérjük, ne avatkozzanak a legfelsőbb főparancsnokság dolgába.

Morishima tovább makacskodott. Itagaki idegesen felugrott, kirántotta hüvelyéből vékony szamuráj kardját, meglendítette a feje fölött, majd lapjával az asztalra csapott.

— Közölje a főkonzul úrral, hogy a Kondo császári útján haladunk, s aki ebben akadályoz bennünket, azt félreállítjuk, ahogy a Bushido-törvény parancsolja. Nincs több mondanivalóm — Itagaki visszacsúsztatta kardját a hüvelybe.

Morishima rémülten hátrált az ajtó felé.

— Ez esetben... Ez esetben... — motyogott zavartan. Szeme előtt még mindig ott szikrázott a villanyfényben csillogó szamuráj kard, amint Itagaki ezredes megsuhintotta a feje fölött.

Amikor Morishima távozott, Itagaki a legnyugodtabb hangon megkérdezte Doiharától:

— Nos, alaposan ráijesztettem?

Itagaki Seishiro ezredes mindent megfontoltan és szenvtelenül tett. Lelkét soha nem háborgatta semmiféle emóció...

Morishima beszámolt a főkonzulnak Itagaki ezredesnél tett sikertelen látogatásáról, s a főkonzul nyomban táviratot küldött Tokióba:

„Külügyminisztérium, Shidehara. Rejtjelezve, titkos.

Jelentések szerint Tetekawa vezérőrnagy, a vezérkar második osztályának munkatársa, szeptember tizennyolcadikán déli egy órakor vonaton inkognitóban Mukdenba érkezett. A Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság osztályvezetőjének, Kimura úrnak a bizalmas tájékoztatása szerint nyomban azután, hogy a kínaiak felrobbantották a vasúti pályát, munkásokat küldtek ki a színhelyre. A katonai hatóságok megtiltották, hogy a robbanás helyéhez menjenek. A két esemény egybevetése alapján feltehető, hogy az incidenst a hadsereg tervelte ki. Itagaki ezredes elzárkózott a probléma megtárgyalása elől. Ő és Doihara kétségtelenül a mandzsúriai események középpontjában állnak."

Shidehara miniszter elolvasta a táviratot, és felháborodott, hogy ilyen események az ő tudta nélkül történnek. Felhívta telefonon a vezérkart, és kifejezte rosszallását. A vezérkari főnök a külügyminiszter elnézését kérte, és biztosította, hogy személyesen kivizsgálja a dolgot, de véleménye szerint valami félreértésről lehet szó.

A miniszter délben telefonált, s már egy óra múlva titkos távirat ment Mukdenba a vezérkari főnök aláírásával:

„A mukdeni diplomáciai misszió egyes munkatársai — írta a Satbo Hamba — megalapozatlan jelentéseket küldözgetnek Tokióba a hadsereg akcióiról. Igyekezzenek kideríteni, milyen forrásból erednek ezek az információk, és kövessenek el mindent, hogy véget vessenek az effajta cselekményeknek."

Ezzel kimondták az ítéletet Shidehara miniszter fölött. A Bushido-törvény politikai célok érdekében elkövetett gyilkosságot nem tekinti bűntettnek.

ITAGAKI TÁJÉKOZTATJA SORGÉT...

Amikor Max Clausen ősszel visszatért Sanghajba, előre nem látott és bosszantó kellemetlenségek várták: sehogy sem boldogult a rádiókapcsolat megteremtésével. Misinnel együtt naphosszat gürcölt a műhelyben, vesződött az ügyfelekkel, s alig maradt ideje arra, hogy az adón dolgozzon. Elődje tapasztalatlan rádiós volt, nem tudott stabil összeköttetést teremteni Habarovszkkal, a jelentéseket futárral kellett küldözgetni, ami megnehezítette a munkát, és felesleges veszélyekkel járt. Sorge idegeskedett, sürgette az adó elkészítését.

Max azon bosszankodott, hogy nem hozhatta el készülékét Mandzsúriából, mert azzal nem lenne semmi gondja. El is akarta hozni, de elutazása előtt azt a parancsot kapta, hogy a rádióadót hagyja ott. Valaki most ott nyugodtan dolgozgat rajta, neki pedig itt fából vaskarikát kell csinálnia ...

Az adót hozzáférhető anyagból kellett megépítenie, az anyag beszerzésében viszont igen körültekintőnek kellett lenni, nehogy gyanút keltsen. A távíróbillentyűt háztartási húsvágó deszkára szerelte; a kondenzátorokat isten tudja, miből szerelte össze, szekrényül pedig egy teásdobozt használt, amelyen az angol „Lipton" cég jelzése díszelgett.

„Úgy élünk itt, mint az őskorban" — morgott Clausen, miközben egy üres tejesüvegre tekercselte a huzalt. A szükséges anyagot Misinnel felváltva vásárolgatta. Konsztantyin Misin sovány ember volt, az arca beesett, beteges színű. Régóta szenvedett már tüdőbajban, de ezt társai előtt, sőt önmaga előtt is gondosan titkolta. Úgy vélte, hogy betegsége annak a következménye, hogy a Bajkálontúlon, a híradószázadban, napokig feküdt sebesülten a fagyban. Eszméletlenül szállították egy japán hajón Kínába. Hazájától távol, a tiencsini kórházban tért magához. Éveken át tengődött, élt Formóza szigetén, volt segédmunkás, rakodómunkás, házalt egy orosz

emigráns kereskedő árujával. Aztán átment a kontinensre, átkozta sorsát, Oroszországról ábrándozott. Testi-lelki jóbarátja, akit még a Bajkálontúlról ismert, többször is azt javasolta, szökjenek át Oroszországba. Egyszerűen éjszaka átmennek a határon és kész. Hogy ott mi lesz velük? Először nyilván táborba kerülnek, de idővel kiengedik, és csak nem küldik vissza őket a gyűlöletes Harbinba ... Misin nem mert erre vállalkozni, félt, a barátja viszont elment. Ki tudja, mi lett vele, de otthon van ...

S Misin végül mégiscsak övéi közé került. Most már felcsillant a remény, hogy hazatérhet Tambov vidékére ... Dolgozik egy darabig, teljesíti a feladatokat, aztán mehet Oroszországba. Richard megígérte, hogy elintézi, csak az egészsége cserben ne hagyja ...

Misin jól beszélt kínaiul, s így könnyebben tudta felhajtani mindazt, ami az adóhoz kellett. Járta a kínai műhelyek pincéit, a régi piac ócskásait.

Végül elkészült a rádióadó. A számítások szerint nagy teljesítményű volt, de a gyakorlatban igen rosszul vált be. Clausen törte a fejét, változtatott a kapcsolási rajzon, de az adó alig érte el „Wiesbadent" — Vlagyivosztokot. A szovjet rádiós alig hallotta.

— Talán magasabb antenna kellene — szólt Misin, akit teljesen lehangolt a közös kudarc.

Clausen is gondolt már erre. A földszinten laktak. Legjobb volna az antennát a padlásra rakni, csakhogy ott mindenkinek a szeme előtt van.

A házban, amely a Bordeng nevű idős dán vagy svéd házaspáré volt, az emeleten lakott egy magányos finn nő, bizonyos Anna Wallenius. Talán hajlandó lenne lakást cserélni, töprengett Max. Mindenképpen följebb kell vinni a készüléket ...

A tárgyalások sokáig tartottak. Max többször is felkereste Wallenius asszonyt, magyarázkodott tört angol nyelven, s Anna sehogy sem tudta megérteni, miért akar ez a fiatal német feltétlenül az emeletre költözni. Max a legkülönbözőbb ürügyekkel hozakodott elő, végül is más témára terelte a beszélgetést, majd többször meghívta Annát moziba, el-eljárt vele egy ismerős kínainak a vendéglőjébe. Most már Clausent nemcsak feladata megoldása vezérelte, mind jobban megkedvelte Anna Walleniust, az angol missziós társaság kórházának

ápolónőjét. Megtetszett neki erős jelleme, határozottsága és kedvessége, háziassága, az a takarossága, amellyel lakását rendben tartotta. Megnyerte nyíltszívűsége, csinos arca. Külseje alapján egyáltalán nem látszott finnek.

Anna Wallenius végül is beleegyezett a cserébe. Clausen maga hozta le — Misin segítségével — az asszony holmiját és cipelte fel saját cókmókját az emeletre. Így egy kétszobás lakás, s ami a legfőbb, a padlás birtokába került. A padláson feszítette ki a szárítókötélnek álcázott antennát. S lám — micsoda öröm! — a rádióadó pompásan működött.

A kapcsolat Anna Walleniusszal a lakáscsere után sem szakadt meg. Mihelyt Maxnak akadt egy kis szabad ideje, felkereste Annát, és ott ücsörgött nála, míg a vendégszerető háziasszony késő este ki nem tette a szűrét.

A jelek szerint a fiatalasszonynak is megtetszett ez a zömök német, akinek saját műhelye volt, és olyan érdekes dolgokat mesélt tengerész-életéből. Szívesen töltötte vele az időt, megvendégelte teával. Max olykor fogta az agyagkorsót, és habzó hideg sört hozott . . .

Egyik alkalommal Anna elárulta Maxnak, hogy nem is finn, hanem orosz, s elbeszélte élete történetét. Még serdülő volt, amikor Popov novonyikolajevszki kereskedő családjába került. Szibériában volt ez, az Obnál, ahová a kereskedő a vasútépítés szállítójaként került, s aztán ott rekedt a távoli szibériai városkában. Anna ott is született, tősgyökeres szibériai lett. Nem volt könnyű a sora. A polgárháború alatt, amikor Kolcsak visszavonult kelet felé, vele tartottak az összes „régi emberek". Harbinba ment Popov kereskedő is a családjával és cselédségével együtt. Így került Anna Zsdankova külföldre, Kínába. Később férjhez ment egy finn tiszthez, és madame Wallenius lett. Férje még egyszer olyan idős volt, mint ő, spekulációval foglalkozott Kínában, többször is tönkrement, majd újra talpra állt, de mind lejjebb csúszott, ivásnak adta a fejét. Pokol lett mellette az élet. Anna nem bírta tovább, és otthagyta. Férje hamarosan meg is halt, így teljesen magára maradt. Sanghajban telepedett le, ápolónő lett, s mellékesen varrogatott is. Mindenki úgy tudja, hogy finn, s ő ezt nem is cáfolja.

Amikor Clausen találkozott Richarddal, zavartan nyomkodta ujjaival a tarkóját, majd kinyögte:

— Richard, mit szólnál hozzá, ha megnősülnék . . .

— Megnősülnél? Kit akarsz elvenni? . . .

Max elmesélte, hogyan ismerkedtek meg, s elmondott mindent, amit Anna Walleniusról tudott.

Illegalitásban egy csoport valamely tagjának a házasodása nem olyan egyszerű dolog. Sorge elgondolkodott.

— Tudod mit — szólt végül —, mutass be Annának.

Az „Astor" étteremben találkoztak. Hármasban töltötték az estét, beszélgettek, táncoltak. Anna ezüsttel átszőtt fekete estélyiben volt, amely elegánsan simult alakjához. Szellemes, vidám volt. Sorgénak megtetszett, de azért ellenőrzött, tisztázott még néhány dolgot, míg végül, engedélyezte rádiósának a házasságot.

— Sok boldogságot kívánok, Max, szerencsés hajózást. — Richard barátságosan hátba vágta Clausent, mintha hosszú tengeri útra kísérte volna ki. — A munkánkról természetesen egy szót sem. Végső esetben annyit mondhatsz, hogy antifasiszta vagy, és bizonyos feladatokat teljesítesz a kínai Vörös Hadsereg harcával kapcsolatban.

Anna visszaköltözött az emeletre. Max Clausenhoz. A fiatalasszony távol állt a politikától, de fokozatosan segíteni kezdett férjének, bár sok mindenről nem volt még tudomása. Ha Max ezzel vagy azzal foglalkozik, annak nyilván így kell lennie . . .

Richard Sorgénak Kínában megvolt a kellő ismeretségi köre, amelybe a fehéremigránsok kolóniája is beletartozott, Szemjonov atamánnal az élen. Ebbe a társaságba Konsztantyin Misin vezette be.

Az emigránsok egy nyirkos falú pincekocsmában szoktak találkozni, amelyet Tkacsenko vezérkari százados tartott fenn a Joffre avenue-n, nem messze Sorge lakásától. A „főhadiszállás", ahogy az emigránsok a klubjukat nevezték, a bárpult mögötti helyiségben, az egykori raktárban volt.

Az egyik sarokban kopott aranyozású ikontartóban a csodatevő Miklós fakult ikonja függött, mellette a falon II. Miklós cár arcképe, alatta pedig két keresztbe tett kard a Györgyszalaggal. A „főhadiszállásra" csak kiválasztottak mehettek be, a többiek a nagyteremben gyülekeztek, amely boltíves ablakaival és mennyezetével elhanyagolt templom csarnokára emlékeztetett. A terem közepén kis dobogó állt zongorával. A dizőz — egy éltesebb hölgy — régi románcokat énekelt, és önmagát kísérte zongorán. Melankolikusan hallgatták, kezük-

re támasztott fejjel, s ha felöntöttek már a garatra, maguk zendítettek rá: „Isten, óvd a cárt . . .”

Olykor benézett a kocsmába Vertyinszkij énekes is, egy magas, elegáns, ujjain aranygyűrűket viselő férfi. A többi emigráns irigyelte, mert jobban élt náluk, Sanghaj egyik legdivatosabb énekesének számított. A művész rántott szeletet rendelt, vodkát, sört ivott, hangosan beszélt, magabiztosan, harsányan nevetett. Olykor udvariasan felkérték, hogy énekeljen, s ennek szívesen eleget is tett. Rendszerint ugyanazzal a dallal kezdte:

Nézek az útra szívszorongva,
Édes szülőhazámba visz . . .*

Vertyinszkij bánatos dalokat énekelt a távoli hazáról, a régmúlt napokról, a megunt trópusi országokról. S miután önmagát és a többieket is felzaklatta, távozott.

Alexander Johnson iránt Tkacsenko vezérkari százados kocsmájában megkülönböztetett tisztelettel viseltettek, körüludvarolták, gyakran előhozakodtak gondjaikkal, panaszkodtak az intrikákra, kérkedtek múltjukkal, előnyös üzleteket ajánlottak fel, amelyekhez csak kis tőke szükséges . . . Richard közömbösnek mutatkozott, szórakozottan hallgatta az emigráció pletykáit, megjátszotta a faragatlan amerikai korhelyt, aki szeret felönteni a garatra, de meg tudja becsülni a pénzt. Olykor-olykor fizette valakinek a cehjét, esetleg egyiknekmásiknak némi pénzt kölcsön is adott, de csak mértékkel, nehogy tékozlónak tartsák. Mister Johnson itt fesztelenül hódolt szokásainak és szenvedélyeinek, de minden hóbortját türelmesen elnézték. Megtörtént, hogy éjszaka, a legszilajabb mulatozás közepette megkérte a művésznőt, hogy Bachot játszszon, s elmélázva hallgatta, gondosan ügyelve arra, hogy a teremben teljes csend legyen. Egyszer nekirontott az egyik részeg fehéremigránsnak, aki táncolni próbált az oratórium hangjaira, s egyszerűen kilökte az ajtón a szentségtörőt. Amikor az utolsó akkordok is elhalkultak, Richard odalépett a Bachot játszó hölgyhöz, megcsókolta kezét, és néhány zöld dollárbankjegyet tett le a zongorára. Ezt mindenki látta, és a művésznő, aki valamikor előkelő intézetben nevelkedett, elpirult örömében.

* A verseket Brodszky Erzsébet fordította.

A vendéglőben mindenki oroszul beszélt, de Richard egyetlen szemrebbenéssel sem árulta el, hogy tud oroszul, egyetlen orosz szót sem szólt. Közömbösen hallgatta az emigránsok beszélgetéseit, és türelmesen várt . . .

Eljárt ide Szemjonov atamán is, bikanyakú, zömök ember, aki éppolyan ágaskodó bajuszt viselt, mint Vilmos császár. Egyik alkalommal az atamán valahogy annál az asztalnál foglalt helyet, amelynél már ott ült Sorge. Szemjonovnak mongolos arca volt, meg a lovasokra jellemző görbe lába. Az atamánnal együtt jött el Szuhanton báró is, az utolsó orosz cár segédtisztje, egy sápadt arcú férfi. Egymással beszélgettek, de lerítt róluk, hogy szeretnék bevonni a társalgásba az őket érdeklő újságírót. Szuhanton báró a csevegésben át-áttért az angolra, bár az atamán egy kukkot sem tudott angolul. Sorgét itt amerikai tudósítónak ismerték, s ő nem oszlatta el ezt a tévedésüket.

Szemjonov Oroszországra terelte a szót, a Bajkálontúlra, ahol a polgárháborúban a bolsevikok ellen harcolt. Az atamán most már „Mr. Johnsonhoz" intézte szavait, de Sorge nem mutatott semmi érdeklődést, és flegmán odavetette:

— Mindez már a múlté, az orosz emigráció nyilván rég letűnt már a történelem színpadáról . . .

Az újságíró az atamán elevenére tapintott, aki vitába szállt vele: tudja-e, Mr. Johnson, hogy ő, Szemjonov atamán lett volna a tengermelléki és bajkálontúli orosz állam feje! . . .

— Mégsem lett az — vágott vissza Sorge. — A bolsevikok erősebbeknek bizonyultak.

— De miért? Miért? — fortyant fel az atamán. — Megvonták tőlem a támogatást. Az angolok, az amerikaiak elsőként hagyták el Vlagyivosztokot . . .

— Tudja — kapcsolódott a beszélgetésbe Szuhanton —, Grigorij Mihajlovics Szemjonov atamánt támogatják a bolsevikok ellen hadat viselő összes országok. De a legjobb kapcsolatai a japán hadsereggel voltak. A Kwantung-hadsereg parancsnoka, Tachibana tábornok, aki a szibériai megszálló csapatok parancsnoka volt, maga ajánlotta fel támogatását Szemjonov atamánnak. Később ezt a japán kormány nevében Matsudaira gróf is megerősítette. Pénzt, fegyvert, felszerelést ígértek nekünk . . .

— De csak ígértek — mormolta Sorge közömbösen, s másra terelte a szót, ezzel is éreztetve, mennyire nem érdekli a téma.

A véletlen később is többször összehozta őket. Szemjonov atamán mind nyíltabban beszélt. Felhánytorgatta az amerikaiaknak, hogy lemondtak a távol-keleti intervenció logikus befejezéséről. Logikus befejezésnek azt tartotta volna, hogy a Tengermelléken és a Bajkálontúlon létrehoznak egy új államot, amelyben „az orosz emigráció egészséges erői" kaptak volna vezető szerepet. Szemjonov dicsérte a japánokat, elmondta, kikkel találkozott, tisztelettudóan nyilatkozott Araki tábornokról, akivel azóta is baráti kapcsolatokat tart fenn. Ugyanakkor az atamán óvatosan célzott arra, hogy nem ártana tájékoztatni az érdekelt amerikai köröket a jelenlegi politikai helyzetről. Ugyanis változatlanul őt, Szemjonov atamánt tekintik az egyetlen olyan embernek, aki az új bajkálontúli állam élére állhatna, s hogy szívesen teremtene már előre üzleti kapcsolatokat az amerikaiakkal. Az amerikaiaknak minden költségük bőségesen megtérülne, csak nyernének ezen az üzleten.

Richard Sorge lassanként mind tisztább képet kapott egy új fehéremigráns összeesküvésről, amelyet Araki japán tábornok ösztönzött.

Szemjonov atamánnak 12—15 ezer lovasból álló csapatai voltak, amelyek Csang Co-ling, majd Csang Hszüe-liang hallgatólagos beleegyezésével Észak-Kínában állomásoztak. Ám a fő szerep ebben a japánoké volt. Ők szállították a fegyvert és nyújtottak kölcsönt az atamánnak. De a pénz kevés volt, és Szemjonov újabb források után kutatott. A japán vezérkarban, ahogy Sorge ki tudta venni, egy tervet dolgoztak ki, amely szerint Szemjonov csapatai a kellő pillanatban átlépik a szovjet határt, lendületes támadást indítanak Jakutszk irányában, majd a Léna medencéjéből előrenyomulnak dél felé, a Bajkál-tóhoz, és elvágják a Szibériai Vasutat. Az atamánt ebben segítik a burját és mongol fejedelmecskék, akikkel már sikerült felvenni a kapcsolatot és sok mindenben megállapodni.

A beszélgetés a „főhadiszálláson" folyt le, ahol II. Miklós cár képe függött a falon. Nagy asztalnál ültek, előttük a szovjet Bajkálontúl katonai térképe. Iszogatták a maotajt — az erős kínai pálinkát —, és a távol-keleti problémákat tárgyalták. Az atamánnak nem tetszett, hogy Araki tábornok húzza-halasztja a terv végrehajtását, hogy fukarkodik a pénzzel, ami azt a benyomást kelti, hogy a japán katonai köröket már nem

is érdekli annyira ez a terv, amelyet pedig ők maguk dolgoztak ki. Persze, Szemjonov atamán mint a szibériai hadjárat leendő vezetője nagyon jól tudta, hogy csupán a maga 15 ezer lovasával nem mérhet döntő csapást a bolsevikokra. Ő csak megkezdené, a japán csapatoknak kellene folytatni. Persze, szeretnének más erőket is bevonni ...

Éppen ilyen „más erők" bevonására törekedett Szemjonov atamán, amikor kapcsolatokat keresett elsősorban az Egyesült Államok tekintélyes katonai köreihez. Abban reménykedett, hogy Mr. Johnson esetleg a segítségére lehetne ... Sorge nem igyekezett eloszlatni partnere tévedését. Sokkal fontosabb volt számára, hogy megtalálja a fehéremigráns összeesküvés rugóit. A szálak Tokióba és a Mandzsúriában állomásozó Kwantung-hadsereg törzsébe vezettek.

A japánok régóta kacérkodtak már Szemjonov atamánnal, akit egészen váratlanul ért, hogy a Mandzsúriában kirobbantott „mukdeni incidenssel" vége szakadt ennek a flörtnek. A japán szoldateszka egy időre félretette Szemjonov atamánt.

A mukdeni események megmozgatták az újságírókat. Ellentmondó hírek érkeztek, s a nankingi kormány mellé akkreditált tudósítók észak felé igyekeztek, hogy minél hamarabb Mukdenba jussanak. Sorge úgy döntött, hogy repülőgéppel utazik oda, de a menetrendszerű angol monoplán csak hetenként kétszer közlekedett, ráadásul le is szállt minden nagyobb repülőtéren: Nankingban, Hszücsouban, Csinanban, Tiencsinben ...

A repülőgép kora hajnalban emelkedett a levegőbe, amikor a nap mint valami halászháló úszója éppen csak kiemelkedett a tenger kék vizéből, rózsaszín fénnyel törve át a földre ereszkedett ködfátylon. Richard mellett Jean Guettier, a francia távirati iroda tudósítója ült. Guettier több mint tíz éve élt már Kínában, jól ismerte az országot, a politikai helyzetet, s igen szkeptikusan fogadta a mukdeni események hivatalos verzióját. Amikor a pilótafülke ajtaja fölött kialudt a piros fény, amely felszállás közben tiltja az utasoknak a dohányzást, Richard elővette cigarettatárcáját, s megkínálta szomszédját is.

— Köszönöm, ez nekem gyenge ...

Sötétbarna, kesernyés francia dohányt szívott, amelynek csaknem olyan volt a színe, mint a repülőgép alatt tovaúszó földnek.

— Önnek mi a véleménye erről az ügyről? — kérdezte Guet-

tier. A repülőgépen mindenki csak a mukdeni incidensről beszélt. — Felrobbantják a vasúti pályát, a mozdonyvezető észre sem veszi a robbanást, menetrend szerint befut Mukdenba, az expressz mögött pedig nyomban nehéz lövegek veszik tűz alá a kínai laktanyákat... Itt bizony túlságosan is kilátszik a lóláb.

— Nem tudok véleményt alkotni a történtekről, míg nem jártam a helyszínen — felelte óvatosan Sorge.

— Mennyi ideje dolgozik Kínában?

— Másfél éve...

— Én meg tizenegy éve!... Számomra minden világos! Nem is akartam Mukdenba menni, de szakmánk megkívánja, hogy ott legyünk, ahol lőnek... Különben is a gyújtózsinór másik végét nem Mukdenban, hanem Tokióban kell keresni.

Nanking után a Huangho sík völgyét egyszerre csak sziklás hegyek váltják fel, amelyek csúcsai felnyúltak a repülőgép felé. A Tajsan mellett repültek el. A hegygerincekkel szegélyezett fennsíkok felülről nézve olyanok voltak, mint töredezett szélű, felnyitott tengeri kagylók.

Csinanban ebédeltek, a repülőtér épületének földszinti éttermében. Guettier európai ételeket rendelt, Sorge inkább megmaradt a kínaiak mellett: omlós mantou — gőzön készített hófehér kenyér —, rák, omlett, az elmaradhatatlan tengeri uborka és végül káposztaleves.

— Hogyan tudja mindezt megenni! — kiáltott fel Guettier. — Ezt tizenegy év alatt sem tudtam megszokni.

— Mindent ki kell próbálni. Egy országot a gyomrán át lehet legjobban megismerni — tréfálkozott Sorge. — Mint látja, remekül bánok már a pálcikákkal, de nem mondhatom ugyanezt a kínai nyelvről...

Ebéd után sokáig szürcsölgették a zöld, különösen híres csinani teát, vártak, hogy a gép tankoljon. Elég későn szálltak fel, és Tiencsinben töltötték az éjszakát.

Lefekvés előtt sétáltak még egyet a városban. A Nanking Road sziporkázó színes fényeit visszaverték és megsokszorozták a szállodák hatalmas üvegportáljai és az üzletek kirakatai. A sötét égen tüzes sárkányok úsztak, reklámok hieroglifái villogtak, kínai lampionok tömege pislákolt. Ám mihelyt az ember befordult valamelyik mellékutcába, egészen más képet mutatott az éjszakai város. A pályaudvarról kimentek a Pejho partjára, ehhez a szennyes, bűzös folyóhoz, amelyen egymás-

hoz tapadva pihentek a szampánok, bárkák, gőzösök. A városnak ez a része sötét volt és barátságtalan. Az árvíz ellen védő magas gát közelében a francia egy épületkomplexumot mutatott Richardnak, amelyet alacsony kőkerítés vett körül.

— Ez volt a rezidenciája a Csing-dinasztia utolsó kínai császárának, Pu Jinak, pontosabban az ex-császárnak. Emlékszik még a történetére? Hároméves korában lett császár, s két év múlva megdöntötték. Most vagy hárommillió kínai dollárt fizetnek neki évente. Ilyen a hagyomány. A kínaiak szeretik és tisztelik a császárokat, még a letűnteket is... Minden hatalomra törő tábornok arról ábrándozik, hogy császárrá kiáltja ki magát, legyen az Csang Co-ling vagy Csang Kaj-sek. Arra áhítoznak, hogy istennek kijáró tisztelettel övezzék őket...

Sorge nem tulajdonított különösebb jelentőséget a tapasztalt francia újságíró szavainak, de később sokszor eszébe jutott ez a tiencsini éjszakai beszélgetés.

Kora reggel érkeztek meg Mukdenba, s a repülőtérről egyenesen a japán parancsnokságra hajtottak.

Az újságírókat a Kwantung-hadsereg parancsnokának, Honjónak képviseletében Itagaki ezredes fogadta. Hangsúlyozottan udvarias és magabiztos volt ez a stuccolt bajuszú japán tiszt. Itagaki kifejezésre juttatta felháborodását a kínai diverzánsok akciói miatt, s azon buzgólkodott, hogy megnyerje az újságírók bizalmát. Készségesen válaszolt a kérdésekre, megígérte, hogy bemutatja a kínai provokáció konkrét bizonyítékait, és az újságírók elé tett egy síndarabot, amelyet a robbanás szakított ki a vasúti pályából. Alig három napja történt a robbanás, de a síndarab olyan ócska és rozsdás volt, mintha legalább egy évig hevert volna valahol...

Az ezredes előadta a japán verziót: egy hadnagy hat katonával éppen járőrszolgálatot teljesített a vasútvonal mentén, Mukdentól északra. Éjszaka volt. Egyszerre csak a katonák a hátuk mögött robbanást hallottak, visszarohantak és megpillantották a tetteseket. Öten voltak. Igaz szamurájokhoz illően üldözőbe vették őket, de puska- és gépfegyvertűzbe ütköztek. A hadnagy megállapította, hogy több száz kínai katona nyitott tüzet a japán járőrre. A japán katonák fedezéket kerestek, és felvették a harcot, közben pedig erősítést kértek, és kénytelenek voltak megrohamozni a laktanyákat, amelyekből a kínaiak tüzeltek.

Az asztal körül nyitott jegyzetfüzettel ülő újságírók kérdé-

seket tettek fel. A sajtókonferenciát Itagaki vezette. Az újságírók már a sajtókonferencia előtt még egy meghökkentő újságról értesültek: a Kwantung-hadsereg megkezdte egész Mandzsúria megszállását, s Korea felől Hayashi tábornok csapatai is benyomultak Mandzsúriába. Hayashi volt a Koreában állomásozó japán hadsereg parancsnoka.

A francia megkérdezte:

— Vajon ezek az események azt jelentik, hogy Japán és Kína között háború van? Tudomásom szerint — folytatta — a hadüzenetekre a császár illetékes. Ha Hayashi tábornok csapatai átlépték a határt, és benyomultak Mandzsúriába, a császár nyilván kihirdette a hadiállapotot. Így történt?

— Nem, dehogy — nyugtatta meg Itagaki. — Mi ezt helyi incidensnek fogjuk fel, amely kizárólag a Kwantung-hadsereg hatáskörébe tartozik. Az egész csupán rendfenntartó akció. A Kwantung-hadsereg ideiglenesen kezébe vette a hatalmat Mandzsúriában, hogy helyreállítsa a rendet. Csak ideiglenesen — hangsúlyozta Itagaki.

— Mondja meg, kérem, honnan kerültek oda azok az ágyúk, amelyekből azonnal tüzet nyitottak a kínai laktanyákra? — Ezt egy angol kérdezte, aki Sorgéval szemben ült. Elrévedező tekintettel, szenvtelenül pöfékelt egyenes szárú, vékony pipájából, amíg beszélt.

— Az ágyúkat azért gyártják, hogy tüzeljenek velük — tért ki a válasz elől Itagaki ezredes.

— Még egy kérdésem volna — szólt valamelyik újságíró. — Mekkora veszteségeik voltak a kínaiaknak a mukdeni incidens következtében?

— A Nagy Északi Laktanyák körzetében körülbelül négyszáz kínai holttestet szedtünk össze. Megadtuk nekik a végtisztességet, és istentiszteletet rendeztünk az egyazon harcban elesett japán és kínai katonák lelkének megnyugvásáért. Mi nem teszünk különbséget a japán és a kínai katonák lelke között. A Mindenható trónja előtt mind egyformák...

— S milyen veszteségeik voltak a japánoknak?

— A veszteség mindig a katonák hősiességétől függ... Minél hősiesebben harcolnak, annál kevesebb a veszteségük. A japánok részéről két katona esett el, hősi halált halva a császárért.

Nyilvánvaló volt, hogy a mukdeni incidens japán provokáció. Ezt igazolta minden, még a veszteségek aránya is, ki-

váltképpen, hogy a két japán katona saját tüzérségének tüzében esett el: akkor nyomultak be a laktanyákba, amikor azokat még lőtték az ágyúkból. Ám Itagaki ezredes tovább győzködte az újságírókat.

— Hogy ne fárasszuk önöket, uraim, ne kelljen a hullaházba menniük — mondotta —, elhoztuk a parancsnokságra két kínai diverzáns utásznak a holttestét. Megtekinthetik.

A helyiségbe hordágyon behoztak két halottat. A fehér köpenyes japán szanitécek levették a holttesteket borító takarókat. Az újságírók szótlanul nézték a megölt katonákat: az egyiknek szét volt roncsolva az arca, s szemgödre tele alvadt vérrel. A csendet ismét az angol tudósító szenvtelen hangja törte meg.

— Ha nem csalódom, ezek kínai gyalogosok. A kínai utászoknak más az egyenruhájuk . . .

— Kivinni! — adta ki a parancsot Itagaki.

Másnap újra magához kérette az újságírókat, és ugyanazokat a hullákat mutatta meg nekik, de már kínai utász-egyenruhába öltöztetve. Az egyiknek az arcán ott tátongott a seb, a szemgödre tele volt alvadt vérrel.

Itagaki így szólt a tudósítókhoz:

— Uraim, meggyőződhetnek békés szándékainkról. A városban már helyreállt a rend. A mukdeni önkormányzat ideiglenes vezetőjévé Doihara ezredest nevezték ki, de mihelyt a körülmények megengedik, ezt a posztot újra kínai képviselő foglalja el . . .

A külföldi újságírók nem tudhatták, mi történt előző este ugyanitt, a japán parancsnokságon. Itagaki magához rendelte a tartomány kormányzóját, Csiang Si-jit, és a következő utasítást adta neki:

— A mai naptól ön lesz Mukden város polgármestere, s a japán hatóságokkal együttműködve köteles dolgozni.

A kínai megmakacsolta magát, és visszautasította az ajánlatot.

— Akkor csak gondolkozzék, mi előnyösebb önnek . . . Magánzárkába! — parancsolta meg a katonáknak, akik a kormányzót a parancsnokságra előállították. Csiang Si-jit a parancsnokságon létesített zárkába vitték.

A mukdeni incidensnek a legapróbb részletekig kidolgozott terve a kínai kormányzó makacsságán hiúsulhat meg, s ez felbőszítette Doiharát. Annyi halaszthatatlan dolga lenne, s most

még ez is a nyakába szakadt. Neki kell ellátnia a városi elöljáró teendőit.

Egy hónap alatt mégis sikerült megtörni Csiang Si-ji makacsságát. Itagaki maga járt be a cellájába, fenyegette, próbálta jobb belátásra bírni. Csiang Si-ji végül mégis inkább vállalta a polgármesterséget, mintsem hogy a börtöncellában éhezzen, és rothadt szalmán feküdjön. Az alaposan lefogyott, elcsigázott leendő polgármestert sebtében megborotválták, rendes ruhába öltöztették, és a börtönből egyenesen abba a terembe vitték, ahol a város új polgármesterének beiktatási ceremóniája folyt. Csiang Si-ji meghatottan beszélt az őt ért megtiszteltetésről, a császári Japán iránti szeretetéről, s azt ígérte, hogy fáradhatatlanul munkálkodik majd a barátság erősítésén... A legpatetikusabb pillanatban, amikor fellobbantak a fotóriporterek villanófényei, Csiang Si-ji nem bírta tovább, és aléltan összerogyott...

Az újságírók még néhány napig Mukdenban maradtak, megtekintették a várost. Itagaki ezredes látszólag mindenre kapható volt, csak a vendégek jól érezzék magukat. A Yamato Hotelben szálltak meg, amely a város szívében, egy kör alakú téren állt, s a díszteremben étkeztek, amelynek mennyezetét zöld stukkó borította. Ugyanabban a szállóban, egy elsőemeleti páncélozott, acéllemezekkel borított luxuslakosztályban még mindig ott tanyázott Tetekawa tábornok. Ám minderről — a vakolat alá minden eshetőségre beépített páncélzatról éppúgy, mint Tetekawa titkos missziójáról — az újságírók mit sem tudhattak. Átvedlettek előkelő turistákká, ismerkedtek a várossal, megtekintették Tajcun császár templomát, gyönyörködtek aranyporral behintett lépcsőiben, amelyek hideg fénnyel csillogtak az őszi napon. A japánok korántsem véletlenül vezették el az újságírókat az orosz temető mellett, amelynek Röhrich festőművész tervei szerint épült kápolnája ószláv vitéz sisakját formázta. Ebben a temetőben nyugszanak az orosz—japán háborúban elesett orosz katonák. A japán idegenvezető pedig a következő kommentárját fűzte ehhez:

— Mi tiszteljük az elesetteket, és imáinkban kérjük az eget, hogy nyugodalomra leljenek az e katonák testéből eltávozott lelkek... Ők testvéreink!

„Micsoda képmutatás! Ölik az élőket, és tisztelik a holtakat..." — gondolta Sorge.

A mukdeni utazás végképp meggyőzte Sorgét arról, hogy a

mandzsúriai eseményeknek közvetlen közük van Oroszországhoz. Egybevetette a különböző tényeket, tetteket, kijelentéseket, még az orosz temető falánál elhangzottakat is beleértve, s azon töprengett, vajon miért beszélnek annyit a katonalelkek testvériségéről, itt az oroszok, ott a kínaiak vonatkozásában... Megtévesztés? Képmutatás? Nézzük a japán agressziók eddigi történetét! Ezek az agressziók mindig észak felé irányultak... Sorge fontos következtetésre jutott: a japán agresszió a szovjet határok felé közeledik. A felderítőnek figyelmeztetnie kell erre országát, tájékoztatnia kell a megnövekedett veszélyről.

Sanghajba visszaérve Sorge szeretett volna minél előbb találkozni barátjával, Ozakival. Ozaki a japán negyedben lakott feleségével és fekete szemű kislányával, Yokóval, aki akkor kezdett beszélni, és próbálta összerakosgatni az első mondatokat. Richard csak egyetlenegyszer járt az öreg házban, egy szűk sikátorban, amelybe sohasem jutott be napfény; Smedley vezette oda. Akkor Eiko, Ozaki felesége fogadta őket, ez a filigrán, kedves japán asszonyka. Magasabbnak látszott a férjénél, talán azért, mert feltornyozva viselte a haját. Vidám hangulatban töltötték az estét, sokat tréfálkoztak, nevetgéltek, művészetről, régiségekről beszélgettek. Richard akkor már ismerte a fülig egymásba szeretett Hozumi és Eiko megható történetét. Eiko Ozaki bátyjának a felesége volt. Akkor még Tajvan szigetén élt az egész család, amely a főrendű Tokugawa nemzetségnek egy régi, bár távolabb eső ágától származott. A család feje, Ozaki Hidetaro így is nemesi előjogokat élvezett: kardot és előnevet viselt. Tajvan szigetén egy lapnak a szerkesztője volt, liberális nézeteket vallott, bár tiszteletben tartotta a régi szokásokat. Az öreg Ozaki maga mellett tartotta a gyermekeit, s amikor idősebbik fia, Honami megnősült, a meny is a családhoz került. Hozumi akkor huszadik évében járt, Eiko pedig valamivel idősebb volt nála. Hozumi fivére durva, követelődző volt, szinte zsarnok. Reakciós nézeteket vallott.

A tajvani japán kolónia tagjai többségükben kemény, durva, szívtelen emberek voltak. Hozumiban együttérzést keltett a tajvaniak nyomora és jogfosztottsága, bátyja viszont teljesen közömbös maradt, s bízvást ez indította el a házas-

társak elidegenedését. Hozumi hamarosan Tokióba ment, egyetemre járt, és csak a nyári vakációra tért haza. A fivérek között mind gyakrabban támadtak viták, s Eiko néha szótlanul és tartózkodóan, néha viszont már egészen nyíltan a fiatalabb Ozaki pártjára állt. Férjével nemrég szakított, amikor Honami úgy döntött, hogy önkéntesként Kínába megy a japán expedíciós csapatokkal. Eiko régen szerette már Hozumit. Titokban elutazott vele Osakába, ahol Hozumi egy lapnál helyezkedett el, ő pedig egy könyvesboltban lett eladó. Kapcsolatukat nem akarták titokban tartani, de házasságuk Tajvanon élő családjukban nagy felháborodást keltett. Az első kínálkozó alkalmat megragadva, Hozumi Sanghajba utazott, s hamarosan követte Eiko is. Itt nem ismerte őket senki.

— Szerelmünk olyan, mint a hullócsillag — mondotta Ozaki, amikor Sorgénak elmesélte életét. — Mindig száguldunk valamerre, az örökkévalóságba, s ez a hullás lélegzetállító... Egyébként hogyan is lehetne a világegyetemben megkülönböztetni a csillagok hullását felemelkedésüktől? Ilyen a szerelmünk is...

A katonaképű Ozaki Hozumiban rajongó költői lélek lakozott.

Sorge általában előre megbeszélte Ozakival, hogy hol találkoznak, nehogy feleslegesen igénybe kelljen vennie a postát vagy a telefont. Többnyire gépkocsin hajtott a japán koncesszió határán álló hídhoz, ott Ozaki beült a kocsi hátsó ülésére, s vagy a sanghaji utcákon autózgattak, míg Ozaki beszámolt az újságokról, vagy valamelyik kínai kisvendéglőbe ültek be. Leginkább azonban Agnes Smedley lakását kedvelték.

Ezúttal is odamentek. Agnes a konyhában vacsorát készített — kitűnő szakácsnő hírében állt —, s addig a férfiak magukra maradtak.

Sorge beszámolt útja során szerzett benyomásairól, s kifejtette azt a véleményét, hogy a mukdeni incidens alátámasztja egy olyan japán agresszív terv létezését, amilyet a Tanaka-memorandum fejtett ki. Ezen aztán összeszólalkoztak. Smedleyt hívták segítségül.

— Agnes — kiáltott Sorge —, segítsen már valamit tisztázni. Jöjjön ide vagy betörünk a konyhába.

Agnes nyomban megjelent kötényben, a tűzhely melegétől kipirulva.

— Csak semmi fenyegetés! Miről vitatkoznak?

— Magának megvan a „Critic" Tanaka tábornok memorandumával. Adja csak ide, kérem.

Smedley odalépett a könyvespolchoz, beleturkált egy halom folyóiratba, aztán az egyiket odanyújtotta Sorgénak.

— Tessék, de ne felejtsék el, hogy a vitára mindössze öt percük marad, azonnal vacsorázunk.

Sorge megkereste az inkriminált helyet, majd felolvasta: „Ahhoz, hogy meghódítsuk Kínát, előbb meg kell hódítanunk Mandzsúriát és Mongóliát. Ahhoz, hogy meghódítsuk a világot, előbb meg kell hódítanunk Kínát... Ezt a tervet hagyta ránk Meiji császár, és sikeres végrehajtásának nagy jelentősége van Japán Birodalmunk léte szempontjából." Így beszél a militarista Tanaka Giichi! — kiáltott fel Sorge. — Ön úgy véli, hogy ez mítosz? Szó sincs róla! Minden az ő terve szerint alakul. Emlékeztetnék a memorandumnak egy másik kitételére is: „Ha országunk a legközelebbi jövőben előrenyomul Észak-Mandzsúriában, óhatatlanul konfliktusba kerül a vörös Oroszországgal..." Ez is Tanaka. S a japán csapatok már ott vannak Észak-Mandzsúriában — tehát a következő lépés az Oroszországgal való konfliktus lehet.

— Hiszen ez szörnyű! — kiáltott fel Ozaki. — Ez katasztrófa Japánra nézve is. El sem tudom hinni.

Bejött Agnes, és megkérte a férfiakat, hogy terítsenek. Vacsora közben Sorge ismét arról mesélt, hogy mit látott Mukdenban.

Amikor visszavitte Ozaki Hozumit a hídhoz, újra szóba hozta a számára oly izgalmas problémát:

— Figyeljen csak ide, Ozaki-san, nincs valami ötlete arra, hogy a megbízható emberek közül ki utazhatna most el Mandzsúriába? Tudnunk kell mindenről, ami ott történik.

— Éppen ezen töprengtem én is. Kiszemeltem egy embert. Ha vállalja, elhozom magammal.

A következő találkozóra Ozaki egy ismeretlen japánnal jött el. Bemutatta Sorgénak: Kawai Teikichi, a „Sanghaji Újság", egy Kínában japán nyelven megjelenő képes hetilap munkatársa.

Kawai egészen fiatalnak látszott, bár jóval túl volt már a harmincon. Alacsony termetű, sovány, határozott fellépésű férfi volt, mélyen ülő szeme figyelmesen szegeződött partnerére. Már több éve élt Sanghajban, a japán antimilitarista csoporthoz tartozott, s Ozaki nyomban rá gondolt, amikor

szóba került, hogy egy megbízható embert küldjenek Mandzsúriába.

Hármasban beültek egy kis kínai vendéglőbe a város francia negyedében. A pultnál ülő vendégeket éppen kiszolgálta a vendéglő tulajdonosa, egy atléta termetű európai. Klaas volt; hármójuk közül csak Sorge ismerte, de ő sem árulta el, hogy már régi ismerősök.

Kawai így szólt:

— Szívesen oda utazom, de csak rövidebb időre, legfeljebb néhány hónapra. Folyóiratunknak is érdeke ez az utazás. Minden szempontból előnyös.

A részleteket már a gépkocsiban beszélték meg. Sorge ült a kormánynál, Kawai és Ozaki pedig hátul. A visszapillantó tükörben Richard látta az arcukat.

— Mukdenban — mondotta Ozaki — az „Asahi" tudósítója kitűnő barátom, Takeuchi. Jó viszonyban, mondhatnám baráti kapcsolatban van Itagaki ezredessel, akit most a Kwantung-hadsereg törzsének főnökévé neveztek ki. Itagakit magam is ismerem valamelyest, az egyik legaktívabb vezetője a Sakurakai tiszti társaságnak. Ez a társaság a legerélyesebb mandzsúriai akciók híveit tömöríti.

— Én is találkoztam vele — mondotta Sorge. Figyelmesen hallgatta Ozakit. Megint ez az Itagaki, megint ez a Doihara! Sötét árnyakként állnak Sorge előtt. Sokat tudnak, és kezükben tartják a katonai összeesküvések szálait. Harcolni ellenük annyit jelent, mint leleplezni a japán szoldateszka terveit. Ez itt a feladat. És Sorge úgy találta, hogy mégiscsak ő van kedvezőbb helyzetben: titkaikat nem ismeri ugyan, de figyelemmel kíséri őket, ők viszont — Itagaki és Doihara — nem tudnak az ő létezéséről, és soha nem is szabad tudomást szerezniük róla . . .

Ozaki Hozumi jó tervet ajánlott: Kawai időnként találkozik Takeuchival, megkapja tőle az információkat a Kwantung-hadsereg helyzetéről, a hangulatról, az elképzelésekről. Két japán tudósító találkozása önmagában nem kelt gyanút. Ami pedig Takeuchit illeti, továbbra is fenntartja jó kapcsolatait a Kwantung-hadsereg új törzsfőnökével, Itagaki ezredessel, s igyekszik minél jobban a bizalmába férkőzni.

Mukdenból a „Sanghaji Újság" tudósítójának magáncímre kell küldenie jelentéseit. Ozaki Hozuminak van is erre egy kiszemelt embere, egy vasutas, akiben megbízik.

Richard elfogadta a tervet, de azzal a kiegészítéssel, hogy Kawai Teikichi a vasutas címére küldött információval egyidejűleg valamilyen semmitmondó üdvözlőlapot küld valamelyikük címére. Ez lesz a jel, hogy információja elindult Mukdenből. S az is fontos, hogy ne maga Ozaki járjon a vasutashoz a kürülményekért, hanem valaki mást találjon erre.

Október volt. Kawai a hónap végén indult útnak. Alig néhány hét telt csak el a mukdeni incidens óta. A japán csapatok mind jobban kiterjesztették agressziójukat. Október 8-án lebombázták Csincsout, hamarosan elfoglalták Harbint, s a Kwantung-hadsereg folytatta előnyomulását észak felé. A lapok tarkállottak a mandzsúriai hadijelentésektől. Ekkor Richard Sorge megbízható információkat kapott Mukdenből, mégpedig első kézből, a Kwantung-hadsereg törzsének főnökétől, Itagaki ezredestől, akit katonai körökben a mandzsúriai események gyújtózsinórjának neveztek.

Richard Sorge természetesen nem tudhatott mindarról, ami a Kwantung-hadsereg törzsének falai között történt, mindarról, ami a széfekben „Kyoku mitsu!" felirattal feküdt. Csupán egyes, gyakran összefüggéstelen adatok álltak rendelkezésére. De hiszen a paleontológus is a föld mélyén talált egyes csontokból, csontvázakból rekonstruálja az állatok külsejét, életformáját... A részletek kutatása ad képet az egészről. Így dolgozott Richard Sorge is.

EGY CSÁSZÁR ELRABLÁSA

A Titkos Tanács a császári udvar jobbszárnyában ülésezett. Az ülésen részt vett Hirohito császár, az Ég Fia, a napistennő, Amaterasu Omikami utóda, s ez különös jelentőséget adott az ülésnek.

Japán százhuszonnegyedik császára, a napistennő három ereklyéjének — a tükörnek, a kardnak és a nyakéknek — a birtokosa, módfelett hasonlított önnön hivatalos arcképére, amint ott ült a karosszékben, ősi ruhában, amelynek szövete olyan merev, mint a pléh, s tiarával a fején. Hajszálra olyan merev és mozdulatlan, mint a fényképeken. Hirohito csak jelen volt. Nem vett részt a megbeszéléseken. Előtte a kis terem két oldalán, két hosszú letakart asztalnál ültek a Titkos Tanács tagjai. Huszonöt negyven éven felüli férfi, akiket a császár nevezett ki. Mindegyikük a shinin magas udvari rangjának a viselője. A kormányban csak a miniszterelnököt illeti meg ez a rang.

A császár közelében, az asztal szélén ott ült, az összeaszott, nyolcvanéves Saionji herceg, a Genro utolsó tagja, udvari tanácsos, aki még a múlt században, Meiji császár korában került ebbe a tisztségbe. Saionji hallgatólagosan évtizedeken át osztozott a hatalmon a császárral, annak apjával, nagyapjával. Leváltotta a miniszterelnököket, kinevezte a minisztereket, de most megpróbálták félreállítani, kiszorítani a vezetésből, s ez dühödt ellenállást váltott ki a hercegből.

A herceg mellett ült a bajuszos, hegyes szakállú Minami hadügyminiszter, a jelenlevők közül az egyetlen, aki nem tagja a Titkos Tanácsnak. Kitűzte minden kitüntetését: az Aranysárkány-rend, a Felkelő Nap-rend összes fokozatát, a különböző katonai kereszteket és a töméntelen sok emlékérmet, amely már el sem fért mellén, a dereka felé tartott. A vállán átvetett rendjelszalag takarta a vállpántját. Előtte az asz-

talon, mint valami féltett kincs, ott feküdt aranypaszományokkal kivarrt sapkája.

A Titkos Tanács elnöke felkérte Minamit, hogy elsőként ő nyilatkozzon a napirenden szereplő kérdésről, a mandzsúriai helyzetről.

A hadügyminiszter látható izgalommal belefogott mondókájába. Csakugyan a japán birodalom történetében példátlanul álló esemény történt. A katonai hatóságok, a császár előjogait megsértve, saját elhatározásukból csapatokat vezényeltek át Koreából Mandzsúriába. Akarhogy vesszük is, ezzel elkezdődött egy háború, amelyet a császár tudta nélkül üzentek meg. A tanács ülése előtt a vezérkarban sokat törték a fejüket azon, miképpen kerülhetnének ki a nehéz helyzetből. Úgy döntöttek, hogy felkérik a tanács tagjait, hagyják jóvá a csapatok átcsoportosításával kapcsolatos kiadásokat, amelyek nem szerepelnek a költségvetésben. Ha a Titkos Tanács jóváhagyja a pótelőirányzatot, ezzel elismeri a Satbo Hamba eljárásának helyességét.

— A Meiji-éra első éveiben születtem — kezdte egészen messziről Minami, s felhúzva bozontos szemöldökét, tekintetét körbejártatta a jelenlevőkön. A Titkos Tanács tagjai között voltak hívei és ellenfelei. — A koreai háborúban való részvételért, negyvenöt évvel ezelőtt, száz jen pénzjutalmat kaptam — folytatta. — Harcoltam Mandzsúria földjein Oroszország ellen, és ezért megkaptam az Aranysárkány-rendet. — Minami a mellére mutatott, ahol ez a rendjel függött. — Kétezerötszázötven jen pénzjutalmat és ezt a rendjelszalagot kaptam szibériai szolgálatomért... Egész életemben a császári úton haladtam, és mindig azt vallottam: „Hakko-ichiu!" Azt akartam, hogy Kelet-Ázsia a japán tető alatt virágozzon és boldoguljon. Arról is ábrándoztam, hogy a Japán-tenger valóban Japán beltengerré váljon...

A hadügyminiszter beszámolt a mandzsúriai helyzetről, s közölte, hogy az ott kialakult veszélyes körülmények haladéktalan akciókat tettek szükségessé. Minami kérte, hogy hagyják jóvá azoknak a csapatoknak az átszállításával járó kiadásokat, amelyeket Koreából vezényeltek át Mandzsúriába a Kwantung-hadsereg megerősítésére.

Az öreg Saionji herceg megkérdezte:

— Tudja-e a tábornok, hogy a Meiji-érában, amelyben született, nem fordult elő, hogy császári parancs nélkül kezdődött

volna háború? ... Tudja-e a tábornok, hogy a japán csapatoknak a Jalu határfolyón való átkelése azt jelenti, a japán hadsereg behatol egy más állam területére? Ez pedig háború. S mi a magyarázata annak, hogy a császári haditengerészeti flotta a bosszantó események napján elhagyta Port Artur kikötőjét, hogy egy Mukdenhoz közelebb fekvő kikötőben, Jingkouban vonja össze erőit — ugyancsak a császár tudta nélkül? ... Ez nekem érthetetlen, és szeretném a hadügyminiszter válaszát hallani, hogy kialakíthassam a véleményemet ...

— Valóban minden úgy történt, ahogy Saionji herceg mondotta — felelte Minami —, de a birodalom védelmének érdekei mégis előbbrevalók a hatásköri túllépés formális szempontjainál. Tiszteletteljesen kérjük, nézzék ezt el, és hagyják jóvá a pótkeretet a hadügyminisztérium költségvetésében.

Amikor a kérdések elfogytak, a Titkos Tanács elnöke Minamihoz fordult:

— Minami-san, ha vannak halaszthatatlan ügyei, nyugodtan elhagyhatja a Titkos Tanács ülését ...

Minaminak nem volt semmiféle halaszthatatlan ügye, de szigorú törvény volt, hogy a határozathozatalnál csak a Titkos Tanács tagjai lehetnek jelen.

Minami távozott, kezében fogva sapkáját. A palota kis termében csak a Titkos Tanács tagjai maradtak, meg a főpecsétőr vezető titkára, aki Hirohito háta mögött paravánnal eltakarva ült és vezette a jegyzőkönyvet. Kido volt ez, a mindenütt jelen levő Kido, ez az örökletes udvarnok. Apja kamarásként szolgált az elhunyt császár mellett, nagyapja pedig Meiji császár tanácsosa és jobbkeze volt, az unoka pedig negyvenöt évesen vezető titkára a főpecsétőrnek, a Hirohitóhoz legközelebb álló embernek. A becsvágyó Kido arról ábrándozott, hogy idővel ő is a császár első tanácsosa lesz. Kido a földi giliszta szívósságával mászott célja felé, s már most, titkári beosztásban is volt befolyása a császári udvarnál.

Kidóra az volt jellemző, hogy sohasem nézett az emberek szemébe, mintha minden beszélgető partnere az Ég Fia volna, akinek közönséges halandó inkább ne nézzen az arcába, mint ahogy nem néz a napba sem, mert megvakulhat, megbetegedhet, sőt az ősi babona szerint meg is halhat. Csakhogy Kido márkit más megfontolások vezették. A szem a lélek tükre, s ő nem óhajtotta, hogy bárki is beletekintsen lelke e tükrébe, és olvassa gondolatait.

Kido keret nélküli szemüveget viselt, s az üveg hideg fénye szúróvá, áthatóvá tette tekintetét. Kicsi, szinte a koponyájához tapadó füle mindent hallott, ami a császári palotában történt. Ám Kido zárkózott ember volt, s gondolatait kizárólag naplójára bízta, naplójáról viszont úgy rendelkezett, hogy az csak fél századdal a halála után hozható nyilvánosságra. Egyetértett a katonákkal, de ravasz óvatossága nem engedte, hogy ezt nyíltan bevallja. Az életben azt az elvet követte, hogy minden dologban, minden cselekedetben nem az igazságosság a fontos, hanem a kockázat veszélyessége. Éppen ezért, ha a legcsekélyebb veszélyt szimatolta, soha nem kockáztatott. Csak akkor vett részt az eseményekben, ha úgy érezte, hogy biztosra megy. Különféle események zajlottak körülötte, s akadtak köztük olyanok is, amelyeket még naplójára sem mert rábízni. Korántsem véletlen például, hogy a Hamaguchi elleni merénylet két héttel azután történt, hogy Kido elfoglalta a főpecsétőr vezető titkárának posztját... Amikor Kido a merényletről értesült, mosolyra húzódott vékony ajka, de rögtön a szájához emelte kezét, mintha rövidre nyírt bajuszát simogatná.

Kido márki ott ült a paraván mögött, amelyre a császári címer — tizenhat szirmú krizantém — volt hímezve, s feljegyzett mindent, ami a Titkos Tanács ülésén történt.

A tárgyalás befejeztével az elnök megkérdezte:

— Óhajtanak-e a Titkos Tanács tagjai véleményt nyilvánítani?

A kis teremben csend lett.

— Ez esetben kérem, álljanak fel azok, akik koreai hadsereg átvezénylésével kapcsolatos pótkiadások jóváhagyása mellett vannak — szólt az elnök.

Mindenki felállt, senki sem maradt ülve, még Saionji herceg sem, bár némi késedelemmel cihelődött fel a karosszékből; nem akarta megbontani az egységet.

Az elnök meghajolt a császár felé.

— Őfelsége — közölte —, a Titkos Tanács a koreai császári hadsereg pótkeretének jóváhagyása mellett foglalt állást.

A katonák álláspontja győzött, legalábbis így értékelte ezt Minami, aki a palotában várta a Titkos Tanács döntését. Elsőnek Kido közölte vele a hírt, mihelyt Hirohito visszavonult lakosztályába.

Lehetséges, hogy a Titkos Tanács döntését befolyásolták a

legutóbbi események is: a Cseresznyevirágzás Társaságba tömörült fiatal tisztek leleplezett összeesküvése. Októberben, nem sokkal a Titkos Tanács ülése előtt, gróf Matsudaira udvari miniszter közölte a főpecsétőrrel, az ő révén pedig a császárral, hogy a fiatal tisztek egy csoportja, Hashimotóval az élen, puccsal akarja Araki tábornokot a kormány élére állítani. A vezérkar Arakit Kumamotóból azonnal Tokióba rendelte, nyilván azért, hogy kéznél legyen. Az újabb összeesküvésre elegendő bizonyíték van. Hashimoto főhadiszállása az „Aranyhorgony" Szálló. A tisztek vég nélkül tivornyáznak a szállóban, a küszöbön álló események hőseinek érzik magukat. Egy hónappal a mukdeni incidens után az összeesküvők azt tervezték, hogy megölik Wakatsuki miniszterelnököt, Shidehara külügyminisztert, zűrzavart keltenek Tokióban, majd rendkívüli állapotot vezetnek be az egész országban.

Kétségtelen, hogy a lázadók háta mögött olyan emberek álltak, mint Tetekawa a vezérkartól, Itagaki a Kwantung-hadseregtől, sőt talán náluk magasabb pozíciókban levők is. Félre akarták állítani mindazokat, akik Mandzsúria esetében nem támogatták a katonákat. A szélsőségeseknek az volt a véleményük, hogy Mandzsúriának rendkívül nagy a jelentősége Japán védelme szempontjából, ezért külön kell választani Kínától, és monarchikus állammá kell tenni; már ki is szemelték a megfelelő uralkodót: a Csing-dinasztia utolsó kínai császárát, aki annyi éve tétlenkedik már Tiencsinben.

A belügyminiszter tudomására jutott a következő részlet is: Honjo tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka Tokióba küldte Itagaki ezredest, hogy szerezze meg Araki hozzájárulását a kormányfői tisztség betöltéséhez. Azt is híreszlelték, hogy ha a kormány nem lesz hajlandó együttműködni a hadsereggel, a Kwantung-hadsereg politikailag függetleníti magát.

Nehéz helyzet alakult ki. A hadsereggel nem lehet ujjat húzni! Úgy döntöttek, hogy Hashimotót feláldozzák: letartóztatták, és huszonöt napi fogság után a vezérkarból csapatszolgálatra helyezték át egy ezredhez.

Kido, a főpecsétőr vezető titkára ekkor ezt írta naplójába: „Tudomást szereztem egy nagy mandzsúriai összeesküvésről, amelyben katonai körök vesznek részt. Ezzel kapcsolatban felkerestem a főpecsétőrt, és közöltem vele az információkat. A katonák Mandzsúria kérdésében annyira elszántak, hogy

nem tudni, helyesen értelmezik-e majd a központi hatalomnak a katonai körök véleményével ellenkező utasításait. A katonai körök politikájával — a kontinens északi része felé való előnyomulással — kapcsolatban nincsenek aggályaim, hanem inkább az nyugtalanít, hogy sikerül-e végrehajtani."

Ám Hashimoto letartóztatása nem riasztotta el a Sakurakai társaság tisztjeit. A mandzsúriai megszállás egyre szélesedett, a japán csapatok elfoglalták Harbint, elérték az Amur, a szovjet határfolyó partjait. Kína a Népszövetségnél panaszt emelt a japán agresszió miatt, s lord Lytton vezetésével nemzetközi bizottság utazott Mandzsúriaba a helyzet tanulmányozására. Wakatsuki miniszterelnök ilyen körülmények között kijelentette, hogy legalább átmenetileg állítsák le a japán csapatok további előnyomulását Mandzsúriában. S már ez is elegendő volt ahhoz, hogy néhány nap múlva merényletet kövessenek el ellene. Alig két év alatt a második miniszterelnök elleni merénylet. Wakatsuki sértetlen maradt, de a terroristák annyira ráijesztettek, hogy jobbnak látta beadni lemondását.

Mandzsúriában pedig a dolgok mentek a maguk útján. Vezérkari nyelven szólva ez körülbelül így hangzana: a hadműveletek a tervnek megfelelően alakulnak... S ez így is volt.

Doihara ezredes, miután végre megszabadult a mukdeni polgármesterség terhes tisztségétől, Tiencsinbe utazott, hogy teljesítsen egy Itagakitól kapott kényes megbízatást. Esetleges bonyodalmakra számítva, az ezredes jó előre Tiencsinbe küldött néhány ládányi ócska fegyvert, amelyet még a hunhuzok bandáinak likvidálásakor zsákmányoltak: kovás puskákat, kicsorbult kardokat, tőröket, a bokszer-lázadás idejéből megmaradt gránátokat. Ezt a hadbiztossági raktárakban összegyűlt limlomot most ópiumnak álcázva elküldték Tiencsinbe; a csempészek az ópiumot hosszú gumizsákokban szállították, amelyeket perzsa feliratok, kereskedelmi cégjelzések, alvó ópiumszívókat őrző sárga oroszlánokat ábrázoló érthetetlen címerek díszítettek. Ezt a csempészárut általában éppen fordítva, a tiencsini kikötőből küldték más kínai városokba, de ezzel Doihara mit sem törődött. A ládákban az ópiumzsákok alá rejtették a fegyvereket.

Doihara titokzatos tiencsini útjának az volt a célja, hogy Pu Ji kínai ex-császárt rávegye a leendő mandzsúriai állam trónjának elfoglalására, vagy, végső esetben, egyszerűen elrabolja,

és Mukdenba szállítsa. Az akció végrehajtását eredetileg helyi erőkre akarták bízni.

Eleinte kedvezőtlen hírek érkeztek Tiencsinből: a japán helyőrség parancsnoka, Kasshia őrnagy durván és otrombán végezte a dolgát, akár az elefánt a porcelánboltban. Doihara tajtékzott a dühtől, amikor a jelentésekből látta, hogy kudarc fenyegeti az új monarchia megteremtésének egész tervét.

Kasshia ugyanis felkereste rezidenciájában az egykori kínai császárt, és ijesztgetni kezdte: Tiencsinben őfelségét veszély fenyegeti, a városban bármely pillanatban zavargások törhetnek ki, a csőcselék nagyon zúgolódik, s nem lehet tudni, mivé fajulnak a dolgok, a lázongások. Számítani lehet rablásokra, gyilkosságokra, gyújtogatásokra... A legjobb volna, ha őfelsége elutazna a városból, mondjuk Port Arturba vagy Dairenbe. Ott, a japán csapatok oltalma alatt nyugodtabban élhetne.

A félénk természetű ex-császár, Pu Ji rosszat sejtett: vajon nem akarja-e ez a faragatlan japán őrnagy kelepcébe csalni? Pu Ji azt válaszolta, hogy nem óhajtja elhagyni Tiencsint. Itt van a felesége, itt vannak a szolgái... No és mit csináljon a vagyonával... Hagyja veszni? Nem, inkább nem mozdul a megszokott helyéről...

— Kik a császár tanácsadói — kérdezte Doihara —, mennyibe kerülnek majd?

Doihara ezredes bizonyos volt abban, hogy Kínában minden megvásárolható, csak az a kérdés, hogy mennyiért. Ám kérdésére nem kapott választ. Felugrott a székből, és idegesen fel-alá futkosott a szobában...

Cselekedni kell, cselekedni, mégpedig elsősorban a Pu Ji környezetéhez tartozó emberek révén, az özvegy anyacsászárnő révén, a feleség, a szolgák, az ajtónállók révén... Mindez igazán gyerekjáték!

Doihara kiadta a parancsot, hogy haladéktalanul tudjanak meg mindent az egykori császár környezetéről, mégpedig a legrészletesebben, az egyes emberek olyan gyengéiig, mint a kártya, a kapzsiság, a nők, a becsvágy...

Október végén Doihara Tiencsinbe utazott. Néhány napra volt szüksége, hogy tisztázza a helyzetet. Hosszú ideig ült és böngészte a megdöntött császári család udvari cselédségének listáját. Egyelőre két embert szemelt ki magának: Pu Ji császár anyját, ezt a becsvágyó, szenilis asszonyt, és Cseng Hszia-

ót, az ex-császár hűséges szolgáját, aki Tiencsinben udvarmesterként működött.

Doihara először egy névkártyát küldött a palotába udvarias levél kíséretében, amelyben kifejezte ama reményét, hogy őfelsége, Hszüan Tung császár — így titulálták hajdan az ex-császárt — kegyeskedik fogadni a japán hadsereg ezredesét, Doihara Konjit, aki átutazóban van itt, és szeretné tiszteletét tenni a császárnál.

Doihara szándékosan nem használta a levélben az „ex-császár" kifejezést, hanem Hszüan Tungnak nevezte, mintha még mindig a Csing-dinasztia uralkodó tagja volna.

A fogadásra Doihara magára aggatta összes kitüntetését, többek közt a Szent Kincs-rendet, az Aranykánya-rendet, a Felkelő Nap-rendet a kettős sugarakkal... Egyenruhája csillogott az aranysujtásoktól, a derekán szamuráj díszkard függött. Ünnepélyes léptekkel vonult be a belső termekbe. Egy ravasz képű, idős kínai, az udvarmester kísérte. A palota komornak látszott, keskeny ablakain alig szűrődött be némi fény, s a termek hosszú sora, amelyen Doihara végigvonult, úgy festett a rendszertelenül összezsúfolt régi holmikkal, mint valami régiségkereskedés.

Pu Ji egy kis szalonban fogadta az ezredest. Az udvarmester magukra hagyta őket. Doihara előtt egy rövidlátó, fiatal kínai ült, az orrán otromba, szarukeretes szemüveg, amely akkora volt, hogy szinte eltakarta az arcát. Aránytalanul nagy, elnyújtott szája beteges, kedvetlen kifejezést kölcsönzött egyébként finom vonalú arcának. Beszéd közben kilátszottak a vastag ínyéből egyenetlenül nőtt nagy fogai.

— Azért jöttem, hogy a Kwantung-hadsereg nevében, amelyben szerencsém van szolgálni, kifejezzem őfelségének nagyrabecsülésünket.

— Köszönöm! — válaszolta halkan, közömbös hangon Pu Ji.

Eleinte akadozott a beszélgetés. Pu Ji tőmondatokban válaszolt.

— Elnézést kell kérnem Kasshia őrnagy meggondolatlan szavaiért — mondotta Doihara. — Kétségtelenül túlságosan komor képet festett, amikor őfelsége tiencsini tartózkodásának veszélyeire utalt.

— Úgy gondolja? — élénkült fel Pu Ji.

— Ez nem kétséges. Magas rangú személyiségeket mindig fenyeget bizonyos veszély, kiváltképpen olyan embereket,

mint őfelsége, akire a mandzsúriai állam trónja, az ön őseinek trónja vár. Mi azonban mindent megteszünk biztonsága érdekében.

— Ön úgy hiszi, hogy engem ott várnak?

Doihara észrevette, hogy partnere szeme egy pillanatra felcsillant.

— Ehhez nem fér kétség! — kiáltott fel az ezredes. — A nép várja önt, s nem titkolom, hogy a császári Japán is örömmel üdvözölné az ön személyében a baráti Mandzsukuo állam uralkodóját. Mandzsúria ősi nevét használom. A helyzet most kedvező az ön trónra lépéséhez. Ne szalassza el az alkalmat.

— Ön jól ismeri a történelmet, ezredes.

— Igen, én szeretem az ön országát, és elkeserítenek azok az események, amelyek önt megfosztották trónjától. Ez mind a kínai csőcseléknek köszönhető... Önnek a Kínától független mandzsúriai állam császárává kell lennie.

— Nem, ez túlságosan bonyolult — ellenkezett Pu Ji, de Doihara észrevette, hogy szavai nyitott fülekre találnak, s buzgón folytatta hízelgő mondókáját...

A beszélgetés végén Doihara így szólt:

— Ha úgy kívánja, szívesen megszakítom utazásomat, hogy gondoskodjam őfelsége biztonságáról... Nem, ne ellenkezzék! Ezt fogom tenni. De biztosíthatom, hogy egyelőre aggodalomra semmi ok! Legyen egészen nyugodt!...

Kifelé is Cseng Hsziao, az udvarmester kísérte, s Doiharának sikerült odasúgnia néhány szót:

— Szeretnék önnel találkozni, Cseng Hsziao úr, komoly dologról van szó, a fiatal császár biztonságáról... Ha nincs ellene kifogása, ma este kocsit küldhetnék önért a palota elé.

— Jobb volna valamivel távolabb, nem olyan feltűnő helyen — súgta az udvarmester.

A megbeszélt órában, amikor már leszállt az éj, Doihara elhajtott kocsijával a palota előtt, és megállt a védőgátnál. Nyomban odalépett hozzá Cseng Hsziao, s a kikötő közelében levő japán parancsnokságra mentek. Az udvarmesterrel Doihara már másként beszélt, mint az ex-császárral.

— Ön előtt, Cseng Hsziao úr, nem szándékozom titkolni, milyen veszélyes helyzetben van az ura. Tudom, milyen odaadó híve ön Hszüan Tungnak, s ezért megmondom a teljes igazságot. Tiencsinben egy „Vas és Vér" nevű titkos társaság működik, amely a zavargásokat kihasználva meg akarja gyil-

kolni a császárt, nehogy trónra kerüljön. Mindent el kell követnünk, hogy legalább egy időre átköltözzön a japán konzulátusra. Ott biztonságban lenne.

— Pu Ji ebbe nem megy bele. Nehezen szánná rá magát ilyen lépésre — ellenkezett az udvarmester.

— Akkor győzze meg. Ön a legbizalmasabb tanácsadója. Ha nem tévedek, ön volt a nevelője is. Megszokta önt gyermekkora óta.

— Ez igaz.

— Akkor igyekezzék rábírni, hogy fogadja meg az ön tanácsát. Ősei trónja vár rá, s ön lehetne a miniszterelnöke. Gondolkozzék ezen, szívesen segítünk önnek...

Az első alkalommal Doihara még nem tudta meggyőzni, még kevésbé nyerhette meg Cseng Hsziaót, de a magot elhintette. Kit ne csábítana a lehetőség, hogy szolgából miniszterelnök lesz.

Doihara nem tétlenkedett, lázadást szervezett, hogy alátámassza igazát. Egy kínai riporter azonban hajszál híján elrontotta az egészet. November másodikán a „Jisi Pao" című tiencsini lapban egy szenzációs glossza jelent meg:

„Mukden új polgármestere és a különleges japán misszió főnöke, Doihara ezredes titokban Tiencsinbe érkezett. Tervet készít arra, hogy elrabolják az egykori kínai császárt, Pu Jit, aki, mint ismeretes, Tiencsinben él."

Doihara összeszorított fogakkal olvasta a cikket, s halántékán vadul lüktetett az ér... Magához rendelte a rezidenst, és az orra alá dugta a lapot:

— Mit jelentsen ez? Ki írta ezt?

A rezidens elolvasta a glosszát, majd zavartan csak annyit mormolt:

— Nem tudom, majd kiderítjük...

— Derítsék ki, és... — Doihara a mutatóujjával suhintott egyet a levegőben, mintha rövid karddal lemetszené valakinek a fejét —, és... tegyék el az útból.

Doihara nem tartozott azok közé, akik könnyen beletörődnek vereségükbe. Sohasem állt meg félúton.

A tiencsini piactéren és a város szélén hamarosan zavargások törtek ki. Részegek randalíroztak, üzleteket fosztogattak. A kereskedők gyorsan bezárták boltjukat. A rendőrség közbelépett, de a zavargások csak nem maradtak abba. Időnként a városban lövöldözés hallatszott, itt-ott egy-egy gránát

is robbant, de senki sem értette, hogy voltaképpen mi történik. Pu Ji palotája körül gyanús alakok ólálkodtak.

A városban a zavargások, Doihara megállapítása szerint, valahogy lomhán bontakoztak ki, hol erősödtek, hol meg minden látható ok nélkül gyengültek. Márpedig neki igazi zavargásokra volt szüksége, az utcákra vonuló tömegekkel, lövöldözéssel, rablásokkal, gyilkosságokkal. Ismét hívatta a rezidenst:

— Megfelelő háttérre van szükségem a munkámhoz... Az ön csürhéje legyen aktívabb. Gondoskodjék erről...

Doihara ismét felkereste Pu Ji palotáját. Azonnal fogadták.

— Őfelsége, a helyzet veszélyessé válik — szólt aggódó hangon Doihara. — A városban zavargások vannak, s teljesen nyilvánvaló, ki ösztönzi őket. Most már én is nyomatékosan azt tanácsolom önnek, keressen menedéket a japán konzulátuson.

Pu Ji idegesnek látszott, de nem sietett megfogadni Doihara tanácsát, valahogy nem volt kedve dönteni... A városban zajló események félelemmel töltötték el, már ki sem tette a lábát a palotából, napokig ült bezárkózva a szobájában. Ám néhány nap elteltével a zavargások tovább erősödtek, s Pu Ji ellenállása végképp megtört. Hozzájárultak ehhez Cseng Hsziao udvarmester tanácsai is.

Az ismeretlen újságíró viszont továbbra is árnyékként követte Doiharát, s ettől tehetetlen düh fogta el a katonai misszió főnökét. A „Jisi Pao" című lapban „Doihara titkos tiencsini látogatása" címmel újabb glossza jelent meg, mintegy az első folytatásaként. Természetesen ugyanaz az ember írta.

„Mint ismeretessé vált — közölte a lap —, Doihara ezredes Japán hadügyminiszterének utasítására érkezett Tiencsinbe, hogy rábírja Pu Jit egy független mandzsuriai kormány megalakítására."

Doihara titkos ellenfelei között nemcsak a tiencsini lap riportere szerepelt. Alighogy Doihara Mukdenből elindult Tiencsinbe, titkos távirat ment Tokióba Shidehara bárónak. A mukdeni konzul küldte a külügyminiszternek:

„Rejtjelezve. Titkos Báró Shidehara. A Kwantung-hadsereg néhány törzstisztje Mandzsuriába próbálja vinni Hszüan Tung császárt. Egyelőre ez a terv nem járt sikerrel, mivel a császár nem hajlandó elhagyni Tiencsint. Felmerült egy másik terv is: Tiencsinbe küldtek egy ilyen ügyekben járatos em-

bert, bizonyos Uyezumit, hogy a császárt Tangkuba szöktesse, onnan pedig hajón Jingkouba szállítsa. Ez a terv sem járt sikerrel, mert a császár rezidenciáját a kínai rendőrség szigorú megfigyelés alatt tartja. Csak e kudarcok után bízták a feladatot Doihara ezredesre, s ő tegnap este utazott el titokban Dairenen át Tiencsinbe. Lehetséges, hogy ott csatlakoznak majd hozzá más személyek is, akik nem követnek semmiféle határozott politikai nézeteket."

A főkonzul jelentését kézhez kapva a külügyminiszter haladéktalanul utasította a tiencsini, a jingkoui és a mukdeni konzult, hogy folyamatosan tájékoztassák Tokiót a Kwantung-hadsereg törzstisztjeinek akcióiról. Személy szerint tulajdonképpen nem kifogásolta azt a tervet, hogy elrabolják az utolsó kínai császárt, ha nem sikerül rávenni, hogy Mandzsúriába menjen. A tiencsini konzulnak így magyarázta meg a császár álláspontját:

„Ha mindezt a császár önkéntes szökése formájában hajtjuk is végre, más hatalmak nem fogják ezt nekünk elhinni, és kellemetlen helyzetbe kerülünk, mivel rendkívül nehéz ezt az incidenst titokban tartani."

Ettől fogva a japán külügyminiszter rendszeres információkat kapott az eseményekről. Tiencsinbe a következő távirat érkezett:

„Az ön utasítása szerint mindent elkövettünk, hogy Doiharát nagyobb óvatosságra bírjuk, de ő makacsul ragaszkodik álláspontjához. Doihara ezredes a Kwantung-hadsereg törzsétől kapott felhatalmazásra hivatkozik, és azt mondja, hogy most nem lehet az események természetes alakulására hagyatkozni, radikális lépéseket kell tenni. Azzal egyetért, hogy olyan látszatot kell kelteni, mintha Japánnak nem volna semmi köze a császár elrablásához, de ugyanakkor siettetni kívánja az eseményeket, hogy az akciót még Jingkou kikötőjének befagyása előtt végrehajthassák. A híresztelések elkerülésére az ezredes úgy tervezi, hogy Hszüan Tungot kínai hajón szállítják át Jingkouba."

Doihara pedig folytatta akcióját. November hatodikán reggel a császári rezidencia kapuja előtt megállt egy riksa, kiszállt belőle egy gyümölcskereskedő, s azt mondta, hogy Cse Szao-hszinnek hívják, Fentienből való, és meg is mutatta névjegyét. Alázatosan hajlongott, és azt kérte, tegyék meg neki azt a nagy szívességet, hogy átadják a volt császárnak

ezt a kosár gyümölcsöt. A kereskedő megígérte, hogy ha a gyümölcs megfelel, ingyen szállít belőle a palotába. Számára ez nagy megtiszteltetés...

A barnászöld pálmalevelekből font kosár ott állt az ülésen, s a gyümölcs valóban csodálatos volt: élénksárga narancsok, csillogóan piros almák, érett, sárga körték; a gúla tetején egy fürt banán, a kosár szélén pedig grape fruit... A kereskedő óvatosan leemelte a kosarat az ülésről, és átnyújtotta a szolgának.

— Feltétlenül a császárnak adja át a névjeggyel együtt. Holnap is hozok...

Sűrű hajlongások közepette visszaült a riksába, és a város felé távozott.

A szolga bevitte a gyümölcsöt, és átnyújtotta az udvarmesternek. Cseng Hsziao a szalonban diadalmasan Pu Ji elé tette az asztalra.

— Alattvalói nem feledkeznek meg önről — jegyezte meg hízelegve, s együtt rakosgatták át a gyümölcsöt egy nagy tálra.

Cseng Hsziao hirtelen visszahőkölt: a gyümölcs alatt valami sötétet, gömbölyűt fedezett fel, s elborzadva ismerte fel, hogy gránátok.

— Ne nyúljon hozzá, ne nyúljon hozzá! — kiáltotta.

Cseng Hsziao óvatosan fogta a kosarat, levitte a kertbe, jó messzire a háztól, s remegő kézzel letette a földre. Nem tudhatta, hogy a gránátok régiek, és nincs bennük gyutacs.

A „Jisi Pao" című tiencsini lap, amelyet Doihara ezredes annyira gyűlölt, másnap ezt írta:

„A volt császárnak, Pu Jinak tegnap egy kosár gyümölcsöt küldtek, a gyümölcs alá rejtve két gránátot, amely szerencsére nem robbant fel. Ezzel egyidejűleg Pu Ji több fenyegető levelet kapott a »Vas és Vér« nevű titkos társaságtól, a kommunista párt tiencsini szekciójától és más ismeretlen személyektől."

Mindez végképp megtörte Pu Ji tétova makacskodását, s most már hajlandó volt, sőt sietett elhagyni Tiencsint. Doihara diadalmaskodott, bár a „Jisi Pao" ismét előhozakodott Doihara missziójával; az átkozott krónikás örökké az ezredes nyomában járt. De most már sikerült mindent nyélbe ütni.

November tizennegyedikén a lap ezt közölte:

„Tegnap délután három órakor egy kis japán naszád úszott le a folyón néhány civillel és őket kísérő japán katonák cso-

portjával a fedélzetén. Feltevések szerint ezen a naszádon szöktették meg a volt császárt, Pu Jit. Gépkocsin titokban kivitték a kikötőbe, ott a naszádra tették, és Doihara ezredes parancsnoksága alatt álló fegyveres katonák kíséretében az »Imaji Maru« nevű japán gőzösre szállították."

Másnap a jingkoui japán főkonzul táviratban közölte Tokióval Pu Ji Tiencsinből való eltűnésének részleteit.

„Abból ítélve, amit az Imaji Maru kapitányától megtudtam — közölte a főkonzul Shidehara báróval —, nyilvánvaló, hogy Doihara ezredes állt annak az összeesküvésnek az élén, amelyet Pu Jinak Tiencsinből való megszöktetésére szerveztek. A császárt gépkocsin titokban kivitték a japán koncesszióból a kikötőbe, ott őt és kíséretét két gépfegyverrel megerősített fegyveres katonák őrizete alatt egy naszádra tették, és Tangkuba szállították. Ott felvették őket a Imaji Maru fedélzetére, s a hajó azonnal kifutott a tengerre."

Azokban a napokban Shidehara báró egy másik rejtjeles táviratot is kapott — Mukdenból. A főkonzul kiegészítő információt küldött a külügyminisztériumnak.

„Sürgős. Rejtjelezve. 1931. november 13. A Kwantung-hadsereg parancsnoka, Honjo tábornok ma arról tájékoztatott, hogy Hszüan Tung császár megérkezett Jingkouba, és a japán katonai hatóságok rendelkezésére áll. Feltehetően bizonyos időt Tangkance üdülővároskában tölt majd a Tajszujkaku Szállóban, aztán Port Arturba viszik.

A hadsereg teljesen le akarja tagadni, hogy bármi része is volna a császár elrablásában. Ha ez mégsem sikerülne, a katonák azt fogják állítani, hogy az egykori császár maga fordult hozzájuk segítségért a Tiencsinben ellene szervezett merénylet után. Egy kosár gyümölccsel ugyanis gránátokat csempésztek be hozzá. Hszüan Tung e verzió szerint maga szervezte meg szökését, és néhány nap múlva megérkezett Mandzsúriába, ősei földjére.

Más forrásokból arról értesültem, hogy előkészítik a volt császár Tiencsinben maradt feleségének, Szuan Tönek a megszöktetését. Az asszony a leghatározottabban ellenezte a Mandzsúriába való utazást, s ez ingerültséget keltett a katonák körében."

A jól értesült és az eseményekbe beavatott tiencsini konzul két héttel később a következőket táviratozta Tokióba:

„A huszonkét éves császárnő, Szuan Tö, akiről közismert, hogy erősen japánellenes érzelmű, tegnap éjjel titokban elhagyta a rezidenciát, és a Chosen Maru nevű hajón Dairenbe utazott. Kíséretében van egy japán nő, Kawashima Yoshika, aki néhány nappal ezelőtt, Itagaki ezredes megbízásából, sárga selyemre írt levelet vitt ruhája szegélyébe varrva a császárnőnek férjétől. Férfiruhában jelent meg a palotában. A levélen rajta volt a nemrég megszökött császár, Hszüan Tung pecsétje. A császár határozottan kérte Szuan Töt, hogy menjen Mandzsúriába. Erről a hadsereg képviselője tájékoztatott, aki az akciót irányítja."

Most a Csing-dinasztia utolsó császára egész családjával Mandzsúriában volt, a Kwantung-hadsereg felügyelete alatt. Ám a sajtó akkora lármát csapott, hogy ez óvatosságra intett. Óvatosságot követelt a külügyminisztérium is, s Minami tábornok azt az utasítást adta a Kwantung-hadsereg parancsnokának, hogy ne siesse el Hszüan Tung, vagy ismertebb nevén Pu Ji császár trónra léptetését.

Közben Richard Sorge is rendszeresen kapott információkat a mandzsúriai eseményekről. Már az első levél, amely Kawaitól érkezett, megmutatta, milyen komoly jelleget öltenek ezek az események. Kawai azt írta, hogy a Kwantung-hadsereget harci készenlétbe helyezték, hogy csapatkiegészítéseket és fegyverutánpótlást kap. A japánok tovább bővítik a megszállási zónát, és a Szovjetunió meg a Mongol Népköztársaság határai felé nyomulnak előre. A Kwantung-hadsereg parancsnoksága ragaszkodik ahhoz, hogy Mandzsúriában önálló, Kínától független államot hozzanak létre. Tokióban ezt a javaslatot helyesléssel fogadták, de komoly nézeteltérések támadtak a polgári és a katonai hatóságok között. Ezek azonban csak a taktikára, nem pedig a dolog lényegére vonatkoznak. Honjo parancsnok állandóan tanácskozik a japán vezérkar képviselőivel. Az „Asahi" tudósítója, Takeuchi többször is találkozott Itagaki ezredessel, aki nem is titkolta előtte a katonák agresszív hangulatát, és elég nyíltan beszélt róla. Doihara ezredes Tiencsinbe utazott, hogy Mandzsúriába vigye a volt császárt, Pu Jit. Minden jel arra vall, hogy küldetése sikerrel járt. Pu Ji most Port Arturban él. Doiharának Tiencsinben nem sikerült megőriznie inkognitóját, a kínai lapok szellőztették titkos küldetését.

Az információk kiegészítéseképpen Kawai néhány újságkivágást is küldött. A legfrissebben Sorge ezt olvasta:

„Tegnap Tiencsin egyik utcájában holtan találták a »Jisi Pao« munkatársát, azt a riportert, aki a lapot Pu Ji elrablásáról tudósította. A gyilkosokat nem sikerült kézre keríteni."

Ez óvatosságra intette Sorgét: Doihara embereinek sikerült kideríteniük, ki küldte az információkat a lapnak. Vajon nem gombolyítják-e tovább a szálakat Kawaiig?

Az első jelentés után Kawaitól sokáig nem jött semmi hír, sem levél, sem figyelmeztető képeslap. Aztán váratlanul maga jelent meg Sanghajban. Kiderült, hogy Itagaki ezredes Tokióba utazott, s így Kawai hírforrás nélkül maradt. Úgy határozott hát, hogy rövid időre elruccan Sanghajba, és személyesen számol be megfigyeléseiről.

Hármasban tanácskoztak: Ozaki, Sorge és Kawai Teikichi, később pedig Sorge Klaassal tárgyalta meg az információkat. Míg beszélgettek, Luisa a gramofont bomböltette.

— Pokolian unom már ezt a vendéglőt — panaszkodott Klaas —, legszívesebben tönkremennék! — fűzte hozzá nevetve. Könyökvédőben volt, egyenesen a pult mellől jött fel a lakásba.

Sorge, miközben Klaasra várt, Luisával csipkelődött.

— Nem elég, hogy betörtek a boltodba... Úgy látszik, sohasem lesz belőled üzletember... Most pedig, Luisa, tegyen fel egy Mozart-lemezt... Kapcsoljuk össze a kellemest a hasznossal. Nincs meg véletlenül a „Varázsfuvola"?

Richard beszámolt Kawaival való találkozásáról.

— Legelőször is, egy valami bizonyos — szögezte le —, a japán megszállásnak szovjetellenes tendenciája van.

— Ez nem újság — vágott közbe Klaas. — Ez a tendencia már hosszú évek óta megfigyelhető. Mi konkrétat hozott magával Kawai?

— A leendő uralkodóval, Pu Jival kötendő szerződés tervezetét. A japánok katonai szerződéssel kezdik a monarchia megteremtését. Honjo követeli azt a jogot, hogy egész Mandzsúriában elhelyezhessen csapatokat.

— Megbízható ez az információ?

— Azt hiszem, megbízható, Itagaki ezredestől származik. Ő pedig a Kwantung-hadsereg parancsnokának a jobbkeze, ha ugyan nem több ennél is... A szerződés teljes cselekvési szabadságot biztosít a japán hadvezetésnek egy harmadik ha-

talommal való fegyveres konfliktus esetén... Ezen Szovjet-Oroszország értendő. A mandzsúriai japán csapatokat alárendelik a Kwantung-hadsereg törzsének.

— Ez világos — szólt Klaas, s ujjai hegyével a fogain dobolt. Gondolataiba merülve, szótlanul hallgatta a muzsikát. Sorge is hallgatott.

Aztán folytatták a megbeszélést, elemezgették, taglalták a a japán politikát, mérlegelték minden lehetséges fordulatát. Sorge megírta a Moszkvába küldendő jelentést. Klaas néhány módosítást eszközölt rajta, majd Luisa sifrírozta a szöveget. Amikor elkészült, felvette kalapját, a papírlapokat a táskájába tette, és elindult Max Clausenhoz.

Luisa távozása után a férfiak elüldögéltek még egy darabig.

— Tudod — szólt Sorge —, Kawai elmesélt egy mulatságos esetet Doihara felsüléséről... Ez már azután történt, hogy Doihara visszatért Tiencsinből Hszüan Tunggal. Van egy bizonyos Ma tábornok. A japánok kiverték csapatait Cicikarból. Visszavonult észak felé, s ott találta meg Doihara. Doihara megpróbálta rávenni, hogy álljon a japánok szolgálatába, s talán kormányfői vagy hadügyminiszteri posztot ajánlott fel neki. Megindult az alkudozás. Ma tábornok kért egymillió dollárt — aranyrudakban. Doihara ráállt, s amikor Ma tábornok megkapta az aranyat, valamerre elvezényelte csapatait, maga pedig megszökött...

— Úgy kell neki — nevetett Klaas —, minek szórja a pénzt.

Nemsokára Kawai visszautazott Mukdenba. Mandzsúria továbbra is Sorge érdeklődésének középpontjában állt. Az információkat Sorge közvetlenül a Kwantung-hadsereg törzsétől kapta. Más források révén a felderítők tisztázták, mi az amerikaiak véleménye a mandzsúriai eseményekről. A washingtoni japán nagykövet úgy tájékoztatta külügyminisztériumát, hogy Washington nem szándékozik tiltakozni az új állam, Mandzsukuo létrehozása ellen. Az amerikai reakció még ösztönözte is a Szovjetunió határa közelében folyó agressziót.

December végén a szovjet kormány a mandzsúriai helyzetről kapott információk birtokában, felajánlotta Japánnak, hogy a két ország kössön megnemtámadási egyezményt. Moszkva igyekezett elejét venni a kibontakozó konfliktusnak. Tokióból sokáig nem érkezett válasz, aztán a moszkvai japán nagykövet

kormánya nevében közölte, Japán korainak tartja az erre vonatkozó hivatalos tárgyalások megkezdését...

A Távol-Kelet politikai horizontján mind sötétebb felhők tornyosultak. A tenger felől, Japán felől jöttek, s éppen ott, a fenyegető háborús vihar csapkodó villámai alatt működött Sorge az embereivel.

A mukdeni incidens és a kontinensen ennek nyomán tovább fejlődő események új rangokat, kitüntetéseket, pénzjutalmakat hoztak a katonáknak... Itagaki Seishiro, a felderítő és diverzáns sem maradt ki ebből. Tábornok lett, s mellét egy új kitüntetés, a Felkelő Nap rendje ékesítette. Ebből az alkalomból a mukdeni katonai missziónál Itagakit felkereste Takeuchi újságíró, hogy biztosítsa nagyra becsüléséről, és gratuláljon előléptetéséhez.

Itagaki egy kisebb helyiségben fogadta a tudósítót, amelyet közvetlenül a dolgozószobája mögött félig szalonnak, félig fogadónak rendeztetett be, hogy ott bizalmas jellegű magánmegbeszéléseket folytathasson fesztelen, nem hivatalos légkörben. A berendezés alacsony asztalokból és kellemes fűszagot árasztó toma-gyékényekből állt, a falakat kakemonók díszítették ősi mondásokkal és ugyancsak a régi művészek stílusában készült naivul primitív rajzokkal. Hideg volt, s ezért hibachikat, zöld mázzal bevont kerámiaserpenyőket hoztak be a szobába, tele parázsló szénnel. Szakét ittak és hozzá nyers halból és puhára főtt, lehűtött rizsből frissen elkészített sushit ettek, amely mérsékelten fűszerezett babmártással és borecettel volt leöntve.

Amikor a beszélgetés a mandzsúriai kérdésre terelődött, Takeuchi megkérdezte:

— Mondja, tábornok, meg lehet már pontosabban határozni Mandzsukuo határait? Számomra valahogy szétfolyók, nem világosak...

— A határok? — kérdezte vissza Itagaki, és elnevette magát. — Katonák számára, Takeuchi-san, határok nem léteznek... Minden a helyzettől, a hadsereg sikerétől vagy sikertelenségétől függ... Miféle határai vannak egy olajfoltnak? Nézze csak!...

Itagaki fogott egy papírlapot, és puha fekete ceruzával hevenyészett vázlatot készített: a Nagy Kínai Fal, a Japán-tenger partjai, az Amur, Mongólia... Aztán fogta az üvegecskét a babolajjal, és ráejtett néhány cseppet a papírra. A folt szétterjedt, a papír átlátszóvá lett.

— Meg tudná mondani, meddig terjeszkedik ez a folt? Függ a papírra öntött olaj mennyiségétől: még néhány csepp, s megint más a határ. Nálunk pedig minden attól függ, hogy menynyi csapatot használunk fel a megszálláshoz.

Az olajfolt egyre tovább terjedt, átment az Amuron, a Kínai Falon.

— Ért engem, Takeuchi-san? Ezt csak önnek mondtam, nem a sajtónak szántam.

— Nézze csak — szólt Takeuchi —, a folt átterjedt az Amuron, az orosz Bajkálontúlra.

— Nagyon helyes! Kelet-Ázsia közös nagy felvirágzásának szférája felöleli északot és délt. Hakko-ichiu! Ezek mind sarkai a japán tetőnek. Sajnos, Tokióban némelyek akadályokat gördítenek utunkba, de a roskatag gátak nem sokáig állhatják a víz nagy nyomását...

Tokióban csakugyan tovább tartott a leplezett harc a katonai és a polgári hatóságok között. A merénylettől megrémült Wakatsuki miniszterelnök helyébe Inukai került, de ő sem telelt meg a vezérkar körül csoportosuló szélsőségeseknek. Igaz, hogy a hadügyminiszter Araki tábornok lett, s ezt vívmánynak lehetett tekinteni, mert politikai téren Araki sokkal jelentősebb figura volt, mint elődje, Minami.

Ami pedig Inukai miniszterelnök tevékenységét illeti, már kormányzása első napjaiban magára haragította a katonai tábort. Alig két héttel azután, hogy Inukai beköltözött a japán miniszterelnöki rezidenciába, Matsudaira, a császári udvar minisztere tudomására hozta az új kormányfőnek, hogy őfelsége kegyeskedik audiencián fogadni miniszterelnökét. Az udvari miniszter azt is közölte, hogy a kitűzött időpontban udvari hintót küldenek Inukai rezidenciája elé.

Inukai lovaskísérettel érkezett az udvarba, nyitott hintóban, amelybe a császári istálló lovait fogták be, ugyanabban a hintóban, amelyben Tanaka tábornok és a többi japán miniszterelnök járt a fogadásokra. Az udvarban szigorúan tiszteltek a hagyományokat. A fogat áthajtott a kettős hídon, majd a főkapun át a belső udvarba, a régi épület lépcsői elé

ért. Pontosan a kitűzött időpontban megjelent a császár a palota első termében: katonai egyenruhát viselt, mellén a nagy Krizantém-renddel; ezzel csak a császári család tagjait tüntették ki.

Inukai méltóságteljesen a trón elé lépett, felolvasta előre elkészített beszédét, majd meghajolt, és néhány lépéssel hátrább ment. Ezzel az audiencia ünnepi aktusa véget is ért, ám a császár szeretett volna még beszélni Inukaival, s ezért meghívta szalonjába, amelyet német mesterek által készített európai bútorral rendeztek be. A pamlag mögött hatalmas augsburgi bronzszobor állt, amely medvével és oroszlánokkal viaskodó lovasokat ábrázolt. Az ablakközökben sèvres-i porcelánvázák, francia bronzszobrok álltak ...

A beszélgetésen a császáron kívül jelen volt őfelsége udvari minisztere, a főpecsétőr és vezető titkára, Kido márki. Az új kormány gyarmatpolitikájáról folyt a társalgás.

— Mit tesz ön, ha a hadsereg szembeszáll javaslataival? — kérdezte Hirohito.

Inukai éppen az imént fejtette ki álláspontját: a világ a mandzsúriai eseményeket ne tekintse japán agressziónak. Rafináltabban, diplomatikusabban kell eljárni. A kontinensen enyhíteni kell a feszültséget, javítani kell a helyzetet. Inukai most is ezt válaszolta a császárnak:

— Minden körülmények között folytatom politikámat. Bízom őfelségének, az Ég Fiának kegyes támogatásában, és alázatosan kérem egy olyan leirat kiadására, amely elrendeli csapataink részleges kivonását Mandzsúriából ...

— Ez most túlságosan bonyolult volna — szólt közbe a főpecsétőr, a császár állandó személyi tanácsadója.

Hirohito nem is adott ki ilyen leiratot, ő is tartott a katonáktól.

A magánkihallgatáson a császárnál a miniszterelnökön kívül csak hárman voltak jelen, a beszélgetésről mégis tudomást szereztek a Sakurakaiban. Inukai véleménye felháborodást keltett a fiatal tisztek körében. A miniszterelnök azonban kitartott politikája mellett. Még attól sem riadt vissza, hogy Koyanót mint személyes megbízottját Kínába küldje, hogy tárgyaljon Csang Kaj-sekkel. Titkos táviratában Koyano arról értesítette miniszterelnökét, hogy a kínaiak nem zárkóznak el a tárgyalások elől. Ezt a táviratot lehallgatták a hadügyminisztérium munkatársai. Ettől még dühösebbek lettek. Par-

lamenti beszéde aztán végképp eldöntötte a miniszterelnök sorsát: Inukai magasztalta a demokráciát, és elítélte a fasizmust, amely mind nagyobb támogatásra talált a japán katonai körökben.

A miniszterelnöknek a parlamenti képviselők előtt kifejtett véleménye ellenkezett annak a bizonyos Okawa Shumeinek a szélsőséges nézeteivel. Hashimotóval együtt, aki a városi fogdában letöltötte a puccsban való részvételéért kiszabott huszonötnapos büntetését, Okawa új társaságot alapított, s ez az első japán császár, Jimmu nevét vette fel. Okawa Shumei, a hatalmas ipari körök ideológusa, filozófusa, olyan nézeteket hirdetett, amelyek szöges ellentétben álltak Inukai véleményével. Az országot meg kell szabadítani a demokratizmus bomlasztó hatásától, erősíteni kell a nemzeti szellemet, bizonygatta Okawa. Példaként Németország fasiszta pártját hozta fel...

Okawa Shumei nem szorítkozott csupán meddő vitákra. Mihelyt véget ért a parlamenti ülésszak, a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatója nehéz csomagot adott át Hashimoto ezredesnek, csinos furoshikiba, lila nőszirom színére festett selyemkendőbe csavarva. A városban beköszöntött a „lila" idény: a tokiói tavak, csatornák, várárkok partjain virágba borult a nőszirom, s a tokióiak ilyenkor ugyanilyen színű furoshikit viselnek. Ezekbe a kendőkbe általában egészen ártalmatlan holmikat csomagoltak. Ki gondolhatta volna, hogy Okawa néhány pisztolyt és töltényeket rejteget furoshikijában.

Egy héttel később a haditengerészeti flotta néhány tisztje behatolt Inukai rezidenciájába, és közvetlen közelről lelőtte a miniszterelnököt. Valamennyien a Bushido törvényét követték, s nem tartották bűnnek a politikai gyilkosságot. Ezt bizonygatta nekik Okawa is...

Az utóbbi két-három év alatt ez körülbelül a tizenkettedik, ha ugyan nem a tizenötödik politikai gyilkosság volt a japán fővárosban.

A tengerésztisztek a miniszterelnök megölése után azonnal a legközelebbi rendőrőrsre mentek, az ügyeletesnek leadták fegyvereiket, és bejelentették, mi történt a miniszterelnök rezidenciájában. Nem is tagadták, hogy ők a tettesek.

Ám azok, akik fegyverrel látták el az összeesküvőket — Hashimota alezredes, Okawa Shumei vagy a megfontolt Koiso

— természetesen nem jelentkeztek a rendőrségen. Inkább a háttérben maradtak. Azon a napon, amikor Inukai miniszterelnököt temették, Harada báró házában ebédeltek. Ott volt Kido márki is, a császár főpecsétőrének vezető titkára. Harada báró azt mondotta:

— Ha az új kormány is ugyanezt a politikát folytatja, sor kerülhet egy második és harmadik gyilkosságra is... Nem igaz, Okawa-san?

Okawa, az asztalnál ülő többi vendéghez hasonlóan, igazat adott Harada bárónak, bár itt senki sem beszélt a miniszterelnök elleni merényletben való személyes bűnrészességéről.

Amióta Tanaka tábornok nyugalomba vonult, igen rövid idő alatt három miniszterelnök állt a kormány élén: Hamaguchi, Wakatsuki és Inukai. Kettőt közülük meggyilkoltak, a harmadik — Wakatsuki — pedig csak véletlenül menekült meg. A katonák semmitől vissza nem riadva törtek a hatalomra. Érezték, hogy hatalmas erejükkel mögöttük állnak az ipari trösztök, amelyek szűknek érezték már a szigeteket. A zaibatsuk képviselőit senki sem láthatta, senki sem leplezhette le bűnrészességüket, ők csak pénzt adtak, a pénznek pedig nincs szaga... Talán Okawa Shumei volt az egyetlen, aki nyíltabban lépett fel, ő tartotta a kapcsolatot a katonai és az ipari-pénzügyi körök között, de azért ő is óvatos volt.

A mandzsúriai monarchista állam Pu Jival az élen akkor alakult meg véglegesen, amikor a Titkos Tanács a császár jelenlétében utólag jóváhagyta mindazt, ami már megtörtént. Valamennyien ugyanúgy ültek a hosszú asztalok mellett, és ugyanúgy felálltak, amikor döntésüket hozták. A császár is ugyanolyan szótlan maradt, jelenlétével szentesítve mindazt, ami itt, a Titkos Tanácsban történik.

— A Kwantung-hadsereg azzal a kérelemmel fordult hozzánk, hogy Mandzsúriában alakítsunk kormányt, amely igazgatná az államot. A Kwantung-hadsereg véleménye szerint célszerű volna Pu Jit trónra emelni. Ezt a kérelmet a Kwantung-hadsereg parancsnoka, Honjo tábornok terjesztette elő.

— Tudatosan késleltettük a monarchia kikiáltását — mondotta az egyik tanácsnok. — Most már nyugodtan megtehetjük. Döntésünk nem okoz nemzetközi válságot, mint akár egy évvel ezelőtt.

Egy másik tanácsnoknak ellenvetése volt:

— Az új állam Mandzsukuo népének akaratából jött létre.

Olyan szerződést kötünk ezzel az állammal, amely előírja az új állam tiszteletben tartását és sérthetetlenségét. Mandzsukuo kormánya kinyilvánította függetlenségét és Kína többi részétől való különválását. Ez az ő belügyük. Mi nem szegjük meg a nemzetközi törvényeket Mandzsukuo elismerésével. Ami viszont a Mandzsukuóval kötött egyezmény titkos pontjait illeti, ezekről senki sem fog tudomást szerezni...

Valaki mégis megkérdezte:

— És hogyan vélekednek erről az amerikaiak, az angolok, a franciák?

A választ a Titkos Tanács elnöke adta meg:

— Amerikai nagykövetünk puhatolózott, vajon az Egyesült Államok kormánya nem jelent-e be tiltakozást, ha a császári Japán elismeri Mandzsukuót. A külügyminiszter erre azt válaszolta, hogy nem áll szándékukban beavatkozni a mi ügyeinkbe, még kevésbé akarják ezt az ügyet valamilyen nemzetközi konferencia, a Népszövetség vagy valami hasonló fórum elé vinni. Nagykövetünk feltevése szerint Washington kedvezően fogadná, ha Japán a kontinensen eljut Szovjet-Oroszország határaihoz.

— Akkor ezt nyugodtan megszavazhatjuk — szólt valaki, aki az elnök mellett ült.

A szavazáskor kivétel nélkül mind felálltak. A miniszertanácsnak azt ajánlották, teljesítse a Kwantung-hadsereg kérését, tegye meg Pu Jit Mandzsúria uralkodójává.

Ám a legtöbb vesződség a Kwantung-hadsereg törzsének negyedik osztályára hárult. Honjo tábornok ebben közvetlenül nem vett részt, törzse munkatársaira bízta a dolgot. Csak egyetlen alkalommal kukkantott be az osztályra. A tisztek felpattantak.

— Mivel foglalkoznak? — kérdezte Honjo tábornok.

— Csináljuk a monarchiát, excellenciás uram...

— Rendben van, folytassák — mondotta Honjo, és becsukta maga mögött az ajtót.

Az osztályon folytatták a megbeszélést. Mindennel törődniük kellett a legapróbb részletekig, még az állami zászlóval is. Csang Hszüe-ling idejében a zászló égszínkék volt, fehér nappal a közepében. Úgy döntöttek, hogy ezt kicserélik, nehogy bármi is emlékeztessen a múltra. Megállapodtak egy ötszínű zászlóban, ráadásul minden színre valamilyen szimbolikus jelentést is találtak. Ez valóban impozánsan sikerült:

a piros — az odaadás és alattvalói hűség, a kék — a boldogulás, a fehér — az igazságosság, a sárga — a vendégszeretet, éppen csak a fekete színnel nem tudtak mit kezdeni...

Aztán arról tanácskoztak, hol legyen a császár rezidenciája, mekkora költséget irányozzanak elő udvartartására, kik legyenek a miniszterek, a tanácsadók, milyen nevet kapjon a császár uralkodásának érája. A miniszterelnök személyében azonnal megállapodtak: legyen a kormány feje Cseng Hsziao, a tiencsini udvarmester. Sokkal nagyobb gondot kellett fordítani a japán tanácsadók kiválasztására. Két csendőrtábornoknál kötöttek ki: Yoshioka lesz a császár udvari minisztere, Tarakasuki tábornok pedig tanácsadó. Őt teszik meg emellett a shintoista egyház püspökévé... Csendőrpüspök! Tarakasukira bízzák emellett az egész ópiumkereskedelem irányítását is, amely a Kwantung-hadsereg fő jövedelmi forrása. Ezt azonban Itagaki ellenezte: az ópiumkereskedelmet vegye csak kézbe Doihara...

Amikor minden posztot elosztottak és mindent előkészítettek, küldöttséget menesztettek a császárért. Pu Ji maga is türelmetlenül várta már trónra lépését. Nemrégiben felkereste Szemjonov atamán, és felajánlotta szolgálatait. Akárhogy vesszük is, tizenötezer lovas nem lophatja a napot. A japának támogatták Szemjonovot, s az atamán megindult lovasságával közelebb az Amurhoz.

Szemjonov egyúttal Itagaki megbízatásának is eleget tett: azt sugallta a leendő császárnak, írjon levelet Japán hadügyminiszterének, és kérje támogatását. Pu Ji meg is írta a levelet, a szokáshoz híven sárga selymen, s Cseng Hsziao rányomta a vörös császári pecsétet. Itagaki ujjongott, most merjenek előállni azzal a verzióval, hogy a császárt elrabolták! Pu Ji maga tört a császári trónra, támogatást kért...

...Amikor Pu Ji négyéves volt, helyesebben csak három, mert Keleten az életkort a fogantatás pillanatától számítják, örökölte a Csing-dinasztia trónját, s apja Pekingben bevitte az Ég Templomába, hogy közölje az ősökkel a nagy eseményt. Pu Ji már nem emlékezett, milyen szavakat ismételt suttogva a templomban, az oltár előtt, a hatalmas aranyozott oszlopok között. Csupán a háromszintes tető ibolyaszín kéksége maradt meg emlékezetében, amely szinte összeolvadt az ég színével, meg a templom fehér talapzata, amelyet csipkés márványbalusztrád vett körül.

Ám volt valami, ami egész életére Pu Ji emlékezetébe véső dött, s ez a Huancsiu, az Ég Oltára hófehér, kerek teraszon. A gyermek-császárt felvitték oda, középre állították, s elmondatták vele a következő mondatot:

„Ó, Ég, eljöttem hozzád!"

Pu Ji gyenge gyermekhangocskáján elmondta, és egészen megrémült, amikor hirtelen dörögve viszonthallotta saját hangját: „Ó, Ég, eljöttem hozzád!"... Úgy tűnt, mintha a dörgéstől nyomban leszakadna a mennybolt.

Az akusztika művészete volt ez, ősi találmány, de Pu Ji ettől a pillanattól fogva a nagyok legnagyobbikának, császárnak érezte magát — hiszen az éggel beszélt, olyan dörgő hangon, mint az égzengés...

Most Pu Ji, akit egy japán ezredes tett meg császárnak, ismét a templomba ment, ősi mandzsu öltözetben, ahogy a rítus előírja, elment, hogy meghajoljon az oltár előtt, és tudassa az ősökkel trónra lépését. Ám ezúttal nem érzett semmiféle ünnepélyességet, mint akkor, az Ég Templomában. Lelkében minden olyan megszokott, hétköznapi volt...

A templomból kijövet kidüllesztett mellel bevonult a trónterembe, felült a trónra, és aláírt egy rescriptumot arról, hogy trónra lépett Kang Tö néven.

„Az ég akaratából trónra lépve — szólt a rescriptum — mi, a császár, kiadjuk a jelen manifesztumot... A mandzsu birodalom trónját örök időkre Kang Tö császár fiai és unokái férfiágon öröklik."

Kang Tö azt az érát, amelyben államának alattvalói ettől fogva éltek, új időszámítás kezdetének nyilvánította.

Ám a lelkében Pu Ji valahogy nem érzett semmi állandóságot, még kevésbé örök időkre szólót. Talán mégis igaza van a feleségének, Szan Tönek, aki olyan szkeptikusan fogadta a japán ajánlatot... Amikor legjavában tartott az ünnepség, Pu Ji hirtelen szeretett volna visszaszökni Tiencsinbe, árnyékos, csendes kertjébe...

Cseng Hsziao udvarmester, aki sok éven át minden este vetkőztette a császárt, miniszterelnök lett, és hamar beleélte magát új szerepébe. Tisztelettudón odanyomta a pecsétet a rescriptum alá, és felolvasta tartalmát. Mindenki „vangszuj!"-t kiáltott az új birodalom születése tiszteletére, a trónra lépett új császár tiszteletére.

A trón mellett kis csoportban álltak a japánok: Honjo

parancsnok, legközelebbi munkatársai, Itagaki és Doihara, valamint a császár leendő tanácsadója, Tarakasuki. Ők is „vangszuj!"-t kiáltottak, és kifejezték örömüket a nemzeti ünnep alkalmából.

Mindez az új állam fővárosában, Csangcsunban történt, amelyet Pu Ji, Mandzsukuo császára trónra lépése alkalmából Hszing-csingnek kereszteltek át.

Este pedig, amikor a császári palota körül már javában zajongott az új éra születését ünneplő tömeg, a sötét égbe belebelehasítottak a tűzijáték villogó, színes fényei, Pu Ji lakosztályában megjelent Tarakasuki. Már volt ideje levetni a díszegyenruhát, civilbe öltözött, hétköznapi sötétbarna kimonót öltött magára.

— Felséges uram — szólt tisztelettudón Tarakasuki —, önnek alá kell írnia a katonai egyezményt a Kwantung-hadsereg parancsnokával.

Felnyitott egy nagy szattyánbőr mappát, majd odanyújtotta Pu Jinek a zsíros tusba mártotta vékony nyércecsetet.

— De hiszen még el sem olvastam . . .

— Nem tesz semmit . . . Most én vagyok a tanácsadója, s önnek felesleges ilyen unalmas ügyekkel bíbelődnie. Benne van minden, ami kell. Honjo tábornok már aláírta a szerződést . . . Méltóztassék!

Pu Ji engedelmesen fogta az ecsetet, és a szerződés alá rajzolta a nevét.

— Miniszterelnök úr, tegye rá a császári pecsétet.

Amikor Cseng Hsziao a vörös pecséttel megerősítette a szerződést, Tarakasuki tábornok hozzá fordult:

— Miniszterelnök úr, önnek pedig alá kell írnia ezt a levelet, amely a szerződés melléklete.

Cseng Hsziaónak sikerült átfutnia a levél néhány sorát.

„Országom — olvasta — Japánra bízza Mandzsukuo nemzeti védelmét és az általános rend fenntartását az országban. Az ezzel járó összes költséget országom viseli . . ."

Cseng Hsziao engedelmesen aláírta az eléje tett papírt. A császár tanácsadója megvárta, míg az okmányokon megszárad a tus, majd visszatette őket a szattyánbőr mappába.

— Felséges uram — szólt Tarakasuki —, szeretném megragadni az alkalmat, és tájékoztatni önt állama ügyeiről . . . Ön ezentúl a Legfőbb Kormányzónak neveztetik. A császári testőrséget a Kwantung-hadsereg katonáival váltjuk fel . . . Nyu-

galma érdekében tisztelettel kérem őfelsége legközelebbi hozzátartozóinak a listáját, hogy megadjuk nekik az engedélyt a palotába való bejárásra. A rokonok természetesen nem vonhatják el Kang Tö császárt az államügyektől... Miniszstereinek csak egyszer egy évben ad audienciát. Mindent megteszünk, hogy ne tereljük el őfelsége figyelmét a monarchia sorsán való bölcs elmélkedéstől... A császári Japán nagykövetévé őfelsége udvarához a Kwantung-hadsereg parancsnokát nevezték ki... A császári család személyes kiadásaira az állami költségvetés másfél millió jent irányoz elő, ezen belül őfelsége apró kiadásaira százötvenezer jent évente... Nekem, őfelsége alázatos szolgájának és tanácsosának, mentesítenem kell őfelségét az államigazgatással járó gondok alól... Kellemes álmokat kívánok őfelségének...

Miután közölte a császárral mindazt, amit Honjo tábornok rábízott, Tarakasuki meghajolt Pu Ji előtt, s távozott a császár lakosztályából.

Ezzel kezdetét vette a Kang Tö-éra — a Csing-dinasztia utolsó császára, Pu Ji uralkodásának időszaka...

Még véget sem ért a mandzsúriai agresszió, a japán szoldateszka máris újabb lépéseket tett Kína elfoglalására. Az események most Sanghajba, Kína legnagyobb kikötővárosába tevődtek át.

Kawai Teikichi tengeren tért vissza Sanghajba, a Hoteno Maru nevű japán hajón, amely a kínai partok mentén közlekedett. Jobbnak látta a tengeren utazni, mint a sanghaji eseményektől felbolydult kontinensen. Sanghajnál a 19. kínai hadsereg, a csangkajsekista kormány parancsa ellenére, felvette a harcot a japán deszanttal, és immár egy hónapja elkeseredetten küzdött az intervenciósok ellen.

Nyugodtan utaztak, az idő csendes volt, a tavaszi tenger mélykéken csillogott. Az utasok között akadt néhány európai és kínai, de zömükben japánok voltak. Esténként a szalonban zene szólt, estélyi ruhás hölgyek járták partnereikkel a tangót, a foxtrottot, no meg az akkoriban divatba jövő charlestont, látszólag semmi sem zavarta a fesztelen pihenést és szórakozást. Igaz, hogy a felső fedélzeten lakó kínaiak nagyon tartózkodóan viselkedtek, nem is szólva a második és harmadik osztályon utazó kínaiakról. Ott különösen kirívó volt ez a tartózkodás. A kínaiak csoportokba verődtek, halkan be-

szélgettek, de nyomban elhallgattak, mihelyt feltűnt egy japán.

Azok a lapok, amelyeket az egyes kikötőkben a hajóra hoztak, tele voltak a sanghaji incidenssel foglalkozó hírekkel. Az újságok, akárcsak a Hoteno Marun utazó emberek különbözőképpen értékelték az eseményeket.

Az ügyeletes hajóstiszt reggelenként bejelölte a hajó helyét egy nagy térképen egy kis műanyaghajóval, amely a Hoteno Maru pontos mása volt. A térkép az étterem bejáratánál, a széles hajólépcső mellett függött, s ennek a modern Noé bárkájának az utasai feltétlenül megálltak előtte. A hófehér hajómodell az apró japán zászlóval mind délebbre került. A Hoteno Maru a hadműveletek zónájába lépett. Most, egy hónappal az események kezdete után, mar senki sem kutatta az incidens okait, senki sem beszélt a japán konzulátuson támadt gyanús tűzről, a gyors japán ultimátumról és a még gyorsabb partra szállásról. Mindenki tudta, hogy megismétlődött a mukdeni incidens, csupán az a különbség, hogy a 19. kínai hadsereg váratlanul ellenállást tanúsított mind a japánokkal, mind a saját Kuomintang-kormányával szemben.

Este volt, amikor befutott a hajó a folyó deltájába, a nap már eltűnt a széles folyó fakó párájában. Csak háromnapi út választotta el Sanghajt Ingkoutól, de itt már egészen meleg volt. Leszállt az est, az utasok nyári ruhában ültek a fedélzeten. A hajó Sanghaj felé közeledett, amikor a távolból dörgés hallatszott, bíborvörös fények villóztak mindig ugyanazon a helyen. Ez bizony nem a közeledő vihar jele. Sanghajnál tüzérségi párbaj folyik...

A hajó az Angol Bankkal szemben kötött ki. A bank épületének toronyórája szerint már elmúlt éjfél. A hangszórón egy kellemes női hang különböző nyelveken közölte az utasokkal, hogy reggelig a hajón maradhatnak, mert a városban zavargások vannak. Az utasok egy része mégis partra szállt. Köztük volt Kawai is, aki szeretett volna minél előbb eljutni Ozakihoz. Végigment a néptelen rakparton, elhaladt a Kertihídnál kezdődő Vuajtang-park mellett. A parkban egy löveget látott, mellette sisakos japán katonák sziluettje rajzolódott ki. Egy járőr igazoltatta. Kawai a hídon átment a japán negyedbe...

Lábujjhegyen ment fel az emeletre, és halkan kopogtatott az ajtón.

— Ki az? — Kawai megismerte Eikónak, Hozumi feleségének ijedt hangját.

— Eiko-san, én vagyok, Kawai, elnézést kérek ... Nyissa ki!

Ozaki is felébredt, és kijött az előszobába. Kawai levetette a cipőjét, és bement a szobába.

— Most jövök a hajóról. Sorgéval kellene beszélnem. Nem mehetnénk el most hozzá?

Az a parányi helyiség, amelyben ültek, szalon és egyben gyermekszoba volt. Egy paraván mögött gyékényen aludt a kis Yoko. Kawai néhány szóval tájékoztatta Hozumit a legújabb mandzsúriai eseményekről.

— Sanghajban ugyanaz ismétlődik, ami Mukdenban történt — válaszolta Ozaki —, csak némileg más formában és, úgy látszik, más eredményekkel. — Ozaki ott ült egy olcsó szövetből készült éjjeli kimonóban, amilyet közepes szállodákban adnak a vendégeknek. — Igazad van, azonnal el kell mennünk Richardhoz ...

Néhány perc múlva Ozaki az előszobában már fel is vette bőrkabátját.

— Eiko, ne várj, csak reggel jövök haza — vetette oda búcsúzóul az asszonynak.

— Ott lövöldöznek — szólt aggódva a fiatalasszony.

— Semmiség ... Légy nyugodt, messzebb lövöldöznek ...

Az utcán csakugyan elcsitult a lövöldözés. De amint átmentek a hídon, és a Nanking Roadhoz értek, újból megindult az ágyúzás.

A házak falához lapulva mentek a kihalt városban, az ablakokból sehol sem szűrődött ki fény ... A sugárút hosszában, a lóversenypálya felől néhány golyó süvített végig. Az egyik golyó egy kirakatba csapódott be. Csörömpölt a betört üveg, aztán újra elcsendesedett minden. Csak távolból hallatszottak még a lövések, egészen tompán, mint föld alatti robbanások.

Kerülő úton érték el a francia szektort. Többször is járőrökbe ütköztek. Zseblámpa fénye világította meg négyszögletes igazolványaikat, majd az arcukba villant. A járőrök különbözők voltak — japánok, britek, franciák —, de az újságírói igazolvány mindenütt megnyitotta előttük az utat.

Sorgéval reggelig beszélgettek ... Ozaki tolmácsolt, mert Kawai igen rosszul beszélt németül. Sorge csak számára érthető jelekkel minden fontosat feljegyzett noteszébe. Különböző

kérdéseket tett fel Kawainak, látszólag többször is ugyanazokat, hogy tisztázzon néhány részletet, érdeklődött a Kwantung-hadsereg törzse és a bábcsászár között létrejött katonai szerződés részletei iránt. Csakhogy Kawai végeredményben igen keveset tudott, mert hát Itagaki korántsem mindent közölt Takeuchival...

— Most pedig azon törjük a fejünket, mit is jelenthet mindez — szólt Sorge, s szokásához híven cigaretta után nyúlt.

— Szerintem — jegyezte meg Ozaki — a vezérkar bizonyos ideig Mandzsúriára összpontosítja majd figyelmét, és egyelőre lemond Sanghaj elfoglalásáról.

— Akkor viszont mire véljük Nagano tengernagy újabb tengeri deszantját a várostól északra? — kérdezte Sorge. — A 19. kínai hadsereg nehéz helyzetbe került.

Néhány nappal korábban a japán flotta parancsnoka tengerészgyalogságot tett partra Sanghajtól északra, a 19. kínai hadsereg hátában.

— Ez igaz — bólintott Ozaki —, Nagano tengernagy törzse olyan adatok birtokában van, amelyek szerint a 19. hadsereg megkezdte a visszavonulást Sanghaj körzetéből. A hadsereggel együtt távoznak a munkások és a diákok önkéntes osztagai is, nehogy bekerítsék őket. Ugyanakkor a brit nagykövet és az Egyesült Államok nagykövete közös tiltakozást jelentett be Nagano tengernagynál. Nekik megvannak Kínában a maguk érdekei. A franciák is csatlakoztak a tiltakozáshoz.

— Ez biztos?

— Biztos, maga a tengernagy erősítette meg. Az információt továbbítottam is a lapnak.

— És a kínai fél?

— Csang Kaj-sek újabb parancsot adott ki: a 19. hadsereget átvezénylik és bevetik a kommunisták ellen.

— De hiszen ebben a hadseregben erős a kommunistabarát hangulat — kapcsolódott be a beszélgetésbe Kawai. — Hogy lehet ez?

— Éppen ez itt a bökkenő! — Ozaki felállt, és kinézett az ablakon. Odakint teljesen megvirradt. — Maguk túlságosan sokat várnak a hadsereg parancsnokától, Caj Ting-kajtól; ő japánellenes érzelmű ugyan, de még messze van attól, hogy kommunistabarát legyen... Hallottam, mit mondott erről egyszer Csang Kaj-sek marsall: „Hadd verjék csak a kommu-

nisták a nekem engedetlen csapatokat!" Ravasz és hitszegő ember ez... De ideje már, hogy elbúcsúzzunk, Sorge úr...

— Mielőtt elmennének, igyanak egy csésze kávét — ajánlotta Sorge. — Van egy speciális receptem.

Átmentek a konyhába. Sorge feltett a tűzre egy kis serpenyőt. Amikor a serpenyő átforrósodott, bekente egy gerezd megtisztított fokhagymával. Az egész konyhát fokhagymaszag töltötte be.

— Mit művel! — kiáltott fel Ozaki.

— Mindjárt meglátja...

A serpenyőben megpörkölte a kávét, megdarálta, aztán megfőzte a kávét, néhány csepp vizet öntött a kávéskannába, hogy a zacc leülepedjen, és csészékbe töltötte a gőzölgő italt. A kávénak valóban kitűnő aromája és íze volt.

— Egy skandináv ínyenctől tanultam, ugyanis sokáig éltem Stockholmban és Oslóban.

A reggeli után az éjszakai vendégek eltávoztak. A lövöldözés még mindig tartott, de egyre jobban távolodott a várostól. Ozakinak igaza volt: a 19. kínai hadsereg visszavonult, hogy elkerülje a felmorzsolást, mert a japán csapatok harapófogóba vették: szemből is, hátból is támadták.

Néhány hónappal ezelőtt (Kawai Teikichi akkor még Mukdenban volt) Sorge elküldte Max Clausent délre, Kantonba, hogy ott is felállítson egy rádióadót. A sanghaji gyűrű, ahogy olykor Sorge csoportját nevezték, fokozatosan bővült, s most már három kínai városból tartották fenn a kapcsolatot Moszkvával, Habarovszkkal, Vlagyivosztokkal, és minden helyi csoport önállóan dolgozott. Az egész műszaki munka — az adók készítése, felállítása, a kapcsolat megteremtése — Clausen vállára nehezedett. Kantonba hárman utaztak el: Max, Anna és Konsztantyin Misin, Sanghajban pedig addig a rádiós teendőit Václav Vodička látta el, aki még az első világháborúban szerzett híradós-tapasztalatokat.

Kantonba kész adót vittek, amelyet Clausen Misin segítségével épített meg. Clausen tréfálkozva azt mondogatta: „Lassan már áttérhetünk a sorozatgyártásra, szükség esetén az adó húsdarálónak is használható..." Az adó rengeteg alkatrészéből valóban csak a kis dinamón látszott, hogy valami köze lehet a rádiótechnikához, a többi ócska háztartási felszerelésnek tűnt: volt benne csillámlemez petróleumfőzőhöz, vékony

huzalból font vietnami váza, kenyérvágó ... mindezt szétrakosgatták a bőröndökbe, kosarakba, a dinamót pedig egy ládába csomagolták az edények közé. Clausen fényképészként utazott, s vámvizsgálat esetén azzal magyarázta a dinamó szükségét, hogy áramszolgáltatási zavarok esetén ez szolgáltatja a villamos energiát. Kantonban pedig elég rossz a városi áramszolgáltatás ...

... Alig öt napja a tragikus kantoni eseményeknek. A Kuomintang-hatóságok uszítására huligánok, deklasszált elemek feldúlták a szovjet konzulátust, és bestiálisan leszámoltak a szovjet diplomatákkal; a diplomaták a pogrom során életüket vesztették.

A Kuomintang hívei ellenforradalmi puccsot hajtottak végre, hozzáfogtak a kínai kommunista párt szétzúzásához. Kegyetlen terror zúdult a kínai népre: fél millió forradalmi munkás, paraszt, értelmiségi pusztult el a kuomintangisták kínzókamráiban, tömeges kivégzések, büntetőexpedíciók, kommunistaellenes hadjáratok során ... Csang Kaj-sek és álnok tábornokai népük vérével próbálták megnyerni Japán, Anglia, az Egyesült Államok imperialistáinak jóindulatát. Ám nem hosszú időre diadalmaskodhatott a reakció! Moszkvában tudták és hitték, hogy az állami kapcsolatok a Kínai Köztársasággal helyreállhatnak.

Figyelemmel kellett kísérni a Kuomintang híveinek és a szovjet–kínai kapcsolatok megszakadásában érdekelt külföldi hatalmak képviselőinek a hangulatát, nehogy megismétlődhessenek a kantoni események.

Éppen ezt a feladatot kapta Clausen ...

A csoport sikeres munkát végzett. Ám májusban, amikor a nedves, hűvös szeleket elviselhetetlen hőség váltotta fel, Kantonból, Max Clausentól aggasztó hír érkezett: „Misin súlyos tuberkulózisban szenved, az itteni klíma végzetes lehet állapotára. Engedélyezzék Sanghajba való visszautazását."

Sorge elolvasta a táviratot, aztán megbeszélte Klaasszal a helyzetet. Sanghaj ebben az évszakban tüdőbetegek számára nem sokkal jobb Kantonnál. Sorge így szólt:

— Megkérdezzük a Központot. Én megígértem Misinnek, hogy segítségére leszek Oroszországba való hazatérésében. Ott hamarább felépülne.

Klaas egyetértett, de aggályai voltak:

— Az a baj, hogy emigráns... Kolcsaknál szolgált. Hogyan vélekednek majd erről a Központban...

— Mit számít ez?... Misin kiérdemelte, hogy hazatérjen. Az Öreg nem fogja visszautasítani.

Rejtjeles táviratot küldtek Moszkvába. Misinnek pedig engedélyt adtak arra, hogy visszatérjen Sanghajba.

Mire Konsztantyin Misin Sanghajba érkezett — még soványabban, beesett szemmel és gyanúsan piros arccal —, a Központból megérkezett a válasz. Az Öreg hozzájárult ahhoz, hogy Misin Moszkvába utazzon gyógykezeltetésre. Látni kellett volna, hogy felcsillant a beteg ember szeme, amikor Sorge közölte vele a hírt.

— Köszönöm, nagyon köszönöm, Richard! — hálálkodott elcsukló hangon. — Megvallom, attól tartottam, hogy nem engednek vissza Oroszországba, s tulajdonképpen igazuk is lenne... De most... Most elutazhatok a Cnához. Tudja, hol a Cna? Egy folyócska Tambov vidékén... Olyan kristálytiszta a vize... Heverészek majd naphosszat a meleg homokban a fűzfák között... S anyám hordja nekem kocsögben a hideg tejet!...

Ismét elfogta a köhögés. Párnája alól elővette zsebkendőjét, amelyen kis vérfolt jelent meg.

— Megint vér — komorodott el egy pillanatra. — De sebaj!... Most már nem baj!... Tudja, Richard, néha az az érzésem, hogy ez nem is tuberkulózis, hanem nosztalgia. Egy súlyos formája, mert nincs nyomasztóbb a számkivetettségnél. Mikor utazhatok?

Úgy határoztak, hogy Misin nyomban útnak indul, mihelyt jobban érzi magát. Agnes Smedley ápolta, aki nemrég tért vissza Csianghsziból, és a Csingkangsan-hegyekben járt a Vörös Hadsereg csapatainál. Sok élményben volt része. Néha Luisa is meglátogatta a beteget, de csak rövid időre, Smedley viszont még munkára is berendezkedett, az ablakpárkányt telerakta noteszekkel, jegyzetekkel, újságkivágásokkal. Akkor írt, amikor Konsztantyin aludt vagy nyugodtan feküdt ébren álmodozva az aranysárga, meleg homokról, a csendesen folydogáló Cnáról, hideg, áttetsző vizéről, amely olyan, mint a mesebeli forrásvíz...

Ám a kóbor Misinnek, akit az események vihara oly messzire sodort szülőföldjétől, nem adatott meg, hogy viszontlássa a Cna partjait. Szemlátomást rosszabbodott az állapota,

és egy forró napon meghalt, a Cna folyócskáról ábrándozva, amelyről talán egész Sanghajban nem tudott és nem hallott senki, neki pedig az életénél is drágább volt.

Konsztantyint a görögkeleti temetőben helyezték örök nyugalomra, pappal, így döntött az emigránsok tanácsa. A templomban, a gyászistentiszteleten megjelent Misin néhány ismerőse, akik egyébként nem ismerték egymást. A koporsót körülvevő emberek közül tulajdonképpen csak Agnes Smedley volt igazán jó barátja Misinnek. Az illegálisok közül senki sem jelent meg, még társuk temetésén sem mutatkozhattak együtt...

Este ellátogatott Smedleyhez Ozaki és Sorge. A gyászruhát Agnes már levetette, de egész este alig szólalt meg. Hozumi is nyomott hangulatban volt, s nem is csak Misin halála miatt. Ráterelte a szót más halálesetekre is: a brit settlementben az angol csendőrség elfogott több mint húsz kommunistabarát kínait a bulvár egy kis vendéglőjében, ahol éppen gyűlést tartottak. A kínaiakat az angol rendőrség átadta a Kuomintang politikai rendőrségnek. A legrafináltabb módszerekkel iszonyúan megkínozták őket. A letartóztatottak között volt a Baloldali Írók Ligájának öt tagja is, akik közül egyetkettőt Hozumi jól ismert.

Sorge most látta először ilyen izgatottnak Ozakit. Szüntelenül föl-alá járkált a szobában, meg-megállt az ablaknál, réveteg tekintettel bámult a csatornára és a rajta himbálódzó dzsunkákra, majd újra folytatta ideges járkálását. Agnes és Sorge aggódva figyelte.

— Semmit sem értek ebben az országban!... Semmit. Pedig már jó néhány éve itt élek — panaszkodott Ozaki. — Katonáink legalább tudják, mit akarnak. De ezek? A saját honfitársaikat irtják, akik meg akarják védeni Kínát a japánokkal szemben... Tisztán látom, mit hoz majd a mi gyarmatosításunk. A miénk! Hiszen én is japán vagyok. Időnként már magamat is kezdem gyűlölni... Látom a kínai árulók szövetségét a japán megszállókkal.

Ozaki újra róni kezdte a szobát.

— De mi közöd neked mindehhez? — próbálta nyugtatni Sorge.

— Az, hogy szégyellem tehetetlenségemet... Ez minden, amit tehettem ezekért az emberekért, akik már nem élnek.

Lefordítottam a Baloldali Írók Ligájának a huszonnégy ember kivégzése alkalmából kiadott nyilatkozatát... Tessék.

Hozumi a felső zsebéből elővett egy négyrét hajtott, hieroglifákkal teleírt papírlapot. Rögtön németre fordítva olvasta a szöveget, mert Agnes és Sorge nem tudott japánul.

„Hajnalban végezték ki őket. A halálraítéltekkel előbb megásatták a sírjukat, aztán a katonáknak parancsot adtak, hogy elevenen temessék el őket. Ötüket el is temették. Ám ezt még a katonák is túlságosan kegyetlennek tartották. A többieket agyonlőtték, és úgy dobták be abba a gödörbe, amelybe az élőket eltemették...

Amikor a kivégzés előtt a katonák értük jöttek, valamennyien — férfiak és nők — rázendítettek az Internacionáléra. Később is ezt énekelték a börtönfalnál, ahol végeztek velük. Az éneket csak egy-egy sortűz szakította félbe, aztán tovább zengett. A végén már csak öt vagy hat ember énekelt... Újabb sortűz, s már csak egyetlen hang hallatszott, gyenge, rekedtes, elcsukló hang. Egy újabb sortűz után ez is elnémult..."

Ozaki leeresztette a papírlapot.

— Iszonyú! — kiáltott fel. — Kuomintang-katonák mészárolták le őket, miközben a 19. hadsereg más katonái, a diákok osztagai a japán tengeri deszanttal verekedtek, Sanghajban pedig a munkásnegyedekre japán bombák hullottak... Kész volnék harcba szállni a kínai árulókkal, de nem tehetem, mert japán vagyok... Ez iszonyú!

— Figyelj csak ide, Hozumi-san. — Sorge hangja kemény lett, szeme összeszűkült. — Te pánikba esel... Úgy, úgy! — Egy kézmozdulattal leintette a tiltakozni akaró Ozakit. — Minek kerteljünk. Pedig te magad mesélted, hogy amikor még diák vagy aspiráns voltál, Marxot fordítottad az egyik évfolyamtársaddal... — Sorge megállt, ujjait pattogtatva próbálta felidézni az illető nevét. — No, hogy is hívták...

— Fuyuno — segítette ki Ozaki. — Később meghalt a Matsuya-ma börtönben...

— Úgy van, Fuyunóval... Együtt olvastátok a Tőkét, az Állam és forradalmat, Lenin könyvét az imperializmusról. Csakugyan nem értetted volna meg ezekből a könyvekből a legfontosabbat, hogy a világ két táborra szakadt — már ne haragudj, hogy így kioktatlak —, gazdagokra és szegényekre, tekintet nélkül fajra, a bőr színére...

— Mindezt tudom, értem is, bár nem lettem kommunista — vágott Sorge szavába Ozaki —, én a humanizmust vallom.

— A humanizmus érvényesüléséért is harcra van szükség.

— Helyes, igazad van, Richard, de én másról beszélek... Manapság a marxizmust fel akarják használni mások is, a gyarmatosítók.

— Ezt nem értem — vallotta meg Sorge.

— A japán jobboldali szociáldemokratákról beszélek... Ők is támogatják a gumbacu, a katonai klikk gyarmatpolitikáját, az államokat gazdagokra és szegényekre osztják. Szerintük Japán szegény ország, amelyet az igazságtalan történelmi fejlődés háttérbe szorított, szigetekre kényszerített, míg szomszédságában ott van az igazságtalanul gazdag Kína. Két állam: egy proletár és egy burzsoá állam. Ezen az alapon követelik a kisajátítók kisajátítását... Hallgasd csak meg, mit írnak a mi szociálárulóink.

Ozaki előszedett a táskájából egy csomó újságkivágást, turkált bennük, míg megtalálta a keresett lapot, és felolvasta:

„A szocializmus szemszögéből nézve országunk, amelynek százmilliós lakossága kis területen él, a végletekig összezsúfolva, nemzetközi viszonylatban nem tekinthető másnak, mint proletár államnak. Ezzel szemben Kína, amelynek óriási a területe és viszonylag ritka a népsűrűsége, nemzetközi viszonylatban burzsoá állam. Napjainkban a proletariátusnak, amelyet az éhhalál fenyeget, elismert társadalmi joga, hogy létérdekei védelmében követeléseket támasszon a bőségben dúskáló burzsoáziával szemben. Amikor tehát országunk mint proletár állam Kínától mint burzsoá államtól jogot követel gazdasági erőforrások kiaknázására, ez semmiképpen sem tekinthető imperialista hódításnak."

— Hiszen ez fasizmus! — kiáltott fel Sorge. — Gondolj csak a Hitler-féle „Lebensraum"-ra, a szomszédos népek rovására megszerzendő élettérre. Ez ugyanolyan nemzetiszocializmus, amilyennek a jelszavaival Hitler hatalomra tör Németországban.

— Hallgassanak csak ide — vágott a vitatkozók szavába Agnes Smedley —, úgy tudom, kíváncsiak voltak, mit is hoztam magammal Csianghsziból.

Smedley csaknem egy hónapot töltött a tanácshatalom körzetében, ahol a kínai Vörös Hadsereg éppen visszaverte a Kuomintang újabb támadását... Ismét találkozott számára érde-

kes emberekkel, kórházban dolgozott, kimerítő meneteket tett meg katonai alakulatokkal. Agnes olyan szemléletesen beszélt, hogy könnyű volt elképzelni a felszabadított körzetek életét.

Az utóbbi hónapokban Sorge ritkábban találkozott vele, mert hol Agnes utazott el valahová, hol meg ő tűnt el Sanghajból hosszabb időre, vagy annyi dolga volt, hogy hetekig nem kereshette fel lakásán.

Agnes most szótlanul ült, s Sorge hagyta, hadd gondolkozzék, emlékezzék. Este volt, olyan, mint egy évvel ezelőtt; a kékesszürke függönyök rajza az odakint zajló életet ábrázolta: dzsunkák, vitorlások, pálmalevélernyős csónakok... Az ablakokon ugyanúgy áramlott be a nedves levegő, hozta a folyó fűszeres illatát. Ez a merőben külsődleges hasonlóság valami mást is felidézett Sorge emlékezetében, azt a régi beszélgetést, amikor valami érthetetlen belső kényszerből az életéről kezdett mesélni, és beavatta ezt az asszonyt még mindig fájó múltjába.

Richard cigarettázott. Agnes ott ült a karosszékben, fejét a támlának támasztotta, az ablakon beszűrődő fény arcának másik felét világította meg, amelyet Sorge nem látott és élesen kirajzolta profilját. Vékony, szép karja a szék támláján nyugodott, keze fejét pedig lelógatta, mintha meg is feledkezett volna róla.

Sorgénak tetszett ez az asszony, szikrázó szürke szemével, kissé kiálló arccsontjaival.

Valószínűleg ugyanarra kalandoztak el gondolataik. Agnes így szólt:

— Akarja, Richard, hogy én is elmeséljem, az életemet?...

Sokáig hallgatott, mintha várta volna, hogy az esti szürkület fátyla még sűrűbbre szövődjön.

— Valamikor nagyon szerettem a sivatagban barangolni. A sivatag szélén, egy bányásztelepen éltünk... A sivatag végtelen, magán viseli a nyomát letűnt századoknak, amelyek elnyelték az emberi szenvedélyeket, reményeket, hőstetteket... A sivatagban az ember megfeledkezik mindenről, s úgy éreztem, hogy ott nyugalmat lelek. Aztán visszatértem, s minden kezdődött elölről.

Agnes úgy beszélt, mintha hangosan gondolkodna, nem törődött elbeszélése logikájával.

— Ma eszembe jutott anyám halála. Ott feküdt a koporsó-

ban sovány, elgyötört arccal, beesett mellén összekulcsolt agyondolgozott kezekkel. Aprócska, törékeny, bőre csupa ránc, haja teljesen ősz... Pedig negyvenéves volt, amikor meghalt.

Ha nem hajszolt volna örökös kóborlásra nyughatatlan vérem, amelyet apámtól vagy talán indián őseimtől örököltem, bizonyára ott maradtam volna valamelyik kisvárosban, férjhez mentem volna egy bányászhoz, szültem volna gyerekeket, hogy azok is tengessék életüket ezen a siralmas világon, s magam is meghaltam volna, mielőtt még megérem a negyven esztendőt...

Anyám azt mondta nekem halála előtt: „Agnes, ígérd meg, hogy tanulni fogsz." S átölelt, életemben először. Teljesen úrrá lett rajtam valamilyen ismeretlen érzés. Szenvedélyesen viszonoztam csókját. Azelőtt ilyesmi sosem fordult elő. Családunkban nem volt semmi érzelgősség — sem csókolódzás, sem gyöngédség. A nyomor kiölt belőlünk minden érzést. Hiszen rajtam kívül még négy gyerek volt...

Anya mindig kiabált velünk, apát pedig otthon csak részegen vagy komoran hallgatva láthattuk. Szüleimet annyira elgyötörte a nyomor, hogy gondolataik csak a mindennapi kenyér körül forogtak. Amióta az eszemet tudom, mindig igyekeztek kiölni belőlem minden gyengéd érzést, minden becézgetést. Pedig mennyire szerettem volna, hogy anyám egyszer az ölébe vegyen...

Úgy látszott, hogy anyám beletörődött megváltoztathatatlan sorsába, egy balszerencsés farmer feleségéből proletár lett, napszámosasszony, mosónő, elvállalt bármit, amivel némi keresethez juthatott. Apám más természetű ember volt, mindig reménykedett abban, hogy egyszer majd talpra áll, ide-oda utazgatott, örökké keresett valamit, amit sohasem talált, mind jobban elkeseredett, folyton csak ivott.

Gyakran költözködtünk. Iskolába jártam, ha az iskola közel volt, és dolgoztam, már nem is tudom, hány éves koromtól. Egyenesen az iskolából jártam gyermekeket dajkálni, mosogatni. De többnyire anyámnak segítettem a mosásban, mert ez volt fő kereseti forrásunk.

Sohasem felejtem el azt a megaláztatást, amelyet egyik jómódú iskolatársnőm névnapján éreztem. Talán udvariasságból, együttérzésből vagy ki tudja, miért hívtak meg...

Sokáig nyaggattam anyámat, hogy vegyünk valamilyen

ajándékot. A banán számomra mindig ínyencfalat volt. Fillérekbe került, de mi így sem tudtuk megfizetni. Milyen nagyszerű ajándék: banán! Más eszembe se jutott. Anyám hosszú morgás után végül beleegyezett, hogy három banánt vegyünk. Ám amikor az ünnepelt házába értem, láttam, milyen ajándékokat kapott. Egy kis asztalkán olyan holmik feküdtek, amilyenekről nem is álmodtam: aranyozott kötésű könyvek, ezüst csecsebecsék, szalagokkal átkötött dobozkák. S nekem mindenki szeme láttára oda kellett mennem az asztalhoz, és letennem a három banánt... Úgy éreztem magam, mintha kínpadra feszítenének. A gyerekek fesztelenül beszélgettek, nevettek, én meg ültem a fal mellett, és csak azzal törődtem, hogy elrejtsem szem elől kitaposott cipőmet. Az otthon olyan ünnepinek látszó ruhám itt szánalmasan szegényesnek hatott. Majd elsüllyedtem szégyenemben...

Aztán valamit kiöntöttem az abroszra, elejtettem a kanalat, s hogy ezt észre ne vegyék, inkább nem ettem fagylaltot, pedig annyira szerettem volna megkóstolni!

A lány anyja segített ki. Szelíden azt kérdezte tőlem: „Talán rosszul vagy? Ha akarsz, nyugodtan hazamehetsz." Kapva kaptam az alkalmon, s könnyeimet nyelve hazamentem a viskónkba.

Ám abban az időben én voltam az osztályban a legjobb tanuló (talán ennek köszönhettem a meghívást). Az utolsó padban ültem, s ez megtisztelő kiváltságnak számított, mert azt jelentette, hogy a tanítónő segítsége nélkül is boldogulok a leckével...

Agnes megállt, és azt kérdezte.

— Nem untatom még a locsogásommal, Richard? Meggyőződésem, hogy az emberek az ilyesmit inkább önmaguknak mondják el, mintsem partnereiknek... No, mindegy...

Ilyen volt hát a gyermekkorom! Egyébként ilyen volt egész életem is az Államokban: szürke. Sokat éheztem, még loptam is a piacon, hogy kisebb testvéreimnek enni adhassunk. Anyám úgy tett, mintha nem tudná, honnan szerzem a cipókat, a kolbászt. Apám hosszú időre eltűnt, s anyám nővére segített bennünket, aki prostituált lett. Jó asszony volt, szeretett bennünket. Aztán meghalt a nővérem, mert nem volt pénzünk orvosra. Sohasem háltam lepedőn, azt sem tudtam, hogy éjjelre le kell vetkőzni.

Egyszer aztán rám mosolygott a szerencse, egy dohánygyár-

ban kaptam munkát. Iskola után hozzám hasonló lányokkal válogattam a dohányleveleket, amelyekből férfiak szivart sodortak. A szivart sodró férfiak között megtetszett nekem egy fiatal legény, és szerettem volna valahogy magamra vonni a figyelmét. Egyszer az útjába tettem egy dohánylevéllel teli ládát, ő belebotlott, és alaposan megszidott. A tulajdonos elégedetlen volt munkámmal, kijelentette, hogy túlságosan lassan válogatom a leveleket, sokat ábrándozom... Szombaton kifizette heti béremet — másfél dollárt —, s azt mondta, hogy ne jöjjek többé...

Tizenöt éves voltam, amikor először csókolt meg férfi. Egy bányász volt. Meghívott táncolni a szomszédos ranchra, lóháton mentünk a sivatag szélén. A bajuszos bányászt öregnek láttam, holott harmincéves sem volt. Lovaink egymás mellett baktattak, s ő arról beszélt, hogy családot szeretne alapítani, majd megkért, hogy legyek a felesége. Én hajlandó is lettem volna rá, annyira vágytam egy kis szeretetre. Azt mondta, hogy az ő ranchán élünk majd, és ajándékba kapok tőle egy lovat meg egy jó revolvert. Különösen a revolver vonzott. Később szereztem is egy revolvert, és sohasem váltam meg tőle. Azon a zord vidéken mindenkinek volt fegyvere.

A bányász áthajolt hozzám, és megcsókolt. Dohány- meg savanyú izzadságszaga volt. Úgy tettem, mintha nem vettem volna észre. Aztán átvillant az agyamon, hogy a házasság gyerekeket, nyomort jelent. Megjelent szemem előtt anyám... S már bántam is, hogy viszonoztam a csókot.

A vőlegény pedig, mihelyt visszaértünk, felkereste apámat. Apám azt felelte, hogy túl fiatal vagyok még. Én pedig már gyűlöltem apámat is, aki házasságom útjába állt, a bajuszos bányászt is, akinek dohány- és izzadságszaga volt... Másnap a bányász elment falunkból, soha többé nem tért vissza.

Településünkön hamarosan sztrájk tört ki, a Colorado Társaság bányászai abbahagyták a munkát. Anyám a bányászok pártján volt, apám várakozó álláspontra helyezkedett. A sztrájkolók között széthúzás kezdődött. A társaság katonaságot kért segítségül, a kezdeményezőket letartóztatták, de a bányászok ellenállását nem a katonák törték meg, hanem az asszonyok, akik nem tudták tovább nézni az éhező gyerekeket. Szörnyen meggyűlöltem az igazságtalanságot, a jogfosztottságot...

Még mielőtt elvégeztem volna az iskolát, tanítónő lettem, bár magam is meglehetősen műveletlen voltam. Úgy gondolták, hogy bányászgyerekeknek, kiváltképpen mexikóiaknak én is megfelelek. Isten háta mögötti helyen éltem, olyan emberek között, akiknek a szemében a mi településünk is fővárosnak tetszett. Ritkán mentem haza. Otthon tisztelettel néztek rám, a tanítónőre. Egyszer aztán táviratot kaptam, hogy anyám súlyos beteg. Nem is kelt fel többé. Rám hárult húgom és két fivérem felnevelésének a gondja.

Később a városba költöztem, nagynénémhez, megtanultam a gép- és gyorsírást, egy szerkesztőségben helyezkedtem el gépírónőnek. A szerkesztő jóindulattal viseltetett irántam. Idősebb, művelt ember volt, úgy éreztem, olyan hozzám, mint apa a lányához. Ám egyik alkalommal ott tartott túlórázni, s amikor magunkra maradtunk, erőszakkal magáévá akart tenni... A szerkesztőségből persze távoznom kellett.

Nemsokára férjhez mentem. Férjem szocialista volt, skandináv származású amerikai. Valamilyen csatornát épített a sivatagban, s mindig hosszú időre ment el, magamnak kellett gondoskodnom önmagam és testvéreim eltartásáról. Akkor már San Franciscóban laktunk. A házasság nem hajtott igába. Ám egyszerre csak azt éreztem, hogy anya leszek. Pánikba estem, bár lelkem mélyén ébredezett az anyaság. Mégis azt írtam férjemnek: „Gyere, ments meg ettől. A te bűnöd. Különben végzek magammal..."

Szelíden próbált jobb belátásra bírni, de én megmakacsoltam magam. Felkerestünk hát egy orvost. Amikor visszanyertem eszméletemet, férjem ott ült az ágyamnál és mosolygott. Meggyűlöltem ezért a mosolyáért. Most testem-lelkem vágyott a gyermek után. Hogy merészelt mosolyogni?!... Házasságunk nem sikerült. Elváltunk.

Nyilván a családommal sem törődtem eléggé, bár majd belegebedtem a munkába. Kisebbik öcsémet letartóztatták lopásért. Kölcsönkértem egy kis pénzt, és elküldtem neki a börtönbe. Amikor kiszabadult, földmunkás lett, de hamarosan életét vesztette, egy csatornaépítésnél ráomlott a föld. Másik öcsém önkéntesként belépett a hadseregbe. Javában folyt a világháború, és az Egyesült Államok arra készült, hogy belép a szövetségesek oldalán. Öcsém igazán nem akart harcolni: Azt írta nekem: „Meguntam az éhezést, belépek a hadseregbe..." Még tizennyolc esztendős sem volt.

A háborút is meggyűlöltem. Barátaim hívtak, kapcsolódjak be a háború elleni harcba, s én bekapcsolódtam. Végül aztán letartóztattak bennünket, börtönben tartottak, míg véget nem ért a háború. Megismerkedtem a börtönkoszttal, a nyirkos cellákkal és a falhoz erősített vaspriccsekkel.

A kihallgatásokon egyre azt firtatták, nincs-e bennem német vér, mert akkor könnyebben vádolhattak volna kémkedéssel. A börtönben történt az a szócsata a szövetségi tisztviselővel, aki azt vetette a szememre, hogy nem vagyok amerikai.

A háború után Németországba utaztam, továbbtanultam, írtam, s lám, most itt vagyok Kínában. Egyik barátom egyszer ezt mondta nekem: „Nem fontos, melyik országban dolgozik az ember, csak a szabadságért munkálkodjon." S nem akarok addig nyugalmat magamnak, amíg ebben a világban sok minden meg nem változik . . .

Ez minden, amit el akartam mondani, Richard. Az Egyesült Államokba soha többé nem térek vissza. Ott az emberek farkasok. Úgy látszik, mégis sikerült emberré válnom, de mekkora áldozatba került ez nekem és hozzátartozóimnak abban az országban, amelyben a vállalkozói szellem uralkodik. Hamarosan negyvenéves leszek, s egy nő ebben az életkorban már nem a saját boldogságával törődik. Most pedig, Richard, indulás haza. Nagyon későre jár . . .

Sorge a sötétben egyik cigarettáról a másikra gyújtott.

Agnes felállt, erre ő is felkászálódott.

— Most én is azt mondom, amit maga nekem mondott: maga nagyon magányos . . .

Az asszony az ajtó felé ment, Richard követte. A sötétben éppen csak a körvonalait láthatta Tetszett neki az asszony, s átkarolta a derekát. Agnes gyengéden eltolta a kezét:

— Nem szabad, Richard, én is megfeledkezhetek magamról . . .

Kinyitotta az ajtót, és kezet nyújtott a férfinak. Az ajtó becsukódott, és Sorge még hallotta, amint Agnes kétszer ráfordította a kulcsot . . .

1932 őszén Hozumi Ozaki elhagyta Sanghajt. Szerkesztősége visszarendelte Tokióba. Sorge próbálta rávenni, hogy maradjon, mert nagy szükség van rá. Ozaki mosolyogva ezt válaszolta:

— S ki tart majd el, Richard? A mi közös munkánk nem jövedelmező. Meggyőződéséért az ember nem kap pénzt...

Ozaki a legközelebbi hajóval családostul elutazott Japánba, s nem sokkal ezután Sorge azt az utasítást kapta Moszkvából, hogy az ügyeket adja át Klaasnak, ő maga pedig, mihelyt a körülmények engedik, térjen vissza a Központba.

Kellemetlen, hűvös idő volt, amikor Sorge elutazása előtti este Smedleyvel sétálgatott a néptelen parkban. Bandukoltak a kiszáradt füvön. A fák ágai között fütyült a szél. Agnes megállt egy hatalmas fa messzire kinyúló ágai alatt, keresett valamit a fűben, s amikor megtalálta, odanyújtotta Sorgénak.

— Emlékszik még, Richard, mit mondott nekem a barátságról?

— Persze, hogy emlékszem!

— Ez a mimózafélékhez tartozó akác. Nézze csak, milyen élénkpirosak a megérett hüvelyben a magok. A fa kínai neve: „Emlékezz ezer évig", s a magvait barátoknak adják emlékbe. Fogadja hát el tőlem. Egy régi költő csodálatos verset írt róluk. Elmondjam?

E piros magvak mint a babszemek
Dél völgyeiben ertek langy melegben.
Barátodnak bőséggel szedegesd,
És bánatomban vigasztalj meg engem...

Agnes kikísérte Richardot a pályaudvarra. Amikor a vonat elindult, magasra emelte a kezét, és így állt mozdulatlanul, míg az egyre távolodó szerelvény el nem tűnt a szeme elől...

Sorge egy ideig kénytelen volt Pekingben maradni, mert Sanhajkuanban, a Kínai Fal közelében újabb fegyveres konfliktus támadt, ezért nem közlekedtek a vonatok Mukden és Kirin felé. A lapok azt írták, hogy egy ismeretlen kínai diverzáns gránátot dobott a peronra, amikor éppen ott állt egy japán katonai szerelvény. Áldozatok nem voltak ugyan, de a Kwantung-hadsereg megszállta Sanhajkuan körzetét a Kínai Faltól délre. A hírekben szó esett arról is, hogy az incidens időpontjában Doihara ezredes ott volt a sanhajkuani állomáson.

A vasúti összeköttetés egy teljes hétre megszakadt. Amint a forgalom újra megindult, Sorge az első vonattal elutazott Moszkvába. A sanhajkuani állomás félnapi útra volt Pekingtől. A japán agresszió túlterjedt már Mandzsúria határain.

A szerelvény nem állt sokáig a pályaudvaron. Az utasok nem hagyhatták el a vagonokat, a peronon megerősített japán őrség állt. A vonatablakból látszottak a vasútig leereszkedő hegyek. A sziklás hegygerinceken húzódott a magas, több méter széles fal a lőrésekkel, őrtornyokkal, amelyet még az ókorban építettek, hogy feltartóztassák a nomádokat. Ma már nem véd senkit. Vajon milyen irányban terjeszkedik majd tovább a japán agresszió? Sorgénak eszébe jutott, mit mesélt Kawai arról az olajfoltról, amelyet Itagaki Mandzsúria vázlatos térképére csöppentett. A folt egyre terjeszkedett; Mandzsukuo olyan állam, amelynek nincsenek határai.

Sorge nem tudta, miért rendelik vissza Moszkvába. Bizonyára új munka vár rá. Vajon hol?... Talán Németországban?... Ott igen éles a helyzet, Hitler makacsul tör a hatalomra... Mit lehet tenni, ha egyszer ott van rá szükség... Hogy is mondta Agnes?... „Nem fontos, melyik országban dolgozik az ember, csak a szabadságért munkálkodjon..." S ha valaki a szovjet ország védelmében fáradozik, talán nem az emberiség szabadságáért munkálkodik?!

Richard Sorge háromévi távollét után azzal az érzéssel tért vissza Moszkvába, hogy teljesítette kötelességét, s kész továbbra is szolgálni hazája védelmét, bárhol követeli is meg ezt az ügy, amelynek életét szentelte.

Moszkvában kemény fagy fogadta, a kora reggel rózsaszín ködében fakó tollbokrétaként emelkedtek a füstoszlopok a házak kéményeiből, az utcai nyüzsgésbe bele-belezengett a villamosok csengője. Moszkva a régi volt, mégis valahogy más. A teret, amelyre a Jaroszlavli-pályaudvarról kilépett, eltorlaszolta az épülő metró fúrótornya, a kapun éppen egy teherkocsi hajtott ki még nyirkos, meg nem fagyott agyaggal.

Az Ohotnij rjadon már nem állt a templom, s baloldalt, a régi boltok helyén egy épülő szálloda állványai emelkedtek.

A kocsi felkapaszkodott egy meredek lejtőn, és kiért arra a térre, amelyen a Szabadság-emlékmű áll. Sorge szerette ezt az emlékművet az Alkotmány szövegét tartalmazó réztáblákkal, amelyeket valamely cár beolvasztott szobrából öntöttek... Még egy háztömb, s a kocsi megállt egy márványoszlopos, elegáns szálloda előtt. Itt lakott Sorge máskor is.

Az elvtárs, aki Sorgét a pályaudvaron fogadta, közölte vele, hogy a Znamenszkij pereulokban várják. Sietve átöltözött, kiment az utcára, felpattant egy villamosra, mert éppen arra

támadt kedve, hogy villamoson menjen az Arbatig. Itt is mindent újjávarázsoltak, eltűnt a templom, amely eltorlaszolta a teret, s így hatalmas szabad térség nyílt... Sorge Gogol szobra mellett elindult a bulváron, majd az egyik sarkon befordult a mellékutcába, megállt egy sárga villa díszes kapuja előtt, és megnyomta a csengőt. A csengetésre berregő hang válaszolt, automatikusan kinyílt a kapu zárja. Sorge belépett, felment az ismerős fehér kőlépcső tizenkét fokán a korláttal övezett kis teraszra, az ügyeletes ablakához...

Egy perc múlva már bent is volt Berzin előszobájában. Berzin titkárnője, Natasa eltűnt a dolgozószoba ajtajában, s odabent felharsant az Öreg hangja:

— Hívd csak be, hívd be ezt a kínai alattvalót... — S közben Berzin meg is jelent az ajtóban, és keményen átölelte Richardot. — Gyere, gyere, mesélj már...

A titkárnő becsukta mögöttük a párnázott ajtót... A beszélgetés igen hosszúra nyúlt, Natasa többször is friss teát vitt be nekik, de az mindig érintetlenül maradt az asztalon.

„Olyan szomorú vagyok, legszívesebben sírva fakadnék... Minden olyan szép volt, s most ekkora bánat ért. Mamával Moszkvába utaztunk. Még mindig nem heverte ki apa halálát. De mintha már jobban volna, a professzor szerint elmúlt a veszély. Éppen haza készültünk, amikor gyászkeretben jelentek meg a lapok. Meghalt Frunze. Mama kiment a pályaudvarra, és eladta a jegyünket.

Mama azt meséli, hogy apa valamikor találkozott Frunzéval, de én egyáltalán nem ismertem, mégis csaknem ugyanúgy szenvedek, mint két évvel ezelőtt, amikor apa meghalt. Frunze szombaton halt meg, s vasárnap kimentünk a Szakszervezetek Háza előtti térre. Már sötét volt, messzire nyúltak a sorok. Az emberek szótlanul álltak a nagy pelyhekben hulló hóban, s úgy festettek, mintha megőszültek volna. A sor igen lassan haladt.

A Szakszervezetek Háza gyászba borult. A tükröket letakarták fekete selyemmel, a csillárokra kreppet borítottak. Valahonnan zene hallatszott, a zenekar gyászindulókat játszott. A szomorú dallamtól elszorult az ember szíve. Beértünk az Oszlopcsarnokba. Mihail Vasziljevics ott feküdt virágok és koszorúk között. Kedves, drága Frunze elvtárs! Képtelen vagyok szavakkal kifejezni, mit éreztem abban a percben. Miért halt meg, miért nem tehettünk ez ellen semmit! Ott, az Oszlopcsarnokban megfogadtam, hogy legalább egy parányit igyekszem hasonlítani Frunze elvtárshoz, hogy hamarább befejezzük azt az ügyet, amelyért ilyen nagy emberek meghalnak.

Milyen jelentéktelenek vagyunk mindannyian az ilyen emberhez képest! De esküszöm, hogy Frunze elvtárs mindig példa lesz számomra."

„Elhatároztam, hogy elbeszélést írok, igazit, fejezetekkel. Címet még nem találtam. A lányok azt mondják, nem fog sikerülni, de én azért csak írom. Először vázlatokat készítettem, aztán a fogalmazványokat letisztáztam, javítgattam, kiegészítettem, majd újra leírtam, s így írogatom már egy esztendeje, de még senkinek sem mutattam meg. Jóformán senkinek.

Vajon az írók hogyan írják elbeszéléseiket, hogyan fejtik ki gondolataikat, hogyan fűzik mondataikat, hogyan írják le az eseményeket? Persze, nekik könnyebb. Marija Filippovna (az irodalomtanárnőnk) azt mondja, hogy ismerni kell az életet, én viszont még csak tizenhat éves vagyok. Tudom, hogy a hősökkel együtt kell érezni, izgulni, átélni az eseményeket, de nekem ez egyelőre nem megy. Sok könyvet olvastam a szerelemről, embereink életéről, de ez bizonyára nem elég, tulajdonképpen semmit sem tudok. Talán jobb volna verset írni, de én elbeszélést szeretnék. Azt mondják, meg kell rajzolni a jellemet, csakhogy én még azt sem tudom, milyen a saját jellemem. Így aztán jóformán mindent ki kell gondolnom.

Összebarátkoztam egy fiúval, tetszik nekem, mesélt az első szerelméről, beleszeretett Szonyába. Azt mondja, lélegzetvisszafojtva szokott elmenni a háza előtt, Szonya pedig nem tud az egészről semmit. A fiú tőlem kért tanácsot, hogyan hozza Szonya tudomására. Ő komszomolista, Szonya pedig nem az. Van ez így! Szonya a templom közelében lakik, énekel a kórusban, és Vologyka még a templomba is eljár. Miatta. Ott áll és bámulja. Azt mondja, nagyon szép, amint körülötte égnek a gyertyák, és szemében tükröződik a fény, az arca viszont árnyékban marad. Pedig én nem találom különösen szépnek. A szerelmesek valószínűleg olyasmit is látnak, amit mások nem vesznek észre. Érdekelne, hogyan alakul majd a kapcsolatuk. A fiú nemrég szigorú titoktartás mellett elmondta nekem, hogy nemcsak a templomba jár el, hanem vasárnaponként még a toronyba is felmászik. Felkapaszkodik a harangok fölé, oda, ahol a galambok fészkelnek. Azt mondja, érte akár a keresztre is felmászna. S mindezt azért teszi, hogy felülről nézhesse Szonyáék házának udvarát és kapuját. Ott ül a harangok fölött, akár a galamb, és a kerek kis ablakon addig leselkedik, míg meg nem pillantja őt. Utána egész héten át boldog. Vologyka persze után viselkedik, ezt meg is mondtam neki. Mire jó ez? Még összetöri magát egy szép na-

pon... Szonyát azért egy kicsit irigylem, jó úgy élni, hogy valaki szeret, még ha nem tudunk is róla."

„Vologyka Zsigalin kitüntette magát az egész iskola előtt. A dolog a következőképpen történt. Társadalomismereti óránk volt. Maruszjával a második padban ülünk, Vologyka pedig Jerohinnal mögöttünk, a harmadikban. Hallom, amint egyikük azt mondja: »Gyáva vagy, nem mered levágni.« »Még hogy én nem merem?!...« Kiderült, hogy Maruszja hajáról beszéltek. Hosszú, sűrű hajfonata volt, csaknem a térdéig ért. Ekkor megszólalt a csengő. Mihaljov elénk áll árulkodni: »Maruszja, nézd csak, a hajad...« És csakugyan, Jurka Jerohin egyik kezében zsebkés, a másikban meg a hajfonat vége, igaz, egészen pici, de mégis kár érte; Maruszja elsírja magát, és kifut a tanteremből. Grisa Veszelov azt mondja: »Nem lehet ilyet csinálni, fiúk, társadalomismereti órán...« Ő a titkára komszomolista sejtünknek. Valaki megkérdezte: »Matematikaórán talán lehet?« Erre Vologyka is megszólal: »Mit bántjátok Jerohint! Azt mondták neki, hogy csinálja, hát csinálta.« Erre mind nekirontottak Vologykának: »Ha neked azt mondják, mássz le a kútba, lemászol?« — »Lemászom!« — »Hát akkor mássz le!« — »Meg is teszem...«

Persze, Vologyka ezt csak úgy első mérgében mondta, de immár nem volt mit tennie. Az egész osztály kifutott az iskolaudvarra, a pedellustól hoztak egy kötelet, és leeresztették a kútba. Most már a kisebbek is odasereglettek, az egész iskola. Maruszja is kijött, sápadtan, kezét a melléhez szorítva, és egyre csak azt suttogta: »Nem szabad, nem szabad«. Vologyka Zsigalin pedig bemászott a kútkáván, és lefelé ereszkedett.

Sokáig lent volt, aztán mind felüvöltöttek, s húzni kezdték a kötelet. Vologyka vizes fejjel mászott ki. Bizonyságképpen megnedvesítette a haját. Maruszja hajáról persze mindenki megfeledkezett. Vologyka volt a nap hőse...

Együtt mentünk hazafelé, mert egyfelé vitt az utunk. Azt mondta nekem: »Te, Irka, nem értesz ebből semmit. Jerohin azért vágott le Maruszja hajából, hogy magára vonja figyelmét. Beleesett...«

Szonyával nem ment semmire. Szonya egy másik fiúval jár, a szomszéd iskolából. Vologyka büszke. »Ha így van — mondta —, hát vigye az ördög!«"

„Az elbeszélés írásával felhagytam. Igaz, Vologyka azt mondja, ha ő szerkesztő volna, az ilyen elbeszélést feltétlenül megjelentetné, de én ezt nem hiszem. Nem is ez a fontos. Persze, hiányzanak belőlem az elbeszéléshez szükséges érzelmek, bár most elfogott valami mély érzés, ami talán még nem szerelem, de erős, igen erős vonzalom. Megírhatnám a teljes igazságot, csakhogy most éppen összekülönböztem vele, ezért is hagytam abba az írást, de lehetséges, hogy majd folytatom.

Abból, amit barátságnak véltem, vonzalom lett. Vologya derék fiú, rendes, bátor, mégsem fogok vele találkozni soha többé. Még a vizsga előtt egyszer együtt tanultunk, s amikor elfáradtunk, sétálni mentünk a parkba. Leültünk egy padra, s újra szóba hozta Szonyát, arról beszélt, hogy milyen csalókák az érzelmek. Akkor azt hitte, örökké szeretni fogja, most meg eszébe sem jut. Aztán váratlanul átölelte vállamat, és megcsókolt. Írni is szégyellek róla. Kitéptem magam karjai közül, és elfutottam. Amint hazafelé mentem, hallottam mögöttem a lépteit, de nem néztem vissza. Ő sem sietett, nem próbált utolérni. Az iskolában nem beszélünk egymással. Ha folytatom az elbeszélést, megírok mindent, ahogy volt.

Az iskolát elvégeztük. A banketten reggelig együtt maradtunk. Jól éreztük magunkat, mégis szomorúak voltunk. Megbeszéltük, hogy minden ötödik esztendőben találkozunk ezen a napon a kivégzett kommünárok emlékművénél, amely a parkban, a parton áll.

Most azon kell gondolkodnom, mit csináljak tovább. Amikor betöltöttem tizenhetedik évemet, mama ideadta elolvasni a papa naplóját. Alig emlékszem már apára, csak azok a napok élnek elevenen az emlékezetemben, amikor a haláláról értesültünk. Fél évvel később szereztünk tudomást róla. Milyen csodálatos ember volt! Pása bácsit is szeretem, de ez más. Őt máig sem tudom papának nevezni. Mama öt évvel apa halála után ment hozzá. Mostohaapám nevét viselem. Tudom, hogy szeret engem, én is szeretem őt. Hogy ne szeretném, apám barátja, együtt voltak partizánok, sokszor mesél róla. Ezért is szeretem, és különösen hálás vagyok neki. Milyen csodálatos emberek mind! Talán róluk kellene írnom.

Mama sokat beszélt nekem papáról, és mindig sírtam, amikor elmondta, hogyan halt meg.

Minderről csak akkor szereztem tudomást, amikor apa naplóját elolvastam. Anya egy éjszakára adta ide nekem, és nem

tettem le reggelig. Aztán visszavette, újságpapírba csomagolta, szalaggal átkötötte és a komódba rejtette, ahol legféltettebb kincseit őrzi. »Most pedig, Iruska, amikor csak akarod, előveheted papa naplóját. Már felnőtt vagy.«

A vizsgák után újra meg újra elolvastam a naplót, s úgy döntöttem, hogy én is mikrobiológus leszek, mint apa. Én is harcolok majd a pestis, a tífusz, a kolera ellen, minden olyan betegség ellen, amely az emberiséget fenyegeti. Így lesz, mert apám lánya vagyok."

„Emeletünkön a lépcsőházból három ajtó nyílik, három lakás. A mi lakásunk kétszoba-konyhás. Az Októberi Forradalom évfordulója előtt költöztünk be, mostohaapám kapta a lakást a területi végrehajtó bizottságtól munkájáért, érdemeiért. Valahogy rosszul is érzem ezért magam. Mennyivel vagyunk mi különbek másoknál? Mellettünk három szobában három család lakik, szemben velünk pedig kettő: egy professzor a feleségével és a lányával, az egyik szobában pedig Jerohin a nénjével. Szülei még a polgárháborúban elpusztultak. Jerohin a Komszomolban dolgozik, instruktor, szörnyen fontoskodik. Én másodéves egyetemista vagyok. Én is fontoskodom, s reggeltől estig ott rostokolok az előadásokon. Nem is hittem volna, hogy ilyen érdekes. A mikrobiológia a jövő tudománya. Végképp eldöntöttem már, mit csinálok majd az életben: a patogén baktériumokkal, a kórokozókkal foglalkozom. Új, soha nem látott világ tárul fel előttem. Emlékszem, mennyire meghökkentettek az első órán a professzor szavai (most a szomszédunkban lakik). A lábunk alatt a talaj minden köbcentiméterében baktériumok milliárdjai élnek! Milliárdok. Ha bármelyik faj akadálytalanul fejlődhetne, ha volna elegendő táptalaj, annyira elszaporodna, hogy tíz nap alatt akkora telep fejlődne ki, mint az egész földgolyó... S még semmit, jóformán semmit sem tudunk róluk. Vannak közöttük jó és rossz baktériumok, akár az emberek. Én az ellenségekkel akarok majd foglalkozni: a pestissel, a kolerával, a lépfenével. Brr, rágondolni is szörnyű. Most már tudom, hogy a lépfene baktériumai évtizedekig életben maradnak, a pestis baktériumai pedig még tovább. Az életemet annak fogom szentelni, hogy megszabadítsam a világot a fertőző betegségektől.

Ígéretet kaptunk arra, hogy a második évfolyam után Mongóliába küldenek gyakorlatra. Pompás lesz!

Vologyka bevonult a hadseregbe, valamelyik katonaiskolában tanul. Különben is a gyerekek mind szétszéledtek. Csak Jurka Jerohinnal szoktam találkozni, olykor fel is jön hozzánk, nem tudom, hozzám-e vagy anyámhoz. Nagy a barátság közöttük, mama ıstápolja. Az elbeszélést csak nem fejeztem be..."

„Itt vagyok hát Mongóliában. Egy expedícióban veszek részt, amely a marhavésszel foglalkozik. Az expedíció kicsi, jól összeforrott kollektíva. Az ország délkeleti részében dolgozunk, a kínai határ, pontosabban Mandzsúria közelében. Az anyag előzetes feldolgozását Ulánbátarban végezzük majd, aztán hazautazunk.

Engem Javorszkij epidemiológus mellé osztottak be, aki egy kiegészítő témát is vállalt: „A rágcsálók szerepe a pestis terjesztésében."

Az egész napot a sztyeppben töltjük. Már vagy tizedszer leégtem, cafatokban hámlik a bőröm. Rágcsálókat fogdosunk, összeszedjük róluk a bolhákat, és megszámoljuk őket. Bolhavadászoknak csúfolnak bennünket. S mindannyiszor azt is hozzáteszik, hogy a bolhavadászathoz fürgeség kell. Ez lett a legfelkapottabb élc, s Javorszkij már megígérte, hogy ötletszegénységért büntetni fogja mindazokat, akik ezt az elcsépelt viccet elsütik. Ám egyelőre ez sem segít.

Elutazás előtt újra elolvastam apa naplóját. Kiderült, hogy mama legelőször nem is adta oda nekem az egészet. Papa Mongóliában dolgozott valamilyen fontos munkán. Mennyire szeretném nyomon követni az expedícióját. Nemrég hallottam, mi lett a sorsa a bogdo-gegennek, az élő istennek, akiről apám írt. Vagy tíz évvel ezelőtt meghalt, mint magatehetetlen, vak, szifiliszes aggastyán. Az özvegye még él, láttam is! A Góbi ajmakban él, nem messze táborunktól. Egyszerű arat asszony, szarvszerű hajviselettel, amelyet a saját hajából és valamilyen házilag főzött csirizből készít. Koszos köpenyben — deliben — jár, s valahogy olyan álmatag, ápolatlan, hogy az ember viszolyog tőle. Jószágot legeltet a sztyeppben, gyűjti a száraz trágyát, azzal tüzel a jurtájában. Istenség! A huszadik században!

Az új hubilgánoknak a Mongol Köztársaságban megtiltot-

ták a reinkarnációt. Ilyen kormányhatározat született. Ezt megelőzően a népi forradalmi párt kongresszusán külön is foglalkoztak a hubilgánok sorsával. A bogdo-gegen lelke állítólag nyolcszor költözött át egyik emberből egy másikba, kilencedszerre azonban megtiltották... Milyen nevetséges. Úgy döntöttek, hogy előbb a tibeti dalai lámától kérnek magyarázatot. Feljegyeztem magamnak a határozat szövegét:

»Dzsibzon Damba Hutuhta a nyolcadik reinkarnációig nagy érdemeket szerzett az állam és az egyház előtt. Miután a nyolcadik reinkarnálódott felszabadította a néptömegeket a kínai elnyomás alól, és lerakta az állam alapjait, bemutatta a mulandóság törvényét, és eltávozott az élők világából.

A jóslat úgy szól, hogy a bogdo-gegen reinkarnációja után kilencedik nem lesz. Sambala tartományban kell újjászületnie Hansanda nevű harcosként. Ezért nincs semmi szükség kilencedik hubilgánra. Mivel azonban mi csak egyszerű tanítványai vagyunk, és értetlen elménkkel meg földi szemeinkkel képtelenek vagyunk végleg eldönteni, hol az igazság, ezért határozatilag kimondjuk: megbízzuk a Mongol Népi Forradalmi Párt Központi Bizottságát, forduljon a dalai lámához az igazság végleges tisztázása céljából.«

Ezt Dzsamszaran mondta el nekem, a mongol Tudományos Bizottság elnöke, egy okos, művelt ember, aki külsőleg semmiben sem különbözik egy arattól: gutuliban (amolyan csizmafélében) járt, széles övvel összefogott köpenyt viselt. Néhány napig voltunk Ulánbátarban a Tudományos Bizottság vendégei, mielőtt az expedícióval útnak indultunk volna.

Naivul megkérdeztem Dzsamszarantól, vajon nem lehetett volna-e ezt a dalai láma nélkül elintézni. Dzsamszaran lenézően végigmért (mit érthet egy lány az ilyen dolgokhoz!), és valóságos előadást tartott nekem:

»Mongólia egészen sajátságos ország: a fejlődés kapitalista útjának megkerülésével haladunk a szocializmus felé. Ám alig néhány esztendeje, hogy megszüntettük a hamdzsilgát, a jobbágyrendszert, s a férfilakosságnak csaknem negyven százaléka mind a mai napig láma, vagyis szerzetes. A felső papságnak óriási a befolyása. Ezzel számolni kell. Előbb megjelent egy törvény, amely megtiltotta, hogy a népi kormány engedélye nélkül keressék azt a fiúgyereket, akibe a bogdo-gegen lelke átköltözött. És csak három évvel ezelőtt tiltottuk meg végleg az élő isten reinkarnációját. Pedig nálunk csaknem

minden kolostornak megvan a maga hubilgánja, aki alacsonyabb rangú ugyan, de akadt közöttük olyan is, aki már a tizennyolcadik újramegtestesülést képviseli. Ez a vallási szokás Dzsingisz kán korába nyúlik vissza. Mint látja, mindez nem olyan egyszerű.«

Dzsamszaran azt is elmondta még, hogy a japánok Mandzsúria elfoglalása óta támogatják a pancsen lámát, és őt tekintik a bogdo-gegen utódának. A pancsen láma a forradalom után Barguba szökött, és onnan tartja fenn a kapcsolatot a kolostorokkal. Már szédültem ettől a sok mindentől, amit hallottam. Kiderült, hogy a népi kormány első miniszterelnökét, Szajn Noin-hant, a bogdo-gegen palotájában megmérgezték, Szuhe Batort pedig szintén megmérgezték a lámák az élő isten titkos utasítására. Szuhe Bator egy vadászaton megfázott, s a lámák gyógyszer helyett mérget adtak neki, amely lassan hatott. Azt beszélik, hogy a lámaista szerzetesek felülmúlhatatlan méregkeverők, s hogy a tibeti orvostudománynak van egy külön ága, amely a mérgekkel foglalkozik. A bogdo-gegen körül éltek a legfőbb méregkeverő lámák. Ezt még apám naplójában olvastam, s ugyanezt mondta Dzsamszaran is. Lámák bármit meg tudnak mérgezni, akár gyeplőt, nyerget, ruhát is, nem is szólva az élelmiszerekről vagy gyógyszerekről, amelyektől a beteg először gyógyulni látszik, majd hirtelen meghal. Ez történt Szuhe Batorral is.

Eredetileg más vidékre kellett volna mennünk, de délkeleten takonykór pusztított, így oda küldtek. A vész hirtelen tört ki, a járványok különben is mindig hirtelen jönnek, akár a földrengés. Ám a mongolok elmondták, hogy jószáguk akkor kezdett hullani, amikor nyájukhoz néhány idegen teve és ló csatlakozott. Micsoda meghökkentő megfigyelőképesség! Az aratok a tevék nyomaiból és más, teljesen érthetetlen jelekből pontosan tudják, kié egy-egy állat. Ezúttal azonban a tevék Barguból, a határ túlsó oldaláról jöttek. Csakhogy Mandzsúriában nem pusztított semmiféle járvány, a mongolok mindent tudnak, »drót nélküli távírójuk« kifogástalanul működik. Javorszkij azt mondja, érdemes a járvány okaival behatóbban foglalkozni."

„Főiskolánkon tanult egy Okszana Orlik nevű lány. Néhány évvel idősebb nálam, s a harmadik évfolyam elvégzése után abban az esztendőben ment gyakorlatra, amikor én az

első évfolyamot kezdtem. Alig ismertem, csak néhányszor láttam az ebédlőben és gyűléseken: sovány, magas lány, az arca keskeny, csodálatosan szép profillal, mintha kemény kőből faragták volna. Azért is maradt meg az emlékezetemben. Néhány hónapra Mongóliába utazott, de a gyakorlatról nem tért vissza. Írt egy beadványt, amelyben évhalasztást kért, ezt meg is kapta, de aztán egyáltalán nem írt többé. A dékáni hivatalban megkértek, tudjam meg Mongóliában, mi lett vele, miért nem folytatja tanulmányait. S lám, csaknem véletlenül össze is futottam vele.

Élelmiszert mentünk vételezni az ajmak központjába, amely a Góbi-sivatag szélén feküdt, homokos sztyeppel körülvéve. Útközben elromlott az autónk: »eltűnt a szikra«, ahogy a sofőr bánatosan közölte velünk, miután órákig matatott a motorban. Végül megkerült a »szikra«, de Dolon Dzagodajba későn érkeztünk, ott kellett töltenünk az éjszakát. A bajsinban, a település egyetlen lakóházában szálltunk meg. A többi csupa jurta volt, szétszórva a sztyeppben. Ott állt még egy kis bolt is, nagy lakattal az ajtaján, mellette pedig a gyógyszertár.

Amerre a szem ellát, víztelen sztyepp, sehol egy fa, csak egészen messze, a homokban tűnik fel néhány kis liget bütykös szakszaulokból. A település ennek ellenére a Dolon Dzagodaj, vagyis hetven forrás költői nevet viseli. Valamikor itt bizonyára kutak voltak, különben hogy is élnének az emberek a sivatag szélén.

Okszanát azonnal megismertem. A patikától a bajsin felé tartott. Az egyik karja megrakva csomagokkal, amelyeket még az állával is fogott, másik kezében pedig egy üveg valamilyen átlátszó folyadékkal. Nevén szólítottam, mire meglepetten rám nézett. Úgy vettem észre, hogy kellemetlenül érinti a találkozás.

Kiderült, hogy gyógyszerért jött az ajmakba, s néhány urtonra lakik az ajmak központjától; éppen egy arra tartó gépkocsira vagy tevekaraványra vár, hogy hazatérjen. Az urton egy meghatározhatatlan hosszmérték, amellyel az utakat mérik. Egy urton lehet tizenöt-tizenhat verszt, annyi, amennyit egy ló megtesz két kút között, két postaállomás között, ahol régebben lovakat lehetett váltani.

Együtt vacsoráztunk, és lefekvés előtt sétáltunk egyet a sztyeppben. Az éjszaka sötét volt, s én azonnal elvesztettem a tájékozódást, fogalmam sem volt, merre van a bajsin, illetve

az egész település. Úgy tűnt, hogy csak sztyepp vesz körül, tele titokzatos neszekkel, suhogással, vadállatok és éjjeli madarak visszafojtott hangjaival. Okszana mindezzel nem törődve, nyugodtan lépkedett mellettem. Úgy járkált itt, mint valami parkban, ahol minden ösvényt ismer. Kopott, elnyűtt, fakó kabátot, színehagyott, régóta nem tisztított, letaposott sarkú cipőt viselt.

Elmondtam, mivel bíztak meg a dékáni hivatalban. Okszana cigarettát vett elő a zsebéből, és rágyújtott. A fellobbanó gyufa megvilágította profilját. Arca elvesztette hajdani leányos lágyságát, de most talán még szebb, mint volt. Mohón leszívta a füstöt, s egy ideig hallgatott. Lábunk alatt ropogott a homok.

»Sohasem megyek el innen — mondta, s valahogy furcsán elmosolyodott. — Ti, civilizációhoz szokott emberek, ezt nem értitek. Magam sem értettem volna meg két évvel ezelőtt. De most... — Okszana egy pillanatra elhallgatott. — Ha akarod, elmondom, miért temetkeztem bele a korai középkorba, olyan viszonyok közé, amelyek alig különböznek Dzsingisz kán korától... Én nem siettetem az időt, s az idő sem siettet engem. Egyszerűen csak élek. Ha jól emlékszem, az első mongol kifejezés, amelyet megtanultam ez volt: ‚morgas uglo', vagyis holnap reggel. Ez annyit jelent, hogy ne tedd meg ma, amit holnap is megtehetsz. Ne siess! S én nem sietek!«

Erre volt valami ellenvetésem. Okszana leereszkedően végighallgatott (észrevettem, hogy itt gyakran leereszkedően hallgatják meg az embert, szilárdan meggyőződve a maguk igazáról), majd ennyit mondott: »Megmondtam, hogy ezt nem érted meg.«

»De miért, miért akarsz így élni? — faggattam tovább. — Ez általában nem olyan egyszerű...«

Sokáig jártuk azon az éjszakán a sztyeppet, s Okszana, feloldódva, elmondta, mi késztette arra, hogy a »kora középkorba« vonuljon vissza.

Amikor két évvel ezelőtt Mongóliába érkezett, hudonba, vagy ahogy nálunk mondják, vidékre küldték. Egy felcser mellett gyakornokoskodott, a többi diák más ajmakokba került. Nemsokára megismerkedett egy férfival, aki bőr, jószág, teveszőr felvásárlásával foglalkozott, s egyben árukezelő és könyvelő is volt. Nem nagy lumen, de valamivel vonzotta Okszanát. Maga sem tudná megmondani, mivel: talán az ere-

jével, a merészségével, gyakorlatias gondolkodásmódjával... Egyszóval Okszana beleszeretett Szaska Kondratovba. Hogy boldog-e? Bizonyára boldog, mert egy másik mongol mondás szerint él: »homa ugej«, vagyis valahogy majd csak lesz...

Szaska régen él már az országban, jól tudja a nyelvet. Azelőtt Harbinban élt, szülei fehéremigránsok, Mandzsúriában telepedtek le. Torkig volt már mindennel, s ezért jött át Mongóliába. Csak az a baj, hogy sokat iszik. Az eszméletlenségig berúg, és akkor goromba , gonosz, veri Okszanát. De ő zokszó nélkül gondját viseli, lefekteti, lehúzza a csizmáját. Reggel aztán Szaska bocsánatot kér, a lába elé borul, de hamarosan minden kezdődik elölről. Jurtában laknak, az életmódjuk semmiben sem különbözik a mongolokétól. Szaska nem olvas semmit, s már Okszana sem olvas, legfeljebb néha lapozza fel a magával hozott orvosi könyveit. A lámák megtanították a tibeti orvostudományra, s ügyes felcsernek tartják.

»De hiszen ez szörnyű!« — szaladt ki a számon.

Okszana a sötétben felém fordította az arcát:

»Szörnyű volna, ha nem szeretném Szaskát, de így — homa ugej!«

Én mégis úgy éreztem, hogy Okszana, talán tudat alatt, valahogy igazolni próbálja előttem az életét Egyszerre csak szóba hozta Röhrichet, Röhrich festőművészt, aki valamikor réges-régen elhagyta Moszkvát és a Himalájában él. Soha nem hallottam erről. Valamilyen neobuddhista közösséget alapított, s az emberek pszichés kisugárzásainak bioáramaival akarja megváltani a világot. Azt hirdeti, hogy a sugarak egybegyűjtésével a jó gondolatok olyan hatalmas generátorát lehet majd létrehozni, amely legyőzi a rosszat. Néhány évvel ezelőtt Röhrich eljött Mongóliába, az itteni orosz nyomdában kinyomtatott egy könyvet, afféle bibliát. A könyv megvan Okszanának, »Közösség« a címe. Megígérte, hogy ideadja elolvasni...

Elragadtatással beszélt ezekről az eszmékről, emlékezetből idézett a könyvből, deklamálva, mintha verset mondana. Úgy viselkedett, akár egy baptista, aki megszállottja hitének. Előbb szótlanul hallgattam, aztán vitába szálltam vele, de nem volt elég érvem, csak a meggyőződésem. Okszana azt mondta:

»A könyvet a Kelet közösségi prófétája írta, így nevezik Röhrichet. Azt hirdeti, hogy a gondolatnak súlya van, akár a

fénysugárnak vagy az elektromágneses hullámnak. Követői vannak az egész világon. De a Himalájában működik a közössége, amelynek tagjai tökéletesítik tudatukat. A pszichikai energia sugaraiban, akárcsak egy ezüstkupában, nincs helye az árulás, az önzés, mindenféle aljasság mikrobáinak. Egyszer majd Szaskával elmegyünk a Himalájába. Ott gyűjtik a pszichikai energiát, hogy megsemmisítsék a földön a rosszat. Hiszen minden rossz a gonosz gondolatokból fakad.«

»S te hiszel ebben az egész badarságban?« — kérdeztem.

»Miért ne! Talán a kommunizmus nem a világ átalakítására törekszik?«

Okszana fejében teljes a zűrzavar, de nem tudtam jobb belátásra bírni. Kitart meggyőződése mellett, a Himalájáról ábrándozik, mint valami ígéret földjéről.

Felvettük Okszanát a kocsinkra, hiszen majdnem egyfelé vitt az utunk, éppen csak két urtonnyit kellett oldalt letérnünk.

Délben érkeztünk az ajilba. Nomádok nyári táborhelye volt ez vagy húsz jurtával. A jurták egy hegyvonulat lábánál álltak, egy nagy dacan, lámaista kolostor közelében, amelyet vert fal vett körül. Az ajil lakosai azonnal a kocsi köré gyűltek. Volt közöttük egy magas, izmos, délceg legény sapka nélkül, nyitott mongol köpenyben, amely alatt rendes zakót és hímzett orosz inget viselt. Lábán vörös gutul zöld hímzéssel és olyan felhajtott orral, mint a török bocskoré. Félig mongol, félig európai. Széles arc, alacsony homlok, egy boglya összetapadt, rég nem mosott haj.

Amikor leraktuk Okszana holmiját, ő segítette le a kocsiból. Egyszerűen a karjába kapta, és a jurtába vitte. Mindjárt tudtam, hogy ez Szaska.

»Hát a holmival mi lesz?« — kiáltottam utána.

»Eh, homa ugej!« — csupán ennyi volt a válasz.

Okszana úgy feküdt a karjában, mint egy kislány, az arcáról boldogság sugárzott . . .”

„Néhány hónapig nem írtam naplót. Ez alatt az idő alatt olyan események történtek, amelyek hajszál híján tragikusan végződtek ránk nézve. Most mindenen túl vagyunk, nyugodtan beszámolhatok a történtekről. Már itthon vagyok, járok az előadásokra, visszazökkentem a rendes kerékvágásba, s olykor szinte el sem tudom hinni, hogy mindaz megtörténhetett.

De haladjunk sorjában. Az ajmak központjából éppen jókor értünk vissza, mert teljesen elfogyott az élelem, és mindenki örült, hogy végre megjöttünk. Újra nekiláttunk a munkának. Vagy három nap múlva, este felkereste nagy sátrunkat darga Cerendorzsi. A darga afféle elöljáró. A szomonban ő volt az önkormányzat elnöke. A szomonba Ulánbátarból küldték. Járt nálunk máskor is, elteázgatott, komótosan elbeszélgetett, szívta a ganzát, késő este lóra ült, és hazatért a jurtájába.

Ezúttal Cerendorzsi nagyon izgatott volt, s azt mondta, hogy haladéktalanul el kell mennünk.

»Mu bajna, mu bajna — ismételgette —, baj van, baj van. Azonnal menjetek, holnap már késő lesz.«

Javorszkij egy kukkot sem értett az egészből. Odahívta a tolmácsot.

Cerendorzsi elmondta, hogy az ajmakban felbukkantak Halzan Dorzsi osztagának lovas bargutjai, akik Mandzsúriából jöttek át. Halzan Dorzsi a jobbkeze a pancsen lámának, aki már több ízben is felkelést szított a népi kormány ellen. A pancsen láma az elhunyt bogdo-gegen helyett hubilgánná kiáltotta ki magát, és helyre akarja állítani Halhában a monarchiát. Ebben a törekvésében támogatják a japánok és a mongol fejedelmek, akik Ungern leverése után Barguba szöktek. Olyan hírek keringenek, hogy ezúttal a sárga vallás csapatai között van maga a pancsen láma is. Cerendorzsi kételkedik ebben: a pancsen láma ravasz és óvatos ember, nem merészkedik ide idő előtt. A szomszédos dacanban azonban a kolostor előtt tarka díszsátrat állítottak fel az élő isten fogadására. A lámák egyébként is káros propagandát folytatnak. Ezt Cerendorzsi nagyon jól tudja.

Tegnap Halzan Dorzsi osztagai két urtonra voltak táborhelyünktől, holnap már itt lehetnek.

»Egyelőre szabad az út Ulánbátar felé, el kell mennetek — hajtogatta Cerendorzsi. — Talán még sikerül átjutnotok. Mi is a hegyekbe megyünk, mentenünk kell a jószágot meg az embereket.«

Javorszkij akadékoskodott. Inkább csak korán reggel kellene indulni, mert éjjel még könnyebben belebotlunk a bargutokba. Cerendorzsi szótlanul végighallgatta az ellenvetéseket. Amikor Javorszkij kifogyott már az érvekből, csak annyit mondott:

„Rólunk, mongolokról azt tartják, hogy mindent holnapra

halasztunk. Most aztán ki a mongol — te vagy én? Menjetek még ma. Ne légy olyan, mint a teve, amely lefekszik a földre, amikor utolérik a farkasok: tépjetek szét, nem akarok futni... Én figyelmeztettelek, tégy, amit akarsz."

Cerendorzsi felállt, elszívta a pipát, a csizmaszárába dugta és kiment a sátorból. Könnyedén felpattant a nyeregbe, és elvágtatott a táborhelyükhöz, ahol egy órával ezelőtt még jurták álltak, de most már csak a puszta sztyepp maradt. Az aratok lebontották jurtáikat, mindent felpakoltak a tevékre. A karaván hosszan elnyúlva a hegyek felé vonult. A nap mind lejjebb ereszkedett. A hosszú nyakú tevék, a lovasok a vékony lábú lovakon olyanok voltak a rózsaszínű párában, mint fekete papírból kivágott árnyképek.

Később, amikor Ulánbátarba értünk, a Tudományos Bizottságnál, Dzsamszaran dolgozószobájában láttam Röhrich egyik képét. Akkor festette, amikor Halhába érkezett: a háttérben a bíborvörös esti ég, s ugyanilyen rózsaszínű párában egy lovasnak a sziluettje. A kép felidézte bennem a hegyek felé vonuló karaván meg a sztyeppen át vágtató Cerendorzsi egyre távolodó alakját.

Ám azon az estén nem volt kedvünk a természet szépségében gyönyörködni. Egész éjjel készültünk az útra, sebtében csomagoltunk. Javorszkijnak bizonyára igaza volt, amikor nem akarta otthagyni az expedíció felszerelését; felébredt benne a tudós mohósága, aki semmi áron sem hajlandó megválni kutatásainak eredményeitől. Mi is egyetértettünk vele, mert nem tudtuk, mekkora veszély leselkedik ránk.

Reggel, mihelyt megvirradt, két gépkocsin felkerekedtünk. Ám alig tettünk meg néhány versztet, amikor jobbra tőlünk és messze előttünk a horizonton lovasok tűntek fel. Ők is megláttak bennünket, és vágtatva igyekeztek elvágni utunkat. Nem volt kétség: ezek a bargutok. Most már csak a sofőröktől függ, sikerül-e egérutat nyernünk. Tőlünk balra egy hegyvonulat húzódott, a hegyek mentén pedig egy kiszáradt folyómeder, jobbra tőlünk pedig a bargutok. Az egyetlen út tehát: előre. A bargutok igyekeztek a homokos mederbe szorítani bennünket, ahol az autók biztosan elakadtak volna. Ott még a teve is nehezen közlekedik.

Vad hajsza kezdődött. A gépkocsik száguldottak az úttalan sztyeppen, a bargutok, apró lovaik nyakára hajolva igyekeztek elvágni az utunkat... Mi a kocsi tetején ültünk, a rako-

mányt rögzítő kötelekbe kapaszkodtunk. Félelmetes volt! S bár a kötél, amelybe kapaszkodtam, bármely pillanatban elszakadhatott, mégis egyre azon drukkoltam: csak most el ne tűnjön a szikra...

Végül mégiscsak sikerült megugranunk a bargutok elől. Mind jobban elmaradtak, aztán néhány lövés után fel is hagytak üldözésünkkel...

Ám alig fél óra múlva ismét lovasok csoportja tűnt fel előttünk. Ezúttal fölöslegesnek bizonyult az aggodalmunk. Az egyik lovas előbbre jött, és buzgón integetett, hogy menjünk közelebb. Sokáig fürkésztük, míg végre felismertük benne Cerendorzsit. Kiderült, hogy azért lovagolt elénk, mert az éjjel a bargutok előretörtek, és elvágták az Ulánbátarba vezető utat. Cerendorzsi azt mondta, hogy menjünk a hegyekbe, és ott várjunk.

Igazán csodálatraméltó autóink strapabírása és sofőreink ügyessége, akik úttalan utakon, süppedő homokon és köveken át hajtottak, míg el nem értünk egy kis völgyet, amely olyan volt, mint valami zöld csésze a sziklás hegygerincek között. A völgyben álltak már a jurták, füstöltek a tüzek, a hegyoldalakban pedig legelészett a jószág.

Nem szándékszom részletesen leírni, milyen volt az életünk a hegyekben, ahol csaknem két hetet töltöttünk, míg végre sikerült elérnünk a kalgani országutat és a cirikok egy osztaga kíséretében áthajtani a veszélyes útszakaszon. A hegyekben mind több arat gyülekezett, aki a lázadók terrorja elől menekült. Mindenfelől aggasztó hírek érkeztek. A pancsen láma felkelését támogatták a szerzetesek, a feudális urak, minden kolostor a lázadók fellegvára lett. Kiderült, hogy Halzan Dorzsi hosszú ideje készült már felkelésre, titokban kapcsolatot tartott fenn a lámaista papsággal.

Néhány nappal azután, hogy találkoztunk Cerendorzsival a hegyi táborban, megjelent Okszana. Őrá is az önvédelmi osztag talált rá, amelyet Cerendorzsi szervezett. Kiderült, hogy Cerendorzsi már Ungern ellen is harcolt, Szuhe Bator csapataiban. Okszanára rá sem lehetett ismerni: lefogyott, a kimerültségtől alig állt a lábán. Két napot töltött a sztyeppben étlen, és majdnem szomjan halt. De még szörnyűbb volt az, amit a bargutok bevonulása után átélt. Az ő táborukban, amely egy kolostor közelében volt, az aratok a helyükön maradtak, amikor Halzan Dorzsi osztagai közeledtek. A lámák

megnyugtatták őket, hogy nem kell félniük a sárga vallás katonáitól. Csak néhányan menekültek a sztyeppbe azzal a szándékkal, hogy jószágukat a hegyekbe hajtják, de utolérték és visszahurcolták őket a kolostorba.

Ami ezután történt, arról Okszana még mindig csak remegve tudott beszélni. A félmeztelen, összekötözött kezű foglyokat a kolostor falához vitték, és az imadobok mellé állították. A dacanból kihozták a szent zászlókat. A zászlókat lámák vitték, akik rituális maszkjaikkal olyanok voltak, mint valami mumusok. Őket a felsőbb papság menete követte, élén a kolostor hubilgánjával, egy elhízott tizenkét éves fiúval, aki olyan kövér volt, hogy alig látszott a szeme. A menet megállt a foglyok előtt. Az egyik foglyot előretaszították. Hátulról odalépett hozzá egy lámának öltözött, magas bargut. Megmarkolta a fogoly haját, hátrarántotta a fejét, és egyetlen csapással széthasította a mellkasát. Ezek után a láma-hóhér eldobta a kést, belenyúlt a nyitott mellkasba, és kitépte az áldozata még lüktető szívét . . .

Magam elé képzeltem ezt a szörnyű képet: a mongolok így vágják le a bárányt, felhasítják a mellét, és kiveszik a szívét, nehogy az állat vére a földre hulljon. A lámaista törvények szerint bűn el nem fogyasztott ételt kidobni és vért a földre folyatni.

A bargut-láma a kitépett szívet odanyújtotta a gyermek-hubilgánnak. Az félénken fogta az emberi szívet, és a vérrel valamilyen jeleket rajzolt a szent zászlókra. A kolostorban megszólalt a gong, a lámák felkapták a hosszú kürtöket, szarvakból, tengeri kagylókból készült fúvós hangszereiket, s éles, harcias hangok harsantak.

Ugyanúgy végeztek a többi fogollyal is. Rituális eskü volt ez arra, hogy harcoljanak a sárga vallásért.

Amikor bejöttek a bargutok, Szasa Kondratov eltűnt. Okszana először azt hitte, hogy a hegyekbe menekült. Ám két nap múlva egy mongol öltözéket viselő japánnal tért vissza. Teázgattak, erjesztett tejet, arikot ittak. Aztán a japán egy üveg rizspálinkát hozott, ezt felmelegítették, és kis csészékből szürcsölgették. Kínaiul beszéltek, s így Okszana nem értette, miről folyik a szó. Főleg Szaska beszélt, a japán meg jegyezgetett. Olykor szétterítették a térképet, és Szaska mutogatott valamit.

Amikor a japán elment, Szaska már tökrészeg volt. Okszana megkérdezte tőle, ki volt ez.

»Sato ezredes, ha éppen tudni akarod! — Szaska részegen felröhögött. — Csak nem gondoltad, hogy valóban felvásárló vagyok... Sato úr megígérte, hogy kapitányi rangot kapok... Most aztán nagy ember leszek... Te meg én...«

Szaska meg akarta csókolni Okszanát, de az, hirtelen átlátva a helyzeten, kitépte magát Kondratov karjai közül, és kifutott a jurtából. Felpattant a jurta elé kötött ló nyergébe, és elvágtatott a sztyeppbe. Még hallotta, hogy Szaska utána kiabál. Hátranézett, és látta, hogy fut utána, majd megbotlik és elvágódik.

Két álló napig bolyongott a sztyeppben, harmadnap pedig az őrségbe botlott, amelyet Cerendorzsi állított fel a hegyi tábor közelében.

Ez történt Okszanával. Néha már azt hittem, megtébolyodott... Az arca olyan sötétbarna lett, mint valami régi ikon. Napokig egy percre sem mozdultam mellőle. Még álmában is egyre csak azt hajtogatta: »Homa ugej, homa ugej!...« S mégsem volt neki mindegy. Amikor eszébe jutott Kondratov, szemében olyan harag lángolt, hogy szinte megijedtem tőle. Az izgatottság végül apátiába csapott át. Csak Ulánbátarban tért valamennyire magához.

Ulánbátarban egy hónapot töltöttünk, rendezgettük az expedíció során gyűjtött anyagot.

Úgy látszott, hogy a lámaista felkelés meglehetősen nagy arányokat öltött. A pancsen lámát bogdo-kánnak kezdték nevezni, s egész Halha — Külső-Mongólia — uralkodójává kiáltották ki. A pancsen lámának a sárga vallásért harcoló csapatait katonai törzs irányította, amelyben tanácsadóként működött egy japán, talán éppen az, akivel Okszana Orlik találkozott. A bargui lámák és velük kapcsolatban álló kolostori elöljárók bandavezérek lettek. A szerzetesek katonákká vedlettek át, és »a sárga sereg dalai lámáinak« nevezték őket. A lázadás sújtotta határmenti vidékeken az aratokat a sárga vallás védelmezőinek nyilvánították, és botokkal, kovás puskákkal, íjakkal felszerelve harcba küldték őket. Micsoda véres csalás! A lámák azt híresztelték, hogy az elhunyt hubilgánok a nemlétből visszatértek a földre, és a sárga vallás csapatainak élére álltak. A kolostorokban istentiszteleteket tartottak, megáldották a középkori fegyvereket, és azt hirdették, hogy a

harcban a legfőbb a hit, csak azután következik a fegyver. A pancsen láma is áldását küldte, és visszaállította a régi hercegi, nemesi rangokat, a rendi jelzéseket: a sapkán viselt pávatollakat. S mindez az élő istennek, a sárga vallás védelmezésének a nevében történt. Fokozatosan visszaállították a »hamdzsilgát«, a jobbágyságot is. Ám még a legtávolabbi szomonok legelmaradottabb, legfanatikusabb aratjai is átláttak a csaláson, és elszökdöstek a pancsen láma sárga seregéből. Őszre a népi forradalmi hadsereg alakulatai helyreállították az országban a rendet, összefogdosták a bandavezéreket, és Ulánbátarba vitték őket. Csak a Halzan Dorzsi vezette bargutoknak, no meg a japán tanácsadóknak sikerült elmenekülniük Mongóliából Barguba.

Ilyen események tanúja voltam! Még az a jó, hogy mama mit sem tud erről a »gyakorlatomról«.

A Tudományos Bizottságban Dzsamszaran könyvespolcán megpillantottam a »Közösség« című könyvet, amelyről Okszana mesélt nekem. Megvallom, sok mindent nem értettem belőle. Túlságosan is tudálékos nyelven írta meg Röhrich festőművész. Egy kalap alá vette a buddhizmust és a materializmust, Lenin tanítását és a miszticizmust. Materialistának vallja magát, s azt állítja, hogy a gondolatnak van valamilyen anyagi szubsztanciája. Nagy tisztelettel beszél Leninről, és magasztalja Buddhát. Kimásoltam, amit a titokzatos himalájai közösségről írt:

»Az olvasó bizonyára hallott már szavahihető utazóktól olyat, hogy idegenvezetők nem hajlandók a vándorokat bizonyos irányokba vinni Inkább megöletik magukat, mintsem hogy tovább vezessék őket. S ez így is van. Az idegenvezetők a mi pszichológiai hatásunk alatt állnak. Ám ha meggondolatlan utazó leküzdi ezt az akadályt, és mégis tovább megy, dübörgő hegyomlás zárja el útját. Ha ezt az akadályt is leküzdi, kőfergeteg söpri el, mert a nemkívánatos látogató nem jut el a közösségbe.«

»A beavatottak előtt nyitva áll az út: ne éjnek évadján induljatok útnak, hanem az új világ hajnalán. Útravalóul egy mágnest akarunk adni nektek, mint az anyag egyelőre még rejtett tulajdonságainak tanulmányozására serkentő jelet. Adunk hozzá egy darabka meteoritot is, amely morin fémet tartalmaz mint villamosenergia-kondenzátort. Ez a szilánk em-

lékeztet majd benneteket az alapvető pszichikai energia tanulmányozására, a nagy Oumra.«

Dzsamszaran könyvtárában éppen a »Közösség«-et olvastam, amikor belépett Okszana. Belemélyedt ezekbe a sorokba. »Most már tudom, mit kell tennem!« – kiáltott fel. Okszana haza akart jönni velünk, de az expedíció elutazása előtti este hirtelen eltűnt. Azóta sem sikerült megtudnom, hová lett. Lehet, hogy csakugyan elindult megkeresni a Himalájában a közösséget."

Karlsbad gyógyfürdő — jelenleg Karlovy Vary, mert visszakapta ősi nevét —, ma is olyan, mint harminc évvel ezelőtt. Sebes folyású, vidáman csörgedező folyócska két partján terül el a városka erdős, szűk völgyben, s olyan, mintha megrekedt volna a kései középkorban. Itt minden emlékeztet valamire: ezek a régi Hanza-városok épületei, amaz a régi Prágának egy utcája, emitt cifra francia villák láthatók, ámorokkal a homlokzatukon, kőrózsák füzéreivel, amott pedig egy Nagy Péter korabeli pravoszláv templom áll, olyan, mintha az orosz Szuzdalból hozták volna ide. A híres árkádos sétányt, amelyen a gyógyforrások vannak, ógörög stílusban építették; kőszobrai pontosan olyanok, amilyenek a gótikus templomok tetején láthatók. Még a völgyet övező erdős hegyek is a Kaukázusra emlékeztetnek — kicsiben...

Itt minden emlékeztet valamire, s éppen ez az eklektika adja meg a város egyedi arculatát, amelyet évszázadokon át megőrzött.

A háború megkímélte Karlsbadot. Az amerikai pilóták nem látták meg a magasból, nem találták, s a munkások lakta külvárosra szórták bombáikat. A fürdőhely legnagyobb háborús vesztesége a hőforrásra épült oszlopcsarnok, amely minden régi metszeten látható.

Amikor Göring ellátogatott a megszállt Karlsbadba, Henlein* emberei felajánlották neki ezt az oszlopos építményt, hogy fémét felhasználják háborús szükségletekre. Az oszlopcsarnokot lebontották, de kiderült, hogy az ötvözet hadiipari célokra nem felel meg. Később Henlein ügynökei azzal magyarázkodtak, hogy a háború áldozatokat követel.

* Henlein — Hitler ügynöke, a csehszlovákiai Szudéta-vidék náci pártjának vezetője.

Ám mindez jóval később történt, mint a bennünket most érdeklő események.

Ha az ember a hőforrástól a sötét, grafitszürke kupolájú katolikus templom mellett felmegy a kőlépcsőn, nyomban szűk, néptelen, macskaköves utcácskák labirintusába jut. Ma is áll itt egy kétemeletes épület, amelynek kifakult aranybetűs feliratából még kivehető a penzió egykori neve.

1933-ban, nyár végén egy leeresztett tetejű régi konflis állt meg ez előtt a ház előtt, s a szolgálatkész kocsis leszedte a bakról a szürke kockás koffert, amelynek színe megegyezett tulajdonosa esőköpenyével. Az új vendég középkorú férfi volt, magas termetű, kemény arcvonásokkal, fürkésző, galambszürke szemmel, amely szinte fehérnek tűnt a napbarnította arcban. Világos utazóruhájához, amely úgy állt kisportolt alakján, mintha ráöntötték volna, meggyvörös nyakkendőt viselt.

Kezével hátrafésülve gesztenyebarna haját, az enyhén bicegő férfi belépett a penzióba.

— Csak rövid időre jöttem — szólt a penzió tulajdonosnőjéhez. — Napos szobát szeretnék, de feltétlenül csendes legyen. Nem bírom a zajt.

A vendég átnyújtotta az útlevelét.

— Richard Sorge úr?

— Igen, Richard Sorge. De mint Johnsont jobban ismernek. Hallott már egy ilyen nevű újságíróról? — Nem, a tulajdonosnő nem hallott róla . . . — Ez az írói álnevem: Alexander Johnson. Egyébként nevezzen, ahogy tetszik . . .

Az egyszerűen és fesztelenül viselkedő elegáns külföldi jó benyomást tett. Az asszony felvezette a vendéget az első emeletre, és kinyitotta az egyik szoba ajtaját.

Sorge futólag szemügyre vette a szobát, és elégedettnek látszott. Kora délután volt, s a szobába beáradt a napfény. Sorge odalépett az ablakhoz, és elnézte az eléje táruló panorámát: barnás-narancssárga cseréptetők, kormos kéményekkel, a katolikus templom mellett faragott oszlopokon álló nyitott kupola, amely alól fehér felhőkben száll a hőforrás párája. Arrébb a parti sétány egy része, gesztenyefák sora, a háttérben pedig a város fölött emelkedő zöldellő, meredek hegyek. A zöld lombtakaróban málnapiros, sárga, sőt lila foltok jelzik az ősz közeledtét.

Ezen a napon a vendég fent maradt szobájában, odakérte

vacsoráját is. Csak késő este, amikor az utcákon már elcsitult az üdülők zsibongása, indult egy kis sétára, hogy kiszellőztesse a fejét. A vaskorlátos lépcsőn lement a templomhoz, a hatalmas kapun belépett az oszlopcsarnokba, és megállt az óriási kőcsésze előtt, amelyben bugyborékolva tört fel a hőforrás, elnézegette az egészség istennőjének szobrát, majd tovább indult. A hídon átment a keskeny térre, és visszatért a penzióba.

Az esti séta felfrissítette Sorgét. Bezárta szobája ajtaját, levetette zakóját, és leheveredett az ablak mellett álló pamlagra. Megkönnyebbülten fellélegzett: úgy látszik, minden rendben van! Még egy utolsó találkozás, aztán hajóra szállhat... Odakintről hűvös levegő áramlott be. Sorge élvezte a nyugalmat. Az igazat megvallva, pokolian kimerítették az utóbbi hetek, pedig a munka java még hátra van.

Münchenből jött Karlsbadba, hogy találkozzon a Központ megbízottjával, beszámoljon a legfrissebb hírekről és átvegye az utasításokat, mielőtt elindulna Japánba. Nem véletlen, hogy éppen Karlsbadot választották találkozóhelyül: itt kell a legkevésbé tartaniuk a Gestapo ügynökeitől.

Richard szerette ezt a gyógyfürdőt, többször is járt itt, amíg Németországban dolgozott, s most is szívesen ellátogatott ide néhány napra elutazása előtt, hogy egy füst alatt pihenjen is néhány napig. Egyébként is jobb, ha most nem szúr senkinek szemet Németországban, mert várható volt, hogy meghívót kap Ribbentrophoz, márpedig sehogy sem fűlt a foga ahhoz, hogy látogatást tegyen a külügyminiszternél.

Másnap reggel Sorge korán kelt, és azonnal elhagyta a penziót; a tulajdonosnővel közölte, hogy a városban reggelizik. Még nyolc óra sem volt, amikor a hőforrás mellett elhaladva kiment a parti sétányra, ahol fabódékban már árulták a különféle csecsebecséket: brossokat, gombokat, olcsó nyakláncokat és egyebeket. Lelassította lépteit, amint az elegáns étteremhez ért, amelybe a hatalmas kirakatüvegekhez képest aránytalanul keskeny ajtón lehetett bejutni. Tegnap már járt itt, s így most a törzsvendég magabiztosságával közeledett a rózsaszínű csiszolt kővel burkolt épülethez.

Ebben a korai órában a süppedő fotelokkal berendezett tágas terem csaknem üres volt. Itt minden olyan előkelő volt, a kis kerek asztalokat körülálló hatalmas mély fotelok, az aranypaszományos portás, a nyakig begombolkozó pincérlá-

nyok, akik hófehér, keményített fityuláikban úgy festettek, mint valami apácák. Szigorú rend mindenütt! Sorge az ablak közelében telepedett le, és megrendelte reggelijét. Az asztalnál ült még egy vendég, újságot olvasott. Szórakozottan felpillantott, amikor Sorge megkérdezte, helyet foglalhat-e, bólintott, s újra belemerült az olvasásba.

Richard már az ajtóból észrevette ezt az embert: alacsony termetű, szőke, mélyen ülő szem — az első ismertetőjelek egyeztek.

Asztalszomszédja szótlanul kiitta a kávéját, majd elővette a pénztárcáját, kotorászott benne, aztán bosszúsan összeráncolta a szemöldökét.

— Bocsásson meg, nem tudna pénzt váltani? — fordult Sorgéhoz, s az asztalra tett egy ötdolláros bankjegyet.

— Attól tartok, nem. — Sorge elővett a pénztárcájából egy ugyanolyan bankjegyet, és a másik mellé rakta. — Nekem is csak ötdollárosom van, kisebb nincs . . .

Az ismeretlen elvette Sorge bankjegyét, megnézte a számát, és betette pénztárcájába. Sorge is ugyanezt tette az ismeretlen bankjegyével. Semmi kétség, a számok csaknem egyeztek: az utolsó számok egymás után következtek: hét és nyolc.

A szőke férfi felállt, az asztalra tett némi aprópénzt, s be sem várva a pincérnőt, kiment az étteremből, de előbb még halkan odaszólt Sorgéhoz:

— Ludwig vagyok . . . Ma ötkor a Posta mögött . . . A folyó mentén felfelé . . . Kövessen majd . . .

A megbeszélt időben Sorge az ődöngő nyaralók közé vegyülve elindult felfelé a folyó partján. Javában tartott a szezon, a sétányok, a kőmederbe szorított folyó partjai tele voltak kiöltözött emberekkel. Az aszfalton nyitott gépkocsik surrantak felcicomázott hölgyekkel. Sokan inkább a fiákert választották, s a bérkocsik hosszú sorokban cammogtak a Posta felé. Volt valami merev és ódivatú ebben a menetben.

A hőség már enyhült, s az évszázados fák alatt kellemes hűvösség terjengett. A legalkalmasabb idő vacsora előtti sétára!

Sorge elhaladt egy díszes kapu mellett, amelyet kőbe faragott ámorok ékesítettek, bár ezek inkább medvebocsokra hasonlítottak, s belépett a Postaudvarra Ez stilizált postakocsiállomás volt, istállókkal a kövezett udvaron, egy réginek álcá-

zott vendégfogadóval és modern étteremmel a tágas üvegverandán.

Sorge már messziről észrevette a szembe jövő Ludwigot. Amikor Ludwig is megpillantotta őt, sarkon fordult, és határozott léptekkel elindult az úton, mint aki éppen napi egészségügyi sétáját végzi. Vissza sem nézve, ráfordult a hídra, átment a folyó túlsó partjára, aztán egy ösvényen felfelé a hegyoldalon. Itt már kevesebben sétáltak. Ludwig lelassította lépteit, bevárta Sorgét. Egymás mellett baktattak. Lábuk alatt zizegett a tavalyi avar.

— Hát erőt, egészséget! — kiáltott fel vidáman, és keményen megszorította Sorge kezét. — Tömérdek üdvözletet hoztam, de előbb intézzük el dolgainkat. Mikor szándékszik elutazni?

Ludwig akcentus nélkül beszélt németül, de Richard tudta, hogy ez az ember, aki most mellette megy a hegyi ösvényen, moszkvai.

— Az útlevél kész — felelte Sorge. — Megrendeltem a jegyet Vancouverig. Szívesebben utazom Kanadán át. A hajó szombaton indul Hamburgból.

Lakonikusan beszélt, higgadtan, tudta, hogy bármikor félbeszakadhat beszélgetésük. Egy felderítő mindig ki van téve annak, hogy követik vagy valamilyen más kellemetlenség éri.

— Mint tudósító utazik?

— Igen... Ezt már közöltem a Központtal. Talán még nem érkezett meg a jelentésem. A „Frankfurter Zeitung"-tól kaptam megbízatást, s ezen kívül képviselek majd még két, esetleg három kisebb lapot... Már csináltattam is névjegyet.

Sorge mosolyogva elővette névjegyét, és odanyújtotta Ludwignak:

Dr. RICHARD SORGE
japáni tudósító
„Frankfurter Zeitung" (Majna-Frankfurt)
„Börsenkurier" (Berlin)
„Amsterdam Handelsblad" (Amszterdam)

— A „Frankfurter Zeitung" a legtekintélyesebb német lap — közölte Sorge — Nem hivatalosan támogatják az I. G. Farben igazgatói. A német értelmiség körében terjedt el. Goebbels egyelőre békén hagyja. Azt hiszem, sikerült mindent el-

rendezni, bár az elől kitértem, hogy a propagandaminisztériumban búcsúlátogatást tegyek. Ezzel csak azt értem volna el, hogy újra ellenőrzik a múltamat... Ugyanez tartott vissza attól is, hogy belépjek a náci pártba, inkább Tokióban leszek majd „Parteigenosse", ott egyszerűbb, s ami a legfőbb, távolabb esik a rendőrségi archívumoktól.

Sorge részletesen beszámolt az utóbbi hónapokban végzett munkájáról. Ludwig láthatóan tájékozott volt Sorge dolgairól, félszavakból is értette, olykor félbe is szakította elbeszélését egy-egy rövid, száraz mondattal: „Tudom, tudom... ezt olvastam a jelentésében..."

Sorge visszatérése Moszkvába csaknem egybeesett a németországi tragikus eseményekkel. 1933. január utolsó napján Berlinben lángba borult a Reichstag épülete, Hitler magához ragadta a hatalmat, s iszonyú terror zúdult a német népre. Májusban a szovjet felderítő már ott volt ebben a pokolban, ahol a fasiszták féktelenül garázdálkodtak, vadásztak a kommunistákra, a szociáldemokratákra, a szakszervezeti funkcionáriusokra, minden demokratikus érzelmű németre. Koncentrációs táborokba vetették őket, ahol szenvedés és halál várt rájuk. Nem fért semmi kétség ahhoz, hogy a weimari köztársaság rendőrségén megőrizték Richard Sorge kommunista szerkesztőnek és pártmunkásnak, a kieli, a hamburgi, a Spartakus-féle és a szászországi felkelés résztvevőjének dossziéját. A hitlerista puccs után a régi rendőrségi archívumok természetesen a Gestapo kezébe kerültek. Ilyen körülmények között már az is hőstett volt, hogy Richard Sorge saját nevén a fasiszta Németországba ment. De a kommunista Sorge vállalta ezt a kockázatot.

Persze, hallatlan merészség kellett ahhoz, hogy egy Moszkvából jövő kommunista felkeresse a legtekintélyesebb polgári lap szerkesztőségét, és felajánlja szolgálatait mint külföldi tudósító. De az Öreg éppen ettől a vakmerőségtől remélte az akció sikerét. Az „Öreg" — Jan Karlovics Berzin, más nevén Pavel Ivanovics — az a legendás hírű ember, aki hosszú éveken át a szovjet felderítést irányította.

Sorge pontosan emlékezett minden részletre. Berzin bevezette a dolgozószobájába, a szoba közepén megragadta a vállát, s kissé hátrább lépve, a szemébe nézett:

„Derék fiú vagy, Richard... Szépen dolgoztál! Mindenki elégedett veled. De meg kell vallanom, Kína csak a kezdet

volt. Beszéljük meg ezt a dolgot. — Berzin minden kertelés nélkül feltette a kérdést: — Mi a véleményed Hitlerről?"

Jan Karlovics Berzin leült az íróasztalához, Richard pedig az asztal előtt álló karosszékbe telepedett. Berzin ugyanolyan magas volt, mint Sorge, de vállasabb, széles arcú, a haját rövidre nyíratta. Ingblúzán a Vörös Csillag-érdemrend, derekán szorosra húzott tiszti öv. Erős karjával az asztalra könyökölt, állát a kezére támasztotta, és várta a választ.

Richard maga is sokat töprengett már ezen. Ha Hitler hatalomra jutott, ez azt jelenti, hogy közeleg a háború, elsősorban a Szovjet-Oroszország elleni háború. Már Sanghajban is hevesen vitatkozott azokkal, akik a fasizmust átmeneti, kérész életű jelenségnek tartották. Sorge kitűnően ismerte a németországi politikai viszonyokat. Elemezte a helyzetet, és arra a következtetésre jutott, hogy a németországi események egyesíthetik a nemzetközi reakció erőit, elsősorban Németországban, Japánban, Olaszországban... Hitler hatalomra jutása igazolta ezt a következtetést. Most már tisztán látható, hogy a fasizmus támadásra készül a demokrácia ellen.

Richard így felelt Berzin kérdésére:

— Azt hiszem, most a világban bizonyos változások történnek a fasizmus javára. Ismerem a japán, a németországi, az olaszországi helyzetet... Kétségtelen, hogy a fasizmus erősíti pozícióit, s ez növeli a Szovjetunió elleni háború veszélyét.

Berzin egyetértett Sorgéval.

— Ez pedig azt jelenti — tette hozzá —, hogy ismernünk kell esetleges ellenségeink terveit, be kell furakodnunk szervezeteikbe... Ezzel segítjük Szovjet-Oroszország védelmét. Ha ismerjük az ellenség gondolatait, meghiúsíthatjuk agresszív terveit, vagy legalábbis megtehetjük az ellenintézkedéseket... A legfontosabb ma a háborús veszély elhárítása. Nem igaz?

— Igaz! — helyeselt Sorge. — S én kérném is, Jan Karlovics, hogy engem küldjenek erre a munkára. Vannak bizonyos elképzeléseim, amelyekkel ajánlatomat indokolhatnám.

Sorge négyszemközt igazi nevén szólította Berzint.

— Éppen ezért rendeltünk vissza Kínából — közölte Berzin. — Beszéljük hát meg a dolgot...

Sokszor találkoztak Jan Karlovics Berzin dolgozószobájában. Mint a sakkban, úgy mérlegelték az egyes lépéseket, több

kombinációt is elvetettek, aztán újra elővették, s így alakult ki lassan az a terv, amelyet „Ramsay-akciónak" neveztek el, beleépítve a névbe Richard Sorge nevének kezdőbetűit.

Természetesen számoltak azzal is, hogy Sorgét ismeri a régi német rendőrség. Feltehető, hogy a rendőrségi archívumokban részletes adatok találhatók munkájáról. Ez látszólag biztos lebukással fenyegetett. Másrészt viszont a hitleristáknak most kisebb gondjuk is nagyobb az archívumoknál. Erre nincs idejük, mert csak most kezdik kiépíteni kémelhárításukat, titkos rendőrségüket. S ezt a körülményt ki kell használni. Egy év múlva, de talán már fél év múlva is késő lesz, mert a politikai nyomozás állami apparátusa túljut a szerveződés szakaszán, és működni kezd. A régi államapparátus átszervezéséből, az emberek kicseréléséből adódó zűrzavarban a legkönnyebb befurakodni az ellenség vezérkarába. Az idő pedig sürget. Hitler hatalomra jutása mind bonyolultabbá teszi a helyzetet. A nácik már jóval a Reichstag felgyújtása előtt foglalkoztak a Szovjetunió elleni rablóhadjárat gondolatával.

Egyik beszélgetésük alkalmával Jan Karlovics odalépett a könyvszekrényhez, levett a polcról egy barna kötésű könyvet, és belelapozott. Hitler „Mein Kampf"-ja volt ez. Amikor megtalálta a keresett helyet, felolvasta Sorgénak:

— „Új európai területek meghódításának a politikájára térünk rá — írta Hitler. — S ha már Európában új területeket akarunk szerezni, ezt általában csak Oroszország rovására tehetjük. Ehhez pedig megértek a feltételek."

Jan Karlovics az asztalra dobta a könyvet.

— Látod, mire vetettek szemet! — mondotta. — A történelem nem bocsátja meg nekünk, ha elszalasztjuk a kedvező pillanatot. Azt hiszem, helyes, ha úgy döntünk, hogy Németországon át bejutunk Japánba, s ott szerzünk információkat Németország agresszív terveiről. Így lesz!

S szokás szerint öklével nyitott tenyerébe csapott, Richard felé fordult, és hozzátette:

— A mi munkánkban a számítást, a vakmerőséget, a józan kockázatot a legnagyobb óvatossággal kell párosítani. Ez a mi dialektikánk!... Érted?

Hogyne, Richard nagyon is jól értette ezt az embert, akit tisztelt, szeretett, tanítómesterének tartott. Nagyra becsülte Jan Karlovicsot, a forradalmi Oroszország idősebb nemzedékének képviselőjét.

Jan Berzin mindössze öt évvel volt idősebb Sorgénál, de Richard mégis olyan nyughatatlan természetű, fiatalos arcú öregembernek tartotta, akit bölccsé tett az élet- és forradalmi tapasztalat. S ez csakugyan így is volt. Már tizenhat éves korában puskavesszővel verték a kozákok, háromszor sebesült meg a csendőrökkel való összecsapásokban, halálra, aztán életfogytiglani kényszermunkára ítélték, s ebbe a hajdani Peter Kusis teljesen beleőszült. Amikor megszökött a távoli Jakutiából, és titokban, az éj leple alatt hazalopakodott, az anyja nem ismerte meg. A fiú felnevetett:

— Így kellett ennek lenni... Most Berzin vagyok, Jan Berzin, Peter pedig nem létezik. Odaveszett valahol Szibériában, a tajgában... Tudod, mama, felvettem apa nevét. Soha nem hozok rá szégyent, soha!...

S ehhez a fogadalmához Jan mindig hű maradt. 1917 februárjában, aztán a júliusi napokban, majd az Októberi Forradalomban Jan Berzin a forradalmat szolgálta, harcolt a hadapródiskolások ellen, részt vett a petrodgrádi felkelésben, aztán Lettországban...

Mindezt úgy mellékesen mesélte el Berzin Sorgénak.

— Hát ezért vagyok ősz! A csendőrök meg a titkosrendőrök sok mindenre megtanítottak. Hat évig jártam iskolába, és majdnem ugyanannyi időt töltöttem börtönben. Még jó, hogy sikerült tanulmányaimat lerövidítenem, megszöknöm a kényszermunkáról.

Amikor már elfáradtak, Jan Karlovics azt ajánlotta, hogy játsszanak egy parti sakkot, hogy „kiszellőztessék fejüket". Ittak egy erős teát, s újra elkezdtek hangosan gondolkodni a tervezett „Ramsay-akción", munka közben pedig Jan Karlovics, szinte csak úgy mellékesen, a szovjet felderítők jellemérőll, kvalitásairól beszélt.

Sorgénak jól az emlékezetébe vésődött Berzinnek egy megjegyzése, amelyet sakkparti közben vetett oda:

— Tudod, Richard, mondanék neked valamit. Mindig résen kell lenni, nem szabad az ellenséget ostobának, korlátoltnak tartani, inkább arra kell számítani, hogy nagyon is ravasz és eszes. Bátorsággal, vakmerőséggel, leleményességgel és rafináltsággal kell legyőzni... Ne haragudj, hogy így kioktatlak, de ne feledd: Berlinbe utazol...

Végre kialakult a terv, mar csak csiszolásra szorul, de a leg-

apróbb részlet is fontos, mert sokszor éppen apróságokon hiúsul meg minden.

— A mi munkánkban, a szovjet felderítésben, az állhatatos hazafi lelkes odaadására, józan észre és vasidegzetre van szükség — mondogatta Berzin. — Nagy felelősség hárul ránk, s munkánkkal igyekeznünk kell megakadályozni a háborút, többek között a Japán és a Szovjetunió közötti háborút. Ez a fő feladata csoportodnak, s neked természetesen ismerned kell németországi ellenségeink terveit is... Mindez nehéz, pokolian nehéz, de meg kell lennie, Richard. Érted?

Berzinnek az a szokása, hogy mindig megkérdezi partnerétől, érti-e, amit mond.

Amikor a „Ramsay-akció" már világosan kirajzolódott, fontolóra vették a dolog taktikai és szervezeti oldalát. Először is nem Németországban, hanem Tokióban kell beépülni, de oda Németországon át kell eljutni. Két fronton kell harcolni. Náci frazeológiával a bizalmukba kell férkőzni. Ehhez Sorgénak fel kell használnia az üzleti világgal való régi kapcsolatait, amelyeket Kínában épített ki. Hogyan lehet ezt gyakorlatilag megoldani? Berzin ezt már Sorgéra bízza, megvan hozzá a tapasztalt felderítőre jellemző készsége, rátermettsége, intuíciója.

A legjobb az volna, ha valamelyik tekintélyes német lap tudósítójaként utazhatna Japánba. Jan Karlovics egyetértett Richardnak azzal a javaslatával, hogy erre a „Frankfurter Zeitung"-ot használja fel, ahol megmaradtak bizonyos összeköttetései. Ebben meg is állapodtak. Berzin rendszeres tájékoztatást kért. A kapcsolatot a szokásos módon tartják fenn, de ha szükséges, esetleg külön összekötő révén.

Amikor búcsút vettek egymástól, a felderítés főnöke a páncélszekrényből elővett két amerikai ötdollárost, s az egyiket odanyújtotta Sorgénak.

— A másikat ennek ellenében kapod, ha felkeres majd az emberünk. Megbízhatsz benne, mint bennem, biztosra veheted, hogy az illetőt én küldtem.

Már három hónapja, hogy Sorge elhagyta Moszkvát. Berzin elküldte hozzá az emberét. Richard elmondta, mit sikerült eddig elintéznie.

Mind magasabbra kaptattak az enyhén emelkedő ösvényen, míg át nem jutottak a hegy északi oldalára. Látszott, hogy ide

ritkán jutnak el a nap sugarai, mert az ösvényt vastag, sötétzöld moha borította, amely olyan volt, mint a malachit. Errefelé egy lélek sem járt. A folyó felé meredeken leereszkedő hegyoldal fölött leültek egy fatönkökből durván összetákolt padra.

— Jelentse az Öregnek — folytatta Sorge —, hogy sikerült ajánlólevelet szereznem Herbert von Dirksen tokiói német nagykövethez. A levelet a ludwigshafeni I. G. Farben vegyipari konszern igazgatója írta, aki távoli rokona és pártfogója von Dirksennek. Kínában, amikor Sanghajban a bankügyet tanulmányoztam, bizonyos szolgálatokat tettem a konszernnek. Az igazgató felhívta a szerkesztőséget is. Ezek után sok ajtó megnyílt előttem...

A „Frankfurter Zeitung" szerkesztője liberális eszmékkel kacérkodó ember volt, akit a nácik még nem mertek leváltani. Szívélyesen fogadta Sorgét, kifaggatta Kínáról, jóindulatúan helyeselte azt a szándékát, hogy tudósító akar lenni, s minden teketória nélkül felkérte, legyen a lap munkatársa.

— Már hallottam önről, doktor úr! A „Frankfurter Zeitung" szívesen fogadja önt munkatársának. Igen tekintélyes emberek beszéltek nekem önről. Más ajánlásra már nincs szükség... Ön éppen a legjobbkor jött, mert tokiói tudósítónk vissza akar térni Európába, s így megürül a helye...

Richard Sorgénak már csak egy komoly akadályt kellett leküzdenie, az Amtsleitert, a náci pártnak a lap szerkesztőségéhez kiküldött különleges megbízottját. A hitlerista puccs után minden német intézménynél megjelentek ezek a megbízottak. Nélkülük senki sem mert egy lépést sem tenni, ők döntöttek a külföldre utazók megbízhatóságáról is.

Sorge a délutáni órákban kereste fel az Amtsleitert. Az asztalnál egy hízásnak induló, hajlott hátú, erős állú fiatalember ült. Összevagdosott arca — a sok diákpárbaj nyoma — vad kifejezést adott ábrázatának. Meleg volt, s az Amtsleiter kigombolta SS-zubbonyát.

Sorge már az ajtóból harsány „Heil Hitler!"-rel köszönt, aztán kertelés nélkül rátért a tárgyra.

— Sorge a nevem — mondotta, és elterpeszkedett a karosszékben. — Richard Sorge. A miatt a rothadt weimari rezsim miatt nyolc évig éltem távol a Vaterlandtól. Most hazatértem, hogy szolgáljam a Führert és a Reichet, amelyet ő új életre

keltett. Felajánlották nekem, hogy utazzak Japánba tudósítónak. Szeretnék tanácsot kérni, mitévő legyek.

Sorge jól elsajátította a hitleristák terminológiáját, jelszavaikat, primitív, demagóg eszméiket, s beszélgetésben könnyen megjátszotta a meggyőződéses nácit, akinek minden vágya, hogy a Führert szolgálja. Egy óra múlva már tegeződtek az Amtsleiterrel, este pedig együtt ültek a Kaiserhofban, a frankfurti nácik kedvenc gyülekezőhelyén, vedelték a pálinkát meg a sört, az asztalon kopogtak korsóikkal, énekeltek, szidták a zsidókat és a kommunistákat.

Az Amtsleiter elég józan volt még, bár mozdulatai már bizonytalanokká váltak. Sorge lelkére beszélt:

— A Führert bárhol szolgálhatod. Ezt ne felejtsd el, testvér... Japánban szükségünk van megbízható emberekre... De most inkább igyunk... Zum Wohl!

Három hét alatt minden okmány elkészült, s az Amtsleiter megígérte, elintézi, hogy Sorge elutazása előtt kihallgatásra jelenhessen meg Goebbelsnél, ezt teszi minden külföldre utazó tudósító. Sorge hálálkodott új barátjának, de elhatározta, hogy kitér a Goebbelsszel való találkozás elől...

— Ez volna minden — fejezte be Sorge. — Adja át az elvtársaknak és főleg az Öregnek szívélyes üdvözletemet. Mondja meg, hogy a végsőkig ott maradok az őrhelyemen... S minél hamarább küldjenek utánam embereket, elsősorban egy rádióst.

— Mindent át fogok adni. A Központ megkért, közöljem, hogy egyelőre Sanghajon keresztül tartják a kapcsolatot. Az embereket hamarosan maga után küldik. Néhányan már ott is vannak. Tokióba érkezése után azonnal jelentkeznek... Pavel Ivanovics még kért, emlékeztessem rá, hogy a Központot elsősorban a Szovjetunióval kapcsolatos japán politikáról szóló információk érdeklik. Mandzsúria elfoglalása után ez a legfontosabb... A második...

Ludwig kifejtette azokat a kérdéseket, amelyekre vonatkozólag a Központ jelentéseket várt Sorgétól.

Mandzsúria megszállása után a japán csapatok elérték a Szovjetunió és a Mongol Köztársaság távol-keleti határait, s ezáltal lényegesen megváltozott a katonai és politikai helyzet. Távol-Keleten fokozódott a háborús veszély. A Szovjetunió számára életbevágóan fontos volt, hogy tudja, mik a Kwantung-hadsereg további szándékai, milyen erőkkel rendelkezik,

és egyáltalán mekkora szárazföldi, légi és tengeri erőket vethet be Japán a Szovjetunió ellen. Azt is tudnia kellett, mekkora az általános katonai potenciálja annak az országnak, amelyben az agresszív terveket kovácsoló tábornokok olyan makacsul törnek hatalomra.

Ezek mellett a katonai, technikai és gazdasági problémák mellett a felderítési Központot politikai problémák is érdekelték. A nemzetközi helyzetben sok függhet attól, hogy Hitler hatalomra jutása után milyen szoros lesz a kapcsolat Japán és Németország között. A két ország viszonyának alakulása érzékeny barométerként jelzi majd a Szovjetunió legvalószínűbb ellenségeinek agresszív szándékait.

Richard Sorgénak és embereinek a szovjet állam biztonsága érdekében fel kellett venniük a harcot a világot fenyegető háborús veszéllyel.

— Ismételjem meg a feladatokat? — kérdezte Ludwig.

— Felesleges — hárította el Sorge. — Megbízom emlékezetemben. Emellett mindezt már Moszkvában is megtárgyaltuk.

A két felderítő külön-külön ment vissza: Sorge az erdei ösvényen a város felső vége felé indult el, s nemsokára el is érte a penziót, a Központ összekötője pedig kiment a műútra, és az elegáns nyaralók közé vegyült. Megállapodtak, hogy másnap még találkoznak. Ludwignak át kellett adnia egyet-mást a kapcsolatot biztosító technikai eszközökből.

Éjjel elromlott az idő, s reggel langyos eső szemerkélt. Sorge és Ludwig a IV. Károly szobra előtti téren találkozott. A köpenyes uralkodó görnyedten állt az esőben, a rég letűnt hatalom kőjelvényeivel. Ludvig és Sorge a vizes járdán futott összze. Sorge tüzet kért, rágyújtott és tovább ment, a markában szorítva egy kis csomagot. Most már egy szót sem váltott egymással a moszkvai összekötő és a Japánba utazó felderítő.

A szobájába érve Sorge kibontotta a kis csomagot: brossok, óraláncok, nyakék, karkötő... Mintha most vásárolták volna az emléktárgy-boltban. Ezen kívül talált benne egy jegyet a párizsi Operába, amelyről hiányzott az ellenőrző szelvény, egy fél amatőrfényképet, egy német papírpénzt, amelyről letépték a sorszámot, s még néhány apróságot...

Két nap múlva Richard elutazott Münchenbe, hogy találkozzék a bátyjával. A vonat késő este indult, s Richard kószált egyet Karlsbadban. Vonzotta egy utca, amelynek nevét

csak legutóbbi hamburgi útja alkalmával tudta meg anyjától. Anyja, Nyina Szemjonovna, ez az idős ukrán asszony, aki Richard apjához kötötte sorsát, magára vállalta a Sorge család relikviáinak, hagyományainak, legendáinak, rokoni kapcsolatainak ápolását. Amikor Richard szüleinek kapcsolatát még nem rontották meg a gyakori viszályok és talán politikai nézeteltérések is, Nyina Szemjonovna Sorge, született Kobeleva, levelezés útján összebarátkozott Richard nagyapjának a testvérével, Friedrich Sorgéval, Marx harcostársával, bár személyesen sosem találkozott vele. Az öregember kénytelen volt Amerikába emigrálni, leveleiben mindig beszámolt élete valamilyen epizódjáról, találkozásairól, nézeteiről. Ahogy mind szorosabbra fűződött lelki kapcsolatuk, Friedrich Sorge egyre több helyet szentelt leveleiben a múltnak, élményeinek. Részleteket közölt Marxszal és Engelsszel folytatott levelezéséből, akikkel baráti kapcsolatban volt, akiket nagyra becsült, s akiknek a nézeteit maga is vallotta. Engelsszel összefűzte az is, hogy mindketten részt vettek a badeni felkelésben, együtt harcoltak a forradalomban, amely valamennyi európai országon végigsöpört.

Richard, amikor először járt a Szovjetunióban, átadott a Marx–Engels–Lenin Intézetnek egyet-mást Friedrich Sorgenak Karl Marxszal folytatott levelezéséből, de ez csak a levelezés egy része volt. Richard bácsikája negyedszázada meghalt Amerikában, apja sincs már az élők sorában, de anyja gondosan őrizte a faragott dobozkát a szívéhez nőtt levelekkel. Ezek között volt Marxnak egy levele, amelyet Karlsbadból írt az öreg Sorgénak. A kifakult borítékon rajta volt a feladó címe. Richard most szerette volna megtalálni azt a házat, amelyben bácsikája nagy barátja élt.

Elindult a penzióból, átment a folyó túlsó partjára, és felkapaszkodott a város felső részébe. Furcsa érzés fogta el, valami hasonló ahhoz, amit a Lenin-mauzóleumba belépve érzett. Ugyanilyen különös hatással volt rá az is, amikor hajdan egy Lenin-kötetet fellapozva váratlanul a Sorge névre bukkant...

Sorge gondolataiba merülve sétált végig a városon. Ezek nem voltak visszaemlékezések, hiszen nem is ismerte nagyapja fivérét, de úrrá lett rajta az az áhítat, amellyel az ember elhunyt elvbarát és harcostárs előtt tiszteleg. Richard valahogy úgy érezte, hogy ő az örököse nagyapja fivére eszméinek.

A múlt századi kommunisták nagy nemzetközi testvériségével való rokonszenvet anyja plántálta el benne. Richard sokat köszönhetett az anyjának. A családban ő volt a kapcsolat a két nemzedék, Friedrich és Richard Sorge nemzedéke között.

Friedrich Sorge és társai, akik teljes jogú amerikaiak lettek, sohasem szakították meg kapcsolatukat Németországgal. Az egyik ilyen kapcsolat volt Sorge levelezése Marxszal és Engelsszel. Ez évtizedeken át tartott, s Friedrich Sorge, aki egész életén át őrizte a számára oly kedves leveleket, nem sokkal halála előtt ki is adta őket.

Richard olvasta ezeket a leveleket német és orosz nyelvű kiadásban, Lenin előszavával, de már jóval ez előtt sok mindent elmondott neki az anyja. Réges-régen megmutatta Richardnak a bácsi egy levelét, amelyben Marxszal folytatott levelezése utolsó éveire emlékezett vissza.

S még egy levél maradt meg élénken Richard emlékében. A bácsi családjában nem volt minden rendben. Az öreget aggasztotta fia sorsa. Adolph tipikus fiatal amerikai businessmanné fejlődött, és hallani sem akar apja és fivérei eszméiről, azoknak az embereknek az eszméiről, akik részt vettek a forradalomban, Észak és Dél harcában. A családban emiatt konfliktus támadt. A század végén a bácsi elpanaszolta keserveit Engelsnek, megírta, hogy Adolph mérnök, és Európába szándékszik utazni.

Richard akaratlanul is elmosolyodott, amikor ez az eset eszébe jutott. Mennyire változnak a szerepek! A bácsi azon kesergett, bánkódott, hogy fiát megrontotta az amerikai élet, hogy üzletember lett, akinek semmi köze a forradalomhoz. De Richardnak eszébe jutott valami más is, eszébe jutott az ő apjának a keserűsége, aki belőle akart üzletembert faragni. Ő viszont nagyapáékhoz hasonlóan forradalmár lett, s ebben az anyja mellette állt...

Ezekbe a gondolataiba merülve Sorge lassan haladt, kereste azt a bizonyos utcát. Végül ráakadt, s megtalálta a házat is, amelyben Marx lakott: magas, oszlopos épület, manzárddal és boltíves ablaknyílásokkal. Most is penzió működött benne. Sorge elment a bejárat előtt, végig az utcán, aztán visszafordult. Hirtelen megütközött viselkedésén: „Mire jó ez? Mi szükség most erre a keresgélésre? Ilyen naiv romantikus volnék?" S maga válaszolt a kérdésre: „Igen, romantikus va-

gyok!... A múlt és a jelen őrzője! A forradalmi hagyományok őrzője!"

Richard büszke volt nagyapáékra, azokhoz az emberekhez fűződő barátságukra, akik az ő világnézetét is formálták. A legfiatalabb Sorge nézetei csak lassan alakultak ki. Abban a harcban, amelyet apja nagyapáék ellen folytatott Richard Sorgéért, ő kereskedővé, üzletemberré, a Mannesmann, a Krupp-cég oroszországi képviselőjévé vagy ehhez hasonlóvá is válhatott volna. Ám ennek sok minden útját állta, legfőképpen maga az élet: a háború, a forradalom, az, hogy Richard egy fél évszázad múltán hallomásból megismerte nagyapját és fivéreit...

Richard ellágyult, amint eszébe jutott az anyja. Feltétlenül meglátogatja Hamburgban. Ki tudja, mikor találkozhatnak újra.

Az órájára pillantott, van még ideje bőven, de azért lassan kimegy az állomásra...

Egy hónap múlva, 1933. szeptember 6-án Richard Sorge megérkezett Yokohamába. Enyhén bicegve lement a hajólépcsőn a partra, elvegyült a kikötő tarka sokaságában.

Ez hát Japán...

„RAMSAY" PORONDRA LÉP

Tokióba érkezve Richard Sorge az első hónapokban a Sanno Hotelben lakott, egy közepes színvonalú szállodában, amely nem vehette fel a versenyt az Imperiállal, de azért igen tekintélyes helynek számított. A japán módra meglehetősen szűk szobákból álló szálloda fehér épülete kissé félreesett a zajos Ginzától, de azért nem olyan messzire, hogy lakói a városközponttól elszakítva érezték volna magukat.

A Sanno Hotelben rövidebb időre Japánba látogató üzletemberek, turisták, katonák szálltak meg, a legkülönbözőbb foglalkozású, de általában közepes jövedelmű emberek. Igen megfelelő hely volt ez olyan újságírónak, aki először jár Japánban, és még nem hódította meg olvasótáborát.

A földszinten a lobby, a tágas előcsarnok mellett működött a portás az elmaradhatatlan kellékeivel: a számozott polcos kulcstartó állvánnyal, a vaskos vendégkönyvekkel, több telefonnal egy polírozott, bárpultszerű asztalon. Mellette szolgálatkész boyok nyüzsögtek paszománnyal díszített merev kis sildes sapkával a fejükön; ezek a boyok egy szemvillanás alatt kitalálták és teljesítették a vendég minden kívánságát. Állandóan itt volt még valaki, egy jelentéktelen külsejű és meghatározhatatlan korú ember. Reggelenként, amikor Sorge lejött a szobájából, és a portáspulthoz lépett, hogy leadja a kulcsát, ez az ember vagy a portással beszélgetett, vagy éppen elmerülten lapozgatta a vendégkönyvet. Udvarias meghajlással köszöntötte Sorgét, majd minden teketória nélkül a nyomába szegődött, és követte, bárhová is ment. Sokszor órákon át várta a német nagykövetség kapuja előtt, egy-egy étterem vagy éjjeli mulatóhely bejáratánál, aztán visszakísérte a szállóig, és csak késő éjjel tűnt el, de hajnalban ismét ott volt a posztján.

Az „inu" volt ez, ami „kutyát" jelent, vagyis a rendőrség embere, akit külföldiek és gyanús japánok mellé állítanak.

A mindig szótlan és udvarias férfi árnyékként követte a rábízott embert, semmibe be nem avatkozott, semmit sem kérdezett, csak megjegyezte, hogy az illető hol járt, mit csinált. Felfoghatatlan, hogy ez az ember, ha lemaradt a városi forgatagban, hogyan került fél óra múlva ismét Sorge nyomába, amikor az a hangyabolyhoz hasonló sokmilliós város másik végén éppen kiszállt egy taxiból.

Néha a rosszul öltözött férfit egy másik, fiatal és fesztelen ember váltotta fel, olykor meg egy nő kísérte, aki a hátán cipelte a gyermekét. Fel-felbukkantak mások is, közönyös arccal forgolódtak körülötte. Szobájában Sorge felfedezte, hogy valaki turkált a csomagjaiban, de nem pontosan ugyanoda rakta vissza a holmikat. A telefontárcsa alatt parányi mikrofont talált, amellyel lehallgatták a beszélgetéseit...

A totális megfigyelés rendszere volt ez. Szemmel tartottak mindenkit, akit gyanúsnak találtak. S gyanúsnak tartottak mindenkit, aki Japánba érkezett.

Egy hideg, nyirkos téli napon, amikor a szél az emberek arcába vágta a havas esőt, Sorge megsajnálta néma kísérőjét. Az újságíróknak vidám társasága találkozott a Rheingoldban, egy német vendéglőben a Ginzán; Sorge sok tudósítóval, követségi munkatárssal ismerkedett már meg, összejárt a német kolónia tagjaival, amely abban az időben több mint kétezer főből állt. Az újonc újságírót szívesen avatták be a tokiói életbe, esténként teaházakba és japán kiskocsmákba cipelték. Ám időnként szívesen felkeresték a német vendéglőket, ahol virslit ehettek káposztával, bajor sört ihattak, cserépkorsókkal koccintgathattak „Hoch!" kiáltások kíséretében, és fesztelenül elbeszélgethettek akármiről.

Már esteledett, amikor befordultak egy kis utcácskába, amely sűrűn tele volt aggatva gömb alakú színes lampionokkal, fényreklámokkal, amelyeken fel-felvillantak a furcsa írásjelek. Úgy látszott, mintha a házak falai foszforeszkálnának a sűrűn hulló hóban. Sorge lemaradt a társaságtól, és odalépett a követőjéhez.

— Hogy hívnak?

— Hirano.

— Ide hallgass, Hirano, látom, fázol. — Sorge végigmérte kitaposott lábbelijétől, a széllel bélelt kabáton át födetlen fejéig. — Állapodjunk meg: én tíz óra előtt nem megyek el a Rheingoldból. Ezt megígérem. Te meg térj be valahová mele-

gedni, igyál egy szakét vagy intézd a dolgaidat... Fogd! — Richard némi aprópénzt nyomott a markába.

Hirano tétován topogott a nagy boroshordót formázó, domború ajtó előtt, majd átment az utca túlsó oldalára, és betért egy kiskocsmába, amely előtt mulatságos alakú lámpás függött: egy furcsa halféle, fekete cilinderrel a fején. Az ajtó szemöldökfáján emellett egy fűcsomó csüngött, feszes copfba fonva, meg egy érett mandarin a rossz szellemek elriasztására — újévi szokás. Hirano megérintette a talizmánt, hogy óvja meg a kellemetlenségektől. Nem volt bizonyos benne, hogy ez az ívelt szemöldökű európai nem fogja becsapni... De azért a hideg esőben ácsorogni sem volt semmi kedve...

„Ketel apó" — így nevezték a vendéglő tulajdonosát — a világháború után hadifogolyként rekedt Japánban. Eleinte szeretett volna hazatérni, de aztán feleségül vette háziasszonyát, és egy bárt nyitott; aztán jöttek a gyerekek, s már nem is nagyon vágyott vissza Németországba. Ketel apó mindamellett hazafinak tartotta magát — vendéglőjében minden német volt: a Rheingold névtől és a homlokzatot díszítő boroshordótól a különböző színű csinos szoknyácskákig és köténykig, amelyeket a japán pincérlányokra adott. Általában itt találkoztak a németek, s Sorge sem először járt nála.

Jó hangulatban hamar telt az idő. Sorge vidám történeteket mesélt, feleleventette egy évvel ezelőtti kínai emlékeit. Valaki azt mondta, hogy nemrég érkezett meg Kínából bizonyos Ott alezredes is. Nem ismeri-e Richard? Ott alezredes? Nem, nem hallotta még ezt a nevet. Csang Kaj-seknek sok tanácsadója volt... Sorge igyekezett közömbösnek látszani, de átvillant az agyán, hogy ez talán az az Ott, akiről Mukdenban hallott. Felderítő és Seect tábornok pártfogoltja. Érdekes!

Amikor a társaság szedelőzködni kezdett, Sorge az órájára pillantott, és felemelte karját:

— Uraim, ne menjenek még! Ne hagyjanak magamra. Én nem mehetek el a jó öreg Keteltől tíz óra előtt. Megígértem a spiclimnek. Úgy jár utánam, mintha veszedelmes kém volnék! A szavamat meg kell tartanom. Ketel apó, még egy kört az én számlámra!...

A Rheingoldból késő este távoztak, aztán betértek még a Fledermausba, egy ugyancsak német vendéglőbe, de a silányabbik fajtából való. Itt a fehérre gyalult faasztalok körül többnyire törzsvendégek ücsörögtek, elbeszélgettek a pincér-

nőkkel, akik alig látszottak a sűrű dohányfüstben. Ezek a kimonót viselő lányok, magas kontyba fésült hajukkal és vastagon bepúderezett, kifestett arcukkal olyanok voltak, mint valami porcelánbabák.

Hirano már várta Sorgét a Rheingold bejáratánál, megkönnyebbülten felsóhajtott, s többé nem tágított mellőle. Mindamellett Richard Sorge éppen ezen a napon küldte el a Központnak egyik első jelentését. Ezt írta:

„Már nem félek az állandó felügyelettől és a legváltozatosabb megfigyelésektől. Azt hiszem, ismerem már mindegyik spiclit és mindegyiknek a módszerét. Úgy érzem, valamennyiüket az orruknál fogva vezetem . . ."

Sorge ebben a jelentésben beszámolt első lépéseiről, a munkával kapcsolatos találkozásairól, az emberek elosztásáról, aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy nem sikerül rendes kapcsolatot teremteni „Wiesbadennel", vagyis Vlagyivosztokkal.

Minthogy állandóan szemmel tartották, Sorge nem sietett a munka megkezdésével; előbb alaposan körül akart nézni, hogy mindennel tisztában legyen. „Lassan járj, tovább érsz . . ." — gyakran eszébe jutott Berzinnek ez az útravalója. De azért nem ült tétlenül. Bármilyen furcsán hangzik is, éppen ez a Japánban annyira elterjedt totális megfigyelés bizonyos fokig megkönnyítette Sorgénak a konspirációt. Egy fontos következtetést leszűrt: a Kempei — a japán kémelhárítás — mindenkit megfigyel, szétszóródik, szétforgácsolja erőit, és nem azért küldi az emberek nyakára ügynökeit, mert valaki gyanús, hanem egyszerűen azért, mert ez a rend. A totális megfigyeléssel, felügyelettel tehát merőben egyéni, igen precíz és körültekintő munkát kell szembeállítani, nehogy véletlenül beleessen egy olyan kelepcébe, amelyet nem valakinek, hanem csak úgy minden esetre állítottak fel.

Az első hónapokban Sorge igyekezett magának „nevet szerezni", sokat írt a „Frankfurter Zeitung"-ba, népszerű képeslapokba, kapcsolatokat épített ki diplomatákkal, üzleti körökkel, színészekkel, katonai tisztviselőkkel . . . Csak egyetlen emberhez nem közeledhetett még, bár tudott ittlétéről, futólag találkozott is vele a Nyugati Ginza Sajtópalotájában, ahol sok tudósítónak volt dolgozószobája. Branko Vukelić (de Voukelitch) francia újságíró volt ez, aki fél évvel Sorge előtt érkezett Tokióba. Vukelić tudta, hogy „Ramsay" vezetése alatt kell majd dolgoznia, de nem tudta, hogy ki az. Mindketten

türelmesen várták az alkalmas pillanatot a találkozásra. A jelt Sorgénak kellett adnia. De ő nem sietett, egyelőre csak nyitva tartotta a szemét, leste, nem figyelik-e komolyabban. Túlságosan nagy jelentőséget tulajdonított segítőtársával való találkozásának, semhogy a legcsekélyebb mértékben is kockáztasson.

A művelt, kitűnően képzett, szerb nemzetiségű Branko Vukelić Tokióban a francia Havas-hírügynökséget képviselte, s emellett állandó munkatársa volt a párizsi „Vue" című folyóiratnak, valamint a belgrádi „Politika" című lapnak. Ezt a viszonylag fiatal, finom arcvonású, büszke fejtartású férfit az egyik legtehetségesebb tokiói tudósítónak tartották. Még harmincéves sem volt, amikor a Központ megbízásából Tokióba érkezett, hogy előkészítse a talajt a földalatti szervezet munkájához. Branko Vukelić nyugalmazott szerb tisztnek a fia volt, és a zágrábi egyetemen tanult, amikor az országban felszabadító mozgalom indult Horvátország függetlenségéért. Abban az időben Branko Vukelić, a huszonkét éves diák tagja volt a zágrábi egyetemen működő marxista csoportnak. Nyakig belemerült a forradalmi munkába: részt vett tüntetéseken, röplapokat írt, illegális újságokat terjesztett, gyűléseken szónokolt, és természetesen az elsők között került rács mögé, amikor az országban megkezdődtek a letartóztatások. Minthogy nem voltak ellene konkrét bizonyítékok, hamarosan szabadon bocsátották, de Horvátországban maradnia kockázatos lett volna, ezért az első adandó alkalommal Párizsba ment. Ezzel megkezdődtek az emigráció, a bolyongások, a munkakeresés évei, de Vukelić minden viszontagság ellenére sem hagyta ott a Sorbonne-t, ahol a jogi karon tanult. Tudatosan lemondott az építészetről, amelyért annyira rajongott, s inkább a jogtudománynak szentelte magát. Akkoriban még nem szabadult meg attól az ifjonti naiv elképzeléstől, hogy az emberek a burzsoá törvényesség tiszteletben tartásával megőrizhetik emberi méltóságukat, elemi szabadságukat, azt a jogukat, hogy meggyőződésük szerint éljenek. A lobbanékony, indulatos, pillanatnyi hangulatának engedő ifjú az évek múltával mind tisztábban látta, hogy ebben a bonyolult világban, amely nyomasztó igazságtalanságra épül, nem minden van úgy, ahogy azt éretlen fejjel elképzelte. Mind gyakrabban gondolt arra az országra, amelyben más rendszer uralkodik, ahol az emberek más törvények szerint élnek. Ott, félredobva a régit,

új társadalmat építettek. A fiatal szerb annak az országnak a híve lett, amelyet Szovjetuniónak neveztek.

Branko Vukelić próbálgatta az erejét az újságírás, az irodalom területén, s ebben nagy segítségére volt az, hogy több nyelven beszélt. Olykor más országokban is járt. Így került Dániába is, s onnan már nem egyedül tért vissza Párizsba: beleszeretett a dán Edithbe, egy sportladybe, akivel a szociáldemokrata párt által fenntartott koppenhágai sportegyletben ismerkedett meg. Edith főiskolai testnevelő tanár volt, kitűnően teniszezett, s Branko Vukelićot lenyűgözte, amikor először találkoztak a teniszpályán. Branko maga is elég jól teniszezett, de elragadtatva bámulta Edith rugalmas, szép mozdulatait. Bájos dán lány volt, s hasonlított arra az Andersen-mesét idéző bronz sellőre, amely a kikötőben ült egy szirten. Branko ezt meg is mondta neki, amikor a teniszpályáról visszatérve a parton sétáltak. Egy hét múlva összeházasodtak, és Branko a világ legboldogabb emberének érezte magát.

Valahol ott Skandináviában dolgozott azokban az években Sorge is, de akkor még nem ismerték egymást . . .

Branko és Edith Vukelić fél évvel Sorge előtt érkeztek Tokióba ötéves kisfiukkal. Egy kis villába költöztek a Waseda Egyetem közelében, a Sanay-cho utcában, a város egyik előkelő negyedében. Ízlésesen berendezett lakásuknak csodájára jártak az újságíró-barátok.

Branko Vukelić türelmesen várta, mikor bukkan majd fel a vendégek között a „Ramsay" álnevet viselő férfi, aki bizonyára már rég Tokióban van. Az itt töltött hónapok alatt sikerült már egyet-mást elintéznie, hogy kialakítsa a leendő illegális szervezet magvát: megérkeztek a rádiósok: Bernhardt és Emma, Los Angelesből megjött Miyagi festőművész. Vukelićnak sikerült kapcsolatot teremtenie külföldi újságírókkal, de a vezető, „Ramsay" még mindig nem jelentkezett. Vukelić türelmesen várt.

A tokiói tudósítók hivatali helyiségei egy többemeletes, nagy ablakú, szürke épületben voltak, amelyet press-campnek, sajtótábornak neveztek, de többnyire tréfásan csak mint „tappert" emlegették, nyilván a bejárat fölött elhelyezett bronztábláról, amely csakugyan itatós levélnyomóra hasonlított. Sorge irodája a második emeleten volt, s ablaka a Nyugati Ginzára nézett. Az Havas-hírügynökség helyiségei egy emelettel följebb voltak. Egyik alkalommal Sorge a lépcsőházban

a lift előtt összefutott Vukelićtyel. Richard lehajolt, mintha valamit felvenne.

— Bocsánat, elvesztett valamit — szólt, és Vukelić felé nyújtott valamilyen papírdarabkát.

Vukelićot meglepte, hogy a jelszót éppen egy olyan ember szájából hallja, akivel többször is találkozott már, s akit náci újságírónak ismert. De azért a szeme sem rebbent.

— Köszönöm — felelte —, ez egy régi jegy a párizsi Operába. Most már csak emlék . . .

Megérkezett a lift, s mindketten beléptek.

— Találkoznunk kell — szólt halkan Sorge.

— Már régen várok erre — mosolygott Vukelić. — A szombat megfelel? Nálam lesz néhány újságíró, ez kitűnő alkalom.

— Rendben van.

Sorge barátságosan búcsút intve kilépett a liftből.

Szombaton Vukelić lakásán vagy húsz ember gyűlt egybe, szinte csupa férfi, s a házigazda telefonon gésákat rendelt. A gésák pillanatok alatt meg is érkeztek, akár a mentőszolgálat vagy a tűzoltóság . . . Megjelenésüket nagy ovációval fogadták. Illedelmesen beléptek, kezükben vászontokba zárt shamisent fogva. Az előszobában levetették zorijukat, harisnyában léptek be a szalonba. Vukelić vendégei japán szokás szerint zokniban ültek.

Branko Vukelić japán estet rendezett. A vendégek alacsony asztalok körül ültek párnákon, maguk alá húzott lábbal. A gésák fesztelen vidámságot hoztak magukkal. Mint háziasszonyok a vendégek közé ültek, kínálták őket, töltögették a szakét, tüzet adtak, mihelyt észrevették, hogy valaki cigarettára akar gyújtani. Csevegtek, énekeltek, ha megkérték őket rá, játszottak a shamisenen. Tarka ruháikban olyanok voltak, mint valami trópusi lepkék.

Vacsora után a vendégek kinyújtották meggémberedett tagjaikat, és átmentek az európai bútorokkal berendezett dohányzóba, kényelmes fotelokban ültek, cigarettáztak, kávézgattak, az inasok szeszesitalokat szolgáltak fel, s ebben segítették őket a gésák. Branko Vukelić az egyik csoporttól a másikhoz ment, s így eljutott Sorgéhoz is.

— Jöjjön, megmutatom a lakásomat, a laboratóriumomat — mondotta, megfogva a könyökét. — Ha jól tudom, önnek is hobbyja a fényképezés . . . Ez a dolgozószobám, a hálószo-

bám, ez meg a feleségem szobája. Ma nincs itthon, Kamakurába utazott, hogy a fiúnak megmutassa a templomokat ...

Eljutottak a lakás másik végébe. Vukelić felgyújtotta a villanyt, és bevezette Richardot egy kis elsötétített helyiségbe, amely fél magasságig faburkolattal volt borítva. Egy asztalon nagyítógép állt, mellette tálak, edények filmek előhívására; a falakon kis szekrények, polcok. Egy amatőr ügyesen, kényelmesen berendezett fotólaboratóriuma volt ez, s talán csak a nehéz ajtó túlságosan otromba retesze bontotta meg a laboratórium könnyed stílusát.

— Itt beszélgethetünk néhány percig — mondotta Branko, bereteszelve az ajtót. — Mindenekelőtt hadd üdvözöliem végre! — Kezet nyújtott Sorgénak. Keze izmos, erős volt. Sorge szeretett az ilyen erőteljes emberekkel kezet szorítani. Ez a művelt francia újságíró azonnal baráti érzelmeket ébresztett Sorgéban. — Itt rendeztem be fotólaboratóriumomat, és egyelőre itt helyeztem el az adóvevőt is — folytatta Branko. — A rádiósok megérkeztek, de a próbaadások során egyelőre nem sikerült megbízható kapcsolatot teremteni „Wiesbadennel". Kicsi az adóvevő teljesítménye. Kénytelenek vagyunk Sanghaj közvetítésével tartani a kapcsolatot.

Vukelić félrehúzta az asztalkát, a faburkolatban kinyitott egy láthatatlan kis ajtót, és elővette a rádiót, amely meglehetősen otromba szerkezet volt. Sorge leült, futólag szemügyre vette, kinyitotta a tetejét, majd azt mondta:

— A rádióadó helyét meg kell változtatni. Nem ajánlom, hogy itt tartsa, mert veszélyes ... No, és hogy állunk az emberekkel? „Joe" megérkezett?

„Joe" volt a fedőneve Miyagi Yotokunak, akit Los Angelesből vártak.

— „Joe" Tokióban van, de nem vettem fel vele a kapcsolatot, önt vártuk — felelte Vukelić.

— Akkor vegye fel vele a kapcsolatot, nekem is kell találkoznom vele ... S még valami: az „Asahi" szerkesztőségében dolgozik egy Ozaki Hozumi nevű újságíró. Hozza valahogy tudomására, hogy szeretne beszélni vele Alexander Johnson, akit Kínából ismer. A kapcsolat felvételére küldjön el egy megbízható embert, természetesen csakis japánt. Ön maradjon a háttérben ... Nos, ideje, hogy visszamenjünk ...

Távollétük nem tűnt fel senkinek. A dohányzóba más-más ajtón tértek vissza. Sorge egy pohárka konyakot tartott a ke-

zében, úgy tett, mintha felöntött volna a garatra, sokat beszélt, nevetgélt, szellemeskedett.

Az est remekül sikerült.

Néhány nap múlva az egyik tokiói lapban megjelent egy apróhirdetés: japán régiségeket kedvelő gyűjtő vásárolna ukiyoékat, régi japán mesterek metszeteit. Branko Vukelićot később felhívta a hirdetést közlő lap kiadója, és közölte vele, hogy egy japán festőművész elolvasta a hirdetést, és gyönyörű ukiyoékat kínál eladásra.

Másnap a „Japan Advertiser" szerkesztőségében találkozott Vukelić újságíró és Miyagi Yotoku japán festőművész.

A festő, egy alacsony, keskeny arcú japán egy egész sorozatot rakott ki szebbnél szebb ukiyoékból. Sokáig méltatták az egyes metszeteket, rajongva beszéltek a rajzok finom vonalairól, kifejező erejéről, vitatkoztak a papír minőségén. Miyagi a japán hyoshoért lelkesedett, mert lágy, nem hideg fényű bársonyosan matt színével a frissen lehullott hóra emlékeztetett. Ilyen papírra írnak naplókat, végrendeleteket, s ebből készítik a régi metszetek lenyomatait is.

Vukelić kiválasztott néhány ukiyoét, és arra kérte a festőt, hogy hívja majd fel a hírügynökségen, mert még gondolkodik a dolgon. Eszrevétlenül kicserélték az egyjenes bankjegy két felét, s ezzel minden el is rendeződött, a kettétépett bankjegy igazolta, hogy Miyagi festőművész az a bizonyos „Joe", akit Tokióba vártak.

Vukelić hamarosan bemutatta Sorgénak is.

Miyagi Yotoku délen született és nevelkedett, Okinawa szigetén, ahogy ő maga mondta, „meleg esők és mandarinok között". Csakhogy ott a meleg esők mellett iszonyú volt az elnyomás, s a nehéz élet a tengerentúlra kergette az embereket. Miyagi családjában mindenki gyűlölte a japán szoldateszkát, a spekulánsokat. Yotoku tizenhat éves korában az Egyesült Államokba ment. San Franciscóban, San Diegóban, majd Los Angelesben élt, képzőművészeti főiskolát végzett, de mint kész festőművésznek rá kellett ébrednie, hogy csupán művészetből lehetetlen megélni. Összeszedte minden megtakarított pénzét, eladott mindent, amit csak nélkülözhetett, és betársult egy Owl (Bagoly) nevű kisvendéglőbe Los Angeles egyik külső negyedében. Aktivisták találkoztak ott — munkások, szakszervezeti funkcionáriusok, tanárok, diákok, sőt még hollywoodi színészek is —, csupa művelt és nagy-

részt baloldali beállítottságú ember. Los Angelesben sok német emigráns élt. Régen települtek át Európából, de évtizedek múlva is összetartottak. Németek is voltak az Owl törzsvendégei között, s főleg az ő számukra szervezett a festőművész egy vitakört, amelynek „In der Dämmerung" (Szürkületben) lett a neve. A vendégek ugyanis rendszerint szürkületkor keresték fel a Baglyot. A németek között a legtöbben haladó nézeteket vallottak. Viharos esztendők járták, valamennyien figyelemmel kísérték az oroszországi forradalmi eseményeket, s egészen természetes, hogy Miyagi mind közelebb került a forradalmi eszmékhez. Egy japán asszonynál lakott akkor, „Katabayashi néninél", aki abból tartotta fenn magát, hogy szobákat adott ki és főzött vendégeire. Ő is baloldali beállítottságú volt, s penziójában lakott az „In der Dämmerung" kör több tagja.

Miyagi Yotoku festőművész éppen harminc esztendős volt, amikor visszatért Japánba, ezúttal Tokióba. Néhány év múlva „Katabayashi néni" is oda költözött.

... 1934 egyik januári napján, amikor az utcákon még javában tartott az újévi ünnepi hangulat, s még nem fejeződtek be a hagyományos látogatások és baráti találkozások, az „Asahi Shimbun" szerkesztőségét felkereste Miyagi festőművész, és aziránt érdeklődött, hol találja Ozaki Hozumi urat, a kínai hírmagyarázót. Az udvarias altiszt felvezette a festőt egy egész emeletet elfoglaló nagy terembe, amely inkább garázshoz, semmint szerkesztőséghez hasonlított, s tele volt zsúfolva tucatnyi asztallal, szekrénnyel, székkel. A terembe áthallatszott a szedőgépek kattogása, és elnyomta a következő számot készítő munkatársak zsibongását.

Az altiszt végigvezette Miyagit a szűk folyosók labirintusán, s megállt egy asztalnál, amelynél széles arcú, európai ruhát viselő ember ült. A férfi félretette a hasáblevonatokat, amelyeket éppen olvasott, s felállt. Az altiszt eltávozott, s Miyagi a hagyományos meghajlás után azt mondotta:

— Ozaki-san, arra kértek, tudjam meg, nem óhajt-e találkozni amerikai ismerősével, Mr. Johnsonnal ...

Ozaki óvatosan végigmérte a festőt, majd körülpillantott a munkatársakra, akik mind a munkájukba mélyedtek.

— Volna egy ajánlatom, ebédeljünk meg valahol — mondotta válasz helyett. — Nagyon éhes vagyok ...

Kimentek az utcára, majd betértek az Imperial Szálló szom-

szédságában levő pincehelyiségbe. Miután a pincér felvette a rendelést, Ozaki megkérdezte:

— Mit is óhajtott mondani Mr. Johnsonról? Japánban van?

Miyagi elmondta, hogy Johnson Tokióban van, és szeretné helyreállítani jó kapcsolatait Ozaki-sannal.

— Kérem, közölje Mr. Johnsonnal, hogy jövő vasárnap Narába utazom. Nincs messze, alig néhány óra vonaton. Ott találkozhatnánk, mondjuk kilenc órakor, a Nagy Buddha-szobornál, a bronz lótusz előtt. Ha ez megfelel neki, jöjjön oda, én mindenképpen ott leszek.

Amikor Vukelić a festő beszámolóját továbbította Sorgénak, Richard felkiáltott:

— Ráismerek! Becsületszavamra, ráismerek Hozumira! Ha ő hajlandó lesz segíteni nekünk, garantálhatom, hogy fele dolgunkat már el is végeztük. Ovatosság, pontosság és erudíció! Biztosíthatom, hogy nem ismerek még egy embert, aki ilyen alaposan ismerné a távol-keleti problémákat, különösen Kínát... Utazom! Annál is inkább, mert rövid időre megszakíthatom utamat Nagoyában, ott is lehet egy érdekes találkozásom.

Sorge szombaton az esti vonattal utazott Narába, az ősi japán fővárosba, a parkok és templomok városába, amelyről oly sokat hallott és olvasott.

A vonat éjjel érkezett Narába, de Richardnak így is maradt ideje, hogy egy szállodában kialudja magát, s már korán reggel talpon volt. Derült, meleg, csöppet sem télies időre ébredt, kabát nélkül ment ki az utcára. A Nagy Buddha templomához egy park mentén vezetett az út, ahol az emléktárgy-árusok már bontották sátraikat. A turisták, akár a zarándokok, mind egy irányba tartottak; az embereket a templom körül élő szelíd szarvasok százai kísérték. A szent állatok nyugodtan a járókelők közé tolakodtak, bökdösték őket szarv nélküli homlokukkal, hogy magukra vonják figyelmüket, és élelmet kunyeráljanak. A szarvaseledelt árusító kereskedőknél barna ostyákat lehetett kapni, s a szarvasok ezeket az emberek tenyerébőlették, sőt meleg, érdes szájukkal még a morzsákat is összeszedegették.

A szarvasoktól kísért embertömeg mind sűrűbb lett. Sorge odalépett a pénztárhoz, jegyet váltott, s belépett a régi buddhista templom belső udvarára. Lélegzetelállító látványt nyújtott a légiesen felfelé törő és mégis oly masszív ezeréves

pagoda. Sorgében felkeltette az orientalista tudós érdeklődését. Akármeddig bámulta volna a régieknek ezt a csodálatos alkotását, de az órájára pillantott, és meggyorsította lépteit. Ozaki már itt várja valahol.

A rugalmas kavicson a pagoda bejáratához sietett, felment a széles lépcsőkön, és belépett. Ismét a tudós izgalma fogta el, aki valami számára újat, váratlant és gyönyörűt fedezett fel. Nem annyira Buddha fölséges ábrázolása nyűgözte le, mint a szobor keze, ez az eleven, emberi kéz, amint kissé felemelve figyelmeztető mozdulatot tesz. Az ismeretlen szobrász olyan mesterien mintázta meg és öntötte ki bronzból, hogy tisztán látszott nyitott tenyerének minden vonala, vastag, igen hosszú — ember nagyságú — ujjai hajlatának minden ránca...

Itt minden páratlanul nagy méretű volt, s az embernek úgy tűnt, mintha a környező tárgyakat nagyítóüvegen át nézné. Ugyanígy, sokszoros nagyításban készültek itt a virágok is, a pompás lótuszok levelei, szintén bronzból öntve, amelyek olyanok, mintha élnének a vízből kiemelkedve. Sorge nem is hallotta meg mindjárt, hogy valaki szólítja.

— Mr. Johnson? — ismételte az illető.

Richard megfordult. Ott állt előtte kezét nyújtva a mosolygó Ozaki.

— Doktor Sorge a nevem... Ön talán összetéveszt valakivel? — Richard várakozón nézett Ozaki Hozumira.

A japán egy pillanatig értetlenül meredt rá.

— Igen, igen, doktor Sorge, doktor Sorge — ismételgette. — Nekem ön mindig az marad, aki...

Sorge sokat töprengett azon, vajon hogyan fogadja majd Ozaki. Ez próba volt, talán kihívás, figyelmeztetés, s Ozaki habozás nélkül mindenbe belement. Nem engedte le a kezét, s Richard megfogta és megszorította. Ez a kézfogás többet mondott minden szónál.

— Igazán nagyon örülök — mondta Ozaki. — Nézze, milyen pompásak ezek a lótuszok!...

A buddhista művészetre terelődött a szó, s mintha egészen meg is feledkeztek volna róla, miért jöttek el Buddha szobrához, a bronzból öntött lótuszlevelekhez. Folytatva a beszélgetést kiléptek a templomból, majd balra térve a kőkandeláberek között a parkba mentek, s csak ott kérdezte meg Ozaki:

— Ön beszélni akart velem, doktor Sorge?

— Igen, szükségem van a segítségére — felelte Sorge. Úgy

döntött, hogy nyíltan fog beszélni. — Ismertem az ön meggyőződését, egyetértettem vele. Remélem, hogy azóta sem változott, és még mindig olyan meggyőződéses ellenzője a háborúnak, amilyennek ismertem?

— Természetesen! Sőt, ma már a Tanaka memorandum létezésében sem kételkedem. Emlékszik még sanghaji vitánkra?

Ozaki akkor kétségbe vonta a memorandum hitelességét. Túlságosan cinikusaknak és nyíltaknak találta a tábornok kitételeit! Kételyeket ébresztett benne a dokumentum megszerzésének titokzatos, detektívregénybe illő módja is.

— Megjegyeztem a memorandum egy mondatát — szólt Sorge. „Ha országunk a legközelebbi jövőben előrenyomul Észak-Mandzsúriában, óhatatlanul konfliktusba kerül a vörös Oroszországgal." Emlékszik? Azt hiszem, ez a veszély ma nagyobb, mint valaha. A nemzetközi porondra lépett a fasiszta Németország, s keresi a szövetséget a militarista Japánnal. Márpedig ez a szövetség nem ígér semmi jót. Egész életemet a háború elleni harcnak szenteltem; magam is végigcsináltam egy háborút, és nem akarom, hogy egy újabb robbanjon ki. Mindenekelőtt azt kell megakadályozni, hogy kitörjön a háború Japán és a Szovjetunió között. Segítsen nekem ebben, Ozaki-san! Ha a háború kitörne, tragédia volna mind Oroszországra, mind Japánra nézve! Nyíltan beszélek önnel, és ugyanilyen nyílt választ várok: igen vagy nem? Nem fogok elkeseredni, pontosabban nem fogom önt győzködni, ha nemleges választ adna . . .

Egy szakadékhoz értek, amelyet töltés hidalt át, s a túlsó partra mentek. Hatalmas zöld japán cédrusok meredtek az ég felé, s alattuk még a levegő is zöldnek tűnt. Ozaki gondolataiba merülve lépkedett Sorge mellett, s végül így szólt:

— Tudja, min töprengtem? Amikor találkoztunk, művészetről, templomokról, költészetről beszélgettünk . . . Legszívesebben mindig ezekről a témákról csevegnék. De aztán ráterelődött a szó a háborúra, amely elpusztítja a művészetet, az ősi templomokat, s feleslegessé teszi a verseket, mert a megkérgesedett lélekben nincs talaja a poézisnek. Én szeretem mindezt, enélkül nem tudok élni, tehát mindenekelőtt harcolnom kell a háború ellen. Hazafinak tartom magam, s éppen ezért elfogadom az ajánlatát! Igen, kész vagyok a segítségére lenni.

Még sokáig sétálgattak a parkban, mindenféléről beszélget-

tek, de a legfontosabbat már elmondták egymásnak. A két ember örökre összekapcsolta sorsát.

Sorge a legközelebbi vonattal elutazott Narából, Ozaki Hozumi pedig ott maradt, hogy a többi templomot is megtekintse. Megállapodtak, hogy Tokióban találkoznak majd újra, s hogy eleinte Miyagin keresztül tartják a kapcsolatot.

Két óra múlva Sorge megérkezett Nagoyába, megszállt abban a hotelben, amelynek címét Ott alezredestől kapta, s nyomban nekilátott, hogy telefonon megkeresse ismerősét. Ott közölte, hogy általában a japán ezrednél, a kaszárnyában lakik, de ha megérkezik a felesége, átköltözik a szállodába. Költséges dolog állandóan szállodában lakni, s neki nincs erre pénze. A házaspár bizonyára elég szerényen élt.

Sorge néhány héttel előbb véletlenül ismerkedett meg Eugen Ott alezredessel a nagykövetségen. Ott gépkocsin érkezett a követséghez, amikor Sorge éppen távozni készült. Ott mellett ült a felesége, Helma Ott asszony, magas, elegáns, vékony ajkú hölgy. Fiatalos arca ellentétben állt dús, ősz hajával. Ez az arc rendkívül ismerősnek tűnt Sorgénak, de sehogy sem jutott eszébe, hol látta. Aztán kapcsolt: hiszen ez az a Helma, akit még Németországból ismer. Járt is a lakásán, Frankfurtban, egy időben Christiane barátnője volt . . .

— Micsoda véletlen! — kiáltott fel Helma, kiszállva a kocsiból, és kezet nyújtott. Fehér bőre áttetszett a vékonyka kesztyűn. — Mi szél hozta erre, Ika? . . . Hadd mutassam be a férjemet.

Ott szertartásosan bemutatkozott. Német tüzér törzstiszti egyenruha volt rajta, fonott vállpánttal. A mellén vaskereszt.

Ott alezredes elmondta, hogy már néhány hónapja vannak Japánban, hogy katonai megfigyelőnek vezényelték ide, s hogy Nagoyában él, egy japán tüzérezrednél. Szörnyen unalmas! A felesége a gyerekekkel Tokióban lakik, ő maga csak időnként jön fel, de hamarosan végleg átköltözik, mert már unja az egyedüllétet.

Így ismerkedtek meg. S már akkor megállapodtak, hogy mihelyt alkalom adódik, Nagoyában találkoznak.

S most itt az alkalom.

Sorge felhívta Ott szobáját, de senki sem jelentkezett, s ezért leszólt a portásnak. A portás közölte, hogy a szobakulcs nincs a helyén, az alezredes bizonyára a szállóban van, talán az étteremben. Richard lement, s az étteremben az egyik asz-

talnál meglátta Eugen Ottot a feleségével és gyermekeivel. Az alezredes felállt, üdvözölte Sorgét, és az asztalukhoz invitálta. Éppen akkor tálalták fel az ebédjüket, s Sorge csatlakozott hozzájuk. Ebéd közben Richard tréfálkozott a gyermekekkel, mindenféle trükkökkel szórakoztatta őket, s a kicsinyek el voltak ragadtatva Richard bácsitól. A nagoyai ebéd óta Ott gyermekei már nem is hívták doktor Sorgét másként, csak Richard bácsinak.

Ebéd után Frau Helma azonnal felállt az asztaltól, és a gyermekekkel felment a szobájukba. A férfiak magukra maradtak.

Ott elmondta, hogy egy katonai és politikai jelentést kell készítenie a vezérkarnál működő von Bock tábornoknak, de a külpolitikai résszel nagy bajban van. Megkérdezte Sorgét, nem tudna-e ajánlani neki egy megbízható embert, aki járatos ezekben az ügyekben.

Sorge előtt ott ült ez a durva vonású férfi — olyan volt az arca, mintha csak sebtében faragták volna ki kőből —, a porosz katonai kaszt tipikus képviselője, lassú észjárású, körülményes, de olyan ember, aki vasakarattal el tudja érni céljait.

A magas rangú hivatalnokcsaládból származó Eugen Ott a katonai pályát választotta, de egy ideig tánctanárként működött a württembergi udvarnál. A világháborúban a tüzérségnél szolgált, egy ezredtörzsnek a főnöke volt, a „fekete Reichswehr"-ben a német felderítés atyjának, Nicolai ezredesnek a szárnyai alatt dolgozott az Újkori Német Történeti Intézetben. Ez a lényeges mozzanat röntgensugárként átvilágította Ott alakját. Sorge nagyon jól tudta, miféle is ez a történeti intézet. A háború utáni Németországban tudományos intézeteknek álcázva dolgoztak a katonai törzsek, a felderítő szervek, a mozgósítási igazgatóságok. A német tábornoki kar legfelső köreivel kapcsolatban álló Ott felderítő munkán volt Kínában, s ezek szerint itt, Japánban is ugyanezzel foglalkozik. Sorge előtt egy tapasztalt német felderítő ült, aki, minden jel szerint, komoly segítségre szorult.

— Azt hiszem — fejtegette Sorge —, a mai Japán politikája csak a múlt ismeretében érthető meg... Hadd magyarázzam meg, mire gondolok: Meiji császár fél évszázaddal ezelőtt, talán valamivel régebben, leszögezte, hogy a Yamato-faj csak akkor foghat hozzá a világ meghódításához, ha már megvalósította császári tervének három fázisát. Ez pedig, először Taj-

van, másodszor Korea és végül Mandzsúria, majd egész Kína elfoglalása. Tajvant már elfoglalták, Koreát szintén. Most van folyamatban a harmadik fázis: Mandzsúriát megszállták, ezután Kína következik... Mindezt úgy nevezném, hogy politikai sintoizmus, vagyis az ősök tisztelete a politikában. A japánok nemcsak őseiket, császárukat tisztelik, hanem a régi eszméket is, a világuralom hagyományos politikáját folytatják, s mondjuk meg nyíltan: Európát csupán az ázsiai kontinens félszigetének tekintik. S ez nemcsak szamuráj geográfia.

Eugen Ott nagy érdeklődéssel hallgatta dr. Sorgét. Igen, ez az, ami készülő jelentéséből hiányzik: az előrelátó vélemény, amely szerzője széles látóköréről tanúskodik. A katonai megfigyelő nagyon jól tudta, hogy a Berlinbe küldendő jelentésétől függ majd további karrierje. Amikor Japánba indult, Ott titkos, teljesen konkrét feladatot kapott: építse ki a kapcsolatot a császári Japán és a náci Németország felderítő szolgálata között. Sokat tett már, de ez még nem minden. Szükség volna szabatos következtetésekre, világos perspektívákra. Nem ártana, ha a munkába bevonhatna egy olyan embert, mint Sorge.

Közben dr. Sorge tovább fejtegette gondolatát. Látszólag teljesen tűzbe jött, hangosan, szenvedélyesen beszélt.

— S most még egy tézis: Japánnak szövetségesre van szüksége, hogy a kontinensen megvalósíthassa politikáját. Ez nyilvánvaló. Ki jöhet számításba? Szovjet-Oroszország? Nem. Amerika, Anglia? Szintén nem! Akkor ki? Csakis Németország! A német nemzetiszocializmusnak és a japán politikai sintoizmusnak közösek az eszmei gyökerei. Gondoljon csak a „Lebensraum"-ra és a „Drang nach Osten"-re. A japán katonai köröknek nem ugyanilyenek a törekvései? Ebből azt a következtetést vonom le, hogy a Führer Németországának is szüksége van szövetségesekre. Ilyen szövetséges lehet a mai Japán. Ez a mi perspektívánk, távol-keleti politikánk alapja...

— ...A saját véleményemet fejtettem ki — mondta végül Sorge —, lehetséges, hogy nem helyes. Majd gondolkodom rajta, kitől kaphatna segítséget. Adjon erre néhány napot.

— Nem is merem megkérni — szólt közbe Ott —, de talán ön is hajlandó lenne nekem segíteni.

Sorge éppen ezt várta. Most csak az a fontos, hogy ne álljon rá túlságosan könnyen. Elnevette magát:

— Ott úr, én jóformán laikus vagyok ezekben a kérdésekben! Mire megy velem? Maganı is éppen öntől akartam tanácsot kérni. Találok alkalmasabb embert. Ezt megígérem!

— Nem, nem, nagyon kérem. Persze, ha tud időt szakítani.

— Erre még visszatérünk...

Okfejtéseivel Richard nem fedezte fel Amerikát, csupán jól ismerte a berlini hangulatot, tanulmányozta a saját koncepcióik igazolódását leső náci diplomaták lélektanát. S ha a megfigyelő kitalálja főnökei gondolatait, azt tartják róla, hogy jól ismeri a helyzetet, éles eszű... Az ilyen értékelés csak arra jó, hogy legyezgesse a Wilhelmstrassén, a német külügyminisztériumban ülő tisztviselők hiúságát... Miért ne sugallná ezt a gondolatot Eugen Ottnak. Még hasznára válhat neki. Nagoyában porcelángyárnak álcázva nagy hadiüzem működik. Valószínűleg vízi aknákat gyárt. Ezt ellenőrizni kell, s ki lehetne tájékozottabb ezekben a dolgokban, mint a Nagoyában élő felderítő tüzértiszt?!

Ott azt ajánlotta, hogy menjenek fel szobájukba, van valódi köménylikőrje. Még Németországból hozta, Japánban ilyet nem kapni...

Amikor beléptek a szobába, Frau Helma fotelban ült, és kötött. Nagy gombolyag fonal feküdt mellette. A tűk fürgén jártak a kezében. Elgondolkodva Richardra pillantott.

Legalább tizenöt éve, hogy utoljára találkoztak. Helma akkor egy Mey nevű építésznek, egy bajor kommunistának a felesége volt. Aztán elváltak, Mey Oroszországba utazott, Helma pedig férjhez ment egy fiatal Reichswehr-tiszthez, Otthoz. Milyen kicsi a világ! Azokban az években Helma baloldali nézeteket vallott. Vajon hogyan gondolkodik ma?

Amikor Ott kiment, hogy felbontsa a köménylikőrt, Helma abbahagyta a kötést, és azt mondta.

— Nagyon örülök, hogy találkoztunk... Emlékszem, Frankfurtban az állomásnál lakott, antik bútora volt és soksok képe...

— Jó az emlékezőtehetsége, Frau Helma...

— De nem szeretném, ha minderről mások is tudomást szereznének...

— Persze! — Richard megértette a célzást. — A múlt csak azoké, akik átélték...

Belépett Ott, és az asztalra tette az itókát. Helma asszony pedig folytatta a kötést.

Pu Ji ősei földjén való zavartalan és sikeres uralkodásának második esztendejébe lépett. A császár saját aláírásával és pecsétjével szentesített állami okmányokon most már ez a dátum állt: „Kang Tö korszak 2. esztendeje." A világot nyugtalanító események látszólag nem háborították a Nagy Kormányzó hangulatát, ezek az események egyszerűen nem jutottak be a hszincsingi palotába, ebbe az ódon, emeletes épületbe, amelyen felül egy loggiaszerű nyitott folyosó húzódott végig, s amelynek belsejében egy díszlépcső vitt fel a császári lakosztályba.

A császár mindentudó tanácsadója, Tarakasuki tábornok, aki egyben a Kwantung-hadsereg tábori csendőrségének a parancsnoka és a sintoista egyház püspöke is volt, gondosan ügyelt arra, hogy a császárt ne terheljék államügyekkel. Pu Ji ideje azzal telt, hogy fogadásokat adott, részt vett különféle szertartásokon, ünnepi istentiszteleteken, amelyeken Tarakasuki is mindig megjelent. Tarakasuki mindennap bement a palotába, hol püspöki öltözékben, imadeszkával a kezében, hol tábornoki egyenruhában, hol hétköznapi, barna kimonóban. A tábornok volt az összekötő kapocs a palota és a Kwantung-hadsereg törzsének negyedik osztálya között, ahol az új állam sorsáról döntöttek.

A tábornok gyakran beszélgetett a császárral, útba igazította és kioktatta. Az ilyen megbeszéléseken olykor a császár neje, Szuan Tö is részt vett, ez a filigrán termetű, szeszélyes asszonyka, aki alig huszonhárom éves volt, amikor a sors akaratából császárnő lett. A különleges misszió főnöke, Itagaki gyakran figyelmeztette Tarakasukit, hogy jobban kell ügyelni Szuan Töre, mert Kínában régi hagyomány, hogy az uralkodók feleségei beavatkoznak a politikába, ráerőszakolják

szeszélyeiket férjükre. Az okos és akaratos Szuan Tö önfejűsége sok gondot okozott a Kwantung-hadsereg törzsének.

— Felséged előtt ott áll példának Yamato népének ezeréves története — oktatta Tarakasuki. — Az Ég Fiát Japánban istennek járó tisztelettel veszik körül, de az állam kormányzását mindig bölcs katonai vezetők — sogunok — látták el helyette. A mikádót szemtől szembe csak legközelebbi rokonai és szolgái láthatják. Az ön osztályrésze a nép tisztelete és alázata...

Pu Ji bólogatott, de azt szerette volna, hogy közvetlen környezetében maradjon nevelője, az angol Johnston, első tanítómestere. Pu Ji szerette volna folytatni angol nyelvtanulmányait...

Tarakasuki ismét a történelemmel hozakodott elő:

— Nem, nem... Japánba évszázadokon át nem engedtek be idegeneket, nehogy beszennyezzék az istenek földjét. Miért tennénk másként Mandzsukuóban?!...

A császár tanácsadója még azt is megtiltotta, hogy Pu Jinak átadják az angol nyelvkönyveket, amelyeket Johnston küldött a palotába... A császár környezetében mind kevesebb olyan ember maradt, aki vele együtt jött el Tiencsinből; ezek az emberek vagy váratlanul meghaltak, vagy örökre eltűntek a hszincsingi udvarból. A palotaőrséget, amely eleinte kizárólag mandzsuriai és kínai katonákból állt, japán katonák váltották fel. Ám a császár, beleélve magát isteni küldetésébe, mindezt valahogy nem vette észre. Szuan Tönek viszont semmi sem kerülte el a figyelmét.

— Tarakasuki úr — vitatkozott a tanácsadóval —, ma már az önök országában sem a sogunok kormányozzák az államot. Az Ég Fia, Mitsuhito kijelentette, hogy ezt maga óhajtja elvégezni. Ezért is került sor Meiji forradalmára.

Szuan Tö jól ismerte a történelmet. Amikor egyedül maradt férjével, még nyíltabban beszélt.

— Ajszin — súgta, azon a nevén szólítva Pu Jit, amelyet gyermekkorában viselt, mielőtt még a kínai trónra került. — Ajszin, a sogunok idejében a mikádónak mindig voltak gyermekei. S ezeket, mihelyt felnőttek, félreállították és elpusztították, mint a méhek a heréket, miután eleget tettek rendeltetésüknek... Neked, Ajszin, megadják a tiszteletet, de hatalmad nincs. Vissza kell szerezned őseid hatalmát, Ajszin...

A gyenge akaratú császár helyeselt Szuan Tönek. Szerette ezt a lányos mellű, bársonyos bőrű, hűvös testű asszonyt, aki

sűrű szempillái alól elbűvölően nézett rá achátszerű szemével... De mit tehetett? A japánok segítsége nélkül sohasem került volna vissza ősei trónjára...

Tarakasuki tábornok a palotában szívósan végrehajtotta azt a tervet, amelyet a Kwantung-hadsereg törzsének negyedik osztályán dolgoztak ki, s amely szerint a császárnak reprezentálnia, nem pedig kormányoznia kell. Pu Ji császár az utolsó pillanatig nem is tudta, hogy államába lord Lytton vezetésével nemzetközi bizottság érkezett, amelyet a Népszövetség küldött, hogy kivizsgálja a kínai kormánynak a japánok mandzsúriai agressziója miatt emelt panaszát. A Lytton-bizottságot nem engedték be a Mandzsukuóban még mindig folyó hadműveletek térségébe. A bizottság tagjaival csak japán megbízottak tárgyaltak. Lord Lytton közölte, hogy szeretné meglátogatni a császárt. Megígérték neki, hogy kívánságát teljesítik, de figyelmeztették, hogy Pu Jinál minden audiencián részt vesz tanácsadója, Tarakasuki tábornok is, ez a szokás a császár palotájában. Lord Lytton vagy a bizottsági tagok kérdéseire Tarakasuki tábornok fog válaszolni. Megkérték Lyttont, hogy előre adja meg azokat a kérdéseket, amelyeket a császárnak szándékszik feltenni, s más kérdéseket ne is tegyen fel az audiencia alatt. Az isteni császárral különben sem lehet úgy beszélgetni, mint valami közönséges halandóval. Őt csupán szemtől szembe láthatják. Így parancsolja ezt a szokás, a Mandzsukuóban bevezetett udvari etikett...

A találkozás végül is elmaradt. Lord Lytton mégis terjedelmes jelentést küldött a Népszövetségbe a mandzsúriai eseményekről. A jelentést a közgyűlés elé terjesztették. Az új független állam érdekeinek képviseletével a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság alelnökét, Matsuoka urat bízták meg.

Matsuoka keresztény volt, s ennek a körülménynek fontos szerepe volt abban a bonyolult és kényes ügyben, amelyet Tokióban rábíztak.

Matsuoka népes küldöttség kíséretében utazott Genfbe, a Népszövetség közgyűlésére. Genfben lefoglalta az egész Metropol Szállót, luxusautókat vásárolt, számtalan fogadást adott, szórta a pénzt, esténként maga is megjelent a vendégek között kimonóban, hogy ezzel hangsúlyozza nemzeti hovatartozását.

A közgyűlés ülésein Matsuoka őszinte felháborodással visszautasította a kínaiak alaptalan gyanúsítgatásait, amelyekkel

a japán kormányt illették. A síri csendbe borult teremben kijelentette:

— Én a keresztény hitet vallom, hiszek istenben... Kétezer évvel ezelőtt a názáretiek keresztre feszítették Krisztusunkat, most pedig Japánt szeretnék keresztre feszíteni... Csakhogy mi nem követtünk el semmi elítélendőt. Japán ártatlan bárány. Kína viszont farkas! De tudja meg a közgyűlés, hogy Japán korántsem olyan félénk bárányka!...

A Népszövetség mégis elítélte a japán agressziót: Mandzsúria megszállása ugyanis sértette a Népszövetségben képviselt tőkésországok érdekeit.

— Ilyen körülmények között — jelentette ki Matsuoka — Japán kilép a Népszövetségből! — S ezek után elhagyta Genfet.

A pályaudvaron, a diplomáciai udvariasságot is megszegve, senki sem búcsúztatta a japán küldöttséget.

Matsuoka első diplomáciai küldetése kudarccal végződött, de ettől fogva mégis felfelé ívelt a magas cilinderes, tömzsi ember pályája. Az elnöke lett a Dél-mandzsuriai Vasúti Társaságnak, amely a megszállt Mandzsúria egész iparát és bányászatát egyesítette.

A Kwantung-hadsereg Hszincsingben működő törzsét viszont egyre jobban aggasztotta Szuan Tö császárné magatartása. Itagaki tábornok egy alkalommal így szólt Tarakasukihoz:

— Szuan Tö császárné iránt legyen nagyon figyelmes, Tarakasuki-san!... A parancsnokot nagyon lesújtaná, ha valami baja esne. Ne bízzon meg a kínai orvosokban, ha megbetegszik... A mongoloknak vannak kitűnő tibeti szereik...

Tarakasuki megértette, mit kíván tőle Itagaki...

A Kang Tö-éra második esztendejének tavaszán a császárné hirtelen megbetegedett. Betegsége eleinte nem adott okot aggodalomra. A szikár kínai udvari orvos megvizsgálta a beteget, és megállapította, hogy a gyengélkedést enyhe megfázás okozta, és egy-két napon belül talpra áll. Felírt egy teát többféle gyógyfűből, valamint ginzseng-gyökérből készített párlatot az általános közérzet javítására, meg piócát: kettőt-kettőt a halántékra és a nyakra. A piócáknak kell elszívniuk a romlott vért, amely ebben az évszakban felgyűl az ember szervezetében. A doktor maga rakta fel a piócákat a császárnéra. Szuan Tö ott feküdt lakosztályában, magas baldachinos

ágyon, párnákkal körülbástyázva. Az orvos elővette a dobozban tiszta vízben tartott éhes piócát, egy darabka üreges nádba helyezte úgy, hogy csak parányi feje kandikált ki, majd mint valami ceruzát lassan végighúzta a bőrön, hogy a pióca maga válassza meg a helyet, ahol megtapad... A piócák megduzzadtak és lehullottak, az orvos pedig a kezelés befejeztével meghajolt, és az ajtóhoz hátrált.

Tarakasuki azonban rávette Pu Jit, hogy mindenesetre hívjon el egy japán doktort is. Szerencsére, Japánból a Kwantung-hadsereghez érkezett éppen egy neves orvos, s nem ártana neki is megmutatni a császárnét.

A pufók arcú japán este érkezett meg a palotába. Hátán és ujjain fehér hieroglifákkal díszített kimonót viselt. A palota északi részébe vezették, ahol Tarakasuki lakott néhány szobában. Mielőtt a japán orvos elindult volna a császárné lakosztályába, hosszan tanácskoztak négyszemközt. A szobában, amelyben illatos füstök terjengtek, fülledt volt a levegő, s a japán nyomban kinyittatta az ablakokat. Hosszasan vizsgálta a beteget, majd orvosságot adott neki azzal, hogy ettől jól alszik majd. Szuan Tö az orvosságtól csakugyan sokkal jobban érezte magát, hamarosan elszenderült, nyugodtan aludt, légzése egyenletes volt, arca kipirult.

Késő éjszaka Szuan Tö állapota hirtelen rosszabbra fordult. Dobálta magát, arca elsápadt, verejtékezett, fulladt. Ismét elhívták az orvosokat. Tarakasuki tábornok ezen az éjszakán nem hagyta el a császári palotát. Ott ült lakosztályában, és minden félórában érdeklődött a császárné állapota felől. Reggelre Szuan Tö, anélkül hogy magához tért volna, meghalt. Tarakasuki sintoista püspöki öltözékében azonnal távozott a palotából...

A császárnénak díszes temetést rendeztek. Pu Jit a bánat teljesen leverte. Felesége halála után napokig el sem hagyta lakosztályát.

Egy hónap múlva komor ábrázattal, püspöki gyászruhában felkereste őt Tarakasuki tábornok. Pu Ji, lefogyva és megöregedve, ott térdepelt házi oltára előtt, amelyről vékony csíkokban tömjén zöldes füstje szállt fel. Tarakasuki is az oltár elé állt, lehunyt szemmel elmormolt egy imát, aztán az asztalhoz lépett, és leült a gyékényre... Hosszú hallgatás után végül Tarakasuki kezdte meg a beszélgetést.

— Felség — kezdte ünnepélyes, szomorú hangon —, minden ember sorsa az istenek kezében van... Ne keserítsük el bánatunkkal őseink lelkét...

Tarakasuki hosszan prédikált.

— Az élőknek az élőkre kell gondolniuk — folytatta. — Ezt hagyta meg nekünk a napistennő, a gyönyörűséges Amaterasu Omikami, aki a nagy Izanagi szeméből pattant ki... Az isteni eredetű császárok nemzetségének örökre fenn kell maradnia. Felségednek is gondoskodnia kell utódokról. Törölje ki szeméből a bánatot, és tekintse meg ezeket a fényképeket...

Tarakasuki fiatal lányok tucatnyi képét szedte elő szattyánbőr mappájából, és átnyújtotta a császárnak. A képeken a legkülönbözőbb lányok voltak láthatók: mosolygósak és komolyak, félénkek és kihívók, de a maga nemében mindegyik igen szép. Drága ruhákat és egyforma frizurát viseltek.

— Ez a gyönyörű Yumiko, az ősi japán Fujiwara családból való — magyarázta Tarakasuki. — Neve japánul zsenge szépséget jelent... Ez pedig Aiko, vagyis „szerelem", szintén dicső sogun család, a Minamotók sarja... Ez szamuráj családból való, lám, milyen csinos...

Pu Ji császár érdeklődés nélkül, csupán udvariasságból nézegette a fényképeket. Még serdülő volt, amikor egyszer alkalma nyílt egy kisebb utazást tenni Tajvan szigetére. Kellungban szálltak meg, a sziget északi részében, egy kis városkában, amely mély öböl köré épült. Vele volt Si, a barátja, annak az udvarmesternek a fia, aki most miniszterelnök lett. Si néhány évvel idősebb volt Pu Jinál. Kettesben beszöktek a városba, a nyilvánosházak negyedébe. Szabadon és függetlenül bolyongtak a szűk utcácskákban, elhaladtak a rendőrbódé mellett, amelyet szétnyitott fuszuma, könnyű papírral beragasztott spanyolfal vett körül. A rendőr mint valami diszpécser ült egy asztalnál, amely tele volt telefonokkal. Felügyelt a nyilvánosházak negyedének rendjére, s fölötte nagy, gömbölyű vörös lámpás függött... Beléptek az egyik házba, levetették a cipőjüket, s az idősebb, jól öltözött, behízelgő modorú tulajdonosnő az egyik falhoz vezette őket, ahol kényszeredetten mosolygó, szép arcú lányok képei függtek. „Ez foglalt... Ez szabad. Ez nemsokára szabad lesz" — mondogatta. Pu Jinak ekkor volt először dolga nővel, de még nem ismerte Szuan Töt... S lám, most a püspök, a katonai rendőrség

parancsnoka, éppúgy kínálja neki a lányokat, mint az az idősebb hölgy, csakhogy ezek a lányok mind szabadok...

— Nem, nem! — kiáltott fel a császár. — Nem akarok újra megnősülni, soha nem felejtem el Szuan Töt...

Tarakasuki összeszedte a képeket.

— Nem kell elsietni a dolgot — szólt tartózkodó, békülékeny hangon —, de felségednek meg kell ezt gondolnia... Most pedig szeretnék felségeddel közölni egy hírt, amely elűzi majd bánatát, és felvidítja.

Előző este Tarakasukit magához hívatta Honjo tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka, s a következőket közölte vele:

— A Titkos Tanács jóváhagyta a hadseregnek azt a javaslatát, hogy Mandzsukuóban nyilvánítsák államvallássá a sintoizmust. A kormány döntése szerint Amaterasu Omikami istennő ezentúl mandzsu istennő is lesz. Ez biztosítja nekünk az ellenőrzést az élők és a holtak lelkei fölött... A népnek istenként kell tisztelnie a japán császárt. Önre hárul a Titkos Tanács döntésének végrehajtása. Rendezze úgy a dolgot, hogy Pu Ji maga menjen Japánba, és onnan magával hozza az istennő szobrát. A szobor számára templomot kell építeni. Az ópiumhatóságtól megkapja rá a pénzt...

Az ópiumtermelés, az ópiumkereskedelem, valamennyi ópiumszívó a Kwantung-hadsereg kezében volt, és a hadsereg kiadásainak jelentős részét fedezte.

Tarakasuki most hozzáfogott a Honjótól kapott utasítás végrehajtásához.

— Amaterasu Omikami istennő három ereklyét hagyott az utódokra: egy kardot, egy tükröt és egy nyakéket — kezdte, mélyen Pu Ji szemébe nézve. — A felbecsülhetetlen értékű ereklyéket a kamakurai templomban őrzik. Áldásos hatásuk felséged országának alattvalóira is kiterjed. A sintoista vallás, olyan mint egy porózus kő, amely magába szívja a többi vallás, a buddhizmus, a lámaizmus, a kereszténység, az iszlám éltető nedveit... Tegyen eleget az istenek akaratának, álljon a vallás élére, s istenként, az Ég Fiaként fogják tisztelni. Utazzék el, felséges uram, idősebb isteni testvéréhez, Hirohitóhoz...

Néhány nap múlva Pu Jit ünnepélyesen búcsúztatták Jingkouban, ahol kíséretével a „Hiei Maru" nevű japán cirkálóra szállt, és elhajózott a Yamato országába Amaterasu is-

tennő három ereklyéjéért. A császár tanácsadója, Tarakasuki tábornok ott volt mellette sintoista püspöki öltözékben, s ez kétségtelenül sokkal jobban illett vallási missziójához, mint a rendőri egyenruha.

Ami a császárt illeti, ő nem vált meg díszegyenruhájától, amelyet csillogó arany vállpántok, moarészalag és rendjelek díszítettek. Őfelsége katonás külsejét csak a szemét és orcáját eltakaró hatalmas szarukeretes szemüveg rontotta el. A császár egész úton rímeket faragott szokatlan utazásáról, s versikéit szívesen mutogatta Tarakasuki püspöknek. A tanácsadó helyeselte, hogy a császár ezzel foglalatoskodik. Meggyőződése volt, s Pu Jinak is egyre azt bizonygatta, hogy a költői szófűzés a magas előkelőségek kiváltsága. Aki magán viseli a hatalom bélyegét, annak verset kell írnia. Az ilyen versek zavaros, iskolás tartalmának, tökéletlen formájának nem volt különösebb jelentősége. Mindig akadnak kritikusok, akik ki tudják hámozni a császári alkotások mély értelmét, s beveszik ezeket a nemzeti költészet évkönyveibe.

„Tükörsima a kéklő óceán,
tizezer li-re ringatja hajóm,
két szomszéd, két barát ölelkezik,
legyen Napkelet örökétig szilárd."

„Büszke hajók a vad hullámokon,
azurkékbe olvad a föld az éggel,
mégsem hegyet s vizet csodálni jöttem
szövetséget kötni: égifény-ragyogásut."*

Pu Ji császár persze alakoskodott ezekben az ömlengésekben. Ravaszkodott és furfangoskodott, de mit csináljon, ha egyszer a japánoknak ez kell... Ha ez tetszik nekik... Pu Ji ravaszkodott, megalázkodott, s közben egyre inkább hitt önnön zsenialitásában. Az utazás idejére a császár kíséretébe bevettek egy ügyes tollú költőt és írót is, Hayashido Kandirót, aki aztán később egy rajongástól csöpögő könyvet is írt erről, „Egy kellemes utazás Mandzsukuo császárának társaságában" címmel, de azt a kutya sem olvasta...

Tarakasukinak mindenre gondja volt, még versek és memoárok megjelentetésére is.

* *Pu Ji*: Az utolsó kínai császár voltam. Kossuth Könyvkiadó 1969. 331. old.

Az utazás pompásan sikerült. A tokiói pályaudvaron — micsoda hallatlan megtiszteltetés! — a mandzsúriai küldöttséget az áldott Tenno, az Ég Fia, Japán császára fogadta. A zenekar eljátszotta a két ország himnuszát — Mandzsukuóét, amelyet csak nemrég komponáltak, és Yamato népéét, amely — európai időszámítás szerint — a Római Birodalom virágzása idején keletkezett.

Amikor kiléptek a pályaudvar előtti térre, Hirohito így szólt Pu Jihoz:

— A századok mélyéből üdvözlik önt az ősök a himnusz hangjaival...

A mandzsúriai császár kipirult az örömtől, amikor a mandzsúriai seregek parancsnokának egyenruhájában a nagy Japán császárának az oldalán végighaladt a felsorakozott díszszázad előtt. Arról teljesen megfeledkezett, hogy mandzsúriai hadsereg tulajdonképpen nincs, csak a Kwantung-hadsereg...

A hintó a két császárral elhaladt az ősi várfalak mellett, áthajtott az árkok felett, amelyeknek vizén lótuszok bontották ki pompás szirmaikat, és begördült a palota elé.

A három ereklyéből Hirohito csak kettőt adott át Pu Jinak, természetesen másolatban: a szent kardot — a legfelső hatalom eltökéltségének a szimbólumát — és a szent tükröt — a napistennő emblémáját. A nefrit nyakék — a jóindulat jelképe — Tokióban maradt; elvégre kell valami különbségnek lenni az idősebb és a fiatalabb szellemi testvér között!...

Amaterasu istennő szobrát és a két ereklyét Hszincsingbe vitték, és építeni kezdték az Államalapító Isten Szentélyét, Mandzsúria legnagyobb sintoista templomát, amelynek legfőbb papja Pu Ji lett. Ettől fogva a sintoizmus Mandzsukuo államvallásává vált, s az egész népnek istenként kellett tisztelnie a japán császárt. A laktanyákban és az iskolákban oltárokat építettek.

Tarakasuki a palotába jött, felnyitotta szattyánbőr mappáját, és a császár elé tett egy törvényt a sinto vallásról.

— Ezt alá kell írni — mondotta.

A törvény a sintoizmust Mandzsukuóban államvallássá nyilvánította, és figyelmeztette az alattvalókat, hogy mindazok, akik tiszteletlenséget tanúsítanak a vallás szertartásaival és lényegével szemben, egyévi börtönbüntetéssel lakolnak.

A császár aláírta a rendeletet. Aláírt mindent, amit Tara-

kasuki eléje tett. A miniszterelnök Pu Ji pecsétjével szentesítette az okmányt.

Csang Feng-ling, a Csang Hszüe-liang-féle hadsereg katonája — egy homokszem a Pu Ji uralma alatt élő harmincmilliós népben — szintén a mandzsúriai császár alattvalója lett. Az után a szörnyű szeptemberi éjszaka után, amikor a katonák pánikszerűen menekültek a Mukden környéki Északi Laktanyákból, Csang sokáig kóborolt az utakon, észak felé tartott, majd elmaradva a vele együtt bolyongó katonák csoportjától úgy döntött, hogy végképp otthagyja a hadsereget. Tudta, hogy most senki sem fogja szökésért felelősségre vonni. Ki is vonná felelősségre?! A telet egy japán telepesnél húzta ki, erdőt irtott, szállította a nehéz törzseket a vasútállomásra, tavasszal pedig Liaotungba ment, ahol a híres fafeldolgozó műhelyekben koporsókat és bútort készítettek, de főképpen koporsókat, amelyek egész Észak-Kínában híresek voltak. Az élete persze sokkal rosszabb lett, mint a hadseregben, de egy tál rizsre mindig futotta a keresetéből. Igaz, a rizs nem volt már olyan, mint régen, Mandzsokuo alattvalóinak megtiltották a jobb fajták fogyasztását. A helyi lakosság csak a silányabból kapott, de ezt is ki lehetett bírni, a rizs csak rizs, bármelyik fajtája csillapítja az éhséget. Akkor fordult rosszabbra a helyzet, amikor a városban tizennyolctól negyvenöt éves korig az összes férfiakat mozgósították valamilyen építőmunkára. A mozgósítás elől nem lehetett elrejtőzni, mindenkit összefogdostak, és az állomás mellett épült nagy raktárakba tereltek.

Először egy autóutat építettek észak felé, a tűző napon dolgoztak, kizárólag muharon tartották őket, s minden csoportot, akár a foglyokat, japán katonák őriztek.

Az útépítést egy hadmérnök vezette, alacsony termetű, fürge, örökké aggályoskodó japán kapitány, akin lötyögött a sárgászöld egyenruha. Egy percre sem vált meg a termetéhez képest túlságosan nagy térképtáskától. A táskában egy részletes térképet hordott, amelyen vastag vonallal be volt jelölve a megépítendő út. A térkép felső sarkában a jelmagyarázatok mellett ez állt: „Kondo", vagyis császári út.

A csoport előtt utászok teodolitokkal kijelölték az út irányát, és bambuszrudakat tűztek le kis fehér zászlókkal, ame-

lyeknek a közepén kifakult vörös kör látszott, Yamato országának szimbóluma.

Az utat nyílegyenesen vezették, kizárólag a térképpel törődve, fütyültek a parasztok földjeire, amelyeken kaoliang és dinnye nőtt, a konyhakertekre, amelyekben már ért a termés. Az utászok szó nélkül lerombolták azokat a magányos fanzákat, amelyek útjában voltak az építkezésnek. A parasztok zokszó nélkül összeszedték a cókmókjukat, és igyekeztek minél távolabb a császári úttól...

A kaoliang már kibontotta selymes, vörhenyes bugáit, s falként emelkedett az új út mentén. Csangot azokra a sűrű bambuszligetekre emlékeztette, amelyek Sanhsziban, a faluja mellett húzódtak... S ott álltak az út mentén a tengerentuli ördögök, rövid puskával felfegyverkezve. Egyenruhájuk beleolvadt az érő kaoliangba. A munkásokat szigorúan, éberen őrizték, de Csangot mégis sokat foglalkoztatta az a gondolat, hogy meg kellene szökni ebből az átkozott pokolból... A kaoliang-táblákban nem nehéz elrejtőzni. Ám Csangot megelőzték: néhányan megkísérelték a szökést. A katonák észrevették őket, utánuk eredtek, tüzet nyitottak rájuk. A munkásoknak megparancsolták, hogy hasaljanak le.

Négy szökevényt lelőttek, és odahurcoltak az útra. Ott feküdtek estig, arcukat legyek lepték el. Azt beszélték, hogy kettőnek mégis sikerült kereket oldania, de lehet, hogy őket is lepuffantották, csak éppen nem találták meg a sűrű kaoliangban.

Ezek után Csangnak elment a kedve a szökéstől...

Ősz felé a mezőket lekopasztották, a parasztok elhordták a termést, s körös-körül minden hihetetlenül kopár lett, a kaoliang helyén már csak a tarló szúró sörtéi meredtek ki a földből. A learatott kaolianggal együtt a szökés reménye is odaveszett. Hamarosan a kényszermunkások közül kiválasztották a legerősebbeket, és éjjel, leponyvázott teherautókon elszállították őket valamerre. Csang is közöttük volt.

Hajnal felé a katonai gépkocsioszlop leállt a mező közepén, s az embereket egy többsoros szögesdrót-kerítéssel körülvett területre hajtották be.

Eleinte fanzákat építettek — hosszú barakkokat, priccsekkel a falak mentén —, aztán oszlopokat állítottak fel, és szögesdrótot feszítettek ki rájuk. Az oszlopsorok messzire elnyúltak és beleolvadtak a síkságba, ahol más munkások szorgoskod-

tak. Ezt a drótsövénnyel körülkerített területet a japánok zárt területnek minősítették, és elhagyását halálbüntetés terhe mellett megtiltották.

Csangnak az motoszkált a fejében, hogy az emberek itt olyanok, mint a selyemhernyók: maguk fonják körül magukat, csakhogy nem selyemfonallal, hanem szögesdróttal... Amikor megépült a drótsövény, a munkásokat a tilos övezet közepe felé vitték. Ott gödröket ásattak velük, olyan mélyeket, hogy egy falusi pagoda mindenestül eltűnt volna bennük. A gödröktől valamivel arrább árkokat kezdtek ásni, meredek sánccal, amelynek a gerincén szintén drótsövény húzódott. De ez még mind semmi: az építkezést körülvevő sánc mentén, a belső oldalán, áthatolhatatlan vasbeton-kerítést emeltek. Senki sem tudta, mit terveznek a japánok itt, a pusztaságban. A külvilágtól elzárt emberek azt sem tudták, merre vannak, csak a távoli mozdonyfüttyből, a csendes időben is alig hallható zakatolásból következtethettek arra, hogy itt valahol vasútvonal húzódik.

Katonai tehergépkocsik reggeltől estig hordták a titkos építkezésre a követ, a téglát, a fát, s a gödrök mellett halomba gyűlt az építőanyag.

A koszt itt jobb volt, mint az útépítésen, de a munka is nehezebb. A tengerentúli ördögök, ki tudja, miért, nagyon siettek: több műszakban, éjjel-nappal folyt a munka. Az erőltetett ütemet télen is tartották, amikor pedig kőkeményre fagyott a föld. Csákánnyal faragták, talicskákban hordták a felszínre, ahol a süvítő szél az ember arcába vágta a havat.

Harmadik esztendejébe lépett a Kang Tö-éra, Mandzsukuo legfőbb urának, Pu Ji császárnak az uralkodása.

Mihelyt melegebb napok köszöntöttek be, hozzáfogtak az alapozáshoz, a falak felhúzásához. Ám mielőtt a falak a föld színe fölé emelkedtek volna, hatalmas teherautók valamilyen furcsa berendezéseket szállítottak oda: óriási üstökhöz hasonló fémhengereket, nehéz öntöttvas fedelekkel, amelyeket tömérdek csavarral erősítettek fel. Az üstöket az alapokra helyezték, mielőtt még a falakat felhúzták volna, mert semmiféle ajtón be nem fértek volna.

Az építkezés káoszából lassanként kirajzolódtak a leendő objektum körvonalai. Néhány hónap múlva már álltak az épülettömbök, bár még mindig nem lehetett tudni, mi a rendeltetésük.

A telep közepén zárt négyszöget alkotva kétemeletes épülettömb emelkedett, belső udvarában pedig egy önálló épület, amely számtalan szűk cellájával, erős zárú vasajtóival és vasrácsos ablakaival börtönhöz hasonlított.

Honnan is tudhatta volna Csang Feng-ling, a hajdani kínai katona, a mostani kubikos és építőmunkás, hogy ez csakugyan börtön, több száz fogoly számára . . .

Más épületekben, tágas, világos termek közepén vastag vasrudakból összehegesztett, állatketrec-szerű alkotmányok álltak, alacsony vasajtókkal, amelyeken az ember csak lehajolva fért be.

A telep kapujánál a föld alá ereszkedett egy széles alagút, amely össze volt kötve a börtön pincesorával.

A börtönt körülvevő szolgálati épülettömb pincéiben ketrecek álltak, de egészen aprók, sűrű fémhálóval bevonva, amelyen még egy mezei egér sem fért át.

A betonkerítés mögött rendes lakóházak is épültek, több nagy ablakú, világos, fürdőszobás, vécés lakással. Az épületek többsége ilyen lakóház volt, s ha nincs ott a szolgálati épület a titokzatos rendeltetésű üstökkel és ketrecekkel, ha nincs a belső udvaron álló börtönépület, az ember azt hihette volna, hogy itt, az isten háta mögött, egy rendezett kis városka épült . . .

Ahogy az építkezés a befejezéshez közeledett, mind gyakrabban keresték fel japán tisztek. Végigjárták az épületeket, utasításokat adtak, és sürgették, egyre csak sürgették az utászokat. De szanaszét hevert még a szemét, halomban állt a mész, a törött tégla, s egyik-másik épület nem is került még tető alá. Csang a többiekkel együtt a szemét eltakarításán dolgozott. Minden arra mutatott, hogy az építkezésnek hamarosan vége. Vajon innen hova kerülnek? Azt is beszélték, hogy a japánok hazaengedik őket.

Egyik alkalommal Csang éppen a főépület körül takarított. Másodmagával saroglyán cipelte a követ a bejáratnál, amikor megállt mellettük egy ponyvával letakart tehergépkocsi. Japán katonák leszedték a ponyvát, és Csang ketrecet pillantott meg alatta, tele patkányokkal, töméntelen mennyiségű patkánnyal. Az egyik katona ráüvöltött Csangra, rázta az öklét, mire a két munkás sürgősen elkotródott. Csang annyit látott még, hogy az autón több ketrec is volt, s mindegyikben csak úgy nyüzsögtek a hosszú farkú patkányok. Poſájukkal a há-

lót nyomkodták, egymás hegyén-hátán mászkáltak, és undorítóan vinnyogtak.

Csangnak mindez élénken az emlékezetében maradt, mert egyik utolsó benyomása volt az építkezésről, amelyen hosszú hónapokat töltött. S aznap éjjel olyasmi történt, ami még annál is szörnyűbb volt, amit Mukdennál, a váratlan japán támadáskor átélt.

Amikor mindenki aludt már, a barakkba fegyveres katonák kíséretében belépett a parancsnok. Felébresztette az alvókat, és megparancsolta, hogy fogják a holmijukat, és sorakozzanak a barakk előtti téren, ahol rendszerint az esti szemlét tartották. Sötét éjszaka volt, csak az oszlopokon függő villanylámpák szórtak némi fényt a drótkerítéssel elzárt táborra. Körös-körül katonák álltak. Mintha riadó ugrasztotta volna ki őket: sisakban, vállra vetett puskával és derékszíjra fűzött tölténytáskákkal. A munkásokat sorakoztatták, majd feltuszkolták gépkocsikra.

Közben néhány japán égő fáklyákkal a barakkokhoz lépett; kis vödrökből benzint öntött az épületekre, majd a fáklyákkal meggyújtotta. A száraz fa könnyen gyulladt, rőt lángnyelvek törtek fel a sötét éjszakába, és teljesen elhomályosították az oszlopokon függő lámpákat. Minden gépkocsira felült a munkások mellé két katona puskával és hosszú, dorongszerű elemlámpával a kezében. A ponyvát lehajtották, a kocsik elindultak. Csang az utolsó autóban ült, és a ponyva résén át látta az egyre terjedő lángokat. A lobogó tűz táncoló fénye szinte áthatolt a ponyva sűrű szövetén. Aztán fordult egyet az autó, és a kocsiszekrényben vaksötét lett.

Valamilyen folyó partján álltak meg. Előttük a vízből alig kiemelkedő uszály sötétlett, arrább pedig egy motorosnaszád pöfögött. A munkásokat vékony, hajladozó pallókon az uszályba terelték. Lábuk alatt cuppogott a víz, csúszkáltak a fapadlón. A behajózás lassan haladt, az uszályban mind több embert zsúfoltak össze. Amikor az utolsókat is betuszkolták, a fejük fölött bezárult a vastag deszkából összerótt fedél. Csangnak eszébe jutottak a ketrecben szorongó patkányok. Itt az emberek is ugyanígy szorongtak ...

A fedélzeten elnémult a katonabakancsok dobogása, az uszály megrándult, a naszád felfelé húzta a folyón. Olyan csend támadt, hogy hallatszott az uszály oldalához csapódó víz csobogása.

Az uszályban fülledt volt a levegő. Csang megpróbálta fejével megemelni a fedelet, de az meg sem moccant. Egyszerre csak tompa robbanás rázta meg az uszályt, és vastag sugarakban tört be a víz. Az emberek halálfélelmükben üvöltöztek. Mind magasabbra emelkedett a lékeken bezúduló víz. Csang is kiabált, de a nagy lármában a saját hangját sem hallotta. Kétségbeesetten kapálózott, hogy megtartsa az egyensúlyát, és a sötétben megragadott egy ácskapcsot. Görcsösen belekapaszkodott, hogy az ár el ne sodorja. Ahogy a víz emelkedett, az ordítás egyre halkult, az uszály mind mélyebbre süllyedt. A víz, mintha jóllakott volna, lassabban folyt már, csökkent a nyomása. Csang belevetette magát, próbált az árral szemben úszni. Most már a fedél alatt összepréselődött levegő bugyborékolva és sípolva tört ki az uszályból... Csang kitapogatta az egyik léket, s minden erejét megfeszítve, fulladozva birkózott a már lomhán, de még mindig nagy erővel beáradó vízzel, míg végre kicsúszott a léken. A felszínre emelkedett, teleszívta a tüdejét levegővel, és gyorsan újra alámerült. A naszádról reflektorral pásztázták azt a helyet, ahol a bárka elsüllyedt.

Félig eszméletlenül igyekezett minél mélyebbre merülni a vízben. Időnként felbukott, hogy levegőt vegyen, de hamar újra eltűnt, nehogy a reflektor fényébe kerüljön. Arra már nem emlékezett, hogyan érte el a partot, mennyi ideig feküdt a fövenyen, a homokból kiálló tuskóba kapaszkodva. Úgy érezte, mintha még mindig abba az ácskapocsba kapaszkodna a süllyedő, ordító emberekkel teli uszályban.

Alig bírt felállni, dülöngélt a kimerültségtől, de azért felkapaszkodott a magas partra, és sokáig bolyongott még az éjszakában, míg el nem ért egy magányos fanzát, és a fáradtságtól össze nem rogyott a küszöbe előtt. Már annyi ereje sem volt, hogy bekopogjon.

A fanza gazdája reggel talált rá. Legidősebb fiával bevitte Csangot, és lefektette. A paraszt, leplezve kíváncsiságát, szótlanul várt, hogy az éjszakai vendég maga mondja el, mi történt vele. Csang azt mesélte, hogy egy mákültetvényen dolgozott, és emberek, akik halászoknak adták ki magukat, vállalták, hogy átviszik a folyón, aztán a csónakban kirabolták, és meg akarták ölni, de ő kitépte magát a kezükből, és a vízbe ugrott... Csang elhatározta, hogy senkinek sem beszél az éjszaka történtekről, mert a tengerentúli ördögök esetleg tu-

domást szereznek róla, felkutatják és megölik őt. Csakhogy az öreg mandzsunak nem tudta megmondani, hol is volt az ültetvény, milyen falu közelében rabolták ki. Csangnak fogalma sem volt, merre van. Furfanggal aztán kiszedte az öregből, hogy a legközelebbi város Harbin. A gazda azonban sosem járt még a városban, vasutat sem látott életében. Isten háta mögötti vidék ez.

Minden bizonnyal Csang az egyetlen életben maradt tanúja a katonai építkezéseken dolgozó munkások pusztulásának, akiket a japánok hónapokon át szögesdrótok mögött tartottak, aztán egy ócska uszályban a folyó fenekére küldtek, hogy megőrizzék titkukat. Csakhogy Csang Feng-lingnek fogalma sem volt róla, mi is ez a titok. Nem tudta, hogy az árokkal és szögesdróttal körülkerített városkában, azokban a nagy házakban, amelyeket építettek, a Kwantung-hadsereg törzsének Vízellátási és Profilaktikai Intézete működik. S ha tudta volna is, csak csodálkozott volna azon, hogy mi lehet titok a vízellátás körül...

A CSERESZNYEVIRÁGZÁS ÜNNEPÉN

A hosszú és nehezen kimondható nevű hercegnő, Konoya Mazakura-hime, délről jövet végigjárta Japán szigeteit, s az összes lapok, még a legtekintélyesebbek is, naponta közöltek híreket közeledtéről. A tündérhercegnő, aki a zsenge rügyeket pompás virágokká bontja ki, elérte Kyotót, Nagoyát és végül Tokiót. Beköszöntött a cseresznyevirágzás ünnepe, a legszebb, a legvidámabb virágünnep.

A matsuri — az ünnep — napján már nem lehet gésákat kapni; jó előre, napokkal Konoya Mazakura-hime hercegnő megérkezése előtt kell gondoskodni róluk.

Dr. Sorge hosszú keresés után talált egy különálló kis házat a csendes Azabu kerületben, a Nagasaki utcában, és otthagyta a szállodát, amellyel már torkig volt. A szinte játékszernek tűnő emeletes házikó ott lapult egy tokiói arisztokrata nagy háza árnyékában. Ettől a szomszédságtól még apróbbnak, még jelentéktelenebbnek látszott. A házat egy szűk sikátoron át lehetett megközelíteni, amelyen nem fért be semmiféle gépkocsi, de még egy riksa sem. A sikátorban bambuszrudakra akasztva fehérneműt szárítottak; járda helyett a sikátor közepén deszkapallók feküdtek, amelyeket rászáradt sár borított. A Nagasaki utca felől, a fák és a kerítés mögött csupán a ház teteje és emeleti ablakai látszottak. Dr. Sorgénál ez is közrejátszott abban, hogy éppen ezt a házat választotta: olyan lakást keresett, amely távolabb esik az utcától, de ablakai messziről láthatók.

Az utca túloldalán, kicsit följebb a rendőrőrs állt, vasráccsal az ablakain, utána néhány bolt következett meg egy szabóműhely. Egymást váltogatták a lámpások, a cégtáblák, egyszóval a szokásos tokiói kép. Nem messze volt a szovjet nagykövetség is, Sorge a város centrumába tartva gyakran haladt el mellette. Az épület kert mélyén állt, a kapu mindig nyitva

volt, de Sorge egyszer sem járt odabent. A német nagykövetség sem volt messze.

Amióta Sorge a Nagasaki utcába költözött, többször jártak nála barátai, de úgy határozott, hogy rendez egy hivatalos lakásszentelőt, s ezt a cseresznyevirágzás ünnepére tűzte ki.

A vendégek között volt Albrecht von Urach herceg, a „Völkischer Beobachter" tudósítója, a nagykövetség náci szervezetének vezetője is, aki ráadásul a belga király unokafivére. Urach segítségével lépett be Sorge a pártba, s azóta zakója hajtókáján mindig ott csillogott a náci jelvény. Eljött Paul Wennecker, a nagykövetség katonai és tengerészeti attaséja, Hubert rendőrattasé és több más követségi munkatárs, eljöttek ismerős tudósítók feleségükkel. Ott volt Ozaki Hozumi, Miyagi Yotoku, Branko Vukelić is; dr. Sorge tulajdonképpen az ő kedvükért rendezte az egész murit.

Először a Muiyazima-parkba mentek, hogy megcsodálják az öreg fenyőkhöz hasonló óriási cseresznyefák virágpompáját. A fák koronája összeért, pompás virágkupolát alkotott. A megbeszélés szerint itt találkoztak a gésákkal. Rózsaszín virágokkal kivarrt világos kimonóikban ők is a cseresznyevirágzást idézték. Később, a lótusz-ünnepén fehér kimonót öltenek, az iriszke idényében öltözetük lila árnyalatú, később pedig a krizantém színéhez idomul... Ez az évezredes hagyomány.

Amikor már sötétedett, a különböző színű autók sora befordult a Nagasaki utcába. Itt mindenütt — a kapuk fölött, az ablakokban — cserépvázákban cseresznyeágak álltak, amelyek még nem hullajtották el szirmaikat. Borospalackok biztosították a jó hangulatot. A házigazda rendkívül bőkezű volt. Sokat ittak, szertelenül mulattak, s csak éjfél után kezdtek szétszéledni. Csoportonként távoztak. Valaki próbálta fölkelteni az egyik karosszékben elnyúlva horkoló Miyagit, de hasztalan. Miyagi részegen motyogott valamit, s újra becsukta a szemét.

Távoztak a gésák is, búcsúzóul mélyen meghajoltak, tenyerükkel a térdüket érintve, a vendégek pedig, régi szokás szerint, égő lampionokkal kísérték őket a kapuig. Szedelőzködtek az utolsó vendégek, Sorge támolyogva kikísérte őket. A kapufélfának támaszkodva, idétlenül nevetgélt, és bizonytalan kézmozdulatokkal integetett, majd visszatért a házba, és bezárta az ajtót. Négyen maradtak a lakásban: Richard Sorge, az alvó Miyagi, Vukelić és Ozaki, akik azzal az ürügygyel maradtak le az utolsó vendégcsoporttól, hogy felhajta-

nak még egy utolsó pohárkával. Mihelyt magukra maradtak, mintegy varázsütésre kijózanodtak. Sorge végigkutatta a ház minden zugát, s miután nem talált semmi gyanúsat, az emeletre invitálta barátait. Dolgozószobája egészen szűknek tűnt a mennyezetig érő, zsúfolt könyvespolcoktól. Az ablak alatt, az íróasztalon ült maga alá húzott lábbal egy bronz Buddha, a kamakurai Nagy Buddha másolata.

— Ma meg kell beszélnünk mindent — mondotta Sorge —, mert ilyen alkalom nem egyhamar adódik. El kell osztanunk a szerepeket, pontosan meg kell határoznunk a feladatokat. — Sorge halkan beszélt. — Minek is vagyunk itt? — kérdezte, és kezével elgondolkozva nyomkodta az állát. A kérdésre maga válaszolt: — Azért, hogy harcoljunk a háború ellen, a náci Németország agresszív tervei ellen, a japán katonai klikk ellen. Ez a legfontosabb. Mi nem vagyunk ellenségei Japánnak. Minden tőlünk telhetőt el kell követnünk, hogy kiküszöböljük a japán—szovjet háborúnak még a lehetőségét is. S teljesítenünk kell ezt a nemes, magasztos missziót. Úgy érzem, nyugodtan használhatok ilyen fennkölt szavakat.

— Igaza van — szólt közbe izgatottan Ozaki —, nemes misszió ez! Nagyon is igaza van, s jó, hogy ezt éppen most mondta, ma, amikor megindítjuk a harcot. Igen, hazafiak vagyunk, nem pedig Japán ellenségei! Gondolhatnak rólam, amit akarnak, a lelkiismeretem tiszta. Itt a kezem, Richard!

Ozaki keze szinte eltűnt Sorge nagy tenyerében. Összefonódó kezükre rátette kezét Vukelić, majd Miyagi ...

Sorge újra elmondta társainak, mit vár csoportjuktól Moszkva. A Központ megbízásából tisztázniuk kell, nem szándékszik-e Japán a mandzsúriai határon támadást indítani a Szovjetunió ellen, nem készíti-e föl szárazföldi és tengeri erőit egy ilyen támadásra, hogyan alakulnak Japán és Németország kapcsolatai Hitler hatalomra jutása óta, milyen politikát folytat majd Japán Kínával, Angliával, az Egyesült Államokkal szemben, milyen titkos erők mozgatják a japán politikát a nemzetközi porondon, milyen szerepe van ebben a legagresszívabb katonai csoportosulásnak, nem állítja-e át Japán az iparát, egész gazdaságát haditermelésre?

Sorge rendre felsorolta azokat a kérdéseket, amelyekre választ kell adni.

— Mielőtt válaszolnánk a kérdésekre — mondotta Sorge —, sok mindent kell tisztáznunk. Nem lehetünk csupán „posta-

ládák", bizonyos emberek jelentéseinek a továbbítói. Magunknak kell az információk forrásául szolgálnunk, ehhez viszont alaposan tanulmányoznunk kell a helyzetet, tudósoknak, kutatóknak, igazi szakembereknek kell lennünk minden olyan területen, amely érdekel bennünket.

Sorge már előzőleg mindegyikükkel külön-külön beszélt a munkájáról. Ozaki Hozumi kínai szakértő, népszerű, köztiszteletben álló, megbízhatónak tartott ember. Ez lehetővé teszi, hogy közeledjen a japán uralkodó körökhöz. Neki elsősorban a kormány, a vezérkar, a hadügyminisztérium terveiről kell értesüléseket szereznie. Igaz, hogy ez hallatlanul nehéz feladat. Ám Ozaki mint az egyik legnagyobb lap tekintélyes szemleírója mégis könnyebben érhet el itt eredményeket, mint bárki más.

Miyaginak az a feladata, hogy bővítse és ápolja kapcsolatait a katonai körökkel, megfigyelje az ország belső életét, adatokat gyűjtsön, általánosítson, következtetéseket vonjon le.

Branko Vukelić már kiépítette kapcsolatait a tudósítókkal, információkat gyűjt majd az újságíróktól — angoloktól, franciáktól, amerikaiaktól — arra vonatkozólag, hogy a nyugati országok milyen politikát folytatnak majd a távol-keleti problémákkal, különösen a szovjet—japán viszony perspektíváival kapcsolatban.

Sorge a náci Németország és a japán kormány kapcsolatainak tanulmányozását vállalta magára. Itt, akár valami óriási láthatatlan lencse gyújtópontjában, összefutottak a nemzetközi politikának mindazok a fontosabb sugarai, amelyektől sok minden függött.

Évekkel később, amikor a Központtól kapott feladatokat teljesítették, és a felderítőknek a cseresznyevirágzás ünnepén rendezett találkozója már csak emlék volt, Richard Sorge ezt írta:

„Japán tanulmányozásában nem szorítkoztam könyvekre és folyóiratcikkekre. Először is meg kell említenem Ozakival és Miyagival való találkozásaimat, amelyek nem szorítkoztak bizonyos értesülések átadására és megtárgyalására. Gyakran előfordult, hogy valamely reális és közvetlen feladatot, amelyet elég nehéznek tartottam, egészen más megvilágításban láttam, miután felhívták figyelmemet jól kiválasztott analógiára, más országokban kibontakozó hasonló jelenségre vagy

beszélgetésünkben éppenséggel a japán történelem mélyére mentünk vissza. Ozakival való találkozásaim ebből a szempontból egyszerűen felbecsülhetetlen értékűek voltak a japán és az egyetemes történelemben való hihetetlen tájékozottsága folytán. Az ő segítségével kaptam képet a felső katonai köröknek az állam kormányzásában betöltött rendkívül jelentős és sajátos szerepéről vagy a Genróról, a császár mellett működő Titkos Tanácsról, amely nem szerepel ugyan az alkotmányban, de valójában Japán egyik legbefolyásosabb politikai szerve . . .

A japán művészetet sem érthettem volna meg soha Miyagi nélkül. Kiállításokon és múzeumokban találkoztunk, és semmi különöset nem éreztünk abban, hogy felderítő munkánk egyik-másik kérdésének vagy aktuális politikai eseményeknek a megtárgyalása háttérbe szorult, amikor a japán vagy a kínai művészet területére ruccantunk ki . . .

Az ország tanulmányozásának nagy jelentősége volt újságírói munkám szempontjából is, hiszen ezek nélkül az ismeretek nélkül aligha emelkedhettem volna az átlagos német tudósító színvonala fölé, amely pedig nem valami magasnak számított. Ismereteim révén elértem, hogy Németországban a legjobb japán tudósítónak tartottak. A »Frankfurter Zeitung«-nál, amelynek alkalmazásában álltam, a szerkesztő gyakran megdicsért azért, hogy cikkeimmel emeltem nemzetközi tekintélyemet. Éppen szilárd újságírói pozíciómnak köszönhettem, hogy a német külügyminisztérium felajánlotta nekem a sajtóattaséi tisztséget . . . Emellett újságírói hírnevem folytán a legkülönbözőbb német időszaki kiadványok kértek fel cikkek írására, a »Frankfurter Zeitung« és a »Geopolitik« pedig sürgetett, hogy minél előbb írjak egy könyvet Japánról . . .

Mindezt Sorge jóval később írta, de akkor, 1934 tavaszán, minden gondolatát csoportja megszervezése kötötte le. A politikai helyzet egyre bonyolultabb lett, az idő sürgetett.

Az országban egészen nyilvánvalók lettek a fasiszta tendenciák. A szoldateszka hatalomra tört. A tábornokok mind makacsabbul igyekeztek kézbe venni az állam hajójának kormányát. Araki hadügyminiszter azt követelte a kormánytól, hogy az állam egész politikáját a katonai körök bevonásával határozza meg.

A szoldateszkának ezt a követelését Sorge összekapcsolta

más jelenségekkel, tényekkel. Az előző évben a katonai kiadások az állami költségvetésben annyira megnőttek, hogy törölni kellett a tönkrement japán falu gazdasági megsegítésére szánt tételeket. A következő évi költségvetésben a kiadásoknak csaknem a fele ment katonai célokra. A hadiflotta és a szárazföldi hadsereg újabb és újabb összegeket követelt.

Sorge tudta, mi az a katonai költségvetés. Az ágyúkat azért gyártják, hogy lőjenek velük. De vajon merre lőnek? A hitleri Németországban is előkészítik a katonai gépezetet. Ott azt állítják, hogy az ágyú fontosabb a vajnál.

A japán hadügyminisztérium kiadott egy füzetet, amely ezekkel a szavakkal kezdődött: „A háború a teremtés apja és a kultúra anyja . . ."

Mindez éberségre intett, újabb kutatásokat, tanulmányokat, mélyreható elemzéseket sürgetett, kiváltképpen azok után, hogy Araki tábornok a kormányzók tanácskozásán nyíltan kijelentette:

„Állampolitikájának végrehajtásában Japán óhatatlanul összeütközésbe kerül a Szovjetunióval, éppen ezért meg kell szereznie a Tengermelléket, a Bajkálontúlt, Szibériát . . ."

Erről a kijelentésről Sorge tudomást szerzett.

Még határozottabb hangon írt erről Araki egy katonai folyóiratban:

„Mongólia legyen a Kelet Mongóliája . . . Valószínű, hogy még a Kondo — a császári út — elvének elterjedése esetén is a mongol probléma sokkal nagyobb akadály lesz, mint a mandzsúriai probléma. Minthogy azonban ellenzői is akadhatnak a császári útnak, világosan és nyíltan ki kell fejtenünk álláspontunkat: félre kell löknünk ezeket az ellenzőket, bárkik legyenek is."

„Japán missziója a Showa-érában" — ezzel a címmel jelent meg a cikk. A Showa Hirohito császár uralkodásának a kora.

Tavasszal Araki tábornok megvált a hadügyminiszteri posztól, de hamarosan közoktatásügyi miniszter lett. Megalakult egy ideológiai iroda, megkezdődött az értelmiség üldözése, s ez volt a reakció erősödésének első jele. A kyotói egyetemről elbocsátották Takikawa professzort. Tiltakozásképpen vele együtt távozott még negyven professzor, docens, előadó. Ám ez mit sem változtatott a helyzeten. A tudomány, a kultúra vezetését faragatlan katonák ragadták magukhoz. Az értelmiség üldözése pedig folytatódott.

Sorge tudta, mire vezet az értelmiség, a munkásszervezetek elleni támadás. Németországban is minden irodalmi műfaj fölé helyezték a katonai szabályzatokat. Teljesen nyilvánvaló volt: az ország militarizálása fenyegető méreteket öltött.

Japán háborúra készülődött. Fokozódott a Kempei, a kémelhárítás aktivitása. A japán kémelhárítók igyekeztek titokban tartani mindazt, ami a háborús készülődéssel függött össze, kíméletlenül leszámoltak mindenkivel, aki merészelte fellebbenteni az államtitkok fátylát.

Éppen ezért Sorge a cseresznyevirágzás ünnepén sokat beszélt barátainak a konspirációról, munkájuk sikerének egyik fő feltételéről.

Richard Sorge a munka konspiratív oldalát úgy kezelte, ahogy még ott, Moszkvában, a fejébe vésték: a legfontosabb, hogy az illegális szervezet tagjai életükkel, szokásaikkal, munkájukkal ne keltsenek semmiféle gyanút. Nehogy magukra vonják a Kempei ügynökeinek figyelmét, semmiféle kapcsolatot sem tarthatnak fenn japán kommunistákkal.

Mindegyiküknek legyen fedőneve, s a konspiratív munkában nem használhatják igazi nevüket: Ozaki „Otto" lett, Vukelić — „Gigolo", Miyagi — „Joe", Richard pedig megtartotta a „Ramsay" nevet...

Minden feljegyzés csak angol nyelven készíthető, és nyomban megsemmisítendő, mihelyt nincs rá szükség. Mindegyikük maga választja ki a neki szükséges embereket, de ezek semmit sem tudhatnak a négy vezetőről...

Ezek a szabályok törvénnyé lettek.

A szervezetben uralkodó szigorú konspirációnak, tagjai fegyelmének köszönhető, hogy a felderítők hibájából egyetlen mulasztás sem történt. Márpedig Ozaki Hozumi egymaga is meglehetősen sok embert vont be a munkába — az egyik legfelkapottabb tokiói divatszalon öreg, hetvenéves szabójától a fiatal, kezdő tisztviselőig, aki a Kínai Gazdasági Intézetben, a japán hírszerzés fedőszervezetében dolgozott.

A Központtal természetesen maga Sorge tartotta a kapcsolatot. Itt is az egész levelezés kizárólag angol nyelven folyt, s minden rádióadás után azonnal megsemmisítették a feljegyzéseket. Moszkvát Münchennek, Vlagyivosztokot Wiesbadennek nevezték, s Habarovszknak, Sanghajnak, Kantonnak és a többi városnak is megvolt a maga rejtjeles elneve-

zése. A rádióadásokban és a levelezésekben csak a fedőneveket használták, az igazi neveket soha.

A csoport összeköttetésével Sorge egyelőre elégedetlen volt. A rádióadásokat gyakran zavarták műszaki hibák, s az összegyűlt anyagot sokszor futárokkal kellett Hongkongon, Sanghajón át rendeltetési helyükre juttatni, ami fölösleges kockázattal járt. Lehetséges, hogy az összeköttetés zavaraiban Bernhardt rádiós volt a hibás, aki nem szokott hozzá az ilyen bonyolult munkához, s Richard mind gyakrabban gondolt vissza Max Clausenra.

Jócskán elmúlt már éjfél, de a felderítők még mindig tárgyaltak.

— Egyetértek Sorge doktorral — mondotta Ozaki —, a konspirációt össze kell kapcsolnunk szakismerettel, a tények elemzésének képességével. Tisztított rizsszemre van szükségünk. A magas állású embereknek gyanítaniuk sem szabad, hogy valamit ki akarunk szedni belőlük. Ellenkezőleg, ha azt a benyomást keltjük, hogy partnerünknél jóval többet tudunk, magától elmond mindent, amit tud. Régi újságírói fogás ez, hiszen az újságíróknak is olykor ugyanúgy kell információt szerezniük, mint a felderítőknek.

— Ezt sokszor kipróbáltam már — folytatta Ozaki. — Teszem azt, valamilyen kínai kérdéssel kapcsolatban kérik a véleményemet, én megadom a választ, kifejtem véleményemet, s közben igen sok érdekes értesülést szerzek... Szeretnék még a kapcsolattartásról is szólni. Újságírók találkozása nem kelt gyanút, de a Miyagival való kapcsolat — Ozaki a festőművész vállára tette a kezét — furcsának tűnhet. Éppen ezért a következőt javasolnám: hetenként egyszer elküldöm magához a lányomat rajzórára. Így aztán minden rendben lesz, nyugodtan találkozhatunk.

Sorge egyetértett Ozakival. Végre úgy látszott, hogy minden kérdést tisztáztak. Mindenki tudta, mi a teendője...

Amikor a vendégek elhagyták a házat, már virradt, a fáknak, a szomszéd villa tetejének kontúrjai tisztán kirajzolódtak a párás tokiói égen. Richard ott állt a lépcsőn, támolyogva, mintha részeg volna, virágzó cseresznyeággal integetett barátai után.

Eltelt újabb néhány hónap, beköszöntött a nyár, a tokiói kánikula, amelyet nem minden európai visel el. Ám Sorge a városban maradt. Csak néhányszor utazott a tengerpartra

Eugen Otthoz, aki családjával a Tokiótól negyven kilométernyire fekvő Akiyában telepedett le. Szomszédságukban volt egy tilos zóna, amely felkeltette Sorge érdeklődését.

Eugen Ott alig néhány hete tért vissza Németországból, felbuzdulva ottani sikerein, Hitlertől kapott elismerésén. Beszámolóját tetszéssel fogadták. Katonai attasévá nevezték ki, s hamarosan arról is értesítették, hogy ezredessé léptették elő. Sok üdvözlő táviratot kapott, többek között Hitler tanácsadójától, Jodl ezredestől, von Beck és Keitel tábornoktól stb. Eugen Ott pályája meredeken felfelé ívelt. Ebben nem kis része volt Sorgénak, mert nélküle a nagoyai laktanyában eldugott tüzér alezredes nem készíthetett volna olyan remek jelentést, nem törhetett volna fel. Eugen Ott nem feledkezett meg erről, és hálás is volt érte Sorgénak. Eugen és Richard barátsága mind szorosabbra fűződött.

Reggel sétálni mentek, s Ott megkérte Sorgét, hozza magával a Leicáját. Sokáig bolyongtak, s valahogy a tilos zónába tévedtek. Sokat fényképeztek. Sorge új filmet fűzött a fényképezőgépbe, az exponált filmet pedig zsebre vágta. Szeretett volna tovább fényképezni, hiszen ritkán adódik ilyen alkalom, ám egyszerre csak látta, hogy Akiya felől két csendőr meg egy civil ruhás férfi közeledik.

— Azt hiszem, benne vagyunk a pácban — szólt Sorge. Ő vette észre elsőként a domb mögül előbukkanó csendőröket.

A kopók szeme láttára használhatatlanná tenni a filmet kockázatos lett volna, azzal magukra terelték volna a gyanút, ám azt sem engedhették, hogy ezeket a felvételeket a rendőrségen előhívják.

A csendőrök már egészen közel voltak.

— Hallgass ide — szólt oda Sorge a társának —, te diplomáciai sérthetetlenséget élvezel, vágd zsebre a filmet, meg a gépet, különben baj lesz ...

Észrevétlenül odacsúsztatta Ottnak a kazettát meg a fényképezőgépet.

— Kérem az igazolványaikat — szólította fel őket a civil ruhás férfi.

Sorge Ott felé intett, az meg elővette diplomata útlevelét. A civil ruhás alaposan szemügyre vette, majd elmosolyodott, és visszaadta az okmányt.

— Az ön útlevelét — fordult Sorgéhoz.

— Velem van, a követség munkatársa — válaszolta Sorge helyett Ott. — Mehetnek...

— Köszönöm — szólt kissé zavartan a civil ruhás.

A csendőrök távoztak.

— Hallod-e, Eugen — nevetett Sorge —, úgy lapultam mögötted, mint valami kőszikla mögött!... Megmentettél!...

— Szóra sem érdemes — hárította el a hálálkodást Ott. — Minek magyarázkodtál volna a rendőrségen... Most pedig menjünk ebédelni. Te magad hívod elő a filmet?

— Nem, fényképésznek adom.

— Ezt a kazettát hagyd nálam. A felvételek hasznosak lehetnek.

— Kérlek — felelte közömbösen Richard.

A katonai attasé nem is sejtette, milyen kellemetlenségektől mentette meg tengerparti sétájukon a japáni szovjet felderítés vezetőjét.

Este, amikor a verandán sakkoztak, az ezredes így szólt:

— Nem is sejted, Richard, milyen meglepetést tartogatok neked! Holnap öt órára feltétlenül gyere el a követségre. Többet egyelőre nem mondok... Elégedett leszel!

A japán vezérkari akadémián, ahol fogadást adtak a vezérkari tisztek újabb csoportjának abszolválása alkalmával, összegyűlt a császári hadsereg színe-java. A végzősökön kívül, akik kissé feszélyezetten viselkedtek tanáraik társaságában, a fogadáson megjelentek öreg tábornokok, akik még emlékeztek a koreai háborúra, az orosz—japán hadjaratra, a szibériai intervencióra... A fiatalabbak között voltak azok, akik a „mukdeni incidensről" gondoskodtak, akik csapataik élén előrenyomultak Mongólia határaihoz, akik csapatokat tettek partra Kínában, akik csapataikkal ott állnak a Hejlungcsiang — az Amur — mentén, a szovjet határon. A fiatalabb és az idősebb katonákról ugyanaz az önbizalom sugárzott. Valamennyien a császári útra — a Kondóra — léptek, közelebbi és távolabbi területek meghódításának az útjára, s mind egységesen távoli őseik elvét vallották: „Hakko-ichiu!"

Akik ismerik az ősi „Nihonshoki"-t, Japán történetét, ismerik az államalapító Jimmu császár meghagyását: „Az egész világot egyetlen tetővel fedjük be, s a magunk házává tesszük."

Ezt hagyta az isteni ős Yamato nemzetére, amely a Felkelő Nap Országában él.

Erről mesélt a gépkocsiban dr. Sorge barátjának, Eugen Ottnak, amikor a vezérkari akadémia fogadására hajtottak. A meghívottak között alig volt néhány civil. Sorgénak a meghívót Ott ezredes szerezte, aki Tokióban mind nagyobb tekintélynek örvendett.

Az akadémián sok erre érdemes katona gyűlt össze. A ruhatárban hagyva kardjukat és sapkájukat, a tanácsterembe mentek, ahol először is meghajoltak a császárt díszruhában a trónon ülve ábrázoló kép előtt.

Amint a terembe léptek, Ott odasúgta Richardnak:

— Ma sok érdekeset mutatok neked, csak maradj mellettem...

A vendégeket az akadémia parancsnoka, egy vállszalagos, roskatag tábornok fogadta, tele kitüntetéssel. A többi tábornokhoz sem volt szűkmarkú Hirohito császár, mind szépen voltak dekorálva.

Ott ezredes és Richard Sorge kiemelkedett a megjelentek közül; legalább egy fejjel magasabbak voltak akármelyik japán tábornoknál. Szertartásosan hajlongva igyekeztek előre a katonák csoportjai között. Egy őrnagy-rendező vezette Ott ezredest, hogy bemutassa a fogadáson megjelent hadügyminiszternek, aki Araki utóda lett. A miniszter is vállszalagot viselt. A teremben jelen volt a vezérkar főnöke, ott voltak a katonai tanácsadók, a császári katonai tanács tagjai, megjelent a flotta parancsnoka és a vezérkar főnöke... Hajlongások, mosolygó arcok, kézfogások...

Az őrnagy-rendező eltűnt valahová, és Ott alezredes dr. Sorgéval magára maradt. Most Ott vezette körül Sorgét, bemutatta a katonai vezetőknek, vagy csak megmutatta neki azokat a tábornokokat, akiket személyesen nem ismert. Néhányat közülük Richard is ismert már, másokról hallott, de sokról semmit sem tudott.

— Tojo tábornok. — Ott egy magas homlokú, rövidre nyírt bajuszt viselő tábornokra mutatott. — A legelszántabb katonai csoport vezetője...

— Honjo tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka... Azt mondják, előléptették, a császár hadsegédje lesz...

— Ez Tarakasuki tábornok, a mandzsúriai sintoista közösség feje — intett Ott a mellettük elhaladó katona felé. — Emellett a Kwantung-hadsereg katonai rendőrségének a parancsnoka...

— Ez Asaki herceg. Miji császár lányát vette feleségül...
— Ez pedig Doihara tábornok... Menjünk csak oda...

Ez volna hát ő, Doihara Kenji! Richard ismerte egész nacionáléját. Ő a legjelentősebb japán felderítő, akit a távol-keleti Lawrence-nek szoktak nevezni. Ma ő vezeti a japán felderítő szolgálatot a kontinensen. Sorge megismerte volna arról a fényképről, amelyet már régebben látott, alaposan szemügyre vett, tanulmányozott. Alacsony termetű vezérőrnagy állt előtte, kefehajjal, aránytalanul széles homlokkal és nagy fülekkel. Az orra a tövénél keskeny, lejjebb igen széles. Szája nagy, felhúzott szemöldöke színtelen, arckifejezése szenvtelen, akár a halé... Mellén a Szent Kincs rendjének mind az öt fokozata, a Tigris-rend, az Aranykánya-rend, a kettős sugarú Felkelő Nap-rend, és ki tudja még, mi minden...

„Hát igen, a felderítés nagy becsben áll náluk..." — villant át Sorge agyán. Ott segítségével a katonai kaszt legexponáltabb képviselői közé csöppent. Ők volnának hát azok, akik őrzik a katonai titkokat, szövik az összeesküvéseket, amelyeket neki, Sorgénak le kell lepleznie, ártalmatlanná kell tennie, meg kell előznie. Csak sikerülne megtennie!

Miután köszöntötték egymást, Doihara németül megkérdezte:

— Milyen nyelven társalogjunk?

— Mongolul — felelte tréfásan Sorge.

— Zjujte! — Rendben van — vágta rá mongolul Doihara. — Szajn bajnu...

— Nem, nem — kiáltott fel Sorge —, inkább kínaiul vagy angolul, de legjobb volna németül.

— Kérem, beszélgethetünk akármelyiken — mosolyodott el Doihara, s felhúzott ajka alól elővillantak egyenlőtlen fogai. Arca egyébként közömbös maradt.

Néhány percig beszélgettek, majd elváltak. Ott meghívta Doiharát a követségre. Minden jel szerint jó viszonyban álltak már egymással.

Amikor Doihara távozott, Ott megjegyezte:

— Ez az ember tizenhárom nyelven beszél, tizenöt évig élt Kínában...

Sorge meglepetést színlelt, bár mindezt nagyon jól tudta.

Ezen a fogadáson ismerkedett meg Sorge Itagaki Seishiro tábornokkal is, a Doiharához hasonló kvalifikáltságú felde-

rítővel. Ha ezek az emberek tudták volna, kit hozott magával az akadémiára Ott ezredes, a német katonai attasé!

Itagaki a Kwantung-hadsereg törzsének főnöke volt, s a hadsereg parancsnokával, Honjo Shigeruval együtt úgy időzítette tokiói útját, hogy részt vehessen a vezérkari akadémia fogadásán. Íratlan törvény volt, hogy az akadémia növendékei, még ha negyven esztendővel ezelőtt végeztek is, egyszer egy évben összegyűltek az akadémia falai között, majd felkeresték a Kojimachin az Akabano éttermet, ahol mint fiatal tisztek szabad idejüket töltötték.

Richard Sorge számára Itagaki és Doihara tábornokok olyan emberek voltak, akik már puszta megjelenésükkel is mutatták a japán szoldateszka politikájának irányát. Akár a lakmuszpapír. Mind a kettő vagy legalább az egyikük feltétlenül megjelent ott, ahol agresszió készült: Mandzsúriában, Kínában, Mongólia vagy a szovjet Bajkálontúl határán. A nemzetközi provokációkat, diverziókat, politikai gyilkosságokat szervező, intrikáló és összeesküvéseket szövő Itagaki és Doihara a legreakciósabb japán fasiszta katonai klikk élvonalába tartoztak. Sorge nem ismerte személyesen Itagakit, de viselt dolgairól régóta tudott, jóval többet, mint a vezérkari akadémia fogadásán megjelentek közül sokan. S most ott állt Sorge előtt Itagaki, egy porcelánszobrocska merev mosolyával az arcán, amelyről semmit sem lehetett leolvasni.

Itagakival nem sikerült beszédbe elegyedni, mert egyszerre mindenki elindult, és Richard meg Ott a tömeggel együtt a kertbe vezető ajtó felé sodródott. Csendes, fülledt este volt, s a hold sápadt fényében az emberek laposaknak látszottak, akár az árnyak a régi kínai színházban. Az épületet rövidre nyírt pázsit széles sávja vette körül, s csak e mögött sorakoztak a fák, kivéve egy hatalmas japán cédrust, amely közvetlenül a lépcsőfeljáró mellett állt. Szétterpeszkedő ágai alatt sok katona verődött össze; azzal szórakoztak, hogy próbálták kézzel elérni legalsó ágait. Eközben az árnyak neki-nekilendültek, ugrándoztak, kezüket nyújtogatták, s a kívülállónak az egész úgy tűnt, mint valamiféle rituális sámán-tánc. A lépcsőn álldogáló öreg tábornokok elnéző mosollyal figyelték a fiatal tiszteket, de amikor az egyiknek sikerült elkapnia a fa ágát, már nem türtőztethették magukat tovább, és felkiáltottak: „Hakko-ichiu!", „Hakko-ichiu!" A tiszti estély a kemény politikai irány-

vonal és a határozott fellépés híveinek tüntetésévé fajult. S itt, úgy látszott, valamennyien ennek a politikának a hívei.

Ott felhúzta díszegyenruhája ujját, és az órájára pillantott: a meghívó szerint a fogadás ideje lejárt, tehát illik távozni. Az ezredes pontos ember. Mások is ezt tették. A távozó tisztek megigazították sapkájukat, felcsatolták kardjukat.

Sorgéban sok emléket ébresztett Itagaki Seishiro és Doihara Kenji tábornokkal való találkozása. Ismerte ezeket a felderítő tábornokokat, a militarista eszmék képviselőit és érvényesítőit, s tudta, hogy éppen velük kell felvennie a titkos párviadalt.

A KATONAI ÖSSZEESKÜVÉS FORRÁSÁNÁL

Ha létezne az idő vizsgálatára alkalmas elektronmikroszkóp, könnyen szemügyre vehetnénk benne az elmúlt események metszetét minden részletében és összefüggésében. Csak az idő mutathatja meg, mennyire jártak közel az igazsághoz, vagy mennyire estek távol tőle a közvetett tényekre alapozott találgatások, feltevések.

Amikor az események érlelődtek, dr. Sorge és csoportja nem rendelkezett sem fantasztikus időmikroszkóppal, sem másmilyen csodálatos műszerrel, amellyel felfedezhette volna az elharapódzó kórt, és pontos politikai diagnózist állíthatott volna fel. Szórványos tényekre, a kutató intuíciójára közvetett adatok vagy ellenőrizhetetlen hírek mélyreható elemzésén alapuló találgatásokra kellett szorítkozni.

Dr. Sorge természetesen nem tudhatott mindenről, ami a berlini vagy a tokiói kormányban történt, de idővel kitűnt, milyen közel járt a titokhoz már a kezdet kezdetén.

1935 januárjában Shiratori Toshio japán diplomata bizalmas üzenetet küldött Tokióba barátjának, Aritának, aki abban az időben a külügyminisztérium politikáját irányította. Az a Shiratori ez, aki régebben a berlini japán nagykövetség munkatársa volt, s aki a Sorgénak adott ajánlólevelet aláírta.

„Arita-takei* — írta Shiratori. — A sors akaratából a szlávoknak és Yamato fajának kell harcolnia egymással a vezető szerepért az ázsiai szárazföldön. Szovjet-Oroszországnak le kell szerelnie Vlagyivosztokot, ki kell vonnia csapatait Külső-Mongóliából, egyetlen katonát sem hagyhat a Bajkál-tó vidékén. Ez legyen a minimális követelésünk. Ehhez kapcsolódik még Észak-Szahalin átadása jutányos áron. A továbbiakban arra kell törekednünk, hogy megvásároljuk Szibéria tengermelléki

* Takei – intim bizalmas megszólítás testvér, barát.

területeit. Ezért a követelésért a leghatározottabban kell síkraszállni.

Világosan érzem ma, testvér, mennyire fontos, hogy a kormány döntsön diplomáciánk nagy céljait illetően. A cél: a Szovjetunióval való kapcsolatok határozott megszakítása."

Ha politikai sintoizmusról beszélünk, Shiratori levele klasszikus példája volt a japán kontinentális politikában érvényesülő hagyományos agresszív törekvéseknek. Shiratori szinte szóról szóra megismételt bekezdéseket, pontokat a daireni konferencián előterjesztett javaslatokból. Ez a konferencia a szovjet Távol-Keleten végrehajtott japán intervenció utolsó évében zajlott le.

Shiratori nem szívesen ment diplomáciai munkára Európába, mert úgy vélte, hogy most, amikor a mandzsúriai invázióval Japán kontinentális politikája konkrét formákat ölt, itt, Tokióban volna szükség rá. Barátaitól Shiratori ezekkel az öntelt szavakkal búcsúzott: „Ha engem most elküldenek, nehéz elképzelni, mi történik majd itt . . ."

Shiratori Toshio a távoli Skandináviából próbálta befolyásolni elvbarátai magatartását. A japán politikusok második vonalában állva, afféle záróosztag parancsnokának nevezte magát, aki kész tüzet nyitni saját embereire is, ha eszükbe jutna feladni a kontinentális politika előretolt állásait.

Üzeneteiben Shiratori a legerélyesebb hangon figyelmeztette Arita minisztert, hogy nem szabad elszalasztani az alkalmat. Arra biztatta, hogy fogadják el a német ajánlatot, és kössék meg a német–japán katonai szerződést Szovjet-Oroszország ellen. Az sem baj, ha az a szerződés egy antikomintern paktum formáját ölti.

„Szovjet-Oroszország – figyelmeztetett Shiratori – rohamos ütemben fejlődik. Tíz esztendő sem kell ahhoz, hogy nagyhatalommá váljon, amellyel már nem vehetjük fel a harcot. Hogy örökre elhárítsuk az Oroszország részéről fenyegető veszélyt, erőtlen országgá kell tennünk, s ellenőrzésünk alá kell vonnunk természeti kincseit. Ha a kommunista kormány fundamentuma megszilárdul, a forradalomellenes mozgalom már nem számíthat könnyű sikerre. Szükség van az antikomintern paktumra!"

Shiratori be volt avatva a Berlinben akkoriban zajló titkos eseményekbe.

Oshima Hiroshi katonai attasénál magánlátogatást tett a

mosolygós Haak úr, a német külügyminisztérium keleti osztályának összekötője, s mintegy véletlenül a távol-keleti helyzetre terelte a szót.

Sokáig köntörfalazott, míg végre kibökte:

— Önöknek most közös határaik vannak Szovjet-Oroszországgal, katonai attasé úr... Ez jó is, meg rossz is... hiszen újabb gondokat jelent.

Oshima egyetértett ezzel: csakugyan sok a gond.

— Egyébként — mosolyodott el nyájasan Haak (már eltanulta a Keleten szokásos mosolygást) — miniszterünknek érdekes ötlete támadt. Ribbentrop úr úgy véli, célszerű volna, ha most védelmi szövetséget kötnénk Oroszországgal szemben. Talán most, hogy közös határaik vannak Oroszországgal, önök is érdekeltek ebben. Mindezt a kommunizmus elleni közös harc ürügyén lehetne megtenni.

Haak javaslatára Oshima egyelőre nem reagált, nem tudta, miként vélekedik majd erről a vezérkar.

Néhány hónappal később az udvarias Haak meghívta magához Oshima ezredest. Haak úr vendégei között volt von Ribbentrop is. A házigazda buzgón szórakoztatta a vendégeket. Az est vége felé, amikor Oshima és Ribbentrop kettesben maradt a dohányzóasztalkánál, a miniszter megkérdezte:

— Nem keltette fel az ön érdeklődését az az elgondolásom, hogy kössünk védelmi szerződést a kommunista veszély ellen?

Oshima ezúttal már készen állt a konkrét megbeszélésre, a vezérkartól megkapta a szükséges instrukciókat.

— Katonai körökben — mondotta — érdeklődéssel fogadták az ön javaslatát, miniszter úr. Esetleg Berlinbe látogathatna Wakamatsu alezredes, hogy behatóbban tanulmányozza a javaslatot. Úgy látom, hogy volna reális alapja.

A tárgyalások katonai vonalon indultak meg. A Berlinbe látogató Wakamatsu alezredes találkozott von Blomberg tábornokkal és nem hivatalosan von Ribbentroppal is. A látogatás viszonzásaképpen Tokióba készült a légierő küldöttségének álcázva egy katonai csoport. S ennek a német tiszti csoportnak a japán fővárosba való érkezéséről zavaros hírek keringtek.

Miyagi festőművész a következőkről számolt be Sorgénak:

— Tudja, Sorge-san, tegnap a légierők egyik törzstisztje azt mondta nekem, hogy hamarosan német vendégeket kell fogadnia, a légierő valamilyen küldöttségét...

Miyagi szavai felkeltették Sorge érdeklődését: Tokióban azt suttogták, hogy Japán és Németország között katonai tárgyalások folynak. Lehetséges, hogy a német légierő küldöttségének érkezése valamiképpen összefügg ezekkel a híresztelésekkel? A japán őrnagy elejtett mondatára felfigyeltek a felderítők. Ám egyelőre nem tudtak semmi konkrétat. A titok titok maradt, fényt kellett deríteni rá.

Körülbelül ebben az időben, 1935 nyarán, Richard Sorgénak alkalma nyílt arra, hogy hazalátogasson a Szovjetunióba. A Japánban töltött hosszú évek alatt ez volt az egyetlen ilyen alkalom. „Ramsayt" hazarendelték Moszkvába, hogy a Központ vezetőivel személyesen megtárgyalja a kiéleződött nemzetközi helyzettel kapcsolatos új problémákat.

Sorgénak hosszú utat kellett megtennie az Egyesült Államokon és Kanadán keresztül, hogy a föld távoli vidékein elkallódva észrevétlenül Moszkvába érkezhessen.

Újra ott állt a Bolsoj Znamenszkijen, míg az automatikus zár berregő hangjára meg nem nyílt előtte a kapu. Natasa, a titkárnő barátságosan fogadta. A felderítő szolgálat főnökének irodája semmit sem változott az alatt a két év alatt, amióta utoljára itt járt: a hatalmas íróasztal csupasz, egyetlen papír sincs rajta, csak a közepén áll a vaskos írókészlet, a sarokban a nagy páncélszekrény, két karosszék, a falon hadászati térkép, szürkéskék függönnyel félig eltakarva. Minden ugyanolyan volt, mint régen, csak az asztal mögül nem Berzin sietett Sorge elé, hanem Urickij hadtestparancsnok, egy negyven év körüli, fekete hajú, kreol bőrű férfi, okos, barna szemekkel. Richard már régebbről is ismerte, de csak futólag.

— S hol van . . .

— Jan Karlovics a Távol-Keleten van — szakította félbe Urickij. — Ön nem tudta? Ma a Távol-Kelet számunkra elsőrendű őrhely, természetesen Németországot leszámítva. Az Öreg, mint mindig, a legfontosabb területen tartózkodik . . .

Sorge csak most értesült róla, hogy a Központ vezetésében változások történtek, hogy az Öreg — Jan Karlovics Berzin, tanítómestere és jó barátja — a Vörös Zászló-renddel kitüntetett Önálló Távol-keleti Hadsereg parancsnokhelyetteseként már néhány hónapja ott van valahol a közelében, Japán szomszédságában.

— Most én helyettesítem Jan Karlovicsot. Nagyon örülök, hogy eljött Moszkvába.

Urickij szavaiból, hangsúlyából Sorge mentegetőzésfélét vélt kihallani, és ez nyomban rokonszenvesebbé tette a hadtestparancsnokot. Urickij, persze, egyáltalán nem hasonlít az Öreghez, de ahogyan beszélt, ahogyan kissé előrehajolva hallgatta partnerét, valahogy emlékeztette Sorgét Berzinre.

A felderítés új parancsnoka rokona volt annak az Urickijnak, aki Leninnel együtt részt vett az Októberi Forradalomban és mint a petrográdi Cseka vezetője egy eszer terrorista kezétől pusztult el.

— Nos, hogy megy a munka? — kérdezte Urickij.

Sorge beszámolt Tokióban kiépített kapcsolatairól, Ott ezredesről és Urach hercegről, a követség más munkatársairól és arról, hogy miképpen tervezi felhasználni ezeket a kapcsolatait az ügy érdekében.

— Hiszen éppen erre van szükségünk! — kiáltott fel Urickij. — A katonai attasé bizalmasának lenni — ez már önmagában is pompás perspektívákkal kecsegtet! Feltétlenül nyújtania kell valamit a németeknek, hogy tökéletesen megbízzanak önben.

— Ezt szoktam tenni, általában átadom Ottnak a másodrendű információkat vagy az olyanokat, amelyeknek számunkra nincs jelentőségük . . .

Az első találkozás a felderítő szolgálat központjában rövid volt, mert Szemjon Petrovics Urickij a Katonai Tanács ülésére sietett. Megállapodtak abban, hogy este Urickij lakásán folytatják a beszélgetést.

— Itt lakom a közelben, a Kamennij moszton túl. Remélem, nem felejtette még el Moszkvát . . .

Este Sorge felkereste a lakásán Szemjon Petrovicsot.

— No, most meséljen el mindent részletesen . . . Beszélhetünk németül, ha önnek úgy könnyebb.

— Nem, semmiképpen — tiltakozott Sorge. — Csak oroszul. Az utóbbi két évben talán egy szót sem beszéltem oroszul. Így könnyen el is felejti az ember a nyelvet.

Richard azzal kezdte, ami a legjobban foglalkoztatta: a német katonai küldöttség és a japán vezérkar küszöbön álló tárgyalásairól terjengő hírekkel. Urickij közben jegyzetelt, kérdéseket tett fel, tisztázott bizonyos kérdéseket, részletek iránt érdeklődött. Utána a mandzsúriai helyzetre terelődött a szó, és Sorge kifejtette álláspontját:

— A japán katonai köröknek mind nagyobb a befolyásuk a

kormány politikájára. Ezt már régebben is jelentettem. Az ország fasizálódik. Hogy ez sajátos, a némettől eltérő, de ugyanolyan agresszív és kalandor fasizmus, számomra nem kétséges. Azáltal, hogy a Kwantung-hadsereg kijutott távol-keleti határainkra, csak erősödött ez a tendencia. Észak-Mandzsúriában nagyarányú katonai építkezések folynak.

— Igen, ezt más forrásokból is tudjuk — bólintott Urickij. — A helyzet nyugtalanító. A japánok folytatják hagyományos terjeszkedési politikájukat, s elsősorban a mi Távol-Keletünkre vetettek szemet.

— Én ezt a politikát politikai sintoizmusnak nevezem.

— Találó elnevezés... Többek között éppen ez a bonyolult helyzet tette szükségessé, hogy Jan Karlovics Berzint a Távol-keleti Hadsereghez helyezzék át. Csakhogy még mindig igen keveset tudunk potenciális ellenségeink terveiről. — Urickij elgondolkodott, majd azt kérdezte Sorgétól: — Mondja csak, nem tudna Mandzsúriába látogatni? Persze csak úgy, ha van rá lehetősége.

— Megpróbálom.

Sorge ismét a „Ramsay-csoportra" terelte a szót. A csoport akkor már kitűnően meg volt szervezve. Csak a rádióösszeköttetéssel van baj. Ezért a következő kéréssel fordult Urickijhoz:

— Nem intézhetnék el, Szemjon Petrovics, hogy Max Clausent kapjam meg rádiósnak. Együtt dolgoztam vele Sanghajban. Nélküle aligha sikerül megbízható összeköttetést fenntartanom a Központtal.

— Van még valamilyen kérése?

— Más nincs...

— Akkor állapodjunk meg abban, hogy elintézi itt a dolgait, és egy hónapra leutazik délre pihenni. Többre sajnos nincs lehetőség. Rendben van?... A rádióst pedig próbáljuk még elutazása előtt felkutatni. Beszélgetésünket tekintse előzetesnek, az osztályon tesz majd részletes jelentést, aztán újra találkozunk. Nézetem szerint remekül dolgozott, Richard. Gondolkodunk a távlatokon, hogy úgy mondjam: a fő csapás irányán.... Most pedig gyerünk vacsorázni! Bizonyára hiányzik az orosz konyha. Remélem, megfelel a hering főtt burgonyával!...

Urickij hadtestparancsnok, akivel Sorge most közelebbről megismerkedett, ahhoz a nemzedékhez tartozott, amely a for-

radalmi években indult el pályáján. A katonai felderítő szolgálat parancsnoka és a Távol-Keleten működő „Ramsay-csoport" vezetője egyidős volt. Ugyanahhoz a nemzedékhez tartoztak, azonos volt a törekvésük, a felfogásuk, a meggyőződésük. Szemjon Urickij Odesszában töltötte gyermekkorát, állami iskolába járt, s egy ismerős patikusnál kifutóként kezdett dolgozni. Nagybátyjánál lakott, s tizenhét éves korában, nagybátyja hatására, illegális bolsevik lett. Húszéves korában, körülbelül ugyanakkor, amikor Sorge a gyalogezredben szolgált. Szemjont behívták az orosz hadseregbe, s egy dragonyos ezredben katonáskodott. Az orosz—német fronton szemben álltak egymással.

A tizenhetes februári forradalom Odesszában érte Szemjont. Aztán beállt a Vörös Gárdába, és végigjárta a polgárháború frontjait: Caricint, a Krímet, Ukrajnát.

Huszonöt éves korában Urickij egy lovasdandár parancsnoka volt, huszonhét éves korában elvégezte a vezérkari akadémiát, de tanulmányaitól gyakran elvonták halaszthatatlan ügyek: hol a kronstadti lázadás leverése, hol más harci feladatok. Néhány évet külföldön töltött, ugyanolyan munkán, mint Sorge. Később hadtestparancsnok lett, különböző törzskari és parancsnoki beosztásokban volt, majd negyvenéves korában, mint tapasztalt katonai vezető, visszatért a felderítő szolgálathoz.

Moszkvai tartózkodása alatt Sorge több ízben találkozott Szemjon Petroviccsal, és mind rokonszenvesebbnek találta. A Központ elégedett volt Sorge jelentésével. A „Ramsay-csoport" mind jobban beépült a militarista Japánban, egy olyan országban, ahol egyetlen felderítőnek sem sikerült még hosszabb ideig úgy dolgozni, hogy fel ne keltse a mindenütt jelen levő Kempei — a császári kémelhárítás — gyanúját. Eleinte Ramsaynak és csoportjának az volt a fő feladata, hogy megfigyelje a távol-keleti katonai, politikai és gazdasági helyzetet, s így idejében kibogozza a japán militaristák terveit, most viszont már bonyolultabb feladatok hárultak rá azáltal, hogy az egymáshoz húzó két agresszív ország — Japán és Németország — között egyre bővültek a kapcsolatok. Felmerült a kérdés, vajon nem lehetne-e Tokióból szemmel tartani a német fasiszta politikusok tevékenységét. Japán legyen „megfigyelőtorony" a „Ramsay-csoport" felderítőinek...

Ezt latolgatta újra meg újra Urickij a Japánból érkezett felderítővel.

Vagy másfél héttel később Moszkvába érkezett Max Clausen. Kínából visszatérve leszerelt katonának tekintette magát, békés munkával foglalkozott. Szaratov mellett, a Krasznij Kut nevű kis városkában élt más néven; traktorosként dolgozott, és már nem is gondolt a felderítő munkára. Volt egy kis háztájija, kapott egy tehenet, Anna pedig tyúkokat nevelt, nyulat tenyésztett. Árnyas kertben álló kis házban laktak. Kell ennél több a nyugodt, boldog élethez?! A gépállomáson Max jó munkaerőnek számított, prémiumokat kapott. Mindene megvolt. Maxot már csak a rádiózás iránti vonzalma emlékeztette régi foglalkozására. Szabad estéin dúdolgatva adóvevőket barkácsolt, ezeket aztán felszerelte a központtól távol dolgozó traktorokra, s így ötvenkilométeres körzetben tartották a rádióösszeköttetést. Ez persze nem Vlagyivosztok, de a gépállomás számára bőven elegendő.

S lám, váratlanul Moszkvába rendelték. Először vonakodott az úttól, de a városi kiegészítő parancsnoksághoz érkezett második, erélyesebb táviratra már kénytelen volt felkerekedni. A táviratot Vorosilov írta alá. Ki gondolta volna, hogy egy egyszerű traktorost maga a hadügyi népbiztos rendelje magához!... S Max Clausen még most is azzal a szilárd elhatározással utazott Moszkvába, hogy nem vállal semmilyen munkát — elég volt! Ezzel is búcsúzott el Annától: „Itt maradunk. Te már ismersz."

Az első ember, akivel Max a felderítő szolgálat központjában összefutott, Sorge volt. Max meglepődve bámult a barátjára:

— Hát téged mi szél hozott ide?

— Érted jöttem...

— Na nézd csak! Én meg törtem a fejemet, hogy vajon kinek juthattam az eszébe.

— Hát akkor, vén tengeri medve, velem tartasz?

Clausen szokása szerint megsimogatta vastag nyakát.

— Veled, Richard, akár a világ végére is. — Holott még azt sem tudta, tulajdonképpen hová is hívja Sorge.

Aznap Urickij meghívta a lakására Sorgét és Clausent.

— Nos, hogy döntött? — kérdezte Urickij.

— Ha menni kell, hát megyek — felelte Max. — Eladom a tehenet, aztán nekivághatunk...

Mind a hárman felkacagtak.

— Akkor rendben van! A részleteket megbeszéljük. Ne feledjék, elvtársak, hogy a béke felderítői. Tudja, Clausen, hová kell mennie?

— Nem, Richard nem beszélt róla.

— Japánba. Mindent el kell követniük, hogy elhárítsák a háborút a Szovjetunió és Japán között. Ezt el kell hárítani — ismételte meg szótagolva Urickij. — Világos? Ami pedig az ön szabadságát illeti, Richard, el kell halasztani alkalmasabb időkre. Haladéktalanul vissza kell utaznia. Clausen hamarosan követni fogja.

— Mit lehet tenni, első a kötelesség — mosolyodott el fanyarul Sorge. — Készen állok, Szemjon Petrovics. Hosszú út vár még ránk . . .

— Bizony, hosszú út — Urickij melegen megszorította a felderítő kezét.

Négyszemközt Urickij még egyszer figyelmeztette Sorgét:

— Ne feledje, Richard, az elsőrendű feladat: értesüléseket szerezni a Berlin és Tokió között folyó tárgyalásokról. A második: figyelemmel kísérni a mandzsúriai helyzetet. A többit önre bízom.

Sorge sebtében elbúcsúzott barátaitól, s előbb Kanadába, majd az Egyesült Államokba utazott. Ott elővette régi útlevelét, mert Moszkvában más néven járt . . .

Éppen akkor, amikor Sorge visszaérkezett az Egyesült Államokba, a lapok sokat cikkeztek az Amerika és Japán között tervezett repülőútról. Richardnak átvillant az agyán: mi volna, ha repülőgéppel utazna Japánba? A felderítőnek nem kell okvetlenül mindig a háttérben maradnia. Olykor a legjobb álcázás éppen az, hogy nem bujkál. A repülőre feljutni nem látszott könnyű feladatnak, de Richard akcióba lépett, hiszen ő mégiscsak a tekintélyes „Frankfurter Zeitung" tudósítója . . .

— Peter, nem akarom, hogy repülj — szólt Jane.

— Miért nem, kislány? — kérdezte Peter, bár tudta, hova akar Jane kilyukadni. Az ilyen viták minden felszállása előtt ismétlődtek.

Ott ültek a philadelphiai repülőtér bárjában, amelynek üvegfalán kitekintve látták a repülőgépeket. Sárga tartálykocsiból éppen üzemanyagot töltöttek abba a „Douglas" típusú

gépbe, amelyen Peter San Franciscóba repül, ezúttal mint utas, ami ritkán fordul elő vele.

— Már unom, hogy örökké repülsz valamerre.

— Viszont sok pénzt hozok, és végre összeházasodhatunk.

— Hagyd ezt, Peter! Nem szeretnék özvegy lenni, mielőtt még egybekelünk!

Jane ideges volt, és ostobaságokat beszélt. Peter feldühödött.

— Miért baj az, hogy pilóta vagyok! Kerestél volna magadnak egy sörfőzőt vagy taxisofőrt.

— Ne szellemeskedj!... Pilóta is sokféle van. Bill barátod postagéppel jár, mint valami sofőr. Mindennap otthon van. Az talán rossz?

— Honnan vegyek ilyen munkát?

— Magad keresed mindig a veszedelmet. Majd meghalok a félelemtől, amikor ezeket az ostoba próbautakat csinálod. Unom már.

Peter érezte, mindjárt hajba kapnak. Ezt pedig nem akarta.

— Kérek még egy whiskyt — terelte másra a szót. — Te iszol valamit?

— Szörpöt jéggel és egy csepp ginnel. De egészen kevéssel.

Peter felemelte karját, s az asztalukhoz odalépett a pincérlány stewardessi egyenruhában: rövid szoknyában, kék kabátkában. Peter megrendelte az italokat. Asztaluk fölött halkan zümmögött a ventillátor. A légáramlás borzolta Jane puha, selymes szőke haját, amely majdnem olyan világos volt, mint a poharában maradt ananászszörp. Apró achátszínű szeme haragosan villogott.

— Ide hallgass, Jane — nyugtatta a férfi —, ez alig különbözik egy rendes repülőúttól. Nézd csak: itt van San Francisco, itt meg Honolulu — a körmével a szalvétára karcolta az útvonalat. — Innen pedig már csak egy ugrás Tokió. Az egész alig hatezer mérföld... Mintha kőről kőre lépve átszökdelnénk egy pocsolyán...

— Hatezer mérföld, és végig az óceán fölött — ellenkezett Jane.

— No és? Mindenkinek lesz mentőöve, sőt olyan port is kapunk, amely elriasztja a cápákat. Csak azért látod szörnyűnek, mert ez az első ilyen út. Hidd el, nemsokára ugyanúgy repülünk Japánba, mint Philadelphiából San Franciscóba. Úgy járok majd ezen a vonalon, mint valami külvárosi autóbusz sofőrje.

— Peter, ígérd meg, hogy szakmát változtatsz, legyen ez az utolsó utad. — Könyörgő szemmel nézett a férfira. — Tönkretesz az örökös rettegés. Hiszen szeretlek, Pit . . .

Szeme könnybe lábadt. Peter most más oldalról próbálkozott.

— Nem mindenkinek sikerül azonnal. Itt van Charles Lindbergh, együtt tanultunk a pilótaiskolában. Eleinte ő is mindent elvállalt, volt légi akrobata, berepülő, postát szállított, aztán egyszerre milliomos lett! Leszállás nélkül átrepült Európába, s ezzel hírnevet szerzett, ma pedig felveti a pénz.

— Nem irigylem ezt a te Lindberghedet, Peter. Te is tudod, hogy egy gengszterbanda elrabolta a fiát. Én az ő helyében bármekkora váltságdíjat kifizettem volna. El tudom képzelni, az a szerencsétlen asszony mit élt át, amikor a banditák boszszúból elküldték neki a fia levágott ujjait . . . Iszonyú! — Jane a kezébe temette az arcát.

Peter már megbánta, hogy szóba hozta Lindberghet. Amerika nemzeti hőse most Angliába akar szökni, abban reménykedik, hogy ott nem érik utol a zsarolók. Saját hazájában nem kapott védelmet . . . Igazán kár volt Lindberghgel előhozakodni.

Jane a zsebkendőjével felitatta a könnyeit, vigyázva, nehogy elkenje a szempillafestékét

— Nekem nem kell se dicsőség, se pénz, csak légy mellettem, Peter. Tönkremegyek így! . . . — Jane-t eddig sohasem kínozta ennyire a félelem.

— Mi van veled, Jane? Nem érted, hogy ez közönséges repülőút, ráadásul nem is pilóta leszek, hanem fedélzeti szerelő, szinte utas?

Azt már nem mondta, hogy pilótának azért nem vették be, mert azt a helyet már betöltötték.

— Miért nem mondtad ezt már előbb? . . . Hát persze, hogy lesz . . . Érted végre?!

nem is alkalmazhatod mesteri tudásodat. A pénz, amit kapsz, igazán nem más, mint a félelem bére . . . Tudod, mit — szólt

— Minek?

— Annál rosszabb — lamentált tovább Jane —, még csak egyszerre határozott hangon —, veled repülök San Franciscóba.

Peternek tátva maradt a szája.

— Nem akarok elválni tőled . . . Mert . . . Mert gyerekünk

velem jössz. És tudod, mit, San Franciscóban össze is házasodunk. Nem várunk addig, míg meggazdagszunk!... És mi lesz a munkáddal?

Most már Jane is mosolygott. Eddig nem tudta, hogyan fogadja majd Peter ezt a hírt, s emiatt is aggódott. Megnyugodva látta, hogy a férfi is örül...

— Telefonálok az üzembe, hogy hétfőn megyek. Holnap úgyis szombat van, elengednek.

Jane másolóként dolgozott a Philadelphia környéki repülőgépgyár műszaki osztályán. Ott ismerkedett meg Peterrel, a munkanélküli berepülő pilótával.

Már megkezdődött a beszállás a San Franciscó-i gépre. Peter gyorsan fizetett, és a pénztárhoz sietett jegyet venni, Jane meg közben telefonált. A kijáratnál találkoztak, s az utolsó utasokkal együtt felszálltak a gépre. Néhány óra múlva a Csendes-óceán partján voltak.

Az Egyesült Államok és Japán között az első utat megtevő hidroplán másnap este indult. Peter reggeltől dolgozott, ellenőrizte a motorokat, az irányítási rendszert, az üzemanyagadagolást, kitöltött valamilyen lapokat, ebéd után pedig a szállodában találkozott Jane-nel. Jane-nek sikerült az egyik áruházban fehér menyasszonyi ruhát venni, s közvetlenül Peter érkezése előtt tért vissza. Az esküvőn két Japánba repülő pilóta volt a tanújuk, s a városházáról egyenesen a repülőtérre hajtottak.

A búcsúztatók között közvetlenül a korlátnál állt egy magas, jó alakú lány, fehér menyasszonyi ruhában, vörös rózsacsokorral a kezében. Megjelenésével felkeltette a fotoriporterek érdeklődését.

— Jól kifundálták ezt a trükköt a menyasszonnyal — dörmögte valaki a tömegben —, kitűnő reklám a cégnek...

Másnap a lapokban megjelent Jane fényképe, amit a virágcsokorral integet.

„Mrs. Jane Fleming — közölte a képaláírás — kikísérte a repülőtérre férjét, Peter Fleming fedélzeti szerelőt, akivel egy óra negyvenöt perccel az Egyesült Államok és Japán közötti légijárat első gépének indulása előtt kötött házasságot."

Az Egyesült Államokat a Japán szigetvilággal összekötő járat első gépén főképpen újságírók utaztak, köztük a „Frankfurter Zeitung" című tekintélyes német lap tudósítója, Richard Sorge.

EGY MONTREALI KANADAI

Mr. Fife, egy montreali kanadai, a London Hotelban szállt meg, amelynek homlokzata a fáktól zöldellő bulvárra és a lombok között átcsillanó kék tengerre nézett. Odesszában trópusi hőség uralkodott, a kanadai fuldokolt, s annyira izzadt, hogy naponta háromszor kellett inget váltania. Az öreg szálloda ormótlan bútorokkal volt berendezve, a szoba közepén hatalmas faágy állt, a padlót meg vastag vörös szőnyeg borította. Ebben a nyomasztó polgári légkörben még elviselhetetlenebbnek tűnt a meleg, és Mr. Fife naponta többször is belemerült a fürdőkád hűs vizébe, gondosan megfésülte még nedves haját, friss inget vett fel, de fél óra múlva újra elöntötte a veríték.

Estefelé lement, hogy a szálló belső udvarában, a terebélyes platánfák árnyékában megebédeljen, majd kiment a bulvárra és a kikötőbe, a tengerhez vezető széles lépcső mellett beült a Zeto kávéházba. Itt hűvös volt, a meredek partoldal mellvédje mentén színes napernyők alatt álltak az asztalok. A kanadai úgy ült le, hogy lássa a tengert, az éjjel sem pihenő kikötőt. A városi zaj itt láncok, csörlők csörömpölésével, hajók kürtölésével, a révkalauzok ideges sípolásával vegyült. A fel-felvillanó zöld és piros fények mintha éppen a kanadaira kacsingattak volna. Élvezte a tengerről áramló hűvös levegőt, kortyolgatta a hideg sört, és elgondolkodva szemlélte a kikötő életét.

Mr. Fife, egy közepes módú gyáros, szovjetunióbeli turistaútjáról tért vissza. Járt Leningrádban, Moszkvában, Kijevben, s most Odesszán át indult haza, Kanadába. Már meg is vette a jegyet Pireuszig, ott száll majd át óceánjáróra. Minthogy hajója csak néhány nap múlva indul, most kénytelen tétlenkedni.

Végre elérkezett az indulás ideje. Előállt egy fekete, csil-

logó Lincoln, felrakták a csomagokat, és Mr. Fife a kikötőbe hajtatott. A mólónál ott állt a hajó vakítóan fehér fedélzeti építményeivel, kéményén vörös csíkkal, amelybe sarlót és kalapácsot festettek.

A váróteremben mind kevesebben maradtak, az utasok megkapták útlevelüket, és felszálltak a hajóra.

A kanadai várt, szivarozott, de róla mintha megfeledkeztek volna. Többször is odament a kis ablakhoz, ahol egy fiatal határőr ült, bemondta nevét, de a tisztviselő arra kérte, legyen türelemmel még néhány percig.

Másodszor is megszólalt a hajókürt, a váróterem teljesen kiürült. Mr. Fife újra odament az ablakocskához. Miért, miért nem, megkérték, fáradjon be.

— Ön hol kapta a vízumot a Szovjetunióba való beutazáshoz? — kérdezte az ügyeletes.

— Bécsben — válaszolta a kanadai —, a szovjet konzulátuson.

— Csakhogy Bécsben nincs ilyen nevű szovjet konzul — akadékoskodott az ügyeletes.

— Azt én nem tudom, de az útlevelemben ott a vízum.

— Az útlevele nincs rendben, nem engedjük ki önt.

Mr. Fife elgondolkodva végigsimította a nyakát. Hmhm!...

Úgy látszik, csak a mértankönyvekben igaz az, hogy két pont között az egyenes a legkisebb távolság... Váratlan komplikációk adódtak Mr. Fife azt kérte, hadd beszélhessen a határőrség parancsnokával. Amikor a határőr századossal magukra maradtak, odakint felhangzott az induló hajó hármas kürtjele.

A kanadai ismét hangot adott felháborodásának. A százados széttárta a kezét:

— Nem tehetek semmit, Mr. Fife, a határ zárva van, a hajó kifut. Az ön útlevele nincs rendben.

Ekkor Mr. Fife oroszra fordította a szót, s azt mondta:

— Nézze, százados elvtárs, más a nevem, nem az, ami az útlevélben áll. Clausen vagyok, Max Clausen. Speciális megbízással utazom. Kérem, vegye fel a kapcsolatot Urickij elvtárssal...

A százados nem látszott meglepettnek. A határon sok minden előfordul.

— Akkor arra kérem, Clausen elvtárs, térjen vissza a szál-

lodába — mondotta. — Nem kaptam semmiféle utasítást önre vonatkozóan. Várakozzék. Értesíteni fogjuk, mihelyt Moszkvából utasítást kapunk . . .

S Mr. Fife újra ott hápogott a szálloda fülledt levegőjében. Később minden tisztázódott: korántsem az ausztriai szovjet konzul neve körül volt a baj. Clausen soha nem járt Bécsben. Az útlevélvizsgálat más rendellenességet fedezett fel a kanadai turista úti okmányán. Az utolsó oldalon a címke, amelyen a viaszpecsét állt, a milliméter egy töredékével elcsúszott, ez keltette fel a gyanút. Az útlevelet készítő technikai munkatárs nyilván nem elég pontosan ragasztotta be.

Nem volt mit tenni, Max Clausennak vissza kellett utaznia Moszkvába. Már három hete, hogy Richard Sorge visszautazott Japánba, s a rádiós még mindig arra várt, hogy elkészüljenek az okmányai egy másik útvonalra.

Majd egy hónapba tellett, míg egy másik nemzetiségű, más nevű külföldi turistaként Leningrádból Helsinkibe utazhatott. Onnan átkelt Stockholmba, majd néhány nap múlva repülőgépen megérkezett Amszterdamba. Clausennak hosszú évek óta most nyílt először alkalma arra, hogy átrepüljön szülőföldjén, a Friz-szigetekhez tartozó Nordstrandon.

A repülőtérről egyenesen a belga konzulátusra ment, hogy tranzitvízumot váltson ki, s miután megkapta, Párizsba utazott. Ott széttépte az útlevelét, bőröndjéből elővett egy másikat, azzal Bécsbe utazott, majd onnan vissza Franciaországba, s miután összekuszálta a nyomokat, jegyet váltott a „Lafayette" gyorshajóra, amely Le Havre-ból az Egyesült Államokba indult.

Ám még ezzel sem értek véget az egykori traktoros viszontagságai. Már az óceánon hajóztak, amikor Clausen, Hahnemann névre szóló új útlevelét forgatva észrevette, hogy az egyik lap kezd fakulni. A fakuló lappal szinkronban sápadt Clausen is, előre félve attól, mit szólnak majd a New York-i kikötőben a hatóságok.

Végül is szerencsésen megúszta a dolgot. A bevándorlási hivatal tisztje közömbösen átvette útlevelét, belelapozott, megnézte a tranzitvízumot.

— Mennyi a pénze? — kérdezte.

— Nyolcszáz dollár.

— Mennyi ideig szándékszik az Államokban maradni?

— Körülbelül három napig.

— Ennyi pénzből tovább is maradhatna.

– Nem tehetem, lejár a szabadságom. Sajnos, szombaton Montrealban kell lennem.

— Oké! Sok szerencsét!... — A tiszt beütötte a pecsétet, és visszaadta Clausennak az útlevelet.

„Ezt megúsztam!" — gondolta Clausen, és lement a hajólépcsőn. Csomagjait a legközelebbi szállodába vitette. A szállodában már nem kérték az okmányait, s a portásnak fiktív nevet mondott be: Nixon. A portás odaadta szobakulcsát.

— Parancsoljon, Mr. Nixon!...

S ebben a pillanatban Max háta mögött egy ismerős hang szólalt meg:

— Herr Hahnemann!... Milyen kicsi a világ! Ugyanabban a hotelban szálltunk meg!?...

Clausen megfordult, s ott állt előtte kajütszomszédja, akivel a „Lafayette"-en együtt utazott. A portás ügyet sem vetett rájuk, de Clausen sürgősen félrevonta ismerősét. Ez a váratlanul rászakadt veszély is szerencsésen elmúlt.

Bizonyos időbe tellett, míg érvényesíttette régi, valódi útlevelét. Clausen tengerész jelentkezett a német követségen, elmondta, hogy az utóbbi hónapokban lakatosként dolgozott egy New York környéki motelban, s ennek alátámasztására egy igazolást is felmutatott. Ezt megelőzően egy amerikai teherhajón szolgált, járt Európában, Dél-Amerikában. Régi útlevele tele volt vízumokkal, pecsétekkel, amellett le is járt. Új útlevelet kért hát a konzultól, mert Kínába szándékszik utazni.

Néhány nap múlva Clausen zsebében ott lapult az új útlevél, amely öt évre szólt. Így visszanyerte régi énjét. A kinai konzul, akitől beutazási vízumot kért Sanghajba, előtte nyomta bele az útlevélbe a lila pecsétet, s a rádiós még aznap este elindult San Franciscóba. Átszelte az egész amerikai kontinenst, és a „Tatsitu Maru" nevű japán gőzösön áthajózott Yokohamába. Az Egyesült Államokból való kiutazáshoz az útlevélen kívül egy igazolás kellett arról, hogy nincs adóhátraléka. Clausen ezt is fel tudta mutatni: a Távol-Keletre induló német vállalkozó papírjai tökéletesen rendben voltak.

Richard Sorge pedig Tokióban türelmetlenül várta már rádiósát. Minden kedden a megbeszélt időben — négytől hatig — ott ült a Fledermaus étteremben, szórakozottan nézegette az ajtót, lesve, mikor jelenik meg Clausen testes alakja. Már há-

rom hónapja, hogy Sorge elindult Moszkvából. El sem tudta képzelni, mi történhetett, hol késlekedik Clausen. Többszöri érdeklődésére a Központból nem kapott választ. Gyors válaszra egyébként sem számíthatott, mert a rádiókapcsolat megszakadt, az adó-vevő üzemképtelenné vált, és a rajta dolgozó Bernhardt-házaspár nem is tudta megjavítani. A tapasztalatlan rádiósokat Richard visszaküldte Moszkvába, a Központtal pedig kerülő úton, futárokkal tartotta a kapcsolatot.

Ősszel a német kolónia nagy jelmezbált rendezett. Richard is kitalált magának egy kitűnő jelmezt, berlini virsliárusnak öltözött. Végigjárta a klub termeit, a kertet, s mindenütt a tősgyökeres szász mulatságos dialektusán kínálta portékáját: „Brötchen" helyett a zsemlét „Brötschen"-nek mondta, s már ez önmagában véve is általános derültséget keltett.

— Virslit parancsoljanak!... Aschinger-féle virslit! — kiáltotta. — Örök, mint az idő, és friss, mint az újsághír... Virslit vegyenek, a mustárt ingyen adom... Ropogós a Brötschen, a Brötschen...

Richard nagy furnérdobozt akasztott a nyakába, a dobozra szakácssüveges malacot rajzolt. Osztogatta az ínycsiklandó virslit, vastagon megkenve mustárral, s minden vevőnek adott hozzá Brötschent. A pénzt számolatlanul a doboz aljára dobta; a bál bevételét jótékony célra szánták.

Sorge odaért Urach herceghez, aki a bajor pásztorlánynak öltözött, lenszőke Helma Ott mellett állt.

— Mondd csak, Ika — szólította meg nevetve a herceg —, miért örök a virsli, mint az idő?

— Hát azért, mert az Aschinger-cégtől való! A cég a múlt század óta áll fenn, átvészelte a császári birodalmat, a nagy háborút, a weimari köztársaságot, és beleevickélt ezeréves birodalmunkba... A világon minden változhat, de az Aschinger-virsli örök. Németország nem létezhet virsli nélkül.

Ebben a pillanatban Sorge a vendégek között megpillantotta Max Clausent, aki reggel érkezett meg Yokohamába, s a német kolónia báljáról értesülve, eljött ide. Richard elment mellette, s csak valamivel később, amikor őt is virslivel kínálta, odasúgta:

— Holnap este a Fledermausban... Mutatkozz be Urach Obergruppenleiternak, ott áll a sarokban, a pásztorlánynak öltözött, hirtelenszőke, magas hölgy mellett... — Aztán han-

gosan és vidáman tovább kínálgatta áruját: — Virslit parancsoljanak! Aschinger-féle virslit!

Sorge odament Urachhoz, amikor Clausen éppen bemutatkozott a náci szervezet vezetőjének. Üzletembernek mondta magát, aki hosszabb időre Japánban szándékszik letelepedni.

— Gépkocsi értékesítésével foglalkozó export-import céget szeretnék alapítani — vázolta terveit Clausen.

— Remek, remek — helyeselt Urach herceg. — Holnap kettőkor keressen fel a követségen, elbeszélgetünk... Hadd mutassam be önnek dr. Sorgét, hasznára lehet. Nem igaz, Ika?

Így kötött hivatalosan ismeretséget az újonnan érkezett üzletember a német tudósítóval.

Később az előcsarnokban megtekintették a berlini művészek kiállításának Tokióba hozott anyagát. A képek között volt egy Hitler-portré, amelyet Miyagi festett. Ez Sorge bizarr ötlete volt. Rávette a festőművészt, hogy fesse meg a Führert japán nemzeti viseletben. Hitler sötétbarna kimonóban, megnyúlt, fancsali képpel állt. Szikár, csontos kezében fehér szirmú kis virágot fogott. Már a karikatúra határát súrolta ez a portré, mégis mindenki megállt előtte, és megcsodálta a művész eredeti ötletét.

— Magának csakugyan tetszik ez a Hitler-portré? — kérdezte Sorgétól Helma asszony.

Sorge kitérő választ adott:

— Engem nem a hasonlóság érdekel, hanem a japán művész látásmódja. Ő így látja Führerünket. Az ábrázolás talán primitív, de őszinte.

Sorgéval egyetértett a követség első tanácsosa:

— Igaza van, doktor, a kép őszinte.

Mindenki elragadtatással beszélt a képről, de gondolatban értetlenül vállat vont. Ócska mázolmány! A Führer arcképe a kiállítás után mégis a német nagykövetség fogadótermébe került, hosszú éveken át hangos elragadtatást és titkos kételyeket keltve a látogatókban.

Urach herceg szobájában Sorge újra összefutott Clausennal. Sorge látszólag véletlenül kereste fel barátját, és éppen ott találta a „német vállalkozót".

Este aztán találkoztak a Ginzán, a Fledermaus étteremben. Ültek a súrolt faasztal mellett, sörözgettek, semmiségekről csevegtek, mintha két barát éppen csak az időt próbálná elütni.

— Nos, hogy vagy? — kérdezte Sorge.

— Mint látod, eladtam a tehenet, és eljöttem — nevetett Max.

— És hol csellengtél ennyi ideig?!

— Az jutott eszembe, Richard, hogy van a mi szakmánkban valami isteni: a felderítő útjai éppoly kifürkészhetetlenek, mint isten útjai. Két hónapig tartott, míg ideértem, hogy szolgálatba lépjek nálad.

Tréfálkoztak, nevetgéltek, de közben a munka érdemi részét is megbeszélték. Megállapodtak, hogy Clausen azonnal nekilát a rádiókapcsolat helyreállításának.

Az adó Branko Vukelić lakásán, a fotolaboratóriumban állt.

— Csupa alkatrész — dörmögte Clausen. — Az egészet újra meg kell építeni.

Akárcsak annak idején Kínában, Clausen most is nagy körültekintéssel vásárolta össze a szükséges anyagokat, nehogy gyanút keltsen, a bonyolultabb alkatrészeket maga készítette, itt-ott kifundált, mással helyettesített valamit, s három hét múlva jelentette Sorgénak, hogy a rádió kész. A készülék kényelmesen elfért egy kis bőröndben, és kedvező légköri viszonyok esetén „Münchent", vagyis Moszkvát is el lehetett vele érni. Habarovszkkal és Vlagyivosztokkal megbízható kapcsolatott tartott fenn.

Az első adás azt mutatta, hogy a munkának most már nincs akadálya. Az első rádiótáviratot Sorge maga rejtjelezte, és átadta Clausennak. Max szertartásos áhítattal hajolt a készülék fölé, hogy lekopogja a számára érthetetlen számsorokat. Sorge már az első rejtjeles táviratban közölte, hogy Clausen megérkezett, Anna utána jöhet. Mégis hónapokba tellett, míg Anna, más útvonalon — Harbinon és Sanghajon át — megérkezett Tokióba.

Clausennak magának kellett elébe utaznia Sanghajba. Egyúttal magával vitt néhány tekercs mikrofilmet is. Hivatalosan még nem esküdtek össze, s úgy döntöttek, hogy ezt Japán helyett inkább Kínában intézik el. Bejelentkeztek hát a sanghaji konzulnál. Itt is elhúzódott a dolog: előbb igazolniuk kellett árja származásukat. Miután elhárult minden akadály, Clausenék végre törvényesen összeházasodhattak, áthajóztak Yokohamába.

Most már teljes létszámban együtt volt a „Ramsay-csoport". Ami eddig történt, csupán előjátéknak tekinthető. S ha

magunk elé képzeljük ezt a hatalmas láthatatlan színpadot, megállapíthatjuk, hogy a következő események főszereplői elfoglalták helyüket. Kezdődhet maga a játék. Ám senki sem húzhatja fel a függönyt, hogy lássa ezt a hőskölteményt.

Max Clausen, sanghaji tapasztalatait felhasználva, autóeladással foglalkozott, de annyi konkurrense volt, hogy hajszál híján az adósok börtönébe került. A cég a csőd szélére jutott. Most aztán nagyon jól jött, hogy Sorge remekül ismerte a bankszakmát, a pénzügyi műveleteket!

Néhány nap alatt sikerült szanálniuk a tönkrement vállalatot és egy újat alapítani. Persze, maga Sorge a háttérben maradt.

Max Clausen német vállalkozó nagy fénymásoló műhely tulajdonosa lett, s tekintélyes szervezetektől kapta a megrendeléseket. Németországból meghozatta a legmodernebb másológépeket. A berendezésekkel együtt német szakemberek is érkeztek, s a Clausen Shokei — Clausen és Társa — cég hamarosan szilárd pozíciót vívott ki magának. A sikeres német üzletember bankszámlája egyre duzzadt. Ekkor Max gondolt egy merészet, fiókot alapított Mukdenban, új számlát nyitott a Sanghaji Banknál. A Kínából, New Yorkból és San Franciscóból érkező bankátutalások most már nem kelthettek gyanút.

Kiderült, hogy a „Ramsay-csoportnak" nemigen van már szüksége a Központ anyagi támogatására: Max Clausen rádiós, amellett, hogy a kötelességét teljesítette, a csoportot is finanszírozta.

A Clausen Shokei cég alapításának azért is volt nagy jelentősége, mert a fénymásoló az információ szerzésének újabb forrása lett. A cég szolgálatait olyan nagy hadiipari üzemek tervezőirodái is igénybe vették, mint a Mitsui és a Mitsubishi cég, amelyek harckocsikat, hajókat, repülőgépeket gyártottak. A német cégnél dolgoztattak a hadiflotta képviselői, sőt még a japán vezérkar egyes osztályai is. Némi spekulálással meg lehetett állapítani, milyen irányban fejlődik a japán hadiipar technikai felszerelése. A jelentéktelen részletek rajzainak számtalan tekercse között olykor igen értékes műszaki rajzok is akadtak.

A „Ramsay-csoport" most már óramű pontossággal működött. A hosszas, aprólékos munkával felépített láthatatlan „megfigyelőtoronyból" pompásan szemmel lehetett tartani a

Szovjetunió pontenciális ellenségeinek terveit. Ám váratlanul súlyos betegség döntötte le a lábáról Richard Sorgét.

... Mintha szögesdróton függne, tüskéken, amelyek a testébe marnak, s képtelen lemászni, leesni erről az átkozott hintáról... Az erejével együtt a félelem is elszállt belőle. Már csak a fájdalom maradt meg, amelytől teljesen elhomályosult a tudata. Sorge gyakran elvesztette eszméletét, s ilyenkor valami feneketlen mélységbe zuhant, nyomasztó sötétség borította be, s már semmit nem érzett, nem tudott magáról, csak feküdt, mint valami holttest a szögesdrót-akadályon.

Aztán rövid időre visszanyerte az eszméletét, s vele együtt visszatért a metsző fájdalom is. Képtelen volt felemelni lekonyult fejét, s ha kinyitotta a szemét, a drótsövény alatt látta saját lábát, természetellenesen kifordult lábfejjel, látta nyitott tenyerét. Megmerevedett, mozdulatlan ujjain megalvadt a vér. Előbb piros volt, majd egyre sötétedett, míg egészen barna lett. Testét már nem is sajátjának érezte, idegen volt, akár a drótsövénynek ez a karója, amely megdőlt a súlya alatt. Richard Sorge már nem is élt, csak pislákolt benne az elhaló tudat, csupán fel-felvillantak gondolatai, éppoly tépetten, amilyen tépett az egész teste.

Kiszáradt ajkaival azt suttogta: „Istenem! Istenem!..." Ám csak úgy érezte, hogy suttog. Nyögés volt ez. Ugyanolyan tompán nyögött, mint szomszédja, aki ott feküdt mellette a gránáttölcsérben. Az másnapra elhallgatott, de Sorge még mindig ott nyögött a drótsövényen. A tüskék belefúródtak a húsába, akárcsak a Megváltóba a töviskoszorú tüskéi... Krisztus a Golgotára ment... Miért éppen a Golgotára? Ennek a magaslatnak „304-es" a neve, vagy talán Mort Homme, amely Verdunt fedezi. A katonák pedig csatárláncban mennek a maguk Golgotájára. Rohamba indulnak és meghátrálnak, újra támadnak és hullanak; csak az élők térnek vissza lövészárkaikba. Így megy ez hétről hétre, hónapról hónapra. Átkozott Verdun!

Az első vonalban a katonák olykor megfürdenek a Maasban, s ilyenkor nem lőnek egymásra, amolyan hallgatólagos megállapodás ez. Aztán kijönnek a folyóból, és minden kezdődik elölről. A katonák csak egyenruhában gyilkolják egymást...

Bizonyára ezrek estek itt el, a „304-es" magaslatnál, ahol a parasztok gabonát vetettek, s most holtakat aratnak. Csupán

Verdunnél egymillió ember pusztult el... Sorge nem látja azt a magaslatot, amelyet a német csatárláncok megrohamoztak, valahol jobbra van, a feje mozdulatlan, csupán a bakancsa szöges talpát látja. De tudja, hogy a magaslat éjjel-nappal füstölög, mint valami ki nem aludt vulkán, s nyomban okádja a tüzet, mihelyt a német katonák rohamra indulnak. Mi keresni valója van ott neki, Richard Sorgénak, a 91. gyalogezred húszéves káplárának? Miért fekszik itt a drótsövényen, a senkiföldjén, ahol mindkét oldalról süvítenek a golyók, s körös-körül robbannak az eltévedt német és francia lövedékek? Apja üzletembert akart csinálni belőle, de ő katona lett. Még csak húszéves, de már harmadik éve a harctéren van.

„Istenem! Istenem!..." — szakad fel ajkairól a nyögés, de a sebesültet senki sem hallja. Már harmadik napja csüng itt a drótsövényen. „Átkozott háború! — rebegik mozdulatlan ajkai. — Átkozott Krisztus, aki tűri ezt a földi poklot..."

Szeme előtt minden elsötétül, érzi a robbanó lövedék füstjének szagát. Nem, mégsem lőporszag ez, hanem égett emberi hús bűze.

... Richard felugrik, s nem érti, mi történik. Nagasaki utcai lakásában van. Már megvirradt, a polcokon ott sorakoznak a könyvek, ősi kéziratok, keleti szobrocskák, amelyeket gyűjt. Minden olyan, mint rendesen. De honnan jön ez a fojtó égésszag? Megvan! Urach herceg ott fekszik a pamlagon. Tegnap este későig beszélgettek, s itt maradt éjszakára. Égő szivarral aludt el, s a száraz tengerifű parázslik, akár a tapló.

Sorge odaugrott az alvóhoz, lerántotta a padlóra, és kidobta a füstölgő pamlagot. Albrecht von Urach értetlenül pislogva ült a padlón, szép arcára odaforrt a meglepetés. Richard dühösen ráüvöltött:

— Du Mensch!* Érezted már valaha égett emberhús bűzét? Nekem már kijutott belőle a háborúban, hogy a fene egye meg! Ott lángszóróval pörköltek bennünket... Elegem volt! Nem akarom a megperzselt fenekedet szagolni! Takarodj!...

Richard az iszonyú emlékektől felzaklatva fel-alá rohant a szobában. Milyen makacsul kísérti ez a lidérc immár két évtizede!

Ott, a drótsövényen függve ellensége lett a háborúnak, s hamarosan kommunistává vált. Itt, a láthatatlan front előre-

* Te, ember!

tolt állásaiban, szintén a háború ellen harcol, a szocialista hazát védelmezi. De tagja a náci pártnak, Hitler pártjának. Kabátja hajtókáján viseli jelvényét, mely égeti a mellét. Most „Parteigenosse", pártbeli tagtársa ennek az egész söpredéknek... Náci tagkönyvének száma kétmillió-hétszázötvenegyezer... Ennyi embert tett már bolonddá Hitler...

Az ősi szvasztika, amely a tűz szimbólumaként megtalálható a buddhista templomok falain, a náci párt jelvénye lett. S ilyen horogkeresztes jelvényt visel most ő is. Az Obergruppenleiter, Urach herceg protezsálta be Hitler pártjába. Urach herceg őszinte rokonszenvvel viseltetett Sorge iránt, kereste barátságát. A „Völkischer Beobachter" tudósítójának érdeke volt, hogy jó kapcsolatban legyen egy olyan tapasztalt, tekintélyes újságíróval, mint dr. Sorge. Sorgénak sem volt ellenére a közeledés, neki is szüksége volt erre az emberre, a belga király rokonára, a tokiói nagy német kolónia náci pártszervezetének vezetőjére. Emellett Urach herceg nem is tartozott a „veszettek", a vaskalapos náci fanatikusok közé. Lelke mélyén ő is nevetségesnek talált sok mindent a szélsőséges náci politikában, de nézeteit gondosan titkolta, hét lakat alatt tartotta, s csak legbizalmasabb barátai előtt tárulkozott fel. Obergruppenleiterré való kinevezését annak tulajdonította, hogy rokona a belga királynak, és munkatársa Hitler lapjának. Mellesleg, a német nagykövetségen többen is Urachhoz hasonló beállítottságúak voltak. Az arisztokrata származásúak megbotránkoztak a náci parvenük bárdolatlanságán. Ilyen volt például Petersdorff haditengerészeti attasé, és bizonyos fokig Dirksen nagykövet, no meg Ott ezredes is. Ám egymás előtt ők is buzgón bizonygatták, hogy őszinte hívei a náci rezsimnek.

Sorge még mindig az iszonyú álom hatása alatt állt. Emellett teljesen kihozta a sodrából az égett tengerifű. De nagy marha ez az Urach!... Richard nem válogatta meg szavait, amikor mérges volt, nem volt tekintettel senkire, nem tagadta meg önmagát. Ez az álcázás legjobb módja. Most is minden dühét von Urach hercegen tombolta ki.

Leült a pamlagra, utálatos gyengeség bágyasztotta el a testét. Szörnyű fejfájás kínozta. Az utóbbi napokban makacsul viaskodott a rátörő influenzával, de csak nem bírt vele. Tenyerével végigsimította az arcát, mintha mosakodna.

— Mi van veled? — kérdezte aggódva Urach. — Beteg vagy?

— Á, semmiség az egész!

Sorge visszafeküdt, s újra mintha valami forró sötétségbe zuhant volna.

A betegség súlyosra fordult, az influenza után újból felszökött a láza, tüdőgyulladást kapott. Ez aggasztotta barátait. A nagykövetségről eljött az orvos, gyógyszert írt, de Richard állapota csak nem javult. Felkereste Miyagi is, de látva, hogy milyen rossz bőrben van Sorge, mennyire megviselte a betegség, távozni akart. Ilyenkor a beteg mellett nincs helye másnak, mint az orvosnak. Sorge marasztalta, arra kérte, számoljon be találkozásairól, megfigyeléseiről, beszélgetéseiről.

Az információ rendkívül sürgős volt: Miyagi ismét a német katonai küldöttségről beszélt, amelynek hamarosan Tokióba kell érkeznie.

— El kell mennem a követségre — szólt izgatottan Sorge, s minden erejét összeszedve megpróbált felkelni az ágyból. — Ez rendkívül fontos! Figyelmeztetni kell Ozakit.

Miyaginak nagy nehezen sikerült rábírnia Sorgét, hogy maradjon otthon. Megígérte, hogy szerez neki valamilyen új gyógyszert a saját orvosától. Miyagi régóta tuberkulózisban szenvedett, tapasztalt orvos kezelte.

Yasuda doktor idősebb ember volt, nagy pacientúrával a felsőbb körökben. Rendelőjében megfordultak tanácsosok, katonai vezetők, iparmágnások és családtagjaik, színészek, művészek. Yasuda páciensei közé tartozott Miyagi is. Rendszeresen járt kezelésre, s össze is barátkozott az orvossal, ismerte nézeteit, s egyik alkalommal, amikor Yasuda a vizsgálat befejeztével receptet írt, a művész így szólt hozzá:

— Yasuda-san, azt hallottam barátaimtól, hogy öntől nemcsak a betegséggel kapcsolatban lehet tanácsokat kérni...

Yasuda homlokára tolta szemüvegét, és Miyagira nézett:

— Mit akar ezzel mondani?

— Engem az érdekelne, hogyan vélekedik ön a németországi helyzetről, a fasizmus erősödéséről.

— Németország messze van tőlünk — tért ki a válasz elől Yasuda. — Azt mondják, Európa csupán egy félszigete az ázsiai kontinensnek, Németország tehát félreeső zug. Engem sokkal közelebbi dolgok érdekelnek...

Egyszer aztán Miyagi utolsónak maradt az orvos rendelőjében. Késő estig beszélgettek az európai fasizmusról, arról, hogy Japánban is a szoldateszka tör hatalomra, a mandzsúriai

eseményekről, a Szovjet-Oroszországgal való háború veszélyéről. Yasuda doktor hasonló nézeteket vallott, mint Miyagi. A festőművész végül is kertelés nélkül feltette neki a kérdést:

— Yasuda-san, mondja, nem segíthetne bennünket annak elérésében, hogy Japán és Oroszország békében éljen?

— Kiket kellene segítenem?

— A háború és a fasizmus ellenzőit...

Yasuda doktor hamarosan egyik kiváló munkatársa, egyik fő informátora lett Miyaginak. A magas állású személyiségek bizalmasak voltak kezelőorvosukkal.

Ezúttal maga Yasuda hozta szóba azt, ami különösképpen nyugtalanította. Hallott egyet-mást a japán és a német diplomaták között folyó vagy folytatandó tárgyalásokról. A külügyminisztériumban dolgozó egyik páciense elmondta, hogy három ország szándékszik megállapodni a világkommunizmus elleni harcról. Többet Yasuda nem mondhatott, mert a páciense is keveset tudott erről.

Ismét ugyanazok a hírek!

Az antikomintern paktum ürügyén Szovjet-Oroszország ellen kötendő szerződés előkészületeiről volt szó. Mindez azonban csak egy évvel később vált ismeretessé, egyelőre csak ellenőrizhetetlen hírek szivárogtak ki. Az összeesküvést a legszigorúbb titokban szervezték.

Ám, Miyaginak ezúttal még valami dolga volt Yasudával.

— Doktor — mondotta —, megbetegedett egy emberünk, akinek semmiképpen sem szabad betegnek lennie. Tüdőgyulladása van. Segítsen!

Yasuda, mint rendesen, most is kitérő választ adott:

— Általában nem jó, ha az emberek betegeskednek. — Majd megkérdezte: — Hol ez az ember, akire olyan nagy szükségük van?

— Sajnos, nem láthatja.

Yasuda elkomorodott:

— Értem... Így már nehezebb a dolog. Nem sámánkodhatok, nem gyógyíthatok a távolból! Különben, tudja, mit — gondolt egyet a doktor —, próbálkozzunk egy új gyógyszerrel, amelyet az orvosaink még nem ismernek. Remélem, a barátja hamarosan meggyógyul tőle.

A Yasudától kapott orvosságot Miyagi Hanako Ishii ápolónő révén juttatta el Sorgénak. Ishii viselte gondját a betegnek. Miyagi nem akart túl gyakran mutatkozni a Nagasaki utcában.

Néhány nap alatt Richard Sorge valóban talpra állt.

Hálája jeléül a festőművész „Lila íriszek" című képét vitte el Yasudának. Az orvos elfogadta a képet. Úgy örült, mint a gyermek, amikor a függönyt félrehúzva gyönyörködhetett a tó partján nyíló lila virágokban. Ez volt az egyetlen olyan eset, amikor Yasuda doktor, aki ilyen dolgokban rendkívül kényes volt, „jutalmat" fogadott el. Richard Sorge csoportjában az emberek nem kaptak pénzt veszélyes munkájukért. Valamennyien kötelességérzetből dolgoztak, attól a meggyőződéstől vezérelve, hogy mindent el kell követniük a béke megóvása érdekében. Így gondolkodtak mind, nemcsak az önfeláldozó Richard Sorge, a „Ramsay-csoport" vezetője, hanem Ozaki japán tudós is, Tokigo Yawashi, a közeli katonai alakulat káplára is, Hanako Ishii ápolónő is, aki munkát keresni jött Tokióba... Hanako Ishii egyébként nem volt tagja a „Ramsay-csoportnak".

Ishii délnyugaton nőtt fel, Hirosima közelében, Kuroshikában, Japán egyik legszebb városkájában. Ő legalábbis ezt tartotta róla, s bizonyára így is volt. A városkát sok turista kereste fel, hogy gyönyörködjön csodálatos fekvésében, az érintetlenül megőrzött múltban, s meghallgassa az ősi legendákat. Kuroshikában nagyon szép volt az élet, éppen csak munka nem akadt mindenki számára. Hanako Ishii sem talált munkát. Ápolónőképzőben tanult, rövid ideig egy klinikán dolgozott, de hamarosan munka nélkül maradt. Nem tudott megélni a zenéből sem, amellyel gyermekkora óta foglalkozott. Ishii az anyjával és bátyjával, Datsichiro festőművésszel élt együtt, de bátyjának is volt már családja. Mit tehetett? Tokióba ment szerencsét próbálni; élt ott egy barátnője, aki az egyik nagy étteremben dolgozott.

Eleinte a barátnőjének segített: edényt mosogatott, leszedte és megterítette az asztalokat. Ezért a munkáért bért nem kapott, csak azért dolgozott, hogy ne üljön tétlenül, no meg olykor ehetett is. Ezt csinálta hónapokig. Végre aztán rámosolygott a szerencse: Ketel apónál, a Rheingold étterem tulajdonosánál 1935 őszén megüresedett egy pincérnői állás.

Ishii izgatottan lépett be a boroshordónak kiképzett ajtón, amelynek szemöldökfáján fenyőág függött, annak jeléül, hogy itt szeszes italt szolgálnak fel, és forró szakét lehet inni.

Amikor Ishii ott állt Ketel apó előtt, az végigmérte a lányt,

és látszott rajta, hogy elégedett. A huszonhét éves Hanako Ishii valóban csinos volt.

— Jól van, megfelelsz — mondta az öreg, kialudt pipáját szopogatva. — Milyen nevet adjunk neked?... Berta már van, Katherine van... Agnes! Agnes leszel. Német vagyok, s nálam mindennek németnek kell lennie: a sörnek, a virslinek, a pincérlányok nevének... Három nap múlva gyere, tanuld meg ezeket a szavakat...

Feljegyeztetett Ishiivel néhány német szót: „Guten Tag", „Danke schön", „Was wünschen sie?"*

— Német ruhában dolgozol majd, mint a többiek — folytatta, a könnyű, ujjatlan ruhát és színes köténykét viselő lányok felé intve.

Hanako Ishii rövid ideje dolgozott még a Rheingoldban, amikor felfigyelt az étterem egyik törzsvendégére, egy határozott arcélű, enyhén bicegő férfira. Többnyire egyedül jött, leült az ablakhoz legközelebb eső asztal mellé, sokakkal parolázott, olykor, otthagyva sörét, eltűnt, majd egy fél óra múlva visszatért, s újra asztalához telepedett.

Egyik alkalommal Ketel magához intette Ishiit, s így szólt hozzá:

— Ide hallgass, Agnes, szolgáld ki azt az urat, aki ott ül az ablaknál. Ez doktor Sorge. Ma születésnapja van, de úgy látom, magányos. Szórakoztasd...

A pincérlányok teendői közé tartozott a vendégek szórakoztatása is. Hostesseknek, háziasszonyoknak nevezték őket. Szívélyesen, barátságosan viselkedtek, megterítették az asztalt, felszolgálták az italt, majd a vendég mellé ültek, és társalogtak vele.

Ishii odalépett az asztalhoz, és németül, ahogy Ketel apótól tanulta, megkérdezte:

— Was wünschen sie?

Sorge felpillantott a filigrán, arányos alakú, sötét szemű leányra, akinek a szemöldöke vékony és ívelt, ajkának finom rajza pedig félénk szelídséget kölcsönzött arckifejezésének.

Sorge megkérdezte:

— Honnan tud németül?... Szeretném, ha ide ülne mellém.

Ishii nem értette. Sorge megismételte japánul.

* Jó napot. Köszönöm szépen. Mit parancsol?

— Hogy hívják? — kérdezte.

— Agnes.

— Agnes?! — Sorge felkacagott, aznap este először. — Egy német lány, aki nem tud németül... Ismerem már Ketel apónak ezeket a stiklijeit!...

Richard Sorge ezen a napon, 1935. október 4-én töltötte be negyvenedik évét. S nagyon magányosnak érezte magát. Igazi barátaival nem találkozhatott, idézőjeles barátait pedig nagyon unta már. Richard csak azért ment a Rheingoldba, hogy emberek között legyen. Ketel apónak feltűnt, hogy a doktor valamiért lehangolt, s udvariasan megtudakolta az okát.

— Ma lettem negyvenéves — mosolyodott el fanyarul Sorge...

Aztán odajött asztalához ez a filigrán japán lány, nagy kerek szemével, és egész este kettesben üldögéltek.

— Olykor furcsa ötleteim támadnak — mondta Sorge —, és szeretek mindent megfordítva csinálni. Ma születésnapom van — fűzte hozzá magyarázatképpen —, de magának szeretnék valami ajándékot venni.

— Nincs szükségem semmire.

— No, mégis?!

— Ha mindenképpen ragaszkodik hozzá, esetleg egy lemezt — mondta tétován. — Szeretem a zenét.

A Rheingoldból Sorge a motorkerékpárján távozott. Volt egy pompás Harleya. Ishii, ahogy illik, kikísérte az utcára.

Másnap Ishii szabad volt, s a déli órákban találkoztak a Ginzán. A lány most világos kimonót viselt, színes övvel, haját ízlésesen magas kontyba fésülte. Kezében egy köteg kottát vitt furoshikiba, rózsaszín selyemkendőbe kötve.

— Ez mi? — kérdezte Richard.

— Kotta... Reggel zeneórán voltam, s nem akartam emiatt hazamenni.

Sorge fogta a kottát, és próbálta elolvasni a feliratot. Nem nagyon ismerte még a bonyolult japán írásjeleket. „Michiko" — találgatta.

— Nem, nem — nevetett Ishii —, Miyaki, nevelőanyám neve.

— Mindegy, nekem ez is tetszik: Michiko. Michikónak fogom nevezni.

Betértek egy zeneboltba, és Sorge kiválasztott néhány Mo-

zart-lemezt: részleteket a „Varázsfuvolá"-ból, hegedűversenyt, s még egyet-mást.

— Mozart a kedvenc zeneszerzőm. Bizonyos vagyok benne, hogy magának is tetszeni fog. Szerintem nem volt a zenetörténetben még egy ilyen hatalmas és sokoldalú zseni. Itt van például a Varázsfuvola. Mennyi bölcsesség! Amint hallgatja az ember, mintha a szomját oltaná. — Sorge elgondolkozott. — Lám, milyen igazságtalan a sors. Egy zseni, akinek égig érő emlékművet kellett volna állítani, koldusok tömegsírjában van eltemetve.

Sok évvel később Ishii megrendülve gondolt vissza ezekre a szavakra... Mennyire hasonló lett a sorsa Sorgénak és Mozartnak.

A Hibiya-parkba mentek, és Sorge azt ajánlotta, ebédeljenek meg a Lamayer étteremben. Séta közben zenéről beszélgettek, olykor vitatkoztak, de többnyire egyezett a véleményük. A Ginzán levő Lamayer étteremben Sorgét sokan ismerték, s ő lépten-nyomon köszönt diplomatáknak, újságíróknak, tiszteknek, akik szintén hölgyekkel jöttek. Az étterem arisztokratikusnak számított, s talán csak az Imperial volt nála előkelőbb. A Lamayer étteremben találkozott olykor Sorge Vukelićtyel és Ozakival.

Richard gyakran randevúzott Ishiivel, s minél jobban megismerte, annál inkább meggyőződött arról, hogy be kell vonnia a munkába. Felveszi az irodájába titkárnőnek, s így nyugodtan megjelenhet vele társaságban. Ez lesz a legkényelmesebb, s emellett tetszett is neki ez a japán lány.

Sorge kis idő múlva felajánlotta Hanako Ishiinek, hogy dolgozzék nála, a keresete ugyanannyi lesz, mint az étteremben, de jóval több szabad ideje marad.

Ketel apó kissé duzzogott, hogy Sorge elcsalta a pincérnőjét, de hamarosan beletörődött, s jó barátok maradtak.

Egészen természetes, hogy amikor Sorge tüdőgyulladást kapott, Ishii titkárnői teendői bővültek a betegápolással. Reggelenként jött, és estig gondját viselte Richardnak. Sorgénak volt egy házvezetőnője is, idősebb asszony, aki főzött, takarított, és csak mellékesen tájékoztatta a rendőrséget mindenről, ami Sorge házában történt. Sorge tudta ezt, de nem óhajtott változtatni rajta, hadd higgyék, hogy őt ez nem érdekli. Ami pedig Hanako Ishiit illeti, Sorge egyelőre nem avatta be a dolgaiba.

A TERASHIMA CSALAD

A gyakori tűzvész és az idő megkímélte Terashima Saburo házát, amely apjáról maradt rá, sőt inkább nagyapjáról, aki valamikor sotsu, a helyi katonai parancsnok zsoldosa volt. Saburo ezen az alapon katonaivadéknak tartotta magát, de maga sohasem szolgált a hadseregben. A faluban parasztnak számított, jóllehet hosszú évekig nem volt egy talpalatnyi földje sem, és évekig nem is élt falun. Csak bátyja halála után tért vissza, amikor apja még élt, s azóta vált igazi paraszttá.

A magas kerítéssel körülvett ház a falu szélén állt, s mögötte már mezők terültek el, sziklás dombok emelkedtek, amelyeken elszórva apró fenyők nőttek. Az egyik ilyen dombon állt az ősök temploma, amelyet évszázadokkal ezelőtt építettek. Keskeny út vitt fel oda egy kőhídon át. A híd alatt csak tavasszal folyt víz, amikor a hó olvadt, meg legfeljebb nagyobb esők után.

Saburo háza a hosszú évtizedek alatt meglehetősen roskatagga vált. A Terashima család egykori jómódjára már csak a fürdésre szolgáló masszív hordó utalt, amely az udvar egyik sarkában állt, meg a shinibigaeshi, a kőkerítés pereméből kiálló rozsdás szögek és üvegdarabok. A shinibigaeshi annyit jelent, mint „gonosz emberek elűzője". Valamikor bizonyára volt is jelentősége annak, hogy elűzzék a máséra törő tolvajokat, de ma már senkinek sem jutna eszébe a teljesen elszegényedett Terashima Saburo házában lopni. Abba legfeljebb vinni lehetett volna ...

Eleinte Saburo közönséges csavargó volt, vagy ahogy az ilyen embereket megvetően nevezik: dachimbo. Voltak napok, amikor egyetlen tápláléka a városi piacon eldobott zöldség és gyümölcs volt: rothadt padlizsán, zúzott dinnye, löttyedt paradicsom. Később yose lett, vándormesélő, aki mindenféle vidám és másmilyen történeteket beszél el. Rengeteg történe-

tet tudott, de nem sokáig űzte ezt a gondtalan, ám csöppet sem jövedelmező mesterséget, mert meghalt a bátyja, és ő visszatért a faluba.

Terashima Saburo azért nősült olyan későn, mert hosszú évekig csavargott, és nem volt fedél a feje fölött. A gondos és dolgos Ineko néhány évvel idősebb volt Saburónál, de valahogy nem kapott előbb férjet.

Fiatalabb korában Saburo gyakran mondogatta a feleségének: „Tíz családig meg sem állunk..." Saburo sok gyereket szeretett volna, mégpedig csupa fiút. Ám a sors nem volt kegyes hozzá. Először egy lányuk született, de kicsi korában belefulladt az útmenti árokba. Aztán évekig nem jött gyerek, és Saburo már azzal a gondolattal foglalkozott, hogy elválik: a meddőség az egyik a hét válóok közül, éppúgy, mint az asszony fecsegése vagy a rüh...

Ám Ineko egyszerre két fiút szült neki. Volt nagy öröm! Saburo harmadik gyerek volt a családban. A neve — Saburo — harmadik fiút jelent. El is határozta, hogy fiait így nevezi el: Ichiro és Jiro — első és második fiú. Három férfi volt hát a családban. Igaz, hogy a tíztől még messze jártak, de milyen büszkeség töltötte el, amikor a fiúk ünnepén, amelyet május elején tartottak, először húzhatott fel két, szövetből varrt pontyot a magas rúdra annak jeléül, hogy a gazda házában két fiú nevelkedik. A ponty erős és szívós hal, s az igazi férfinak ugyanilyennek kell lennie. Saburo maga ment el a boltba szövethalat vásárolni, s egy lilát meg egy élénk pirosat választott. A pontyoknak nagy, tátott szájuk volt, s amikor a szél fújt, megteltek levegővel, és mintha úsztak volna a falu fölött. Az emberek ilyenkor megálltak és gyönyörködtek a halakban. Persze, akadtak házak, amelyek felett négy-öt ponty lebegett, de voltak olyanok is jócskán, ahol csak egy vagy éppenséggel egy sem, mert a háznál vagy nem voltak gyerekek, vagy csak lányok születtek. Mindenesetre Saburo nem tartozott az utolsók közé a faluban: két fiú apja. Az első ünnepen a gyerekek még egyévesek sem voltak, de Saburo szamuráj öltözéket adott rájuk, és játékkardot tűzött az oldalukra, ahogy ez szokás.

Azóta csaknem húsz év telt el. Saburo Terashima most sem öreg még, hiszen alig ötvenéves, de újabb gyermekekre már nem gondol. A két fiú után az asszony szült még egy lányt,

akinek Yuri — liliom — lett a neve. Most a tizenötödik évében van.

Ötven esztendejével Saburo idős embernek látszott. A nehéz paraszti munka és a perzselő nap megtette a magáét. Szikár alakjával, az arcát és állát barázdáló mély ráncokkal olyan volt, mint a Terashima család kis földjét övező sziklás dombok, persze messziről nézve.

A sokéves munka mit sem javított Saburo Terashima családjának helyzetén. A gazda fanyar tréfával sokszor mondogatta feleségének: „Ineko*, te vagy az egyetlen szem rizs a háznál... De várj csak, felnőnek a fiúk, akkor jobbra fordul a sorsunk..."

Teltek-múltak az évek, a fiúk iskolába kerültek, de könyvek helyett húgocskájukat, a kis Yurit cipelték felváltva a hátukon. Az iskolában általában rendesen viselkedett a kislány, de néha sírni kezdett, s a tanító, ha megunta a szipogást, így szólt: „Nézd már meg, Jiro, mi van a kicsivel, talán ki kell mennie..."

Jiro vagy a fivére, attól függően, hogy kinek a háta mögött ült éppen Yuri, kivitte a kislányt az osztályból, ahol egyszerre csend lett.

Tanítás után a fiúk segítettek apjuknak a mezőn, hordórúddal vizet cipeltek a mezőre. A föld sok nedvességet kívánt, s így is csak igen szűkösen tartotta el az embereket. Még a legbőségesebb évszakban is, amikor beért a rizs, árpát kevertek hozzá, mert az árpa olcsóbb volt. Amikor a retek ért be, örökké retket ettek, aztán jött a hagyma, majd a bab. S csak nagy ritkán, a matsurikon — nagy ünnepeken — került a Terashima család asztalára egy kis főtt sertéshús hagymával és örökké ugyanazzal a babmártással, és ilyenkor Saburo egy-két pohárka forró szakét is megengedett magának.

Ünnepeken, ebéd után Saburo szívesen mesélt különféle történeteket, s ilyenkor átjöttek a szomszédok is, hogy meghallgassák, bár elbeszéléseit elsősorban a gyermekeinek szánta.

„Valamikor réges-régen — kezdte —, amikor még nem voltatok a világon, de a nagyapám sem volt a világon, az áldott császárok székhelye pedig Kamakura volt, nagy csapás fenyegette országunkat...

* Rizs.

A mongol Kubilaj kán — Dzsingisz kán fia — százezres sereget gyűjtött, hajókra rakta, és a japán partok felé küldte, hogy foglalja el az országot, ahogy elfoglalta már egész Kínát, sőt talán az egész világot is. S nem volt erő, amely elháríthatta volna ezt a csapást. S ekkor Yamato népének segítségére siettek az istenek: Izanaginak, a levegő szellemének, és nővérének, Izanaminak, a tengeri hullámok istennőjének az utódai. S leereszkedett a földre a nap istennője, a felséges Amaterasu, aki Izanagi isten szeméből pattant ki. S a mongol seregre rázúdították a szent szelet, a kamikazét. A hallatlan erejű tájfun pozdorjává zúzta az idegenek hajóit, és valamennyiüket vízbe fojtotta. Csupán három mongol katonát kíméltek meg a haragra gerjedt istenek, hogy visszatérjenek Kubilajhoz, és beszámoljanak a százezres sereg pusztulásáról.

Azóta a szent szél, a kamikaze óvja Yamato népét és a szigeteket, amelyeken a Tenno, a császár dicsőségére élünk. Az istenek kegyének emlékére kamikazénak nevezik azóta azokat az embereket, akik az életük árán is készek a császár nevében elhárítani Yamato népétől minden bajt.

Hős sotsu nemzetségünkben is voltak emberei a szent szélnek. Amikor hadat viseltünk az oroszok ellen, fivérem, a ti bácsikátok, Terashima Hisasada is kamikaze lett. A szent szél osztagában több mint százan voltak. Dinamitot kötöttek magukra, így indultak rohamra egy orosz erőd ellen. A kamikazék a harcban mind megtértek őseikhez, a japán csapatok viszont elfoglalták a tengeri erődöt.

Legyen áldott a bácsi neve, amelyet az ősök templomának emléktáblája is őriz. Belőle semmi sem maradt, még egy urna sem maroknyi hamuval . . ."

A szomszédok bólogatva hallgatták: bizony, bizony, a szent szél mindig megóvja Yamato népét.

Saburo pedig közben máris másik történetbe fogott, amelynek semmi köze sem volt az előzőhöz. Nem is gondolt arra, hogy mit is mondott az előbb, hanem beszélt mindenről, ami éppen eszébe jutott, csak arra ügyelt, hogy azoknak, akik lélegzet-visszafojtva hallgatják, érdekes legyen, amit mond. Saburo egész életében igazi yose maradt.

„Élt egyszer egy ember, aki szeretett gondolkodni, és az elmélkedésben látta a boldogságot. Ám mindaz, ami körülvette — az asszony, a munka, az éhség, a hideg szél vagy a tűző nap — elvonta gondolataitól, zavarta az elmélkedésben. Erre a

szegény ember úgy határozott, hogy neveli majd lelkét, és közömbös lesz mindennel szemben, ami körülveszi. Minden éjjel kiment a temetőbe, ahol farkasok is kóboroltak, leült egy sírra, és gondolkodni kezdett. Gondolkodott, gondolkodott, és megfeledkezett mindenről. Ezt olyan tökéletesen kifejlesztette magában, hogy egyik alkalommal odafutott hozzá egy farkas, körülszaglászta, megnyalta az orrát, de ő csukott szemmel tovább gondolkodott, és semmi sem zökkentette ki, semmi sem gátolta az elmélkedésben, még a farkas sem. Az ember így megismerte az igazságot, és boldog lett.

A mi életünk is ugyanolyan gonosz, mint a farkas, ezért nem szabad gondolni rá, s a legszegényebb ember is boldog lesz..."

Azon a napon, amikor a fiai nagykorúak lettek, Saburo családi ünnepséget rendezett. Erre az alkalomra Ineko rizst főzött, valódi rizst, finom babbal és friss hallal. Az asztalra tette a fazekat az étellel, Saburo pedig fogta a shamojit — a gömbölyű kanalat — s mindegyiküknek a tálját telerakta rizszsel. Nem is egy shamojit használt, hanem kettőt, mert két fia volt. A kettővel felváltva szedett. Aztán mutatóujjával leszedte a shamojikra ragadt rizst, és a kanalakat odanyújtotta a fiainak.

— Itt van mindegyikőtöknek egy shamoji — mondta, már előre elérzékenyülve az ünnepi aktuson —, amellyel rizst szednek. Szedjetek vele minél többet az élet fazekából!

A fiai tehát felnőttek. Tavasztól őszig a gazdaságban dolgoztak, a tél beálltával pedig délre vándoroltak, Osaka környékére, Hirakata városkába, ahol krabitók, rizsfőzők lettek egy szakét készítő kisüzemben. Reggeltől estig ott álltak a pajta félhomályában egy nagy üst mellett, amelybe egyszerre csaknem félezer sho rizst raktak, ezt megfőzték, majd nagy shamojikkal nehéz dézsákba rakták. Derékig levetkőzve, vastag kesztyűben, nehogy a kezüket megégessék, a rizst áthordták a szomszéd helyiségbe, ott a zsákvászonnal beborított földön szétterítették, hűtötték, majd hordókba rakták, ahol erjedésnek indult, habzott, mintha kelesztették volna, erős, hangyaszeszre emlékezető szagot terjesztve.

A fivérek kezéből ki sem került a shamoji, ezzel ügyködtek a dézsákban, de maguknak igen keveset sikerült meríteniük, s így nem tudták valóra váltani apjuk kívánságát.

Ezek után a gazda maga pároltatta le csőkígyón az egy hó-

nap alatt megerjedt rizsmasszát, és minden munkásnak töltött egy bögrényit a még ki sem hűlt szakéből. Az üzlet sikerére ittak, de előbb alaposan szemügyre vették a bögre alján levő zöld karikákat, hogy megállapítsák, mennyire tiszta a rizspálinka. A karikák tisztán kirajzolódtak, a szaké olyan átlátszó volt, akár a forrásvíz, s a gazda elégedetten dörzsölte a kezét.

Az utolsó idényben a fivérek már külön-külön dolgoztak. A szakéfőzőben egyiküknek nem jutott hely. Ezért Jiro az öreg makarónigyárba ment dolgozni. Gyúrta a tésztát, átsajtolta a gépen, majd napon és szélben szárította a lisztes fonalakból szőtt függönyökre emlékeztető erős makarónikat, aztán vágta és csomagolta őket, s közben ábrándozott, Fujikóra gondolt, akit feleségül akart venni, mihelyt tavasszal hazatér a faluba.

S éppen ekkor történtek azok az események, amelyek megzavarták az öregedő Saburo nyugalmát. Este hírnök járta végig a falut, és közhírré tette, hogy a császár dicsőségére katonának hívják be a tizenkilencedik életévüket betöltött férfiakat. Saburo egész éjjel nem aludt. Mindaz, amit a kamikazékről mondott, mennyire másként festett most, amikor a saját fiairól volt szó! Reggel aztán Terashima Saburo házába bekopogtatott a csendőrkáplár, hozta a behívókat.

— A fiaid hol vannak? — kérdezte. — Haza kell hívni őket.

— De hogyan?

— Küldjél táviratot.

— Csakhogy ahhoz pénz kell.

— Fiaidat az a megtiszteltetés éri, hogy behívják őket a hadseregbe, te meg sajnálod a pénzt... És ezt egy sotsu-ivadék mondja...

Saburónak, persze, nem maradt más választása: táviratozott a fiainak. Éjjel újra nem aludt, s mihelyt virradni kezdett, futott a templomba, kérlelte az isteneket, hogy fiait ne vegyék be katonának. Csengőt rázva hétszer futott a templomig és vissza, hogy az istenek felfigyeljenek imájára. Hideg volt, az éjjel dér lepte be a földet, a geta csúszkált a kőkeményre fagyott úton, Saburo megbotlott, elszakította a hanát, azt a szíjat, amely a getát a nagyujjánál összefogja. Rossz előjel! Elfogta a keserűség és a félelem, de fáradtan tovább szaladt a templomhoz, amely előtt bonyolult hieroglifaként emelkedett a díszes kapu.

Jó néhány év múlva a teljesen megöregedett Saburo, aki

egész életében meg nem született fiairól ábrándozott, és tíz gyermeket szeretett volna, az élőket is elvesztve, lázadó, istenkáromló lett: „Az istenek rég elhagyták a szegényeket, miért tisztelik hát a szegények még mindig az isteneket?!..."

Ám ezen a hideg reggelen Terashima Saburo még hitt az istenekben és az ősökben, akik meghallgatják imáit. S bár az istenek nem teljesítették kérelmét, bár fiait bevették katonának, szent meggyőződése volt, hogy ez csak azért történt, mert elszakította ócska papucsa szíját. Hiszen köztudott, hogy a lábon elszakított szíj bajt hoz.

Saburo ősi szokás szerint a fiaival elment az ősök templomába, hogy közölje az ősökkel a gyermekek sorsában bekövetkezett változást, és a fiúk bevonultak.

S az istenek mégsem feledkeztek meg Terashima paraszt fiairól. Tokióba kerültek, ahol nem volt semmiféle háború, ahol a többi parasztfiúval együtt lötyögő, terepszínű egyenruhát húztak magukra, és utcahossznyi kaszárnyákban éltek. Sokan még elégedettek is voltak. Naponta megkapták rizsadagjukat, ami pedig a szolgálatot illeti, a legkeményebb katonai fegyelmezést sem érezték nehezebbnek a mezei munkánál.

Mindazok, akik akár csak valamicskét is a közkatonák fölött álltak – a káplártól a századparancsnokig (az ennél magasabb parancsnokok már olyan elérhetetlenek voltak, mint maga a csaszár) –, mind azt verték a bakák fejébe, hogy a katona legfőbb erénye az engedelmesség, a parancsok teljesítése. A katonákkal mint az iskolásgyermekekkel egyre ezt ismételtettek: a háború üdvös. Yamato népe magasabb rendű faj, s az égtől arra rendeltetett, hogy előbb Ázsia, majd az egész világ fölött uralkodjon. E nagy küldetésben minden japán katonának megvan az az előnye másokkal szemben, hogy a császar szolgálatában áldozhatja életét.

S hogy a legeldugottabb falvak analfabéta katonái is megértsék, így magyarázták nekik: „A japán ácsok a tetőnél kezdik építeni a házat, s aztán borítják be a falakat. A katona is ács, felhúzza a hakko-ichiut, a világot befedő japán tetőt, ahogy azt Jimmu császár, a nap istennőjének, Amaterasu Omikaminak az unokája meghagyta..."

S újra meg újra: a katona számára nincs nagyobb dicsőség, mint meghalni a császárért!...

A vége felé járt az utolsó téli hónap, 1936 februárja. Az

újoncok, engedelmesen, akár a borjak, teljesítették a tisztek minden parancsát. Órák hosszat meneteltek a laktanyaudvaron, célba lőttek, szuronnyal döfködték a szalmabábukat, „banzai!"-t kiáltottak, és buzgón ismételgették az intelmeket a felsőbbrendű japán fajról, amely a világ fölé hivatott emelkedni. A katonákat olykor riadóztatták, s ilyenkor az éj nyirkos sötétségében kígyóként kúsztak a nedves, hideg földön, fel-felugráltak és rohamoztak, visszaverve a láthatatlan ellenséget.

Egyik alkalommal az 1. hadosztály katonáit éjjel riadóztatták, kiosztották az éles lőszert, és nyitott teherautókra ültették őket. Csakhogy ezúttal a gépkocsik nem Yokohama felé indultak, mint rendesen, hanem a város centruma felé. A tokiói utcák szokatlanul kihaltak voltak, s csak a katonai gépkocsioszlop reflektorai világították meg a házak homlokzatát, az üzletek cégtábláit, a reklámokat. Ahogy a város központja felé haladtak, a házak mind magasabbak lettek, és a kocsik reflektorainak sárga fénye csupán a földszinti részeket világította meg.

Az oszlop elhaladt a császári palota mellett, amelyet faragott kövekből emelt fal és keskeny, vízzel teli árok vett körül. A katonák tisztelegtek a császári lak előtt.

Merev arccal, szenvtelenül ültek a gyalult deszkákon, akár a diákok a tanteremben, csak szorosabban, egyetlen gépkocsi katonáival megtelt volna egy egész osztály. A Terashima fivérek egymás mellett ültek. Jiro a fekete szemű Fujikóra gondolt, s bánatos volt. Ichirónak eszébe jutott, amit az apja a temetőbeli farkasról mesélt, s ettől felvidult. Más-másfelé kalandoztak gondolataik.

A Hibiya-park mögött a parlament épületkolosszusa felé fordultak. Egészen halványan rajzolódtak ki a sötét éjben az épület négyszögletes tornyának kontúrjai. Az autók egy része tovább hajtott, a rendőrfőkapitányság felé, azt a századot pedig, amelyben a Terashima fivérek szolgáltak, teljes csendben felsorakoztatták.

Fehér kesztyűs tiszt lépett eléjük, sisakban, karddal az oldalán. A századparancsnok kihúzta magát, és vigyázzállásban hallgatta a parancsot.

— A parlament mögött van a miniszterelnök rezidenciája. Haladéktalanul vegyék körül az épületet, zárják le minden bejáratát. Az utcán állítsák le a forgalmat, ha a legcsekélyebb

ellenállásba ütköznek, használják fegyverüket, figyelmeztetés nélkül lőjenek...

— Futólépésben utánam, indulj! — vezényelt a századparancsnok, és a katonák vállra vetett puskával utána eredtek, bakancsuk csattogott az aszfalton. Mögöttük, ahogy a gyakorlatokon tanulták, két katona állványos géppuskát cipelt, majd az utcakereszteződésben tüzelőállást foglalt.

Borongós hajnalra virradt Tokió. Hullott a hó, a szél végigsodorta a könnyű pelyheket a keskeny utcán, a miniszterelnöki rezidencia barna kerítésfala mentén. Tisztek egy csoportja érkezett a nehéz vaskapuhoz, csöngetett, kopogott, de senki sem jelentkezett, mintha kihalt volna a rezidencia. A katonáknak megparancsolták, hogy törjék fel a kaput, de a vas nem engedett a puskatusok ütéseinek. Ekkor a katonák, akár a hangyák az erejüket meghaladó teherbe, belekapaszkodtak, és az egész kaput kiemelték a sarkából. A tisztek az udvaron át az épület felé rohantak, amelynek falai ugyanolyan barnák, mint a kerítésfal. Puskatusok verték az ajtót, bezúzott ablaküveg csörömpölt, egy pillanatra csend lett, majd a rezidenciából néhány pisztolylövés hallatszott.

Ennyit láttak az újoncok, akiket „éjszakai gyakorlatra" vittek a laktanyából. Az 1. hadosztály néhány zászlóalja, a 3. gárdaezred és néhány más katonai alakulat támogatásával, megszállta Tokió központját, a Kojimachi kerületet, ahol a parlament, a miniszterelnöki rezidencia, a kormányhivatalok voltak. A csapatok a császári palotát is körülvették, de behatolni már nem mertek oda, ahol az áldott Hirohito, az Ég Fia élt.

Így kezdődött Japánban 1936. február 26-án hajnalban a fasiszta puccs. A puccsot Ando kapitány és Kurihara főhadnagy, a Tokióban állomásozó 1. hadosztály két tisztje vezette. Velük együtt még vagy húsz tiszt és ezernégyszáz közkatona és altiszt vett részt a lázadásban, de az altiszteknek és a közkatonáknak fogalmuk sem volt, miféle „gyakorlatra" riadóztatták őket éjnek évadján.

Az összeesküvés előkészítésében persze részt vett az elmaradhatatlan Okawa, ez a ragadozó profilú férfi. Közvetlenül a puccs előtt szabadult ki a börtönből, ahová Inukai miniszterelnök meggyilkolásával kapcsolatban került, de nyomban ott folytatta, ahol abbahagyta.

Pártfogolták a puccsot a gunbatsu — a katonai klikk — kép-

viselői is, akik teljhatalomra törtek Yamato országban. Amint kitört a lázadás, a hadügyminiszter, Kawasami tábornok parancsot adott, hogy az egész hadseregben terjesszék a lázadók röplapjait. Haladéktalanul kihirdette az országban a rendkívüli állapotot, Tokióban pedig az ostromállapotot. Parancsban felsorolta azokat a katonai egységeket, amelyekre a rend fenntartása hárul. Ezen a listán szerepelt az 1. tokiói hadosztály is, amely a fasiszta katonai lázadást kirobbantotta. Erre a hadosztályra bízták az ostromállapot bevezetésének ellenőrzését elhelyezési körletében, vagyis a főváros központi kerületében, Kojimachiban...

A lázadás első óráiban az összeesküvők behatoltak Okada miniszterelnök rezidenciájába, közvetlen közelről agyonlőtték. Legalábbis ez a hír terjedt el február 26-án reggel. Lekaszabolták Takahashi pénzügyminisztert, megölték Saito tengernagyot, a császár főpecsétőrét, Watanabe tábornokot, a katonai kiképzés főfelügyelőjét, súlyosan megsebesítették Suzukit, az udvar főkamarását...

A lázadók garázdálkodtak, a város központja a kezükben volt, de a sajtóban minderről egy szó sem jelent meg mindaddig, amíg a legfelső katonai hatóságok állást nem foglaltak a lázadással kapcsolatban.

Azon a napon, amikor a japán fővárosban kitört a katonai puccs, von Dirksen német nagykövet, mit sem sejtve a tokiói eseményekről, kora hajnalban Yokohamába utazott, ahová hivatalos látogatásra érkezett a „Karlsruhe" nevű német cirkáló. Von Dirksen kíséretében volt a katonai attasé, a német nagykövetség több tagja, sok újságíró, csak Richard Sorge hiányzott közülük. Von Dirksen érdeklődött is utána, s mind látták, hogy a nagykövetnek nem tetszik a vezető német tudósító távolléte.

Sorge csak a hadihajó fedélzetén csatlakozott a nagykövetség munkatársaihoz, amikor von Dirksen éppen végigvonult a matrózok sorfala előtt. Paul Wennecker tengerészeti attasé, az ünnepi alkalomból kikenve-kifenve, odasúgta Sorgénak:

— A nagykövet úr már keresett. Hová tűntél?

— Hülye! — förmedt rá Sorge. Ha molesztálták, nem válogatta meg a szavait. — Nem tudod, hogy Tokióban felkelés robbant ki, hogy Okada miniszterelnököt megölték?...

— Ne marháskodj!... Nem hallottam semmit...

— Azért vagy tengerészeti attasé, hogy semmit se tudjál — rázta le Sorge.

Várt egy kicsit, míg a ceremónia véget ér, aztán odalépett a nagykövethez, és halkan beszámolt a reggeli eseményekről.

— Hogy lehet az, hogy erről nem szóltak nekem! — kiáltott fel von Dirksen. Kiderült, hogy a tudósító tájékozottabb arról, ami a fővárosban történik, mint az ő egész nagykövetsége!

Von Dirksen rendkívül ingerült lett, de türtőztette magát, mert egyrészt tapasztalt diplomata volt, másrészt attól félt, hogy az izgalomtól asztmás rohamot kap.

Von Dirksen igyekezett minél rövidebbre fogni a ceremóniát, és sürgősen visszatért a városba.

A német nagykövetség a lázadók ellen indított katonai akciók körzetébe esett. Goto belügyminiszter telefonon figyelmeztette a német nagykövetet, hogy a követség épületét ki kellene üríteni, munkatársait pedig ki kellene szállítani a veszélyeztetett körzetből. Von Dirksen ebbe nem egyezett bele, mert túlságosan sok titkot őriztek a nagykövetség falai között. A nagykövet úgy rendelkezett, hogy mindenki maradjon a helyén, bármi történik is, csak az ablakokhoz ne menjen senki, nehogy valami eltévedt golyó eltalálja.

Amint letette a telefonkagylót, von Dirksen azt mormolta maga elé:

— Talán adjam is oda mindjárt Goto úrnak a sifrírozó szobának vagy titkos széfemnek a kulcsait . . .

Herbert von Dirksen szentül meg volt győződve róla, hogy a német birodalom rábízott titkai közül semmi sem szivároghat ki a követségről. Ezért kész volt kockáztatni önmaga és a nagykövetség munkatársainak életét . . .

A tokiói lázadásról szenzációs hírek jelentek meg a világsajtóban. Reagált az eseményekre a „Frankfurter Zeitung" tudósítója, dr. Richard Sorge is. A lapnak küldött cikkében ezt írta:

„A tokiói felkelés nemcsak forrófejűek bátor tette volt . . ."

Nem kételkedett abban, hogy a lázadó tisztek háta mögött, akik között egy kapitány volt a legmagasabb rangú, más erők álltak, mégpedig Japán ipari és militarista körei. Hiszen nem véletlen, hogy a legbefolyásosabb személyiségek éppen az események előestéjén eltűntek Tokióból, természetesen tudtak a készülő puccsról.

A lázadás két és fél napig tartott. Az országban a legvadabb

hírek terjengtek. A lázadók által megszállt kormányszervek nem működtek. A tőzsde bezárt. A rádió mély hallgatásba burkolózott. A lapok is hallgattak, de a főváros lakói tudták, hogy komoly dolgok történnek, és helytelenítették az összeesküvők cselekedeteit. Ez arra késztette a katonai klikket, hogy megváltoztassa a lázadással kapcsolatos álláspontját. Annál is inkább, mert a Tokiói-öbölben álló hadiflotta határozottan szembehelyezkedett a lázadókkal.

A hadügyminisztérium, amely egy nappal előbb még „a nemzeti államrend védelmére kelt osztagnak" nevezte a puccs résztvevőit, az események negyedik napján lázadóknak minősítette őket, s a katonai körök lépéseket tettek a puccs elfojtására.

Ám a lázadásnál is nagyobb szenzációt keltett az a hír, hogy Okada miniszterelnök él. Hirohito császár ugyanis az eseményekről és a miniszterelnök haláláról előterjesztett jelentés meghallgatása után külön leiratot adott ki, amelyben kifejezte legfelső uralkodói részvétét. A kormány lemondott, s a császár Goto belügyminisztert bízta meg új kormány megalakításával.

A főváros az elhunyt Okada miniszterelnök ünnepélyes temetésére készült. A miniszterelnök vandálul megcsonkított holttestét el akarták hamvasztani. A gyászszertartáson mindenki meghajolt arcképe előtt, elhelyezték a koszorúkat, ám az utolsó pillanatban megjelent a temetésen maga Okada.

Kiderült, hogy a lázadó tisztek Matsuya ezredest, a titkárát ölték meg. Magának Okadának viszont sikerült elrejtőznie rezidenciáján egy egészen szűk bunkerban, amely földrengés esetére épült. Ez jóval nagyobb feltűnést keltett, mint maga a lázadás. Megkezdődött a szövevényes ügy kibogozása.

A császár leiratával holttá nyilvánította Okada miniszterelnököt, holott élt. Csakhogy Japán császára, az Ég Fia, aki a Showa-érában uralkodik, akinek a képét úgy tisztelik, akár a szentképet, nem tévedhet... Ilyen még nem történt a birodalom fennállásának kétezerhatszáz esztendeje alatt! Most aztán törhették a fejüket. Végül is a józanul gondolkodó Kidónak azt a javaslatát fogadták el, hogy magát Okada miniszterelnököt kell elmarasztalni, mert merészelte becsapni, félrevezetni a császárt, ezért kormányával együtt be kell nyújtania lemondását. A katonai körök éppen ezt akarták.

Okada úr a császár bocsánatát kérte, amiért viselkedésével

kellemetlen helyzetbe hozta az Ég Fiát, s visszaadta miniszterelnöki megbízatását.

A miniszterelnök-jelöltek között szóba került Hiranuma Kiichiro, a Titkos Tanács tagja, az Állam Alapjainak Társasága nevű fasiszta szervezet elnöke, de őt túlságosan is odiózusnak találták. Hiranuma hírhedt volt jobboldali, nyíltan fasiszta meggyőződéséről. Szóba került Konoye Fumimaro herceg, a császári család tagja, a főrendiház elnöke is. Ám a körültekintő és óvatos herceg nem vállalta a kormányalakítást, s így Hirotánál kötöttek ki, aki megfelelt mind a hadseregnek, mind a haditengerészetnek. Az a Hirota Koki volt ez, aki sokáig állt diplomáciai szolgálatban, egykor mint felderítő kezdte, és mindvégig jó kapcsolatban maradt a vezérkarral. Élete felét, pedig már a hatvanhoz közeledett, a legkülönbözőbb diplomáciai posztokon töltötte, s a japán intervenció éveiben például tagja volt a távol-keleti gazdasági bizottságnak. A mukdeni incidens idején Hirota Moszkvában vezette a japán nagykövetséget. Látszólag semmi köze sem volt a mukdeni eseményekhez, ám a vezérkar ragaszkodott ahhoz, hogy „a Showaéra hatodik és hetedik esztendejének incidensében szerzett érdemeiért" kormánykitüntetést kapjon. Ez az indoklás szerepelt a kitüntetési okiratban, amelyet a Felkelő Nap-renddel együtt nyújtottak át neki. Az incidens idején Moszkvából küldött hasznos információi és a Szovjetunióval szemben folytatott kemény politikája népszerűvé tették a katonai körökben.

Ettől fogva a kormány politikáját a hadsereg szabta meg. A kormányban a hadügyi tárcát Terauchi kapta, aki még tényleges szolgálatot teljesített a hadseregben. Ez sem volt véletlen: a katonai klikk olyan döntést eszközölt ki a császártól, amely szerint hadügyminiszter csak tényleges katonai szolgálatot teljesítő tábornok lehet. Az sem tekinthető véletlennek, hogy az új hadügyminiszter éppen annak a gróf Terauchi tábornagynak a fia, aki az orosz—japán háború alatt töltötte be ezt a posztot. Ez a kinevezés félreérthetetlenül utalt arra, hogy Hirota miniszterelnök új kabinetjében erősödött a szovjetellenes hangulat.

A februári lázadást végrehajtó tisztekre a katonai klikknek nem volt többé szüksége. Különleges törvényszék tárgyalta ügyüket, és tizenkilenc vezetőt sürgősen halálra ítéltek. A lázadás napjaiban bevezetett rendkívüli állapot viszont fenn-

maradt, s csak nyáron szüntették meg, amikor a Hirota-kormány pozíciói kellően megerősödtek.

A lázadás kétségtelenül meggyorsította a háborúra készülődő Japán fasizálódását. Ezt a következtetést szűrte le Sorge abban a részletes jelentésében, amelyet külön futárral Sanghajon át küldött a Központnak.

A februári események kihatottak a diplomáciai szférára is. A német–japán kapcsolatok mind szorosabbra fűződtek, és egyre bizalmasabb jelleget öltöttek. Japán és a Szovjetunió kapcsolatai viszont állandóan romlottak. Egy hónap sem telt el a lázadás óta, amikor a mandzsúriai–szovjet határon a Kwantung-hadsereg törzse fegyveres összetűzéseket provokált. Mindkét fél elkönyvelhette első sebesültjeit és halottait. Egyre fokozódott a feszültség a Mongol Népköztársaság határán is.

Sorgénak mindenáron el kellett jutnia Mandzsúriába.

MONGÓLIA HATÁRÁN

A japán katonai hatóságok nem engedtek be külföldi tudósítókat Mandzsúriába. Az újságírók számára ez továbbra is tilos övezet volt. Ám dr. Sorgéval, akit a vezérkarban is japánbarátnak ismertek, kivételt tettek. Lehetséges, hogy ebben Ott ezredes ajánlása is közrejátszott. A nyár derekán Sorge Mandzsúriába utazott.

Ő természetesen nem ismerhette a Kwantung-hadsereg újonnan kinevezett parancsnoka és Arita külügyminiszter között lezajlott beszélgetés tartalmát, mint ahogy nem tudhatott arról a személyes üzenetről sem, amelyet Shiratori küldött Arita tábornoknak. Mindamellett aggódva figyelte, hogy a kémek és diverzánsok mérföldes léptekkel közelednek a hatalomhoz, mind nagyobb befolyást gyakorolva a japán kormány politikájára.

Mielőtt az immár tábornokká előléptetett egykori ezredes, Itagaki elutazott volna új szolgálati helyére, Mukdenba, Arita a következőképpen fejtette ki neki szilárd álláspontját:

„Külső-Mongólia egyelőre tilos övezet számunkra. A forradalom után a szovjet kormánynak sikerült Mongóliát a maga oldalára állítania. Ha Kelet-Ázsia térképére pillantunk, nyomban világossá válik, milyen hadászati jelentősége van számunkra Külső-Mongóliának, amely a Szibériai Vasutat fedezi."

A térképet, akárcsak a gazdasági életet, a történelmet vagy a politikát Itagaki tábornok kizárólag hadászati szempontból nézte. Minden teketória nélkül beavatkozott a külügyminisztérium dolgaiba, és kategorikus tanácsokat adott Arita miniszternek.

„Ha Külső-Mongóliát Japánhoz csatolnánk — mondotta —, a Szovjetunió biztonságát érzékeny csapás érné. Szükség esetén a Szovjetunió távol-keleti befolyása szinte harc nélkül

megszüntethető. Éppen ezért a Kwantung-hadsereg minden rendelkezésére álló eszközt felhasználva ki óhajtja terjeszteni Japán befolyását Külső-Mongóliára. Ebben a tekintetben mi, katonák, a külügyminisztérium legteljesebb támogatására számítunk."

Sorge nem ismerte a Kwantung-hadsereg köré csoportosuló és a japán vezérkar támogatását élvező katonai klikk kulisszák mögötti tevékenységének részleteit, de kutatásaiban a helyes úton járt, s tisztában volt vele, mit várhat a külügyminisztérium élére került diverzánstól és kémtől.

Tiencsinben Sorge leszállt a hajóról, és vonattal folytatta útját Mukdenba. A város szívében fekvő Yamato Hotelban szállt meg, ugyanott, ahol első alkalommal, a mandzsúriai incidens idején is lakott.

A kyotói templomra emlékeztető széles lépcső vitt fel a tágas, kissé komor hallba, amelynek zöld mennyezete magas, négyszögletes oszlopokon nyugodott. A szolgák nesztelenül, mint az árnyék felvitték a szobába a csomagokat. Sorge sarokszobát kapott, amelynek ablakai kör alakú térre nyíltak. A tér túlsó oldalán, majdnem pontosan a szállodával szemben, a Kwantung-hadsereg törzsének az épülete áll. Alacsony bejáratánál két sisakos katona teljesített állandó őrszolgálatot.

Reggel Sorge felkereste a törzset, hogy hivatalos látogatást tegyen. Kiderült, hogy Itagaki tábornok, a törzs főnöke elutazott, de a német tudósítót szívesen fogadta maga a Kwantung-hadsereg parancsnoka, Ueda tábornok is, aki Honjo Shigerut váltotta fel ezen a poszton. Honjo pályája is felfelé ívelt; a császár hadsegédje és katonai tanácsadója lett. Sorge el tudta képzelni, miket tanácsol majd a császárnak Honjo tábornok.

Sorge előtt az íróasztalnál idősebb tábornok ült zöld zubbonyban. Csaknem teljesen kopasz volt, hosszú, ősz bajuszt viselt, s fáradt, mélázó szemmel nézte látogatóját. E jámbor külső mögött ravaszság, hideg számítás, a partner alattomos félrevezetésének képessége rejtőzött. Honjóhoz hasonlóan Ueda is részt vett a távol-keleti intervencióban, és Sorge tudta, hogy nem ok nélkül bízták rá a Kwantung-hadsereg parancsnokságát.

A tábornok közhelyeket ismételgetett, arról beszélt, hogy mi a jelentősége a császári útnak Mandzsúria szempontjából, amelynek a béke és boldogság országává kell válnia, panaszkodott a kínaiakra, de egyetlen szóval sem említette Mongó-

liát, még kevésbé Szovjet-Oroszországot. S ez is elárult egyetmást a felderítőnek.

A szükséges információkat Sorge más forrásokból szerezte. Mindenekelőtt megtudta, hogy Doihara a Mongol Népköztársaság határára, Csaharba utazott, ezt megelőzően pedig Pekingben járt, ahol tárgyalásokat folytatott Vu Pej-fu tábornokkal egy észak-kínai autonóm kormányról. Ismét egy összeesküvés! Doihara mint valami utazó járta a kontinenst, s egyre újabb kombinációkat agyalt ki. Éppen itt, Mandzsúriában, katonai körökben hallotta Sorge a következő jellemzést: „Doihara igen szelíd természetű ember, ezért küldték Kínába. Nyájasan tud ultimátumot átnyújtani. Ám Doihara és Itagaki nevének puszta említése is rémületet kelt Észak-Kína lakóiban . . ."

Később Trautmann-nal, a pekingi német nagykövettel folytatott beszélgetésében Sorge megismételte Doihara és Itagaki tábornoknak ezt a jellemzését. Trautmann erre ezt válaszolta:

— Hát igen, legfeljebb Tojóhoz hasonlíthatók, a Kwantung-hadsereg tábori csendőrségének parancsnokához . . . Kemény kezű emberek, és kétségtelenül a mi orientációnkat követik . . .

S Richard Sorge útjai a kontinensen újra keresztezték azokat az utakat, amelyeken Doihara, a japán intrikák, diverziók és összeesküvések apostola szőtte hálóját. Újra meggyőződhetett arról, hogy Doihara, akár a tengeralattjáró periszkópja, mutatja a japán agresszió irányát.

Még Tokióban megállapodtak abban, hogy Sorge a népi Mongólia határaira is ellátogat. Ueda feltehetően megkapta a vezérkartól a szükséges instrukciókat, mert közölte Sorgéval:

— Kalganba törzsünk egyik tisztje, Ishimoto őrnagy kíséri el önt. Sajnos, ott még nem teljes a nyugalom . . .

Sorge persze tisztában volt azzal, hogy Uedát nem annyira a német tudósító biztonsága aggasztotta, hanem egyszerűen nem akarta egyedül beengedni a határvidékre, amelynek olyan nagy jelentősége van a további események szempontjából.

A mozgékony, kissé kapkodó Ishimoto az egész kalgani utazás alatt egy pillanatra sem tágított Sorge mellől. Úgy viselkedett, akár a tokiói inu, a rendőri megfigyelő, aki nem veszi le a szemét a rábízott személyről. Ishimoto igen rosszul beszélt angolul, s mindig zavartan heherészett, ha nem találta

a megfelelő szót. Mégis a számára idegen nyelven igyekezett beszélgetni az európaival, hogy fitogtassa műveltségét. Sorge hagyta, bár ekkor már majdnem folyékonyan beszélt japánul. Közrejátszott ebben egy pszichológiai mozzanat is: ha valaki rosszul beszél egy nyelvet, minden figyelmét arra összpontosítja, hogy helyesen fejezze ki magát, s nem marad ideje arra ügyelni, hogy ki ne kotyogjon valamit...

A kirini expresszel érkeztek Pekingbe, ott egy másik pályaudvaron átszálltak a Szujjüani Vasútra, s hamarosan folytatták útjukat Kalgan, Csahar tartomány székhelye felé. Az átszállás miatt nem maradt idejük megebédelni, s mihelyt a vonatjuk kifutott a Hszicsimen pályaudvarról, átmentek az étkezőkocsiba, amely már tele volt utasokkal. A kínai pincér kék köpenyben, a Szujjüani Vasút emblémájával a karján, eléjük tette az étlapot, de kiderült, hogy csak a szokványos úti ételek kaphatók: rizsleves, tyúk, azzal az erős zöld mártással, és megint csak főtt rizs. A pincér csak kínaiul beszélt. Sorge tehát vállalta a tolmács szerepét, mert japán útitársa egy kukkot sem tudott kínaiul.

Miután végeztek az ízetlen ebéddel, ráérősen szürcsölgették a jázminos teát, amely fűszeres virágillatot árasztott. A pincér a nagy teáskannából újra meg újra teletöltötte a porceláncsészéket. A jázminos teáról beszélgettek, arról, hogy a gyárban hosszú ideig jázminszirmokkal együtt tárolják, s így örökre magába szívja a virág illatát. Aztán Sorge váratlanul megkérdezte:

— Mondja csak, Ishimoto-san, ön az az Ishimoto kapitány, akit Csang Hszüe-liang banditái annak idején elraboltak?

A kérdés meglepte a japánt:

— Igen, igen... Az vagyok... Azóta őrnaggyá léptettek elő — mormolta zavartan.

Sorge Doihara egyik kalandos vállalkozására gondolt. A mandzsúriai események elején Ishimoto kapitányt Északnyugat-Mandzsúria egyik távoli vidékére vezényelték, s ott nyomtalanul eltűnt. A japánok jegyzékekkel, ultimátumokkal, fenyegető követelésekkel ostromolták a kínai felet, de Ishimoto csak nem került elő. Ekkor csapatokat vezényeltek ki az elveszett kapitány felkutatására. Megszállták az egész körzetet, Ishimoto pedig jó egészségben már régen visszatért Mukdenba. Doihara sugallatára maga rendezte meg elrablását,

hogy ürügyet szolgáltasson a japán expedíciós csapatoknak a terület gyors megszállására . . .

Most Doihara tábornok ismét a mongol határon járt, és Sorge ezt az újabb útját összefüggésbe hozta a „New York Tribune" hasábjain nemrég megjelent hírrel:

„Tö-jüan herceg, Belső-Mongólia kormányzója Pekingben kijelentette: Japán újabb kísérleteket tesz, hogy Mandzsukuo határait Külső-Mongólia rovására kiterjessze. Pangcsenben repülőtér épül a Kwantung-hadsereg felderítő szolgálata számára."

S lám, Doihara most éppen Pangcsenben jár, a népi Mongólia határa közelében. A japánoknak nyilván sikerült megnyerniük Tö-jüan herceget, aki nemrég még, ha bátortalanul is, ellenezte az ügyeibe való beavatkozást. Most Tö-jüan az egyik fő figura a mongóliai határon folyó japán játékban.

Az étkezőkocsi színes ablaküvegén beszűrődő ferde délutáni napsugarak lila, vörös, zöld fényfoltokat vetettek az utasok selyemzekéire, s a fekete selyem a szivárvány minden színében játszott. A vonat tágas síkságon vágott át, s az ablakon kibámuló utas szeme előtt lassan elmaradoztak a négyszögletes mezők meg az agyagból vert kunyhók, amelyeket ugyancsak agyagból vert „családi" erődfal vett körül, hogy lakóit védje a hunhuzok rajtaütései ellen. A távolban pedig, a sík völgy szélén minden átmenet nélkül meredek, csipkézett sziklák emelkedtek a magasba.

A hegy gerincén, szeszélyes hullámzásait követve, végtelen kőhernyóként húzódott a Nagy Kínai Fal. Valahol itt, az ázsiai szárazföld szívében kezdődik, és négyezer kilométerrel odább, messze keleten, a Liaotung-öböl partján ér véget. Az évezredes fal nem tudta megvédeni az országot, csak elzárta a külvilágtól . . . Sorge most látta először ennek a felesleges nagy falnak a másik végét.

Ishimoto a nankoui hegyszorosról beszélt, az egyetlen olyan helyről, ahol át lehet jutni a mongol sivatagokhoz és sztyeppekhez, mert egyébként több száz kilométer hosszan járhatatlan hegyek húzódnak. Az őrnagy gondolatai egyre akörül forogtak, hogy hol lehet a legkényelmesebben betörni az idegen kertbe . . . „Dzsingisz kán törzse évszázadokon, évezredeken át igyekezett ezen a szakadékon át délre jutni, most meg a japánok itt terjeszkednének észak felé . . ." — morfondírozott Sorge.

A vonat elhagyta Nankout az ősi erőddel, amely a szűk hegyszorost elzárta, szakadékban folytatta útját. A mély szakadékot sűrű, hűvös árnyék borította, csak a vasút mentén álló magas sziklák csúcsai szikráztak a nap sugaraiban. A szerelvény alagútba futott, s a vagon mennyezetén kigyúltak a villanykörték. Ez többször is megismétlődött, s az utolsó, leghosszabb alagút után a kocsit végre ismét éles fény ragyogta be. A gazdag utasok selyem öltözetén ismét ott táncoltak a sokszínű fényfoltok.

Sorge és útitársa kora reggel érkezett Kalganba, de máris meleg fogadta őket. A peronon a forgószél éles homokszemeket, vöröses porfelhőket kavart. A pályaudvaron a japán katonai parancsokság törzstisztje fogadta őket. A por ellen védő nagy szemüvegével a japán olyan volt, mint a régi fantasztikus regények illusztrációin a marslakók: apró termetű, nagy fejű, kiálló fogakkal és ajkára merevedett mosollyal. Választékos udvariassággal bemutatkozott Sorgénak, majd régi ismerősként üdvözölte Ishimotót.

A törzstiszt a Kalgan Szállóba kísérte őket. Sorge megfürdött, megreggelizett, majd a két tiszt kíséretében elindult, hogy felkeresse a japán helyőrség parancsnokát. Néhány percre betért az első kis boltba, ahol egy kínai kereskedő a legkülönfélébb holmikat árulta: szőrmeket, bőröket, színes textíliákat, kalitkákat éneklő madarakkal... Akadt itt füstszínű napszemüveg is, amely nélkülözhetetlen ebben a vakítóan sziporkázó porfészekben.

Áthajtottak a külvároson, amelynek szurdokszerű utcáit ablaktalan vályogházak szegélyezték. A házak tűzfalukkal néztek az utcára. Olyanok voltak ezek az utcák, mint valami sárga labirintus. Mindenütt csak falak, amelyek elválasztották a szomszédokat egymástól és az országot a külvilágtól...

A törzs épületei a városon kívül, dombon álltak, egy zavaros vizű patak köves medrét átívelő híd mellett. Ezekben a hagyományos falakkal körülvett épületekben nemrég még egy kínai tábornok rezidenciája volt, de néhány napja elfoglalták a japánok. Sorge éppen akkor érkezett Kalganba, amikor az események ezt az isten háta mögötti, álmos városkát is felrázták. Nehéz lett volna megmondani, vajon a japánok vagy a kínaiak kezén van-e éppen. A legutóbbi időkig a városban a 29. kínai hadosztály törzse állomásozott, de Csahar ügyeit

a japán konzul intézte. Richard nála is udvariassági látogatást tett megérkezése napján.

Kiderült, hogy néhány nappal ezelőtt kínai katonák feltartóztatták két japán tiszt katonai személygépkocsiját. A tisztek nem voltak hajlandók igazolni magukat, ezért bekísérték őket a szomszédos hadosztály törzsére. A kínai tábornok bocsánatot kért a japánoktól, és nyomban szabadon bocsátotta őket. Az ember azt hinné, hogy ezzel az ügy lezárult, ám a japán konzul úgy vélte, hogy sérelem érte a japán hadsereget, erélyes tiltakozást jelentett be a kínai hatóságoknál, hatáskörének túllépésével vádolta a hadosztályparancsnokot, és ragaszkodott a hivatalos bocsánatkéréshez.

A konfliktus egyre dagadt, akár a lavina. Másnap a konzul már azt követelte, hogy váltsák le a hadosztályparancsnokot, vonják ki a 29. kínai hadosztály csapatait az incidens körzetéből, és szüntessenek meg minden kínai csapatmozdulatot Csahar tartományban. Doihara ultimátumot adott át a Kwantung-hadsereg törzse nevében, s azzal fenyegetőzött, hogy Pu Ji rezidenciáját Hszincsingből Pekingbe helyezik át, ami azt jelentette volna, hogy a mandzsúriai császár hatalmát Észak-Kína tartományaira is kiterjesztik.

Eközben Doihara titkos tárgyalásokat folytatott Tö-jüan herceggel egy autonóm csahari kormány megalakításáról. Újra szóba került, hogy létrehozzák Tajjüankót, a Mandzsukuo mintájára összetákolt nagymongol államot. A városban célzásokkal, félszavakkal mindenki csak erről beszélt, és leste a fejleményeket. Azt is híresztelték, hogy Bargából a pancsen láma elküldte egy bizalmi emberét, hogy Tö herceg titkos szerződést kötött Pu Ji császárral, s hogy a mongol herceg hamarosan annak az autonóm kormánynak az élére áll, amelynek hatalma kiterjed egész Mongóliára — Külső- és Belső-Mongóliára —, Kjahtától Kalganig. Ezek csak mendemondák voltak, de makacsul terjedtek, és végére kellett járni a dolognak. Mindenesetre az, amit Sorge itt látott, világosan utalt arra, hogy a japánok délről a Mongol Népköztársaság határai felé törnek . . .

Ueda tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka, aki egyben Mandzsukuóban Japán meghatalmazott nagykövetének a posztját is betöltötte, éppen azokban a napokban, amikor Richard Sorge Csahar tartományba érkezett, a következőket táviratozta Arita miniszternek:

„Szigorúan titkos és nem hivatalos jelentések szerint az utóbbi időkben belső-mongóliai politikánk végrehajtásában jelentős előrehaladás tapasztalható. Tö herceg Tanaka Hisahival, a japán felderítő szolgálat parancsnokával együtt fogadta a pancsen láma képviselőjét, s tárgyalásokat folytattak a nagymongol állam létrehozásáról. Úgy döntöttek, hogy Külső- és Belső-Mongólia monarchiában egyesül."

Sorge a lerázhatatlan Ishimoto őrnaggyal bolyongott Kalgan piszkos és poros utcáin, ahol már érződött a Góbi-sivatag forró lehelete. Megtekintette a kínai bálványtemplomokat, a mongol szentélyeket, kolostorokat, meg a szomszédságukban levő ópiumbarlangokat, amelyeket japánok tartottak fenn. Mintha a középkorba, Dzsingisz kán korába került volna, akinek a földi maradványai ma is ott porladnak egy ősi bálványtemplomban az Ordosz néptelen homokrengetegében, a Kalgantól nyugatra fekvő sivatagban. Az utcákon ma is ugyanazok az ős arbák láthatók, malomkőszerű nehéz kerekeikkel, ugyanazokat a narancssárga és vörös köntösöket viselik a lámaista szerzetesek, ugyanolyanok a mongol fejedelmek jobbágyai, a borotvált fejű, copfos nomádok, akik kantárszáron vezetik lovukat, és még a bazár forgatagában, a bódék között sem engedik el; ugyanolyanok a kínai asszonyok, amint ott tipegnek megnyomorított apró lábaikkal: ugyanolyanok a templomokban a jósok, akik szent állatok égetett csontjaiból jövendölnek . . .

Három napot töltött Sorge Kalganban, sokat fényképezett (Leicájától sohasem vált meg), majd japán katonai repülőgépen visszatért Mukdenba a pangcseni repülőtérről, arról, amelyről a „New York Tribune" hírt adott.

Sorge járt Harbinban, többször megfordult Pekingben és Tiencsinben, majd egyhónapi távollét után visszatért Tokióba.

Megfigyelései és az összegyűjtött információk igazolták azt a feltevést, hogy a japán agresszió következő akciója a Mongol Népköztársaság ellen irányulhat. A Kwantung-hadsereget, mint valami hatalmas rugót, összenyomták, hogy a kellő pillanatban teljes erővel kipattanjon. Erről tanúskodtak a határmenti tartományokban folyó politikai intrikák, az Amur, a Szungari, a szovjet Tengermellék és a mongol határok irányában erőltetett ütemben épülő autóutak és vasutak. Ezekben az években a Kwantung-hadsereg utászai a mozgósított man-

dzsúriai parasztok, kézművesek, munkások segítségével több mint nyolcezer kilométer országutat építettek, mégpedig jóformán az egészet a mukdeni incidens után.

Felduzzadt a Kwantung-hadsereg létszáma is, több mint ötszörösére 1932-höz viszonyítva. A hadászati irányokban laktanyák épültek, s a Mandzsúriába vezényelt japán hadosztályokat hadilétszámra egészítették ki. Minden hadosztály csaknem harmincezer főből állt, ami a szokásosnak a kétszerese.

Mindez a szigorúan titkos OCU-tervvel, vagyis a Szovjetunió elleni háború előkészítésének tervével összhangban történt. Még az is kiderült, hogy a fő csapás iránya a terv szerint Habarovszk, hogy a Tengermelléket elvágják a Szovjetuniótól. Az OCU-terv a Habarovszk elleni támadás és Vlagyivosztok elfoglalása után Csita elleni támadást írt elő azzal a céllal, hogy siker esetén elfoglalják a Bajkál-tótól az óceánig terjedő egész szovjet területet.

E terv végrehajtását meg kellett előzniük a Mongol Népköztársaság elleni hadműveleteknek. Egyelőre a japán vezérkar az OCU-terv végrehajtásának biztosítására mintegy húsz hadosztályt szándékozott Mandzsúriába vezényelni, szintén hadilétszámra kiegészítve.

Mellesleg, az OCU-tervre vonatkozó utolsó adatokat Sorge már Tokióba visszatérve kapta meg: a „Ramsay-csoport" az ő távollétében is szorgalmasan dolgozott.

Sorge haladéktalanul továbbította a Központnak a felderített tényeket, információit, helyzetelemzéseit.

A japán vezérkarban mindent előkészítettek ahhoz, hogy megkezdjék a provokációt Mongóliában; mint rendesen, most is csak a jelre, valamilyen ürügyre vártak, amikor egy Moszkvából érkezett hír összekeverte a japán szoldateszka kártyáit: a Szovjetunió Ulánbátarban kölcsönös segélynyújtási szerződést írt alá a Mongol Népköztársasággal. Ettől fogva a mongol határok sérthetetlenségét a szovjet állam ereje garantálta. Éppen a legjobbkor! Sorge ujjongott.

Elégedetten látta, hogy Kwantung-hadsereg 1936 tavaszától nem folytatta előnyomulását Külső-Mongólia határai felé. Japán tartott attól, hogy határozott ellenállásba ütközik majd a Szovjetunió részéről, amelyet most segélynyújtási szerződés fűz Mongóliához. A háború parázsló tüzét sikerült elfojtani... De vajon mennyi időre?

Tokióban Sorgét szinte már visszaérkezése másnapján felhívta telefonon Ott.

— Hallod-e, ezt nem gondoltam volna rólad. Megérkezel, feltűnsz egy pillanatra, aztán mintha elnyelt volna a föld... Azonnal gyere ide, vannak híreim, van jó bor és kitűnő társaság.

— Híreim nekem is vannak... A bor és a társaság más dolog... Rendben van, megyek...

Félre kellett tennie mindent, amit estére tervezett, és elmenni Ottékhoz.

Sorgén kívül Ott vendége volt Paul Wennecker fregattkapitány és Annette Moor, egy szertelen, szőke szépasszony, aki még mindig gyászolta a puccs idején megölt öreg Takahashi pénzügyminisztert, volt férje nagybátyját. Férjétől régen elvált, de az aggastyánnal jó kapcsolatban maradt. A gyászruha azonban csöppet sem gátolta abban, hogy nagyokat nevessen, és szünet nélkül fecsegjen. Mellette ült új férje, Herbert Moor, a német Siemens-konszern képviselője, akinek kiterjedt kapcsolatai voltak a japán főváros gazdasági köreiben. A társaságban volt egy Kaufmann nevű úr is, német repülőgépgyárak társtulajdonosa.

A Moor házaspár megérkezéséig a férfiak Ott dolgozószobájában dohányoztak.

— Mi újságot tudsz? — kérdezte Ott.

— Ami rád tartozik: friss adatok a Kwantung-hadseregről. Jegyezd! — Sorge elővette jegyzetfüzetét, belelapozott, és olvasni kezdett: a csapatok létszáma, az új hadosztályok száma, fegyverzete...

A katonai attasé egy papírlapra jegyezte fel az adatokat.

— Honnan veszed mindezt? — kiáltott fel meglepetten.

— Ez csak annak köszönhető, hogy nem vagyok felderítő! — nevetett Sorge. — Paulchen, neked is hoztam egy kis ajándékot — fordult Wennecker tengerészeti attaséhoz. — Mintha csak tudtam volna, hogy téged is itt talállak. Parancsolj... Ezt pedig add át Prengernek, ez az ő területe...

Aztán üldögéltek, politizáltak, rajnai bort ittak, tréfálkoztak. Eugen Ott és Sorge sakkozott, de figyelmetlenül, sok hibával játszottak. Sorge gondolatai elkalandoztak a sakktáblától. Annette Moor hosszan figyelte, aztán hirtelen felkiáltott:

— Mondja, Sorge úr, nem orosz kém maga, hogy mindent tud...

Sorge nyugodtan az asszonyra emelte szemét, furcsa grimaszt vágott, és így szólt:

— No ne-e-e!... Tősgyökeres szász vagyok. — És szász dialektusban folytatta, olyan mulatságos hanghordozással, hogy mindenki kacagott. Nevetett Sorge is, fesztelenül, vidáman. Csak utána nyúlt egy cigarettáért. A játszmát végigjátszotta, bár óriási erőfeszítésébe került. Mélyen leszívta a dohányfüstöt.

Olykor Sorge úgy érezte, hogy társaival együtt valami hatalmas gépbe kerültek, amelynek nehéz fogaskerekei egymásba kapaszkodva ott forognak körülöttük. Egy óvatlan mozdulat, egy meggondolatlan lépés, és a kerekek elkapják, darabokra tépik őket. Igaz, egyelőre minden rendben ment, de Sorge bizonyosra vette, hogy figyelik, keresik őket, az éterbe szálló titokzatos rádióadásokból legalábbis gyanítják létezésüket.

Akkoriban ezt írta a Központnak küldött egyik jelentésében: „A helyzet itt azért nehéz, mert egyáltalán nem létezik semmiféle biztonság. Nincs a napnak és az éjnek olyan órája, amikor ne kellene rendőri rajtaütéstől tartani. Ez módfelett megnehezíti a munkát ebben az országban, s ezért olyan megerőltető, kimerítő itt dolgozni."

Márpedig az események egymást követték és a „Ramsay-csoportnak" mindenképpen ismernie kellett ezeknek az eseményeknek a rugóit. Az, amit az egyik törzstiszt Miyagi festőművésznek a Berlinből várt küldöttségről kikotyogott, nem hagyta nyugodni Sorgét, bár azóta hónapok teltek már el, és semmi sem támasztotta alá a hírt. A követségen sem tudott senki semmi bizonyosat, von Dirksen pedig mély hallgatásba burkolódzott.

Miyagi újra találkozott az illető törzstiszttel, és mellékesen megkérdezte, mikorra is várják a berlini vendégeket. A tiszt csak legyintett:

— Ez most már nem a mi gondunk.

Ettől nem lettek okosabbak, sőt. Miért „most", mi volt régebben, s kinek a gondja most? Erre az egészre Ott derített végre fényt egy egészen más témáról folytatott beszélgetésben.

A német kémelhárításnak sikerült megfejtenie azt a rejtjelkulcsot, amelyet a berlini japán katonai attasé, Oshima ezredes a vezérkarral folytatott levelezésében használt. Ott nem állta meg, hogy meg ne ossza ezt az örömét Sorgéval. Egyéb-

ként szinte semmit sem titkolt már előtte. Erre a beszélgetésre akkor került sor, amikor az ezredes Németországba készült, a Bad Kissingen-i nagy hadgyakorlatra. Ott arra vonatkozólag kért tanácsot Sorgétól, hogy milyen tájékoztatást adjon a német katonai köröknek, amennyiben a japán katonai potenciál kerülne szóba.

— Ami engem illet — jelentette ki Sorge —, nem nagyon építenék arra, hogy katonai szövetséget kötünk Japánnal. Ez csak kolonc volna a nyakunkon.

— Csakhogy Zossenban másként vélekednek. — Ott a német fegyveres erők vezérkarára gondolt. — Mi magunk keresünk szövetségest Keleten.

— Tudod, Eugen, ha ló nincs, szamár is jó.

— Nézd csak meg ezt! — Ott a széfből elővett néhány oldalnyi gépelt szöveget, s odanyújtotta Sorgénak. Kivonatok voltak a berlini japán katonai attasénak, Oshima ezredesnek a desifrírozott jelentéseiből. Sorge nem mert belemélyedni, inkább csak átfutotta és visszaadta. A lényeget így is ki tudta hámozni.

Oshima ezredes azt jelentette a vezérkarnak, hogy felkereste a német fegyveres erők egy híradótisztje, s átnyújtotta neki Ribbentropnak azt a személyes javaslatát, hogy Németország és Japán kössön védelmi szövetséget a Szovjetunió ellen. A tiszt azt mondta, hogy ez a javaslat talán érdekli a japán vezérkart, hiszen a Kwantung-hadsereg most a szovjet határon áll.

Oshima érdeklődött, mi a vezérkar véleménye.

A vezérkari főnök azt válaszolta, hogy a japán hadvezetés nem utasítja el Ribbentrop gondolatát, de szeretne egyetmást még tanulmányozni, tisztázni, s ezért Berlinbe küldi Wahamatsu alezredest.

Volt egy jelentés arról is, hogy Wahamatsu megérkezett Berlinbe, és találkozott Blomberggal, Németország hadügyminiszterével.

Végül pedig Oshima ezredes azt jelentette, hogy a szovjet—mongol kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötésére való tekintettel a német fél célszerűbbnek tartja a további tárgyalásokat diplomáciai vonalon folytatni, kommunistaellenes paktum formáját adva a szerződésnek.

— Mit szólsz ehhez? — kérdezte Ott.

— Ugyanezt, mint előbb: Berlinben lebecsülik az oroszok

erejét, és túlbecsülik Japán katonai potenciálját. Kalandorság szaga van ennek.

— De én nem mondhatom ezt von Blombergnak!

— Én ezt neked, nem pedig Blombergnak mondom... — felelte vállat vonva Sorge.

— Lehet, hogy igazad van — hagyta rá elgondolkodva Ott.

Sorge most már összefüggésükben látta a különféle információkat, amelyeket eddig szerzett. Végre érthetővé vált a törzstiszt legutóbbi kijelentése is: „Ez most már nem a mi gondunk". A vezérkar a külügyminisztériumnak engedte át a tárgyalások folytatását.

Ozaki és Sorge hosszan latolgatták, vajon mi lehet az oka ennek, és arra a következtetésre jutottak, hogy a japán és a német vezérkar közötti közvetlen katonai tárgyalások éppen a szovjet—mongol szerződés aláírása miatt szakadtak meg. A Kwantung-hadsereg most már nem robbanthat ki Mongóliában a „mukdeni incidenshez" hasonló katonai konfliktust. Egy esetleges konfliktus Mongólia határán nyomban megfelelő reakciót váltana ki Szovjet-Oroszországban. Japánnak és Németországnak rugalmasabb diplomáciai szerződésre van szüksége. Ilyen szerződés lehetne egy antikomintern paktum, amely a Szovjetunió elleni katonai és politikai szerződés lepléül szolgálhatna. A további események igazolták ezt a következtetést. Később Sorge így írt:

„Mihelyt megtudtam, hogy a paktumnak valamilyen változatát latolgatják, tisztában voltam azzal, hogy a német uralkodó körök és a befolyásos japán katonai vezetők nem egyszerűen a két ország politikai közeledését kívánják, hanem a legszorosabb politikai és katonai szövetséget.

Az a Moszkvában kapott feladat, hogy a német—japán kapcsolatokat tanulmányozzam, most új megvilágításba került, hiszen nem volt kétséges, hogy a legfőbb, ami a két országot összekapcsolta abban az időben, a Szovjetunió volt, pontosabban a Szovjetunióval szembeni ellenséges viszony. Minthogy már a kezdet kezdetén értesültem az Oshima, Ribbentrop és Canaris között Berlinben tartott titkos tárgyalásokról, egyik legfontosabb feladatom az lett, hogy figyelemmel kísérjem a két ország közötti kapcsolatok alakulását. Németország és Japán a tárgyalások során olyan nagymérvű szovjetellenességet árult el, hogy ez aggodalmat keltett Moszkvában."

Az antikomintern paktum előkészületeinek további szem-

mel tartása most már Ozakira hárult. Ozaki mind nagyobb bizalmat élvezett kormánykörökben, befolyásos emberekkel barátkozott, olyanokkal, mint Konoye herceg, a főrendiház elnöke, Saionji herceg, a Titkos Tanács, a Genro legidősebb tagjának az unokája, Kazami Akira, a kabinetiroda titkára, aki Hozumi évfolyamtársa volt a tokiói egyetemen.

Ősz volt, a krizantémok ideje, amikor Ozaki felkereste a kabinet titkárát, hogy az „Asahi"-ba írandó cikkével kapcsolatban kikérje tanácsát.

— Értesüléseim szerint — kezdte Ozaki — a berlini tárgyalások zsákutcába jutottak. Igaz?

— Ozaki-san — szólt udvariasan, elnéző mosollyal Kazami —, úgy látszik, ön sem mindig lát a dolgok mögé! Éppen ellenkezőleg, hamarosan óriási nemzetközi szenzációnak leszünk tanúi. A tárgyalások nem jutottak zsákutcába, sőt elkészült a szerződés teljes szövege, s éppen holnap tárgyalja meg a Titkos Tanács... Ez ma már nem is különösebb titok. Csupán taktikai megfontolásokból nem közöljük a sajtóban. A paktum nyilvánosságra hozatala meghiúsíthatná a halászati konvenció aláírását az oroszokkal. Jobb, ha nem tudnak semmit, míg alá nem írják a konvenciót... Kizárólag ezért tiltottuk meg a lapoknak, hogy információkat közöljenek az antikomintern paktumról.

A februári lázadás után a Titkos Tanács elnökévé a császár a fasiszta beállítottságú Hiranuma bárót nevezte ki, akiből a katonáknak nem sikerült miniszterelnököt csinálni. A Németországgal kötendő szerződés megtárgyalása most az ő kezébe került, s nem volt kétséges, hogy a Titkos Tanács jóváhagyja a szerződést.

A titkár megmutatta Ozakinak, hogy a kabinet milyen ajánlással küldte meg a szerződést a Titkos Tanács elnökének.

„A japán—német tárgyalások eredményeképpen a két kormány arra a meggyőződésre jutott, hogy a paktum aláírásakor be kell majd iktatni egy külön pontot a fent említett akciók koordinálása céljából."

A Titkos Tanács elnökéhez intézett üzenetnek ez a kitétele homályosan volt megfogalmazva, s érződött, hogy ez a homály rejteget valamit.

— Ráismerek óvatos stílusodra! — nevetett Ozaki. — Nem volna jobb kereken kimondani, mit jelent ez?

— Nem, nem — tiltakozott a titkár. — A diplomatának azért

van nyelve, hogy a gondolatait elrejtse. Az üzenetnek is ez a célja. Erről a külön pontról nem beszélhetünk sehol és soha... Soha!... — ismételte meg nyomatékosan a kabinetiroda titkára, és intőn felemelte a mutatóujját.

A titkár a paktumnak arra a titkos kiegészítésére gondolt, amely közvetlenül a Szovjetunió ellen irányult.

Néhány nappal Kazaminak, a kabinetiroda titkárának Ozaki újságíróval folytatott baráti beszélgetése után a japán külügyminisztériumot felkereste Szmetanyin szovjet nagykövet, s a következő kérdést tette fel Aritának: megfelelnek-e a valóságnak a készülő japán—német politikai szerződésről szóló hírek? Arita diplomatikusan udvarias és tartózkodó volt, de annyit kénytelen volt elismerni, hogy csakugyan tárgyalnak egy ilyen szerződésről, de ez a Komintern ellen irányul, semmiképpen sem befolyásolja Japán és a Szovjetunió viszonyát.

— Önnek semmi oka a nyugtalankodásra, nagykövet úr — fűzte hozzá Arita. — Csupán szeretnénk megóvni országainkat a kommunista propagandától. Egészen őszinte leszek önhöz: amint ezt ön is mondotta, ideológiai nézeteltérések vannak közöttünk, a kapitalizmus és a kommunizmus között. Ez elméleti vita, semmiképpen sem érinti országaink kapcsolatait. Remélem, hamarosan aláírjuk a halászati konvenciót... Higgye el, nem titkolnám ön előtt, ha a Németországgal kötendő szerződésnek másmilyen célja is volna...

Arita udvarias mosolyát, őszinte arckifejezését látva nemigen gondolta volna az ember, hogy esetleg egészen mást gondol. Márpedig az íróasztala mellett álló páncélszekrényben ott lapult Shiratori levele, amellyel Arita is tökéletesen egyetértett, s amely szerint a Kominternre való hivatkozás csupán ravasz politikai játék.

Arita előszeretettel hangoztatta, hogy nem szabad elhamarkodottan hitelt adni annak, amit mondanak. Most azonban nagyon szerette volna, hogy Szmetanyin nagykövet hitelt adjon szavainak. Csak az nem ment a fejébe, hogy honnan értesülhetett a szovjet nagykövet a készülő szerződésről.

Alig két nappal e beszélgetés után Arita a Titkos Tanács ülésén mélyen meghajolva Hirohito császár előtt, ezt mondta: „Aláírásra vár Oroszországgal a halászati konvenció, ezért megtiltottuk a lapoknak, hogy híreket közöljenek az antikomintern paktumról. Rendkívül sajnálatos, hogy ez a titok mégis idő előtt kiszivárgott."

A szovjet kormány megtagadta a távol-keleti szovjet parti vizeken való halászatra vonatkozó konvenció aláírását.

1936. november 25-én Berlinben aláírták az antikomintern paktumot. A sajtó előzőleg semmit sem közölt róla, de Branko Vukelićnak gondja volt arra, hogy a paktum híre eljusson Amerikába, majd Európába is... Moszkvában azonban más forrásból értesültek erről. Ez a forrás Richard Sorge volt.

A moszkvai Központ megkapta az információt, még mielőtt a császári Titkos Tanács ülésén Hiranuma elnök szavazásra bocsátotta a Németországgal kötendő paktumot, s egyetértése jeléül a tanács valamennyi tagja felállt a helyéről. Ezen a napon a japán külügyminisztérium égre-földre esküdözött, hogy a paktum kizárólag a Komintern, de semmiképpen sem a Szovjetunió ellen irányul. Ám Moszkvában a titkos pótegyezmény sem volt már titok.

Litvinov, szovjet külügyminiszter, alig három nappal a paktum aláírása után a szovjetek kongresszusán nyugodtan kijelenthette:

„Tájékozott emberek nem hajlandók elhinni, hogy a japán—német egyezmény nyilvánosságra hozott két kurta cikkelyének kidolgozásához tizenöt hónapon át kellett tárgyalni, hogy e tárgyalások folytatását japán részről feltétlenül egy tábornokra, német részről pedig egy magas rangú diplomatára kellett bízni, s hogy ezeket a tárgyalásokat a legnagyobb titokban kellett folytatni, úgy, hogy még a német és a japán hivatalos diplomácia se szerezzen tudomást róla."

S még egy esemény zajlott le azokban a napokban: Vlagyivosztok közelében, a Hanka-tónál több száz japán katona megsértette a szovjet határt.

A német—japán „antikomintern paktum" érvénybe lépett.

AKI TIGRISKÖLYKÖT AKAR FOGNI...

A világ politikai légköre mind izzóbb lett. Akár egy hatalmas, feléledő vulkán kráterében, a fenyegető események folyékony lávája hol annyira felduzzadt, hogy szinte már kicsordult, hol visszahúzódott, hogy a kráter mélyén fortyogjon tovább, majd újra emelkedjen, azzal fenyegetve, hogy bármikor kitör, és lezúdul a meredek hegyoldalon...

Az 1936-os esztendő a föld mélyében végbemenő szüntelen robbanások éve volt, amelyek a föld felszínén nem érződtek eléggé, ezért éber szeizmikus megfigyelőszolgálatra volt szükség, amely képes előre jelezni az eseményeket és figyelmeztetni a hiszékeny embereket, akik abban a meggyőződésben éltek, hogy a béke szilárd. A föld alatti robbanások kénes gázai már fel is törtek a bolygó felszínére, mérgezték a légkört.

A német fasizmus egyre erősödött. Az egyszerű németeket arról igyekeztek meggyőzni, hogy korlátozzák a vajfogyasztást, mert az ágyú a nép számára sokkal fontosabb. Ennek alátámasztására Hitler megszállta a Rajna-vidéket — ágyúk nélkül nem szerezhette volna vissza a nyugatnémet területet. Az ágyúk el sem dördültek, egyszerűen csak pőrekocsikon szállították őket. Ám mi lesz, ha egyszer mégis megszólalnak?! A német nyárspolgárok vakarták a tarkójukat: talán csakugyan megleszünk vaj nélkül is, hiszen a Führer gondolkodik helyettünk...

Mussolini folytatta az abesszíniai háborút, elfoglalta az etióp fővárost, Addisz Abebát, s a Népszövetség, elismerve az erősebb jogát, elállt a fasiszta Olaszország elleni további szankcióktól.

A mukdeni incidenst kivizsgáló Lytton-bizottság jobblétre szenderült. Jelentését a Népszövetség archívumába tették. A japán agresszió elleni diplomáciai tiltakozást csupán azzal fejezték ki, hogy nem búcsúztatták a pályaudvaron a magas

cilindert viselő, kurta lábú Matsuokát, amikor kivonult a Népszövetség közgyűléséről, és visszatért hazájába.

Némelyek úgy látták, hogy a tokiói februári lázadás leverése az antiimperialista erők győzelme, ám egy hónap múlva Hirota miniszterelnök betiltotta Japánban a május elsejei tüntetéseket, az új pénzügyminiszter pedig — Baba-sensei, a nemzeti iparbank elnöke — hallatlanul feszített állami költségvetést készített elő és hagyatott jóvá. A másfélszeresére emelte a katonai kiadásokat. Az ország gazdaságát haditermelésre állították át. A pénzügyminisztert tisztelettudóan senseinek, tanítómesternek nevezték. Egyik kedvenc igéje ez volt: „Gazdaságunknak csak akkor lehet súlya, ha az ipari vállalkozók a katonai erőre támaszkodnak." Baba tanítómester a monopóliumok és a tábornokok szövetségét hirdette.

Nyár derekán a madridi rádió a következő időjárásjelentést adta: „Egész Spanyolország fölött kék az ég." Ám a politika ege korántsem volt felhőtlen. A kakukkhang — a madridi rádió hívójele — és a kék égről szóló mondat volt a jeladás Franco tábornoknak a Spanyol Köztársaság elleni lázadáshoz, amelyet a német fasizmus támogatott.

Úgy látszott, hogy a nemzetközi helyzet a japán szoldateszka szempontjából kedvezően alakul. Az állami politika irányáról folytatott hosszú vita lassan elült, a „puhányoknak" nevezett mérsékeltek tétovázása megszűnt. A hadsereg és a haditengerészet vezetői megtalálták a közös nyelvet: a kontinentális expanziónak mind déli, mind északi irányban kell tovább terjednie. Délen Szingapurig, a Fülöp-szigetekig és Szumátráig, esetleg Ausztráliáig, északon pedig a szovjet Tengermellékig, a Bajkál-tóig, Szibériáig, no meg természetesen a külső-mongóliai sztyeppekig. Ezt a hatalmas területet mind gyakrabban a Japán égisze alatti nagy ázsiai közös felvirágzás szférájának nevezték. Hakko-ichiu! Az egész világ kerüljön egyetlen japán tető alá!

Augusztusban a minisztertanács ülésén, amelyre nem hívták meg a kabinet minden tagját, jóváhagyták „A nemzeti politika alapelvei" című dokumentumot. Ebben ilyen kitételek szerepeltek:

„Államunk kormányzásának alapja az, hogy a császár és alattvalói viszonyának nagy elvére támaszkodva ... teljesítsük Yamato országának nagy külpolitikai misszióját, és a

birodalmat Kelet-Ázsia stabilizáló erejévé tegyük, ahogy az a japán állam keletkezése óta meghagyatott nekünk . . ."

„Az északról, a Szovjetunió részéről fenyegető veszély likvidálása Mandzsukuo fejlesztése útján . . . Emellett ügyelni kell a nagyhatalmakkal való baráti kapcsolatok fenntartására.

Ki kell szélesítenünk előretörésünket dél felé, különösen a csendes-óceáni országok térségében.

A hadseregben a háborús előkészületek megkövetelik a Mandzsukuóban és a Koreában állomásozó csapatok létszámának olyan mérvű növelését, hogy háború esetén az első csapást mérhessék a távol-keleti szovjet fegyveres erőkre.

A sikeres diplomáciai tevékenység biztosítása érdekében a katonai köröknek kerülniük kell a nyílt akciókat, és titokban kell támogatniuk a diplomáciai tevékenységet."

A japán nemzeti politika alapelveiben a szárazföldi Kína a császári út déli variánsában szerepelt.

A japán kabinet titkos, immár állami tervein tisztán látszott a Satbo Hamba, a vezérkari főnök keze nyoma. A hadászati, mozgósítási és egyéb katonai tervek fokozatosan bekerültek a kormánydokumentumokba.

A beköszöntő 1937-es esztendőben a katonai és diplomáciai posztokon jelentős személyi változások történtek. Ezek a Kwantung-hadseregnél kezdődtek. Itagaki tábornok visszatért Tokióba, helyette Tojo ezredes, a katonai rendőrség parancsnoka lett a mandzsúriai vezérkar főnöke. Doihara tábornok Kínába ment fontos megbízatással, a japán kormány élére pedig Konoye herceg került, aki közismert volt németbarát nézeteiről.

A mukdeni incidens óta eltelt öt év alatt, Tanaka tábornok lemondása óta több mint tíz miniszterelnök vezette a kormányt. Néhányat közülük meggyilkoltak, másokat intrikákkal félreállítottak, és mindannyiszor olyan politikus került a kormány élére, aki még jobban megfelelt a gunbatsunak, a katonai klikknek. Az agg, de bölcs Saionji herceg, aki szívós volt, akár a teknősbéka, már nem tudott mindig befolyással lenni az új miniszterelnök kiválasztására. Évtizedeken át, a Meiji-éra, Hirohito császár nagyapjának uralkodása óta a Genro tagjainak kötelességei közé tartozott az is, hogy új kormányt ajánljanak a császárnak. Most már túlságosan gyakoriak voltak a leváltások, és Saionji herceg kénytelen volt beérni az ajánlott jelöltek jóváhagyásával.

Minden élő miniszterelnök, függetlenül attól, hogy mikor állt a japán kormány élén, visszavonulása után a jushin, a vezető államférfiak tanácsának tagja lett. Mindegyikük élete végéig megőrizte a shinin rangját, amelyet miniszterelnöki kinevezésével együtt adományozott neki a császár. Minden bonyolult esetben a jushinok tanácsa, amelybe a Titkos Tanács egykori elnökei is beletartoztak, megtárgyalta a problémákat és ajánlásokat terjesztett a császár elé. S feltétlenül a jushinok kötelességei közé tartozott, hogy megvitassák az új miniszterelnök jelölését, s véleményüket legalább formálisan összehangolták a Meiji-éra utolsó mohikánjával, Saionji herceggel.

Úgy látszott, hogy a legutóbbi miniszterelnök, Hirota megfelelt a gunbatsunak, de ő is gyenge kezűnek bizonyult. A japán parlamentben egyszer vita támadt: Hamada képviselő szólásra emelkedett, s olyasmit mondott, amit ebben a teremben régen nem hallottak:

„Az utóbbi években a katonai körök igényt tartanak politikánk mozgatóerejének a szerepére. A hadseregben uralkodó nézetek szerint fokozni kellene a diktatúrát, ez viszont sokat ártana a népnek."

Hirota hallgatásba burkolózott, Terauchi hadügyminiszter viszont, a Szibériában hírnevet szerzett marsall fia, felvette az odadobott kesztyűt, és dühödten nekirohant a képviselőnek, felszólalását a hadsereg gyalázásának minősítette, és leszögezte, hogy ez árt a nemzet egységének.

Újra Hamada képviselő kért szót.

„Nézzük meg a jegyzőkönyvet — mondotta. — Ha akad benne egyetlen olyan szó, amely a hadsereget gyalázza, harakirit követek el... De ha nincs benne olyan szó, kövessen el harakirit Terauchi hadügyminiszter..."

A hadügyminiszter kitért a további vita elől, a kabinet ülésének összehívását követelte, és a parlament feloszlatását javasolta, hogy másoknak elmenjen a kedvük az ilyen beszédektől. Ám a szavazatok megoszlottak, s Hirota nem merte feloszlatni a parlamentet. Ez felháborította a katonákat, s hamarosan maga Hirota volt kénytelen beadni lemondását.

A miniszterelnöki poszton Hirotát Hayashi váltotta fel, s az elkövetett szentségtörést a parlament feloszlatásával torolta meg, majd új választásokat írt ki. Ám Hayashi bátorságából csak annyira futotta, hogy a katonák utasítására feloszlatta

a parlamentet. Ennél többre már nem vállalkozott, s három hónap múlva ő is lemondott. A katonák viszont egyre újabb követelésekkel álltak elő...

Ekkor lett Konoye herceg a miniszterelnök, bár a katonák ragaszkodtak ahhoz, hogy a hadseregben tényleges szolgálatot teljesítő tábornok kerüljön a kormány élére. A jushinok tanácsa mégis ragaszkodott Konoye herceg jelöléséhez. Abból indultak ki, hogy a hercegnek nincs ugyan katonai rangja, de véleménye sok mindenben egyezik a tábornokok véleményével. Emellett az ő hatalomra jutása formálisan nem lesz katonai diktatúra.

A vezérkarnak nem volt kifogása Konoye herceg ellen.

Amikor a Titkos Tanács elnöke telefonon felhívta Saionjit, és gratulált az új kormány megalakulása alkalmából, az aggastyán így válaszolt: „Mi öröm van ebben, Harada-san? Sírni kellene ezen, nem örülni..."

Saionji letette a kagylót, bár ez nagy udvariatlanság volt.

Miután Konoye herceg vette kezébe az állam hajójának kormánykerekét, a Satbo Hamba tevékenysége is szemlátomást megélénkült. A vezérkar élére most Kanin herceg került, aki ugyancsak a császári család képviselője volt. A háború apostolai arra a következtetésre jutottak, hogy elérkezett a kedvező pillanat a konkrét akciókra való áttéréshez. A Kwantung-hadsereg törzsének új főnöke, Tojo a következő jelentést küldte a vezérkari főnöknek:

„Ha a mostani kínai helyzetet a Szovjetunió elleni háború előkészítése szempontjából vizsgáljuk, a legcélszerűbb politika számunkra az, hogy csapást mérjünk a nankingi kormányra, így elhárítanánk a hátunkat fenyegető veszélyt."

A katonai vezetők sűrűn váltakoztak, de a politikai irányvonal változatlan maradt. A tábornokokhoz hasonlóan a diplomaták is egyre türelmetlenebbek lettek, mert attól tartottak, hogy elszalasztják a kedvező alkalmat. A külügyminisztérium főtanácsosa, Matsuoka, bátorította, buzdította elvbarátait.

„Yamato országának — mondotta a Titkos Tanács ülésén — mindig hagyománya volt a Hakko-ichiu nagy szelleme. Valóra kell váltanunk őseink erkölcsi elveit, és el kell foglalnunk a bennünket megillető helyet a világban.

Japán isteni eredetű ország. Ez azt jelenti, hogy országunkat az ég áldása kíséri majd, amikor hozzáfog az isteni akarat

teljesítéséhez. Ha szembeszegülünk ezzel az akarattal, az ég megbüntet bennünket. Feladatunk egy erős, felfegyverzett állam létrehozása."

A diplomata ugyanúgy beszélt, mint a katonák. Az antikomintern paktumra utalva hozzáfűzte:

„A japán–kínai konfliktus okai ideológiai természetűek. Birodalmunknak kell biztosítania a rendet Ázsiában. Japán felszabadítja a keleti országokat az imperializmus igája alól."

Matsuoka ugyanazt a gondolatot fejtette ki, amelyet valamikor a jobboldali japán szociáldemokraták képviseltek: vannak szegény és gazdag államok — proletár-országok és kapitalista-országok, Kínának meg kell osztania kincseit a nincstelen Japánnal...

Mindezek a fejtegetések, jelentések, hadműveleti tervek egyelőre ismeretlenek voltak a „Ramsay-csoport" tagjai előtt, de mint valami szeizmológusok, éber figyelemmel kísérték a politikai élet mélyéről érkező távoli rezgéseket.

A japán felső vezetésben történt átcsoportosítások váratlanul kihatottak a „Ramsay-csoport" tevékenységére is. Ozaki Hozumi, aki továbbra is külpolitikai szemleíróként működött az „Asahi" című tekintélyes lapnál, ápolta a barátságot Konoye referensével, Kazami Akirával, aki valamikor évfolyamtársa volt az egyetemen, s az ő révén megismerkedett Konoye herceggel is, amikor a leendő miniszterelnök még csak a főrendiház egyszerű tagja volt. A főrendiház a császári család tagjaiból, bárókból, márkikból, a japán arisztokráciából állt, s emellett mandátumot kapott benne minden nagyvárosnak egy mágnásra, az, aki az illető városban a legtöbb jövedelemadót fizette. A feudális arisztokráciával, az ipari körökkel és a tábornokokkal kapcsolatban álló Konoye elég gyors karriert csinált a főrendiházban, és a ház elnöke lett.

Ez a csapott homlokú, szúrós tekintetű, keskeny arcú férfi igen becsvágyó, éles eszű volt, és remekül ki tudta használni a neki szükséges embereket. Volt az arcában valami a császári istállók telivér lovaiból. Talán a hosszú, keskeny, kissé hajlott orr tette ezt, meg a hegyes füle.

Konoye herceg érdeklődött a gyarmati problémák iránt, s vezetője volt a „Showa-éra" tudományos kutatóintézetnek, amely a kelet-ázsiai problémák tanulmányozásával foglalkozott. Persze, Ozaki Hozumi, a Kína-szakértő igen hasznos em-

bernek bizonyult a tudományos intézetben, annál is inkább, mert Tekugawa sogun ősi családjából származott, ez pedig Konoye herceg számára, akinek császári vér folyt az ereiben, nem volt utolsó szempont baráti körének megválasztásában.

Konoye herceg volt a vezetője még egy társaságnak, a „reggeli-kedvelők" társaságának, amelynek csak kiválasztottak lehettek tagjai. Hetenként egyszer, szerdán, Konoye herceg villásreggelire hívta meg legközelebbi barátait, s Ozaki Hozumi elmaradhatatlan vendége lett ezeknek a reggeliknek. Általában az egyik legrégibb tokiói étterem, az Ima Han különtermében találkoztak, de olykor valamelyik „reggeli-kedvelő" házában is.

Az Ima Han tulajdonosnője, aki büszke volt őseire, arra, hogy ezt az éttermet családja a sogunok kora óta tartja fenn, nagy tálon szolgált fel mindent, ami a lakomához szükséges: a vékony szeletekre vágott nyershúst, a zöldségféléket, a szóját, a fűszert, egy fonott kosárkában tojást, aztán az asztalra helyezett két gázsütőt mély serpenyőkkel, s magukra hagyta a férfiakat. A „reggeli-kedvelők" maguk készítették a sukiyakit, s közben a politikáról beszélgettek.

A „reggeli-kedvelőket" „agytrösztnek" is nevezték, mert miközben az ételt készítették, majd az alacsony, hosszú asztal körül gyékényen ülve ráérősen elfogyasztották, a legfontosabb állami problémákat vitatták meg, és felvázolták a legsürgősebb terveket.

Konoye herceg mint miniszterelnök sem mondott le a „reggeli-kedvelők" találkozóiról, s minden szerdán a meghívottak között ott volt Ozaki Hozumi is, a miniszterelnök tanácsadója kínai ügyekben. A szerdai beszélgetéseken születtek azok a gondolatok, amelyek aztán a kormány politikájában kifejezésre jutottak.

Ozaki Hozuminak volt egy másik olyan posztja is, amely az információszerzés kitűnő forrásául szolgált. Nemrégiben tanácsadója lett a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság kutatási osztályának. A „kutatási osztály" elnevezéssel csak álcázták azt a gazdasági kémkedést, amelyet a mandzsúriai ügyeket intéző hatalmas ipari konszernnek ez a csoportja folytatott. A Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság kezében volt sok olyan japán ipari és kereskedelmi egyesülés ellenőrző részvénypakettje, amely Mandzsukuóban és Észak-Kínában fejtett ki tevékenységet. A társaság kicserélte információit a legnagyobb

ipari konszernekkel, többek között a Mitsui- és a Mitsubishi-konszernnel. A „kutatási osztály" részletes adatokat kapott a japán hadiiparról, s gyakran készített szigorúan bizalmas jelentéseket a japán vezérkar számára.

Ami Miyagi festőművészt illeti, ő továbbra is a hadsereggel foglalkozott, de kissé más síkon: alacsonyabb beosztású tisztekkel barátkozott. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy csupán másodrendű információkhoz jutott.

Miyagi barátai közé tartozott egy fiatal tiszt, aki a hadügyminisztériumban dolgozott, de műkedvelőként maga is festegetett. Gyakran találkoztak a városban, s néha együtt mentek ki a természetbe festegetni. Ilyenkor falvakat, folyópartokat, eldugott zugokat kerestek fel. Egyik kora tavaszi napon egy elhagyott tó partján álló régi templomot szemeltek ki; a víz sima tükrén hattyúk úszkáltak, de minduntalan eltűntek a szemük elől.

— Kár, hogy ma nem végezhetünk — szólt Miyagi társa, leeresztve palettáját —, pedig most sokáig nem jutok hozzá a festegetéshez... Egy maketten kell dolgoznom. Akkora, mint ez a tó...

A tiszt kikotyogta, hogy a makett egész Kínát ábrázolja, hegyekkel, folyóvölgyekkel. Pontos mása egy nagyméretű térképnek. A maketthez egy külön termet bocsátottak rendelkezésükre. A többit Miyagi már magától kitalálta, s haladéktalanul felkereste Sorgét. A műkedvelő festő a hadműveleti osztályon dolgozott. Elejtett megjegyzésével egy olyan szálnak a végét adta az illegális harcosok kezébe, amely igen fontos következtetésekhez vezetett. Ha a hadműveleti osztályon Kína makettjét készítik, akkor valamilyen jelentős események vannak készülőben...

Csaknem ugyanabban az időben Ozaki még egy újságról értesült: Kazami Akira, a miniszterelnök referense bizalmasan közölte vele, hogy végre-valahára elkészült a kormány külpolitikai terve, amelyet a vezérkarral is egyeztettek. A következő találkozón az Imperial Szállóban, ahol naponta tucatjával fordultak meg újságírók, Ozaki elmondott Sorgénak mindent, amit a miniszterelnök referensétől megtudott. Ez rendkívül fontos hír volt. Újra találkoztak, hogy megbeszéljék a további teendőket. Sok variánst latolgattak, de végül a legkézenfekvőbbnél kötöttek ki: Ozaki megkéri Konoye herceget, hogy ismertesse meg vele a külpolitikai tervet. Ez

teljesen logikus, hiszen a kormány kínai tanácsadójának tudnia kell a várható eseményekről.

A következő szerdán, amikor a „reggeli-kedvelők" közösen készítették a sukiyakit, Ozaki a következő szavakkal fordult a miniszterelnökhöz:

— Konoye-san, nem kellene jobban megismernem a kormány külpolitikai tervét?

Konoye elgondolkodott: a terv szigorúan titkos ugyan, de Ozaki tanácsadó, valóban ismernie kellene . . .

— Azt hiszem — szólalt meg végre, s közben vékony hússzeleteket rakosgatott a serpenyőbe —, nem ártana, ha ismerné a tervet. Jöjjön be a hivatalomba, majd intézkedem, hogy betekintést nyerjen. De ne felejtse el, hogy a terv szigorúan titkos, csak ott helyben olvashatja el. S nem készíthet semmiféle jegyzetet . . .

Ezzel ezt a témát befejezték. Ozaki sört öntött a serpenyőbe, majd belerakott egy kis szóját, ettől kap a hús olyan pikáns ízt.

— Uraim, a sukiyaki elkészült! — jelentette be ünnepélyes hangon, s a pálcikákkal ügyesen kihalászott egy vékony, a szójától megbarnult hússzeletet, és beleejtette csészéjébe, amelybe már előzőleg beleütött egy nyers tojást.

A serpenyőbe újabb adag húst, zöldséget raktak, s cigarettára gyújtva várták, hogy elkészüljön a következő adag sukiyaki.

Aztán újra a kormány politikájának perspektíváira terelődött a szó, s a miniszterelnöknek volt egy megjegyzése, amely óvatosságra intette Ozakit:

— Aki tigriskölyköt akar fogni, annak be kell merészkednie a tigris barlangjába . . . Különben nem megy semmire . . .

Mit jelentsen ez Konoye szájából? Nyilván céloz valamire.

Mielőtt elment volna a miniszterelnökségre, Ozaki elkérte Sorgétól azt a lapos kis fényképezőgépet, amelyet nemrég kaptak Moszkvából. Sorge már régen várta, hogy megküldjék, többször is sürgette. A Központban azonban tétováztak: nem túlságosan veszélyes-e, érdemes-e ilyesmivel kockáztatni? Sorge azonban ragaszkodott hozzá: igaz, hogy kockázatos, de másként nem szerezhetnek másolatokat dokumentumokról.

Ozaki először az aktatáskájába tette a gépet, de aztán áttette zakója zsebébe, s ez mentette meg. A tisztviselő, aki a titkos dokumentumokat kezelte, mélyen meghajolt, és közölte, hogy

Konoye hercegtől megkapta már az utasítást, de arra kéri a tanácsos urat, várakozzék néhány percig. A tisztviselő eltűnt, majd egy barna mappával tért vissza.

— Kérem, fáradjon be ebbe a különszobába, itt kényelmesebb — közölte. — De az aktatáskát hagyja nálam, ez az előírás...

Ez a tisztviselő nyilván kapcsolatban állt a kémelhárítással. A mikrofilmes fényképezőgép a tanácsos aktatáskájában veszélyes bűnjel lett volna. Ha azt megtalálják, Ozakira a Sugamo-börtön, aztán az akasztófa várt volna.

Ozakit bevezették a különszobába, rázárták az ajtót; egyedül maradt a legtitkosabb dokumentummal, amelyben két évre előre lefektették a japán politika perspektíváit.

„Elfogadta öt miniszter tanácsa..."

„A katonai előkészületek a hadseregben a Mandzsukuóban és Koreában állomásozó csapatkontingensek növelésében rejlenek..." — olvasta az első oldalon. Halkan, szinte zajtalanul kattant a fényképezőgép zárja, aztán újra... A dokumentum terjedelmes volt. Ozaki az asztal fölé hajolt, amelyen a titkos okmány feküdt. Lapozott, újra kattant a gép. Továbbította a filmet, és nyugtalan szívének veréséhez hasonlóan ütemesen kattogott az ügyes kis masina zárja...

Végre eljutott az utolsó oldalhoz, még egyet kattant a gép, aztán zsebre vágta, s belefogott a dokumentum olvasásába.

Sorge türelmetlenül várta az akció végét. Vukelić csak este hozta el az előhívott filmet, aztán együtt munkához láttak. Nagyítóüveggel betűzgették a kormánynak Hirohito császárhoz intézett memorandumát. A japán politikában a legfontosabb a kínai probléma megoldása volt. A minisztertanács a kormány célját abban látta, hogy az ég áldásával megvalósítsa a császári utat Kínában. S itt megismétlődött az a mondat, amely Konoye herceg szájából a reggelinél hangzott el: „Aki tigriskölyköt akar fogni, annak be kell merészkednie a tigris barlangjába."

A kuomintangista Kína elleni japán agresszió előkészítése egyáltalán nem jelentette azt, hogy a Szovjetunió szempontjából csökkent a japán támadás veszélye.

Sorge nem kételkedett abban, hogy a Kína elleni támadást a japán szoldateszka úgy tekintette, mint felkészülést a Szovjet-Oroszország elleni nagy háborúra. Ezt igazolták a Kwantung-

hadsereg létszámára vonatkozó adatok, amelyekhez Sorge már korábban hozzájutott.

A „mukdeni incidens" idején a Kwantung-hadsereg 50 000 főből állt, ami az egész japán haderő 20 százalékának felelt meg. Öt évvel később a Kwantung-hadsereg 270 000 katonáját vezényelték a Szovjetunió távol-keleti határai közelébe. Növekedett az egész japán haderő létszáma, de a Kwantung-hadsereg sokkal gyorsabb ütemben növekedett; 1937-ben már a japán fegyveres erők egyharmada állomásozott Mandzsúriában.

Sorge kiszámította, hogy a Kwantung-hadseregben a harckocsik száma ez alatt az idő alatt a tizenegyszeresére, a repülőgépeké csaknem háromszorosára, a lövegeké pedig négyszeresére nőtt... A Szovjetunió határai felé stratégiai jelentőségű utakat, Észak-Mandzsuriában laktanyákat, katonai raktárakat, repülőtereket építettek...

Igen, minden jel arra vall, hogy a japán szoldateszkának esze ágában sincs változtatni a Szovjetunióval szemben alkalmazott ellenséges politikáján.

S ennek ellenére Richard Sorge hosszú töprengés után, egybevetve a tényeket, elemezve az eseményeket, némileg más következtetésre jutott. Sifrírozta a legújabb rádiótáviratát, és átadta Clausennak, hogy továbbítsa a Központba.

„A japánok más hatalmakban azt a benyomást próbálják kelteni, mintha a Szovjetunió elleni háború haladéktalan megindítására készülnének. Nekem más a véleményem: Japán nem szándékszik a legközelebbi jövőben megindítani a háborút. Minden figyelme a szárazföldi Kínára irányul. Ennek igazolását rendes futárpostával küldöm."

Néhány évvel később, munkája eredményeit összegezve, Sorge ezt írta:

„Hiba volna azt gondolni, hogy Moszkvába küldtem minden információt. Szó sincs róla. Az információkat előbb sűrű szitán átrostáltam, s csak azt továbbítottam, amiről biztosan tudtam, hogy kifogástalan és hiteles. Ez nagy erőfeszítést igényelt. Így jártam el a politikai és a katonai helyzet elemzésében is. Emellett mindig tisztában voltam azzal, hogy mennyire veszélyes lehet a legcsekélyebb önhittség. Sohasem hittem, hogy választ tudok adni bármilyen Japánt érintő kérdésre."

Az az információ, amelyet Sorge a várható kínai eseményekről szerzett, annyira fontos volt, hogy dokumentális bizo-

nyítást igényelt. Azokat a felvételeket, amelyeket Ozaki a dokumentumról készített, haladéktalanul el kellett juttatni Moszkvába. Aznap, amikor Sorge felkereste rádiósát a sifrírozott lapokkal, amelyeken a hosszú számoszlopok sorakoztak, s Clausen felvette a fülhallgatót, hogy továbbítsa az anyagot, Sorge kiment a konyhába, ahol Anna éppen a tűzhely körül matatott.

— Mondd csak, Annuska, nem unod még a háztartást?

Anna kérdőn nézett Sorgéra:

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, hogy egy percre át kellene repülnöd Sanghajba.

— Szép kis perc!... Nagyon muszáj?

— Muszáj, Anna, nincs más megoldás... Beszéljük meg...

Ebben az esztendőben korán köszöntött be a nyár, s már áprilisban elviselhetetlen volt a hőség. A városban szinte fuldokolt az ember. Clausenék átköltöztek nyaralójukba, amelyet Yokohama közelében, a lapos tengerparton vettek. A kis házikó egy halászfalu szélén, cölöpökön állt, nehogy nyirkos legyen.

A falépcsőn lementek a kertbe, ahol a mandarinfákon itt-ott már sárgult a gyümölcs... A tenger egy ugrásnyira volt, éppen csak egy kis homokdombon kellett átmenni, amelyen fiatal fenyők nőttek. Az óceán felől nedves hűvösség áradt, de Richard és Anna nem mehetett el messzire, mert Max dolgozott, őrizni kellett a házat.

Anna világéletében gyávának tartotta magát, de azért egyszer sem fordult elő, hogy ne teljesítette volna Sorge megbízatásait. Így volt ez már Kínában is, amikor megismerkedett Maxszal, majd visszaköltözve hozzá saját régi lakásába, megtudta, hogy Clausen műszerész nemcsak műszerész, hanem titkos rádiós is.

Clausen, ahogy Sorgéval megállapodott, elmagyarázta a feleségének, hogy antifasiszta és különleges feladatokat teljesít a kínai Vörös Hadsereg harcával kapcsolatban. Anna mindig távol tartotta magát a politikától, de szerette Maxot, bármivel foglalkozik is, és egyre többet segített neki a munkában.

Tokióban aztán már igazi konspirátor lett: segített Maxnak cipelni a szétszerelt rádióadó alkatrészeit, őrködött, míg ő lekopogta az érthetetlen vonásokat és pontokat, futármunkát végzett, vitt és hozott valamiket, és ilyenkor mindig a torkában dobogott a szíve. Konspirációból, de talán a Krasznij Kut

emlékére tyúkokat tartott, és a baromfitakarmány alá rejtette a rádióalkatrészeket. Azzal, hogy a városban járt-kelt, nem keltett gyanút senkiben, mégis örökké rettegett, s mennyire félt, amikor Sorge először futárként Sanghajba küldte, hogy valakinek valamit átadjon . . .

— Mikor utazzak? — kérdezte Anna.

— Minél előbb, az első repülőgéppel. Öltözz minél elegánsabban.

Sorge elmondta, mit kell tennie, hogyan viselkedjen, kivel találkozik.

Ismét útban volt Sanghaj felé, ezúttal repülőgépen.

A gép nagy magasságban repült. Az ablakából látszott az alattunk elterülő hatalmas acélkék tenger, a partszegély, amelyet szinte kiemelt a hullámverés hófehér taraja. Anna szórakozottan nézett lefelé, majd fejét az ülés puha támlájának támasztotta, és úgy tett, mintha szundítana. Teljesen nyugodtnak látszott, kedvesen elbeszélgetett a mellette ülő, magas homlokú tábornokkal, mulatott a bókjain, de a veszélyérzettől egy pillanatra sem szabadult, mindvégig szorongott.

Igyekezett nem gondolni a ruhája öve alá rejtett filmekre, de ez sehogy sem sikerült. Önkéntelenül azt kezdte magában számolgatni, hány méter is harmincnyolc tekercs film, hány felvétel van rajta összesen. Számolgat, eltéveszti, újra kezdi. Ha nem téved, ez több mint ezer filmkocka, tehát vagy ezer dokumentum, gépelt oldal, rajz, fénykép . . .

A tábornok udvariasan megkérdi, nem óhajt-e egy oranzsádot. Anna mosolyogva megköszöni a figyelmességet. Együtt szürcsölgetik a hideg italt, az időjárásról beszélgetnek.

A gépen igen sok a katona, talán ezért is módosították némileg az útvonalat, először Phenjanba repülnek, majd Port Arturba, s csak azután Sanghajba. Amikor a beszélgetésben egy kis szünet áll be, Anna hátraveti a fejét, és lecsukja a szemét.

Sehogy sem tudja elterelni gondolatait a filmtekercsekről. Ráadásul legnagyobb rémületére azt érzi, hogy a merev filmek széle, mint valami tüske belemart a testébe, minden mozdulatra éles fájdalmat okoz. Úgy érzi, hogy csípőjén már kiserkedt a vér. S mi lesz, ha a vér átüt a ruháján?... Igyekszik mozdulatlanul ülni, ám a gép olykor megbillen, s ez újabb kínokkal jár.

A mellette ülő tábornok pedig tovább szórakoztatja, udva-

rolgat, s ő mosollyal nyugtázza tréfáit. Istenem, mikor lesz már vége ennek a gyötrelemnek!...

Ha Sorge tudná, hogy futára, Anna Clausen, körültekerve filmekkel, akárcsak gubójával a selyemhernyó, éppen Japán első számú kémelhárítójával és diverzánsával, Doihara Kenjivel utazik együtt a repülőgépen! Doihara tábornok Mandzsúriába repült, ő lett a parancsnoka a 14. hadosztálynak, amelyet Japánból a szárazföldre, Kínába vezényeltek át. Közvetlenül a nagy háború előtt kapta meg ezt a kinevezését. Doihara most is viharos, véres események előhírnöke.

A tábornok csak Port Artur előtt, búcsúzkodva mutatkozott be. Nagyon örült, hogy megismerkedhetett egy ilyen érdekes asszonnyal...

Port Arturban a katonák mind leszálltak, új utasok szálltak fel, de kevesen, s a gép csaknem üresen folytatta útját Sanghaj felé.

Odalent hegyláncok völgyekkel, zöld folyók szalagjaival váltakoztak, aztán újra hegyek következtek, de immár élesebb csúcsokkal, csipkézett ormokkal. Az északi táj komorságát a dél lágy líraisága váltotta fel. A méregzöld hegytömbök sötét árnyakat vetettek a szurdokokkal átszeldelt völgyekre. A szurdokok rajza furcsa alakú fákra, szárnyas szörnyekre emlékeztet, mintha kínai metszők faragták volna ki őket egy hatalmas kőlapból.

Csinanban ebédeltek, a repülőtér alacsony, szűk éttermében. Tengeri uborkát, bambuszhajtásokat ettek, és kínai szokás szerint levessel fejezték be az ebédet. Anna kabátban ült az asztalnál, nem mertę levetni, mert attól tartott, hogy túlságosan molettnek látszik. De ami a legborzasztóbb, semmit sem tudott csinálni azzal az átkozott filmmel, amely csakugyan véresre marta már a testét.

Csinantól még néhány órát repültek. Az idő elromlott, s a szélesen hömpölygő Jangce már alig látszott a sűrűsödő párában.

A repülőtéren fáradtan, összetörve riksát bérelt, és a szállodába hajtatott. A találkozás időpontjáig még több mint két órája volt. Rendbe szedte magát, átöltözött, a filmeket egy desszertes dobozba rakta, majd a dobozt gondosan becsomagolta, és szalaggal átkötötte. A kiserkedt vér szerencsére nem tett kárt a filmekben, csak a perforáción ejtett sötét foltokat.

Amikor leszállt az est, Madame Anna Clausen elhagyta a

szállót, és a Babbling Well Road, a Zúgó forrás utcája felé indult. Világos nyári kosztümöt viselt, kabátkája hajtókájára fekete brosst tűzött, amelyet mesterséges gyémánt díszített. Karlsbad környékén készülnek ilyen bizsuk kiváló cseh és szudétanémet mesterek kis műhelyeiben.

Az utcán már kigyúltak a lámpák, amikor Anna megállt az áruház kirakata előtt. Kezében fogta a retiküljét és a deszszertes dobozt. Látszólag nagy érdeklődéssel nézegette a csinos ruhákat, amikor egyszerre csak megszólította egy hölgy, aki ugyanolyan gyémántos brosst viselt, mint ő.

— Jé — kiáltott fel —, önnek ugyanolyan a brossa, mint az enyém!

— Karlsbadból kaptam — felelt Anna a betanult mondattal.

Úgy álltak ott, mint két barátnő, aki véletlenül összefutott az utcán. A hölgy megkérte Annát, hogy fogja meg egy pillanatra a csomagját, mert valami a cipőjébe ment.

— Köszönöm! Most már jó lesz.

Anna a saját csomagját adta oda, s elváltak. A feladatot teljesítette, megkönnyebbülten fellélegzett.

Visszatért a szállodába, kibontotta a csomagot, zöld dollárköteget vett ki belőle. Megszámolta: ötezer. Reggel lement a széles parti sétányra, amely akkora, mint valami lóversenypálya, s a virágágyak meg a szélben zizegő magas pálmák között megkereste az Angol Bankot, amelynek márványlépcsős bejárata mellett bronzoroszlán állt őrt, borzas sörényét az idő zöldes patinával vonta már be. Anna belépett a hűvös, ünnepi csendbe burkolózó terembe, amely a gyóntatószékekhez hasonló kristályüveges ablakocskáival gótikus templomra emlékeztetett. Itt mindenki halkan beszélt. Anna befizette a pénzt Mr. Clausen számlájára, s ezzel végre letudott minden gondot.

Másnap Anna Clausen visszatért Tokióba. A mikrofilmek pedig, az a harmincnyolc tekercs, amely elfért egyetlen deszszertes dobozban, de amelynek megszerzése annyi izgalommal és veszéllyel járt, ismeretlen csatornákon át eljutott Moszkvába, a Znamenszkij pereulokra.

A LUKOUCSIAO-HÍD

A Terashima ikertestvéreknek végül mégis el kellett válniuk.

A nyirkos, hideg éjszaka óta, amikor a katonákat gyakorlatképpen riadóztatták, majd a városba szállították, már csaknem egy hónap telt el. A katonák lassan már el is felejtették azt a kellemetlen históriát, amikor három álló napon át éhesen, mint a kivert kutyák, ott fagyoskodtak az utcán, és a hó, akár a főtt rizs, puhán és tapadósan, vastag rétegben a vállukra és sapkájukra rakódott... Azt a fehér pépet juttatva eszükbe, amelyet csöbrökben cipeltek ott, Hirakata városkában, amikor mint krabitók — rizsfőzők — dolgoztak. Csakhogy a szakéhoz főzött rizs elviselhetetlenül forró volt, a hó viszont hideg és tapadós. S ki tudja még, melyik jobb...

Akkoriban azt mondták nekik, hogy valaki meg akarta ölni a császárt, s nekik teljesíteniük kellett a kötelességüket: oltalmazniuk kellett az Ég Fiát. Aztán, mintha teljesen meg is feledkeztek volna róluk. S egyszerre csak homlokegyenest az ellenkezőjét közölték velük: kiderült, hogy szembefordultak a császárral, szégyent hoztak magukra, ezért most feloszlatják az ezredüket, a katonákat pedig átvezénylik — kit ide, kit oda. Az ezredet csakugyan lefegyverezték, s a katonákat, akár az újoncokat, Kínába küldték, ott állomásozó egységek kiegészítésére. Ichiro Észak-Kínába került, Jiro pedig Mandzsúriába. Ám mielőtt még elindultak volna, a katonákat az ősök templomába vitték, hogy imádkozzanak a császárért. Meghallgatták a császárhoz címzett írásbeli hűségnyilatkozatot, újra meg újra „banzai!"-t kiáltottak, gyűszűnyi porceláncsészékből itták a szent szakét, aztán harcias hangulatban hajóra szálltak...

Ichiro számára örökre emlékezetes marad, hogy behívásuk után a faluban az újoncok élén haladt, és vitte a vállán a

falapáthoz hasonló nagy shamojit. S mindazok, akik kikísérték őket, a nagy shamoji-lapátra ráfaragták hieroglifájukat azzal a kívánsággal, hogy akár a rizst az üstből, minél nagyobb zsákmányt kaparjanak ki maguknak a háborúban. Kínában nem volt háború, legalábbis Ichiro nem vett még részt harcokban, de mintha máris rámosolygott volna a szerencse, ittott neki is csurrant-cseppent némi zsákmány. Ezt Terashima a földijének, Ishiyamának köszönhette, aki már harmadik éve szolgált a hadseregben. Kiderült, hogy a szomszéd preferektúrából származik, járt is Terashima falujában. Jólesik idegenben földivel találkozni. Ahogy jobban megismerték egymást, össze is barátkoztak.

Ishiyama kissé lekezelte Ichirót, de láthatóan jóindulattal viseltetett földije, a tapasztalatlan fiatal katona iránt, bár többnyire csicskásnak használta. Ishiyama egyébként is értett ahhoz, hogy kihasználjon másokat. A századnál minden hájjal megkent, talpraesett katonának ismerték, ezek a tulajdonságok viszont hiányoztak a félénk Terashimából. Az apró termetű, zömök Ishiyama, széles, pisze orrával, nagy orrlikaival olyan volt, mintha örökké szaglászna, de tudott is mindig mindenről. Ha valahol megpihentek, ő volt az első, aki a kínaiaktól élelmet szerzett; ha elszállásolásról volt szó, ő találta a legjobb fanzát, és minden teketória nélkül kiebrudalta a háziakat, hátizsákjában pedig mindig volt egy kis ópium és heroin, amelyet jó áron el lehetett adni a kínaiaknak.

Ishiyama volt a században az első, aki dézsát szerzett magának fürdéshez, és ha az egység felkerekedett, kínaiakkal cipeltette maga után. Rendszerint nagy jutalmat ígért ezért, de a jutalom mindig elmaradt. Egy nyaklevessel elkergette őket, amikor már terhére voltak, de olykor a puskájával is fenyegetőzött. Ha nagyon meleg volt, beült a dézsába, élvezte a hűs vizet, majd kegyesen megengedte barátainak is, hogy megfürödjenek. Ishiyama példáját követve mások is szereztek maguknak dézsát és ingyenes hordárokat. Ez megkönnyítette a katonaéletet, sőt bizonyos tábori komfortot jelentett.

Az utóbbi időben Ishiyama és Terashima ezrede Peking közelében, egy folyó mocsaras partján táborozott. A katonák egy része régi kínai kaszárnyákban lakott, másokat a környező falvakban vagy a mezőn felállított sátrakban szállásoltak el. A folyó túlsó partján, Van Ping városkában kínai csapatok álltak. A városkát várfal vette körül, amelyet valamikor fe-

hérre meszeltek, de már visszanyerte eredeti fakó agyagszínét. A folyón át a Kuanganmen városkapuhoz egy ősrégi híd ível át, amelyet kőből faragott szürkészöld oroszlánok díszítettek. A parton egy otromba kőelefánt állt. Azt mondják, hogy az elefánt több mint ezeréves. A kőelefánt mellett fanzákban katonák laktak, egy egész szakasz, az udvar végében, a tábori konyha mellett pedig hordók meg dézsák álltak, amelyekben a katonák fürödtek.

Itt, a Lukoucsiao-hídnál játszódtak le azok az események, amelyekkel elkezdődött a kontinentális Kína területén hosszú éveken át dúló nagy háború.

A Lukoucsiao körzetében állomásozó japán hadosztály parancsnoka szinte minden éjjel harcászati gyakorlatokat tartott. Ezek rendszerint naplemente után kezdődtek, és reggel felé értek véget. Nappal a katonák aludtak, vagy a folyóparton lődörögtek.

Egyik reggel — egy nappal az események előtt — a katonák éppen a falun át visszatértek a táborba, amikor Ishiyama a könyökével oldalba bökte Ichirót:

— Nézd csak, kacsák . . .

A sövény mögött, egy bambuszbotokkal elkerített szűk részben nagy fehér kacsa ült kiskacsáival.

A katonák lemaradtak, és odamentek a sövényhez.

— Mássz át, addig tartom a puskádat.

Ichiro átugrott a sövényen, de éppen akkor kilépett a fanzából egy kínai öregasszony. Ichiro zavartan megtorpant.

— Menj már, menj — sürgette Ishiyama. Az öregasszonyt pedig megfenyegette az öklével, majd ráfogta puskáját, mire az rémülten visszabújt a kunyhóba.

Ichiro elkapta a kacsát, kitekerte a nyakát, és áthajította a sövényen. A katonák a szárnyánál fogva megragadták, és futottak a szakasz után.

Reggel nem értek rá a kacsával bíbelődni, mert őrségbe küldték őket. Amikor visszatértek, megreggeliztek, és fáradtan lepihentek, s csak akkor ébredtek fel, amikor a hőség már enyhült.

— Úgy érzem, megbüdösödött — szólt Ichiro fintorogva, amint előszedte a rejtekhelyről a reggeli zsákmányt.

— Dehogy! Ilyen pompás falatot még nem ettél — felelte gondtalanul a barátja.

Ishiyama elküldte Ichirót nedves agyagért, ő pedig kizsige-

relte a kacsát. Aztán tollastul bekente agyaggal, és betette a tűzbe.

A kacsa valóban pompás ízű volt. Alaposan bezabáltak, de sajnálták otthagyni a remek sültet, s Ishiyama az utolsó csontot is leszopogatta. Éjjel pedig ismét gyakorlatra vitték őket. A szökellést gyakorolták, rohamokat hajtottak végre, s Ichiro észre sem vette, hogy Ishiyama eltűnt.

Az éjjeli gyakorlat valamivel korábban ért véget, a katonákat felsorakoztatták, létszámellenőrzést tartottak, s kiderült, hogy Ishiyama hiányzik. Ezzel indult meg a lavina. Keresték, kiáltották a nevét, de Ishiyama nem jelentkezett. A szakaszparancsnok jelentést tett a századparancsnoknak, az meg az ezrednek, az ezred a hadosztálynak, s ott intézkedtek.

Olyan hírek terjedtek el, hogy valaki egy lövést hallott a kínai oldalról, hogy egy golyó süvített el, aztán valaki kiáltott. A hadosztály különleges szolgálatának a parancsnoka telefonon felhívta a kínai törzset, s a tábornokot kérte a telefonhoz. Az álmából ébresztett tábornok megkérdezte, mit óhajt a japán tiszt úr.

— Az ön katonái elraboltak egy japán közkatonát — közölte a különleges szolgálat parancsnoka. — Felettesemtől azt az utasítást kaptam, hogy jelentsek be erélyes tiltakozást, és követeljem, hogy haladéktalanul tegyék meg a szükséges intézkedéseket.

— Rendben van — válaszolt a kínai tábornok —, parancsot adok az ügy kivizsgálására, és reggel értesítem önt, de az a véleményem ...

— Nem, erről szó sem lehet, a japán hadsereg nem tűrheti az ilyen sértést. Fenntartjuk magunknak a jogot, hogy elégtételt követeljünk. A hadosztályparancsnok utasítására közölnöm kell önnel, hogy magunk kutatjuk át a várost, utasítsa tehát az őrséget, hogy engedje be osztagunkat a Kuanganmen-kapun. Magunk óhajtjuk felkutatni az elveszett katonát.

A különleges szolgálat parancsnoka kihívó hangon beszélt, kiabált, követelődzött.

— Nem engedhetjük be az önök katonáit. Ehhez engedélyt kell kapnom a felsőbb parancsnokságtól ...

— Ez esetben az ön engedélye nélkül elfoglaljuk a várost ...

Levágta a kagylót, és a másik telefonhoz nyúlt:

— Indítsák meg a támadást ... Igen, igen Doihara tábornok megbízásából beszélek.

... A japán zászlóalj tüzérségi támogatással megindította a rohamot a Lukoucsiao-hídnál álló városkapu ellen. A kínaiak ellenálltak. Éjszakai harc bontakozott ki, de ez nem hozott döntést.

Terashima Ichiro eközben makacsul tovább kereste a barátját, s végül rá is akadt. Ishiyama leeresztett nadrággal ült egy bokorban.

— Te meg hol vesztél el? Keres az egész hadosztály, már azt hitték, hogy elraboltak a kínaiak ...

— El sem tudok mozdulni innen — panaszkodott nyögve Ishiyama. — Olyan vagyok, mint egy feneketlen dézsa ...

Kiderült, hogy éjjel gyakorlat közben hascsikarás jött rá, s éppen a létszámellenőrzés előtt kissé messzebbre húzódott, hogy a bokrokban végezze a dolgát.

Terashima betámogatta a barátját a szakasz körletébe. Minél közelebb jutottak a régi hídhoz, annál erősebben hallatszott a puskák ropogása, a réten, alacsony bokrok között álló ágyúk dörgése. Maguk az ágyúk nem látszottak, csupán torkolattüzük rőt fénye villant bele időnként a hajnali párába, amelyben a hold sápadt fénye a búcsúzó éj rózsaszín-lilás árnyaival keveredett.

— Mintha élessel lőnének — fülelt Ishiyama.

Nem is gyanította, hogy a csetepaté éppen miatta támadt. Kisebb gondja is nagyobb volt a lövöldözésnél. Időnként megállt, gyorsan leguggolt, és Terashima együttérzően szuszogva várt, míg barátja folytathatja útját.

Elhaladtak a mellett a fanza mellett, ahonnan tegnap ellopták a fehér kacsát.

— Nagyon zsíros volt, az ártott meg — mondta Ishiyama.

— Az is lehet, hogy megbüdösödött — vélte Ichiro. — Nekem is csikar a hasam ...

Nagy nehezen odaértek a kőelefánt mellett álló fanzához. Terashima otthagyta barátját, és futott a parancsnokhoz jelenteni, hogy az elveszett Ishiyama megkerült. A fiatal katonában volt egy kis becsvágy is: mégiscsak ő jelenti majd elsőként a századparancsnoknak az újságot.

A városkapu körül még mindig dúlt a harc, a kínaiak makacsul ellenálltak, s a Lukoucsiaót rohamozó szomszédos zászlóalj sehogy sem tudott bejutni a városba. A századparancsnok, amikor megtudta, hogy katonája épségben megkerült, Terashimát magával vitte az ezredtörzsbe. Neki is az volt a

véleménye, hogy ennek a hírnek, amelyet Terashima közkatona hozott, van valami jelentősége.

A tiszt és a katona a folyó partján haladt, ám oda is elértek a védekező kínaiak golyói. Többször is lehasaltak, amikor a tűz erősödött, s a golyók ott süvítettek fölöttük. Most hallott életében először golyófütyülést Terashima Ichiro, a sotsuknak, az ősi sogunok bátor katonáinak a leszármazottja.

A törzsnél Ichiro megismételte azt, amit már a századparancsnoknak jelentett. Jóformán meg sem hallgatták. A tisztek ott álltak a fedezékeknél, és figyelték a harcot. Valaki azt mondta:

— Ennek most nincs jelentősége ...

— Küldjék a katonát minél messzebbre valamelyik kórházba — adta ki az utasítást Doihara tábornok. Bosszantotta, hogy a közkatona olyan hamar megkerült. Inkább tűnt volna el nyomtalanul ...

— Parancsára, tábornok úr! — tisztelgett az ezredparancsnok.

Ám Terashima közkatona nem tudta, ki az a Doihara, még tábornoki rangját sem vette észre.

A háborúk különbözőképpen kezdődnek, s Itagaki meg Doihara tábornok tudta, hogyan kell háborút kitervelni. Ezúttal Japán és Kína hosszan tartó véres háborúja azzal kezdődött, hogy Ishiyama közkatona túlságosan zsíros kacsát evett.

A Kína elleni támadást a japán vezérkarban a Szovjetunió elleni nagy háború szempontjából vizsgálták. Ezt bizonyítja az is, hogy a Kwantung-hadsereg létszáma évről évre növekedett.

A japánok ugyanakkor folytatták csapatösszevonásaikat a Kínai Fal körzetében, s készen álltak arra, hogy megindítsák a támadást, éppen csak valami „incidensre" vártak.

Az alkalom 1937. július 7-én adódott, az ősrégi Lukuocsiao-hídnál, illetve ahogy a külföldiek nevezik, a Marco Polo hídnál. Ez a híd húsz lire volt Pekingtől. Mint kiderült, Doihara Kenji már előzőleg odaérkezett az események színhelyére ...

Amikor kitört a háború, Sorge azt ajánlotta Vukelićnak, hogy sürgősen menjen Kínába, a harcok színterére. A francia tudósító sokat írt az újabb fegyveres konfliktusról, és tudósításai megjelentek a párizsi lapokban. Ezek a tudósítások és az Havas-hírügynökségnek küldött bizalmas információk kétségtelenül szerepet játszottak a távol-keleti események értékelé-

sében. A Kínából érkező bő információt, többek között Branko Vukelić jelentéseit felhasználva Delbos francia külügyminiszter a parlament ülésén kijelentette:

„A japán támadás végső soron nem Kína, hanem a Szovjetunió ellen irányul. A japánok igyekeznek elfoglalni a Tiencsint Pekinggel és Kalgannal összekötő vasútvonalat, hogy előkészítsék a támadást a Transzszibériai Vasút ellen a Bajkáltó térségében, valamint Belső- és Külső-Mongólia ellen."

A japán katonai körök titkos tervei kiszivárogtak a sajtóba, nyíltan beszéltek már róluk . . .

A moszkvai Központ várta Sorgétól az állandó kiegészítő információt. Max Clausen, valahányszor felvette a kapcsolatot „Wiesbadennel", a következő lakonikus sürgető rádiótáviratot vette Sorge számára: „Közölje, mi történik Kínában."

Erre Sorge úgy döntött, hogy maga utazik Kínába, és megnézi, mi is ott a helyzet, ellenőrzi azokat a következtetéseket, amelyeket a felderítők a hadműveletekkel kapcsolatban leszűrtek. Egyetértett Ozaki Hozumival abban, hogy Japán hosszú időre megreked Kínában, hogy a háború nem hoz számára döntő sikereket. Ozaki nem is titkolta ezt a véleményét, és valahányszor találkozott Konoyéval, akár a „reggelikedvelők" összejövetelein, akár a miniszterelnök hivatalában audienciák alkalmával, váltig azt bizonygatta, hogy a kínai háború csak leköti a nemzeti erőforrásokat, gyengíti Japán gazdasági potenciálját. Ami pedig Kínát illeti, ellenállása egyre fokozódik majd, s újabb meg újabb erőket vonultat fel a japán expedíciós csapatok ellen harcban. Ám Konoye herceg makacsul kitartott saját véleménye mellett.

Dr. Sorge természetesen tudott azokról a beszélgetésekről, amelyeket Ozaki a miniszterelnökkel folytatott. Sorgénak az volt a véleménye, hogy mindent meg kell tenni, hogy Japán ne arasson könnyű győzelmet Kínában. Segíteni kell a kínai nemzeti erőket a japán agresszióval szemben, annál is inkább, mert Csang Kaj-sek kénytelen volt a japánellenes harc élére állni és fegyverszünetet kötni a kommunisták vezette kínai néphadsereggel.

A szükséges iratok beszerzése nem ütközött különösebb nehézségbe: az útlevél, a vízumokkal, a japán vezérkartól kapott ajánlólevél ott lapult Sorge zsebében. Már csak búcsúlátogatást kellett tennie a német nagykövetnél, Herbert von Dirksennél.

Kínai útja előtt dr. Sorge késő éjszakáig ott ült a nagykövetnél. Tisztázni szerette volna a német kormánynak a kínai eseményekkel kapcsolatos álláspontját, s ezért feltett egy látszólag naiv kérdést: kínai tudósításaiban támogassa-e Konoye álláspontját, vagy talán a nagykövet úrnak erre vonatkozólag más a véleménye?

Ráérősen beszélgettek, gyakran elkalandoztak elvont témákra. Mindketten lelkes gyűjtői voltak az ősi keleti szobrocskáknak, és nagy élvezettel számoltak be újabb szerzeményeikről. Sorge nem sietett azoknak a kérdéseknek a tisztázásával, amelyek miatt tulajdonképpen felkereste a nagykövetet. Mindennek eljön az ideje.

Sorge elmesélte, hogyan sikerült Kyotóban potom áron egy csodálatos Maitreja Buddha-szobrocskát vásárolnia. Kétségtelen, hogy északi mesterek műve, a primitív naivitás párosul benne a művészi faragással, amely visszaadja az istenség jellemének, helyesebben a szobrász jellemének legfinomabb árnyalatait.

— Hogy sikerül ilyen ritka darabokat felhajtania? — kiáltott fel leplezetlen irigységgel von Dirksen.

— Szerencse dolga! — legyintett Sorge. — Talán ez a kárpótlás kóbor természetemért. Szeretek csavarogni a világban.

A mennyezetről hatalmas csillár szórta a fényt, az íróasztalon is égett a lámpa, emellett be volt kapcsolva az állólámpa a bőrhuzatú kerevet és a süppedő karosszékek között, amelyek egyikében az éltes, ősz von Dirksen nagykövet ült. Szerette az erős világítást, a dolgozószoba egyetlen pontja sem maradt homályban. Ebben a vakító fényben a Sorge arcát barázdáló ráncok még mélyebbnek tűntek, s a negyvenkét éves férfi jóval öregebbnek látszott. A szeme viszont világosabb kék lett és fiatalosan csillogott bozontos szemöldöke alatt. Arca szüntelenül változott: hol marcona volt, mint egy szkíta harcosé, hol gyermekien szelíddé vált, s az imént még szikrázó szem simogatott.

Partnere, Herbert von Dirksen éppen az ellentéte volt Sorgénak: a régi német iskola pedáns, feszes diplomatája. Darabosan szívta a cigarettáját, és fújta a füstgomolyokat.

— Sajnos, én az íróasztalomhoz, az irodámhoz vagyok kötve — panaszkodott Dirksen. — Újságírónak sokkal több a lehetősége, mint a diplomatának.

— Szívesen segítségére leszek — nevetett Sorge. — Egyéb-

ként ha Kínában lepuffantanak, önre hagyom a gyűjteményemet. Rendben van?...

Von Dirksen szörnyűködve felemelte a kezét:

— Nézze, Sorge úr, nem vagyok babonás, de mégsem mernék ezzel viccelni... Minek hívja ki a sorsot?

— Tehát visszautasítja ajánlatomat? — tréfálkozott tovább Sorge. — Kérem. Akkor viszont önnek ajándékozom a Maitreja-szobrocskát. Még holnap elhozom.

— Ekkora kísértésnek képtelen vagyok ellenállni — mosolygott von Dirksen.

A nagykövetnek tetszett ez a vidám, nyughatatlan újságíró, aki remekül eligazodott a legbonyolultabb politikai helyzetekben is. Von Dirksen hosszabb ideje élt már Japánban, jól tájékozott embernek tartotta magát, de azért bármikor szívesen hallgatta ezt az enciklopedikus műveltségű frankfurti tudósítót.

— Nos, mi a véleménye az utazásról? — érdeklődött von Dirksen. A beszélgetés végre tehát ráterelődött arra a témára, amelynek kedvéért Sorge tulajdonképpen felkereste a nagykövetet. — Hogyan értékeli a kínai helyzetet?

— Nem lep meg — felelt Sorge. — Mindenesetre Japán viselkedése logikusan következik hosszú évek óta folytatott politikájából.

— Vagyis?

— Negyvenöt évvel az orosz—japán háború előtt a japán flotta egyetlen gőzhajóból állt, egy sétahajóból, amelyet az angol királynő ajándékozott a mikádónak. S ez a jacht is a kikötőben horgonyzott, mert senki sem tudott bánni a gőzgéppel. A század elején pedig Japán másfélszáz egységből álló és csaknem háromszázezer tonna vízkiszorítású, hatalmas, korszerű haditengerészeti flottával rendelkezett! Most pedig, mint hallom, a japánok sólyára állították a világ legnagyobb cirkálóját, a több mint hatvanezer tonnás „Yamató"-t. Ez pedig elárul egyet-mást... Én megszoktam, hogy tényekkel operáljak.

— Ez mind igaz, csakhogy most már a század dereka felé járunk. — Von Dirksen ezt azért mondta, hogy fejtegetése folytatására ösztökélje partnerét.

Sorge megértette a célzást, s mind nagyobb hévvel magyarázta:

— Azt akarom mondani, hogy a hadiflottát nem sétahajó-

kázásra építik, habár a japán flotta alapját egy sétahajó vetette meg. Igazolhatja ezt az orosz–japán háború. Ez azzal kezdődött, hogy a japán hajók megtámadták az orosz hajórajt. Ez már a huszadik század. Nem igaz? A flotta éppúgy, mint a japán hadsereg, az alapja az agresszív politikának, az úgynevezett „nagy-ázsiai felvirágzási övezet" létrehozásának. Én ezt elemi igazságnak tartom. Vegyük csak sorra: először Korea elfoglalása, aztán az oroszországi intervenció, majd Mandzsúria megszállása, s most a háború Kínában. Mély meggyőződésem, hogy a japán expanzió nem szorítkozik majd a Kínába való behatolásra. Egyébként a mi helyzetünk itt rendkívül bonyolult. Egyrészt kacérkodunk a japánokkal, másrészt segítjük Kínát, fegyvert szállítunk Csang Kaj-seknek, és ott tartjuk katonai tanácsadóinkat a kínai hadseregben.

Von Dirksen nagykövet mind nagyobb érdeklődéssel követte partnere gondolatmenetét. A frankfurti tudósítótól nem vitatható el a logika, a politikai érzék. A tokiói német nagykövetet régóta aggasztja a Távol-Keleten kialakult helyzet. Von Dirksen nagy diplomáciai tapasztalattal rendelkezett, de ebben az esetben még mindig nem tudta, hogyan lehetne kijutni a bonyolult, sőt kényes helyzetből. Rendkívül sok függ most attól, hogy ő miként tájékoztatja a külügyminisztériumot. Elgondolkodva azt mondta:

— A Távol-Keleten be nem avatkozási politikát folytatunk.

— És Kínában tartjuk tanácsadóinkat Falkenhausen tábornokkal és törzsével az élen! — fűzte hozzá gúnyosan Sorge. Egyik kezét a zsebébe mélyesztve, a masikkal meg a cigarettáját tartva és gesztikulálva megállt von Dirksen előtt. — Ez nem politika! A német tanácsadókra szükség volt akkor, amikor Csang Kaj-sek a kínai Vörös Hadsereg ellen viselt hadat. Csakhogy most Japán ellen harcol. Ideje volna, hogy Falkenhausen hazamenjen Berlinbe. Úgy, ahogy mondom!... Ez a Falkenhausen egy ostoba fajankó. Csak grasszáljon az Unter den Lindenen, itt nincs semmi keresnivalója. Csak kalamajkát csinálnak ezek az idióták!...

A német diplomata irodájában ritkán merészelt valaki ilyen kifejezéseket használni. Von Dirksent kissé meg is hökkentette Sorge zabolátlansága.

— Fölösleges heveskedését leszámítva, van valami igazság abban, amit mond — szólt rendíthetetlen nyugalommal von Dirksen —, csakhogy katonai tanácsadóink visszahívása erősí-

tené az oroszok pozícióit. A politikában nincsenek vákuumok. Az oroszok azonnal elfoglalnák katonai tanácsadóink helyét a kínai hadseregben. Mi pedig hoppon maradnánk.

— Az oroszok, először is, tudják, mit akarnak, mi viszont nem tudjuk — ellenkezett Sorge. — A Kreml nem óhajtja Japán erősödését, szembeszáll agresszív politikájával, s ezért tanácsadók mellett önkéntes pilótákat is küld Kínába. Ez nem titok!... Az oroszok álláspontja egyértelmű. Gondoljunk csak Galen tábornokra, vagyis Blücher szovjet tábornokra, a kínai hadsereg fő tanácsadójára, akinek világos célja volt Kínában: a nemzeti erők győzelme. De nekünk mi a célunk? Talán az, hogy segítsük az oroszokat? Ezt én nem értem! Kiderül, hogy a japán—kínai konfliktusban együttműködünk a szovjetekkel. Ez nem válik becsületére a Német Birodalomnak. Egy húron pendülünk a bolsevikokkal, ideológiai ellenfeleinkkel, sőt ellenségeinkkel.

Sorge meggyújtotta kialudt cigarettáját, és fel-alá járkált von Dirksen előtt, aki le nem vette róla a szemét.

— De nézzünk egy másik aspektust: Csang Kaj-sek kétkulacsos politikát, kettős játékot folytat. Jobban gyűlöli a kommunistákat, mint a japán imperialistákat. A japán hadsereg erősebb a kínainál. Japán fegyverrel és megvesztegetéssel legyőzi a korrupt kínai tábornokokat. Nem lepne meg, ha megvásárolná magát Csang Kaj-seket is vállalkozó szellemű feleségével együtt. S akkor mi lesz? Képzelje csak el, milyen helyzetbe kerül Falkenhausen a munkatársaival egyetemben! Nem kockáztathatjuk a német fegyveres erők presztízsét, és nem oszthatjuk meg a kínaiakkal a felelősséget Csang Kaj-sek vereségéért. Kudarcáért a német tanácsadókat hibáztatnák... Ezért mondom... Falkenhausennak távoznia kell, mégpedig haladéktalanul, míg slamasztikába nem kerül, és bele nem rántja a vezérkarunkat is. Nem hiszem, hogy a Führer túlságosan örülne a német katonai presztízsen esett csorbának. Akkor aztán röpülnek a fejek. Ahogy mondom! S ez rendjén is lesz! Erre is kell gondolni... Különben, én civil vagyok, talán nem látok mindenben elég tisztán, de Ott ezredesnek is ez a véleménye. Márpedig katonai kérdésekben ő számomra mindenkinél nagyobb tekintély. Ráadásul ért ahhoz, hogy ne csak szigorúan katonai kategóriákban gondolkozzon...

Richard most már nyugodt hangon beszélt, s közben tovább rótta a szobát.

— Ami pedig kínai politikánkat illeti, meg kell szilárdítanunk gazdasági pozícióinkat... Nagykövet úr, Japán nem mer kiszorítani bennünket az iparból, a kereskedelemből, a bankügyből vagy akármelyik másik gazdasági szférából. Vulgárisan szólva, meg kell osztanunk a japánokkal a kínai piacot. Amíg ők hadat viselnek, nekünk el kell foglalnunk a kulcspozíciókat Sanghajban, Nankingban, az ország minden részében. Ezt most kell megtennünk, különben könnyen lemaradunk... Nincs igazam, von Dirksen úr? Gazdasági kérdésekben járatosabb vagyok, mint á katonaiakban, hiszen évekig tanulmányoztam Kínában a bankügyet. Igaz, hogy végül mégsem lett belőlem bankár, hanem csak újságíró...

Sorge fejtegetései rendkívül logikusak voltak. Ha sikerülne Kínából kiszorítani a német katonai tanácsadókat, erősödne a militarista Japán elleni harc frontja. Ez esetben megnőne a Vörös Hadsereg tanácsadóinak a befolyása.

Az sem volt véletlen, hogy Richard Sorge von Dirksennel folytatott beszélgetésében megemlítette a katonai attasé, Ott ezredes nevét. Sorge bonyolult játékba kezdett, amely siker esetén nagy távlatokkal kecsegtetett. Minden adódó alkalommal dicsérte a katonai attasét, hogy növelje tekintélyét. Az utóbbi időben ugyanis a német kolóniában mindenki arról beszélt, hogy von Dirksen megválik tokiói posztjától. Herbert von Dirksen, akit rokoni szálak fűztek az egyik Ruhr-vidéki mágnáshoz, nagy tekintélynek örvendett a külügyminisztériumban. Az a hír járta, hogy Londonba megy nagykövetnek. Sorgében felötlött a gondolat: miért ne léphetne Ott ezredes von Dirksen helyébe?

Eleinte ezt túlságosan is fantasztikus és merész ötletnek tartotta, és mint megvalósíthatatlant el is ejtette. De az ötlet csak nem hagyta nyugodni. Miért ne próbálná meg?... Aki mer, az nyer!... A lélegzete is elállt, ha arra gondolt, milyen lehetőségek nyílnának meg előtte, ha sikerülne. S ha nem sikerül, akkor sincs mit vesztenie.

Eugen Ott ezredes testi-lelki jóbarátjának tartotta Sorgét. Évek óta ismerték már egymást, régóta tegeződtek, és gyakran folytattak bizalmas beszélgetéseket. Sorge időnként olyan anyagokat bocsátott a katonai attasé rendelkezésére, amelyekhez nélküle bajosan jutott volna hozzá. S a fehér asztalnál is pótolhatatlan cimbora volt...

Sorge úgy vélte, hogy ha Ott ezredes feljebb jut a ranglét-

rán, hozzáférhetővé válik az a gazdag információ, amely a német nagykövetségre befut. És nem kevésbé fontos, hogy az új nagykövet révén lehetne valamelyest befolyásolni a politikát.

Minél tovább töprengett Sorge, annál inkább meggyőződött róla, hogy az ötlet nem is olyan fantasztikus. Egy katonai munkatársnak diplomáciai posztra való áthelyezése azt a benyomást keltené, hogy Berlinben erősödik a tábornoki kar befolyása. Ottnak, a Reichswehr-tisztnek, aki évekig kapcsolatban állt a német felderítő szolgálattal, kitűnő összeköttetései voltak a birodalom legmagasabb katonai köreiben. Ezek a körök támogatnák jelölését. Még Hitler tanácsadója, Keitel tábornok is tolta ennek az ügybuzgó tisztnek a szekerét, aki mellesleg távoli rokona is a feleségének... Csak rendkívül óvatosan kell sugallni ezt az ötletet, hogy Dirksen is, Keitel is úgy érezze: az ő fejében született... Minden lehető módon növelni kell Ott tekintélyét.

Amikor von Dirksennel beszélgetett Sorge, nagyon szerette volna megérdeklődni, milyen személyi változások várhatók a nagykövetségen, de türtőztette magát. Régóta megtanulta már, hogy senkit semmiről nem szabad faggatni, a kíváncsiságot titkolni kell. Évek óta figyeli az embereket, s arra a fontos megállapításra jutott, hogy az emberek többnyire önmaguknak beszélnek. Ebben kielégülést találnak. Vagy fitogtatni akarják jólértesültségüket, hogy lenyűgözzék hallgatóikat vagy egyszerűen csak mesélnek, átadva magukat az emlékezésnek, s nem is gondolkodnak azon, vajon partnerüket érdekli-e egyáltalán, amit mondanak. S ugyanígy van a titkokkal is: amikor valaki megbízik a másikban, így vagy amúgy beavatja titkaiba, legalább részben. Nincs más tennivaló, mint a beszélgetést a kívánt témára terelni, és türelmesen várni. De sohasem szabad kérdezősködni. A legfontosabb a bizalom elnyerése.

Von Dirksen is ahhoz az embertípushoz tartozott, amelyen Sorge lélektani kísérleteit végezte. Azon az estén a nagykövet maga hozta szóba Tokióból való esetleges távozását. Igaz, hogy csak egészen homályos célzásokat tett erre, de aztán megkérdezte Sorgétól, mi a véleménye Ott ezredesről.

— Milyen értelemben? — kérdezte Sorge, mintha nem értené. — A nemzetiszocialista párt tagja, példás családapa.

— A szakmai kvalitásaira gondolok — szakította félbe von Dirksen.

Sorge kitért az egyenes válasz elől.

— A Bad Kissingenben rendezett legutóbbi hadgyakorlatok alkalmával Ott ezredes hazalátogatott Németországba, s bemutatták a Führernek. A Führer egy teljes óra hosszat beszélgetett vele a vagonjában. Úgy hallottam, hogy nagyon figyelmes volt Otthoz, s pozitívan nyilatkozott a további politikánkra vonatkozó fejtegetéseiről.

Sorge helyes úton járt: von Dirksen számára emberek megítélésében a Führer véleménye volt a döntő még akkor is, ha maga esetleg más véleményen volt.

A hivatalos téma kimerült, s a nagykövet ismét a népművészetre, szobrokra, metszetekre terelte a szót.

— Mondja, járt ön Moszkvában? — kérdezte Sorgétól.

— Nem, soha — felelte Sorge, de nyomban hozzáfűzte: — Csak átutazóban, amikor Kínába mentem. Különben jobban szeretem a tengeri utakat...

— Moszkvában remek háziipari készitményeket lehet vásárolni: vatkaiakat, hohlomaiakat, palehieket.

Von Dirksen, mielőtt Tokióba helyezték, néhány évig Moszkvában volt nagykövet, s azt tartotta magáról, hogy elég jól ismeri Oroszországot. Buzgón magyarázta Sorgénak az orosz népművészeti termékek szépségét és sajátosságait.

— Persze, az orosz népművészek nem is említhetők egy napon a japán mesterekkel, de a vatkik elbűvölők a maguk primitívségével...

Sorge mosolygott magában: vatka! Persze, a rikító színekre festett híres vjatkai agyagfigurácskákról van szó.

Ha von Dirksen tudta volna, hogy Sorgénak orosz az anyanyelve, hogy orosz az anyja, aki most Hamburgban él! Ez az orosz asszony a távoli idegenben is megőrizte orosz lelke tisztaságát, és a fiát is orosz szellemben nevelte. Sorge vég nélkül mesélhetné mindazt, amit anyjától Oroszországról hallott, énekelhetné a tőle tanult dalokat, élvezve az orosz nyelv csengését. Ám amióta Japánban él, egyetlen orosz szót sem ejtett ki, egyetlen orosz dalt sem énekelt el. Sorge tudott kínaiul, japánul, angolul, no meg természetesen németül, beszélt is mindezeken a nyelveken, éppen csak orosz nyelvtudását őrizte magában mint legszentebb titkát. Még arra is rákényszerítette magát, hogy németül gondolkozzék, nehogy álmában elárulja magát, akár egyetlen orosz szót is kiejtsen.

Amint von Dirksen dolgozószobáját rótta, újra eszébe jutott

egy érdekes eset. Vagy két esztendővel ezelőtt találkozott egy emberrel, aki úgy mutatkozott be, mint Canaris tengernagy munkatársa a katonai felderítéstől. Sokáig kapacitálta Sorgét, hogy működjön együtt az Abwehrrel, kapcsolja össze a tudósítói munkát a felderítéssel. Sorge nem vállalta, s azzal bújt ki, hogy aligha lehetne hasznára az Abwehrnek. A tengernagy megbízottja nem tágított: gondolkozzon még az ajánlaton Sorge úr, a szükséges tudnivalókra megtanítják, ellátják tanáccsal... Jóllehet Sorge továbbra is makacsul elzárkózott, az ügynök ezekkel a szavakkal búcsúzott: „Ne mondjon még »nem«-et, Sorge úr. Intézkedni fogunk, hogy megteremtsék ön számára a kedvező feltételeket..." Később Ott is szóba hozta ezt, tehát az Abwehr megküldte Tokióba a megígért ajánlásokat... Magára maradva Sorge jókat nevetett, amikor eszébe jutott ez a história.

Már későre járt, amikor Sorge búcsút vett von Dirksentől, és távozott a követségről.

Néhány hét múlva von Dirksen német nagykövet részletes jelentést küldött Berlinbe, s ebben nyomatékosan azt ajánlotta, hogy hívják vissza Kínából a német katonai tanácsadókat. Ezt írta:

„A kínai hadsereg veresége esetén a Falkenhausen vezetése alatt álló katonai tanácsadóinknak részt kell vállalniuk a felelősségből...

Feltehető, hogy ha a német katonai tanácsadókat visszahívjuk Kínából, haladéktalanul oroszok lépnek a helyükbe. Mindemellett lehetetlen, hogy a német hadsereg képviselői szorosan együttműködjenek a Vörös Hadsereg képviselőivel és a bolsevik Oroszországgal...

Fenti okokból, Ott katonai attasé úrral egyetértésben, a még Kínában levő összes német tanácsadó haladéktalan visszahívása mellett foglalok állást. Ami pedig Észak-Kínát illeti, hosszú időre a japánok ellenőrzése alatt marad, s nekünk itt aktivizálnunk kell a német cégek gazdasági tevékenységét."

A német tanácsadók Kínából való visszahívásáért vívott láthatatlan küzdelemben Sorge győzött. Von Dirksen nagykövet álmában sem gondolta volna, hogy jelentését tulajdonképpen egy szovjet felderítő sugallta. Akkor, amikor a nagykövet Berlinbe küldendő táviratát sifrírozták, Sorge már nem volt Tokióban, belevetette magát az észak-kínai hadi események sűrűjébe...

TAVASSZAL VIRÁGZIK A REKETTYE

Nem volt itt semmi... csak az ég, a tenger meg a part, teleszórva sima mészkőlapocskákkal, amelyek vakító fehérségükkel bántották a szemet.

A domboldalon egy villa állt, körbefutó üvegverandával, amely úgy festett, mint valami melegház. A parttól az épületet sűrű bozótos választotta el. Aki nem ismerte a kanyargó ösvényt, nemigen juthatott le a partra a krisztustövis-cserjék között, amelyeknek tüskéi tépték az ember ruháját, marták kezét-lábát.

S mindezt kora reggeltől késő estig rekkenő, zsongó-bongó csend borította...

Ameddig a szem ellát, sehol egy lélek ezen a vad tájon. Irina élvezte a magányt.

Lapos-foknak nevezték ezt a helyet. Messze belenyúlik a tengerbe, s olyan, mint valami nagy kőtábla, amelynek egyik vége a kék víz alá merül. Mintha Mózes felejtette volna itt, mégsem vésve rá az örök parancsolatokat az emberiség számára... A széles öböl túlsó partján a déli város látszott kőkorlátos parti sétányaival, strandjaival, nyüzsgő forgatagával, mint valami zsibvásár.

Irina már az első napon, amikor a serényen zakatoló motoroson átkelt az öblön, és Sura néni, aki mar türelmetlenül várta, elmesélte az összes családi újságokat, elindult a Laposfok csücskében álló sziklához. Messziről olyannak látszott ez a szikla, mint egy halászladik vitorlája. Szinte érthetetlen, hogyan került a lapos félsziget csücskére ez a vitorlaszerű szikla. Irina sokáig bolyongott a krisztustövises bozótosban, míg végre megtalálta az ösvényt, amely a Vitorlához vezetett, s elébe tárult a végeláthatatlan, lenyűgöző, zöldeskék víztükör. Irina most látta életében először a déli tengert.

A vitorla-sziklán sárga rekettye virított, hajszálra olyan

színű, mint Irina könnyű nyári ruhája. A sziklát patkószerűen egy kis partrész ölelte át, furcsa játéköblöcskét képezve. A lapos kövek mellett heverő fakó szürkés kavics olyan volt, mintha beporozódott volna. Ám mihelyt a partot mosó hullámok elérték, nyomban kifényesedett. Körös-körül pedig minden — a szikla, a part, a kék tenger — sziporkázott a perzselő napon. Forróságot lehelt a föld, a kiégett fű, a vakító kő, a sötétzöld krisztustövis.

Irina sokáig ücsörgött a meleg kövön; átfogta a két lábát, állát a térdére fektette, s elbűvölve nézte a tenger kékségét. Aztán levetette a ruháját, s szinte szégyellve mezítelenségét a számára szokatlan térség előtt, óvatosan belépett a vízbe. Lába csúszkált a hullámoktól simára csiszolódott köveken, s ő széttárt karral egyensúlyozott, aztán belemerült a vízbe, és úszkált a part mentén — könnyedén, szabadon . . .

Ettől fogva Irina minden reggel kijött ide, a fok csúcsán álló sziklához, gyékényt terített a kavicsra, ráfeküdt, és sütkérezett a napon. Ha már elviselhetetlen lett a meleg, belevetette magát a tenger hűs habjaiba, lubickolt a vízben, aztán a szikla árnyékába feküdt, és olvasott, gondolkodott, élvezte a szokatlan tétlenséget.

Alig két héttel ezelőtt, amikor teljesen elcsigázta már az állandó éjszakázás, a sok vizsga, a diplomamunka, szinte elérhetetlen álomnak tűnt, hogy egyszer egy órácskával tovább aludjon, akár csak fél napot is a strandon töltsön. S lám, most kész epidemiológus orvos, és megvan a munkahelye is. Szinte hihetetlen!

Délben, amikor az öböl túlsó partján, az üdülőben megszólalt a gong, a gyékényt a rekettyebokrok közé rejtette, és hazament ebédelni. Sura néni minden reggel, mielőtt munkába ment volna, megfőzte az ebédet az udvar közepén álló szabad tűzhelyen, amely Stephenson mozdonyára emlékeztetett. Irina felhozta a lábasokat a hűvös pincéből, spirituszfőzőn megmelegítette az ételt, komótosan megebédelt, elmosta az edényt, aztán szunyókált egyet a verandán, s amikor a hőség alábbhagyott, újra kiment a sziklához.

Ám egy hét múlva már valami unalomfélét érzett. Hiányoztak neki az emberek, hiányzott a megszokott elfoglaltság. „Úgy látszik, már kipihentem a fáradtságomat", gondolta magában. Sura néni pedig egyre biztatta:

— Te meg, lányom, miért ülsz itt örökké egyedül, mint

valami apáca a kolostorban... Elmehetnél az üdülőbe táncolni vagy moziba.

Irina azzal hárította el, hogy nincs kivel.

— Nincs kivel?! Itt a mi Sztyepanunk, talán nem megfelelő gavallér?!

Sztyepan, Sura néni szomszédjának a fia, tavasszal végezte el a középiskolát, és örökké búvta a könyveket, készült az egyetemre. Szégyenlősen beleegyezett, hogy elkísérii Irinát. Szombaton Irina felvette lilavirágos ünneplő ruháját, amelyet kicsit szűknek érzett, meg a fehér körömcipőjét.

Sura néni elégedetten nézett végig unokahúgán:

— Ez mindjárt más. Úgy szoktál már járni, mint valami halászlány...

Sztyepan azt ajánlotta, hogy a parton menjenek végig a kikötőig. Szégyellt megjelenni az utcán a csinos idegen lánynyal. De különösen attól félt, hogy Irina észreveszi zavarát. Ez már önmagában véve is mulattatta Irinát. Pajkosan karon fogta Sztyepant, és egész úton tréfálkozott, nevetgélt, a szemébe nézett, szórakozott félszegségén, aztán kifaggatta terveiről, ábrándjairól, a csillagokról, amelyeket tanulmányozni kíván.

Sztyepan jól táncolt, s a parketten magabiztosabban is mozgott, vidámabb lett. Aztán Irinát felkérte az egyik üdülő, egy napbarnította magas legény, a Szovjetunió Hőse kitüntetéssel kihajtott gallérú fehér ingén. Nadrágja paszpoljából ítélve katona volt, talán repülő — Irina nem igazodott el a különböző színű paszpolok, parolik, váll-lapok között. A fiú könnyedén, szépen táncolt, s Irina élvezte, ahogy partnere vezette a vidám muzsika ritmusára. Kiderült, hogy csakugyan repülő. Vagyim a neve, a mellén fityegő aranycsillagot illetően viszont kitérő választ adott — különböző dolgokért kapta...

A következő táncot Irina Sztyepannal járta, aztán újra Vagyim kérte fel. Irina észrevette hogy Vagyim egész este nem tágít mellőlük. Amikor vége lett a táncnak, Vagyim lekísérte őket a kikötőbe. Az újdonsült ismerősök, Irina és Vagyim, egész úton beszélgettek, Sztyepan pedig morcosan ment mellettük, meg sem nyikkant.

Sokáig álldogáltak a hajóhídnál, várták az utolsó motorost. A lábuknál csobogott a tintafekete víz, amely a sötétben egészen sűrűnek látszott. Vagyim arról faggatta Irinát, hogy hol lakik. A lány válaszképpen az öböl túlsó partja felé intett. Arra a kérdésre pedig, hogy mikor találkozhatnának újra,

csak annyit felelt, hogy Sztyepannal esetleg átjön majd még táncolni vagy moziba ...

Kikötött a motoros; Vagyim sokáig fogta Irina kezét:

— Mikor?

— Nem tudom ... — Sztyepan vállára támaszkodva, Irina eltűnt a motoros ponyvateteje alatt. A hajó elindult.

— A viszontlátásra! — kiáltotta váratlanul Irina, s haragudott is ezért magára: még azt képzeli majd a fiú, hogy levette a lábáról azzal az aranycsillagjával! ... De azért örült a szíve. Milyen jól tette, hogy átment az üdülőbe.

Sztyepan igazán mulatságos volt morcos hallgatásával. Irina többször is megkérdezte, mi hangolta le ennyire. Már csaknem hazaértek, amikor végre kibökte:

— Mit magyarázkodjak ... Ha én a Szovjetunió Hőse volnék ...

Aranyos, kedves kisfiú! Féltékeny Vagyimra. Irina felkacagott:

— De azért átmegyünk még az üdülőbe, ugye, Sztyepan?

— Nem megyek ... A vizsgára kell készülnöm ...

Ki gondolta volna azon a csillagos, bársonyos déli éjszakán, hogy titokzatos, új világok felfedezéséről ábrándozó partnerének, aki jóformán még gyerek, egészen más sorsot szánt az élet — kegyetlent és elkerülhetetlent ... Ám most a sötét égbolton különös fénnyel szikráztak fölöttük a csillagok. Kiválaszthatod magadnak akármelyiket!

S Irina ismét ott ült egyedül a sziklás Vitorlánál, amelyet sárgán virító rekettye nőtt be. Ám most Vagyimra gondolt. Próbálta maga elé képzelni. Szürke szem ... Sűrű szemöldök ... Széles áll, mély árokkal a közepén ... Arcán gödröcskék, amikor nevet ... „Egy hős gödröcskékkel! ... Vajon hány éves lehet? ... S hogy lett máris a Szovjetunió Hőse? Talán egyike volt azoknak, akik az örök jég birodalmából kimentették a »Cseljuszkin« legénységét? De miért jár folyton rajta az eszem? ... Csak nem szerettem bele első látásra! ... "

Ismét eltelt néhány nap. Egyik reggel Irina a szokásosnál valamivel később ment le a partra. Amint kiért a bozótosból, zavartan megtorpant: a szikla tövében ott ült Vagyim. Irina gyorsan összefogta és begombolta hanyagul magára vetett végiggombos sárga ruháját.

— Mégis megtaláltam! — kiáltotta diadalmasan Vagyim. — Három napig jártam a környéket.

— Hogy akadt rám?

— Az információ az intuíció anyja — nevetett Vagyim. — Maga mondta, hogy úgy él, mint Robinson, egy szikla alatt, amely vitorlára hasonlít. Nos, megtaláltam ezt a sziklát. Engedje meg, hogy a Péntekje legyek.

Zavarán bosszankodva, Irina csípősen azt kérdezte:

— És sok péntekje van a hetének?

— Miért bánik így velem?!... Nagyon szerettem volna viszontlátni.

— Hát a Csillagja hol maradt? — csipkelődött tovább Irina. — A tengerben nem tündököl vele?!

— Nincs mire kitűzni — válaszolt kissé elkomorodva Vagyim. — Úgy látom, maga nagyon tüskés...

„Miért is beszélek így vele?" — bosszankodott Irina, látva Vagyim elszontyolodott arcát.

— Ez meg mi? — mutatott a fiú vállára, ahol mély sebhely látszott.

— Valamivel csak kell itt is tündökölnöm...

— No, igazán...

— Madridnál szereztem, Spanyolországban...

Lehevertek napozni, s Vagyim elmondta, hogy önkéntes volt, de nem sokáig harcolhatott, alig néhány hónapig. Megsebesült, amikor a lelőtt gépből ejtőernyővel kiugrott. Kórházban feküdt Alicantéban. Csodálatos kis város ez datolyapálmás tengerparti parkjával... A sebe olyan súlyos volt, hogy hazaszállították. Most már rendbe jött, s hamarosan visszatér egységéhez...

Aztán egyszerre csak pajkosan hunyorogva Irinára pillantott:

— Hogy sikerült ugyanolyan színű ruhát találnia, mint ez a rekettye?!...

Irina a rekettyére nézett, majd a saját ruhájára:

— Csakugyan! Észre sem vettem!...

— Sok mindent nem vesz még észre... — Nem állta meg, hogy ne utánozza a lány szibériai hanghordozását.

A túlsó parton megszólalt a gong. Már dél volna?! Vagyim úszva visszatért az üdülőbe.

Este a kikötőben várta Irinát. Sokáig sétáltak a parton, reggel pedig Vagyim újra odaúszott a Vitorlához...

Hogy rohant most az idő! Délig napozgattak a parton a sárga rekettye és a felirat nélkül maradt kőtáblák között,

esténként pedig sétálgattak az öböl túlsó partján. Így ment ez két héten át. Irina édes mámorban élt, valami ismeretlen, boldog érzés lett úrrá rajta. De amikor Vagyim először átölelte a vállát, ki tudja, miért, lerázta a kezét.

— Jól van, no! — mosolyodott el zavartan Vagyim. S hogy leplezze félszegségét, otrombán odavetette: — Nemhiába mondják, hogy Szibériában a virágoknak nincs illatuk, a nőkből meg hiányzik a tűz... Te is csak szibériai vagy.

— Ne beszélj így, kérlek! Utálom a banalitást.

Felállt a gyékényről, és bement a vízbe. Ez a napja már el volt rontva.

Másnap reggelre meg is feledkeztek szóváltásukról. Vagyim Spanyolországról mesélt, társairól, Irina meg Szibériáról, mongóliai útjáról, csevegtek a tengerről és miegymásról. Irina, régi emlékeit felidézve, beszélt Okszanáról, Kondratovról, Röhrich festőművészről és közösségéről, arról, hogy miként végződött Okszana szerelme.

— Merre van most Okszana? — kérdezte Vagyim.

— Fogalmam sincs. Hirtelen eltűnt. Csupán egy érthetetlen üzenetet hagyott hátra nekem: „A legszörnyűbb, amikor az emberből kiölik az érzést. Most már tudom, mit kell tennem, Röhrich segít majd rajtam..." Lehet, hogy elindult a Himalájába.

— S a férfi... az a Kondratov?

— Többé nem láttam.

Ismét megszólalt a gong az öböl túlsó partján. Búcsúzóul Vagyim tréfásan így szólt:

— Te is amolyan sárga veszedelem vagy, meg ez a reketye...

— Újra kezded! — ráncolta össze a homlokát Irina, de aztán felkacagott. — De hiszen azt mondtad, hogy nem félsz a veszélytől...

Közeledett az elutazás ideje, s mind lehangoltabbak lettek. Vagyimnak néhány nappal tovább kellett a gyógyüdülőben maradnia. Irina utazott el elsőnek. Vagyim is vele akart menni, de Irina ragaszkodott ahhoz, hogy végigcsinálja a kúrát. Majd megvárja Moszkvában, ír neki poste restante.

Este a parkban sétáltak. A fák sűrű lombján alig szűrődött át a lámpák fakózöld fénye.

— Szeretném ezt neked adni emlékbe. Nézd csak. — Vagyim egy spanyol jelvényt mutatott. Felemelt bronzököl ezzel

a felirattal: „No pasaran!" — Nem törnek át! — De hadd tűzzem ki én.

Odatűzte a jelvényt Irina ruhájára, aztán hirtelen magához ránẗotta, és ügyetlenül megcsókolta. Irina kitépte magát a karjai közül, s vissza sem nézve, sietve elindult a kikötő felé. Vagyim utána ment, és zavartan egyre csak azt hajtogatta:

— Na, Irina ... Irina, ne bolondozz ... Irina, állj már meg! Mindent megmagyarázok ...

Irina megállt, Vagyim felé fordult. Szeme tele volt könnyel.

— Ne kísérj el. Nem akarom ... És holnap se kísérj ki. Érted?! — Szinte futott le a kikötőbe, felugrott a már induló motorosra.

A vonat reggel indult. Irina mindenkit lebeszélt arról, hogy kikísérjék. Csak Sztyepan segített levinni a bőröndjét a kikötőig. A vasúti kocsi ablakánál állva már bánta, hogy ilyen szigorú volt Vagyimhoz. A vonat éppen indult, amikor az állomás melletti kis parkban feltűnt Vagyim, és a nyakát nyújtogatva kereste őt. Irina intett neki, mire Vagyim elmosolyodott, magasan a feje fölé emelte összekulcsolt két kezét. Mindez egy pillanat alatt játszódott le, a vonat felgyorsult, s Vagyimot eltakarta az újságosbódé.

A vonat verőfényes reggelen érkezett Moszkvába. A délvidéki fülledtség után Irina élvezettel szívta magába a hűvös, friss levegőt. Pompás hangulatban lépett ki a korai órában még néptelen térre, villamosra ült, majd a Krasznije Vorotánál leszállt, s gyalog folytatta útját az Oruzsejnaja utcáig, ahol mostohaapja rokonai laktak. Ott akart megszállni néhány napra, amíg megérkezik Vagyim.

Felment a második emeletre, becsöngetett.

Az ócska székekkel, batyukkal, kopott bőröndökkel telezsúfolt előszobában gyenge villanykörte pislákolt. Egy öregasszony nyitott ajtót, Irina mostohaapjának a nővére. Mihelyt meglátta az ajtóban a lányt, sírva fakadt:

— Jaj, micsoda csapás, Irinuska ... Pavel Makszimovics meghalt.

Köténye szélével törölgette a könnyeit.

Irina lelkében megpattant valami. Szinte elsötétült előtte a világ. Első gondolata az volt, hogy mi van most a mamával ...

Bement a szobába, letette a csomagját, s réveteg tekintettel bámult ki az ablakon, aztán az asztalhoz ült, amelyen még ott álltak a reggeli teáscsészék. Az öregasszony motyogott valamit, de Irina nemigen hallotta.

— Ne bánkódj már ennyire... Azért nem is írtuk meg mindjárt... Sokáig maradsz nálunk? — A hang mintha valahonnan messziről jönne.

— Nem, nem, még ma utazom. Ha lehet, repülőgéppel. Mama egyedül van...

— Igazad van, nehéz lehet neki...

Irina le sem vetkőzött, kölcsönkért pénzt, mert repülőgépre az övéből már nem futotta, és kiment a repülőtérre.

Otthon nyomasztó csend fogadta. Anyja bátran viselkedett, de ki tudja, miért, csak suttogva beszélt.

— Látod, lányom, milyen a sors... Mi lesz most velünk?...

— Ne aggódj, mama, majd csak megleszünk — Most minden gond Irinára szakadt.

Vagyimnak nem írt mindjárt, s késve elküldött levele néhány hét múlva visszaérkezett. A borítékra ráütötték a bélyegzőt: „A címzett nem jelentkezett." Újabb levelet írt, de az is ugyanígy jött vissza. Vagyimnak nyoma veszett.

Vagyim megállapodásuk szerint néhány nap múlva érkezett Moszkvába, s első útja a postára vezetett. Már előre örült Irina levelének. A kis ablakhoz lépett, elővette az igazolványát.

— Poste restante Gubanov névre!

A postáslány, akár a pénztárosnők a pénzt, villámgyorsan végiglapozta a borítékokat.

— Nincs semmi.

Vagyim nem hitte el, újra kérdezte. A lány kissé unottan megismételte:

— Mondtam már, hogy nincs semmi... Kérem a következőt!

Otthon is érdeklődött:

— Mama, nem hívott fel senki?

— Senki.

— És levél sem jött?

Nem volt sem telefon, sem levél. Múltak a napok, a hetek, s egyre csak azon gyötrődött, mi történhetett Irinával. A legkomorabb gondolatai támadtak, de ezeket igyekezett elhessegetni. Bosszantotta saját málésága. Miért is nem kérte el a

címét! Csak annyit tudott, hogy Irina melyik városban lakik. Írt oda poste restante, de ő is visszakapta a levelét: „A címzett nem jelentkezett." Azon töprengett, hogy oda kellene utazni, s el is utazott volna, ha váratlanul be nem hívják a törzshöz.

Az ezredes, aki Vagyim spanyolországi útját intézte, régi ismerősként fogadta:

— Nos, hogy van, Gubanov elvtárs, meggyógyult?

— Úgy látszik.

— Jól pihent?

— Köszönöm, jól.

Az ezredes, persze, tudta, hogy Gubanov százados meggyógyult, hiszen az asztalán tornyosuló akkurátus zöld dossziék egyikében a személyi iratok között ott feküdt az orvosi zárójelentés. A ezredes elővette, s hangosan újra elolvasta:

— „Sebesülés után gyógyultan távozott. Repülőszolgálatra alkalmas."

Az ezredes Vagyimra emelte a szemét:

— Ezek szerint minden rendben van, százados elvtárs.

— Minden bizonnyal.

Az ezredes hímezett-hámozott, tintatartójával babrálgatott, igazgatta a mappákat.

— Mondja, Gubanov elvtárs, mit szólna egy újabb harci feladathoz? De csak ha önként vállalja! Gondolkozzék rajta!...

— Ha kell, készen állok... Ismét Spanyolország?

— Nem tudom — tért ki az egyenes válasz elől az ezredes. — A megbízatás titkos. És hátha nem vállalja... Minek beszéljünk róla előre. — Az ezredes ravaszkásan mosolygott. — Nem sürgetjük, gondolja meg.

— Már megmondtam: vállalom.

— Nem is vártam más választ... Remek!... Egy hét múlva behívjuk. Persze, beszélgetésünkről senkinek egy szót sem.

A folyosón egy régi barátjával futott össze, akivel együtt tanult a kacsinszki repülőiskolán. Barátja is az ezredesre várt.

— Téged is berendeltek? — kérdezte. — Minek?

— Semmi különös, az adatokat egészítik ki. Új rovatot vezettek be a szolgálati lapon: járt-e külföldön — ütötte el tréfával a dolgot Vagyim.

Egy hét... Egy hét alatt nem járhatja meg a tervezett utat. Nem sikerül megtudni, mi lett Irinával...

A kitűzött napon a repülők a légierők törzsénél gyülekeztek, onnan autóbuszon egy Moszkva környéki egykori grófi birtokra vitték őket. A birtokon csupán a régi kastély maradt meg oszlopaival, boltíves ablakaival és lépcsőtornácával. Körülötte csupa új épület állt, előadótermekkel, lakóhelyiségekkel, tiszti klubbal. A repülőknek előadásokat tartottak a távol-keleti hadszíntérről, az ázsiai országok gazdasági helyzetéről, a politikai erők megoszlásáról. Csak itt, a régi kastélyban tudták meg, hogy Kínába mennek, s hogy a Kuomintang-hadsereg oldalán kell majd harcolniuk. Erre a hírre savanyú képet vágtak. Valaki megjegyezte: „Ezek szerint Csang Kaj-sek vendégei leszünk . . ."

Közvetlenül az előtt az előadás előtt tudták meg, hogy Kínába mennek, amelyet a vezérkar külügyi osztályának egyik tisztje tartott. Kitűnően ismerte a témát, szabadon beszélt, jóformán bele sem nézett az előtte fekvő jegyzetekbe. Meghallotta a fenti megjegyzést.

— Úgy látszik, elvtársak, önök nincsenek mind tisztában azzal, hogy miért is kell Csang Kaj-sekhez vendégségbe menniük. Beszéljünk nyíltan. Az önök helyében nyilván nekem is aggályaim támadnának Csang Kaj-seket illetően. Hogy is van ez: Csang Kaj-sek elárulta a kínai népet, elárulta Szun Jat-szen eszméit, mi pedig azért megyünk, hogy őt segítsük? Jogos a kérdés, s erre világos választ kell adni.

Igen, tudjuk ki ez a Csang Kaj-sek generalisszimusz. Jól ismerjük feleségét, Szung Mej-linget is, ezt az extravagáns hölgyet, aki férje minden dolgába beavatkozik, még az államügyekbe és a merőben katonai kérdésekbe is.

A megvesztegethetőség és a hitszegés mindennapos jelenség e sokat szenvedett ország tábornokainál, de önöknek ismerniük kell az utóbbi években Kínában kialakult politikai helyzetet is.

Önök úgy ismerik Csang Kaj-seket, mint a kínai Vörös Hadsereg ellen, a tanácshatalom kiterjedt körzetei ellen folytatott antikommunista hadjáratok sorozatának a szervezőjét. Ám ez a dolognak csupán az egyik oldala. A néptömegek nyomásának engedve, attól tartva, hogy Kínát leigázzák a tokiói militaristák, Csang Kaj-sek kénytelen volt beszüntetni a polgárháborút, szövetségre lépni a kommunistákkal, és felvenni a harcot a japán agresszió ellen. Ez annak tudható be, hogy Mandzsúria megszállása után Kínában, minden néprétegben, még

Csang Kaj-sek legközelebbi környezetében is, nagyarányú japánellenes mozgalom bontakozott ki. Csang Kaj-sektől azt követelték, hogy álljon a megszállók elleni harc élére, s ezt elsősorban a kommunisták követelték tőle, akiket a nép támogat. A dolog odáig fajult, hogy alig egy évvel ezelőtt Hszianban, ahol a generalisszimus csapatszemlét akart tartani, a nemzet megmentésére alakult japánellenes szervezet tagjai elrabolták. Szabadon bocsátják Csang Kaj-seket — közölték feltételeiket —, ha szavát adja, hogy beszünteti a harcot a népi hadsereg ellen, és felszabadító háborút indít a japánok ellen. Csang Kaj-sek elfogadta ezt a feltételt, s így kiszabadult rövid fogságából.

Azt, persze, senki sem tudhatja, hogy Csang Kaj-sek meddig marad majd hű adott szavához, milyen politikát folytat majd, de önök nem azért mennek Kínába, hogy politikával foglalkozzanak, hanem azért, hogy harcoljanak. A kínai néppel szemben teljesítenünk kell internacionalista kötelességünket, s ez egyezik a szovjet állam érdekeivel is. Megbízható forrásokból tudjuk, hogy a japánok következő lépése, ha Kínában győznek, országunk megtámadása lesz. Azt nem mondhatom meg, hogy honnan kaptuk az információt, de higgyék el, hogy informátorunk teljesen megbízható és jól tájékozott a japán kormány legtitkosabb terveiről.

A japán agresszió további útjait ismerjük, s a Kínába menő szovjet önkénteseknek az lesz a feladatuk, hogy segítsék a kínai népet igazságos harcában, és ezzel elhárítsák a távol-keleti határaink elleni támadás veszélyét.

A vezérkar külügyi osztályának tisztje szünetet tartott, majd előadása második részében áttekintést nyújtott a kínai háborúról. Az önkéntes repülőket lenyűgözte kitűnő helyzetismeretével. Úgy beszélt, mintha szabad betekintése volna a japán vezérkar irataiba.

Egyébként bizonyos fokig ez így is volt: a rendelkezésére álló információk a Tokióban működő „Ramsay-csoporttól" érkeztek Moszkvába.

Kínában pedig máris működtek önkéntes repülők és katonai tanácsadók, akik a Kuomintang-hadsereghez érkeztek. A repülőknek az a nagy csoportja, amelyhez Vagyim Gubanov is tartozott, akkor érkezett Hankouba, amikor javában folyt az ütközet a japán hódítókkal.

A Lukoucsiao-híd Kína egyik legköltőibb hídja. Ha hinni lehet a legendáknak, hajdan itt haladt át az egyetlen út a Mennyei Birodalom fővárosába. Messziről jött utasok, bármilyen fáradtak voltak is, útjuk utolsó napján jóval virradat előtt keltek, hogy megcsodálják a holdfényben tündöklő Lukoucsiao-hidat.

Dr. Sorge a japán felderítés ezredesével együtt szintén elment Van Pingba, hogy gyönyörködjön benne. „A hajnali holdfényben tündöklő Lukoucsiao-híd" – a Csing-dinasztia egyik császárának ezek a szavai álltak fehér kőbe vésve a hídon.

Most, több száz év múltán a Lukoucsiao-híd másról is nevezetes lett: itt kezdődött a nagy háború. A hadszíntér már eltolódott messze délre, a napokban a japán csapatok elfoglalták Nankingot, s a híd a távoli hadtápterületen maradt, de itt kezdődött a háború . . .

Hiroshi ezredes, a természeti szépségek lelkes csodálója, aki egyben buzgó hadfi, egész úton azzal kérkedett, hogy a japán csapatok Kínában háromszor olyan gyorsan nyomulnak előre, mint a század elején az Oroszország elleni háborúban. Szilárd meggyőződése, hogy a hadjárat hamarosan véget ér, s a japánok égisze alatt megkezdődik „Ázsia felvirágzásának" ére.

Hiroshi nemrég repült át Nankingból a hadtápterületi várossá lett Pekingbe, egy tiszti társaságban ismerkedett meg Sorgéval, és nagyra becsülte új ismerősét. Az egész úgy kezdődött, hogy japán tisztek, akik még Tokióból ismerték Sorgét, meghívták egy étterembe, hogy megünnepeljék Pekingbe érkezését. Az étterem egy szálló alagsorában volt, s kizárólag kínai nemzeti ételeket szolgáltak fel. Volt itt minden: omlós, fekete kacsatojás, amelyet több hétig tartottak a földben és

mészben; különleges, napon szikkasztott „decemberi" kacsa; „tigrisbőrű" zsíros malacpecsenye, vastagon behintve nádcukorral; az ember száját csípő méregerős, apró zöldpaprika; az elmaradhatatlan főtt bambuszhajtások; „krizantémleves", amelyről kitűnik, hogy apróra vágott kígyóhúsból főzik, s más olyan ételek, amelyektől Richard rég elszokott már, de azért lépést tartott a társasággal, látható étvággyal evett mindenből, ügyesen kezelve a pálcikákat. Gabonapálinka ízű maotait és ginzseng-gyökérből főzött likőrt ittak.

Az asztalfőn ülő vezérkari tiszt buzgón töltögette az italt. Sorge is együtt ivott a többiekkel, de mégis józanabb maradt, mint ők. Az asztal közepén rézüstben leves főtt, amelybe az imént rakták be a nyers káposztát. Sorge mókázva magára vállalta a szakács szerepét. Miközben a födőt emelgette, észrevétlenül a spirituszfőző serpenyőjébe löttyintette poharából a maotait, amely kék lánggal égett. Előre látva, hogy óhatatlanul felönt majd a garatra, Richard még vacsora előtt felhörpintett valami kijózanító vackot, amely árt ugyan a szívnek, de megőrzi az agy frisseségét. Ittak a két ország — Japán és Németország — szövetségére és kölcsönös megértésére, a japán fegyverek sikerére. Újra meg újra azt kiáltották: „kanpai!" — fenékig! —, s a pohárban maradt csöppeket a tűzbe löttyintették.

A japán fegyverek Kínában nemcsak győzelmeket arattak, hanem kudarcokat is szenvedtek. A kínai csapatok egyszerre csak szívósan ellenálltak. Az asztalfőn ülő tiszt azt fejtegette, hogy szerinte főképpen a Népi Forradalmi Hadsereg csapatai tanúsítanak ellenállást, s hogy ezt a hadsereget a kínai Vörös Hadseregből alakították, amely nemrég még harcban állt a kuomintangista egységekkel. Hiroshi ezredes hozzáfűzte, hogy a japán csapatokkal szemben álló erők közül ez a legerősebb ellenség.

Sorge már tudta, hogy egy hónappal ezelőtt a kínaiak szétvertek egy dandárt, amely Itagaki tábornok hadosztályához tartozott. A japánok több mint háromezer embert vesztettek. Azt beszélték, hogy ebben az ütközetben vettek részt először a szovjet önkéntes repülők.

Doihara tábornoknak sikerült elérnie, hogy Észak-Kínában létrehozták a Kínai Köztársaság ideiglenes kormányát, amely japánbarát kínaiakból állt. Konoye kormányának csak az új, ideiglenes kormánnyal lesz dolga. A vezérkari tiszt ezzel kap-

csolatban kijelentette: „Most mi, katonák vesszük kezünkbe a diplomáciai tárgyalásokat . . ."

Az asztal körül ülők mind optimisták voltak. A beszélgetés hol élénkült, hol meg lanyhult, és egyre összefüggéstelenebbé vált. Hiroshi ezredes már szunyókált, Sorge felkísérte a szobájába. Utána visszatért az étterembe, de a tiszti mulatozás már vége felé járt.

Reggel a kissé másnapos és sápadt Hiroshi átszólt telefonon Sorge szobájába, hívta, hogy reggelizzenek együtt. Elárasztotta bókokkal, valamiért hálálkodott neki, s felajánlotta, hogy repülőgépén leviszi Nankingba, így kényelmesebb és gyorsabb. Még aznap odaérhetnek.

Sorge elfogadta az ajánlatot, de hozzáfűzte, hogy szeretné még megtekinteni a Lukoucsiao-hidat, annyit hallott már erről a világcsodáról. Hiroshi vállalta, hogy elkíséri, jól ismeri ezt a helyet. Holdfényben valóban csodálatos!

A párás pekingi reggelben vörös, izzó korongként emelkedett a nap a pagoda fölé. A sűrű ködfátylon át akár felkelő holdnak is nézhette az ember. Sorge a napot Show amerikai újságíróval töltötte, akit még abból az időből ismert, amikor Kínában dolgozott. Megtekintették az Ég Templomát, ezt a sejtelmes fényben úszó kékes-lilás építményt. Megcsodálták az eső és az ég áldozati oltárát, ott álltak a pompás kupola alatt, ahol a suttogva kiejtett szó is mennydörögve visszhangzik. A kínai császárok itt szóltak az égből.

Sorge délután dolgai végeztével újra találkozott Hiroshival. Megtekintették a császárok Nyári Palotáját, és Sorgét teljesen rabul ejtette ez a mesevilág: a mandarinok lakhelye, a parton álló márványhajó, a bájos kerti lugasok, a csipkés hidak, balusztrádok . . . Sorgéban felébredt az orientalista műértő.

Hiroshi otthonosan mozgott, bár maga is először járt itt. Keresett valamit, s végül megtalálta: Ce Hszi, az utolsó kínai császárnő arcképe volt ez. A portréról egy kék ruhás, idősebb hölgy nézett le haragos, szúrós szemmel. Nem volt ez művészeti érték, Hiroshit is egészen másért érdekelte.

— Azt hiszem — mondta —, odaajándékozzuk ezt a portrét Pu Jinak annak emlékére, hogy győztünk és felszabadítottuk a fővárost, amelyben őseinek dinasztiája uralkodott.

Sorge elolvasta a kép aláírását: Hua Ha-sipo. Eszébe jutott, hogy ezt az álnevet használta Hupert Voice amerikai udvari festőművésznő. Ez még akkor volt, amikor az amerikaiak kö-

rüludvarolták a császári személyeket, hogy befolyást szerezzenek Kínában.

A Lukoucsiao-hídhoz éjjel mentek ki, hajnal előtt, hogy aztán onnan egyenesen a repülőtérre hajtsanak.

A kocsit Van Ping városkapujánál hagyták, és gyalog indultak el a néptelen utcán a holdfényben úszó fanzák mentén. Amint elhagyták a térdelő kőelefántokat meg az oszlopot a császári felirattal, káprázatos látvány tárult elébük. Az alacsony, kavicsos partok között hömpölygő sötét folyó ezüstösen csillogott. Keleten derengeni kezdett az ég alja, fejük felett pedig hatalmas gyöngyként fénylett a hold. A fehér híd a szürkészöld oroszlánok sorával ebben a sejtelmes megvilágításban olyan volt, mintha a levegőben úszna . . .

A holdfényben sziporkázó hátú oroszlánok közelebbről nézve mind különbözők voltak, az egyik vad, a másik jóllakott, a harmadik lusta, a negyedik álmos . . . Százhegyven oroszlán, s nincs köztük két teljesen egyforma.

Lassan, nesztelenül lépkedtek, mintha attól tartottak volna, hogy megzavarják az éjszaka lenyűgöző szépségét. A híd közepén kínaiak álltak, és gyönyörködtek a holdvilágban. Mozdulatlanul álltak, mintha templomban imádkoznának, de amint észrevették a japán tisztet, a partra siettek, és eltűntek a földhöz lapuló fanzák sötét árnyai között.

Sorgét teljesen megbabonázta az éj költészete.

A mesevilág varázsából Hiroshi szavai ragadták ki:

— Nem tudom megérteni, miért félnek ennyire a japánoktól — intett fejével a távozó kínaiak felé.

— Bizonyára azért, mert megszállóknak tekintik önöket.

— De hiszen mi fényt hozunk nekik, akárcsak ez a hold, kultúrát hozunk nekik. Azt akarjuk, hogy Ázsia csak az ázsiaiaké legyen.

A repülőgépen Hiroshi folytatta eszmefuttatásait arról, hogy a japánoknak milyen nemes missziójuk van a kontinensen.

— A mi országunk és az önök országa hivatott megváltoztatni a világot, az egyik Ázsiában, a másik Európában — szögezte le öntelten. — Bennünket az antikomintern paktum köt össze. Ujjongtam örömömben, amikor a szerződést aláírták. S biztosíthatom, hogy itt, Kínában is a kötelességünket teljesítjük. Hiszen főképpen a kommunista csapatok ellen harcolunk. Csang Kaj-sek óvja a maga alakulatait, a fanatikus kom-

munistákat veti be ellenünk. Ez nekünk is kapóra jön. Kína felszabadításával járványügyi funkciókat teljesítünk. Védjük a világot a kommunizmus fertőzésétől. Nankingban személyesen is meggyőződhet erről... Csang Kaj-sekkel valahogy még megegyezhetünk, de a kommunistákkal soha.

A sok zagyvaság között, amit Hiroshi összehordott, Sorge talált néhány értékes magot.

Amikor a japánok megtámadták Kínát, Csang Kaj-sek egyezményt kötött a kínai Vörös Hadsereg parancsnokságával, hogy közösen harcolnak a japánok ellen. Úgy látszott, hogy végre megszűnt a belviszály, a kuomintangista és a kommunista Kína összefogott, hogy közös erővel verje vissza a japán agressziót. Ám Hiroshi fejtegetéséből nyilvánvaló lett, hogy Csang Kaj-sek folytatja a maga politikáját. A japánokkal akarja lemészároltatni a kommunista csapatokat. A szerződés igen gyenge lábon áll.

Sorge hallgatta Hiroshi elbeszélését, s közben ki-kinézett a gép ablakán. Az út nagyobb részét már megtették. Alattuk végeláthatatlan síkság terült el. Előttük kék hegyek tűntek fel. A rizsföldek négyzet és tégla alakú parcelláit zöldbe játszó jég borította. A távolban széles folyó látszik, valószínűleg már a Jangce... Amint közelebb érnek, olyan az egész vidék, mintha vízözön árasztotta volna el. A mezőket borító vízben tükröződő fák itt már rügyeznek. A táj zöld színe itt élénkebb, inkább malachitra emlékeztet. A gép maga mögött hagyja a könnyű párába burkolózó Jangcét, repül a tavaszba.

Minél közelebb értek Nankinghoz, annál gondterheltebb lett a pilóta. Újra meg újra utasította a lövész-rádióst, hogy figyelje a légteret. A pilóta idegessége átragadt Hiroshi ezredesre is.

— A harctéren szovjet pilóták tűntek fel — jegyezte meg. — Azt mondják, önkéntesek, saját gépeikkel, saját lőszerükkel érkeztek. De honnan vennék mindezt az önkéntesek? Nem kétséges, hogy a Szovjetunió segíti Kínát...

„A mieink segítik Kínát, tehát a japán militaristáknak nem lesz könnyű a győzelem!" Sorge fegyvertársainak érezte az ismeretlen szovjet volontőröket, akik valahol itt, a közelben, hozzá hasonlóan teljesítik internacionalista kötelességüket.

Délben szálltak le Nankingban, ahol a város megszállása óta még mindig folyt a vérengzés. Az utcákon holttestek hevertek, a város különböző pontjain füstoszlopok emelkedtek,

a szovjet követség épülete lángokban állt. Mindenütt japán tisztek és katonák garázdálkodtak. Gyújtogattak, erőszakoskodtak, raboltak, kínaiakra vadásztak, keresték a civilbe öltözött katonákat, akiket nyírott hajukról és a puska törte kezükről véltek felismerni. Csakhogy a munkásoknak is kérges a kezük . . .

Az összefogdosott embereket katonai tehergépkocsikra tuszkolták, a Jangce partjára vitték, ott agyonlőtték, és a vízbe lökték őket. A tetemek lassan úsztak lefelé a folyón.

Iszonyúbbnál iszonyúbb hírek keringtek a városban.

Richard Sorge a német követségen kapott szobát, mert a szállodák nem voltak biztonságosak. A szomszédságban egy öreg orvos lakott, Altstadtnak hívták, s a Vöröskereszt elnöke volt Altstadt idegesen igazgatta a cvikkerjét, és izgatott, suttogó hangon egyre csak beszélt.

Már húsz éve él Kínában, praktizál, vezeti a német Vöröskeresztet. A városból szinte mindenki elmenekült, majdnem fél millió ember, a lakosságnak alig húsz százaléka maradt. De a japánok garázdálkodásához, a rabláshoz és a mészárláshoz ez a húsz százalék is elegendő . . . Tízezreket gyilkoltak le.

Altstadt doktor így folytatta:

— Vöröskereszt-társaságunk felfogadott kétszáz munkást, hogy temessék el a halottakat. Két hét alatt negyvenhárom ezer holttestet földeltek el. S hány ezer embert vetettek a japánok a folyóba . . . Bizonyára nem nagyon tévedek, ha azt mondom, hogy a városban és környékén kétszáz-kétszázötven ezer embert öltek meg.

Az orvos éppen előző nap volt egy szörnyű tragédia tanúja. Este elhívták egy gazdag kínaihoz, egy tekintélyes mérnökhöz, akihez baráti szálak fűzték. Néhány nappal azelőtt a leányát az utcán elfogták, és a parancsnokságra hurcolták, mint mondották, túsznak. Később megígérték, hogy nagy összegű váltságdíj ellenében szabadon engedik. Az apa odaadta a pénzt, a lányt hazaengedték. Az orvos nem tudja, mit csináltak vele, de a lány olyan, mintha megtébolyodott volna. Egy óra múlva rosszullét fogta el, és mire Altstadt doktor odaért, meghalt. Az orvos mérgezést állapított meg. A lánynak, mielőtt szabadon engedték, valamilyen injekciót adtak. Átvették a pénzt, és megmérgezték, hogy ne beszélhessen.

Az orvos szerint a csapatok főparancsnoka, Asaka herceg felelős a nankingi mészárlásért.

Sorge néhány napot töltött Nankingban. Az egyik este a városparancsnok, Amaya altábornagy fogadást adott a külföldi tudósítók tiszteletére. Sorge kissé megkésve érkezett. Szemével végigpásztázta a termet, hogy helyet keressen magának, s legnagyobb meglepetésére kit lát: Agnes Smedleyt! Richard odaült mellé, és ráfektette széles tenyerét az újságírónő kezére. Agnes összerezzent, s dühösen oldalra fordult, hogy rendre utasítsa a pimasz tolakodót. Amint megpillantotta Sorgét, csaknem felkiáltott a meglepetéstől.

— Ika!... Jaj, de jó, hogy itt van, Ika!

Már öt éve nem találkoztak, s csak nagy ritkán váltottak egy-egy levelet. S lám, Richard itt van. Agnesnek annyi emléke fűződött hozzá...

— De örülök, hogy újra látom, Ika! — súgta oda Sorgénak.

A fogadáson, amely inkább sajtókonferenciára hasonlított, felszolgálták az elmaradhatatlan teát, kis selyemkendővel letakart csészében, hogy ki ne hűljön. Volt emellett szendvics, édes meg sós sütemény, sőt szaké is. A szakét Amaya tábornok szárnysegédje hordta körül. Amaya cikornyás stílusával kissé emlékeztette Sorgét Hiroshi ezredesre:

— A császári úton haladunk... Japán, akár a csodálatos Fujiyama a hajnali derengésben felnyúlik az égbe, és megmutatja a világnak fenségességét... A Felkelő Nap Országa vagyunk...

Sorge elgondolkozott: a legfélelmetesebbek ezek a költői lelkű gyilkosok, ezek a szentimentális, romantikus szadisták, akik szép szólamokkal, lírai hasonlatokkal próbálják takargatni gaztetteiket.

Amaya, akinek a parancsnokságán működtek a legborzalmasabb kínzókamrák, most arra próbálta rávenni a sajtó munkatársait, hogy ne írjanak a nankingi kegyetlenkedésekről. Védelmébe vette a csapatok parancsnokát, Asaka herceget, elmondta, hogy a herceget bántják a sajtóba kiszivárgó barátságtalan hírek, hiszen ő remek ember, a császár leányának a férje...

Agnes szkeptikusan hallgatta Amaya tábornokot, s alig tudva visszafojtani felháborodását, megkérdezte:

— S mivel magyarázza, tábornok úr, a városban folyó tömeges öldöklést?

Amaya elmosolyodott, s elővillanó egyenetlen fogai között hangosan szívta a levegőt:

— Asszonyom, meg kell értenie, hogy a háború nem mindig úgy alakul, ahogy szeretnénk... Persze, olykor előfordul, hogy egyes katonák megszegik a fegyelmet, de minden ilyen esetben szigorú vizsgálatot indítunk... Azokról a tervszerű gaztettekről sem szabad megfeledkezni, amelyeket a civilbe öltözött kommunisták hajtanak végre a városban. Az anarchiát szító terroristákat nem mindig sikerül megkülönböztetni a békés lakosoktól. Persze, előfordulhatnak hibák is, de a sajtó képviselőinek, úgy vélem, látniuk kell a legdöntőbbet...

Amaya tábornok előhozakodott Yamato népének nemes missziójával, a Fujiyamával, az isteni rendeléssel, amely meghozza az ázsiai népeknek a boldogságot...

— Hozzám megyünk. Ma nem engedem el sehova — közölte ellentmondást nem tűrő hangon Smedley, amint kiléptek a parancsnokságról.

A volánhoz ült, begyújtotta a motort, s a kocsi simán elindult.

— Agnes, maga remekül vezet — nevetett Sorge. — Emlékszik még, Sanghajban...

— Nem is igaz, Ika! Akkor is elég tűrhetően vezettem már... Az utóbbi években viszont valóban megtanultam valamit: megérteni az eseményeket... Ez sokkal fontosabb.

Agnes is a követségen lakott, az amerikain, akkor költözött át oda, amikor a japánok bevonultak a városba. Valamennyi amerikainak felajánlották, hogy keressen menedéket a követségen.

— Ha nincs háború, nemigen szánom rá magam arra, hogy amerikai zászló alatt éljek — mosolyodott el gúnyosan Agnes. — Még mindig nézeteltéréseim vannak a hivatalos szervekkel.

Elmondta, hogy véletlenül rekedt Nankingban: néhány napra Vuhanba utazott, s közben Sanghajban kitört a harc. Már egy teljes hónapja él Nankingban.

— Most aztán annyi mindent láttam, hogy egész életemre elég lesz... Egyet-mást megmutatnék magának is. Mikor utazik tovább?

— Valószínűleg holnapután.

— Ilyen hamar... Különben is, mit méltatlankodom, az a

fő, hogy találkoztunk. Ugye, Ika? — Kezét Richard vállára tette.

Agnes Smedley az épület kétemeletes szárnyában, egy kis szobában lakott, amelynek egyetlen ablaka a követség udvarára nyílott.

— Megkínálni nem tudom semmivel — mentegetőzött Agnes, amint a szobába léptek. — Egy kicsit elbeszélgetünk, aztán lemegyünk a bárba. Az a főépületben van. Az amerikaiak nem tudnak meglenni bár nélkül, még háborúban sem. A bárt akkor nyitották meg, amikor az egész kolónia beköltözött a követségre. Most már sokan visszamennek a lakásukba.

— Várjon csak, Agnes, mindenekelőtt arra volnék kíváncsi, hogy maga hogyan él.

— Én?... Még mindig ugyanúgy. — Vállat vont, és szomorkásan elmosolyodott, legalábbis Sorge így látta. — Csavargok, keresek egy kikötőt ezen a földön.

— És nem találja?

— Nem, már késő, Ika... A csendes kikötő nem nekem való ... Változatlanul rajongok Oroszországért. Vuhanba is azért mentem, hogy találkozzam az orosz pilótákkal, de nem engedtek hozzájuk. Hadititok! Amiről egyébként mindenki tud...

— Még a japánok is — bólintott Sorge. — Egy japán ezredessel repültem ide, s azt hiszem, teljesen elkoptatta az ülést, annyit forgolódott, egyre kémlelte az eget, attól félt, hogy szovjet repülők rajtunk ütnek...

— Az oroszok nélkül a kínaiak nagyon nehéz helyzetben volnának. Mint a titánok, úgy tartják Kína felett az eget, védik a földet a japán bombáktól.

Richard akaratlanul is elmosolyodott.

— Magára ismerek, Agnes. Nagyon szereti a hasonlatokat.

— Mit csináljak... Meggyőződésem, hogy képekben világosabban és konkrétabban, mások számára érthetőbben tudom kifejezni gondolataimat. De hallgassa már meg, mit akarok mondani: az oroszok nélkül, azt hiszem, régen vége volna már az egésznek. A Kuomintang hadseregének jóformán nincsenek repülőgépei, nincsenek pilótái. A kínaiak örök hálával tartoznak Szovjet-Oroszországnak azért, hogy ide küldte ezeket a derék legényeket, akik védik Kína egét. Egyszer mégis alkalmam volt látni őket. Egyik társukat temették, a vállukon vitték a vörös lepellel borított koporsót. Ika, ha látta volna

azokat az arcokat, amint a koporsót a sírba eresztették! Kemények, mintha gránitból faragták volna ki őket... Akár a szkíták vagy az ősi aztékok, akik megvetették a halált. Szemükben makacs eltökéltség izzott. A pilóta három nappal a megérkezése után, az első légicsatában esett el, s most itt nyugszik, kínai földben. A többiek, akik temették, folytatták a harcot. Emlékszik még, Ika, arra a csodálatos legendára a walkürökről, akik ott lebegtek a harcmező fölött, hogy megőrizzék az elesett hősök emlékét és elvigyék lelküket a Walhallába? Emlékszik rá?... Meghagyom, hogy bárhol halok is meg, kínai földbe temessenek, sírkövemre pedig egyetlen szót vésseneK: „Emlékezzetek!"

— Miért gyötri magát ilyen nyomasztó gondolatokkal, Agnes! Ráérünk még a halállal foglalkozni, annyi még a teendőnk.

Richard Pekingről mesélt, az Ég Templomáról és a visszhangzó kupoláról, ahol a földi császárok az istenekkel beszélgetnek.

Átmentek a követség főépületébe, s megálltak a kis asztalokkal berendezett tágas terem bejáratánál. A terem végén az egész fal hosszában csillogó bárpult állt. A mixer koktélt kevert. Vendég alig volt.

— Menjünk, bemutatom magát Stilwellnek — súgta Agnes. — Érdekes ember; demokrata gyarmatosító, s olyan, mint valami magányos kandúr... Ott ül, annál az asztalnál. Elnevezték Savanyú Joe-nak...

Sorge odanézett, amerre Agnes a szemével intett. Amerikai ezredes ült a sarokban, egy pohár whisky mellett. Sovány, beesett arcú öregember.

Agnes és Sorge odament hozzá, Stilwell felállt, és hellyel kínálta őket. Mindenféle semmiségről beszéltek, de végre rátértek egy olyan témára, amely Sorgét sokkal jobban érdekelte, mint a katonai attasé fejtegetése a White Horse whisky előnyeiről. Felfigyelt az ezredesnek egy megjegyzésére:

— Ideje volna már befejezni ezt a háborút. A japánoknak meg kellene érteniük, hogy nemcsak nekik vannak érdekeik Kínában. Biztosítani kell nekik a nyersanyagot, a piacot, de ezen túl a nyitott kapuk politikája következik Senki sem fogja támogatni egyoldalú expanziójukat... A japánok megrekednek itt Kínában, s ez csak az oroszoknak lesz hasznára...

Tehát újra a megosztás politikája, a politikai konkurrens lecsendesítésének a politikája... Richard Sorge morzsánként szedegette össze az adatokat az amerikaiak hangulatáról, terveiről, távol-keleti politikájáról. A katonai attasé kijelentései alátámasztották azt a véleményét, amely a felderítőben már régebben kialakult... S aztán itt ez a kitétel az oroszokról. Nem nehéz kitalálni, mit is akart ezzel mondani: az Egyesült Államok szívesebben venné, ha a japánok északi irányban, Szovjet-Oroszország felé terjeszkednének...

A következő napot Agnes és Sorge együtt töltötte. Agnes végigfuvarozta Sorgét a városon, és elmesélt mindent, aminek nemrég tanúja lehetett.

— A Palace Szállóban laktam, a hetedik emeleten, ott fent. — Agnes a fejével a felé az épület felé intett, amely előtt éppen elhaladtak. — Első nap, amikor a japánok elfoglalták Nankingot, ablakomból tizennégy tüzet számoltam össze... Este átköltöztem a követségre. Azóta a város egyharmada leégett. A japán csapatok gyújtogatással és öldöklléssel tették emlékezetessé Nanking elfoglalását. Éppúgy, mint Mandzsúriában, itt is „ideiglenes" kínai kormányt hoztak létre. Ezt már másnap nyilvánosságra hozták. Vang Csing-vejt állították az élére, de valóban csak ideiglenesen... Doihara már természetesen Nankingban van, és keres egy megfelelőbb figurát...

A Déli városkaputól a Hszingkai úton hajtottak végig, majd a folyó felé tértek le, és megálltak a rakparton.

— Látja — szólt Agnes —, ott lent, a parton mészárolták le és dobálták a folyóba a kínaiakat... Napokig tartott a lövöldözés, s láttam a Jangcén úszó hullákat. Olyan volt a folyó, mint faúsztatáskor... A holttestek, ki tudja, miért, háton úsznak, fejjel előre. Néhányan egymáshoz voltak kötve, s úgy tűnt, mintha kézen fogva hintáznának a hullámokon, alá-alábukva hol az egyik, hol a másik...

Az őszi apadás után ismét bővizű lett a folyó, szélesen hömpölygött. Itt, ahol máskor egymás hegyén-hátán álltak a dzsunkák, amelyek a szegényeknek lakásul szolgáltak, ahol rikoltozó kis gőzösök cikáztak, és többemeletes személyszállító hajók előzték a lomha teherhajókat, most néma csend uralkodott: sehol egy dzsunka, sehol egy hajó, a folyó kihalt. Smedley folytatta elbeszélését:

— Ott, a vámhivatal mellett terelték le a kínaiakat a hajó-

hídra. Közömbös japán őrök vigyáztak rájuk Ugyancsak közömbös és egykedvű altisztek mustrálták a foglyokat, s akiről kisütötték, hogy katona, azt a hajóhídra kergették, és tarkón lőtték, majd a vízbe lökték.

Matsui, a csapatok parancsnoka kijelentette, hogy hadifoglyok Kínában nincsenek és nem is lesznek, mert Kínában nincs háború, csak rövidebb ideig tartó incidensek vannak. Háború hadifoglyok nélkül. Éppen ezért a hágai egyezmények nem vonatkoznak a császári Japán csapataira ...

Amikor Sorge Kínában dolgozott, ott futó látogatásokat tett Nankingban, a német tanácsadóknál. A várost tulajdonképpen alig ismerte, de emlékezett a belváros európai mintájú széles, fás utcáira, a tipikus kínai külvárosokra, a bájos játékházakkal. Most itt áll ez a város siváran, feldúlva és felperzselve, fojtogató koromszagot árasztva. S a romok között japán katonák turkálnak.

Agnes biztos kézzel vezette a kocsit. A rakpartról a Keleti városkapu felé hajtott, majd visszakapcsolta a sebességet. Az autó egészen lassan gördült tovább.

— Nézzen csak oda — szólt —, a kapunál emlékművet emeltek az elesett japán katonáknak. Az elesettek lelkiüdvéért tartott istentisztelet után avatták fel. A szertartást Matsui parancsnok vezette. Maga látta már? ... Ó, hogy gyűlölöm ezt a Buddha-szerű álszentet a lapátfülével, vékony bajuszával és állán fityegő gyér szakállával ... Olyan, mintha képmutatásra és gyilkolásra termett volna ... De figyelje csak, mit csinálnak most. Látja azt az őrt? Megállít minden szekeret, riksát és autót, s mindenkit arra kényszerít, hogy gyalog menjen át a kapu alatt a meggyilkolt és gyilkos katonák iránti tisztelet jeléül ... Éppen ezért nem megyünk a kapuhoz. Mindez olyan szörnyű, Ika!

Agnes a belváros felé fordította a kocsit. Richardnak úgy tűnt, hogy Agnes az idegösszeroppanás szélén áll.

A törzs repülőgépe, amelynek másnap reggel kellett volna felszállnia, még aznap este elindult Tiencsinbe. A japánok jobbnak látták éjjel járatni futárgépeiket, mert a kínai Kuomintang-hadsereg légiereje mind tevékenyebb lett.

Sorgénak alig maradt annyi ideje, hogy elbúcsúzzon Agnes Smedleytől, s elhagyta Nankingot. Tiencsinben hajóra szállt, és visszatért Japánba.

Nankingban találkozott Sorge először a háború egy számára új oldalával. Ilyesmi még Verdun alatt sem volt! A front már messze túlhaladt a városon, de a védtelen, fegyvertelen emberek irtása tovább folytatódott eddig soha nem látott méretekben. Milyen szörnyű és undorító is ez a militáns nacionalizmus! Ám a fasizmus és a militarizmus eszmei gyökerei mindenütt ugyanazok — Japánban is, Németországban is, Olaszországban is. S mi lesz, ha ilyen hordák törnek rá a Szovjetunióra, Európára?... Miféle erő mentheti meg a világot attól, amit ő Nankingban látott?!

Kínában Sorge sok fontos megfigyelést tett, s arra a meggyőződésre jutott, hogy a japánok katonai sikerei korántsem olyan fényesek, mint ahogy szeretnék elhitetni. Az expedíciós erők parancsnoksága talán ezért nem ad szívesen tájékoztatást. Márpedig el kell érni, hogy rendszeresen adjon hadijelentéseket! Mihelyt visszatért Tokióba, hozzálátott terve megvalósításához.

Sorge még az ősszel, nyomban a fegyveres konfliktus kirobbantása után, tett néhány előkészítő lépést. Ezek most kapóra jönnek. „Ramsay" strómanok bevonásával alakított egy magán-hírügynökséget, amelynek munkatársai voltak Kínában. Az ügynökség különféle információkat szállított a lapoknak, ám most úgy kellett elrendezni a dolgot, hogy ez az ügynökség a hadijelentések forrásává váljon. Sorge úgy határozott, hogy ezt megbeszéli Ozakival, Vukelićtyel és Miyagival. Szigorúan ragaszkodott ahhoz a konspirációs szabályhoz, hogy nem szabad valamennyiüknek egyszerre találkozniuk, csak végső esetben; éppen ezért mindegyikükkel külön-külön beszélt.

Először fel kellett kelteni a katonai vezetők érdeklődését, el kellett hinteni azt a gondolatot, hogy az expedíciós csapatok törzsének saját tájékoztatási központra van szüksége, hogy a katonáknak már régen ellenőrizniük kellene a hadijelentéseket. A tervnek ez a része Miyagira hárult, neki ugyanis elég sok ismerőse volt a vezérkarban. Ami pedig Ozakit illeti, ő később és másutt kapcsolódik bele a játékba.

A vezérkarban hamarosan mind gyakrabban esett szó arról, hogy sürgősen létre kellene hozni egy tájékoztatási központot a kínai harci cselekmények megvilágítására. A központ felett az ellenőrzést az expedíciós csapatok törzsének kellene gya-

korolnia, nehogy káros infoimációk szivárogjanak ki a sajtóba.

A kormányban megértéssel fogadták a Satbo Hamba gondolatát. Konoye herceg kijelentette, hogy a katonák javaslata figyelemre méltó. Elkezdték összeválogatni a katonai tájékoztatási ügynökség munkatársait.

Mint a kormány kínai szakértője, Ozaki Hozumi természetesen nem maradhatott ki a dologból. Ő is helyeselte az információs központ létrehozását, de kételyei voltak: vajon érdemes-e a drága időt pocsékolni az ügynökség megszervezésére, érdemes-e erre annyit költeni, amikor már van egy ilyen magánügynökség? Nem volna egyszerűbb ezt a kormány rendelkezésére bocsátani, és az expedíciós csapatok törzsének alárendelni? A tanácsadó javaslata logikus volt, senki nem kifogásolta. Az új ügynökség vezetését megbízható, a katonai ügyekben járatos emberekre bízták. Sorge embereit is bevonultatták, egyenruhába bújtatták, rangokat adtak nekik. Dr. Sorgénak most már nem kellett attól tartania, hogy nem jut információkhoz a japán—kínai frontról, hiszen a „Ramsay-csoport" tagjai ott dolgoztak a Matsui tábornok törzse mellett működő információs központban.

Kétségtelen, hogy a kínai események elhárították a Szovjetunió elleni japán támadás közvetlen veszélyét. Csakhogy a kínai háború elhúzódása felborította a japán szoldateszka terveit. A kialakult helyzet újabb kalandokba sodorhatta a japán katonai köröket. Richard Sorge nagyon is elképzelhetőnek tartotta ezt a lehetőséget. Az események egészen váratlanul éles fordulatot vehettek. Óvatosságra intett az a szárnyra kelt hír, hogy Itagakit nevezik ki hadügyminiszternek. Erre a posztra Doihara tábornok ajánlja. Minden jel szerint a kormány kivezető utat keres a kínai zsákutcából.

Ezt először Ozaki hozta szóba, nem sokkal azután, hogy Sorge visszatért Kínából. Richard mindig más-más helyet jelölt meg embereinek a találkozásra, de legtöbbnyire az Imperialban tartották megbeszéléseiket, a szálloda tágas halljában. Lőrésszerű keskeny ablakaival, vakolatlan téglafalaival, alacsony belső erkélyeivel, kőlépcsőivel és szűk folyosóival ősi angol nemesi kúriára emlékeztetett a hotel. Egyike volt ama kevés épületnek, amely épségben átvészelte az 1923-as iszonyú földrengést. Esténként sok újságíró fordult meg benne, elüldögéltek az étteremben, valóságos hírbörze volt ez.

Richard felment az emeleti sarokterembe, ott általában kevesebben vannak. Ozaki újságírók társaságában ült. Sorge üdvözölte és tovább ment. Néhány perc múlva Ozaki megkereste. Koktélt rendeltek. Richard hanyagul a falnak támaszkodva figyelte partnere töredékes mondatait, amelyeket a szokványos zsurnaliszta társalgásba kevert.

— Tanácskozást tartottak a császár részvételével... Azt hallottam, most tért vissza egy érdekes útról!... A vezérkar szeretné befejezni a kínai hadműveleteket, hogy fokozza az előkészületeket a Szovjetunió ellen... Szívesen ellátogatnék már Sanghajba. Mi újság arrafelé?... Konoye ellenzi, véleménye szerint nem szabad megállni a félúton. Ha túlságosan hamar felajánlanák Kínának a fegyverszünetet, ebből Japán gyengeségére következtetnének... Nem tartom kizártnak, hogy a kormány kénytelen lesz lemondani... A császár megkérdezte, nem lehetne egyidejűleg folytatni a kínai háborút és az Oroszország elleni előkészületeket. A katonák haladékot kértek, hogy megtárgyalják a dolgot...

Alig néhány percig beszélgettek, míg koktéljukat szürcsölgették. Richard megpillantotta Urach herceget, s hangosan elnézést kérve Ozakitól, barátja elé ment.

— Hallod-e, Albrecht, nagyon sajnálom, hogy nem voltál velem! Sok érdekeset láthattál volna!...

Urach és Sorge átment a hallon, s Richard vidáman mesélt útjáról.

A Titkos Tanácsnak azt az ülését, amelyről Ozaki beszélt, 1938. január derekán tartották a császár részvételével. Az ülésen két szélsőséges nézet csapott össze, és hajszálon múlott, hogy le nem mondott a kormány. A katonai vezetők között sem volt egység. A vezérkar inkább északon, a Szovjetunió ellen folytatta volna az akciókat, a flotta parancsnoksága viszont amellett kardoskodott, hogy dél felé terjeszkedjenek — Indokína, a Fülöp-szigetek, Szingapúr irányában...

Konoye herceg nehéz helyzetbe került a két katonai csoportosulás között. A Titkos Tanács ülése reggel kilenctől késő estig tartott. A haditengerészet törzskarának képviselője megállapította:

„Mi légi támaszpontokat akarunk elhelyezni Kínában, mégpedig minél délebbre, a vezérkar viszont nem hajlandó ilyen messzire menni, és ezt azzal magyarázza, hogy fel kell ké-

szülni az Oroszország elleni háborúra ... Szeretnénk őfelsége véleményét hallani ..."

Kompromisszumos döntésre jutottak: a háborút folytatják, előkészítik a mandzsúriai hadműveleteket, kitérnek a Csang Kaj-sek kormányával való fegyverszünet elől. Így is vették be a jegyzőkönyvbe: „A nankingi kormányt nem ismerjük el, ezt egy pekingi ideiglenes kormánnyal kell felcserélni, a hadműveletek folytatandók, a hadsereg akcióit a haditengerészet további hajókkal támogassa ..."

A Titkos Tanács üléséről Sorge két nappal később értesült Ozakitól, de mindennek alátámasztására dokumentumok is kellettek.

Mindannak, ami a japán miniszterelnöki rezidencia zárt ajtói mögött történt, elsőrendű jelentősége volt a távol-keleti béke szempontjából. Dr. Sorge hamarosan hozzájutott még egy, ezúttal teljesen megbízható információhoz: a fasiszta Németország mind nagyobb befolyást gyakorol Japán politikájára és vezérkarának terveire. Alkalma nyílt arra, hogy a tokiói német nagykövethez Berlinből érkezett instrukciót elolvassa, sőt le is fényképezze és Moszkvába küldje. Az instrukcióban ez állt:

„Japánnak az a próbálkozása, hogy az antikomintern paktum alapján Kínában harcoljon a kommunizmus ellen, helytelen irányban halad. Japán a kínai háborút úgy próbálja feltüntetni, mint »a bolsevizmus elleni harcot«, s arról akar meggyőzni bennünket, hogy legalább erkölcsileg támogatnunk kell a japán felet. Az ilyen propaganda számunkra elfogadhatatlan. Azt a tanácsot kell adni Tokiónak, hogy legyen mérsékeltebb és gondosabban mérje fel erőit."

„A japán fél és főleg a vezérkar figyelmét fel kell hívni arra, hogy Oroszországgal szemben Japán pozíciói éppen azáltal gyengülhetnek, hogy minden erejét Kínában köti le."

Berlin helyeselte, támogatta a vezérkarnak azt az álláspontját, hogy Mandzsúriában, közvetlenül a japán—szovjet határon kell forszírozni a hadi cselekményeket.

Lehetséges, hogy ennek nem volt közvetlen köze az érlelődő eseményekhez, de Hitler egyszer csak elismerte Mandzsukuót. Vajon mivel magyarázható, hogy Berlin öt éven át nem vett tudomást Pu Ji bábkormányáról, most pedig hajlandó vele követeket cserélni ... Nem szimptómája-e ez más,

fontosabb eseményeknek? Sorge éberen figyelte a további fejleményeket.

Bizonyos idő múlva a császári vezérkar főnöke utasította a németországi katonai attasét, Oshima tábornokot, hogy keresse fel Ribbentrop külügyminisztert, és adjon át néhány bizalmas javaslatot. Ezt is Eugen Ott-tól tudta meg Sorge. Előbb a berlini japán katonai attasénak küldött instrukció szövege érkezett meg, amelyet a német felderítés desifrírozott, majd hamarosan a beszélgetés tényét is megerősítették. A tokiói német nagykövetet tájékoztatták a beszélgetés tartalmáról:

„Oshima Hiroshi japán katonai attasé felkereste Ribbentrop urat villájában, átadta újévi üdvözletét, és közölte, hogy a japán vezérkar keresi az útját-módját a kínai incidens rendezésének, hogy erősítse Japán és Németország együttműködését és egyesítse tevékenységüket a Szovjetunió ellen. Oshima úr tolmácsolta a vezérkarnak azt az óhaját is, hogy a leendő paktum elsősorban a Szovjet-Oroszország ellen irányuljon."

Sorge feltevése igazolódott: a japán vezérkar, no meg természetesen a kabinet is, berlini buzdításra újabb összeesküvésekre készült. Azokból a berlini információkból ítélve, amelyeket Sorge elolvasott, Németország és Japán valamilyen új szerződéséről volt szó. Ez volt az első olyan titkos információ, amellyel az új nagykövet, az immár tábornoki rangban levő Eugen Ott a barátját, Richard Sorgét megismertette.

Bizony-bizony! Eugen Ott a német birodalom tokiói nagykövete lett . . .

1938 kora tavaszán történt. Ott egyik este váratlanul felhívta telefonon Sorgét. Alig egy órája váltak el, s most újra hívta magához. Nagyon izgatottnak tűnt.

— Fontos újság van — közölte a telefonban —, nagyon kérlek, gyere el, feltétlenül beszélnem kell veled . . .

Richard azt felelte, hogy húsz perc múlva ott lesz. Öltözködni kezdett, mert már ágyban volt. Néhány perc múlva már száguldott motorkerékpárjával az elnéptelenedett tokiói utcákon. Szerette a nagy sebességet, már csak azért is, mert így lerázhatta esetleges követőit.

Richard nagy csikorgással állt meg a nagykövetség előtt, s mihelyt a portás, Riedel papa kinyitotta a kaput, berobogott az udvarra. Ott dolgozószobájában égett a villany.

— Mi történt? — kérdezte Sorge, a heverőre dobva otromba

motoroskesztyűjét. — Azt hiszed, álmatlanságban szenvedek?...

Válasz helyett Ott egy Berlinből érkezett rádiótáviratot dugott Sorge orra alá.

„Tokió. Eugen Ott ezredes katonai attasénak. Nagyköveti rejtjellel.

A Führer utasítást adott, hogy tervezett diplomáciai megbízatására való tekintettel mentsük fel Önt a tényleges katonai szolgálat alól. A Führer a Német Birodalom tokiói nagykövetévé kívánja Önt kinevezni. Közölje haladéktalanul, hogy kész-e elfoglalni ezt a posztot. Amennyiben bármilyen ellenvetése volna, haladéktalanul Berlinbe kell jönnie, hogy élőszóban előadja a Führernek.

Ludwig Beck vezérezredes,
a Vezérkar főnöke."

— Nos, ehhez mit szólsz? — kérdezte Ott, amikor Sorge elolvasta a táviratot.

— Engedje meg, hogy gratuláljak, leendő nagykövet úr! — szólt tréfás szertartásossággal Sorge, és mélyen meghajolt, ahogy a japánok szoktak. — És ezért iderángattal! Nem tudtál reggelig várni. Micsoda becsvágy!...

— Hagyd már, Ika, ne marháskodj! — mormogott bosszúsan Ott. — Komolyan akarok beszélni veled, szükségem van a tanácsodra. Mit gondolsz, mit tegyek?

— Ez már más!... — Richard elkomolyodott, és a zsebébe nyúlt cigarettáért. — Talán furcsának találod, de azt tanácsolnám, ne fogadd el ezt a posztot.

— Miért ne?

— Egyszerűen azért, mert a nagykövet elvesztheti sok emberi jótulajdonságát, én meg nem szeretném elveszteni a jó barátomat...

— Köszönöm — szólt meghatottan Ott —, de biztosíthatlak, hogy továbbra is jó barátok maradunk.

Sorge nem készült fel erre a beszélgetésre. Az egész túlságosan váratlanul történt. Bár régóta azon mesterkedett, hogy Ott ezredes tokiói német nagykövet legyen, mégsem gondolta volna, hogy ilyen hamar bekövetkezik. Richard Sorge azóta „fogta a kezét", amióta Nagoyában ráakadt mint szürke alezredesre, akit megfigyelőnek vezényeltek ki egy japán tüzér-

ezredhez. Még egy éve sincs, hogy Ottból katonai attasé lett, most pedig elfoglalja a nagyköveti posztot . . .

— Hát, ha továbbra is barátok maradunk, fogadd el! — állt rá tréfásan Sorge.

Azon az éjszakán rejtjeles távirat ment a nagykövetségről Berlinbe: Eugen Ott hajlandó elfoglalni Németország tokiói diplomáciai képviselőjének posztját. A táviratot Richarddal együtt fogalmazták meg. Eugen Ott csak ezután vonult vissza lakosztályába. Helma asszony még semmit sem tudott a várható kinevezésről.

Ami pedig Sorgét illeti, az örömtől mámorosan, maximális sebességgel robogott végig a csendes utcákon! Eugen Ott nagykövet lett! Nagykövet . . .

Nyugszékek álltak a virágzó akáciák árnyékában, mellettük pedig katonai ejtőernyők hevertek a fűben. A leanderhez hasonló örökzöld cserje fűszeres illatot árasztott. Reggel volt, a fák hosszú árnyékot vetettek, de a nap már eléggé melegen sütött.

Vagyim, fejét hátravetve, a szárnyalt levelek közül elővillanó sárga virágfürtöket nézegette. A sárga virág a rekettyére emlékeztette, a szikla-vitorla sűrű bozótjára és a sárga ruhás, csillogó szemű lányra, aki ott futkosott a lapos köveken, a sors könyvének azokon a megíratlan tábláin... Vajon hol lehet most?

Immár egy hónapja, hogy a repülők Kínába jöttek. Nap mint nap súlyos harcokat vívnak, csapásokat mérnek, veszteségeket szenvednek... „Hadüzenet nélküli háború." „Incidens." Csakhogy ez az „incidens" már egész Kínára kiterjedt, s akár az örvény, emberek millióit sodorta magával. Több ezer kilométer hosszan húzódik a frontvonal.

Tegnap a japánok bombázták a repülőteret, ma csend van, felhőtlen az ég, mintha mi sem történt volna... Virágzik az akácia... A japán támadás nem okozott különösebb károkat. A repülőknek sikerült felszállniuk, felvették a harcot és elűzték az ellenséget. Néhány bomba azért lehullott, megrongálta a beton kifutópályát. A repülőtéri munkások most betemetik a bombatölcséreket, döngölik a földet, javítgatják a pályát. A repülőtér csupa folt már, felülről jól láthatók a zöld szőnyegen a betemetett bombatölcsérek barna körei.

A szorgos kulik messziről nézve úgy festettek, mintha poros, kék hangyák mászkálnának a repülőtér széléről a kifutópálya felé. Hajlékony rudakon cipelik kosarakban a földet. Ez az egyetlen technikai felszerelés. De azért szaporán

megy a munka, lám, egyetlen éjszaka alatt mennyit csináltak! A repülőtér máris fogadhat gépeket.

— Lesz itt haddelhadd! A szamurájokat eszi a fene. Kössétek fel a gatyát, Van Ju-sinek!...

Anton Jakubenko szólalt meg Vagyim mellett. Együtt harcoltak Spanyolországban, s most itt folytatják, Kínában. Anton remek pilóta és derék barát. Hogy elintézte azt a japánt! Közvetlenül a repülőtér fölött repült neki.

Éppen előző nap temették Szemjont. Nem volt szerencséje a fiúnak, alig három napja voltak Kínában, és az első csatában elesett. Ő is belevaló pilóta volt, mégis így járt... Egyszerűen felfoghatatlan, hogy tudott haldokolva így leszállni a géppel. Amikor odafutottak hozzá, Szemjon már halott volt, feje a kormányra bukott. Közvetlenül a halála előtt még kikapcsolta a gyújtást, s a már nem kormányzott repülőgép imbolyogva gurult végig a repülőtéren. Jing Szung-ling fedélzeti szerelő azt bizonygatta, hogy Szemjon még holtan is vezette a gépet... Ki tudja, talán csakugyan így van!

Szemjont fekete szegélyes vörös lepellel borított koporsóban temették. Anton is azok között volt, akik a koporsót vitték, fejét odaszorítva a vállán nyugvó koporsó oldalához. S milyen merev volt az arca, mintha kőből faragták volna... S ugyanilyen volt a többi pilótáé is...

Másnap újra harcba bocsátkoztak... A harmadik felszállás után Anton visszatért a repülőtérre, és jelentette, hogy a géppel valami baj van, alig tudott már leszállni. A mérnök megvizsgálta a gépet, s megállapította, hogy egy géppuskasorozattól megsérült a motor.

— Ki kell cserélni. — A mérnök megtörölte olajos kezét, és odament a másik vadászgéphez.

A szerelők félretolták a gépet, bakra állították, s ekkor újból riadót fújtak. A parancsnok ott állt a startnál, s intett a kezével:

— Gyerünk!... Gyerünk!... — A motorzúgásban inkább csak sejteni lehetett, mit mond.

A gépek egymás után a levegőbe emelkedtek, mintha katapulttal lőtték volna ki őket.

A repülőtér lassan kiürült, az utolsó gépek szálltak fel. Jakubenko odafutott a parancsnokhoz, tisztelgett;

— Engedje meg, hogy egy szabad gépet elvigyek!

— Gyerünk! — A parancsnok folytatta a gépek indítását.

Ilyenkor jobb nem zavarni. Apró, energikus arca félelmetesnek látszott. Szaggatottan vezényelt, kissé előrehajolva, s újra meg újra erélyesen lecsapta felemelt karját. Anton nem értette, kinek szól ez az ellentmondást nem tűrő „Gyerünk!" — neki vagy azoknak, akik startoltak, hát csak állt.

A parancsnok rákiáltott:

— Mit ácsorogsz?! Gyerünk! Utánam! — és odaszaladt a maga gépéhez.

A szerelők kitoltak a hangárból egy gépet, de figyelmeztették:

— A jobboldali géppuska akadozik . . .

— Megleszek a baloldalival is! — Anton odagördült a rajthoz, behúzta az átlátszó kabintetőt, s felemelte karját: startra kész.

Vagyimmal párosban repültek, s igyekeztek utolérni társaikat. A gép szárnyai alatt elsuhantak a hangárok, forogtak a rizsmezők az öntözőcsatornák sűrű pókhálójával. Mentek, hogy feltartóztassák a közeli város felé tartó japán gépeket. A levegő egyre hűvösebb, a magasságmérő már négy és fél ezer métert mutat. Még magasabbra emelkedtek. A kínai város, amelynek védelmét rájuk bízták, könnyű párába burkolózva feküdt alattuk.

Feltűntek előttük a csillogó, egyfedeles japán gépek. A vezérgép jelt adott a támadásra. Ezúttal az erők nagyjából egyformák voltak: három tucatnyi „I—96" típusú japán vadászgépre ugyanannyi szovjet gép jutott . . .

Ilyenkor Vagyim úgy érezte, hogy megáll az idő, teljesen lekötötte a vad száguldás és a villámgyors reagálás. Általában csak a harc után reprodukálta a csata részleteit. Vagyim felülről megtámadott egy tompa orrú japán vadászgépet. A nyomjelző lövedékek elhúztak a gép mellett, a japánnak sikerült idejében kitérnie. Vagyim magasabbra emelkedett. Ebben a pillanatban jobbról rávetette magát egy másik japán. A társai közül valaki fedezte Vagyimot, a japán gép lángba borult, zuhanni kezdett. A pilótának sikerült kiugrania, s miután az égő gép elsüvített mellette, kinyitotta ejtőernyőjét . . .

A légi ütközetben hamar kialakultak a párok. A japánok nem állták a támadást, kezdtek visszavonulni. Az utolsó, amire Vagyim még emlékezett ebből a harcból, az volt, hogy Anton megtámadott egy japán „I—96"-ost, amely éppen Taj

Jüannak, az ő csoportjukhoz tartozó kínai pilótának a gépe után vetette magát. Anton csak az egyik géppuskával tüzelt.

A harc hamar véget ért, s a pilóták, miután visszaverték a japán támadást, egyenként visszatértek a repülőtérre. Vagyim az elsők között szállt le. Körüljárta a gépet, és megtapogatta a golyó ütötte lyukakat: a japánnak mégis sikerült egy sorozatot beleeresztenie a gép törzsébe. Vagyim tizenhét találatot számolt meg. A kormányhuzalt alig néhány acélszál tartotta össze.

Közben, mint kiderült, Anton folytatta a harcot. Újra megtámadta a japán gépet, tűz alá vette egyetlen működő géppuskájából. A japán felvette a harcot. Anton ismét magasabbra emelkedett, majd szemből támadta meg az ellenséges gépet. A japán pilóta menekülni próbált, idegei felmondták a szolgálatot. Harcmodorából Anton érezte, hogy még tapasztalatlan. Üldözőbe vette, zuhanórepülésből támadta meg, újabb sorozatot adott le rá. A japán lavírozott, próbált kitérni a harc elől. Anton utána vetette magát, de sehogy sem tudta géppuskája fonálkeresztjébe fogni, s amikor végre egészen közelről el akarta intézni, kiderült, hogy baloldali géppuskája is felmondta a szolgálatot: elfogyott a lőszere.

A japán pilóta nyilvánvalóan elvesztette a fejét, lemondott az ellenállásról, már csak a menekülésre gondolt. Képtelen volt megérteni, hogy ez a tapasztalt vadász miért nem lő. Elég alacsonyan szálltak már, s a japán, attól tartva, hogy a földbe fúródik, egyenesbe hozta a gépét. Antont elfutotta a méreg: a fejvesztett ellenség menekül, ő pedig fegyvertelen, képtelen végezni vele. Szorosan rátapadt, a japán gép mellé repült, látta törzsén a számát — 423 — meg az érthetetlen, vörös írásjeleket, látta a pilóta rémült, hamuszürke arcát. Ökölle l megfenyegette, és nagyot káromkodott, bár a gép zúgásától a saját hangját sem hallotta. A japán zavartan nézett rá, széttárta a karját, mintha azt kérdezné: „Mit csináljak?"

Anton hátra, a saját repülőtere felé intett. A japán megértette az utasítást, és visszafordult a géppel, Anton pedig szorosan a nyomában maradva követte, kissé jobbra húzódva, hogy lássa a pilótát. A repülőtér felé űzte, s örült, hogy egy élő szamurájt visz magával... A japán időnként visszapillantott, Anton a kezével mutatta az irányt.

Alig néhány percnyire voltak a repülőtértől, már fel is tűntek a repülőtéri épületek, a bunkerekhez hasonlító hangárok

a kifutópálya mellett. Anton intett a japánnak, hogy forduljon balra, és szálljon le, ám az vagy meggondolta magát, és mégsem akart fogságba esni, vagy talán rájött, hogy ellenfele fegyvertelen, de hirtelen megfordult, s átrepülve Anton gépe felett, elindult visszafelé.

Arcátlanság! Anton is nyomban megfordult, és a szamuráj gépe alá került. A feje fölött látta a japán vadászgép hasát a behúzott futóművel. A pilóta nem vehette észre Anton gépét, s nyilván úgy gondolta, hogy a szovjet gépet lerázta, tehát nyugodtan északkeletnek vette az irányt, a front felé. Antont újra elfutotta a méreg. A japán eljárását szinte hitszegésnek érezte, amelyet nem hagyhat megtorlás nélkül. Próbálta a gépfegyvert, de az nem működött. Ekkor elszánta magát az utolsó lépésre, hogy az ellenséget megsemmisítse.

Kikapcsolta a szíjakat, hogy könnyebben és gyorsabban kiugorhasson, kinyitotta a kabinfedelet és maga felé húzta a botkormányt. Idegei a végsőkig megfeszültek, teljesen összeolvadt a géppel, mintha izomzatának szerves részévé vált volna. A légcsavar mind jobban közeledett az ellenséges géphez. Anton gázt adott, s a légcsavarral elkapta a gép bal szárnyát.

A motor felbőgött, mintha éles fájdalom nyilallt volna bele, a gép megbillent, de Antonnak sikerült egyenesbe hozni. Egy pillanatra még látta a japán pilóta rémült arcát, s a következő másodpercben a japán gép a földbe fúródott. Láng- és füstoszlop csapott az ég felé.

Anton felkészült az ugrásra, de érezte, hogy gépe még tartja magát, engedelmeskedik a kormánynak. Levette a gázt, és alacsony fordulattal elérte a repülőteret. A légcsavar elgörbült, az alváz megrepedt, de a gépet mégis sikerült megmenteni.

A repülőtéren sehogy sem értették, hogy a két leszállni készülő gép miért fordult meg hirtelen. Aztán a horizonton feltűnt a füstoszlop, s hamarosan megérkezett megtépázott gépével Anton Jakubenko.

Reggel valaki megjegyezte:

— Anton, megfehéredett a halántékod...

A társai ráförmedtek:

— Ha majd te ilyen kalamajkába kerülsz, nemcsak a halántékod, hanem az egész fejed is megfehéredik, ha egyáltalán a nyakadon marad.

— Amint ott repültem a szamuráj alatt — mesélte később Anton —, nagyon dühös voltam. Egyre azon törtem a fejem, mit tehetnék! Szemjon jutott eszembe: amikor Kínába repültünk, azon vitatkoztunk, bírná-e gépünk a nekirepülést. Szemjon azt bizonygatta, hogy bírná, én kételkedtem benne. Úgy gondoltam hát, itt az alkalom, megpróbálom! Szemjonnak lett igaza.

Anton Jakubenko nekirepülése volt az első, amelyet szovjet pilóta hajtott végre. Más országok pilótái ilyesmire nem merészkedtek, legfeljebb a japán kamikazék, de azok is jóval később bukkantak fel, és tudatosan vállalták a halált az istenített császárért. Ám a Szmolenszk vidékéről, Ukrajnából, Rjazany környékéről származó önkéntes pilóták, akik kínai neveket kaptak, de hosszú ideig ismeretlenek maradtak, kötelességtudatból kockáztatták életüket.

Minden orosz pilóta kigondolt magának egy kínai nevet.

Az egyik tréfából elnevezte magát Van Ju-sinnak, átalakítva az ősi orosz Vanyusin nevet. Ettől fogva a Kínában harcoló orosz repülők csak Van Ju-sineknek nevezték magukat, no meg bolygó hollandiknak, mert örökké az egyik repülőtérről a másikra vezényelték őket, hogy félrevezessék a japánokat, és olyan látszatot keltsenek, mintha a Kuomintang-hadseregben jóval több repülőalakulat volna, mint amennyi valójában volt.

— Lesz itt haddelhadd ez után a felsülés után — ismételte meg Anton.

Vagyim ott ült a nyugszékben, hallotta a beszélgetést, de nem kapcsolódott be.

Ebben a pillanatban, mintegy Jakubenko jóslatát igazolandó, a repülőtéren lótás-futás támadt. A felszállópályán dolgozó kulik eldobálták rúdjaikat és kosaraikat, a hangárok mögötti óvóhelyek felé futottak.

— Riadó!... Riadó!... — kiáltották.

A pilóták felpattantak a nyugszékekből, felkapták ejtőernyőjüket, s futás közben felcsatolva, a gépekhez rohantak.

Ám ezúttal a riadó vaklármának bizonyult. A munkások a szovjet gépeket nézték japánoknak. Egy repülőraj tért vissza felderítésről.

A pilóták visszatértek a virágzó fák árnyékába. Újra egy nemrég lezajlott harcra terelődött a szó. Vitatkoztak, magya-

rázgattak, s közben hevesen gesztikuláltak —, hogy is tudna egy pilóta zsebre vágott kézzel légiharcról beszélni!

— Kötelékben repülnek. — A mesélő keze a föld felett lebeg. — Aztán Grigorij jobbról rájuk bukik, a kötelék szétugrik. Én is zuhanórepülésbe fordulok, hogy fedezzem Grigorijt... — A vadászgépet helyettesítő kéz teljes fordulatot tesz, és levágódik a másik kéz — a japán bombázó — felé.

Olyan harcról beszéltek, amely valamennyiük számára emlékezetes maradt.

Akkor is „Riadó!"-t kiáltottak a kulik. Az árbocra felhúzták a vörös zászlót, a riadó jelét. Ilyen harcban még azoknak sem volt részük, akik végigcsinálták Spanyolországot. Mindkét fél részéről legalább száz gép vett részt a csatában. A hsziokani csoport segítségére siettek más osztagok önkéntesei.

A japánok összpontosított támadást készítettek elő Hankou ellen. A légitámadáshoz harmincnyolc nehéz bombázót vetettek be vadászgépek kíséretében. Az első támadásnál sikerült megbontani kötelékük. A vadászgépek úgy rajzottak a bombázók körül, mint a dongók. Teljes zűrzavar támadt. A levegőben alig fért már el a sok gép. A szomszédos osztag megtámadta a japán vadászokat, s ezeknek így nem sikerült áttörniük bombázóikhoz. A szétugrasztott bombázók pedig vaktában leszórták bombáikat, hogy könnyebben menekülhessenek. Ám ez sem segített rajtuk. A lelőtt bombázók egymás után zuhantak le. A tenger felé menekülő japánokat addig üldözték, amíg futotta az üzemanyagból.

Ez volt az első eset, hogy az ellenség ilyen súlyos veszteségeket szenvedett: a harmincnyolc japán bombázóból tizenkettőt lelőttek. S nem tért vissza támaszpontjára kilenc „I—96" típusú vadászgép sem. A repülőgéproncsok között több mint ötven holttestet találtak. Az önkéntesek öt gépet vesztettek. Három pilótának sikerült ejtőernyővel kiugrani, ketten a szomszéd osztagtól életüket vesztették.

Ezek után a japánok megváltoztatták taktikájukat: lemondtak arról, hogy összpontosított támadásokat intézzenek a kínai városok ellen. Gépeik most cirkáltak, kerülték a harcot, igyekeztek kipuhatolni, merre vannak működő repülőterek. A tegnapi támadásból ítélve sikerült is nekik. Erre célzott Anton Jakubenko, amikor azt mondta, hogy a szamurájokat eszi a fene.

Odajöttek hozzájuk azok a pilóták, akik a felderítésről tértek vissza.

— No, mi van?

— Sehol semmi... Mintha a föld nyelte volna el őket.

— Csak úgy lehet, hogy repülőgép-anyahajóról szállnak fel.

— De hát egy ilyen hajó sem tűnhet el nyomtalanul.

Az önkénteseket egy titokzatos körülmény izgatta: időnként megjelent egy japán repülőkötelék, aztán eltűnt, mint a kámfor. A pilóták úgy ismerték az összes japán repülőteret, mint a tenyerüket, de azokon rendszerint csak egy-két gép állt, sőt többnyire csak néhány furnérból összetákolt utánzat. A japánok csak kiindulási bázisnak használják repülőtereiket, aztán végrehajtják támadásukat és eltűnnek. De vajon hová?! Ezen törték a fejüket az önkéntesek.

Némelyeknek már a legvadabb ötleteik támadtak: talán föld alatti repülőtereik vannak? Csakhogy Kínában nem oly régen folyik a háború, ez alatt az idő alatt igazán nem építhettek annyi föld alatti repülőteret a légierő számára. Valami másnak kell itt lennie!

A „betérőből" — így nevezték a pilóták azt a kis épületet, amelyben a repülőcsoport törzse helyezkedett el — kilépett az ügyeletes tiszt térképpel és ceruzával a kezében.

— No, Van Ju-sinek, délen még nem voltatok? Csomagoljatok! — Felhúzta kezeslábasa mandzsettáját, az órájára pillantott. — A rajparancsnokok tíz perc múlva legyenek az őrnagynál. — Az őrnagy volt a csoport parancsnoka. — Addig is figyeljetek ide...

Leguggolt, szétterítette a térképet, s a ceruzával mutogatott rajta.

— Mi itt vagyunk... Ez itt Hankou... — A ceruza egyenesen lefelé kanyarodott: — Itt van Kanton... Nekünk pedig ide kell mennünk... Azt hiszem, itt elcsípjük a szamurájokat... Az őrnagy parancsára készüljetek a felszállásra.

A „betérőben" elhelyezkedtek, ki hogy tudott, néhányan guggoltak. Az őrnagy ismertette a feladatot.

A Csang Kaj-sek törzséből származó értesülések szerint a japánok délen több hadosztálynyi erővel készülnek csapást mérni, s a szárazföldi erők támogatására jelentős légierőt vontak össze. A felderítés adatai szerint repülőgépeik támaszpontja egy kis sziget Hongkong közelében. A sziget repülőterét csak most fedezték fel; a légi fényképezés adatai szerint

tele van bombázókkal. Megelőző támadást kell végrehajtani legkésőbb holnap reggelig, ehhez pedig haladéktalanul át kell repülni a kantoni repülőtérre. A vadászgépek bombázókat fognak kísérni, amelyeket szintén ma vezényelnek át Kantonba.

— Ez minden, elvtársak! — Az őrnagy tenyerével az asztalra csapott. — Felszállás negyven perc múlva. Számolniuk kell azzal, hogy esetleg ellenséges gépekkel találkoznak.

Az ellenséget csak úgy mellékesen említette az őrnagy, hogy újra figyelmeztesse a pilótákat. A levegőben természetesen mindig résen kell lenni...

S az önkéntesek újra felszálltak, amint az árbocra felhúzták a vörös zászlót. Bolygó hollandik!

Kötelékekben repültek, különböző magasságokban. A hankoui repülőtérről kora délután indultak. Hankou... Erről a városról a kínaiak azt mondják, hogy földi paradicsom... Végül is sem Vagyimnak, sem a többi önkéntesnek nem sikerült látnia ezt a földi paradicsomot, csupán repülőterét meg a levegőjét... Igaz, néhányszor átrobogtak rajta autóbusszal. Hiába: kinek paradicsom, kinek megvédendő objektum. Így jártak Spanyolországban is: ott harcoltak Guadalajaránál, de egyszer sem jártak a városban... Mégis szívükhöz nőtt. Vajon mi lehet most ott? Azt mondják, Franco győzedelmeskedik. Dehogy Franco — a németek!...

Vagyim egyeztette a térképpel a gép szárnyai alatt elterülő tájat. Pontosan egyezik, de a táj mégiscsak élénkebb, színesebb. Zavaros vizű folyócska, dzsunkák, tutajok, alig nagyobbak egy gyufaskatulyánál... Elöl hegyek, egy víztároló vagy hegyi tó, ugyanolyan sápadt színű, mint az ég... Hátul is hegyek látszanak, sötét malachit színűek, erdőkkel borítottak... Egy hatalmas völgy, egymásba érő tavakkal, települések egymás hegyén-hátán. Kína legsűrűbben lakott vidéke ez. A vezérkarból kiküldött előadó beszélt erről legutóbb. S most saját szemével győződhet meg róla... A tavak vize kék, zöld, sárgás, agyagszínű. De lám, ott egy csaknem fekete tó, mélyzöld partokkal. Olyan a föld, mint valami mozaik, mint valami régi, az idők folyamán megrepedezett kép. A repedések az utak, a csatornák, a partvonalak, amelyek laza pókhálóként borítják a földet... A sárga szín dominál — nyilván a mezők... Ez a sárga szín valósággal üldözi, emlékeket idéz fel benne... A rekettye!

Vagyim beidegződött mozdulatokkal kémlelte az eget, forgatta a fejét jobbra, fel, balra, le, előre, majd újra jobbra, fel... Az őrnagy figyelmeztette őket, hogy ne bocsátkozzanak harcba, de hogyan térjenek ki előle, ha... jobbra, fel, előre...

Japán gépekkel nem találkoztak. Nancsangban leszálltak, hogy üzemanyagot vegyenek fel; emellett várniuk is kellett, hogy csak szürkületben érjenek Kantonba.

Míg a benzintöltők itatták a gépeket, a pilóták ebédelni mentek. Mielőtt tovább indultak volna, megérkeztek a bombázók — ugyanolyan sötétzöldek, fehér csillaggal kék alapon, akár a vadászok —, a Kuomintang-hadsereg légiereje. A bombázók Van Ju-sinjei elárasztották az éttermet. Vagyim sokukat ismerte Moszkvából, Spanyolországból, de itt, Kínában, még nem találkozott velük, bár sokszor kísérte már őket a levegőben.

A jövevények között volt Tyimofej Krjukin, egy hatalmas termetű, lapát tenyerű, vidám fickó.

— Szevasz, kozák! Verekszünk, verekszünk? — Tyimofej átölelte cimboráját. Spanyolországban barátkoztak össze. Tyimofej mindenkit kozáknak szólított, nyilván azért, mert maga kozák faluból származott.

— Hagyj már, te vadember, összetöröd a csontjaimat — szabadította ki magát tréfálkozva Vagyim. Mérhetetlenül örült ennek a találkozásnak.

Tyimofej örökké keverte beszédében az ukránt meg az oroszt. Otthagyták a többieket, félreültek egy sarokba.

—Tudod, Vagyim, egyre csak azon töröm azt a tökfejemet, hová a fenébe tűnhetnek el a japánok, ezek az ördögfiókák...

— Azt hiszem, holnap elkapjuk a frakkjukat — biztatta Vagyim.

— Bár a próféta szólna belőled!... Erre befizetek! Azt hiszem, van itt valahol egy repülőgép-anyahajójuk. De egyszer elcsípem, emlékezz a szavamra...

Az őrnagy parancsot adott a felszállásra. A beszélgetés félbemaradt. Megállapodtak, hogy Kantonban az első adandó alkalommal találkoznak.

— Ott aztán jól eldiskurálunk!... Addig is, ég veled, kozák!

Estefelé érkeztek Kantonba. Amint kiszálltak a gépből,

valósággal elkábította őket a füvek, virágok, korhadó növények nehéz illatával teli párás, trópusi levegő. A Gyöngy-folyó, a Hszicsiang túlsó partján szállásolták el őket. Autóbuszon mentek az emberektől hemzsegő városon át, a végelathatatlan árkádok mentén a kikötőig. Az árkádok mélyén mindenütt műhelyek, kis kamránál alig nagyobb boltocskák, söntések, üzletek... Vég nélküli üzletsor az egész város. Kapni itt mindent: gyümölcsöt, kókuszt, fonott kosarakat, szárított és friss baromfit, vasárut, lábbelit, ócska ruhát, emléktárgyakat... Az árkádok alól mindenütt kibuggyan az utcára a zsibongó tömeg. Csak úgy zúg-búg az egész az utcai árusok kiáltásaitól, a riksák csengetéseitől, a sokaság morajlásától.

A Gyöngy-folyón egy kis gőzösön keltek át, a lakásul szolgáló dzsunkák között, amelyek szinte eltorlaszolták a folyót. Már sötétedett, dagály volt, s ilyenkor a zsíros-fekete víz visszafelé folyt.

Szállodájuk a keskeny parti sétányon állt, amelyen hatalmas banánfák nőttek, akkorák, hogy törzsüket három ember is alig bírta körülfogni.

A szálloda dísztermében terített asztalok várták őket, szolgák sürögtek nesztelen a bejárat körül.

— A kormányzat nem fukarkodik a pénzzel — jegyezte meg Anton, gúnyos mosollyal végigmérve a virágokkal, keményített szalvétákkal, arany szegélyű tányérokkal megrakott asztalokat.

Egy kuomintangista tiszt köszöntötte az orosz önkénteseket, és harci sikereket kívánt nekik. Az üdvözlő szavakra az őrnagy válaszolt, megköszönte a vendégszerető fogadást. Minden a legilledelmesebben, a legudvariasabban történt, akár valami diplomáciai fogadáson.

Vacsora után a repülők visszavonultak szobáikba, mert hajnalban kellett kelniük.

Korán reggel szálltak fel, hogy bombázzák a japán repülőteret a Hongkong közelében fekvő szigeten. A nap még éppen csak a Gyöngy-folyó fölé emelkedett, de sugarai máris perzseltek. Amint felszálltak, kötelékekbe rendeződtek és hullámokban elindultak a tenger felé. Az egész alig fél órányi repülőút volt, de amint a cél közelébe értek, és felkészültek a támadásra, azt látták, hogy a szigeten a repülőtér üres... A japánoknak sikerült előző nap áthelyezni légierejüket, kivonni a támadás alól. Minden bizonnyal figyelmeztette őket

valaki. Nem volt ebben semmi meglepő, hiszen a városban hemzsegtek a japán kémek. Áruló, megvesztegethető ember Kínában volt bőven. Az a hír járta, hogy az éjjel nyomtalanul eltűnt az a kuomintangista tiszt, aki a szovjet önkénteseket a kantoni szálloda gazdagon terített asztalánál köszöntötte. Lehetséges, hogy éppen ez volt a feladata.

— Nesze neked, keményített szalvéta! — dörmögte mérgesen Anton, amikor a tiszt eltűnéséről értesült. — Itt aztán résen kell lenni.

A kudarc óvatosságra intette az önkénteseket. Nemcsak harci tapasztalatokat szereztek. A következő akciót a legnagyobb titokban készítették elő, még a pilóták sem mind tudtak róla.

A kínai partoktól keletre, a Santou és Fucsou közötti magasságban, messze bent a tengerben fekszik egy nagy, hegyes sziget: Formoza (Tajvan). A felderítő szolgálat jelentései szerint a sziget északi részében, Taihoku kikötővároska közelében a japánok sok repülőgépet vontak össze. Hajón vagy levegőben repülőgépek tucatjai érkeztek Taihokuba. A hadszíntéren a harctevékenység mind nagyobb arányokat öltött, s kétségtelen, hogy a császári főhadiszállás újabb támadásokat, többek között légitámadásokat készített elő a Kuomintang-hadsereg ellen. S mi volna, ha a japán tartalékokat megsemmisítenék, mielőtt még bevethetnék őket?

A törzsnél éjszakákon át ültek a térképek fölé hajolva, tanulmányozták az útvonalat, számításokat végeztek, s végül arra a következtetésre jutottak, hogy érdemes megkockáztatni. Túlságosan is csábító volt a cél.

A pilóták még sohasem repültek be ilyen mélyen az ellenség hátországába. Nehezítette a helyzetet, hogy az útnak egy tetemes részét — több mint kétszáz kilométert — a tenger fölött kellett megtenni, szárazföldi gépekkel. Itt a legkisebb üzemzavar, a gép legkisebb sérülése is pusztulással fenyegetett.

Nehogy az ellenségben gyanút keltsenek, a repülők élték hétköznapi katonaéletüket: cirkáltak a városok fölött, visszaverték a támadó repülőgépeket, maguk is támadásokat hajtottak végre. Elkeseredett harcok folytak nap mint nap. Közeledett a Vörös Hadsereg Napja: 1938. február 23. Erre a napra tervezték a támadást Formoza ellen, amelyet a japánok távoli és elérhetetlen hadtápterületnek tartottak.

Éjjelre minden készen állt már. Reggel hétre tűzték ki a felszállást.

Sehogy sem akart múlni az idő, csigalassúsággal kúszott az óra mutatója. S közben az ég is beborult, ez pedig aggodalmat keltett: hátha végül lefújják a bevetést? A törzshöz beszaladt a szinoptikus.

— Nos, mi lesz?

A szinoptikus széttárta a karját:

— Majd a parancsnokság . . . — s eltűnt az ajtó mögött.

Többen szidták is, hogy ennyire titkolózik, és nem hajlandó érdemleges választ adni . . .

Néhány perc múlva a törzsből kijött a csoport parancsnoka, mögötte pedig elégedetten mosolyogva a szinoptikus, mintha személyesen gondoskodott volna kedvező időjárásról.

— Gépre, elvtársak! — szólt halkan az őrnagy.

Az akcióban a fő szerep a bombázóknak jutott. Az első húsz gép pontban hét órakor szállt fel, tíz perc múlva a következő tíz, s utánuk a vadászgépek.

A körzetből, egyre magasabbra emelkedve, előbb hamis irányban indultak el, aztán még kétszer irányt változtattak, míg végül egyenesen a sziget felé repültek. Amikor átrepültek a frontvonalon, elromlott az idő. Felhők borították a földet, a tenger fölött a látási viszonyok a nullával váltak egyenlővé. A felhők fölött repültek vakító napsütésben. A magasságmérők ötezer métert mutattak. Elég nehéz volt a légzés ebben a gyér levegőben.

Hegyek barna sziklás csúcsai jelezték Formoza szigetét — olyanok voltak, mint a tejfehér tengerből kimeredő szirtek. A pilóták nem vették le szemüket a vezérgépről. „Megint szerencséjük van ezeknek a szamurájoknak!" — bosszankodott Vagyim, mert hiába meresztgette a szemét, semmit sem látott odalent, csak a felhőkből kikandikáló barna hegycsúcsokat. Vajon hogyan dönt a parancsnok? Vakon bombáznak a felhőkön át? Vagy megpróbálnak a felhők alá ereszkedni? Esetleg visszafordulnak? . . . S lám, amikor a navigátorok számításai szerint a bombázók a cél közelébe értek, felszakadozott a felhőzet, s feltűnt előttük a város sötétvörös tetőivel, távolabb pedig tisztán látszott a repülőtér . . .

A vezérgép megbillentette a szárnyait, és ereszkedni kezdett. A parancsnok manőverét követte a többi gép is. Átre-

pültek a város centruma fölött, jobboldalt egy csipkés vasúti híd látszott, a pályán teherszerelvény kúszott.

Persze odalentről is látták a felhőkből előbukkanó repülőgépeket. Ám egyetlen lövést sem adtak le rájuk, egyetlen japán vadászgép sem emelkedett a levegőbe! A támadás teljesen váratlan volt, a japánok pedig mérhetetlen önhittségükben nem is gondoltak a repülőtér légvédelmére...

A bombázók a cél fölé értek, hasuk alól potyogtak a rövid, tompa ceruzákra hasonlító bombák. Egyre kisebbeknek látszottak, majd földet értek, s hangtalanul, mint valami némafilmben, felcsaptak a robbanások füstfelhői. A vadászgépek ott cirkáltak a lassanként fekete füstfelhőbe burkolózó repülőtér fölött. Az imént még szabályos sorokban álló gépek felágaskodtak, lángba borultak, darabokra hulltak. Égtek a hangárok, egymás után robbantak az üzemanyag-tartályok, emberek futkostak... A lakóházak felé eső oldalon, a vasúti raktárak mellett, hosszú sorokban nagy ládák álltak még össze nem szerelt repülőgépek alkatrészeivel, s a tűz már ezekhez a ládákhoz közeledett.

A bombázók, miután utolsó bombáikat is ledobták, visszafordultak. A legközelebbi repülőtéren leszálltak, hogy üzemanyagot vegyenek fel, aztán visszatértek támaszpontjukra.

Ezen a napon Vagyimnak meg a többi vadásznak egyetlen lövést sem kellett leadnia, mégis óriási sikert könyvelhettek el. A japánok nem adtak ki jelentést veszteségeikről, ám néhány nap múlva angol lapok azt írták, hogy a kínai légierő támadást hajtott végre a Formoza szigetén, a Taihoku mellett levő repülőtér ellen. Feltehető, hogy Csang Kaj-sek hadserege már tengeri légierővel is rendelkezik. A támadás következtében elpusztult több mint negyven repülőgép, két raktár repülőgép-alkatrészekkel, több nagy üzemanyagtartály. Mintegy húsz pilóta életét vesztette, s ugyanannyi megsebesült...

Azt is jelentették, hogy a nemzetközi tőzsdén erősen zuhant a japán értékpapírok árfolyama. Ezt is a kínai légierőnek Formoza ellen intézett támadásával hozták összefüggésbe.

A Van Ju-sinek pedig aznap este a Vörös Hadsereg Napját ünnepelték. A formozai bevetésről veszteség nélkül tértek vissza.

A kínai csapatok törzsénél is ujjongtak, hiszen először mértek a japánokra ilyen súlyos csapást. Néhány nap múlva Csang Kaj-sek generalisszimus neje, madame Szung Mej-ling,

akit „dalai dámá"-nak neveztek el, díszes fogadást adott az önkéntesek tiszteletére. Szívesen helyettesítette a generaliszszimust, igen eleven volt, s fürge alakja hol itt, hol ott tűnt fel a vendégek között. A madame parancsoláshoz szokott modorban adta ki az utasításokat és kegyesen osztogatta a dicséreteket. Ho Jing-csin hadügyminiszter árnyékként követte a generalisszimus nejét, mosolygott és bólogatott minden szavára. A hölgy élvezte maga választotta szerepét, kéjesen lubickolt mások dicsőségében.

A tartományi kormányzó palotája fényűző volt. A terem ajtóit bambuszfüggönyök borították, olyan átlátszók, mintha vékony szövetből készültek volna. A napfényben csillogtak, mint megannyi vékonyka vízsugár. Az ablakok alatt lapos akváriumok álltak, furcsa kínai halacskákkal. A falakat képek díszítették, köztük az egyik festményen fenyők és darvak látszottak, a hosszú élet és a boldogság szimbólumai. No és természetesen madame Szung Mej-ling is elegáns európai kosztümöt viselt.

Az ünnepi alkalomból az önkéntesek is fekete öltönnyel, fehér inggel és nyakkendővel cserélték fel a kezeslábast.

Őnagysága először emlékérmeket osztott ki valamennyiünknek: széttárt zománc szárnyak arany csillagocskákkal — ezek száma a lelőtt gépektől függően változott. Ezután a szolgák fényes fekete tálcákon hordták körül a kis pohárkákba töltött maotait, a vadas szendvicseket, az ecetes halat, s a pilóták, tányérral a kezükben, barátkoztak az ismeretlen ínyencfalatokkal.

Az egész a legildomosabb, a legudvariasabb légkörben folyt le, akárcsak annak idején Kantonban a díszvacsora. Az előkelő hölgy szorongatta a szovjet pilóták kezét, és beszélt, beszélt megállás nélkül..

Vagyim tudott egy keveset angolul. Ott álltak hármasban Tyimofej Krjukinnal és Anton Jakubenkóval. Krjukin egyre morcosabb lett.

— Neked meg mi bajod?

— Hogy az a magasságos . . . — dörmögte Tyimofej.

Hozzájuk is odalépett a tábornokné a hadügyminiszter kíséretében. Vagyim kínlódva, tört angolsággal válaszolt kérdéseire. Őnagysága kegyesen nézett rájuk, majd megsimogatta Tyimofej karját. Amikor fanyar parfümje illatát otthagyva

tovább ment, Krjukin összeráncolta homlokát, és a foga között odamormogta társainak:

— Rámenős egy fehérnép, mint egy ...

Már majdnem kiszaladt a száján a nyomdafestéket nem tűrő szó, amikor tekintete találkozott Andrejnek, a parancsnok politikai helyettesének huncutul szikrázó szemével. Andrej csak ennyit mondott:

— Nono, Tyimofej, fogadáson vagyunk ...

— A rosseb ...

Elvett a tálcáról egy pohárka maotait, és felhajtotta. A pohárka gyűszűnek látszott a markában. Értetlenül forgatta a poharat: ivott most vagy nem ivott, aztán elmosolyodva visszatette a csillogó tálcára.

A fogadás után folytatódtak a harcos hétköznapok.

Repültek, verekedtek, győzelmeket arattak, temették társaikat.

Megkezdődött az esős évszak. Reggeltől estig vastag felhőtakaró fedte be az eget. A repülőteret egész nap nyirkos félhomály borította, vastag sugarakban ömlött az eső. A műszakiak, a pilóták esőköpenyben járták a repülőtéri épület folyosóit és bánatosan nézegették az ablakon át a komor eget. Hangulatuk pontosan igazodott a törzsügyeletes szobájának falán függő barométerhez.

A Kuomintang-hadsereg meteorológiai szolgálata rosszul működött. A pilótáknak sokszor fogalmuk sem volt, milyen az időjárás háromszáz-négyszáz kilométernyire a repülőtértől. Lehetséges, hogy csak itt, Hankou körül borult az ég, de arrébb lehetne repülni, lehetne harci feladatokat teljesíteni ... Lehetséges ...

A törzs ügyeletese újra meg újra hívatta a szinoptikusokat, azok meg fel-felhívták a meteorológiai központot, de mindig ugyanazt a választ kapták: az időjárási térkép éppen készül, pontos adatok még nincsenek.

Tyimofej Krjukin talán a többieknél is nehezebben viselte el a tétlenséget. A hatalmas termetére feszülő szűk esőköpenyben fel-alá járkált ... Az esőköpeny ujja könyékig ért, egész Hankouban nem találtak neki valót. Barátai csipkelődtek vele, ő meg mérgelődött, minden ingerelte: az az örökké zuhogó eső is, ez a kinőtt ruhadarab is ... Már nem bírta tovább, vizesen és dühösen betért az ügyeleteshez, leült az egyik zsámolyra, cigarettát vett elő.

Egészen messziről kezdte:

— Figyelj csak, kozák, azt mondják, ha szárazság van, a kínaiak elpáholják az isteneiket, mert nem küldenek esőt. Igaz ez?

— Igaz, én is hallottam már... Kihurcolják őket a templomból, aztán ütik-verik.

— És mi volna, ha mi is elővennénk valakit, és jól elagyabugyálnánk?! Legalább kitöltenénk valakin a mérgünket... Esetleg a főmeteorológusukon. Mi a véleményed?...

Az ügyeletes felnevetett:

— Sajnos, nem tehetjük meg... De majd megérkeznek az új gépek, akkor aztán repülhetünk kedvünkre, esőben is, ködben is...

— Tudod, mit mondanék én erre, Ignat? Nyugtával dicsérd a napot!

— Mit tehetünk?

— Megmondom, mit! Ha már nincs kit vernünk, derítsük fel magunk, milyen az időjárás. Volna egy tervem, kozák...

Vagy két nap múlva, amikor a felhőzet kissé felszakadozott, Tyimofej felszállt, és keletnek fordult. Sűrű felhők alatt repült egészen Csiucsiangig. A szitáló eső sűrű függönyén át alig látszott a föld. Ám egyszerre csak — néha azért rámosolyog az emberre a szerencse! — hirtelen vége szakadt a felhőzetnek, s feje fölött előtűnt a nap. Előtte már egészen derült volt az ég: a tengerré duzzadt Jangce fölött kitűnőek a látási viszonyok. A pilóta megfordult és remek hangulatban tért vissza a repülőtérre. Jelentést tett a csoport parancsnokának. Úgy döntöttek, hogy azonnal cselekszenek.

A bombázó csoportnak még az esőzés beállta előtt az volt a terve, hogy támadást hajt végre a Jangcén Vuhu és Ancsing között álló japán hajók ellen. Valószínűnek látszott, hogy a japánoknak ott átrakodó állomásaik vannak. A hadianyagot és csapatokat szállító tengeri hajók feljöttek a folyón ezekig a kikötőkig. A Jangce volt a japán expedíciós hadsereg ellátásának fő ütőereje. A közlekedési vonalak elleni első támadást gondosan előkészítették, s a meglepetésszerű támadásnak meg kellett hoznia a sikert. Az esős évszak az akció elhalasztására kényszerítette a repülőket, de most Tyimofej Krjukin felderítése lehetővé tette, hogy elővegyék a régi tervet.

Ha Közép-Kína térképére pillantunk, hegyláncok barna foltjait látjuk, amelyek dél felől a Jangce völgye felé húzód-

nak. Derült időben a Hangcsouig nyúló hegyek felől volna a legkényelmesebb elérni a folyó partját. De mitevők legyenek most, amikor sűrű felhőtakaró borítja ezt a hegyes vidéket? Mégis úgy döntöttek, hogy délről kerülve érik el a folyót. Tyimofejnek eszébe jutott Spanyolország, az asztúriai hegyek, Guadarrama. Ott is sziklák fölött kellett repülniük. Neki és társainak volt ebben tapasztalatuk... S ezekben a tapasztalatokban bízott Tyimofej...

A kilenc bombázó súlyos terhével lomhán felszállt, majd ékalakban elindult a megadott irányban. Az eső pedig egyre csak ömlött... Hamarosan feltűntek a sziklás hegyek, amelyeknek a csúcsai a felhőkbe nyúltak. Mind gyakrabban állták útjukat sziklafalak, s igen nehezen jutottak át a hegyek között. Kilenc gép számára már szűk volt a hely, s Tyimofej megadta a jelt, hogy oszoljanak szét rajokra. Ám nemsokára már rajkötelékben sem repülhettek, annyira összeszűkültek a völgyek, Tyimofej újabb parancsot adott: hosszan bontakoztak szét, s egyesével repültek a felhőktől mind lejjebb szorítva.

A hegycsúcsok olyanok voltak, mint valami oszlopok, amelyeken ez a vastag felhőtakaró nyugszik. Tyimofejben már az a gondolat is felmerült, hogy a felhők fölé emelkednek, de erről nyomban le is mondott, mert a hegyek a felhőkbe burkolóztak, s ki tudhatta, milyen magasságban kell repülniük, nehogy sziklának ütközzenek.

Alattuk a kékes párában feltűnt egy hegyi folyó. Ennek medrét követve leereszkedtek százötven méterig. Felülről a sűrű felhők nyomták őket, alul egészen közel a völgy húzódott, kétoldalt pedig magas, nedves sziklafalak emelkedtek... A nehéz bombázók szinte tereprepülést végeztek.

Tyimofej egész repülői pályafutása alatt nem érzett még ekkora feszültséget. Az összeszűkülő sziklafalak és az alacsony felhők között egyetlen keskeny folyosó nyílt előttük, amelyben az esőtől megduzzadt kis folyó futott végig, arra van a menekvés vagy a halál... S lám, egyszerre csak maguk mögött hagyták a sűrű felhőket és a hegyeket. A felhőtlen kék égen ragyogóan sütött a nap. A legnagyobb veszélyen tehát túljutottak.

Ahogy tervezték, Vuhu kikötőhöz értek ki. Sivár, néptelen árterület fölött repültek, amelyet több kilométer szélességben elöntött a Jangce. Ismét rajokba fejlődtek, és széles spirálban

magasabbra emelkedtek. Amikor elérték az ötezer méteres magasságot, a folyó mentén felfelé haladtak, hogy felkutassák a japán hajókat.

Ancsing közelében, ahol a folyó egy éles kanyart ír le, felfelé tartó japán flottillát fedeztek fel, amely vagy harminc hajóból állt. Elöl mint valami nagy vasaló haladt a legalább tízezer tonnás vezérhajó. A japánok ügyet sem vetettek a hátországuk felől nagy magasságban szálló gépekre. Hogy is gondolhattak volna arra, hogy ezek ellenséges repülők. Ám a pilótáknak megint nem volt szerencséjük: nyugat felől sűrű felhők közeledtek. Ancsing kikötőjét már esőfüggöny takarta, s mindjárt eltűnik a felhők alatt az imént megtalált cél... Közben a hajókról is észrevették a veszélyt, a sodorvonalban haladó hajók szétszóródtak, a gépek alatt lövedékek robbantak, a légvédelmi ágyúk tüzet nyitottak...

A felhőzet mind jobban eltakarta a földet, a felhők első lépcsője meglehetősen magasan szállt, s a gépeknek lejjebb, a tűzzónába kellett ereszkedniük, nehogy eltévesszék a célt. Zuhanórepülésben szálltak le kétezer méterig. A navigátor ráhajolt a célzókészülékre, s Tyimofej figyelt minden szavára. A motorok zúgása most alig hallatszott, mind lejjebb zuhantak. Egész testében érezte a pilóta, amikor a navigátor kioldotta a bombákat. A többi gép is leszórta bombáit. A japán vezérhajó, amelybe három bomba csapódott be, oldalra dőlt, lángok csaptak fel belőle, majd kettétört, akár egy dió. Két másik hajó is megbillent és süllyedni kezdett. Ez minden, amit a repülők láthattak. A következő pillanatban már újra belefúródtak a felhőkbe, s elérve a megfelelő magasságot, elindultak vissza a támaszpontjukra.

Ezen a napon Tyimofej Krjukin jegyzetfüzetében megjelent egy új sor, amelyet csak ő maga tudott megfejteni:

„7 ó. 25 p. 9 GyB. Hegy. s. felhő. Jangce f. 5000 m. Tám. 2. e. E: 3 hajó. mi v. n."

A megfejtés: „7 óra 25 perckor felszálltunk kilenc gyorsbombázóval. Hegyek között és sűrű felhőkben repültünk. Ötezer méterre emelkedtünk a Jangce fölött, kétezer méter magasságból támadtunk. Az eredmény: elsüllyesztettünk három hajót, veszteség nélkül tértünk vissza a repülőtérre."

A nehéz harci nap eseményei elférték a pilóta jegyzetfüzetének egyetlen sorában.

S még egy légiharc maradt emlékezetes az önkéntes repü-

lőknek. Tyimofej Krjukin jegyzetfüzetében egy újabb sor jelent meg. A „hegyi repülés" után — a pilóták csak így nevezték azt az első támadást, amelyet a Jangce folyón japán hajók ellen végrehajtottak —, a hsziokani csoport új gépeket kapott. A gyors repülőgépeknek több ezer kilométeres utat kellett megtenniük, míg a Szovjetunióból megérkeztek a kínai tartalék-repülőterekre. A Van Ju-sinek már alig várták, hogy ezeket a gépeket a levegőben, harcban is kipróbálhassák, ám egyelőre csak a földön mustrálgathatták őket, simogatták a törzsüket, mint valami telivér paripának.

— Ez egy jó lónál is többet ér! — állapította meg elégedetten Tyimofej.

Aztán megkezdődtek a berepülések, a gyakorlatok, ám a harci feladatokat egyelőre még a régi gépeken teljesítették. A nagy sebesség mellett az új gépeknek volt még egy becses tulajdonságuk: majdnem kétszer olyan magasra tudtak emelkedni, mint az eddigi gépek. A légi harcok általában négyötezer méteres magasságban folytak, a gépek csak nagy ritkán emelkedtek hatezer méterig. Egyaránt vonatkozott ez mind a szovjet, mind a japán bombázókra. A most érkezett gépek viszont könnyedén emelkedtek kilenc kilométeres magasságig, és ott is megőrizték manőverező képességüket, gyorsaságukat és megbízható irányíthatóságukat. Csak a pilóták edzése maradt megoldatlan feladat: ott, a sztratoszféra határán, az igen ritka levegőben ugyanis a pilóták terhelése sokkal nagyobb volt, mint a rendes repüléseken. Ilyen magasságból a bombázás is nagyobb hozzáértést követelt.

A tapasztalt pilóták, akár az újoncok, ismét orvosi vizsgálatra mentek. A katonaorvosok alaposan megkopogtatták, meghallgatták ezeket a makkegészséges legényeket, bonyolult kísérleteknek, a legkülönbözőbb vizsgálatoknak vetették alá őket. A Van Ju-sinek morogtak, de engedelmeskedtek. Mindegyikük szeretett volna részt venni az első magassági légitámadásban. A magassági repülőket külön csoportba osztották, s a többiek tréfálkozva „intézeti lányoknak", „antialkoholistáknak" nevezték őket, mert az orvosok igen szigorú életrendet írtak elő nekik. Igaz, hogy ezt nem mindig tudták megtartani, de erről nem a pilóták tehettek. A háború folytatódott, s míg a magassági repülésre készültek, részt kellett venniük a harcokban is. Így ment ez több héten át.

Tyimofej az elsők között érte el a kitűzött csúcsmagasságot.

Tizenhárom géphez való kezelőszemélyzet részesült a kiképzésben. A törzsnél sokáig latolgatták, hogy melyik repülőtér ellen indítsák az első bombatámadást. Végül is Vuhu mellett kötöttek ki. A vuhui repülőtér japán pilótáival régóta számolni valójuk volt az önkénteseknek. Vuhu mellett feküdt a legnagyobb japán repülőtér, amelyen több tucatnyi vadászgép és 50–60 „I–96" típusú gép szorongott. A vadászok gyakran zaklatták a csapatokat, és bombázták a repülőtereket, támadták a levegőben a bombázókat. S bármilyen elkeseredett légi harcokat vívtak is a japánokkal, bármilyen súlyos veszteségeket okoztak is nekik, a japánok számbeli fölényben maradtak. Csakis az önkéntesek nagyszerű harci tapasztalatainak, bátorságának és kitartásának volt köszönhető, hogy eddig is állták támadásaikat, el tudták hárítani csapásaikat. Most ezeket a tulajdonságokat kiegészítik az új gépek.

Egy szép napon aztán a megadott jelre tizenhárom gép emelkedett a levegőbe. Amint ötezer méter fölötti magasságba emelkedtek, percről percere nehezebben lélegeztek, utálatos gyengeség vett erőt rajtuk. Ezek a tünetek bizonyos idő múlva elmúltak ugyan, de minden hevesebb mozdulattól erős szívdobogást kaptak. Felvették az oxigén-légzőálarcot. A látási viszonyok tűrhetők voltak. Számtalan tó terült el alattuk. A terepet jól ismerték, többször repültek már erre, csak jóval alacsonyabban. Vuhut észrevétlenül érték el. Az ilyen magasságban szálló repülőgépek a földről jóformán nem láthatók, nem hallhatók.

A zöld mezőn szabályos sorokban álltak a repülőgépek, azt nehéz lett volna megmondani, hány darab. Tyimofej a fejével a gépek felé intett, s mosolyogva megfenyegette a navigátort: vigyázz, el ne téveszd a célt! A navigátor is bólintott, karja felemelésével jelezte, hogy aggodalomra semmi ok, minden rendben lesz... Ám Tyimofej nagyon jól tudta, hogy ilyen magasságból nem olyan egyszerű célba találni. Még erős távcsövön is legfeljebb akkoráknak tűntek a repülőgépek, mint a tücskök.

Tyimofej megfordult a géppel, beállt a harci irányszögbe. Leszórták az első sorozat bombát, aztán a másodikat... A bombák célba találtak, s a robbanások nyomán apró, vattaszerű gomolyagok csaptak fel, füstbe burkolták a japán gépeket.

S ekkor történt az, amin a Van Ju-sinek még sokáig jókat mulattak...

Tucatnyi japán vadászgépnek mégis sikerült felszállni a vuhui repülőtérről. Viszonylag gyorsan emelkedtek, de amint hatezer méter fölé értek, megakadtak. Képtelenek voltak lőtávolságnyira megközelíteni a bombázókat. Látszott, hogy a vadászgépek motorja fulladozik. Minden kísérletük hiábavalónak bizonyult, minduntalan visszacsúsztak, mintha jeges hegyoldalon próbáltak volna felkapaszkodni. A légvédelmi ágyúk lövedékei sem érték el céljukat, a fehér füstfelhőcskék messze a bombázók alatt maradtak.

Tyimofej még a légzőálarcot is levette, hogy jobban lássa, mi történik odalent. A lövész-rádiós vigyorogva nézte, hogy erőlködnek a japán repülők.

A tizenhárom bombázó nyugodtan még egy rárepülést végzett, leszórta utolsó bombáit, aztán diadalmasan nagy kört írt le a lángokban álló vuhui repülőtér fölött, és visszafordult támaszpontja felé. Az „I—96"-os vadászgépek pedig dühösen forgolódtak még egy darabig alattuk.

A törzsben türelmetlenül várták a gépek visszatérését. A tizenhárom bombázó szerencsésen földet ért a hankoui repülőtéren. A törzs főnöke gratulálás és üdvözlés helyett egy desifrírozott rádiótáviratot nyújtott át Tyimofejnek. Ho Jing-csin, a Kuomintang-kormány hadügyminisztere gratulált az önkénteseknek, mert már jelentették neki a légitámadás eredményét. Másnap a lapokban interjú jelent meg, amelyben a hadügyminiszter részletesen beszámolt a kínai repülők által Vuhu ellen végrehajtott légitámadásról. A miniszter azt is közölte, hogy a támadás során tizenkét japán vadászgép megsemmisült, huszonhárom pedig súlyosan megrongálódott. A repülőtér elleni légitámadás során százhuszonöt japán pilóta és repülőgéptechnikus vesztette életét.

Ho Jing-csin elragadtatva beszélt a kínai repülőkről, harcművészetük tökéletesedéséről. Az önkéntes Van Ju-sinek elnézően mosolyogtak, hiszen összesen hét kínai pilóta vett részt a japánok elleni harcokban...

Tyimofej Krjukint nem hagyta nyugodni az a gondolat, hogy fel kellene kutatni a japán repülőgép-anyahajót. Most már pontosan tudták, hogy a repülőgépek a „Yamato Maru" japán repülőgép-anyahajóról szálltak fel, de a hajó hol itt, hol ott tűnt fel, ügyesen álcázták, öblökben rejtegették, s az

ördög sem akadt rá a szirtek között. A felderítők olykor felfedezték, de a légi felderítés nyomán felszálló bombázók már semmit sem találtak, csak párába burkolódzó sziklákat meg a tengert, a szigetek és öblök több száz kilométerre elnyúló labirintusát...

Újabb két hónap telt el. A „Yamato Maru", a több tízezer tonnás repülőgép-anyahajó továbbra is láthatatlan maradt. Végül mégis megtört a varázslat!

Tyimofej nagy magasságban repült a megáradt Jangce fölött. Az égen könnyű felhők úsztak, a gép hol eltűnt bennük, hol újra előbukkant. Az utóbbi időben a bombázók a japánokat „nyugtalanító" repüléseket végeztek a Jangce folyó fölött, Kínába csapatokat, haditechnikát és sok egyebet szállító teherhajókat, hadihajókat, gőzösöket támadtak. Ez a „nyugtalanítás" nagy veszteségeket okozott az ellenségnek: csak az utóbbi tíz nap alatt Tunglu körzetében tizenkét nagy hajót, mintegy negyven naszádot süllyesztettek el, és mintegy két tucatnyi hajót rongáltak meg az önkéntesek bombázói. A hajók most már sokkal óvatosabban közlekedtek, mint a nagy háború első hónapjaiban.

A Jangcén nem látszott egyetlen nagyobb hajó sem, a kisebb hajók pedig, amint észrevették a bombázókat, sürgősen a parthoz húzódtak, de ezek nem is érdekelték különösebben a támadókat, nem érdemes a nagy bombákat rájuk pazarolni.

Tyimofej a tengerpart fölé kormányozta gépét; ameddig a szem ellát, mindenütt csak sziklaszirtek meg az acélkék tenger. Ma sem járt eredménnyel, ideje visszatérni a támaszpontra. Ám egyszerre csak a pilóta és a navigátor ugyanabban a pillanatban felfedezte egy öböl mélyén az álcázó hálókkal borított „Yamato Maru" repülőgép-anyahajót. A szél a part felől fújt, és lassan a tenger felé sodorta a hajót rejtegető ködfátylat. Egy percig sem szabad vesztegetni az időt.

— Támadok! — kiáltotta a pilóta a navigátornak, és a célpont fölé irányította a gépet.

A repülőgép-anyahajó légvédelmi ágyúk sortüzével fogadta a közeledő repülőgépet. A navigátor irányhelyesbítést kért, Tyimofej beállította a gépet, s érezte, hogy potyognak a bombák. A második rárepülésnél látta, amint a „Yamato Maru"-n, közvetlenül a kémény mellett lángnyelvektől szabdalt fekete füstoszlop emelkedett a magasba. Egy másik bomba a hajó mellett csapódott be, a vízszint alatt robbant, s abban a pilla-

natban, mintegy vezényszóra, elhallgattak az ágyúk. A nyomjelző lövedékeknek egy utolsó csíkja emelkedett lassan a levegőbe, majd minden elcsendesedett. A repülőgép-anyahajó bal oldalára dőlt, a fedélzetén, akár egy felbolygatott méhkasban, rengeteg ember nyüzsgött, a vízbe ugrálva menekült a hajóról.

A repülőgép ledobta utolsó bombáit, és elindult visszafelé. A hajó az oldalára dőlt, a vízből kimászni akaró óriási teknősbékához hasonlított. A repülőgép személyzete nem látta a hajó pusztulásának utolsó pillanatait.

A repülőtérről két vadászgépet küldtek felderítésre. Amikor ezek visszaérkeztek a repülőtérre, jelentették, hogy a repülőgép-anyahajó az oldalára dőlt és elsüllyedt.

Ez volt a háborúk történetében, a repülés történetében az első és egyetlen olyan eset, amikor egy modern repülőgép-anyahajó pusztulását egyetlenegy repülőgép támadása okozta.

A szovjet önkéntesek súlyos csapást mértek a japán légierőre, a tengerhajózásra, a szárazföldi csapatokra. A császári hadsereg mégis számbeli fölényben maradt. Az önkéntes repülőknek gyakran kétszeres, sőt háromszoros túlerővel kellett felvenniük a harcot. Ám a japán repülők még így sem állták az önkéntesek heves támadásait, súlyos veszteségeket szenvedtek, továbbra is az önkéntesek uralták a légteret.

A japánoknak jelentős előnyt biztosított az is, hogy összes tartalékaik jóval közelebb voltak a hadszíntérhez, mint a szovjet önkénteseké. Szigeteiket pedig, Nagy-Britannia példáját követve, öntelten elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajóknak nevezték.

Japán arra készült, hogy két év múlva megünnepli a birodalom kétezerhatszáz éves fennállását. Nem számítva a Kyushu szigete ellen megkísérelt mongol inváziót, amely a félelmetes ázsiai hódítók számára tragikusan végződött, azt lehet mondani, hogy Yamato országát sohasem érte támadás, legfeljebb talán azokban az ősi időkben, amelyekből nem maradtak ránk emlékek. Évszázadokon, évezredeken át a kamikaze, a szent szél megbízhatóan óvta az országot a behatolástól. Kérkedve emlékeztettek erre az ősi szamurájok utódai, akik napjainkban akarták végrehajtani a Jimmu császár végrendeletét, a japán tetővel befedni az egész világot. Hakko-ichiu!

A japán szigetek sebezhetetlensége Tokióban mindjobban megerősítette azt az érzést, hogy a katonák minden kalandor

akciója megtorlatlan marad. Nehéz volna megmondani, kinek jutott először eszébe, hogy meg kellene rendíteni a szamurájok önbizalmát, de annyi bizonyos, hogy ezt a Kínai Kuomintang-hadseregben harcoló szovjet önkéntes repülők vállalták magukra.

1938. május 20-án kora hajnalban hat bombázógép a kínai légierők felségjelével — a kör alakú kék mezőben levő fehér csillaggal — felszállt, hogy egy olyan feladatot hajtson végre, amelyre az önkéntes repülők régóta készültek. Hosszú út állt előttük: oda és vissza több ezer kilométer, s ezért a bombázók vadászkíséret nélkül indultak bevetésre. Csak a kontinens fölött kísérte őket két tucatnyi „I—15" típusú gyors vadászgép; új típusú gépek voltak ezek, amelyek csak nemrég kerültek a szovjet Vörös Hadsereg fegyverzetébe, s itt a pilótákkal együtt a kínai hadvezetés parancsnoksága alatt álltak.

A repülők több ízben is irányt változtattak, míg végül a kínai szárazföldről a japán szigetek felé fordultak. A vadászgépek megbillentették szárnyaikat, így kívántak szerencsés utat, és visszafordultak. A hat nehéz bombázó magányosan repült a végtelen tenger fölött.

Kyushu, a nagy japán szigetek legdélibb tagja, mintegy ezer kilométerre fekszik a kínai partoktól. Ám a partok is több száz kilométerre voltak a repülőtértől, amellett számításba kell venni azt is, hogy a gépek több ízben irányt változtattak, hogy Kyushu szigete fölött az egyik objektumtól a másikig kell repülniük, s így a visszatéréssel együtt legalább négyezer kilométeres utat kellett megtenniük.

A navigátorok előtt ott feküdt a térkép, amelyen fel volt tüntetve a bevetés három célpontja: Sasebo, Nagasaki és Fukuoka, Kyushu szigetének három városa. Sasebo volt a japán császári hadiflotta támaszpontja, Fukuokában egy nagy légitámaszpont működött, Nagasakiból indultak a Kínába csapatokat és fegyvereket szállító hajók. Nagasaki kikötőjén keresztül kapta az utánpótlást a Kínában harcoló egész japán hadsereg.

A bombázók simán elérték Kyushu szigetét. Akárcsak Formoza szigetén, itt sem tüzeltek rájuk egyetlen légvédelmi ágyúból sem: túlságosan hihetetlennek tűnt, hogy ellenséges gépek jelenjenek meg a japán szigetvilágot alkotó bármelyik „elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajó" fölött. Minden úgy történt, mint bombázáskor általában: a repülőgépek beálltak

a harci irányszögbe, a navigátorok a célzókészülék fölé hajoltak, s amikor megpillantották benne a város centrumát, kinyitották a bombarekeszeket... Csakhogy ezúttal Sasebo kikötőjére bombák helyett a japán néphez szóló röplapok hulltak.

Fehér hófelhőként szóródtak szét a röplapok, és az enyhe szellőben lebegve mind lejjebb szálltak.

A röplapokon egy repülő daru képe — a japán nép boldogságának ősi szimbóluma —, alatta hieroglifák békére buzdították a japán népet, megbélyegezték a kínai háborúért felelős militaristákat.

„A háború, amelyet Japán Kína ellen folytat — olvasható a röplapon — súlyos csapás népeinkre. S ezért a katonai klikk felelős, amely Kína megsemmisítésére törekszik...

Az elpusztult és megsebesült japán katonák sok családnak tragédiát jelentenek. Mi együttérzünk veletek. Kína népe szereti a békét. Ha ti is a békét akarjátok, jó barátok lehetünk. A háború nekünk csak önvédelem. Ne higgyetek azoknak, akik mást állítanak! Ne küldjétek fiaitokat Kínába, a biztos halálba. Éljünk békében, és munkálkodjunk jólétünk javításán..."

Kyushu sok japán lakosa számára 1938. május 20-a élete utolsó napja lehetett volna, de az önkéntes repülők bombák helyett röplapokat szórtak le, amelyekben békére szólították fel és figyelmeztettek arra, hogy a háborús bűnösök elnyerik majd megérdemelt büntetésüket, hogy a népre mérhetetlen sok szenvedés vár, ha harcias tábornokait nem tudja jobb belátásra bírni...

A kínai felségjelet viselő hat bombázó Kyushu szigetén ugyanolyan röplapokat szórt le Fukuokára és Nagasakira is. Nagasaki!... Alig néhány év múlva e sokat szenvedett város fölött más gépek tűntek fel, más pilótákkal, akik Nagasakit, Hiroshimához hasonlóan, atombomba-gyakorlótérré változtatták. Emberek tízezreire a halál örök sötétsége borult ezen a verőfényes augusztusi napon. S a sugárbetegség következtében lassú halálra ítélt gyermekek papírból apró darumadarakat vágnak ki abban bizakodva, hogy ez szerencsét hoz nekik...

A bombázók hat órán át repültek tenger és szárazföld fölött, míg visszaértek Hankou közelében fekvő támaszpontjukra. A bevetés teljes sikerrel járt, csak amikor visszafelé jöt-

tek, akkor nyitott tüzet rájuk a kínai partok közelében egy japán hadihajó, de minden eredmény nélkül...

A kínai lapok már másnap nagy elragadtatással számoltak be a vállalkozásról. A kínai légierő figyelmeztette az agresszorokat! Japán nem sebezhetetlen többé! A Felkelő Nap Országának megközelíthetetlenségéről szóló évezredes mítosz szertefoszlott! A kínai repülők megleckéztették a japán militarista klikket!

A kínai lapok olvasói közül senki sem tudott arról, hogy a példátlan repülőutat szovjet pilóták tették meg, akik tréfásan Van Ju-sineknek nevezték magukat...

Vagyim Gubanov, a hsziokani csoport önkéntes pilótája mit sem tudott az egészről. Néhány nappal Tyimofej Krjukin és társai kyushui bevetése előtt légiharcban lelőtték a gépét. Anton Jakubenko látta utoljára. Japán vadászgépekkel harcoltak éppen: nyolc nyolc ellen. Ez rendjén is volt. Ám amikor javában dúlt a harc, a felhőkből további tizennyolc japán vadászgép rontott rájuk. Huszonhat nyolc ellen! Vagyim lángba borította az egyik japán gépet, de abban a pillanatban három vadász támadta meg. Anton a barátja segítségére sietett, az egyik támadó gépet le is lőtte. Ugyanakkor kigyulladt Vagyim gépe, nyilván golyó érte az üzemanyagtartályát. Vagyimnak sikerült kiugrania az égő gépből, és több száz méteres zuhanás után kinyitotta az ejtőernyőjét. Az egyik japán gép erre megtámadta. Anton próbálta elűzni az ellenséges repülőt, de két vadász nekirontott, így elvesztette szem elől Vagyimot. A harc egy tavas vidék fölött zajlott, amelyet már megszálltak a japánok. Ha a japán repülő nem ölte meg Vagyimot, amint tehetetlenül himbálódzott az ejtőernyő zsinórján, talán életben maradt, de ellenséges területen ért földet.

Eltelt egy hét, aztán egy hónap, újabb egy hónap, de Gubanov nem tért vissza. Eltűntnek nyilvánították. Így mondják ezt. Senki sem hitte már, hogy Vagyim életben van, de senki sem látta, hogy elesett, tehát eltűnt.

A Richard Sorge által figyelemmel kísért politikusok között volt Oshima Hiroshi ezredes is, a fasisztabarát nézeteiről ismert berlini katonai attasé. Sorge jól ismerte az ezredest, aki Németországból gyakran hazalátogatott Japánba. Sokszor összefutottak éjszakai lokálokban, tréfálkoztak, bizalmasan beszélgettek. Az ősi szamurájcsaládból származó Oshima erős akaratú ember volt, szögletes arcával kissé Benito Mussolinira emlékeztetett. Nagy befolyása volt a vezérkarban, a császári udvarnál és a kormány legszélsőségesebb köreiben.

A katonai attasé részt vett az antikomintern paktum előkészítésében, határozott híve volt a japán—német katonai szövetségnek, és buzgón ápolta a katonai körökben a németbarát érzelmeket. Amióta Tokió és Berlin közötti üzenetváltás rejtjelének kulcsa a német felderítés kezében volt, Sorge figyelemmel kísérhette Oshima Hiroshi katonai attasé tevékenységét. Az új német nagykövet, Eugen Ott révén ugyanis dr. Sorge hozzáférhetett a német államtitkokhoz. A szovjet felderítő így rendkívül kedvező helyzetbe került: egyszerre ismerhette meg a Szovjetunió két fő ellenségének titkait. Ráadásul Ozaki Hozumi Konoye hercegnek, a japán miniszterelnöknek a titkára, Sorge pedig az évek folyamán Eugen Ott fő bizalmasa és tanácsadója lett. Ott nem sokkal nagykövetté való kinevezése után felajánlotta Sorgénak a sajtóattaséi posztot a tokiói német nagykövetségen. Sorge azt felelte, gondolkodik rajta, de végül nem fogadta el az ajánlatot, bármilyen csábítónak látszott is. Nem akart kockáztatni, hiszen a kinevezés előtt a Gestapo nyilván ismét ellenőrizné a múltját. A sokéves fáradságos munka most már amúgy is bő termést hozott.

Amikor Berlinben aláírták az antikomintern paktumot, a Satbo Hambában — a japán vezérkarban — az a gondolat támadt, hogy kicseréljék a németekkel a Szovjetunióra vonat-

kozó felderítési adatokat. Berlinben kapva kaptak ezen az ajánlaton, s a közös felderítés hamarosan diverzióba csapott át.

Oshima katonai attasé mint magánszemély Falkenseében – Berlin egyik külvárosában – nagy villát vásárolt, ezt magas kerítéssel vette körül, fehérgárdista emigránsokat költöztetett be a villába, és Himmler biztonsági szolgálatával együtt hozzáfogott a Szovjetunióba küldendő terrorista, diverzáns csoportok kiképzéséhez. Röplapokat is nyomtattak itt, amelyeket aztán léggömbökkel Szovjet-Oroszországba juttattak. Oshima diverzánstanyája napról napra nőtt; Romániában motoros naszádot vásároltak, hogy a diverzánsokat és az illegális irodalmat átszállítsák a Krímbe és a fekete-tengeri partvidék más pontjaira.

Afganisztánban a japán ügynökök a Szovjetunióval szemben ellenséges cselekményekre buzdították a katonai törzsek vezetőit. A diverzánsoknak azonban nem volt szerencséjük. Oshima számára érthetetlen okokból embereire a szovjet határon tüzet nyitottak, s amikor a kabuli japán rezidensnek sikerült az egyik határmenti helyőrség parancsnokának a bizalmába férkőzni, váratlanul kiutasították Afganisztánból...

Fennmaradt Himmler naplója, amelyben a japán katonai attaséval való találkozásait írta le. Abban az időben Oshima már tábornoki rangban volt.

„Ma meglátogattam Oshima tábornokot – írta Himmler. – Közölte velem, hogy az Abwehrrel együtt nagyarányú munkát folytatnak azzal a céllal, hogy a Kaukázus és Ukrajna határain át bomlasszák Oroszországot. Ez a szervezet igen hatékony lehet a Szovjetunió elleni háború esetén. Oshimának sikerült a Kaukázusban a szovjet határon átjuttatni tíz embert. Ám sok más ügynököt a szovjet határőrök lelőttek, amikor átlépték az orosz határt..."

Nemhiába szentelt Richard Sorge olyan nagy figyelmet a berlini japán katonai attasénak, aki a Szovjetunió elleni diverziókat irányította...

Az újévi ünnepek idején Oshima ismét felbukkant Tokióban. Dr. Sorgéval egy diplimáciai fogadáson találkoztak, amelyet Arita külügyminiszter úr adott az Imperial Szállóban. Annyi vendég jött össze, hogy el sem fértek a díszteremben. Elárasztották az egész emeletet, a folyosókon tolongtak, letelepedtek az étteremben, ahova meredek kőlépcső vitt le a hall-

ból. A vakolatlan téglafalakon kandeláberekben gyertyák égtek, gyertyatartók álltak a finom ételekkel megrakott asztalokon is, a pincérek az italokkal együtt felszolgálták a hagyományos mochit — lepényeket, amelyeket Japánban újévkor sütnek.

Az Imperial Szállóban összegyűlt a tokiói társaság színevirága: diplomaták, miniszterek, az üzleti körök képviselői, tábornokok, no meg természetesen az újságírók siserahada. Rövid időre megjelent a fogadáson Konoye herceg, a miniszterelnök is. Csak annyi időt töltött a vendégek között, amennyit az etikett előír, majd a kormánytisztviselők falkájától kísérve távozott. Távozásával oldottabb lett a légkör, élénkebbek, hangosabbak a viták. A vendégek között csinos, elegáns, udvarias gésák jártak, porcelánfehérre púderezett arcukon bájos mosoly.

A fogadáson természetesen megjelent az Ott-házaspár is. Sorge Helma asszonnyal álldogált. A vendégek hullámzottak előttük, hajlongva üdvözölték ismerőseiket. Mindenkinek hízelgett, hogy egy ilyen banketten mutatkozhat. Méltóságteljesen vonult körbe a teremben Arita miniszter a feleségével, aki kimonót viselt, aranyhímzésű mintákkal. Amikor továbbmentek, Richard tréfásan megjegyezte:

— Igazán ideje volna már, Frau Helma, hogy ilyen aranyhímzésű ruhát csináltasson!

— Minek?

— Hadd tudja mindenki, hogy a meghatalmazott nagykövet felesége...

— Miért? Talán van valamilyen jelentésük ezeknek a hímzéseknek a ruhákon?

— Hogyne!... Látja ott ezt az ezüsthímzést. — Sorge fejével egy japán nő felé intett. — Ez a hölgy alacsonyabb rangú, bizonyára egy tanácsosnak a felesége... Amaz meg egy „városmányosnak" a felesége, nem viselhet sem arany- sem ezüsthímzést, míg férje magasabbra nem lép a ranglétrán...

— Istenem! Honnan tudja mindezt, Ika?

— Miért lepődik meg ezen?! A rangsorolás a japán asszonyoknál legalább olyan fontos, mint a katonáknál. Ezt ne felejtse el. Egyébként Berlinben is van valami ehhez hasonló. Magát valamikor Frau Majornak szólították, aztán Frau Oberstnek, most pedig, amióta Eugent előléptették, Frau General lett... Fekete ruháján igazán jól festene az ilyen aranyhímzés.

Helma nem tudott már válaszolni. Odament hozzájuk Eugen Ott kíséretében Oshima tábornok.

— Nézd csak, Ika, kivel találkoztam! Oshima tábornok — szólt Ott.

Sorge régi ismerősként üdvözölte, hiszen Oshima, ha Tokióban volt, gyakran megfordult a német nagykövetségen. A tábornokon egyenruha volt, kitüntetésekkel, vállszalagokkal, arany rangjelzéssel az ujján. Úgy festett, mint egy ékszerbolt kirakata! Oshima egyenes tartású ember volt, s hátravetette a fejét, hogy magasabbnak lássék, de így is alig ért a mellette álló Eugen Ott válláig. Folyékonyan beszélt németül. A tálcáról elvett egy mochit, és odanyújtotta Sorgénak:

— Nálunk Japánban az újév alkalmából mochit ad az ember legjobb barátainak... A nagykövet úrtól sok jót hallottam önről... Tudja, hogyan készítik nálunk a mochit? — S részletesen elmesélte a készítési módot.

Az ünnep előtt minden japán háznál mozsárban addig törik a főtt rizst, amíg teljesen sima pép lesz belőle. Aztán azt mondják: kívánok neked olyan makulátlan boldogságot, mint ez a mochi.

A katonai attasé elmondta, hogy nemrég érkezett vissza Európából, és szívesen találkozna barátaival, hogy egy kicsit elbeszélgessenek. Megállapodtak, hogy valamelyik nap összeülnek. Sorge sokat várt az öntelt, de kétségtelenül jól tájékozott emberrel való találkozástól. Ki tudhatná nála jobban, mi történik most Berlinben?! Meg kell győznie Oshimát, hogy ő, dr. Sorge, ugyanúgy gondolkodik, mint a japán szélsőségesek. Hogyan csinálja? Hamarosan magától kínálkozott a kedvező alkalom.

A kandallót körülálló újságírók között Sorge felfedezett egy szovjet tudósítót, akivel már régebben összeismerkedett, de nem tartotta a kapcsolatot, ahogy igaz nácihoz illik. Odafülelt, miről is folyik a társalgás: a spanyolországi eseményekről beszélgettek; már hónapok óta mindenütt erről folyik a szó. Elnézést kért, odalépett kollégáihoz, s beszédbe elegyedett velük.

— Uraim — kiáltott fel hangosan, hogy Oshima is hallja, és kihívóan a szovjet tudósítóra nézett —, ürítsük poharunkat a spanyolországi szovjet sikerekre! — Richard fogta kezében a poharát, és meglehetősen részegnek látszott. — Nem isznak? Kár! Pedig Németországnak szüksége van arra, hogy

az oroszok harckocsikat és repülőgépeket küldjenek Spanyolországba. Ott ócskavasat csinálunk belőlük. A vas meg kell a Führernek és szövetségeseinek... Nem igaz, uraim? Igyunk hát!...

Felhajtotta az italát, és részegen felnevetett.

A szovjet tudósító csak ennyit mondott:

— Várjuk ki a végét! — Készpénznek vette a német újságíró szavait.

A kitörni készülő vitának von Urach igyekezett véget vetni:

— De uraim, uraim! — kiáltotta, hogy túlharsogja a zsivajt. — Uraim!... Olyan unalmas már ez az örökös politizálás!... Beszéljünk inkább a nőkről, a spanyol nőkről... Hallod, Richard, igyunk a hölgyekre! A spanyol szépasszonyokra!

A herceg felemelte a poharát. A vidám nevetés hamar lecsillapította a kedélyeket, de a német és a szovjet tudósító ezután az összetűzés után nem köszönt többé egymásnak, Sorgénak viszont a német kolóniában megnőtt a tekintélye.

Tokióban a felderítési adatok cseréjével Usui ezredes, a vezérkar második osztályának munkatársa foglalkozott. Hetenként egyszer-kétszer felkereste őt a német katonai attasé helyettese, Petersdorff alezredes. Petersdorff mindig ugyanabban az időben kereste fel a vezérkart, megkapta az információkat, és visszatért a nagykövetségre. Olyankor rendszerint Sorge is a követségen volt. Petersdorff, mielőtt bezárkózott volna dolgozószobájába, hogy a kapott anyagot tanulmányozza, elbeszélgetett Sorgéval, akivel igen jó viszonyban volt.

Egyik alkalommal, amikor Petersdorff éppen visszatért a vezérkartól, a nagykövetség kapujában futott össze Sorgéval, aki sietett valahová. Petersdorff megállította:

— Ne rohanj, szeretnék neked valamit mondani. Gyere be hozzám egy percre.

— Megint valami az orosz csapatok elhelyezkedéséről, mást nem is tudsz — morgott Sorge. — Majd én mondok neked valamit, az már valami! De most nem érek rá, sietek...

— Gyere már be egy percre, nem bánod meg.

Sorge kelletlenül visszament.

A hír valóban elsőrendű volt. A japán felderítés azt állította, hogy az oroszok, amennyiben határkonfliktus törne ki a Haszan-tó közelében fekvő Csangkufeng-magaslat körül,

tartózkodnának a konfliktus kiterjesztésétől, sőt esetleg maguktól is feladnák ezt az oroszul Zaozernajának nevezett magaslatot. Ebben a körzetben nincsenek felkészülve a harcra.

— Hát igen... — szólt vontatott hangon Sorge. — Ez csakugyan igen fontos dolog. — Összefoglalta Petersdorff szavait: — Az a magaslat, amelyről beszélsz, Vlagyivosztoknál uralja a partot. Háború esetén nagy szerepe lehet. A japánoknak nem először fáj rá a foguk.

A Petersdorfftól kapott információk alátámasztották azokat az értesüléseket, amelyeket Miyagi a térképészeti hivataltól szerzett: geodétáik utaztak a szovjet határhoz, hogy pontosabb topográfiai térképeket készítsenek erről a körzetről. A geodéták igen rövid határidőt kaptak. Nagy földmérő csoport utazott Mongólia határára is.

Arra is felfigyeltek, hogy Yamasaki vezérkari őrnagy Dairenbe utazott Szemjonov atamánhoz, s hogy az atamán ezek után Tokióba érkezett és találkozott Arakival, valamint a vezérkar tisztjeivel.

Harbinból is érkeztek jelentések: Hata tábornok, a japán katonai misszió vezetője mind aktívabb munkát végez a fehérgárdisták körében. A japánok számítottak az orosz fehér emigrációra.

A háború után az elfogott Szemjonov atamán megerősítette ezt vallomásában:

„1938-ban a japán vezérkar úgy döntött, hogy harcfelderítést folytat, és megkezdi a harci cselekményeket a Haszantónál. Yamasaki vezérkari őrnagy felajánlotta nekem, hogy álljak a fehérgárdista csapatok élére, mivel az volt a terv, hogy a Haszan-tó körzetében megindított hadműveletek sikere esetén a szovjet Tengermelléken a japán hadsereg nagyobb erőit vetik be.

A harbini katonai misszió parancsnoka, Hata tábornok megkezdte olyan titkos katonai alegységek megalakítását, amelyek a későbbiekben a fehérgárdista hadsereg vázát alkothatták volna."

Sorge csoportja gondosan rögzített minden olyan adatot, amely közvetlenül vagy közvetve alátámasztotta a készülő eseményeket. Kínából visszaérkezett Itagaki és Doihara tábornok. Itagaki hadügyminiszter lett, Tojo tábornok pedig a helyettese.

Emellett Japán kategorikusan visszautasította, hogy bármi-

féle tárgyalásokat folytasson a szovjet kormánnyal egy meg nem támadási szerződés megkötéséről. Ez is sok mindent elárult...

Egyre gyűltek az adatok arról, hogy a szovjet távol-keleti határokon újabb katonai provokációnak a veszélye fenyeget, Sorge folyamatosan tájékoztatta minderről a Központot, ám egy váratlan esemény hajszál híján véget vetett a „Ramsay-csoport" tevékenységének.

1938. március 14-én történt. Richard úgy beszélte meg Clausennal, hogy aznap este maga viszi el hozzá egy jelentésnek a szövegét, amely sürgősen sifrírozandó és a Központnak továbbítandó. Ám váratlanul a Rheingoldban rekedt. A spicces társaság nem engedte el. Sorge zsebében ott lapultak a jelentés apró betűkkel teleírt lapjai. Ezt még rejtjelezni kell, s félelmetesen rohant az idő. Már éjfél is elmúlt, közeledett az adás ideje. Sorge már tűkön ült.

A társaság végre elindult, de az ivócimborák még sokáig ott topogtak a Rheingold boroshordónak kiképzett bejárata előtt. Végre mind hazaindultak, csak Urach herceg maradt. Őt sehogy sem sikerült lerázni. Az idő pedig sürgetett.

— Tudod, mit, Albrecht — ajánlotta fel Sorge —, elviszlek a motorkerékpáromon. Ülj fel, öt perc múlva otthon leszel. Hiszen tudod, hogy hajtok...

— Éppen ezért nem ülök fel... Úgy száguldasz, mint az őrült... Nem, inkább taxin megyek...

Richardnak nem maradt vesztegetni való ideje, amikor végre lerázta Urach herceget, felpattant a motorra. Kiviharzott a Ginzára, aztán éles kanyarral, mint egy versenyző, balra fordult, és végigrobogott az elnéptelenedett tokiói utcákon. Ha nagyon siet, talán sikerül még az adásig rejtjelezni az első oldalt, aztán Clausen odaül az adóhoz, ő meg folytatja a rejtjelezést...

Most már nincs messze... Mindjárt elhalad Clausenék háza előtt, meggyőződik róla, hogy minden rendben van, aztán visszafordul. Igaz, hogy ezzel is veszít legalább egy percet, de másként nem lehet... Mindjárt ott lesz... Az erős reflektor elnyeli a sötétséget. Az utca teljesen üres. Még ez a szerencse, különben végképp nem érne oda... Itt az amerikai követség, a fénysugár végigsöpört az épület falán. Ám egyszerre csak az egyik mellékutcából személygépkocsi robogott ki. Sorge lefékezni már nem tudott, felhajtott a járdára,

de a motor kereke megcsúszott a járdaszegélyen, és ő nekirepült a falnak.

Az erős ütéstől eszméletét vesztette. Az összetört motorkerékpár mellett feküdt, a vér elöntötte az arcát. Hamarosan visszanyerte eszméletét, de felállni nem tudott.

A Szent Lukács-kórházba vitték azon a gépkocsin, amely olyan rosszkor hajtott ki a mellékutcából. Hordágyon feküdt a vizsgálóban, s minden erejét összeszedte, nehogy eszméletét veszítse, bár egyre ködösebb lett a tudata, akárcsak annak idején ott, Verdunnél. A súlyos sérült azt követelte az ügyeletes orvostól, hogy mielőtt a műtőbe vinnék, hívják fel telefonon ismerősét, Max Clausent, és kérjék meg, hogy azonnal jöjjön ide, mert beszélni kell vele.

— Késő éjszaka van már, uram, ezt reggelre kell halasztania. Önnek sürgős orvosi segítségre van szüksége.

A japán orvos próbálta jobb belátásra bírni a sérült európait, de az nem engedett. Előbb hívják fel a megadott számot...

Sorge nagyon jól ismerte a japán módszereket: ha valakit baleset ér, nyomban megjelenik a rendőrség munkatársa, jegyzőkönyvet vesz fel, átnézi és leltárba veszi a holmiját. S ha ő most eszméletét veszti, a jelentés sifrírozatlan lapjai a rendőrség kezébe kerülnek. Ez pedig lebukás. Ostoba lebukás... Sorge úgy érezte, meghal, s minden erejét összeszedve próbálta tartani magát Clausen megérkezéséig.

Max Clausen éppen a készüléknél ült és kereste az éterben „Wiesbaden"-t, ahonnan a hívást várta. Ilyenkor számára nem létezett más, mint ezek a zörejek, amelyek mintha távoli galaktikákból érkeztek volna. Anna a vállára tette a kezét: szól a telefon. Max levette füléről a hallgatót, s a telefonhoz ment. Amit hallott, nagyon felizgatta, s hamar összekapkodta a munkához előkészített készüléket.

— Mi történt? — kérdezte aggódva Anna.

— Szerencsétlenség... Micsoda szerencsétlenség! — dörmögte Clausen. — Richard összetörte magát, és nyilván vannak nála kompromittáló papírok. Ez lebukás... Tedd el a készüléket, én megyek kocsiért...

Anna a faburkolat mögé rejtette az adó-vevőt, és Max után sietett. Max már kivitte a kocsit az utcára, ott várta feleségét. Néhány perc múlva a Szent Lukács-kórházban voltak. A rendőrségi kocsival csaknem egyidejűleg érkeztek. Max Sorge fölé

hajolt. Barátja arca vérben úszott, szeme annyira bedagadt, hogy semmit sem látott.

— Mi van veled?

— Majd később — nyögte ki nehezen Sorge. — Csak a hangjáról ismerte meg Maxot. — A zsebemből... vegyél ki mindent... Menj el hozzám... Az asztalban...

Max belenyúlt Richard oldalzsebébe, kivette az ott talált papírokat, aztán megkereste a kulcscsomóját, azt is zsebre vágta... Ebben a pillanatban megjelentek a rendőrök... Ezt Richard már nem láthatta... Az orvos súlyos fejsérülést, vállficamot, állcsont-repedést állapított meg Richardnál. Több fogát is kiverte...

Bevitték a műtőbe. Clausen az órájára pillantott: négy óra elmúlt. Odakint már pirkadt. Amikor újra a kocsiban ültek, Max azt mondta:

— Elmegyünk a Nagasaki utcába...

A baleset színhelyén még mindig ott feküdt Richard motorkerékpárja, összetörve, meghajlott kormánnyal, benyomott benzintankkal. Odább nagy vértócsa.

A Nagasaki utcában Clausen elővette Sorge kulcsait, kinyitotta a bejárati ajtót. Bementek a házba. A dolgozószoba asztalán feküdt Richard fényképezőgépe. Clausen gyorsan kivette belőle a kazettát, és zsebre vágta. A fiókból is kirámolt minden iratot, és átadta Annának. Az asztalon feküdt a német statisztikai kézikönyv. Clausen a könyvespolc egy távoli sarkába dugta, s a tetejébe rakott még néhány könyvet. Ekkor megszólalt a telefon, erőszakosan, hangosan csörgött. Max nem vette fel a kagylót... Néhány perc múlva ismét a kocsiban ültek.

Amikor a nagykövetségen tudomást szereztek a történtekről, Urach herceg, a rendőrségi attasé, Haas Sturmbannführer elment Sorge lakására. Végigjárták a szobákat, aztán lepecsételték a ház ajtaját.

Tokióban a főútvonalak kereszteződésében, a rendőrőrsökön a gépkocsivezetők okulására minden reggel kifüggesztették az előző napi baleseti statisztikát: ennyi meg ennyi halott, ennyi meg ennyi sebesült... A súlyos sebesültek között ezúttal ott szerepelt Richard Sorge német tudósító, aki motorkerékpárral szenvedett balesetet. A rendőrkapitány, persze, nem tudhatta, hogy a szovjet felderítő feladata teljesítése közben tudatosan szegte meg a közlekedés szabályait, és meg-

engedettnél jóval nagyobb sebességgel, óránként több mint száz kilométerrel száguldott . . .

A sifrírozott jelentés némi késéssel mégis elment aznap „Wiesbaden"-be, onnan pedig a Központba. Clausen evégett a tengerpartra utazott. A Kempei munkatársa, aki a rádióadókat figyelte, újabb feljegyzést írt a szolgálati naplóba:

„1938. március 12. 19 óra 20 perc. Újból működésbe lépett az ismeretlen rövidhullámú adó. Az adó bemérését nem sikerült elvégezni. Feltehető, hogy az adást tengeralattjáróról folytatták az Izu-félsziget közeléből. A leadott szöveget nem sikerült desifrírozni."

Abban a dossziéban, amelyben a Kempei a lehallgatott rádiótáviratot őrizte, ez volt már körülbelül a századik olyan távirat, amelyet nem sikerült megfejteni. A titokzatos adó mindig más hullámhosszon dolgozott, és a rejtjel nem is hasonlított az előzőhöz

Richard első látogatója a kórházban a megrémült Helma Ott asszony volt A férje éppen Berlinben tartózkodott. Másnap megjelent Hanako Ishii, Sorge táviratoztatott érte, mert Hiroshima közelében az anyjánál volt látogatóban. Sok ember látogatta meg a kórházban, kivéve azokat, akikkel együtt végezte illegális munkáját

Újra virágzott a cseresznye, és a nők színes ruháitól tarkálló utca olyan volt, mint az ősi nemzeti Kabuki-színház szereplőinek a felvonulása Sorge pedig még mindig a kórházi ágyat nyomta Az orvosok megengedték, hogy felkeljen, s lassanként kezdett újra dolgozni Kórházi szobája hamarosan olyan lett, mint holmi hírügynökség, tele újságokkal, táviratokkal, jegyzetekkel Sokan felkeresték, de az egyetlen ember, akinek a révén fenntartotta a kapcsolatot az illegálisokkal, Hanako Ishii volt, a Rheingoldból elcsalt lány.

Amikor megkapta a táviratot, visszasietett Tokióba, és a pályaudvarról egyenesen a kórházba ment. A kórterembe lépve olyan volt a tekintete, mint egy riadt madáré. Nem is tudta még, tulajdonképpen mi történt Sorgéval. A férfi arca be volt pólyázva, csupán homlokának egy része látszott ki, ívelt szemöldökével, csukott szemével.

— Ika-san! Mi történt, Ika-san?! — kérdezte aggódva, a beteg feje fölé hajolva.

Sorge nehezen tudott beszélni a fájdalomtól és a szoros kötéstől. Alig hallhatóan suttogta:

— Semmiség, Michiko. Köszönöm, hogy eljöttél, szükségem van rád...

Néhány nap múlva már arra kérte Ichiit, hogy olvasson fel neki az újságokból, aztán behozatta az írógépét is, fél kézzel kezdett pötyögtetni rajta. Visszatért az újságíráshoz és természetesen a felderítéshez.

Egyik alkalommal Sorgét felkereste a kórházban Petersdorff. Richard akkor már fel tudott ülni, segítség nélkül rá tudott gyújtani, sőt már a ceruzát is bírta fogni.

Ishii kiment, mint mindig, amikor látogató jött, és Petersdorff beszámolt az újságokról. Sorgét nagyon érdekelte az, amit a Haszan-tó körzetéről, a szovjet, a mandzsúriai és a koreai határ találkozási pontjánál fekvő Csangkufeng-magaslatról mesélt. Ez a Vlagyivosztok közelében levő körzet a Tengermellék kapuja. S éppen itt nagy események készülődtek. Sorge erről tájékoztatta már a Központot, de Petersdorfftól most igen fontos új dolgokat is hallott.

— Nem lepne meg — közölte Petersdorff —, ha ősszel ott kirobbanna egy konfliktus, vagy inkább incidens, ahogy a japánok olyan előszeretettel nevezik.

— Lehetséges — helyeselt Sorge —, csak az időpontban nem vagyok bizonyos. Bizalmasan elmondom neked, hogy ha Tojo, Itagaki, Doihara együtt megy el valahová, ez fontos eseményeknek az előjele. Olyanok, mint a cápák előtt úszó csíkos kalauzhalak... Most szem elől tévesztettem őket. Ez az átkozott baleset nemcsak néhány fogamtól fosztott meg, hanem attól a lehetőségtől is, hogy figyelemmel kísérjem a politikai életet.

— A segítségére lehetek fogatlan barátomnak — nevetett Petersdorff. — Tudsz arról, hogy a térképészeti hivatal sürgős feladatokkal katonai földmérő-csoportokat küldött a mongol és a mandzsu—szovjet határra, többek között Csangkufeng körzetébe is. A felméréseket augusztusig kell befejezniük. Még valami: a napokban Mandzsúriába utazik Tanaka ezredes. A határra vezényelt 19. gyaloghadosztály tüzérségének parancsnokává nevezték ki... Lesz ott hamarosan haddelhadd, erre mérget vehetsz! Ráadásul a japánok nagyon számítanak arra is, hogy az angolok és az amerikaiak támogatnák őket, ha a határkonfliktus háborúvá terebélyesedne...

— Persze... Hát a követségen mi újság? — Sorge más témára terelte a szót, nem akart túlzott érdeklődést mutatni Petersdorff értesülései iránt. — Pókereztek még? Azt hiszem, hamarosan én is újra beállhatok.

Az, amit Petersdorff mesélt, igen fontos volt, és alátámasztotta a korábbi információkat: a japánok 1938. augusztus—szeptemberre konfliktust terveznek a Haszan-tó körzetében.

Sorge újra elővette a „Frankfurter Zeitung"-nak írt cikkét, végigfutott rajta, hogy megkeresse azt a részt, amely most már javításra, kiegészítésre szorul.

Itt van mindjárt a cím. Kihúzta a régit, és ezt írta helyébe: „Japán erőt gyűjt."

„A tokiói élet képét — írta — a gyönyörű, meleg tavaszi idő és a japán tavasz szimbóluma, a virágdíszben pompázó cseresznyefa kerekíti ki. S az ember mind nehezebben tudja elnyomni magában azt a reményt, hogy a tavasszal együtt beköszönt a béke.

Ám a japán politikusok hallani sem akarnak erről a reményről. Ellenkezőleg, minden hivatalos megnyilatkozás, élesebben, mint valaha, a kínai harcok folytatására utal. Maga a kormányfő, Konoye herceg is szükségesnek tartotta, hogy óva intsen a békehangulattól, és nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a kormány véleménye szerint »a harc tulajdonképpen még csak most kezdődik«.

A parlamentben megszavazott hadigazdasági törvény és különösen a mozgósítási törvény a »totális mozgósításra« való áttérést jelenti. A katonai költségvetés kolosszális méretűvé duzzadt: 1936-ban, vagyis a kínai konfliktus előtt még kétmilliárd jenre rúgott, ebben az esztendőben viszont eléri a nyolc és fél milliárdot. S emögött nemcsak a »kínai incidens« van. Az előirányzott összeg messze meghaladja a jelenlegi szükségleteket. A költségvetés óriási igényekre utal."

Ennél többet már nem írhatott cikkében a japán militaristák „óriási igényeiről". Elárulná túlzottan jó tájékozottságát. Ám az egyik ilyen igény a szovjet Távol-Kelet volt. A tények egybevetésével Richard arra a következtetésre jutott, hogy a Kwantung-hadsereg ez év őszén ki akarja puhatolni a Vörös Hadsereg távol-keleti erőit. A konfliktus kimenetelétől függ majd a japán politika további iránya. Ha a szovjet csapatok a legcsekélyebb mértékben bizonytalankodnának a határon, ez felgerjesztené az agresszorok étvágyát, még nagyobb kalan-

dokra buzdítaná őket. Lám, mire használhatják fel a japán költségvetés újabb és újabb katonai előirányzatait. A forrófejű japán militaristákat csakis az hűtheti le, ha a szovjet fegyveres erők határozottan visszaverik minden próbálkozásukat a távol-keleti határ bármely szakaszán. Ezt a következtetést a Központtal is közölni kell.

Richard felírt néhány mondatot egy külön lapra, mintha beszúrás volna cikkéhez, s magához hívta Ichiit.

— Ide figyelj, Michiko — szólt —, arra kérnélek, menj el a Ginzára, keresd meg az Havas-hírügynökségnél Vukelić urat, és add át neki ezt a cikket. De csakis a saját kezébe! Külön hívd fel a figyelmét a beszúrásra. Ne felejtsd el: kizárólag a saját kezébe add... Aztán vedd át az irodában a postámat. Dolgoznunk kell majd egy keveset...

Éjjel Max újabb jelentést továbbított Moszkvába, amelyet Vukelić juttatott el hozzá. A „Ramsay-csoport" figyelme a Mandzsúriában kibontakozó eseményekre összpontosul, mert a Központ információkat kért erről.

Csaknem tíz hetet töltött Sorge a Szent Lukács-kórházban. Nagyon nyomasztotta már a kényszerű tétlenség, végül fellázadt, és az orvosok tilalma ellenére elhagyta a kórházat. Május vége felé volt ez, amikor egy örömhír újabb erőt öntött belé.

Tokióban fülledt meleggel beköszöntött a nyár. Sorge napközben a kis kertben olvasgatott, az öreg vadcseresznyék árnyékában. A közönséges cseresznye rég elvirágzott, a selymes sziromlevelek helyén már sárgulnak a gyümölcs bogyói. A vadcseresznye gyümölcsét nem fogyasztják. Ez a fa virágaival gyönyörködteti az embereket. Tavasszal Richard a kórházban volt, s így nem csodálhatta meg a virágzó vadcseresznyét. Most arról ábrándozott, hogy az óceán partjára, Atamiba utazik, bebarangolja a Hakone hegyeit. A hegyekben nő a vadcseresznyének egy másik fajtája, amelynek virágai olyan teltszirmúak, mint a szegfű. Ez a fa jóval később virágzik.

— Michiko — szólt Ishiihez, aki ott ült mellette egy padon —, mondd csak, nem énekelnéd el nekem azt a dalt, a cseresznyéről?

— Nagyon szívesen, Ika-san, én is kedvelem...

Hanako Ishiinek igen kellemes hangja volt. Rázendített az ősi dalra, amelyet Sorge annyira szeretett.

A cseresznyefákkal szegélyezett úton megjelent Petersdorff alakja. Ishii végigénekelte a dalt, majd meghajolt és távozott.

A katonai attasé helyetteséről lerítt, alig várja, hogy közölhesse a hírt, amelyet Sorgénak hozott.

— Ezt hallgasd meg, Richard, mik nem történnek a nagyvilágban, amíg te itt ősi dalokat hallgatsz!... Szovjet önkéntes repülők cirkálnak a japán szigetek fölött!... Úgy, ahogy mondom: önkéntesek, Kínából.

— Ne beszélj őrültségeket! — kiáltott fel Sorge, de a legszívesebben kurjantott volna örömében. — Nincsenek erre alkalmas repülőgépeik!

— Képzeld csak, vannak! Gyors bombázókon berepültek, röplapokat szórtak le városokra, majd távoztak... Tokióban pánik tört ki, a tőzsdén zuhan a részvények árfolyama. Neszeneked, Japán! Az elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajó!...

— De hol történt ez? Mikor?

— Három nappal ezelőtt. Kyushu szigetén, Sasebo, Fukuoka és Nagasaki fölött röpködtek. S képzeld, egyetlen lövést sem adtak le rájuk... S mi lett volna, ha röplapok helyett bombát szórnak?! Hiszen megtehették volna!... A vezérkar a berepülést titokban akarja tartani. Mindenki hallgat, mint a csuka. Még a barátom, Usui ezredes is. A legszigorúbb titoktartás mellett közölte ezt velem.

— Ezek szerint nem lesz jó ujjat húzni az oroszokkal... A lapokba kiszivárgott valami?

— A japán újságok hallgatnak... Ma kaptuk meg a kínai lapokat. Azt írják, hogy a berepülést kínai pilóták hajtották végre. De ki hiszi el nekik?!... Moszkva pedig, mint mindig, hallgatásba burkolódzik, és úgy tesz, mintha az egészhez semmi köze sem volna. Ezen érdemes elgondolkodni.

— Hát igen, manapság már nem segít a kamikaze, a szent szél! Emlékezz csak vissza: éppen Kyushu szigeténél süllyesztette el a tájfun a mongol hajókat. Nem engedte át őket Japánba. Most jóval nagyobb jelentősége van a józan politikának. Még mindig lebecsüljük Oroszország erejét — szögezte le Sorge.

Sorgénak ezek után már végképp nem volt maradása, elhagyta a Szent Lukács-kórházat.

Meglehetősen rossz bőrben volt, a baleset nagyon megviselte. De a „Ramsay-csoport" többi tagja sem kérkedhetett egészségével. Az emberi szervezet, úgy látszik, nem bírta el-

viselni ezt a tartós idegfeszültséget és fizikai megterhelést. Ez mindannyiukra vonatkozott: Miyagi festőművészre, aki tüdőbeteg volt, Vukelićra is, Clausenra is, aki súlyos szívbajban szenvedett.

A Központnak küldött rádiótáviratában Sorge mind gyakrabban utalt e munka kimerítő jellegére, társai aggasztó egészségi állapotára. A csoportot rég le kellett volna már váltani. Nem sokkal azután, hogy kijött a kórházból, Sorge a következő rejtjeles táviratot küldte Moszkvába:

„Jól tudják, miért szeretnék annyira hazamenni. Tudják, hogy már ötödik éve dolgozom itt. Tudják, hogy ez milyen nehéz. Ideje volna, hogy hazamenjek, és ott valami állandó munkát kapjak."

Sorge arra számított, hogy a távirat eljut majd Urickijhez, esetleg Berzinhez is, aki közben bizonyára visszatért már a Távol-Keletről. Ám válasz nem jött. A várva várt táviratot a nyár végén érkezett meg, amikor a Haszan-tó körül már megkezdődött a fegyveres konfliktus. Ilyen körülmények között természetesen szó sem lehetett a csoport leváltásáról. A Központból közölték, hogy az európai és a távol-keleti helyzetre való tekintettel lehetetlen eleget tenni „Ramsay" kérésének. Sorge maga is tisztában volt ezzel. Választáviratában biztosította a Központot, hogy ő és csoportja továbbra is rendületlenül kitart őrhelyén.

„Egyelőre ne nyugtalankodjanak miattunk — írta. — Bár nagyon unjuk már az itteni életet, elfáradtunk és kimerültünk, mégis ugyanolyan elszántak és kitartók leszünk, mint eddig, eltökélten teljesítjük azokat a feladatokat, amelyeket a nagy ügy ránk hárít."

S folytatódott a harc a nagy ügyért, amelynek szocializmus a neve.

A szovjet határon, Vlagyivosztok közelében kirobbant haszan-tói konfliktus igazolta azokat a figyelmeztetéseket, amelyeket Sorge a jelentéseiben megfogalmazott. Július legvégén a japán csapatok elfoglalták a Haszan-tó partján levő uralkodó magaslatokat. Ehhez Kameizo Suetako, a 19. hadosztály parancsnoka több mint tízezer katonát vont össze Csangkufeng, a Zaozernaja-magaslat körzetében.

A kis létszámú orosz határőrség szívós ellenállása bámulatba ejtette a japán hadvezetést. Az előre beszerzett, látszólag teljesen pontos adatok alapján úgy látszott, hogy az oroszok

egyetlen napig sem védik majd a magaslatot. A határőrök csoportja elkeseredetten küzdött, de végül is felülkerekedett a túlerő: japán zászlót tűztek ki a Csangkufeng magaslaton. A vezérkarban ujjongtak: most már nyitva az út a szovjet Tengermellék felé. A tokiói lapok tele voltak győzelmi hírekkel. A Haszan-tó körül zajló események kis időre a kínai háborút is háttérbe szorították.

A súlyos balesettől megviselt, betegeskedő Sorge sehogy sem utazhatott Mandzsúriába, oda, ahol az események érlelődtek. Úgy döntöttek, hogy Branko Vukelić, a francia hírügynökség tudósítója megy át a kontinensre. Richardnak nagy erőfeszítésébe került, hogy megszervezze Vukelić útját, mégpedig úgy, hogy maga a háttérben maradjon, és egyetlen meggondolatlan szóval se árulja el, mennyire érdekelt ebben az utazásban.

Branko Vukelić éppen akkor érkezett Mandzsúriába, amikor javában zajlottak az események. Még abba a körzetbe is beengedték, ahol Mandzsúria, Korea és Szovjet-Oroszország határa találkozik, s ahol a Csangkufeng-magaslaton immár néhány napja japán zászló lengett. A sikertől mámoros japán hatóságok már nem is titkolták a szovjet határon kiprovokált harci cselekményeket, hadd csodálja mindenki a harcos szamurájok utódainak bátorságát!...

Közvetlenül a harci cselekmények körzetébe, a Csangkufeng-magaslathoz nem engedték Vukelićot, mert ott, a folyón túl, tűzharc folyt. A 19. hadosztály parancsnokával, Kameizo tábornokkal a harcálláspontján beszélt, a lankás, sziklás dombok között kanyargó folyó partján egy magányos fanza alá ásott fedezékben. A tábornok kitűnő hangulatban volt. Szétterített az asztalon egy tiszta térképet, amelyen egyetlen bejegyzés sem volt még, s látható elégedettséggel vázolta a tudósítónak a harci cselekmények körzetében kialakult helyzetet.

— Ez itt Csangkufeng... Itt a tó... Ez vasútvonal, amelyet Mandzsukuo jólétét szem előtt tartva mi építettünk... Az oroszok itt álltak a legutóbbi napokig, de vitéz csapataim átkeltek a Tumen Ula folyón, és merész rohammal elfoglalták az oroszok állásait...

Öntelt volt és közlékeny Kameizo Suetako tábornok.

— Meiji császár valamikor azt mondta — idézte: — „Magam fogom irányítani az országot, átkelek a tengereken és kiterjesztem nemzeti dicsőségünket a világ minden részére..." Ma már természetesen nem várhatjuk el, hogy maga a csá-

szár irányítsa a csapatokat. A császár kegyesen ránk bízta nemzeti dicsőségünk kiterjesztését . . .

— Engedjen meg egy kérdést, tábornok úr — szólt Vukelić. — Tulajdonképpen miért robbant ki az oroszokkal ez a konfliktus, ez a fegyveres összetűzés?

—'Hát ez bizony régi ügy! Az oroszok holmi ósdi térképekre hivatkozva azt állítják, hogy ez a körzet mindig is az övék volt. Badarság! Nekünk más adataink vannak. A kormány utasította is Shigemitsu urat, moszkvai nagykövetünket, hogy a térképeket illetően ne bocsátkozzon semmiféle vitába. Egyébként is ma nem a diplomatáknak, hanem a katonáknak kell az országok közötti viszonyt szabályozniuk . . .

Shigemitsu nagykövet valóban egészen pontos utasítást kapott Tokióból arra vonatkozólag, hogy milyen álláspontra helyezkedjen a Litvinov külügyi népbiztossal folytatandó megbeszéléseken. Az utasításban ez állt:

„Japánnak jogában áll és Mandzsukuóval szemben kötelességének is érzi, hogy fegyveres erőt vessen be és rákényszerítse a szovjet csapatokat az általuk törvénytelenül elfoglalt terület elhagyására.

Ha az oroszok esetleg határtérképeket terjesztenek elő, ezek megvizsgálása és megtárgyalása a leghatározottabban visszautasítandó . . ."

A konfliktus fő oka a tábornok szavai szerint az volt, hogy az oroszok állítólag elfoglaltak egy szent dombot, amelyen a helyi lakosok vallási szertartásokat végeztek. A tábornok az ujjával egy magaslat felé mutatott, amely néhány kilométernyire a japán állások mögött emelkedett.

— Talán mégsem ez az a bizonyos magaslat, tábornok úr, amelyért a harc folyik — helyesbítette a tudósító. — A térképről ítélve ez már önök mögött van . . .

Kameizo egy pillanatra meghökkent:

— Á . . . ennek nincs jelentősége: a helyi lakosok minden dombon imádkoznak . . . Nekünk kötelességünk megvédeni őseik szent helyeit . . .

Kameizo tábornok behívta segédtisztjét, és utasította, hogy kísérje el a tudósítót a tüzérségi állásokba, Tanaka ezredeshez.

Itt már konkrétabb volt a beszélgetés. Tanaka ezredes, aki egyenruhába bújtatott birkózóra hasonlított, a gyalogos alakulatokhoz vezényelt tüzérség parancsnoka volt.

Itták a zöld teát, és Tanaka is eldicsekedett a sikerekkel. A tüzérezred tizenkétezer lövedéket szórt arra a magaslatra, amelyen a szovjet határőrök álltak. Az ezredes sajnálkozott, hogy vendégét nem viheti fel a Csangkufeng-magaslatra, ahonnan tiszta időben jól látható Vlagyivosztok és a szovjet tengerpart. Hadászati szempontból az elfoglalt magaslatnak nagy jelentősége lesz a további fejleményekben. Tanaka ezredes nem titkolta vágyait ... A következő alkalommal, amikor Vukelić-san újra eljön, feltétlenül felviszi a Csangkufeng-magaslatra ... De egyelőre ...

Tanaka ezredes nehézkesen felkecmergett a gyékényről, és odavezette Vukelićot a szögtávcsőhöz. A folyón túl egy lankás, köves tetejű domb látszott. Sehol egyetlen bokor, egyetlen fa. A domb tetején magas rúdra erősített japán zászló lengett. Abból az irányból egyetlen lövés sem hallatszott.

— Ezért a magaslatért, amelyre szükségünk van, kénytelenek voltunk vasútvonalat építeni — tájékoztatta látogatóját Tanaka, és balra fordította a távcsövet. A folyó innenső oldalán, szorosan a part mentén vasútvonal húzódott. — Az oroszoknak viszont a túlsó oldalon semmijük sincsen — tette hozzá önelégülten.

Branko Vukelić, az Havas-hírügynökség tudósítója éppen elutazni készült Mukdenből, amikor a Haszan-to körzetében újra fellángoltak a harcok. A szovjet hadvezetés erősítést vonultatott fel és súlyos csapast mért Kameizo tábornok hadosztályára. Napokon át dúltak a heves harcok. A japán felderítés adatai szerint az oroszok háromszoros létszámbeli fölényt biztosítottak maguknak, emellett ezen a keskeny frontszakaszon százhúsz löveget vontak össze, harckocsikat, bombázókat vetettek be ...

A Csangkufengért folytatódtak a harcok, de a japán lapok hirtelen abbahagyták a szovjet határon folyó harcokról szóló hírek közlését. Elhallgattak, mintha nem is lett volna semmiféle konfliktus, mintha nem létezne semmiféle Csangkufeng-magaslat ...

Irina ügyeletes volt, későn ért haza, s mikor a csengetés felverte álmából, úgy érezte, hogy még kora hajnal van. Magára kapta köntösét, kiment, hogy ajtót nyisson. Anyja már ott matatott a konyhában. Jurka Jerohin állt az ajtóban. Ugyanazon az emeleten lakott, éppen velük szemben, s gyakran átugrott hozzájuk. Irina sejtette, hogy Jurka nemcsak egyszerűen el-ellátogat hozzájuk, de ezzel nem nagyon törődött. Még mindig őrizte emlékezetében Vagyimmal való találkozását.

— Te meg mit keresel itt hajnalban?

— Szép kis hajnal! Mindjárt dél lesz... Aglaja néni itthon van?

A konyhából kikukkant Aglaja Alekszejevna:

— Ti meg mit sugdostok itt az előszobában?... Juraska, nem iszol egy csésze teát?

— Köszönöm, csak egy percre ugrottam be...

Irina mosakodni ment, Jurka pedig betért a konyhába, és gyorsan előszedett a zsebéből harminc rubelt.

— Aglaja néni, meghoztam az adósságot. De Irinának ne tessék szólni róla, nem fogadná el.

— Na nézd csak, így meggazdagodtál?

— Nem, de bevonulok. A katonaságnál pedig nem kell pénz — ütötte el tréfával a dolgot Jerohin. — No, megyek is...

Nyár végén Jerohin találkozott Vologyka Zsigalinnal, akit már több éve nem látott, jóformán az iskola befejezése óta. A parkban futottak össze. Micsoda meglepetés! Zsigalin már politikai vezető volt, egy stráffal a gallérján, nyikorgó szíjakkal összefogott feszes egyenruhában, tükörfényes csizmában. Ám az arca ugyanolyan fiús maradt. Amikor beszélt, ugyanúgy csücsörített, mint annak idején. Nemrég helyezték át ide,

szülőföldjére Voronyezsből. A város mellett táborozó hadosztálynál szolgál.

— Semmit sem változtál — szólt Jurka, barátját méregetve. — Emlékszel, hogyan másztál le a kútba... Emlékszel még.

— Naná!... És mi lett Maruszjával? De szép volt a haja...

— Nem tudom... Mind szétszéledtek... Csak Irinával szoktam találkozni. Egy emeleten lakunk.

— Na nézd csak!... Én meg, amióta ide kerültem, téged kereslek. Jártam a régi lakásotokon, de ismeretlen emberek fogadtak, senki nem tudott rólad. Kerestem Irinat, ők is elköltöztek. Már a bejelentőhivatalban akartam érdeklődni, de nem jutottam hozzá... Istentelenül befogtak mostanában...

Jerohin rábeszélte a barátját, hogy ugorjon fel hozzá egy percre. Itt lakik a közelben, s talán Irinát is otthon találják.

Irina azonban ügyeletes volt.

— Hát veled mi van? — érdeklődött Zsigalin. — Mit csinálsz?

— A Komszomolban dolgozom. Instruktor voltam, a katonaságnál leszolgáltam a tényleges időt, aztán visszatértem a területi bizottsághoz, de most otthagytam, összerúgtam a port a főnökséggel. Igazán behívathatnál a hadsereghez, mert szörnyen unom már.

— Meg lehetne próbálni — felelte bizonytalanul Zsigalin. Az órájára pillantott, felugrott. Üdvözletét küldte Irinának, és megígérte, hogy alkalomadtán bekukkant. De mikor, azt nem tudja megmondani. Nagyon sok a dolga.

Alig néhány nap múlva Zsigalin váratlanul felkereste Jerohint.

— No, nem gondoltad meg magad, még mindig beállnál katonának? — kérdezte, amint belépett az ajtón.

— Be én! De ki vesz be?

— Bevesznek! Menj el rögtön a kiegészítő parancsnokságra. Ott már tudnak rólad. Újságot olvasol?

— A Haszan-tóra gondolsz? Olyan komoly a dolog?

— Komoly vagy nem komoly, kell az ember. Engedélyezték, hogy a tartalékosok közül behívjanak embereket politikai munkára. Neked mi a rangod?

— Alparancsnok.

— Hát akkor, alparancsnok elvtárs, szerelvényt igazíts... Zászlóalj Komszomol-titkára leszel. Megfelel?

Zsigalin elmondta, hogy a hadosztályt a harctevékenység

körzetébe vezényelték át. Három napon belül fel kell vonulniuk a Zaozernaja-magaslat körzetébe. Az egyik ezred már elindult, a többi az éjjel követi. A teherpályaudvaron vagonírozoznak be. Vasúton mennek, aztán gyalog folytatják az útjukat.

— Kis háború? — kérdezte Jurka.

— Ki tudja? Azt mondják, minden háború kicsiben kezdődik. Az első lövésekkel. Ezt még nem tanultuk . . . — nevetett Zsigulin. — Emlékszel, hogy mondtuk az iskolában? Mindig úgy képzeltem, hogy ha háború tör ki, mozgósítanak, az utcákon önkénteseket toboroznak, mindenütt vörös zászlók lengenek, gyűléseket tartanak. Most meg nézz körül a városban, mindenütt csend és nyugalom, senki nem is gyanítja, hogy talán egy hajszál választ el bennünket a háborútól . . .

— Akkor hát gyerünk! Kinél jelentkezzek? — kérdezte Jerohin.

— A kiegészítőn bemégy egyenesen a parancsnokhoz. Megmondod, hogy a politikai osztálytól már telefonáltak. A katonakönyvedet ne felejtsd itthon . . . Elviszlek, kocsival vagyok.

— Mi a fene! . . . Emlékszel még, mennyit vitatkoztunk azon, erkölcsös-e, hogy egy komszomolista autón furikázzon, amikor mindenki gyalog jár . . .

Lementek, a kis GAZ vászonteteje alá bújtak, s végighajtottak a városon. A kiegészítő parancsnokság közelében Jerohin kiszállt.

— Ne felejtsd el, ma este tizenegykor a teherpályaudvaron — emlékeztette Zsigalin. — Ott találkozunk.

Egy óra múlva Jurij a következő paranccsal a zsebében lépett ki a kiegészítő parancsnokságról: X. Y. tartalékos alparancsnok jelentkezzen katonai szolgálatra itt meg itt . . .

A raktárba ment felszerelést vételezni, aztán felkereste munkahelyén a nagynénjét, és közölte vele, hogy elutazik, este pedig, mielőtt elindult volna, benézett Mikulinékhoz, hogy elbúcsúzzon.

Aglaja Alekszejevna, amint meglátta Jurkát katonai egyenruhában, összecsapta a kezét:

— Én meg azt hittem, most is csak bolondozol.

Jurka közölte, hogy mint tartalékost szolgálattételre hívták be, és este utazik.

— Csak nem a ti szolgálattételetekről beszélt ma a rádió! — jegyezte meg huncutul Aglaja Alekszejevna. — Ezek a japánok

megint pimaszkodnak... — Mindent látott, mindent megérzett ez az okos, derék orosz asszony!

— De irigyellek, Jurka! — sóhajtott Irina. — Bár csak szárnyam volna, hogy veled repülhessek!...

— Te csak maradj veszteg, Irina — méltatlankodott Aglaja Alekszejevna. — Ne menj te sehová! Mit csinálnék én nélküled? Nem késel le semmiről.

Leültette Jurkát és Irinát, maga pedig a háziszőttessel letakart láda szélére telepedett.

— Hát, Juraska, szerencsés utat! Vigyázz magadra. Emlékszem, hogyan búcsúztattam az én Alekszandr Nyikityicsemet. Ugyanígy, sebtében. Akkor házasodtunk össze... Egy hétre ment el, aztán évekig maradt távol... Nekem kellett utána mennem. Hétszáz versztet tettem meg a tajgában. Hol gyalog, hol szekéren... Na, ideje indulnod, Juraska! Menj csak, menj!

Megcsókolta, gyengéden megsimogatta a hátát. Jerohin pedig fogta kis sárga kofferjét, mint valami töltényhevedert a vállára vetette a köpenykoszorút, és elindult.

1938. július 29-én a japán csapatok megrohamozták a határmenti Haszan-tó mellett emelkedő Bezimjannaja-magaslatot. Tizenegy határőr vette fel a harcot Mahalin hadnagy parancsnoksága alatt. A magaslatot sikerült megvédeni. Öt határőr életét vesztette, hat pedig súlyosan megsebesült, Mahalin hadnagy már a harc legelején elesett, az életben maradottak tovább küzdöttek, s egyikük sem hagyta el a harcteret, míg a japánok meg nem hátráltak.

Másnap a japánok újabb támadást indítottak, és elfoglalták a Zaozernaja-magaslatot.

Augusztus elsején a Távol-keleti Front törzse a következő jelentést küldte Vorosilov népbiztosnak:

„Az ellenség, egy ezrednyi gyalogsággal, tüzérosztályok támogatásával ez év július 31-én 20,00 órakor támadásba ment át és elfoglalta a 64,4, valamint a 86,8 és a 68,8 magaslatot..."

A szovjet alakulatok augusztus második ellentámadása nem járt sikerrel. Erélyesebb intézkedésekre volt szükség, tábori csapatokat kellett bevetni.

A konfliktus körzetéhez legközelebb a 40. gyalloghadosztály állomásozott, amelyben Vlagyimir Zsigalin politikai vezető is szolgált. Ezt a hadosztályt vezényelték erősítésképpen a határ-

őrcsapatok 59. osztagához, amely 236 kilométernyi szárazföldi és mintegy 400 kilométernyi tengeri szakaszon őrizte az államhatárokat. Egy határőrre így több kilométer is jutott.

A hadosztályt riasztották, és úttalan utakon vonult fel erőltetett menetben a Haszan-tó körzetébe, a Zaozernaja-magaslathoz.

Igen nehéz menet volt, mocsarakon keresztül és dombokon át, felázott talajon, különösen amikor a poszjeti kerületbe, a határ és a Japán-tenger partja közötti sávba, az úgynevezett Zarecsjébe kerültek. Ebben az esztendőben esős volt a nyár, s a lapályok, akár a szivacs teleszívták magukat nedvességgel. Az emberek lába, a járművek kereke csak úgy dagasztotta a sarat. Az ágyúk, a gépkocsik, a lovasszekerek elakadtak, s az embereknek kellett őket átvonszolniuk az egyik dombról a másikra, amelyek úgy álltak ott, mint valami lapos kis szigetek a buja-zöld lapályok feneketlen sártengerében.

A hadosztály sok kilométernyire széthúzódott. A csapatok összefüggő oszlopokban vonultak, nem tartva be az előírt térközöket, s úgy látszott, mintha se vége, se hossza nem volna a szovjet államhatár felé vonuló csapatoknak.

Jerohin nem tartotta magát nagy katonai szakértőnek, de nyomban rászakadt a tábori élet minden gondja-baja. Nyilvánvaló volt, hogy itt nem készültek fel a harcra. Hogy a legutóbbi két évben legnyugtalanabb határszakaszhoz ilyen utak vigyenek! S a technika századában a gyalogmenet legyen a leggyorsabb! Ráadásul a hadtáp lemaradozik, s csak emberfeletti erőfeszítésekkel lehet a parancsot időre teljesíteni.

A katonák már három napja jóformán le sem hunyták a szemüket, kimerültek, lefogytak, s az időt már csak a zászlóalj által megtett kilométerekben mérték. Ami pedig a hadosztályhoz csatolt harckocsidandárt illeti, óránként másfél-két kilométert tett meg, a felét annak, amit gyalogmenetben megtesznek.

S mégis sikerült végrehajtani a lehetetlennek látszó feladatot: a kitűzött időre — három nap múlva — a hadosztály elhelyezkedett a megindulási állásokban. Az utolsó versznteket sötétben tették meg, de lábuk alatt már nem cuppogott a sár, száraz terepre értek. A harcosok a háromnapos menettől elcsigázva ledőltek a földre, és mély álomba merültek.

Jerohin elindult, hogy megkeresse a hadosztály parancsnoki harcállás pontját, és jelentse a zászlóalj megérkezését. A zász-

lóaljparancsnok maga sem tudta pontosan, hol a törzs, és csak az irányt mutatta meg a térképen.

— Vigyél magaddal egy összekötőt — utasította a zászlóaljparancsnok —, jelentsd, hogy a zászlóalj megérkezett, s hajnalra itt legyél.

Jerohin nem találta volna meg a parancsnoki harcálláspontot, ha nem botlik bele a hadosztály politikai osztályának munkatársaiba. A sötétben meghallotta Zsigalin hangját. Azóta, hogy Jurij a kiegészítő parancsnokság előtt kiszállt a GAZ-ból, még nem találkoztak, éjjel a teherpályaudvaron erre nem volt idő. Később kiderült, hogy nem is ugyanazon a szerelvényen utaztak.

Zsigalin nem ismerte fel mindjárt Jurkát, amikor az hivatalos hangon rádörmögött:

— Engedélyt kérek jelenteni, politikai vezető elvtárs! — Jurkának nehéz volt szolgálati hangra átváltani régi barátjával, s némi irónia érződött szavaiból.

— Nos, hogy megy a katonáskodás, alparancsnok elvtárs? — kérdezte hasonló hangon Zsigalin.

— Öreg katona lettem. Három napon át nyakig érő sárban.

Zsigalin megmagyarázta Jerohinnak, hogyan jut el a hadosztálytörzshöz. Megállapodtak, hogy visszafelé menet Jurij betér hozzá egy kis falatozásra. Ám ezúttal sem sikerült találkozniuk.

Amikor a barátja elindult, Zsigalin nekiült annak a jelentésnek, amelyet reggelre el kellett készítenie. Elolvasta a határőr-osztag harcnaplójának a politikai osztályhoz beküldött másolatát, hosszasan tanulmányozta a hadosztály egységeitől beérkezett politikai jelentéseket. A harcnaplót géppel írták, de a politikai osztály egy igen halvány példányt kapott, egészen vékony papíron. Ráadásul az írógép is öreg lehetett, betűi kicsorbultak, sok betűt kihagyott. Zsigalin csak átfutotta az első oldalakat, abba merült bele, ami a legutóbbi eseményekre vonatkozott:

„1938. július 3. A Zaozernaja-magaslatnál levő határőrállomásról telefonon közölték: az őrcsapat által védett államhatáron a japánoknak egy századnyi ereje vonul fel. A japánok a határtól kétszáz méternyire csatárláncba rendeződtek, de hamarosan visszavonultak. Homuku—Digaseli települések körzetében csapatokat vontak össze: gyalogságot, tüzérséget,

golyószórókat, gépfegyvereket. Az erők létszámát nem sikerült megállapítani . . .

1938. július 6. A japán csapatok összevonása folytatódik. Homuku körzetében egy ezrednyi gyalogság áll aknavetőkkel és hat tüzérüteggel.

1938. július 8. A Haszan-tó körzetében a japán oldalon levő magaslatokon állványos géppuskákat helyeztek el. Felderítéssel megállapítást nyert, hogy japán híradósok telefonvonalat építenek a határhoz.

1938. július 13. Hajnalban a felderítők megállapítása szerint jelentős japán csapatkontingensek érkeztek. A kirakodást a határ közelében épült vasútvonalon, Kocsi állomáson végzik.

1938. július 15. Japán katonák egy csoportja Zaozernaja-magaslatnál megsértette az államhatárt. Vinyevityin mesterlövész tüzet nyitott. Az egyik határsértő életét vesztette, a többi visszavonult. A halottnál Shikuni Matsushima káplár névre kiállított okmányokat találtunk.

Még aznap egy másik japán csoport is megsértette a határt. Az „Állj!" kiáltásra a japánok visszatértek a saját oldalukra.

1938 július 17. A japán oldalon a határmenti falvak mandzsu lakosságát a mögöttes területre evakuálják. 11,00 órakor kínai parlamenterek jöttek az államhatárhoz fehér zászlóval, és átnyújtottak a huncsuni határőrosztag parancsnokának a mi parancsnoksagunkhoz intézett ultimátumát, amelyben azt követeli, hogy adjuk fel a Csangkufeng- (Zaozernaja) magaslatot, és vonuljunk vissza a Haszan-tóhoz. A levélre nem válaszoltunk.

1938. július 21. A mi oldalunkon, száz méterre az államhatártól fehér zászlóra tűzve ugyanolyan tartalmú levelet találtunk, mint az előző. Azt állítják benne, hogy a magaslatot törvénytelenül tartjuk kézben.

A Zaozernaja-magaslat lábánál fekvő Homuku határfaluból teljesen kitelepítették a lakosságot, katonák költöztek be a házakba.

1938. július 26. Japán csapatok pontonokon átkelnek a Tumen-Ula folyón. Az utóbbi három napban világos nappal mintegy négyezer embert szállítottak át. A japán csapatok az államhatár közvetlen közelében gyülekeznek.

A határőrosztag személyi állománya felkészül az esetleges

támadás visszaverésére. Lövészárkok ásására nincs lehetőség, mert 15—20 centiméteres mélységben összefüggő sziklatalaj kezdődik. Mesterséges erődítések nincsenek.

1938. július 29. Körülbelül reggel négy órakor a Bezimjannaja-magaslat felől géppuska- és puskalövések, gránátrobbanások hallatszottak. Mahalin hadnagy telefonon azt jelentette, hogy egy századnyi japán két csoportban rohamozza a Bezimjannaja-magaslatot. Az őrség tevékenységét megnehezíti a sűrű köd és a szitáló eső. Az ellenség horhosokban rejtőzve közelítette meg az államhatárt. Folyik a tűzharc és a kézitusa.

A támadást a riasztott és odavezényelt erősítéssel — hét gyalogos és harminc lovas határőrrel — sikerült visszaverni.

A magaslat őrsége tizenegy határőrből állt, Mahalin hadnaggyal az élen. Az őrségből öt fő, köztük Mahalin hadnagy, életét vesztette, a többi hat súlyosan megsebesült. A sebesültek folytatták a harcot, míg oda nem ért a segítség.

1938. július 30. A japánok folytatják az átkelést a Tumen-Ula keleti partjára. Az ellenség nagy kaliberű tüzérséggel rendelkezik, s feltűnt egy páncélvonat is. A japánok egész nap tüzérségi tűz alatt tartják a Zaozernaja-magaslatot. A parancs szerint az ellenség tüzére nem válaszolunk.

1938. július 31. A japánok július 31-re virradó éjjel a Koreából érkezett 19. hadosztály erőivel, tüzérségi támogatással, támadást intéztek. A mi erőink: a Zaozernaja-magaslaton 60 határőr, a Bezimjannaja-magaslaton 32 határőr, összesen 92 fő. Ezen felül a harcokban részt vett a tábori csapatok egy reguláris százada és egy harckocsiszakasz, amelyek július 30-án éjfélkor érkeztek az események színhelyére. A gyaloghadosztály fő erőinek felvonulása még tart.

6,25 órakor a japán csapatok elfoglalták a magaslatot. Csaknem valamennyi határőr elesett.

1938. augusztus 2. A Bezimjannaja- és a Zaozernaja-magaslat ellen indított ellentámadásaink nem jártak sikerrel. Az ellenség elsáncolja magát az elfoglalt magaslatokon."

A határőrosztag harcnaplójában az utolsó bejegyzés augusztus 2-án, vagyis egy napja kelt.

„Ha a mi hadosztályunk néhány nappal előbb vonul fel — töprengett Zsigalin —, a Zaozernaja körül egészen más volna a helyzet..."

A harcnapló szűkszavú, sebtében készült bejegyzéseiben Vlagyimir sokat olvasott a sorok között... Feltárult előtte a

határt védő emberek lelki nagysága. Négy héten át, az isten háta mögötti Bezimjannaja-magaslat kövei mögé rejtőzve rettenthetetlenül figyelték a fenyegető események közeledtét. „A személyi állomány felkészül az esetleges támadás visszaverésére..." Pedig ez a személyi állomány alig másfélszáz határőrből állt, velük szemben pedig egy japán hadosztály vonult fel... S mit jelent „felkészülni a támadás visszaverésére", amikor még tüzelőállást, lövészárkot sem tudnak ásni, ahol fedezéket találnának a golyók és szilánkok elől, hiszen nem föld van a lábuk alatt, hanem szikla, amelyből a csákány és utászásó legfeljebb szikrát csiholhat ki... S egyikük sem ingott meg. Felkészülni annyit jelentett, mint vállalni a halált.

A hadosztály egységeinek most vissza kellett állítaniuk a határon az eredeti helyzetet. De hogyan? Csapással kellett válaszolni a csapásra, mégpedig minél hamarább, nehogy az ellenség megvethesse a lábát. Ám a hadosztály csak most érkezett meg, az embereket teljesen kimerítette a háromnapos menet a felázott utakon, a haditechnika pedig még úton van... Zsigalin felfedezett egy hibát a harcnaplóban: az áll benne, hogy a legutolsó harcban részt vett egy harckocsiszakasz. Ez nem felel meg a valóságnak: a szakaszból csak egyetlen harckocsi érkezett meg a harckörzetbe. A másik kettő Zaozernajától néhány kilométernyire elakadt. Itt legfeljebb jelképesen lehet szó szakaszról.

Zsigalin szétszedte az ezredektől és az alárendelt csapatrészektől a politikai osztályhoz beérkezett jelentések kötegét, és hozzálátott az összefoglaló jelentés elkészítéséhez.

„1938. augusztus 3-án estére — írta — a 40. gyaloghadosztály felázott utakon és rossz időben tett háromnapos nehéz menet után a Távol-keleti Front törzsének parancsa szerint a kitűzött időpontra elérte a megjelölt terepszakaszt", majd magabiztosan hozzáfűzte:

„A hadosztály személyi állományának magas fokú erkölcsi-politikai tudata tette lehetővé a parancs idejében való teljesítését..."

Másnap a hadosztály megkapta a harcparancsot: vissza kell vetni a szovjet területre behatolt ellenséget, Zaozernaja és a szomszédos magaslatok körzetében helyre kell állítani az államhatárt.

Ugyanazon a napon, amikor Zsigalin politikai vezető a 40. hadosztály erkölcsi-politikai állapotáról szóló jelentését írta, Tokióban, a császári palota jobbszárnyában a Titkos Tanács tartott ülést, amelyen a Csangkufeng-magaslatnál történtekkel foglalkoztak. Az ülést a tanács új, nemrég kinevezett elnöke, Hiranuma báró vezette, „a japán fasizmus atyja", ahogy udvari körökben nevezték. A Titkos Tanács tagjain kívül az ülésen részt vett Kanin herceg, a vezérkar főnöke, Koiso, a hadsereg parancsnoka, a megfontolt Koiso, aki féktelen becsvágyáról volt ismert, s több más katonai vezető. A katonák merev arccal ültek, s mindegyik előtt ott feküdt díszsapkája, ellenzőjével a gazdája felé fordítva. Jelenlétével szentesítve a Titkos Tanács döntéseit, szótlanul ült a trónon Hirohito császár a hagyományos ősi öltözékben, amelyen egyetlen ránc sem látszott, mintha pléhből szabták volna ki. A trón mögött, spanyolfallal eltakarva ült a főpecsétőr mindig jelen levő titkára, Kido, a császár titkos tanácsosa.

Itagaki tábornok, hadügyminiszter terjesztette elő jelentését. Mielőtt belefogott volna beszédébe, meghajolt az Ég Fia előtt, és lopva az arcába pillantott. A császár arca szenvtelen volt. Itagaki nem tudta megállapítani, vajon megbocsátotta-e neki Hirohito a baklövést. Pedig ezt okvetlenül tudnia kell! A császári udvarban a legutóbbi audiencián támadt nézeteltérés nagyon nyomasztotta a miniszter lelkét. Hogy biztosítsa magának a császár támogatását, Itagaki szemérmetlen hazugságra vetemedett: úgy tájékoztatta, hogy a külügyminisztérium és a haditengerészet támogatja a hadseregnek azt a döntését, hogy a szovjet határon fegyveres konfliktust robbant ki. Ám a császár jobban volt informálva, mint Itagaki gondolta; Hirohito tudta, hogy az óvatosak még mindig nem szánták rá magukat a konfliktusra. Miniszterét hazugságon kapva, dühösen félbeszakította az audienciát. Itagaki, mint valami vétkes kisdiák, megalázva és megszégyenítve távozott az udvarból... Most mindent el kell követnie, hogy helyreállítsa a jó viszonyt. Hiszen Itagakinak végül is igaza lett: a határozott fellépés sikert hozott.

Meghajolva a császár előtt, Itagaki azzal kezdte beszédét, hogy végre beteljesedett az isteni ősök akarata: a szamurájok utódai megkezdték a kontinensen előnyomulásukat észak felé. A Csangkufeng-magaslat japán kézen van. Igazolódtak a Kwantung-hadsereg felderítésének jelentései, amelyek szerint

az oroszok nem szándékoznak kiszélesíteni a konfliktust, és ezen a határszakaszon még mindig csak kis határőrosztagot tartanak. Az oroszoknál nem tapasztalható semmiféle előkészület a határ védelmére. Egyes csoportjaik kitartóan harcoltak, de a japán csapatok szamuráj vitézsége letörte ellenállásukat.

A miniszter röviden ismertette a konfliktust megelőző eseményeket. A hadsereg abban reménykedett, hogy fegyveres erő alkalmazása nélkül is rendezheti a határvitát az oroszokkal. Július elején Shigemitsu nagykövet Moszkvában tárgyalásokat kezdett azokról a területi igényekről, amelyeket a japán kormány a Csangkufeng-magaslat körzetében támaszt, de az oroszok a várakozásokkal ellentétben érthetetlen makacsságot mutattak. Erre — ez július 20-án történt — Shigemitsu azt követelte a szovjet kormánytól, hogy vonja vissza csapatait a Csangkufeng-magaslatról. Litvinov külügyi népbiztos azt válaszolta, hogy az ultimátumok nyelve elfogadhatatlan két ország békés tárgyalásain. Ezek után a Kwantung-hadsereg kénytelen volt fegyveres erőt alkalmazni . . .

Itagaki megjegyezte, hogy Kameizo Suetako tábornok 19. hadosztályát már előre, gyors ütemben — egyetlen nap alatt — átdobták a hadműveletek színhelyére. Nagy szerepe volt ebben a határ mentén előrelátóan megépített vasútvonalnak. Koiso tábornok, a hadsereg parancsnoka július tizenegyedikén adott parancsot, és a hadosztály már másnap a kijelölt helyre érkezett, megkezdte az átkelést a Tumen-Ula határfolyón. A hadügyminiszter Koiso tábornok nevét említve, érdemei elismeréseképpen meghajolt a parancsnok felé.

— Az incidens előkészítése és végrehajtása kifogástalan volt — folytatta. — Mindazok, akik tétováztak és kételkedtek a császári út, a Kondo megvalósításában, megszégyenültek . . .

A hadügyminiszter azt kérte, hagyják jóvá az előterjesztett akciótervet, és ajánlják a vezérkarnak, hogy vezényeljen további csapatokat a konfliktus körzetébe. A helyzet úgy alakul, hogy ezekre szükség lehet a szovjet Tengermelléken való további előnyomuláshoz.

A hadügyminiszter jelentése fölött jóformán nem volt vita. Araki tábornok megállapította:

— Japán elszánta magát a harcra, hogy leszámoljon Kínával és Oroszországgal, és ez elegendő ahhoz, hogy akár tíz esztendeig is hadat viseljen. A Csangkufeng-magaslat megnyitja

előttünk a kaput a császári úton való rendületlen továbbhaladáshoz...

Miután magukra maradtak, a Titkos Tanács tagjai egyhangúlag jóváhagyták a hadügyminiszter javaslatait.

Amikor a császár elhagyta az üléstermet, a miniszterelnök félrehívta a főpecsétőr titkárát, és így szólt hozzá:

— Kido-san, a jó hír ritkán jön egyedül... Berlinből repülőgépen megérkezett ma Koshihara tábornok Ribbentrop úr titkos üzenetével. Az üzenet átadása előtt a külügyminiszter több órán át tanácskozott Hitlerrel. A németek katonai szövetség megkötését ajánlják nekünk. A szerződés egyik feltétele a kölcsönös segítség abban az esetben, ha Japán vagy Németország valamely harmadik hatalommal háborúba bonyolódna. Ez nagyszerű perspektívákkal kecsegtet... Tájékoztassa a császárt Koshihara megérkezéséről. Holnap átnyújtom majd a levelet.

Újabb összeesküvésre készült a két agresszív hatalom: Németország és Japán. Ám a következő napok eseményei egy időre elhalasztották a titkos német ajánlat megtárgyalását a japán kormányban.

Az események kezdetére Ogai Soseki figyelt fel, egy szeizmológus, akinek soha nem volt köze a politikához.

Az öreg japán tudós fele életét egy félreeső szeizmológiai állomáson töltötte a koreai parton, Cshöngzsin kikötője közelében, a Hajnali Frisseség Országában, ahogy Koreát nevezték. A néhány házból álló telep a szeleknek kitéve a magas tengerparton feküdt, távol az országúttól, mert a gépkocsiközlekedés befolyásolhatja a föld mélyét figyelő finom műszereket. Körös-körül ősi csend uralkodott. Kicsit távolabb lankás domb emelkedett, a tetején rádióállomás; Ogai Soseki onnan küldte jelentéseit Tokióba.

A tudós hosszú évek óta figyelte már a föld és az óceán mélyét, rögzítette a bolygó belsejében keletkező távoli rengések apró rezdüléseit. Az elsők között szerzett tudomást a magányos állomásától több ezer mérföldnyire történt földrengésekről. Valamikor régen, vagy tizenöt esztendeje, Ogai példátlan erejű föld alatti rengést figyelt meg: ekkora földmozgást műszerei még sohasem regisztráltak. Később tudta meg, hogy a japán szigeteken, Tokió környékén katasztrofális földrengés pusztított. Romba döntötte a japán fővárost, és több mint százezer ember életét oltotta ki. A halottak között volt fia, a

menye és a kis unokája, aki éppen akkoriban kezdett járni. A múlt évben Ogai Soseki műszerei regisztrálták a Fülöpszigeti földrengést, ezt megelőzően pedig a Pamír-hegységben, majd Kisázsiában történt földrengést.

Ám élete értelmét a tudós abban látta, hogy harcoljon azok ellen a hatalmas hullámok ellen, amelyek földrengések után az óceánok mélyén keletkeznek. Ezek az évszázados fenyők tetejéig felérő hullámok óriási sebességgel — óránként ötszáz, hétszáz, sőt nyolcszáz kilométeres sebességgel — száguldva elsöprik a part menti falvakat, városokat. Ogai azzal kísérletezett, hogy megállapítsa a tengerrengési árhullámok keletkezésének törvényszerűségeit, mint valami horoszkópokat készítette az izoszeisztákat, a szeizmikus térképeket, hogy előre meghatározhassa az annyi bajt hozó vakhullámok útját, és idejében figyelmeztethesse az embereket.

A tudós nap mint nap leballagott a mély pincébe, ahol vastag gyékények nyelték el lépéseinek zaját. A gyéren megvilágított kriptában, mint valami ősi templomban, tompán fénylett a nikkel és réz a falak mentén elhelyezett műszereken. Csupán a kronométer ingája törte meg a rideg csendet... Ogai Soseki egyszer s mindenkorra meghatározott rendben körbejárta a műszereket, feljegyezte naplójába vallomásaikat, és ugyanolyan lassan felment a lépcsőn.

„Műszereim olyan érzékenyek, akár a gyermeklélek — mondogatta. — Jobban hiszek nekik, mint saját magamnak..."

Ám egyszer a műszerek mégis becsapták a tudóst. 1938. augusztus 6-án történt. Délután a szeizmológiai állomás valamennyi műszere északabbra, a Csendes-óceán partján történt földrengést jelzett. A tudós számításai szerint a földrengés epicentruma valahol Vlagyivosztoktól délre lehetett. A szeizmológus feljegyezte naplójába a műszerek adatait, majd megfogalmazott egy rádiótáviratot és elküldte Tokióba, az Árhullámkutató Intézetbe. Ogai türelmesen várta megfigyelései szokásos megerősítését, de az intézet hallgatott. Végül mégiscsak kapott egy táviratot, amelyben közölték vele, hogy augusztus hatodikán a világon sehol nem volt földrengés...

Ogainak mégis igaza volt. A Vlagyivosztoktól délre történt földrengésről beszámolt naplójában Sato kapitány századának Nakamura nevű tiszthelyettese, aki azokban a napokban esett el a Csangkufeng-magaslaton, a Haszan-tó körüli határvillongásokban.

„Ma augusztus hatodika van — írta Nakamura. — Az ellenség nehézlövedékei szünet nélkül robbannak állásaink körül. 14 órakor a vörösök repülőgépei tűntek fel fölöttünk, és bombáztak. Nehézbombázók repültek be, és óriási méretű bombákat szórtak . . .

Az utóbbi napokban lövészárkokat ástunk, erődítettük a Csankufeng-magaslatot. Tankok rohamoztak bennünket. Szörnyű nap. Percnyi szünet nélkül robbantak a bombák és a tüzérségi lövedékek. Evésre nem is gondolhattunk. Másfél napja egy falatot sem ettünk. A fejünket nem tudtuk felemelni. Óriásiak a veszteségeink.

Ma napos az idő, de a támadás után nem látszott a nap. A hangulat nyomasztó. Pocsékul érzem magam. Így nem lehet harcolni. Ez nem háború, hanem földrengés . . . Parancsot kaptunk, hogy lendüljünk ellentámadásba, és foglaljuk vissza a Csangkufeng-magaslatot."

Ezt a „földrengést" jelezték annak a szeizmológiai állomásnak a műszerei, ahol az öreg japán tudós, Ogai Soseki dolgozott . . .

A 40. hadosztály nehéz harcokban rohammal elfoglalta a Haszan-tó menti magaslatokat. A japán csapatok augusztus hetedike reggelétől próbálták visszaszerezni az elvesztett állásokat. Vagy húsz véres rohamot indítottak, de minden eredmény nélkül. A szétvert japán alakulatok visszavonultak a Tumen-Ula folyó túlsó partjára, több mint háromezer halott és sebesült katonát és tisztet hagytak hátra a harcmezőn.

Augusztus 6-án aggasztó hír érkezett Tokióba a Kwantung-hadsereg törzsétől: az oroszok ellentámadást indítottak a Csangkufeng-magaslat ellen. A japán csapatok kénytelenek voltak feladni az elfoglalt állásokat. A harcok folytatódnak.

Ezt megelőzően a vezérkar már utasítást adott, hogy vezényeljenek át újabb hadosztályokat a konfliktus körzetébe. Útban volt a 15. császári gárdahadosztály, a 120. gyaloghadosztály, egy önálló lovasezred, egy nehéztüzérségi ezred, egy műszaki ezred, egy önálló lovasdandár, hat légvédelmi üteg, több harckocsi egység, egy expedíciós dandár és több kisebb alakulat. Úgy tervezték, hogy ezek tovább fejlesztik majd a 19. hadosztálynak a Csangkufeng-magaslatnál elért sikerét. Most ezeket a csapatokat védelemre kellett átállítani. Sürgős rejtjeles távirat ment Mukdenba, „Kyoku mitsu!" jelzéssel.

A vezérkar azt követelte, hogy gyorsítsák meg a csapatszállításokat, és haladéktalanul vessék be a csapatokat. De már semmi sem segített. Augusztus tizenkettedikén a 40. gyaloghadosztály csapatai, egyre fokozva csapásaikat, visszavetették az ellenséget a Tumen-Ula folyó nyugati partjára. Shigemitsut, a moszkvai nagykövetet utasították, hogy haladéktalanul kezdje meg a béketárgyalásokat.

Alig néhány nappal előbb Shigemitsu még azt az utasítást kapta Tokióból, hogy ne bocsátkozzon az oroszokkal semmiféle tárgyalásba, szabotálja a békeajánlatokat, ám közben teljesen megváltozott a helyzet. Itagaki hadügyminiszter, Arita külügyminiszter és Yonai haditengerészeti miniszter egész éjjel ott ült a vezérkarban, türelmetlenül várta, milyen hírek érkeznek Moszkvából a béketárgyalások kimeneteléről.

Kanin herceg, vezérkari főnök dolgozószobájában akadozott a beszélgetés. Mindenki komor hangulatban volt. Arita egy dossziét tartott a kezében, amely a Csangkufengre vonatkozó okmányokat tartalmazta: a határvitában elfoglalt japán álláspont indoklásait, érveket, az oroszok ellenvetéseit, régi aktákat, amelyekben pontos útmutatások találhatók a határra vonatkozólag, régi térképeket ... Arita nagyon jól tudta, hogy mindezzel most már semmire sem megy. Bizonyos volt abban, hogy a diplomáciában a legfőbb érv az erő. Az erő pedig nem az ő oldalán van. S mégis fogta a kezében a dossziét, amelynek anyagát hivatali elődei állították össze. Az anyagra még szükség lehet, hátha Shigemitsu nagykövetnek hirtelen újabb utasításokat kell adni ...

Moszkvában most dél van. Shigemitsu bizonyára felkereste már Litvinovot, és megkezdte a tárgyalásokat. Milyen lassan múlik az idő ... Arita felnyitotta a dossziét, és szórakozottan lapozgatta a dokumentumokat. Itagaki szotlanul figyelte álmos, összehunyorított szemével.

— Most ez a jegyzőkönyv ellenünk szól — jegyezte meg Arita, és odanyújtotta Itagakinak az oroszok által előterjesztett dokumentum fotokópiáját, egy aláírásokkal és pecsétekkel hitelesített térképet, meg egy ugyancsak aláírásokkal és pecsétekkel hitelesített jegyzőkönyvet. Itagaki hangosan felolvasta:

— „Az Orosz Birodalom és Kína határait rögzítő jegyzőkönyv. Kelt 1886. június 26-án ...

Az orosz, a kínai és a koreai terület találkozási pontján

levő „T" jeltől a határ északnyugat felé halad a hegyek mentén, a Haszan-tó nyugati oldalán, és eléri a homokos dombvonulat északi végét, ahol a másodfokú 1. sz. jelzés áll. A távolság nyolc verszt és pontosan száz százseny . . ."

— Az oroszok erre a jegyzőkönyvre hivatkoznak — mormogott Arita.

— Ez még nem jelent semmit — szögezte le Itagaki. — A jelzéseket akárhová elhelyezhetik. Én csak a partvonalon húzódó határt ismerem el, s azt is csak akkor, ha ez nekünk megfelel . . . Mit számít itt, hogy fél századdal ezelőtt mi volt. A jegyzőkönyvet akkor írták alá, amikor mi még meg sem születtünk.

— Követelni kellene a jegyzőkönyv eredetijét — töprengett Arita.

A dolgozószobába belépett Tojo, a hadügyminiszter helyettese, a nyomában pedig Doihara. A három kwantungista — Itagaki, Tojo és Doihara — mindig együtt volt, mindig támogatta egymást. Az utóbbi időben mind a háromnak hatalom van a kezében. Doihara hadügyminiszternek ajánlotta Itagakit, Itagaki maga mellé vette helyettesnek Tojo tábornokot, a Kwantung-hadsereg csendőrségének egykori parancsnokát.

Tojo azt a hírt hozta, hogy Moszkvából távirat érkezett, amely szerint Shigemitsu visszatért Litvinovtól, és a részleteket rejtjelezve közlik.

További két óra telt el mind nagyobb türelmetlenségben . . . Végre a desifrírozó behozta a szöveget. Az oroszok beleegyeztek, hogy a Haszan-tói konfliktus előtti határok visszaállítása alapján megkezdjék a béketárgyalásokat.

Valamennyien megkönnyebbülten fellélegeztek.

— Tekintsük ezt átmeneti szünetnek . . . — szólalt meg Itagaki. — Hakko-ichiu!

— Hakko-ichiu! — csatlakoztak hozzá kórusban a többiek.

A katonák csak átmenetinek tekintették a kudarcot, revánsban reménykedtek.

Hakko-ichiu! Az egész világot egyetlen japán tető alá! Így hagyta ezt meg Jimmu császár, aki több mint két és fél ezer évvel ezelőtt élt . . .

AKI TIGRISEN LOVAGOL...

Teltek-múltak a hetek, a hónapok, és az önkéntesek hsziokani repülőcsoportjában mái csak múlt időben beszéltek Vagyim Gubanovról, mint olyan emberről szokás, aki eltávozott az élők sorából...

Már eltelt egy év a Lukoucsiao-hídnál lezajlott események óta, amelyekkel a nagy kínai háború kezdődött, s még semmi remény sem volt arra, hogy ez a háború hamarosan véget ér. A kontinensen elhúzódó harcok keresztülhúzták a gunbatsu, a tokiói tábornoki klikk számításait, amely váltig azt bizonygatta, hogy még legfeljebb egy hónap, és Kína érett dinnyeként fekszik majd a császár porcelántálján. Nyugodtan le lehet vágni belőle akármekkora szeleteket. Ezt mondta Sugiyama tábornok, Konoye herceg kormányának hadügyminisztere. Csak meg kell kezdeni! Le kell adni az első lövést, és az egész nemzet, Yamato egész népe felsorakozik a császári utat hirdető mozgalom eszméje mögé...

Ámde felsültek. Erre igazán nem számítottak. Egy évi háború után az expedíciós hadsereg olyan emberre hasonlított, aki tigrisen lovagol — se le nem ugorhat, se rajta nem maradhat... Japán megrekedt a Kínával folytatott háborúban.

A japán csapatok előnyomulását Kína területén jelentősen fékezték az orosz önkéntes repülők, akik a harcoló nép segítségére siettek. A lukoucsiaói japán incidens első évfordulója alkalmából a Kuomintang-kormány hadügyminisztere, Ho Ying-csin, Csang Kaj-sek jobbkeze, interjút adott kínai újságíróknak. A tábornok közölte, hogy fokozódott Kína ellenállása a japán agresszióval szemben, tényeket idézett, beszélt a Kuomintang-hadsereg harcosainak és a japán megszálló csapatok hátában harcoló partizánoknak a hősiességéről. Szólt a kínai repülők sikeres tevékenységéről, megemlékezett a Formoza elleni vakmerő vállalkozásról, a vuhui repülőtér elleni légi-

támadásról, a „Yamato Maru" repülőgép-anyahajó elsüllyesztéséről, a kínai partok mentén és a Jangce folyón elsüllyesztett ellenséges katonai és kereskedelmi hajókról, a kínai bombázók Kyushu szigete fölött végrehajtott sikeres akciójáról...

Ho Jing-csin összegezte a légiharcok eredményeit: a háború egy éve alatt a japán légierő a Kínában bevetett kétezer repülőgépből több mint hatszázat vesztett. A hadügyminiszter rámutatott arra is, hogy a kontinensen működő japán légierő keretében több mint kétszázötven német és olasz repülőgép van. Ezekkel a gépekkel négyszáz külföldi pilóta és technikus érkezett Európából és harcol a japánok oldalán. Velük kell a hős kínai pilótáknak küzdeniük!

A felszabadító háborúban elért sikereket Ho Jing-csin a kínai fegyveres erőknek tulajdonította. Egyetlen szóval sem emlékezett meg a szovjet önkéntes repülők tevékenységéről. Ez titok volt...

A hsziokani csoport és a szovjet repülők más alakulatai folytatták a harcot Kína egén. A távoli Moszkvából újabb önkéntesek érkeztek, hogy leváltsák a hazatérő veteránokat. Ám nem minden önkéntesnek adatott meg, hogy viszontlássa régi barátait, a Moszkva környéki erdőket, az ukrán sztyeppeket... Sokan örökre ott nyugszanak a kínai földben, nankingi, hankoui, kantoni sírokban vagy éppenséggel névtelenül valamely tömegsírban... Azt sem tudja senki, hogy Vagyim Gubanovval mi lett.

— Biztos meghalt a kozák messzi idegenben... — ismételgette szomorúan Tyimofej Krjukin, akit nagyon megrendített barátja elvesztése.

Amikor beköszöntött az ősz, mármint a naptár szerint, mert egyébként azon a vidéken még száraz trópusi hőség uralkodott, a tábori repülőtéren olyan esemény játszódott le, amely örömteli izgalomba hozta az önkéntes repülőket. Várták a felszállási parancsot, és mint általában, ott üldögéltek a megsárgult, kiégett füvön az egyik bombázó kinyúló szárnyainak árnyékában. Ritkán adódtak ilyen csendes órák: a levegőben nyugalom volt, valamennyi repülőgép ott állt, készen arra, hogy a megadott jelre felszálljon... Tyimofej felállt, hogy megmozgassa elgémberedett lábát, és arrább ment elszívni egy cigarettát. Ám ahogy elővette a gyufáját, furcsa hangra lett figyelmes. A levegőben repülőgép zúgott. Tyimofej a hangjából megállapította, hogy idegen gép közeledik, s abban a

pillanatban már fel is tűnt egy „I–96" típusú japán vadászgép. Egészen alacsonyan repült, sőt, úgy látszott, mintha leszálláshoz készülne. De talán ravaszkodik... A pilóták a gépekhez rohantak az ügyeletes vadászgépek pedig máris indultak, hogy az ellenséget a levegőben fogadják. Az egyfedelű japán gép azonban nem mutatott ellenséges szándékot, és felkészült a leszállásra... Földet ért, és végiggurult a betonozott kifutón. Lehet, hogy a japán eltévesztette a repülőteret?!

A pilóták előrántották a pisztolyukat, és az eltévedt japán gép felé rohantak. Annak a pilótája viszont teljesen otthonosan kimászott a vezetőfülkéből. Tyimofej pisztollyal a kezében rohant, de hirtelen megtorpant, nem akart hinni a szemének: pilótasapkáját levéve, Vagyim Gubanov jött vele szemben...

— Hát te, kozák, a japánok szolgálatába szegődtél?! — kiáltott fel Tyimofej felocsúdva, és visszadugta a tokjába a pisztolyát. — No nézd csak! Honnan kerültél elő, kozák?!... Te élsz?!

Üdvrivalgással fogadták az elveszett pilótát, és Vagyim meghatottan viszonozta a barátok ölelését.

— Beszélj már értelmesen, honnan a csudából kerültél most elő?

Ám értelmesen beszélni egyelőre lehetetlen volt. Amikor elült már az örömmámor, Vagyim napokig mesélt barátainak viszontagságairól, újabb meg újabb részleteket elevenített fel.

... Vadászok kísérték a bombázók kötelékét, amely Hangcsou felé repült, hogy lecsapjon az ottani japán repülőtérre. Hajnalban szálltak fel, és áttörve a vékony felhőrétegen, rátértek a repülési irányra. A gyors bombázók elöl repültek, mögöttük pedig, valamivel magasabban nyolc I–15-ös kísérte őket Anton Jakubenko vezetésével. Vagyim közvetlenül mellette repült, s időnként találkozott a pillantásuk.

Alattuk, a gomolyfelhők közötti réseken, az alacsony, sziklás hegyek között tavak csillogtak... Anton a fejével lefelé intett: halványsárga lánggal égett egy falu. Bizonyára a front fölött repültek. Vagyim bólintott: megértette. Közeledtek a célponthoz, már alig tizenöt percnyi út volt hátra. A bombázók elkanyarodtak, hogy a nap felől repüljenek rá a célra. Messze jobbra felkéklett a tenger, de hamarosan újra eltűnt. A gépek alatt ismét erdők borította hegyek suhantak el. A felhők ritkultak, furcsa, szeszélyes gomolyok úsztak velük szem-

ben. Feltúnik a város meg a Jangce homályos-barnás csíkja... Anton megbillegtette a gép szárnyait: figyelem!

A japán repülőtérről öt gépnek sikerült felszállni, a többi ott rekedt, szép sorban állva. Kapkodva megszólaltak a légvédelmi ágyúk, de hallani nem lehetett őket, csak a robbanások lángja látszott az égen lebegő fehér pamacsokban. Az első rárepülés után a becsapódások nyomán sötétvörös lángnyelvek csaptak fel a repülőtéren. A tompa orrú japán gépek a bombázókra támadtak volna, de a nyolc vadászgép magára vonta őket, s a bombázók újra a repülőtér fölé fordultak.

A légiharc alig néhány percig tartott. A vadászgépek megvárták, míg a bombázók leszórják terhüket, és nyugat felé fordulnak. Ekkor ők is faképnél hagyták az ellenséget, és elindultak visszafelé. Az „I—96"-osok megpróbálták üldözőbe venni a köteléket, de hamarosan lemaradtak, mert sebességük kisebb volt a szovjet gépekénél. Néhány perc múlva jobbról japán vadászgépek újabb csoportja vágott elébük. Bizonyára valamelyik másik repülőtérről szálltak fel. Jakubenko úgy döntött, hogy megtámadja az ellenséget. Az erők egyenlők voltak: nyolc-nyolc gép. A felhők alatt küzdöttek, minduntalan belemerülve a zavaros fehérségbe.

Minderre egyébként jól emlékeztek mindnyájan, akik aznap részt vettek a Hangcsou elleni légitámadásban. De aztán...

... Vagyim nem látta az őt támadó japánt, de érezte, hogy egy sorozat érte a gépe törzsét. A gép nehéz, lomha lett. Minthogy jó magasan volt még, Vagyim belevetette magát a harcba, ám ekkor a felhőkből kirajzott még két tucatnyi japán egyfedelű gép. Az ellenség így legalább háromszoros fölénybe került. Vagyim teljes gázt adott, hogy minél közelebb kerüljön az ellenséges gépekhez. Alulról nyitott tüzet ikergéppuskájából, a megtámadott gép lángba borult, oldalára billent és zuhanni kezdett. A japán pilótának sikerült kiugrani az égő gépből, de túlságosan korán nyitotta ki az ejtőernyőt, s a tűz egy szemvillanás alatt elemésztette a selyemkupolát. A lelőtt gép mellett zuhant a pilóta is, maga után vonva a füstölgő zsinórzatot...

Most Vagyimra egyszerre két vadász is rátámadt, az ő gépe pedig jóformán kormányozhatatlan volt... Ekkor feltűnt mellette Anton, és rávetette magát a Vagyim mögé került japánra, ám a másik japán jobb felől tüzet nyitott. Az újabb

sorozat kilyukasztotta a tartályt, olaj és benzin fröccsent Vagyim arcába... A gép végképp nem engedelmeskedett.

„Kigyullad!" — villant át Vagyim agyán. Gyorsan kioldotta a szíjakat, és kiugrott a fülkéből.

Egy darabig zuhant, nem nyitotta ki az ejtőernyőt. Félelmetes sebességgel közeledett a föld. Aztán meghúzta a kioldó karikát, egy rándulást érzett, és szinte megállt a levegőben. „Úgy látszik, életben maradtam!..." Ám a veszély még nem múlt el. A vadászgép, amely a gépét lelőtte, olyan közel húzott el mellette, oly közel, hogy az arcába csapott a kipufogógáz. A japán látva, hogy elvétette, megfordult, hogy végezzen áldozatával. Vagyim meghúzta a zsinórzat egyik oldalát, annyira, hogy az ernyő csaknem merőlegesre fordult, s így ismét sebesebben zuhant. A vadászgép újra lecsapott rá, de megint elvétette... A föld most már igen közel volt, s a japán pilóta nem mert újabb támadást megkockáztatni.

Az ejtőernyő lassan egy magas náddal sűrűn benőtt tó közepe fölött ereszkedett. A néptelen tavon, a part közelében egy csónak himbálódzott, bevont vitorlával... Vagyim meghúzta a zsinórzatot, a part felé kormányozta az ejtőernyőt, majd közvetlenül a víz fölött kioldotta a hevedert, és fejest ugrott. Az ernyő föléje borult, s amint felbukott a vízből, alig tudott kikecmeregni a rátapadó vizes selyem redői közül. Hirtelen erős ütést érzett a fején és vállán, s megszédülve újra a víz alá merült.

Kicsit távolabb merült fel újra, és körülnézett. A vízen szétterült ejtőernyő mellett a csónakban egy gyér, ősz szakállú, és mezítelen, vékony lábú kínai halász állt. Kezében fogva az evezőt, figyelte a süllyedő ejtőernyőt. Amint megpillantotta Vagyimot, felemelte az evezőt, hogy lesújtson rá.

— Sangkuo! Sangkuo! — kiáltott Vagyim, hirtelenjében összeszedve minden kínai tudását. — Ruszi fejcsi... Fejcsicsang...*

Az öreg leengedte az evezőt. Zavart arckifejezéssel melléhez szorította a kezét, és mélyen meghajolt. Bizonyára japánnak nézte Vagyimot, s most bocsánatot kért.

A halász felsegítette Vagyimot a csónakba, és a vizes, halszagú hálókra fektette, maga pedig a csónak farába ült, és fürge mozdulatokkal kievezett a partra. Minduntalan odapis-

* Jó! Jó!... Orosz repülőgép... Repülőtér...

logott Vagyimra, meg-meghajolt, és a homlokát verdesve, bosszankodva csóválta a fejét. A partnál kivetette a horgonyt, a csónakhoz kötött követ, majd belépett a vízbe, odahúzta a csónakot a síkos gerendákból összerótt kis hídhoz, és a partra segítette Vagyimot, majd intett neki, hogy kövesse. Vagyim az ép kezével kitapogatta pisztolyát, kinyitotta a pisztolytáskát, és elindult az öreg után.

Sűrű bambusznádon vergődtek át, aztán rizsföld mellett haladtak el, amely a dombok oldalában teraszosan ereszkedett le, minden terasz kis zöld tavat formált, majd egy kis erdőn átjutva tágas síkságra értek. A távolban, fák lombsátra alatt fanzák szalmatetői tűntek fel. Az öreg megállt, Vagyim felé fordult, és biztatón mosolyogva a fűre mutatott. Vagyim csak nehezen értette meg, hogy ez azt jelenti: üljön le és várjon. A szikár halász a nagy szalmakalappal hamarosan eltűnt az ösvény kanyarulatában.

Egy óra múlva az ösvény felől halk beszéd hallatszott. A halász két paraszt kíséretében tért vissza oda, ahol Vagyimot hagyta, és nyugtalanul körülnézett.

Az egyik, egy kedélyes, mosolygós kövér ember egyszerre csak tört oroszsággal szólalt meg:

— Én soká, soká élni Moszkva. — Nehezen beszélt, kereste a szavakat. — Én csinálni kicsit üzlet: hol golyó, itt golyó — pattintotta az ujjaival —, hókuszpókusz... Nekem neve Moszkvában Van Vanics...

A halász sokáig magyarázott valamit Van Vanicsnak, az meg fordította a szavait: az öreg bocsánatot kért, hogy japán pilótának nézte... Szidta magát, és azt kérdezte, nagyon fáj-e, ahová az evezővel ütött.

Vagyim keze mind erősebben hasogatott, de azért megnyugtatta: minden rendben van, s megköszönte az öregnek a segítséget.

Sokáig tanakodtak, végül úgy döntöttek, hogy Va-ting, ahogy Vagyimot azon nyomban elkeresztelték, nappal nem mehet a faluba. Elég ritkán, de megfordulnak benne japánok. Az éjszakát Va-ting egy megbízható embernél tölti... Az öreg letett a fűre egy kis kendőt, és kibontotta; egy darab hal meg egy kis lepény volt benne. Vizet is adott egy korsóból, amely apró tökhöz hasonlító gyümölcsből készült.

Ketten elmentek, és Vagyim az egész napot a kínai Van Vaniccsal töltötte.

Éjjel, amikor mindenfelé cirpeltek a tücskök, és az erdőben fel-felvillantak a szentjánosbogarak, újból eljött Hszü, a halász. A parasztok elkísérték a pilótát egy fanzába, amely a falu másik végén állt, a kovácsműhely mellett. Későre járt már, de a széles kapu tárva volt, a derékig meztelen kovács pedig ott dolgozott a lobogó tűznél.

A fanza gazdája, Hu-ming szívélyesen fogadta Gubanovot. Van Vanics tisztelettel a hangjában elmesélte, hogy Hu-ming a legműveltebb ember a faluban, még újságot is olvas. Sanghajban dolgozott mint fafaragó, saját műhelye volt. Most itt él, mert a japánok előzték Sanghajból.

Később betért a fanzába a kovács, Kung-ling, még érződött rajta a vassalak szaga. Hu-ming felesége vállalkozott az orosz pilóta ápolására. Vagyim nyögött a fájdalomtól, amint levetette kezeslábasát. Az asszony sokáig dörzsölgette a vállát fanyar illatú tigriskenőccsel, ginzseng-gyökér főzetét itatta vele. Amíg a háziasszony a beteggel foglalatoskodott, a férfiak illedelmesen ültek és beszélgettek.

Vagyim megkérdezte, messze van-e a front. A kínaiak ezen elvitatkozgattak. Van Vanics végül leforditotta a véleményüket: ha nincs háború, egyheti út, de így két hónap alatt sem érhető el. Kísérők nélkül Va-ting egyaltalán nem jutna el, a japánok hamar elkapnák. Ezen is összeszólalkoztak, mind egyszerre beszéltek.

Van Vanics azt mondta:

— Megkérdezni hegyi emberek. Ők mindent tudni.

Nem magyarázta meg, hogy kik ezek a hegyi emberek. Vagyimnak úgy tűnt, hogy a parasztok, akik rejtegetik, valamit elhallgatnak előle.

Szűk, földes kamrába szállásolták el, amelynek kis ablaka az udvarra nyílt A kamra tele volt bambuszszárral, valamilyen tömör, nehéz, puszpángra hasonlító fa hasábjaival, tuskóival. A sarokban keskeny, magas, ismeretlen rendeltetésű üst állt, amelyet az udvarról fűthettek.

Mindezt Vagyim csak reggel látta. Egy asztalon hált, mert másutt nem volt szabad hely. A polcokon levő szerszámokból, a felhalmozott anyagból, a befejezetlen faragásokból és a kész barnásvörös Buddha-szobrocskákból ítélve ez volt Huming műhelye.

Reggel ennivalót hoztak neki, valamilyen barna mártással leöntött rizst, meg teát egy kormos kis agyagkannában. Van

Vanics hozta a kosztot, és a lelkére kötötte, hogy nappal ki ne menjen innen.

Vagyim már vagy egy hete itt élt. Csak éjjel mehetett ki levegőzni. Nappal bement a műhelybe Hu-ming, letelepedett a kis ablak alá, és a sok aprócska vésővel faragta a bambuszt. Keze alól tengeri tájképek, sziklás partok, fenyők, vitorlás dzsunkák kerültek ki . . .

Mielőtt munkához látott volna, Hu-ming begyújtott az üst alá, s vagy két óra hosszat főzte a bambuszt, míg úgy meg nem puhult, akár a viasz, hogy aztán, ha megszáradt, csontkemény, aranysárga lemezekké, henger alakú vázákká merevedjen. A műhely ilyenkor valóságos gőzfürdő lett. Vagyim elbágyadt, ömlött róla a veríték, s alig várta, hogy vége legyen ennek a bambuszfőzéssel járó kínzásnak . . . Hu-ming viszont rá sem hederített a fullasztó hőségre. Van Vanics segítségével be is avatta Vagyimot mestersége titkaiba. Minden fafajta más kezelést igényel: az ősszel beérő bambuszt hónapokon át a napon fehérítik, s ezáltal tartós színt kap; a felső, világossárga réteg alatt egy sötétbarna réteg képződik, s ez adja a véső alatt a finom kontrasztrajzot . . . A puszpángot, amelyből a szobrocskák készülnek, sötét helyen szárítják két-három évig. A kámforfából szelencéket, dobozokat, bútort készítenek, s ezt nem támadja meg a szú . . .

Vagyimot gyötörte a tétlenség a fullasztóan meleg kamrában. Van Vanics pedig egyre csak ígérte, hogy hamarosan jön a hegyi ember, de az csak nem jött. Éjszakánként, amikor Vagyim elhagyta odúját, Kung-ling kovácsműhelyéből a fújtató sziszegése, az üllőhöz verődő nehéz kalapács zengése között suttogóra fogott beszédet hallott. Egyik alkalommal aztán eljött érte Van Vanics, és magával vitte. A műhelyben Kung-lingen, a fafaragón és az öreg halászon kívül még három ismeretlen ember ücsörgött. A tűzhelyen fel-felparázsló szén rőt fényt vetett az arcukra.

— Csang Feng-ling — állt fel az egyik, és Vagyim elébe ment. Katonasapkát, derékszíjjal összefogott vattakabátot, puha lábbelit viselt. Félig katona, félig paraszt. A hátán karabélyra hasonlító japán puska. Van Vanics megmagyarázta, hogy ez az az ember, akit vártak . . .

A három fegyveres ember partizán volt, Csang Feng-ling pedig az osztag parancsnoka. Az iránt érdeklődött, hogy az orosz pilótának mi a szándéka.

— Szeretnék visszajutni a mieinkhez — felelte Vagyim.

Abból, amit Van Vanics tolmácsolt, Vagyim azt hámozta ki, hogy a partizánosztag, amelynek Csang Feng-ling a parancsnoka, a hegyekben van, húsz lire a falutól. Maga Csang Feng-ling katona volt, még Csang Co-ling alatt szolgált, aztán a japánok valamilyen építkezésre vitték, és ennek befejeztével az összes munkást egy ócska uszályba rakták, az uszályt pedig elsüllyesztették. Csang Feng-lingnek sikerült megszöknie. Osztaga fél száz emberből áll, de kevés a fegyver, legtöbbjüknek csak pikája van. Nemrég szereztek egy gépfegyvert, de nem működik, elhozták a kovácshoz, de ő sem boldogul vele. Hátha az orosz tudna segíteni.

Szerinte jobb volna, ha Va-ting átmenne hozzájuk, a partizánokhoz, mert japán büntetőosztagok járják a vidéket, ezért veszélyes a faluban maradni. Csang Feng-ling most a szomszéd járásba megy, de körülbelül három nap múlva visszatér, s akkor magával vinné az orosz pilótát.

A partizánok átvitték Hu-ming műhelyébe a „Hotschkiss" mintájú géppuskát, két heveder tölténnyel, és a kovácsnál készült pikákkal felpakolva elhagyták a falut...

Másnap Vagyim reggeltől estig a „Hotschkiss"-szal bíbelődött. Kiderült, hogy rossz a zárja, és az adogatószerkezete sem működik. Új alkatrészt kellett készíteni. Kung-linggal együtt dolgoztak rajta, bezárkózva a kovácsműhelybe. Estére elkészültek a géppuskával, csak ki kellett volna próbálni, de a lövésekre felfigyeltek volna a falubeliek, és a szóbeszéd esetleg a japánok fülébe is eljutott volna.

A Csang-Feng-linggel megbeszélt találkozó előtti este lélekszakadva futott a műhelybe Van Vanics.

— Japánok!... Japánok!... Te muszáj szökni, szökni — hadarta izgatottan.

A hír futótűzként járta be a falut. Vagyim beugrott a kovácsműhelybe, hogy elvigye a „Hotschkiss"-t, és ott találta a kovácsot, a fafaragót meg az öreg halászt. A halászon kívül mind úgy döntöttek, hogy elhagyják a falut. Fogták a géppuskát, a keskeny ösvényen leereszkedtek a tóhoz, majd a nád között görnyedve elérték az erdőt. Mögöttük eldördültek az első lövések, tompán visszhangozva a tó partján. A büntetőosztag beért a faluba.

Amikor besötétedett, Hu-ming visszatért a faluba. Attól tartottak, hogy Csang Feng-ling partizánjai belebotlanak a

japánokba. Talán sikerül idejében figyelmeztetni őket. A fafaragó reggel tért vissza Csang Feng-linggel és két partizánjával együtt. A büntetőosztag körülzárta a falut. Valaki besúgta, hogy a kovácsműhelyben megfordulnak partizánok. A halászt szuronyokkal ledöfték, s már holtan feküdt, amikor néhány golyót is beleeresztettek. A kovácsműhelyt felgyújtották, de a többi fanzához egyelőre nem nyúltak. Azzal fenyegetőznek, hogy felperzselik az egész falut, ha ki nem adják a partizánokat...

Hu-ming, a fafaragó megjegyezte:

— A sztyepp füvét nem lehet mind kitépni! Tavasszal újra kihajt, mihelyt melegebb szellők fújdogálnak... Ezt írta több mint ezer évvel ezelőtt Po Csü-ji.

Hu-ming volt a legműveltebb Vagyim barátai között.

Megtanácskozták, mi legyen tovább. Csang Feng-ling azt ajánlotta, hogy álljanak lesbe, és tamadják meg a visszatérő japánokat.

— Legalább kipróbálhatnánk a „Hotschkiss"-t. Működnie kell — szólt Vagyim.

Kung-ling kovács valamennyiüknél jobban ismerte a környéket, itt élt egész életében.

— Kelet felé az út a tavak között visz — mondotta —, majd egy gáton át egyenesen egy sziklának. A japánoknak okvetlenül el kell menniük a szikla alatt, mert más út nincs. Ezt a helyet Vadliba-szorosnak nevezik.

— Messze van? — kérdezte az osztagparancsnok.

— Ha mindjárt indulunk, ott lehetünk, mire kivilágosodik.

A nap még nem kelt fel, a lapályt köd borította, amikor a partizánok a Vadliba-szoroshoz értek. Tulajdonképpen nem is volt itt semmiféle szoros; az út egy sziklának tartott, majd a part mentén megkerülte és tovább haladt kelet felé. A sziklát vagy kétszáz méter választotta el a duzzasztógáttól, amelyhez egy kis kőhíd csatlakozott. Úgy okoskodtak, hogy a japánok reggel indulnak majd a faluból, mert sötétben nem mernek a kínai utakon közlekedni, tehát dél körül érhetnek a sziklához. Amikor az egység átjut a hídon, de nem éri még el a sziklát, Va-ting tüzet nyit. Erre a három puskából is tüzelnek rájuk. A büntetőosztag csak a gát felé menekülhet. Amikor a katonák a hídon összetorlódnak, rájuk eresztik az utolsó sorozatot, előugranak, és összeszedik az elhullajtott fegyvereket, míg a japánok fel nem ocsúdnak. De mi lesz, ha a géppuska

csütörtököt mond?... A három puskával nem mennek semmire...

A büntetőosztag, ahogy várták, dél felé bukkant fel. Az osztag élén két tiszt lovagolt fel a gátra. Gyalog követte őket vagy hatvan katona, majd néhány szekér zárta be a menetet.

A szikla tetején, bokrok között, kövek fedezéke mögött fekvő Vagyim úgy számított, hogy akkor nyit tüzet, amikor a szekerek felhajtanak a hídra. Így eltorlaszolják az utat, és tumultus támad. Csak cserben ne hagyja a géppuska!...

A sorozat végigsöpört a lovakon, a gyalogosan menetelő katonákon. Az egyik tiszt lovával együtt összerogyott, a másik meg visszafordult, és vágtatva tiporta a menekülő, golyózáporban hulló katonákat. A keskeny hídon valóban összetorlódtak. A lovak megbokrosodva ágaskodtak, felborították a szekereket. Vagyim befűzte a második hevedert, és újabb sorozatot adott le az összeverődött tömegre...

A puskalövéseket nem hallotta. Látta, hogy társai kiugranak az útra, sebtében összeszedik az elszórt fegyvereket. Kungling kovács az egyik szekérről leemelt egy géppuskát meg egy láda töltényt.

A tűzharc alig egy-két percig tartott. A partizánok a zsákmányolt fegyverrel visszahúzódtak a bozótosba. Vagyim még egyszer végigpásztázta a gátat, hogy fedezze a visszavonulást, majd maga is társai után futott.

Elég szép zsákmányra tettek szert: tizenhét puska, egy géppuska, sok töltény, egy szamurájkard meg egy pisztoly. Az utóbbi kettőt az elesett tisztről csatolták le.

Az erdő mélyén megálltak, hogy kifújják magukat, majd elosztották a málhát, és folytatták útjukat a hegyek felé.

Vagyim, a szovjet pilóta kínai partizán és az „osztag tanácsadója" lett, tolmácsa pedig Van Vanics, az utcai mutatványos, aki valamikor Moszkvában kínai lampionokat, kereplőket és virágot árult.

Csang Feng-ling osztaga, amely Honan tartomány határán, elhagyott vidékeken működött, eleinte néhány tucatnyi emberből állt, de ahogy sikerült fegyvert szerezni, rohamosan nőtt. A partizánok erdős hegyekben tanyáztak, barlangokban, amelyeket ki tudja, kik és mikor vájtak a sziklákba, innen ereszkedtek le a tavakhoz vagy a hankoui országútra, megtámadtak kisebb japán helyőrségeket vagy rajtaütöttek az országúton vonuló oszlopokon, aztán visszatértek a hegyekbe.

Több mint egy hónapig egy buddhista kolostorban éltek, de a japánok a nyomukra akadtak, és menekülésre késztették őket. A nyár derekán, amikor Vagyim az elviselhetetlen hőségben már szinte úgy érezte magát, mint annak idején Hu-ming kamrájában a gőzölgő üst mellett, az osztag elfoglalta Luhout.

A Luhou elleni támadásra sokáig készültek. Először Kungling kovács ment be a városba néhány partizánnal. Egy kovácshoz álltak be dolgozni, akinek a műhelye a városkapu közelében volt, s a műhely így valóságos illegális törzzsé vált. Ide szállították parasztszekéren, zöldség alá rejtve a fegyvereket, gránátokat, puskákat, késeket, kovás puskákat, sőt még egy szétszedett géppuskát is.

Luhounak kis japán helyőrsége volt. Ezzel leszámolni nem látszott különösebben nehéz feladatnak, ám a városkát magas kőfal vette körül, s a japánok éjjelre bezárták a kaput, és megerősített őrséget állítottak.

Hajnalig a városkapu előtt sok paraszt sereglett össze, ki szekérrel, ki meg a vállán, kosárban hozta áruját a piacra. Amint felkelt a nap kinyitották a kapukat, s a parasztok beözönlöttek a városba. A partizánok úgy döntöttek, hogy ezt használják ki.

A támadásra kitűzött napon a kapu előtt álldogáló parasztok között sok volt a partizán. Hu-ming fafaragó különböző kis szobrocskákat, bambuszból és kókuszdióból készült háztartási cikkeket hozott a piacra... Levette a válláról a rugalmas hordórudat, leguggolt kosarai mellé, amelyből sziták, nagy merőkanalak, fonott szatyrok, szenvtelen, faarcú boddhiszatvák kandikáltak ki; ez utóbbiakat mindig szívesen vásárolják házi, családi oltárokhoz... Egy ormótlan szekér mellett, amelybe hegyes szarvú, sovány ökrök voltak befogva, ott pipázott Csang Feng-ling, ráérősen trafikálva a szomszédjával...

Felkelt a nap. A katonák, kezükben fogva puskájukat, kinyitották a nehéz kaput. A tömeg felcihelődött, megindult a kapu felé. Ám ebben a pillanatban lövés dörrent, a támadás jele és a partizánok rávetették magukat az őrökre. Néhányuknak sikerült bejutniuk. A katonák próbálták újra becsukni a kaput, s közben viszonozták a tüzet. Ekkor a hátuk mögött megszólalt egy géppuska, s ez eldöntötte az összecsapást. A partizánok behatoltak a városba, és a városparancsnokság felé rohantak.

A partizánok pompás zsákmányt szereztek: élelmiszert, lőszert, fegyvert, még egy tábori ágyút is, amelyet a japánok már nem tudtak használni.

Roskadásig megrakott parasztszekereken szállították el a városból a gazdag zsákmányt.

Három napig maradtak a városban a partizánok. Csak akkor hagyták el, amikor arról értesültek, hogy büntetőosztag közeledik Luhou felé.

A járási székhely elleni támadás után meglapultak, abbahagyták a harcot, hogy lerázzák üldözőiket. Négy éjszakán át meneteltek, vagy százötven li megtétele után messze a japán expedíciós hadsereg hátába kerültek. A Luhou elleni támadás során a partizánok jelentős veszteségeket szenvedtek: hét harcos elesett, tizenkettő pedig súlyosan megsebesült. Néhány sebesültet a kolostorban hagytak, másokat különböző falvakban helyeztek el, a három legsúlyosabbat azonban kénytelenek voltak Luhouban a helyi lakosok gondjaira bízni. Nem lett volna szabad a sebesülteket a feladott városban hagyni, de mi mást tehettek volna. A haldoklók még rövid távon se bírták volna ki a szállítást.

A Luhouba visszatérő japánok a sebesülteken töltötték ki bosszújukat, mégpedig a legkegyetlenebb középkori módszerrel: a sebesült partizánokat úgy megkötözték, hogy moccanni sem tudtak, aztán a földből éppen kisarjadó bambuszhajtásokra fektették őket.

Az ember azt hinné, hogy egy ilyen zsenge hajtás igazán ártalmatlan valami. Csakhogy a bambusz egyik sajátossága éppen az erőteljes növekedés: friss hajtásai egyetlen nap alatt tíz centimétert is nőnek, és átfúrnak mindent, ami útjukban áll... A három partizánt a városfal tövében húzódó bambuszligetben találták meg. Testüket valósággal felnyársalták a fiatal hajtások...

Már negyedik hónapja, hogy Vagyim kínai partizán lett. Egyre azon tűnődött, hogyan juthatna el bajtársaihoz, de valószínűtlennek látszott. Vagyim többször is szóba hozta ezt az osztag parancsnoka előtt.

— Várj, Va-ting, lehet, hogy egyszer eljön majd hozzánk egy repülőgép, fel akarom venni a kapcsolatot a csapatokkal...

Miféle repülőgép jöhetne ide, a hegyekbe? Hogyan szállna

le? Legfeljebb fegyvert dobhat le. De hová? Az osztag állandóan változtatja helyét...

— Hogy akarod felvenni a kapcsolatot a csapatokkal? — faggatta Vagyim.

— Egyelőre magam sem tudom — vallotta meg Csang Fengling.

Ezzel be is fejezték a beszélgetést...

Amikor a japánok a járási székhely elleni támadás után kissé lecsillapodtak, az osztag visszatért Luhou térségébe. A felderítők azt jelentették, hogy a várostól húsz lire a japánok egy repülőteret építettek, és oda vittek néhány repülőgépet. A pilóták a városból járnak ki, esténként pedig visszatérnek.

— Ez pompás! — kiáltott fel Vagyim, amikor Van Vanics lefordította neki a felderítők jelentését. — Mondd meg a parancsnoknak: ugyanolyan rajtaütést kell szervezni, mint Luhou ellen...

— Teneked nagyon akarsz repülni... — nevetett fel Van Vanics —, lopik fejcsi... Nagyon jó, há?

Csakugyan, csapott a homlokára Vagyim, nem is rossz ötlet! Elhappolni egy gépet, aztán... Ez volna a derék dolog!

— Milyen repülőgépek vannak ott? Vadászok? — kérdezte Vagyim, de a felderítők erre már nem tudtak felelni.

Újra elküldték a felderítőket a repülőtérhez. Vagyim részletesen megmagyarázta, miben különbözik a vadászgép a bombázótól vagy a szállítógéptől, lerajzolta a különböző gépeket. A felderítők visszatértek, és magabiztosan közölték: vadászgépek! Rövidek, mint a békaporontyok...

A partizánok egész héten figyelték, mikor érkeznek a japánok a repülőtérre, ki fogadja őket, mikor térnek vissza. Vagyim maga tervezte meg az akciót. Elhatározták, hogy lesben állnak a félúton, nehogy a repülőtéren meghallják a lövéseket. Kézigránátokat nem használhatnak, mert megsérülne a gépkocsi. A partizánok gyorsan átöltöznek az elfogott pilóták kezeslábasába, és a japán autón a repülőtérre hajtanak. Ha az őrök kinyitják a kaput, azonnal a gépekhez sietnek... Az is lehetséges: hogy be kell majd törni a kaput. Vagyis tisztázta, hogy a kapu fából van, tehát gépkocsival könnyen betörhető.

Ha a bejáratnál bármilyen kalamajka támadna, azonnal tüzet nyitnak, a repülőgépekhez rohannak — gyújtogatnak, rob-

bantanak... Itt már a gránátokat is használhatják. Ám ha lehet, egy gépet hagyjanak meg épségben neki, Vagyimnak...

A városhoz valamivel közelebb egy másik csapdát kell állítani, hogy az esetleges erősítést feltartóztassák.

Az osztag parancsnoka elfogadta a tervet. De ki vezeti majd a kocsit? Vagyimra ezt nem bízhatják, mert azonnal felismernék benne az európait. Csak Kung-ling kovács értett még valamicskét az autóhoz. Rá esett hát a választás.

Este mentek el a csapdának kiválasztott helyhez, és az úttól kissé távolabb töltötték az éjszakát. Az utat a kanyarban eltorlaszolták kövekkel, egy fát döntöttek rá, s vártak.

Minden úgy történt, ahogy elgondolták. A teherautó a szokásos időben ért a kanyarhoz. Nyitott rakterén, ponyvatető alatt másfél tucatnyi japán pilóta foglalt helyet. A sofőr mellett is ült egy, valószínűleg a rangidős tiszt, szintén pilótasapkában és kezeslábasban. A sofőr, amint a kanyarba érve megpillantotta az akadályt, lefékezett. Két géppuska gyilkos tüze söpört végig a vezetőfülkén, a pilóták hátán...

A rövid és heves tűzharc után már csak pillanatokba telt, hogy a kocsiról ledobják a holttesteket, lehúzzák kezeslábasukat, beöltözzenek és felüljenek a kocsira, ugyanúgy, ahogy az imént még a japán pilóták ültek. Az utat megtisztították a követktől, félrehúzták a fatörzset. Kung-ling kovács begyújtotta a motort, sebességbe kapcsolt, de a kocsi meg se moccant. Vagyim leugrott a kocsiról, megkerülte, és a kormányhoz ült.

Vagyim Gubanov maga vezette a teherkocsit, mert Kung-ling tapasztalatlansága könnyen meghiúsíthatta volna az egész akciót. Felvette a japán pilótaszemüvegét, amely ott hányódott a lába alatt, szorosan összehúzta a pilótaruha gallérját, hogy eltakarja arca alsó részét...

A kapuhoz közeledve Vagyim nem csökkentette a sebességet, hanem hosszan dudált. Az őr sietve kinyitotta a kaput, s a partizánok behatoltak a tábori repülőtérre...

Közelharcot vívtak: puskatussal ütöttek, késsel vágtak, lőttek, gránátokat dobáltak. Két vadászgép felszállásra készen állt a kifutópályán, a többi, legalább egy tucatnyi, a repülőtér szélén sorakozott az álcázó hálók alatt. Az őrség épületében még mindig dúlt a harc, de Vagyim az épületből kizúduló golyózáporban néhány partizánnal a teherkocsin a kifutópá-

lyához hajtott, és az egyik vadászgép mellé állt. Kirúgta a kerekek alól a rögzítőtuskókat, felugrott a szárnyra, és bemászott a pilótafülkébe.

Vagyim persze még sohasem ült japán gépben. Ösztönösen kitapogatta az indítót. A motor beugrott. Gázt adott, s a gép elindult, egyre gyorsult... Csak sikerüljön felszállnia, csak emelkedne a levegőbe... A kifutópálya végéhez közeledve enyhén maga felé húzta a kormánybotot, s a gép elszakadt a földtől. A barakk-kaszárnyától a repülőtér szélén álló álcázott gépek felé rohantak a partizánok. Nyilván véget ért a harc.

A magasságot növelve Vagyim leírt egy kört a repülőtér fölött. Odalent, ahol az imént még szabályosan sorban álltak a gépek, most hatalmas máglyák égtek.

Vagyim tudta, hogy Csang Feng-ling osztaga Hankoutól északkeletre működik, tehát neki nyugati irányban kell repülnie. Kinyitotta a japán tiszttől zsákmányolt térképtáskát. Igen, itt a Jangce — kék erecske a térképen, barnás, zavaros vizű folyam odalent, a gép szárnyai alatt. Most már minden rendben. Ezeket a helyeket már ismeri. Hányszor bebarangolta itt a kínai eget.

Mintha átrepült volna a front fölött. Elhúzott mellette néhány japán vadász. Rá sem hederítettek. De hogyan tovább?... Az lesz a veszélyes, ha bajtársaival találkozik! Egykettőre lelövik. Vagy a légvédelmi tüzérség tüzébe kerül... és nincs nála ejtőernyő, hogy kiugorhasson... Egyre nyugtalanabb lett. Legjobb lesz, ha minél alacsonyabban repül. De hol száll majd le? Ezek alatt a hónapok alatt csoportja tucatszor is változtathatta a repülőteret. Nemhiába nevezik őket bolygó hollandiknak. Mit bánja már, csak leszállhatna végre.

Vagyim megpillantott egy repülőteret, nagyon ismerősnek tűnt. Kora tavasszal ők állomásoztak itt, de most ősz van, itt akár japánok is lehetnek... De nem! Vagyim megnyugodott, amikor megpillantotta a szovjet gépeket. Tévedés kizárva!... Lám, két „I—15"-ös máris készül felszállni... A levegőben akarják fogadni...

Vagyim ereszkedni kezdett, és végiggurult a betonpályán.

ÚJABB ÖSSZEESKÜVÉS

Az a kudarc, amelyet a japán hadsereg a Haszan-tónál elszenvedett, elgondolkoztatta a japán vezetőket. Ám csak elgondolkoztak, de nem mondtak le arról, hogy északi irányban folytassák a „császári utat". A „Ramsay-csoporthoz" különböző forrásokból érkeztek információk újabb összeesküvésekről, Szovjet-Oroszország távol-keleti területei és a Mongol Népköztársaság ellen irányuló katonai kalandok terveiről. S a csoport, amelynek sikerült idejében felfedni, hogy milyen tervei voltak a gunbatsunak Vlagyivosztok közelében, a Haszan-tónál, továbbra is figyelemmel kísérte a fejleményeket.

Most a Halhin-Gol térségében érlelődtek az események, vagyis Nomon-Hanban, ahogy mandzsu nyelven hívják Mongóliának ezt a néptelen, sztyeppes vidékét, amely a szovjet Bajkálontúl közelében fekszik. Alig néhány hónappal a haszan-tói konfliktus után más szakaszon, ezúttal a mongol sztyeppekben történtek határincidensek. Meghosszabbították Mandzsúriában a Kwantung-hadsereg katonáinak szolgálati idejét... S újból arról beszéltek, hogy elrabolták Mandzsukuo ősi földjeit, csakhogy ezúttal nem az oroszokat, hanem a mongolokat vádolták.

A tokiói lapokban térképek jelentek meg a határvidékről, s ezeken a vitatott területeket Mandzsukuóhoz tartozónak tüntették fel. Ugyanaz a história ismétlődött meg. Sorgénak eszébe jutott, mit mesélt Miyagi arról, hogy az elmúlt évben japán topográfusok titokban a szovjet határ közelében jártak. A haszan-tói konfliktus ezzel kezdődött. Most valami hasonló történt. Miyagi ismét azt jelentette, hogy topográfusok csoportjai utaztak Nomon-Han környékére, a mongol határra, s a vezérkar meteorológiai osztálya hosszas időjárási megfigyeléseket végeztett Kamcsatkán. Vajon ez nem függ-e össze

távolabbi célokkal, mondjuk deszant előkészítésével a hadműveletek kiterjedése esetére?!

Von Petersdorff alezredes közölte Sorgéval Tojótól szerzett értesüléseit. A hadügyminiszter-helyettes a következő sokat sejtető kijelentést tette: „Tabula rasát csinálunk", vagyis mindent elölről kezdünk. A tábornoknak ebből a kijelentéséből következtetni lehetett a katonák hangulatára. Fritz von Petersdorff az antikomintern paktum aláírása alkalmából rendezett lovaskiránduláson ismerkedett meg Tojóval. Attól kezdve bizalmas kapcsolatot tartott fenn vele.

Az európai események — Hitler és Mussolini sikerei — visszhangra találtak a bolygó túlsó oldalán, szították a japán tábornokok harciasságát. Itagaki hadügyminiszter üdvözlő táviratot küldött Hitlernek a csehszlovákiai Szudéta-vidék elfoglalása alkalmából. Ezt írta:

„A császári hadsereg őszinte elragadtatását fejezi ki és gratulál Németországnak a Szudéta-vidéki hadművelet sikeres végrehajtása alkalmából, és kívánja, hogy a sikerek tovább gyarapodjanak . . ."

A távirat a lapokban is megjelent.

Ám sok mindent nem tudott még dr. Sorge és csoportja.

A vezérkarban ismét visszatértek az OCU-tervhez, a Szovjetunió elleni támadás tervéhez. Ezt a tervet, amelyet a császár három évvel azelőtt hagyott jóvá, a hadügyminisztérium páncélszekrényében őrizték. Most felülvizsgálatra és kiegészítésre szorult, s ezt a munkát a vezérkar hadműveleti osztályának vezetőjére bízták. Tanácsadóként bevonták Honjót, a Kwantung-hadsereg egykori parancsnokát, aki kitűnően ismerte a leendő hadszínteret.

Oroszország elleni háború esetén a fő csapást Habarovszkra kell mérni, hogy elvágják a Tengermelléket. Ehhez tizenkét gyaloghadosztály felhasználását tervezték, két tüzérezred, egy páncélos ezred, két lovasdandár, öt bombázó repülőezred támogatásával . . .

A Habarovszk elleni csapás és Vlagyivosztok elfoglalása után az OCU-terv új változatában szerepelt az északi front előnyomulása hét hadosztálynyi erővel és a megfelelő műszaki csapatokkal, tüzérséggel, légierővel, diverzáns csoportokkal.

Az északi front sikere esetén akcióba lép a nyugati front azzal a feladattal, hogy eléri Csitát, majd elfoglalja az egész területet a Bajkál-tóig.

Kanin herceg, a vezérkar főnöke elfogadta a tervet, és jóváhagyásra a császár elé terjesztette. Ám az idő sürgetett, s a vezérkar az OCU-terv szerint hozzáfogott a csapatok előkészítéséhez.

A Kwantung-hadsereg parancsnoka titkos utasítást kapott ezzel a jelzéssel: „Kyoku mitsu" – szigorúan bizalmas, csak páncélszekrényben őrizhető, veszély esetén elégetendő.

„A birodalom számára kialakult feltételekből kiindulva – hangzott az utasítás – a Szovjet-Oroszország ellen küszöbönálló háborút erőltetett ütemben kell folytatnunk, gyors kibontakozásra törekedve... A szovjet Távol-Kelet messzire esik a politikai és ipari centrumoktól, s az ellenség sorsát nem dönthetjük el csupán a területek megszállásával. Nem elegendő az ellenséget a harcban megvernünk: a háborúban a megsemmisítésére kell törekednünk, hogy a Szovjetunión belül erkölcsi csapást mérjünk. Az elv a stratégiai megsemmisítés!

Legalább a Bajkál-tóig kell előrenyomulnunk. Japán a megszállt Távol-Keletet a Japán Birodalom birtokának fogja tekinteni."

A Kwantung-hadsereg revánsot akart venni a Csangkufeng-magaslatnál, Vlagyivosztok térségében elszenvedett kudarcért. A leendő konfliktus körzetében, a Nagy-Hszingánhegység gerinceinek megkerülésével sietve vasútvonalat építettek, hogy biztosítsák a csitai irányban működő csapatok ellátását. Autóközlekedésre alkalmas harántutakat, katonai raktárakat, tábori repülőtereket, laktanyákat és a nagy háborúhoz szükséges más objektumokat építettek.

A Kwantung-csoportosítás megerősítésére új hadsereget alakítottak: a 6. hadsereget, amelynek parancsnokságát Rippo Ogiso altábornagyra bízták, s rendelkezésére bocsátottak két hadilétszámra feltöltött gyaloghadosztályt, valamint tizenegy önálló, ugyancsak feltöltött tüzérségi, gépesített gyalogsági és lovassági ezredet. Rippo tábornok csapataihoz beosztottak egy repülőhadtestet is, amely kétszáz harci repülőgépből állt.

Ezek frontcsapatok voltak. Emellett blagovescsenszki irányban felvonultatták a szovjet határhoz a tartalékba helyezett 5. hadsereget arra az esetre, ha a halhin-goli konfliktus sikeresen alakulna. A tartalékhadsereg parancsnokává Doihara Kenjit nevezték ki. Ezért visszahívták Kínából, beosztották a

vezérkarhoz, és kinevezték hadseregparancsnokká... Tehát újra feltűnt Doihara, a háború vigéce!

A szovjet Távol-Keletet újabb háborús veszély fenyegette, bár az utóbbi évtizedben ez a veszély tulajdonképpen sohasem csökkent.

Negyed évszázaddal később az imperialisták katonai szótárában megjelent egy új terminus: az „eszkaláció", vagyis a csapások fokozása. Azokban az években a japán vezérkarban a csapások ilyen fokozását „incidenseknek", hadüzenet nélküli hadműveleteknek nevezték. Még a hosszú évekig tartó nagy kínai háborút is, amely milliószámra szedte az áldozatokat, a későbbi eszkalációk előfutárai csupán incidensnek nevezték.

Katonai kalandjaikhoz szövetségeseket kerestek... Éppen ezért Koshihara tábornok a legjobbkor érkezett. Hogy elkerülje a Szovjetuniót, Berlinből Szingapurba, majd onnan Yokohamán át repült Tokióba.

Koshihara tábornok katonai tanácsadóként működött a berlini japán nagykövetségnél. Korábban a vezérkar felderítő osztályát vezette. Most diplomáciai futárrá vedlett át. Már ez egymagában véve is mutatja, milyen fontosnak tartották a rábízott levelet, amely a két állam titkát tartalmazta. Koshihara személyesen vitte el a levelet Tokióba. Ehhez tízezer kilométeres nehéz utat kellett megtennie... Amikor von Ribbentrop átnyújtotta a levelet Koshihara tábornoknak, a következő szavakkal bocsátotta útjára:

— Azt szeretnénk, ha Japánban e levél tartalmáról csak barátainknak egészen szűk köre szerezne tudomást... Nem kell tudnia róla még Togo úrnak sem... Szívesebben tárgyalunk a katonákkal.

Togo úr, a császári Japán berlini nagykövete civil ember volt, s nem mindenben értett egyet a katonai körök szélsőséges nézeteivel. Erre Oshima tábornok, a katonai attasé figyelmeztette Ribbentropot.

Koshihara tábornok azonnal jelentést tett a vezérkarban von Ribbentroppal folytatott beszélgetéséről. Tulajdonképpen ezzel kezdődött a Németországgal való katonai szövetség előkészítése, amelytől oly sokat vártak. Arakinak igaza van: a diplomáciát az adott körülmények között a katonák kezébe kell adni. Meggyőződéssel, a helyzet ismeretében kell cselekedni, erre pedig a puhány Togo nem alkalmas. Oshima tá-

bornok már sokkal megfelelőbb ember, őt kellene kinevezni berlini nagykövetnek.

Ám Oshima tábornok, a volt katonai attasé egyszerre csak akadékoskodott, azt bizonygatta, hogy jobb, ha ő Tokióban marad. A vezérkarnak latba kellett vetnie minden tekintélyét, a katonai fegyelemre kellett hivatkozni, hogy jobb belátásra bírja Oshimát, és rávegye a katonai klán javaslatának elfogadására.

Októberben, nem sokkal a keserves csangkufengi kudarc után Oshima tábornok elindult új szolgálati helyére. Most már Itagaki hadügyminiszter a külügyminisztérium megkerülésével adhatott utasításokat a japán nagykövetnek. Ami pedig Togo nagykövetet illeti, Berlinből Moszkvába helyezték át. Liberalizmusa ott a Szovjet-Oroszországgal való jószomszédi kapcsolatok „bizonyítéka" lehet...

Csaknem ezzel egyidejűleg váltották le az olaszországi nagykövetet is: Rómába Shiratorit nevezték ki, a vezérkar emberét. Shiratori hajón utazott Európába, a Szuezi-csatornán át, Oshima viszont a kezdődő tárgyalások sürgőssége miatt inkább a repülőgépet választotta.

Hosszú ideig még Eugen Ott, a harmadik birodalom tokiói nagykövete sem tudott arról, hogy Berlin katonai szövetséget ajánlott fel Japánnak. Ribbentrop csak néhány hónap múlva tájékoztatta erről, s egyben azt kérte tőle, hogy informálja Berlint a tokiói kormánykörök hangulatáról. A miniszter nyomatékosan kérte, hogy ezt tartsa titokban még az olasz nagykövet előtt is...

1939. március 23-án Eugen Ott a következő rejtjeles táviratot küldte Berlinbe:

„Jól értesült forrásokból megtudtam, hogy az öt japán miniszter konferenciája a miniszterelnök elnökletével ma éjjel két órakor hosszú tanácskozás után úgy döntött, hogy megkezdik Németországgal a diplomáciai tárgyalásokat az Oroszország elleni katonai szövetség tárgyában. Ott."

Richard Sorge nyomban értesült a titokról. Ez persze győzelmet, sikert jelentett neki, de milyen áron! Az a törekvés, hogy mindenkor tájékozott legyen az eseményekről, hogy felfedje az ellenség szándékait, hallatlan fizikai és szellemi megterhelést jelentett. Teljesen kimerült, a betegség után gyengének érezte magát, álmatlanságban szenvedett, fejfájás kínozta. S társaival együtt mégis kitartott harci posztján.

„Rendületlenül állunk harci posztunkon – táviratozta Sorge a Központnak a Vörös Hadsereg napja alkalmából –, s önökkel együtt harci hangulatban ünnepeljük az évfordulót..."

1939-et írtak. A japán lapokban mind gyakrabban esett szó Nomon-Hanról, a sivatagos mongol sztyeppek egy addig jóformán ismeretlen vidékéről, amely alig néhány száz kilométerre feküdt a Szovjetunió határaitól, a Bajkálontúltól. Az utóbbi két hónap alatt itt tucatnyi összetűzésre került sor a lovas bargutok és a mongol határőrök között. A japán tisztek parancsnoksága alatt álló bargutok tüzet nyitottak az őrökre, átlépték a határt, rajtaütéseket hajtottak végre, s a két fél mindannyiszor kölcsönösen tiltakozott, jegyzéket váltott. A helyzet egyre éleződött, s a tokiói lapok a mongol határőr-alakulatokat tették felelőssé, amelyek állítólag ősi mandzsu földeket kebeleztek be.

Moszkvában várták „Ramsaytól" az újabb és újabb információkat. A Központnak rendkívül fontos volt, hogy ismerje a potenciális ellenfelek legközelebbi szándékait, de Sorge jelentései olykor indokolatlan kételyeket támasztottak. Pedig dr. Sorge prognózisai mindig beváltak, és újabb meg újabb adatokat, helyzetelemzéseket, bizonyító tényeket vártak tőle. Sorge és emberei önfeláldozóan folytatták a munkát. Éppen ebben az 1939-es esztendőben, amelyben a német fasizmus a második világháborúba sodorta az emberiséget, „Ramsay" titkos adója a legintenzívebben dolgozott. Clausen több mint húszezer számcsoportot küldött az éterbe, Sorge rejtjeles jelentéseinek a száma több mint kétszeresére nőtt az előző évhez viszonyítva.

Körülbelül ugyanebben az időben Tokióban, Washingtonban, Londonban japán, angol és amerikai diplomaták titkos tárgyalásokba kezdtek, amelyeknek látszólag nem volt semmi közük a Nomon-Han körzetében készülő eseményekhez. A külügyminisztert, Arita tábornokot felkereste Mr. Grew, az Egyesült Államok nagykövete, a régi amerikai iskolához tartozó diplomata, valamint Craigie angol követ, s Arita igyekezett meggyőzni őket arról, hogy a japán politika kizárólag a Szovjetunió ellen irányul. Győzködte őket, s közben figyelte, hogyan reagálnak szavaira a Nyugat képviselői. Ám a londoni és a washingtoni diplomatákat nem kellett meggyőzni arról, amiben amúgy is biztosak voltak. Cordell Hull, az Egyesült

Államok külügyminisztere a washingtoni japán nagykövet előtt félreérthetetlenül célzott arra, hogy Amerika nem avatkozna be a Japán és Szovjet-Oroszország között kitörő konfliktusokba. Javában folyt a nagy diplomáciai játék.

Erről Eugen Ott tájékoztatta Sorgét, és megmutatta neki a jelentést, amelyet Berlinbe szándékozott küldeni.

Az imperialista Nyugat úszította a japán és a német agresszorokat, a szocialista államot körülvevő kapitalista országok mind ellenségesebb magatartást tanúsítottak.

A következő találkozóra Ozaki Hozumi elhozta Tanaka professzor egy kis könyvét, hogy megmutassa Sorgénak. A Hibiya-parkban találkoztak, a császári palota közelében, ahol általában sok ember járt, és etette a szelíd galambokat. Mint mindig, most is „véletlenül" futottak össze, kis zacskókból rizst szórtak a galamboknak, és beszélgettek. A galambok annyira szelídek voltak, hogy az emberek vállára telepedtek, zacskóból csipegették a magokat, s még akkor sem próbáltak szabadulni, ha kézbe fogták őket. A két felderítő a park egyik sarkában, egy kis tó partján telepedett le, s Ozaki átnyújtotta Sorgénak a könyvecskét.

„Ázsia nagy morális egyesülése három szakaszban megy majd végbe — írta a szerző. — Először Japán, Kína és Mandzsúria egyesül, majd csatlakozik hozzájuk a Fülöp-szigetek, Burma, Indokína, s végezetül Ausztrália, India és Szibéria..."

A könyv színes borítólapján Ázsia térképe látszott, koncentrikus körökkel, s mellette nagy írásjelekkel a következő szöveg: „Államunk déli végén kis szigetek csoportja fekszik. Ha ezt középpontnak vesszük, és ebből a Bajkál-tóig terjedő sugárral nagy kört rajzolunk, ez felöleli a Tengermelléket, Kamcsatkát, Ausztráliát, Indiát... Ez lesz a nagy Japán vezette gazdasági, földrajzi, faji egyesülés."

— Szégyellem magam e miatt a szerző miatt — szólt Ozaki, amikor Sorge visszaadta a könyvet. — Bármi történik is, sohasem bánom meg, hogy arra az útra léptem, amelyet magamnak választottam. Gyűlölöm az olyan embereket, akik úgy gondolkodnak, mint Tanaka professzor. S hálás vagyok önnek, doktor Sorge, hogy rám akadt Tokióban...

— Sajnos — válaszolta Sorge —, itt nemcsak Tanakáról van szó. Ez szolgalelkű értelmiségi, aki előreszalad, és a gaztettet dicsőséggé, „a nemzetek morális egyesülésévé" avatja. Mel-

lesleg, nem túlságosan sok itt az azonos nevű sötét alak: Tanaka miniszter, Tanaka tüzértiszt, Tanaka professzor... Ketten előkészítik a gaztettet, a harmadik meg igazolni próbálja. Tanaka professzor talál magyarázatot minden gonoszságra, ami földünkön történik. De nem ez a fontos: ha eltűnnek a gonosztevők, eltűnnek a gaztettek teoretikusai is... De eltértünk témánktól... Mi a véleménye, Ozaki-san, nem kellene megváltoztatnunk a taktikánkat?

— Milyen irányban?

Sorge elgondolkozva nézte a tó túlsó partját, ahol gyermekek játszottak. A tavaszi naptól már lebarnult arcát az állától a pofacsontig kékes sebhelyek barázdálták, a baleset nyomai.

— Arra gondolok — fejtegette Sorge —, hogy a munka aktívabb formáira kellene áttérnünk...

— Miért? Talán...

— Nem, nem — Sorge egy kézmozdulattal elhallgattatta Ozakit —, persze, hogy nem vádolhatnak bennünket passzivitással. Másról beszélek. Az utóbbi években a nagy, a döntő eseményekre készültünk. Ezek az események közelednek, s nekünk most már nemcsak az a feladatunk, hogy előre jelezzük, hanem az is, hogy igyekezzünk befolyásolni őket. Ilyen értelemben beszélek nagyobb aktivitásunkról. Mindenáron fenn kell tartanunk a békét Japán és a Szovjetunió között. Mert figyelje csak, mi készülődik most...

Sorge beszámolt mindarról, amiről a napokban Eugen Ott tájékoztatta: az öt miniszter tanácskozásáról, arról, hogy a japán kabinet kész megkezdeni a tárgyalásokat Berlinnel a Szovjetunió elleni katonai szövetségről. Ott nagykövet azt az instrukciót kapta Ribbentroptól, hogy kezdje meg a katonai szerződés előkészítését.

Kétségtelen, hogy Hitler szeretné Japánt bevonni az Oroszország elleni háborúba, mihelyt Németország hadba lép az oroszokkal.

— Mindenképpen meg kell hiúsítani vagy legalább késleltetni egy ilyen szerződés megkötését — szögezte le Sorge.

Kiderült, hogy Ozaki Hozumi is tudott már egyet-mást a legújabb eseményekről. Konoye herceg nemrég megvált a miniszterelnökségtől, s így tanácsadójának, Ozakinak nincs már betekintése a kormány dokumentumaiba. De azért folytatódtak a „reggeli-kedvelők" szerdai találkozói. Emellett

Ozaki új kinevezést kapott: a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának tanácsosa lett. Ezáltal lehetősége nyílt arra, hogy sokféle információhoz jusson.

— A kabinet tagjainak véleménye nem egyezik az új katonai szerződést illetően — közölte Ozaki. — Bizonyos kérdésekben nem tudnak megegyezni.

— Milyen kérdésekben? — kérdezte Sorge.

— Amint várható volt, a vezérkar támogatta Berlin ajánlatát, de a haditengerészet parancsnoksága attól tart, hogy az angolok esetleg úgy vélik, hogy a katonai szerződés ellenük is irányul. Kétségtelen, hogy London mellé állna az Egyesült Államok is. A japán admirálisok most nem merik vállalni az angolszászokkal való konfliktust, már csak azért sem, mert a haditengerészeti támaszpontok kőolajtartalékai egyelőre nem elegendők tengeri háborúhoz. Idő kell megfelelő stratégiai készletek felhalmozásához. Ugyanakkor Németország arra számít, hogy a katonai szerződés erősítené a Wehrmacht angolellenes pozícióit.

— Azt hiszem, ez a tárgyalások legsebezhetőbb pontja — morfondírozott Sorge. — Ha sikerülne megtorpedózni a tárgyalásokat! Beszélnünk kell Vukelićtyel.

Megállapodtak, hogy a következő alkalommal hármasban találkoznak: Sorge, Ozaki és Vukelić. Talán a legcélszerűbb volna Atamiba utazni, ott már megkezdődött az üdülőszezon; nem kelt gyanút, ha ismerősök találkoznak. Richardnak különben is szüksége volt némi pihenésre.

Ozaki igen óvatosan látott munkához... A kormányhoz közel álló emberek körében olyan véleménynek adott hangot, hogy egy túlságosan kategorikus, Japánt erősen lekötelező szerződés felbőszíthetné Angliát és az Egyesült Államokat. Okosabb volna alkudozni, lavírozni... Ami pedig Oroszországot illeti, tartózkodóan, de igen logikusan azt fejtegette, hogy a csangkufengi események tanúsága szerint Oroszország, sajnos, nem olyan gyenge, mint hitték. Nem szabad elsietni a dolgot! Erőt kell gyűjteni.

Ezek voltak Ozaki fő érvei, és odafigyeltek rá.

A titkos paktum a „reggeli-kedvelők" körének szerdai találkozóin is szóba került. Amióta megkezdődtek a tárgyalások, ez már nem volt annyira titkos téma, mint azelőtt. Ozaki igen óvatosan nyilatkozott. Egyik alkalommal Ozaki a régi

japán közmondást idézte: „Sohase siess »igent« mondani és hitelt adni az ígéreteknek . . ."

Konoye herceg szerette a közmondásokat. S úgy vélte, hogy Ozaki fején találta a szöget. A Titkos Tanácsban, amelynek most Konoye volt az elnöke, szintén megoszlottak a vélemények.

A japán kabinetben támadt nézeteltérések óvatosságra intették és felingerelték Berlint. Ribbentrop egyértelmű választ sürgetett. Május utolsó napjaiban ezt írta Ottnak:

„Tegnap Oshima nem-hivatalos és szigorúan bizalmas megbeszélésünkön a következőket közölte velem: Arita külügyminisztertől táviratot kapott, amelyből nyilvánvaló, hogy a japán kormány egy európai konfliktus esetén nem kíván bekapcsolódni a háborúba. Oshima igen határozott hangon azt válaszolta, hogy nem hajlandó ezt az álláspontot közölni Németország kormányával. Ezután Itagaki hadügyminiszter arra kérte, ne élezze ki Aritával való kapcsolatát, nehogy ezzel akadályozza a szerződés körüli további tárgyalásokat. Itagaki ismét leszögezte, hogy a hadseregnek eltökélt szándéka minél előbb megoldani ezt a kérdést, akár a kormány bukását is megkockáztatva. Képtelenek vagyunk itt eldönteni, miért olyan határozatlan a japán kormány."

Tokió és Berlin immár gyanakvó szemmel nézett egymásra, s éppen erre törekedett a „Ramsay-csoport" . . .

Tavasszal Sorge egyheti pihenésre Atamiba, a fővárostól néhány órányira fekvő tengerparti üdülővároskába utazott. Ishii nagyon örült az utazásnak. Halványrózsaszín kimonóban ült Richard mellett, aki biztos kézzel vezette a kocsit. A széles obi, amelyre virágzó cseresznyeágak voltak hímezve, szorosan átfogta a lány derekát. Az öltözék megfelelt a cseresznyevirágzási idény divatjának, csak a haja ellenkezett a japán nemzeti viselettel, mert európai módra kibontva viselte. Richard mosolygott:

— Olyan vagy, mint a cseresznyefa, kertben kellene virágoznod . . .

Ishii rápillantott Ikára. Na végre, kissé felvidult . . .

Út közben egy fél órára megálltak Kamakurában, megcsodálták a Nagy Buddha-szobrot, a Daibutsut. A szoborba beépített csigalépcsőn felmentek a Buddha fejéig, ahonnan szép kilátás nyílik a dombos tengerpartra és a Hachimangu-templomra, amelyben Amaterasu istennő három ereklyéjét őrzik.

Egy jachtklubban ebédeltek a kis Enoshima-szigeten, amelyet betonlábakon álló hosszú híd köt össze a parttal.

— A sogunátus idején — mesélte Richard — Enoshima lakói nem bírták már az ellenséges ostromot, és öngyilkossággal vetettek véget életüknek, katonák és nók egyaránt... Ha háború robbanna ki, az egész világ ilyen szigetté válna... A háború öngyilkosság...

Sorge most sem tudott szabadulni gondolataitól, bármennyire szeretett volna erre a rövid időre teljesen kikapcsolódni.

A tengerparton folytatták útjukat. Az egyik domb mögött előbukkant, majd újra eltűnt az a ház, amelyben Clausenék laktak. Aztán feltűntek a Hakone hegygerincei, s mögöttük a gyönyörű Fujiyama tört az ég felé.

Még világos volt, amikor Atamiba értek. Először felülről pillantották meg a városkát, amint áttetszően és könnyedén a tenger felé lejt, akár valami amfiteátrum a hegyoldalakban. Leereszkedtek a kocsival a keskeny, meredek úton.

Esteledett. A szállodában átöltöztek a szobájukban kikészített zöldesszürke kimonóba, s egy kis sétára indultak. A fényárban úszó Atami Ginza a tengerpart felé ereszkedett. A kis boltokban emléktárgyakat, parányi kaktuszokat, finom halételeket árultak. Ráérősen nézegették a kirakatokat. Fejük fölött színes lampionok, mesterséges cseresznyeágak függtek. Sorge az órájára pillantott. Nyolc óra elmúlt, most kell felbukkannia Ozaki Hozuminak. S ebben a pillanatban már integetett is az utca túlsó oldaláról. Vele volt felesége, a bájos és szép Eiko is, akin mintha nem fogna az idő, s előttük ment Yoko, akit Sorge Kínában látott utoljára. Yoko azóta nagylány lett, de még mindig ugyanolyan frufrut viselt, amely teljesen eltakarta a homlokát. Mind a hárman narancssszínű kimonót viseltek.

— Kombamwa!* Ön Atamiban üdül?! — üdvözölte harsány hangon Ozaki, s átjött az utca túlsó oldaláról. — Látom, a Fujiban lakik! A szürkészöld kimonó mindent elárul...

— Ön pedig jobban kedveli a narancssárgát — nevetett Sorge. — Ezt melyik szállodában adják?

A bemutatkozásnál a két asszony mélyen meghajolt, megérintve tenyerével a térdét. Ozaki odasúgta Sorgénak:

— Vukelić vár ránk az étteremben...

* Jó estét!

Vacsora után ismét sétáltak. Branko Vukelić egyedül jött. Sorge tudta, hogy válni készül. Eszébe jutott első találkozásuk Vukelić lakásán. A házi mulatságon az asszony nem vett részt, elutazott valahová a fiával. Akkor azt hitte, hogy ez csak véletlen. Később kiderült, hogy már akkor kezdődtek a nézeteltérések Vukelić családjában. Vukelić felesége, Edith, tagja volt a „Ramsay-csoportnak", s ezért válásuk nyugtalanította Sorgét.

Eiko visszament a szállodába, hogy lefektesse a lányát. Sorge finoman ágyba küldte Ichiit is:

— Michiko, fáradt lehetsz, pihenj le, mi még sétálunk egy kicsit...

Elkísérték a szállodáig, aztán hármasban maradtak.

Újra végigmentek az Atami Ginzán le a tengerpartig. A part mentén alacsony betonfal húzódott, amely a várost védte az óceántól. A móló mögött az éj sötétjéből hallatszott a tenger morajlása. A betonfalban kiképzett lépcsőn felmentek a mólóra, és leültek egy kőpadra. A szelíd hullámmozgásban hol emelkedő, hol süllyedő sima vízben tükröződött a vörös, kék, sárgászöld neonfények kavalkádja.

— Tudják, hol voltunk ma? — szólt Ozaki. — Kannon istennő szentélyében, amelyet Matsui tábornok épít. Maga mintázza az irgalom istennőjének szobrát abból az agyagból, amelyet Kínából hozott magával.

Matsui Iwane altábornagy, az expedíciós csapatok parancsnoka nyugalomba vonult. Az a Matsui ez, akiről annak idején Agnes Smedley mesélt Sorgénak. Amikor Nankingba bevonultak a japán csapatok, és a város utcáin vérfürdőt rendeztek, Matsui másnap utasította a katonai lelkészeket, hogy a tereken egész nap és egész éjjel olvassák a buddhista szent könyveket, imádkozzanak az elesett japán és kínai katonák lelkéért, hogy nyugalomra és békére leljenek. Maga a tábornok mint buddhista pap vezette a nankingi ünnepi istentiszteletet. Hirohito császárnak mint hűséges alattvaló a következő jelentést küldte: „A Felkelő Nap zászlaja leng Nanking fölött. A Jangce partján felragyogott a császári út... Hakkoichiu!"

Most, élete alkonyán — rég túl van már a hatvanon — Atamiban telepedett le, és a saját pénzén épített templom papja lett. Az álszent tábornok szobrászatra adta a fejét. Abból a véráztatta földből, amelyet a Jangce partjáról hozott magával,

saját kezűleg akarta megmintázni az irgalom istennőjének a szobrát, aki az emberiség nyugalma fölött őrködik ...

Ezt mesélte most el Ozaki Sorgénak ... A kínai eseményekre terelődött a szó.

A háború Kínában elhúzódott, és nem hozta meg a japánoknak a várt sikert. Másfélmilliós hadsereget dobtak már át a kontinensre, s most újabb négyszázezer katonát küldtek oda. Konoye herceg, amikor még miniszterelnök volt, előadást tartott a rádióban, és magabiztosan úgy beszélt Kínáról, mint megoldott problémáról.

„Hankou és Kanton elfoglalása után — mondotta — kezünkbe került Kína szíve is: a termékeny Kínai-alföld azzal a hét nagyvárossal, amely az egész kontinentális Kína életét fenntartja. Gondoljunk csak az ősi kínai közmondásra: »Aki a Kínai-alföld ura, a Mennyei Birodalom ura ...«

— Valójában egészen más a helyzet — állapította meg Ozaki. — Az expedíciós hadsereg példátlan ellenállásba ütközött, és sok katonai vezetőnek az a véleménye, hogy ez jelentős mértékben a szovjet önkéntesek tevékenységének tudható be. Ez az előre nem látott körülmény felborítja az összes hadászati tervet, felbőszíti a katonai köröket.

Ozaki számokat is közölt: a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság adatai szerint Észak-Kína vasérckészletei körülbelül kétszáz millió tonnára rúgnak, s ez több mint a fele az egész ország felderített vasérckincsének. Ami pedig a szenet illeti, csak Santung tartományban másfél milliárd tonnát találtak, egész Kínában pedig százhetvenegyen milliárd tonnát, ami évszázadokra elegendő. E hatalmas nyersanyagforrások nélkül Japán nem teremtheti meg Ázsia nagy felvirágzásának szféráját. Szükség van stratégiai készletekre, máskülönben nem valósíthatók meg a világuralmi tervek.

A múlt esztendőben a Titkos Tanácsban úgy döntöttek, hogy nem ismerik el a központi kínai kormányt, új kormányt hoznak létre, és csakis ezzel bocsátkoznak tárgyalásokba. Doihara foglalkozott ezzel, amíg ki nem nevezték a szovjet—mandzsúriai határon álló 5. hadsereg parancsnokának. Egyetmást sikerült elérnie: megvesztegette a Csang Kaj-sek környezetéhez tartozó Vang Csing-vejt. Vang Csing-vej megszökött Csungkingból, és éppen útban volt Tokióba. Formoza szigetére japán katonai repülőgépen szállították át. Nem kétséges,

hogy a korrupt Vangot akarják a kínai bábkormány élére állítani, akárcsak Pu Jit Mandzsúriában.

Ozaki beszámolt Miyagi festőművésszel való legutóbbi találkozásáról is. Most gyakrabban láthatják egymást, mert Miyagi rajzleckéket ad a lányának, és hetenként kétszer ellátogat Ozaki otthonába. Ozakinak remek memóriája volt, szó szerint megjegyezte és idézte az expedíciós csapatok törzsfőnökének jelentését, amelyet Miyagi felolvasott neki:

„Meggyőződésünk szerint – szólt a jelentés – a kontinentális Kína légi bombázását fokozni kell. A további támadó hadműveletek páni félelmet keltenek ellenségeink hadseregében és a polgári lakosságban. Az a rémület, amelyet bombázásainkkal keltünk, hatékonyabb lesz, mint az emberek és fegyverek megsemmisítésével az ellenségre mért csapások. Kivárjuk azt a pillanatot, amikor a kínaiakat a rémület és a terror annyira kimeríti, hogy ész nélkül igyekeznek majd másik, nekünk megfelelő kormányt létrehozni."

Ez még akkor íródott, amikor az irgalom istennője atami templomának mostani papja az expedíciós hadsereg parancsnoka volt. Csakhogy a japán tábornokoknak mégsem sikerült a kínaiak lelkében ilyen misztikus rémületet kelteni, mert ebben megakadályozták őket az orosz önkéntes repülők.

– Ráismerek a német fasizmus taktikájára – jegyezte meg Sorge, s eldobta a cigarettavéget. A borsószem nagyságú parázs ott izzott még néhány pillanatig a köveken, míg a következő hullám el nem nyelte.

A Halhin-Golnál, a mongol határon érlelődő eseményekről szólva Sorge megjegyezte:

– Hármunk közül valakinek oda kellene menni. Azt hiszem, legjobb volna, ha te utaznál, Branko. Téged már ismernek a Kwantung-hadseregnél.

Állandóan figyelemmel kellett kísérni a Tokió és Berlin katonai szövetségével kapcsolatos tárgyalásokat is. Sorge kérte társait, ha bármi fontos dolog történik, haladéktalanul közöljék vele, ne várják be a megbeszélt találkozót. Atamiban még kétszer találkozott a három felderítő; oly sok megbeszélni valójuk volt.

Amikor Sorge egyedül maradt Vukelićtyel, megkérdezte:

– Hogy álltok Edithtel?...

– Mindennek vége, Richard... Különböző emberek vagyunk. Egyikünknek sincs igaza, egyikünk sem hibás, egy-

szerűen nem vagyunk egymáshoz valók. — Elhallgatott, majd szomorúan hozzáfűzte: — Csak a fiamat sajnálom...

Edith futári, összekötői teendőket látott el a „Ramsay-csoportban". Hogy lesz ezután?... No meg Brankót annyira lesújtotta a szakítás...

Elsőnek Vukelić utazott el Atamiból. Sorge sem várta meg a hét végét.

— Michiko, ne haragudj — kérlelte a lányt —, vissza kell térnünk Tokióba.

— Mikor? — kérdezte Ishii.

— Még ma... Megreggelizünk és megyünk.

— Tehát mindjárt?

— Igen... Ne haragudj...

Hanako szó nélkül csomagolni kezdett. Egy óra múlva már úton is voltak.

A régi úton mentek. Hanako lehangoltan hallgatott.

— Min töprengsz? — érdeklődött Sorge.

— Magam sem tudom, Ika... Néha olyan furcsa vagy. Attól félek, hogy elveszthetlek.

— Ez bizony megeshet — mosolyodott el Richard.

— Annyira szeretném... — Ishii szava elakadt — ... annyira szeretném, ha gyerekünk volna...

Richard meglepődve a lány felé fordult, összeráncolta a homlokát.

— Ne beszéljünk erről! Ehhez nincs jogom, Michiko. Nem vagyok a magam ura... Majd ha visszatérhetek hazámba... Ugye, velem jössz, Michiko?

— Veled megyek... Bár nem tudok hinni ekkora boldogságban...

A katonai paktum aláírása körül mind hevesebb harc dúlt. Itagaki hadügyminiszter a kormány néhány tagjának makacs ellenállásába ütközött. Már azzal is fenyegetőzött, hogy lemond, ha a kabinet nem fogadja el a német javaslatokat. A kormányban támadt nézeteltérésekről Sorge abból a táviratból értesült, amelyet Eugen Ott küldött Berlinbe.

„A hadügyminiszter képviselője — írta Ott — kérte, hogy sürgősen fogadjam Itagaki megbízásából. Közölte, hogy a hadsereg újból megindította a harcot a Németországgal való katonai szövetségért... Minthogy Itagaki tábornoknak mind ez ideig nem sikerült áttörnie más miniszterek egységfrontját,

úgy döntött, hogy utolsó lépésként megkockáztatja a hadügyminiszteri posztról való lemondást, amely maga után vonná az egész kormány lemondását. Itagakit támogatják a fiatal tisztek, akik fenntartás nélkül a Németországgal való katonai szövetség mellett vannak.

Ami a katonai szövetséggel szembeni szívós ellenállást illeti, olyan hírek terjengenek, hogy a katonák terrorakciókat terveznek a szerződés ellenzői ellen.

A katonai paktum előkészítése során támadt nézeteltérések lényege a következőkben foglalható össze: éppen a kabinet civil tagjai úgy vélik, hogy Japán nem nyújthatna gyakorlati segítséget szövetségesének abban az esetben, ha Anglia vagy Franciaország megtámadná Németországot. A szerződésben azt szeretnék kifejezésre juttatni, hogy a katonai paktum nem a Nyugat ellen irányul, hanem Szovjet-Oroszország ellen. Ezzel szemben a katonai körök a német álláspontot képviselik, és szerintük az oroszellenes tendencia mellett a katonai szövetség célja az is, hogy ráijesszen az Egyesült Államokra, hogy gátolja az Egyesült Államok európai és távol-keleti politikájának aktivizálódását."

A beszélgetés a nagykövet dolgozószobájában zajlott le. A rejtjelező behozta a táviratot, hogy Ott aláírja, mielőtt sifrírozni kezdenék.

— Mit szólsz ehhez, Ika? — kérdezte Ott, amikor Sorge elolvasta a táviratot.

— Azt hiszem, a japánok köntörfalaznak, halogatják a szerződés aláírását. Délre is pislognak, északra is... Berlinben számolniuk kell ezzel. Emellett azon sem lepődnék meg, ha egy szép napon arról értesülnék, hogy a szélsőséges katonák megöltek valakit az útjukban álló kormányférfiak közül. Japánban ez bevett szokás...

És Sorge sorolni kezdte: Hamaguchi miniszterelnök, Inukai miniszterelnök, Takahashi miniszter, aztán Csang Co-ling és még sok más...

— A két kezem is kevés ahhoz, hogy felsoroljam mindazokat a meggyilkolt vagy megsebesített előkelőségeket, akik a katonai klán számára kényelmetlenné váltak... A katonáknak megvannak a maguk emberei a terrorcselekmények végrehajtására; gondolj például Hashimotóra, a Sakurakai-társaság tagjára...

— Igazad van — helyeselt Ott —, csakhogy a merényletek

nem mindig sikerülnek. Engem most az érdekel, amit a legelején mondtál: a japánok szemlátomást halogatják a tárgyalásokat.

Fogta a jelentés szövegét, és kézzel hozzáírta: „Az a benyomás, hogy Japán halogatja a szerződés aláírását."

„Derék legény ez az Ozaki, a munkája máris meghozza gyümölcseit — gondolta Sorge. — Úgy látszik, rátapintottunk a tárgyalások gyenge pontjára . . ."

Ám Itagaki nem tette le a fegyvert. Májusban a vezérkari főnök aláírásával instrukciót küldött Oshimának. A hadügyminiszter a külügyminisztérium megkerülésével levelezett a nagykövettel. Ebben a levelezésben a saját sifréjét használta, amely mások számára megfejthetetlen volt.

„A hadseregnek eltökélt szándéka — állapította meg az instrukció —, hogy felülkerekedik ebben a vitában, akár a kormány bukása árán is. Mi egyetértünk azzal a szerződéstervezettel, amelyet Koshihara tábornok dolgozott ki. Pontosan meg kell határozni azoknak a kérdéseknek a körét, amelyekben az alapszerződéshez csatolandó titkos egyezménynek megfelelően kölcsönös katonai segítséget kell majd nyújtani. Azt kívánjuk, hogy Németország minél hamarább valósítsa meg ezt a tervet."

Ám ez mégsem ment olyan hamar. Az idő múlt, a tárgyalások pedig elhúzódtak. Éppen erre törekedett Sorge.

1939 májusában kulmináltak az események a Halhin-Gol térségben. A hó derekán a bargut lovasezred egy csoportja megtámadta a mongol határőrséget, és húsz kilométernyire behatolva elérte a Halhin-Gol keleti partját. A lovasság rohama előtt japán repülők tűz alá vették a határőrsöt, bombákat szórtak rá. A mongol katonák közül húsz elesett, illetve megsebesült. Ugyanaznap japán bombázók támadást intéztek Bejan-Tumen város (a mai Csojbalszan) ellen, bombázták a Mongol Népköztársaság területén fekvő Tamszagbulakot.

Hadműveletek kezdődtek a szovjet Bajkálontúl közelében.

A NOMON-HAN HOMOKJÁBAN

Ott, az Arguny folyó túlsó partján van a hazája, az az ország, amelyet csaknem tíz esztendeje hagyott el, mert beleszeretett egy emberbe, akit most ádázul gyűlöl. Okszana a folyó partján állt. Odalent örvények kavarogtak a kristálytiszta, sebes vízben.

Ha hinne istenben, örökké csak azért imádkozna, hogy még egyszer találkozhasson azzal az emberrel, akit még gondolataiban sem nevezett soha a nevén. Csak „ő" volt, egy ember, aki feldúlta egy sértett asszony lelkét. Okszana megfogadta, hogy felkutatja és elpusztítja . . .

Még mindig szép volt Okszana Orlik, aki teljesen a gyötrő bosszúvágy rabja lett. Arcának hajdan oly bársonyos bőre hervadozott, rosszat sejtető fény csillogott a szemében. Ha fejét elfordította, hattyúnyakán kidagadt az ér.

Senki sem tudta, merre kóborolt Okszana évekig. Maga sem tudna már mindenre visszaemlékezni. Amikor annak idején Ulánbátarban éjnek évadján elszökött Irina Mikulina elől, a városból kifutott a sztyeppbe, és sokáig barangolt a „Halál völgyé"-ben, ahova a mongolok halottaikat vitték. A kóbor kutyák nem bántották. Okszana kiment a kalgani országútra, és csatlakozott egy tevekaravánhoz. Sokáig vándorolt, el akart jutni a Himalájába, meg akarta keresni Röhrich festőművész közösségét. De nem találta meg. Hegygerincek és szakadékok állták útját. Bizonyára az történt vele is, amit a „közösség" megjövendölt: az idegenvezetők nem akarták a hegyekbe vinni, egymaga indult el, de hegyomlások állták útját . . .

„Ha az utas legyűri az akadályokat, kőzuhatag söpri el, mert hívatlan vendég a közösséget el nem éri . . ."

Idegei felmondták a szolgálatot, amnéziába esett, amely négy évig tartott. Mandzsúriában tért magához, az orosz

emigránsok általános katonai szövetségének elmegyógyintézetében, amelyet adományokból tartottak fenn. A feje kitisztult, emlékezőképességét visszanyerte, de nem szabadult meg attól a mániától, hogy üldöznie kell a Gonoszt.

Okszana ápolónő lett a hajlari kórházban, egy év múlva pedig áthelyezték Harbinba, a járványügyi állomásra. Hallgatag és zárkózott lett, kifinomult benne a vadállat óvatos ravaszsága. Agya szüntelenül kombinált: ha „ő" a japánokat szolgálta, ha valamikor Harbinban élt és orosz fehéremigránsokkal cimborált, biztosan újra felbukkan ebben a városban.

Okszana az utcán találkozott vele. Kondratov mandzsu katonai egyenruhában sietett a járdán. Okszana a nyomába szegődött, követte a Tőzsde utcába, a város központjába. Egy nagy épület kapuján tért be, amely előtt japán őrök álltak. Az épület homlokzatán ez a felirat állt: A Kwantung-hadsereg Vízellátási és Profilaktikai Főnöksége. Okszana sokáig várta, hogy kijöjjön, majd újra követte, akár a farkas kiszemelt áldozatát.

Megtudta, hogy Kondratov gyakran keresi fel a főnökséget, csaknem mindig ugyanabban az időben, ott tölt egy-másfél órát. Lakni pedig egy kis földszintes házban lakik néhány háztömbnyire a Tőzsde utcától. Csak az maradt tisztázatlan, miért visel katonai egyenruhát, amikor vízellátással foglalkozik . . .

Okszana egyelőre nem tudta, mit fog tenni, de valamit tesz . . .

Most csak az a fontos, hogy a férfi „véletlenül" találkozzon vele, és beleessen a felállított csapdába.

Abban az időben, amikor Kondratov ki szokott jönni a főnökségről, Okszana lassan lépegetett a Tőzsde utcán. Elhaladt a férfi mellett, s abban a pillanatban már hallotta is, hogy megfordul, és utána siet.

— Okszana! Te vagy az?! — Már mellette lépkedett ez a nagy fejű, erős állú, gyűlöletes ember. — Nem reméltem, hogy itt viszontlátlak . . .

Okszana nem mutatott sem gyűlöletet, sem undort, csak közömbösséget.

— Profilból mindjárt felismertelek, ugyanolyan szép vagy, mint régen . . .

— Mit számít ez?

— Örülök, hogy megtaláltalak . . .

Okszana vállat vont.

— Azt hittem, visszatértél oda, a bolsevikokhoz.

— Dehogy! . . .

Kondratov elkísérte a kórházig, Okszana ott lakott egy személyzeti szobában.

— Bemehetek hozzád?

— Fölösleges . . .

— Mikor találkozhatnánk?

— Minek?

Most már ő kereste a találkozást Okszanával, meg-megvárta a kórház előtt, hívta hol ide, hol oda, kérlelte, hogy bemehessen hozzá. Okszana végül megengedte. A hatalmas termetű, kissé petyhüdt férfi ott állt a szoba közepén.

— Emlékszel még a jurtánkra?

— Persze . . .

Kondratov próbálta átölelni, de Okszana kitért előle.

— Van valakid? . . .

— Nincs! . . . — közölte szárazon Okszana.

Okszana közömbössége teljesen kihozta a sodrából Kondratovot. Egyszer már ráállt Okszana, hogy egy estet a cimborái társaságában töltsön. A Pityer nevű koszos vendéglőben hideg vodkát és sózott uborkát szolgáltak fel. A pincérek lenvászonból varrt, térdig érő orosz inget viseltek, amelyet a derekukon selyemöv fogott össze. A falakon a régi Pétervárt ábrázoló primitív képek lógtak.

Vagy tucatnyian ültek az asztalnál, köztük egy alacsony termetű japán, meg egy fekete hajú, keskeny arcú alak, Konsztantyin Vlagyimirovics, akinek Kondratov undorítóan gazsulált, bár egyszerűen Kosztyának nevezte. Volt a társaságban három affektáló, kihívóan dekoltált nő is, akik ugyanúgy vedelték a vodkát, mint a férfiak.

Amikor már jól felöntöttek a garatra, Szemjonov atamán került szóba, s valamiféle új kinevezéséről kezdtek vitatkozni, de a keskeny arcú férfi egyetlen kézmozdulattal félbeszakította a vitát:

— Ez nem ide való téma! . . .

Kondratov fiákeren vitte haza Okszanát, részeg volt, egész úton próbálta átölelni a vállát, de Okszana lerázta a kezét.

— Tudod te, ki ez a Konsztantyin Vlagyimirovics? Ugye nem tudod? — kérdezte. — Radzajevszkij . . . ha éppen tudni

akarod! Az orosz fasiszta szövetség elnöke... A japán pedig Asano ezredes. Nála szolgálok...

S borgőzös hangulatában tovább kérkedett ismeretségeivel.

— Ilyen összeköttetésekkel igazán szerezhetnél nekem valami jó állást!

— Miért ne! Csak egy szavamba kerül...

S Okszana egy hét múlva csakugyan munkába állt a hosszú nevű intézményben, a Kwantung-hadsereg Vízellátási és Profilaktikai Főnökségében. Elemezte a vízmintákat, amelyeket különböző helyekről hoztak be, az üvegeken feltüntetve a mintavétel helyét. Hogy a főnökség többi munkatársa mivel foglalkozik, arról fogalma sem volt...

Okszana Orlik, bár ő nem is sejtette ezt, a japán birodalom egy fontos államtitkának a közelébe jutott. Nem tudta ezt az sem, a hazátlan férfi, aki egyenruhába bújtatott lakáj lett Asano ezredes osztagában. Az ezredessel Okszana csak egyszer találkozott a Pityer vendéglőben, a kitaszított és elkeseredett emigránsok asztaltársaságában, ahol csak a néhány vacak kép, a vodka meg a ribiszkelevél illatú uborka emlékeztette őket az elvesztett hazára.

A hét évvel ezelőtti kudarcok után Kondratov visszatért Harbinba. Már negyvenéves volt, de még mindig Szaska maradt, kifutófiú, aki pénzért kész bárkit szolgálni. Asano ezredes osztagában az ellátással foglalkozott; szállította az üvegeket az Argunyból, a Szungariból, a Hanka-tóból és más mandzsúriai vizekből vett mintákkal; szortírozta a izzadság szagú szovjet katonai egyenruhákat, amelyeket ki tudja, honnan és minek szállítottak az osztaghoz, sőt... patkányt is gyűjtött, utálkozó mozdulatokkal rázta ki őket a magtárakban és raktárakban felállított patkányfogókból. Nem lehetett tudni, hogy a japán parancsnokságnak miért volt szüksége olyan töméntelen mennyiségű patkányra.

Mandzsúriában három speciális osztag működött: lovasok Szungari állomáson, gyalogosok Hantajece állomáson és egy kozák osztag Hajlarban. Ezeknek az osztagoknak a parancsnoka Matvej Maszlakov, a cári hadsereg hajdani kozák zászlósa, Radzajevszkij helyettese volt, de a fő szerepet Asano ezredes játszotta, akiről az egész összevont osztagot elnevezték. Az osztag bizonyos fokig utánozta a németországi SS-alakulatokat — a Kwantung-hadsereg törzsének utasítására létrehozott orosz fasiszta szövetség fiatal tagjaiból szervezték.

A parancsnok titkos utasítása le is szögezte: „A fehéremigránsokat, nemre való tekintet nélkül, akár akarják, akár nem, be kell vonni a Szovjet-Oroszország elleni háborúba, különösen a titkos háborúba . . ."

A fasiszta szövetség elnöke az Oroszországból szökött Konsztantyin Radzajevszkij volt. Az orosz fasiszták szövetsége mellett működött az összevont Asano-osztag, amelynek létszáma elérte a hétszáz főt.

Az osztag tagjai egyelőre mandzsu egyenruhát viseltek, de Asano ezredes tolmács útján többször ilyeneket mondott nekik: „Önök a leendő orosz felszabadító hadsereg gerincét alkotják. Ha felszabadítjuk Oroszországot a bolsevikok alól, önök mind közigazgatási vezetők lesznek hazájukban, afféle kis katonai kormányzók. Persze csak akkor, ha most jól ellátják szolgálatukat." S ezek a Szaska Kondratovok csakugyan igyekeztek érdemeket szerezni, abban reménykedve, hogy egyszer majd karriert csinálnak . . .

Körülbelül három évvel ezelőtt az Asano-osztag egy csoportját átdobták szovjet területre, „tapasztalatszerzésre", így mondta nekik a japán ezredes. Először látogatott el hazájába Szaska Kondratov is. Társaival megmérgeztek néhány kutat, megtámadtak egy határőr-osztagot, megöltek bizonyos embereket a határszéli faluban, de amikor kolhozparasztok és határőrök bekerítették őket, az Argunyon át visszaszöktek, magukkal hozva néhány szovjet egyenruhát, amelyet a megölt határőrökről húztak le.

Kondratov ajánlására Okszana Orlikot is bevitték az Asano-osztagba. Ő is magára öltötte a mandzsu egyenruhát, de nem hagyott fel azzal a gondolattal, hogy elpusztítja a Gonoszt. Kondratovnak azonban úgy kell elpusztulnia, hogy még mostani gazdái is elforduljanak tőle . . .

Okszana ott állt az Arguny partján, és közömbösen figyelte, ahogy Szaska Kondratov tuskókat dobált be a vízbe, majd sokáig figyelte, merre úsznak. Az Arguny vize itt egy sziklás hegynek ütközik és balra fordul, így a szovjet part felé sodorta a tuskókat.

Amióta Okszana az osztag tagja lett, feladatai közé tartozott az is, hogy ellássa az egészségügyi felügyeletet az elhagyott határmenti körzetekbe vezényelt csoportoknál. Hiszen a Tőzsde utcai főnökség nemcsak vízellátással, hanem profilaktikával is foglalkozott. Tavasszal egy expedícióval Bargu-

ban járt, a mongol határon. Egy hétig ott éltek a Nomon-Han—Burd-Obo környéki homoksivatagban, a szaxaulokkal és satnya fűvel benőtt dűnék között, a magas homokdombok körzetében. Ez a sivár, néptelen táj arra a vidékre emlékeztette Okszanát, amelyen Szaskával több mint két évig éltek. A dombok oldalában jószág legelészett, de nem lehetett tudni, kié, mert a közelben sehol egyetlen ajil sem volt, csak egy jurta, amelyben a nyájat őrző pásztorok laktak. Az expedíció a jurta mellett ütötte fel sátrait, oda állította a terepszínűre festett két tehergépkocsit is.

A japán állatorvos megvizsgálta az állatokat, s Okszana mindenüvé követte egy vászontáskával, amelyben fertőtlenítőszereket, lizol- és szublimát-oldatot vitt. Kondratov néhány kaszással a tó partjára ment, ahol a fű dúsabb és sűrűbb volt. Hoztak ebből a fűből, és a tábor mellett szétterítették száradni. Az expedíció elutazása előtti napon a pásztorok az odakészített takarmányhoz hajtották a bozontos jakteheneket, a juhokat, a tevéket. Előzőleg azonban az állatorvos óvatosan bepermetezte a szénát valamilyen folyadékkal, amelyet lakat alatt, zöld vasládákban őrzött termoszokban hoztak magukkal. Utána levetette köpenyét, és sokáig mosta a kezét szublimáttal, Okszanát pedig utasította, hogy fenollal fertőtlenítse a sátrakat és a gépkocsikat.

Azt a szénát, amit az állatok meghagytak, kupacokba gereblyézték és elégették, majd körös-körül mindent kreozollal permeteztek be. Reggel a pásztorok a nyájat a mongol határ felé hajtották. Kondratov két japán katonával lóháton kísérte a nyájat. Csak közvetlenül az indulás előtt tért vissza, amikor a sátrak minden felszereléssel együtt már a teherkocsikon voltak. Ezzel be is fejeződött a profilaktikai expedíció.

Aztán következett az újabb titokzatos expedíció, ezúttal az Arguny partjára. Először Szaska ugyanazzal a japán állatorvossal sokáig járta a folyó partját, valamilyen helyet keresett, aztán egyik reggel Okszanával együtt lement a folyóhoz. Az állatorvos még aludt; este Kondratovval sokáig vedelték a szeszt, s most képtelen volt felkelni. Kondratov pedig (Okszana a hosszú hónapok alatt még egyszer sem szólította a nevén) útravalóul felhajtott még egy pohárkával.

— Állj mellém, nem eszlek meg... — szólt Okszanának, amikor leértek a partra.

Okszana kicsit följebb ment, felállt egy nagy kőre, amelyet

a víz simára csiszolt, árnyékos oldalát pedig moha lepte. Szaska a víz szélén állt, és látszólag szórakozásképpen száraz fadarabokat dobált a vízbe. Az oldalán fityegő pisztoly zavarta, ezért a derékszíjjal együtt levetette, és a partra dobta. Végre felhagyott ezzel a foglalatossággal, s odakiáltott Okszanának:

— Add már rám a köpenyemet!... Szólj, hogy hozhatják...

— Mit?

— Már tudják...

Okszana a kocsihoz ment, és levitte Kondratovnak a köpenyét. Szaska felvette, háttal fordult, és Okszana utálkozva összekötözte a köpeny szalagjait. Két ember egy vasládát hozott le, leszedte róla a lakatot és távozott. Kondratov kivett a ládából egy termoszt, ugyanolyat, amilyet Okszana a nomonhani homoksivatagban az állatorvos kezében látott.

— Mi ez? — kérdezte Okszana.

— Ajándék a túlsó partra — nevetett gúnyosan Szaska. Térdig belegázolt a vízbe, a köpeny alja átázott és megsötétedett. Kondratov ott állt teljesen fehérben, mint valami szanitéc, a köpeny ujját felgyűrte. Aztán lecsavarta a termosz fedelét, és a folyóba öntött belőle valamilyen sűrű, szürkésfehér folyadékot, ám ekkor megcsúszott, elvesztette egyensúlyát, s hirtelen rémület ült az arcára, mert a termoszból a kezére löttyent a folyadék.

— Szublimátot!... Adjál szublimátot! — üvöltött kétségbeesetten.

— Mi ez tulajdonképpen?

— Lépfene!... Adjál szublimátot...

— Vagy úgy...

Okszana elvesztette önuralmát... Csak fel kell kapnia a pisztolyt. Ledobta a földre az egészségügyi táskát, és úgy tett, mintha azt nyitná, a pisztolytáska után nyúlt, és előrántotta a fegyvert. Felállt, lement a partra, és felülről belelőtt a férfiba... majd még kétszer...

Ekkor már lélekszakadva rohant a part felé a japán állatorvos.

— Homa ugej! — mormolta egykedvűen Okszana, s elébe ment.

... Teherautón vitték Hajlarba, összekötözött kézzel, s az állatorvos egész úton lövésre készen tartotta revolverét. A le-

lőtt Kondratov is ott feküdt mellettük, ponyvával letakarva. Hajlarban Okszanát átadták a rendőrségnek, onnan pedig Harbinba szállították. Egészen rendkívüli eset volt ez, és Asano ezredes önhatalmúlag a Pingfan állomásra küldte, a 731-es osztaghoz. Az ezredesnek, mint akármelyik csendőrőrsnek is, jogában állt, hogy foglyokat „különleges szállítmányként" Pingfanba küldjön, ahonnan senki sem tért vissza . . .

Okszanát mentőautónak álcázott rabszállító kocsiban éjszaka vitték el a 731. tudományos kutatóosztaghoz. A világtól távol eső, árokkal és betonfallal bekerített kutató városka kapujánál a gépkocsi egy alagútba hajtott, és a belső börtön alagsorában állt meg. A börtönépületet lakóházak, melléképületek, nagy ablakú laboratóriumok zárták körül. Az ablakokból fény szűrődött ki a virágágyásokra, a gondosan nyírt gyepre, a fiatal fasorokra és a teniszpályákra. Ám Okszana mindebből nem látott semmit. A mentőautó vasrácsos ablakaiban tejüveg volt. A kocsi sarkában kuporgott, és mereven egy pontra bámult. Kivezették a kocsiból, egy sorompó elé állították, az ügyeletes káplár aláírásával igazolta a 937-es fogoly átvételét. Név a börtönben nem létezett. Az ügyeletes végigböngészte a börtön vázlatos rajzát, talált egy üres cellát, és kereszttel áthúzta.

A káplár egy pillantást sem vetett az asszonyra — a tuskó, ahogy a börtönben a kísérleti alanyokat nevezték, nem érdekelte. Intézkedett, hogy a 937-est vigyék egy második emeleti cellába, majd nyújtózkodva az órájára pillantott, alig várta már a váltást.

Okszanát felvitték a második emeletre, és odalökték a vastag vasrudakból készített ketrec alacsony ajtajához, amelyen csak négykézláb tudott bemászni . . .

1939. május 14-én egy japán—bargut lovasosztag háromszáz katonája megtámadta a mongol határőrséget, elfoglalta Dungur ajilt, és a mongol határőröket üldözve húsz kilométernyire benyomult mongol területre, kijutott a Halhin-Gol keleti partjára. Az osztagot kötelékben követte további négyszáz lovas.

A japán csapatok a Nomon-Han—Burd-Obo homokdombjainak körzetében január eleje óta már több mint harmincszor sértették meg a mongol határt. Ám a japán—bargut lovasságnak ez a legújabb, légierővel támogatott csapása különösen erős volt.

Ezen a napon, nem tudva még a legújabb eseményekről, Afinogen Bikov, akit az összevont gépesített lövészzászlóalj parancsnokává neveztek ki, terepszemlére indult Tamszagbulakba, ahol a hadtest törzsének parancsa szerint a zászlóaljnak gyülekeznie kellett arra az esetre, ha az ellenség váratlan akcióba kezd.

A sofőr mellett ülő zászlóaljparancsnokon kívül a GAZ-ban utazott politikai helyettese, Vlagyimir Zsigalin politikai tiszt, mellette pedig ott szorongott, a zászlóaljparancsnok összekötője, Sztyepan Gyemcsenko vöröskatona, aki első szolgálati évét töltötte, valamint Gomozsan tolmács, akit egy mongol hadosztályból vezényeltek át hozzájuk.

A Haszan-tó körzetében vívott harcok után Zsigalin két hónapig nyomta a kórházi ágyat, majd egy ideig tartalékban maradt, aztán a gépesített zászlóaljhoz vezényelték. Bikovval egyidőben még márciusban helyezték ide, de majdnem két hónap telt el, amíg a zászlóalj szerveződött, amíg megkapták a gépeket, és megtették a vasúttól a hétszáz kilométeres utat.

Csak úgy perzselt a nap a kifakult ponyvatetőn át, s egész úton gyötörte őket a szomjúság. A kulacsok meleg vizét rég megitták, és most jobbra-balra nézegettek, lestek, nem tűnik-e fel valahol egy kis tó, hogy csillapítsák szomjukat és megtöltsék kulacsaikat. Mielőtt még elérték volna a Halhin-Golt, letértek egy tóhoz, amelynek a partja olyan fehéren virított, mintha havas lett volna, de kesernyés-sós vize ihatatlannak bizonyult.

Szótlanul folytatták útjukat. Afinogen a vállán át hátranyújtott Vlagyimirnak egy megkezdett csomag Belomort, de Vlagyimir nem kívánta most a cigarettát, mert a dohányfüst még jobban kiszárítaná a torkát. A zászlóaljparancsnokkal jó viszonyban voltak, hamar összerázódtak, de bizalmasabb kapcsolat még nem alakult ki közöttük. Ezért a mindenkit nyugtalanító kényesebb témákat kerülték, inkább régebbi élményeiket idézték fel, szolgálati ügyekről beszélgettek. Bikov főhadnagy Komszomol-toborzás révén került a hadseregbe, elvégezte a rendes iskolát, és mielőtt a zászlóalj élére került, századparancsok volt, de még nem rendelkezett elég tapasztalattal. Ezt nem is tagadta, nem volt benne önteltség, nem röstellt tanácsot kérni, s talán ezért tetszett Vlagyimirnak. Zsigalinnak azonban nagyon hiányzott Jurka Jerohin, akivel bármiről nyugodtan beszélhetett. A kórházban kapott tőle

két levelet, aztán még egyet, amíg tartalékban volt. Jurka azt írta, hogy a hadosztálynál maradt, de célzott rá, hogy valamilyen új kinevezésre vár, ám ezzel megszakadt a levelezés. Vlagyimir írt neki otthoni címére, de nem kapott választ.

Köves sztyeppen haladtak a Halhin-Gol felé, s egész úton nem láttak egyetlen ajilt, egyetlen jurtát sem. Csak messze oldalt, a sós tavak mögött láttak legelésző jószágot. A pásztoroktól esetleg kaphatnának vizet, de úgy döntöttek, hogy már nem térnek le semerre, hamarosan el kell érniük a folyót. A Halhin-Gol váratlanul tűnt fel előttük, egészen közel csillogott a csendes vizű folyó tükre... A térkép szerint valahol baloldalt egy pontonhídnak kell lennie, de hogy azt elérjék, nagy kerülőt kellene tenniük visszafelé, ezért úgy határoztak, hogy inkább komppal kelnek át. A túlsó parton is várt néhány gépkocsi a kompra.

Miután jócskán ittak a vízből, és a kulacsokat is megtöltötték, leültek a meredek partoldalba, hogy elbeszélgessenek.

— Hát igen — jegyezte meg a zászlóaljparancsnok —, szódavízre itt nem számíthatunk!...

— Hát tüzelőre? — kérdezte Zsigalin, körbe mutatva a sivatagos sztyeppen, ahol egyetlen fa sem látszott. — Mivel élelmezzük itt az embereket? Mivel főzünk?...

— Kérnünk kell még teherkocsikat, és feltétlenül néhány tartálykocsit is.

Számolgatni kezdtek: az önjáró ágyúkhoz lőszer kell, a tarackos ütegnek is lőszer, a páncélkocsis századnak lőszer és üzemanyag, az egész személyi állománynak élelmiszer és víz, ráadásul még tüzelő is. Nem boldogulnak, ha nem kapnak több kocsit.

— Mondhatom, jó kis szakaszt választottak ki a japánok! — jegyezte meg Bikov. — Azt mondják, hogy a határ mentén vasútvonalat építettek. Nekünk pedig...

— Akárcsak a Haszan-tónál — bólintott Zsigalin. — Ott is először vasutat építettek. Ezzel kezdik... Szeretném tudni, hol építenek még vasutat a határaink felé, mert az biztos, hogy ott kell majd harcolnunk...

— Rendben van — folytatta Bikov. — Tegyük fel, hogy a vizet innen a folyóról szállítjuk. No és a többit hétszáz kilométerről hozzuk ide?

— Egyelőre még csak a mi szemszögünkből nézzük a dolgot — fűzte hozzá Zsigalin —, de mi lesz, ha a konfliktus ki-

éleződik, ha hadosztálynyi erő vonul fel, mint a Haszan-tónál, hadtáppal, minden cókmókkal . . .

Átkeltek a Halhin-Golon, és folytatták útjukat. Ám alighogy elhagyták a folyót, két mongol katonával találkoztak. A katonák visszafogták tajtékos lovaikat, s elmondták, hogy a határőrségnél szolgálnak, jelentést visznek a mongol hadosztály törzséhez. Reggel bombázták az őrsöt, és lovas bargutok átlépték a határt. Körülbelül háromszáz ember indult támadásba, az őrsön pedig mindössze húszan vannak. Folyik a harc.

— Most mit csináljunk? — kérdezte Bikov, de meg sem várva a választ, utasította a gépkocsivezetőt, hogy forduljon vissza. Úgy döntött, hogy védőcsapatot állít ki arra az esetre, ha a bargutok áttörnének. Összegyűjt mindenkit, akit az átkelőhelyen talál.

— Zászlóaljparancsnok elvtárs — szólt közbe Gyemcsenko összekötő —, engedje meg, hogy itt maradjak, addig is feltartóztatom őket . . .

Kérlelő pillantást vetett Bikovra, s napbarnította, kisfiús arcára az izgalom pírja ült ki.

— Még mit nem! Egyetlen golyószóróval laza lovashadrend ellen . . . Te Csapajev! . . . Gyerünk!

A GAZ megelőzte a hadosztályhoz vágtató határőröket, és az átkelőhely felé robogott. Ott mozgósítottak mindenkit, akit csak találtak, összeszedtek minden fegyvert. De az ember kevés volt — huszonöt fő, fegyverük pedig — három golyószóró és tucatnyi puska. Bikov a sztyeppbe vitte az embereket, és azt a parancsot adta nekik, hogy ássák be magukat. Zsigalinnak pedig a következő utasítást adta:

— Menj a kocsival, hozzál erősítést. Siettesd a páncélkocsis századot.

Zsigalin beugrott a kocsiba, és a sofőrrel kettesben elindult a menetben levő összevont zászlóalj elé.

Az átkelőhelynél sikerült feltartóztatni a bargut lovasokat, de azok északabbra kijutottak a Halhin-Gol partjára. A következő napokban a harc váltakozó sikerrel folytatódott. Mindkét fél erőt gyűjtött a támadáshoz.

A május 14-i csatában a mongol határőrök közül néhány elesett, több mint húsz pedig megsebesült. Az átkelőhelynél is voltak veszteségek: három harcos eltűnt, köztük a zászlóaljparancsnok összekötője, az első katonaévét töltő Gyem-

csenko, aki a csillagokról, új világok felfedezéséről ábrándozott. Múlt ősszel nem kezdte meg tanulmányait a csillagászati fakultáson, hanem bevonult, hogy letöltse katonaidejét.

Bikov főhadnagy összevont gépesített zászlóalja, miután visszaverte az előretolt japán csapatokat, átkelt a Halhin-Gol keleti partjára, és a folyótól tíz kilométernyire beásta magát. Az ezerkétszáz főből álló zászlóalj a két üteggel és a páncélkocsis századdal feltartóztatta a szüntelenül, mind nagyobb erővel támadó japán csapatokat. Az ellenség többszörös túlerőben volt. A zászlóalj védelmi harcokat folytatott a front északi szakaszán, amely most hetven kilométer hosszú vonalat alkotott a sztyeppén át. Délebbre a frontot a mongol hadosztály tartotta, amely szintén átkelt a Halhin-Golon. Mindamellett Rippo Ogiso tábornok, a 6. japán hadsereg parancsnoka a fő csapásokat az oroszok összevont zászlóaljára mérte, hogy kiverje kulcspozícióiból. Május 28-án, nem sokkal éjfél után, a folyó és a Nomon-Han—Burd-Obo homokbuckái között a japán gyalogság egy ezrede újabb rohamot indított, a szárny felől pedig lovascsapatok támadtak, hogy elvágják és bekerítsék Bikov zászlóalját. A támadást sikerült visszaverni, de a zászlóalj csak halottakban több mint hetven embert vesztett.

A következő, ugyancsak éjszakai támadásban a japánok harckocsikat is bevetettek. Égő reflektorral, laza hadrendben nyolcvan páncélos tört a sztyeppen át az összevont zászlóalj állásai felé. A harckocsirohamot is sikerült visszaverni. Másnap reggel Bikov főhadnagy zászlóalja ellencsapást mért a japánokra, bevetve a páncélautós századot. A harc délig tartott és rendkívül heves volt. A japán lovasok karddal rontottak rá a páncélautókra, s bármennyire ritkították soraikat a géppuskák, fanatikus elszántsággal folytatták a küzdelmet. A japánok súlyos veszteségeket szenvedtek, de az összevont zászlóalj, a többnapos harctól kimerülve, képtelen volt sikert elérni. Júliusban a szovjet hadvezetés parancsot adott, hogy az egész arcvonalon menjenek át védelembe. Ezt nyomban észrevették Rippo Ogiso tábornok törzsében is, hiszen a szovjet—mongol csapatok körletében éjjel-nappal folytak az erődítési munkálatok. A katonai felderítés azt jelentette, hogy az oroszok lemondtak az aktív harctevékenységről, hogy nyilván kimerültek és képtelenek támadó hadműveleteket folytatni. Közeledett a szovjet csapatok teljes szétzúzásának döntő

napja. Rippo Ogiso diadalmasan el is küldött egy ilyen értelmű jelentést Tokióba és a Kwantung-hadsereg törzsébe.

A japán felderítés adatai szerint a szovjet hadvezetés a nomon-hani konfliktus körzetében maximum tizenegy ezer gyalogost és vagy ezer lovast tudott összevonni. Rippo Ogiso viszont huszonkét ezer gyalogossal és ötezer lovassal rendelkezett. Emellett vonaton újabb és újabb csapatok érkeztek. A 7. gyaloghadosztály és más egységek megérkezésével a császári hadsereg ereje a nomon-hani körzetben hatszorosan felülmúlja az ellenség erejét . .

A hadsereg ellátása, jelentette Rippo tábornok, tervszerűen folyik, a készletek nagy támadó hadműveletekhez is elegendők. Ami pedig az ellenséget illeti, az oroszok az élelmiszert és a lőszert hétszáz kilométerre levő ellátótelepeikről kénytelenek úttalan utakon szállítani. Még a tábori konyhákhoz a tűzifát is ötszáz-hatszáz kilométeres távolságból szállítják teherautókon . . . Ráadásul szállítóeszközeik jelentős részét lefoglalja az építőanyag-szállítás, mert védelmi építményekkel erősítik meg állásaikat.

A 6. japán hadsereg parancsnoka azt is jelentette, hogy az ellenség mögöttes területén marhavész és lépfene tört ki, így a szovjet csapatok a mongol jószág húsát nem fogyaszthatják. A húst is több száz kilométerről kell szállítaniuk . . .

Mindezek alapján Rippo tábornok optimistán várta a hadműveletek további alakulását. A 23. gyaloghadosztály parancsnokának, Kamatsubara vezérőrnagynak parancsot adott, készüljön a támadásra, hogy szétverjék az oroszok védelmét, és a hadosztály fő erőivel elvágják az ellenség közlekedési vonalait. Így az oroszok egész csoportosítását bekerítik, és megnyílik az út a Bajkálontúl felé.

Augusztus 7-én Rippo tábornok parancsot kapott a vezérkartól. A parancsot szigorúan titkos jellegére való tekintettel, tiszt továbbította a tábornokhoz. A parancs szerint a működő csapatok mellé rendelt bombázó repülőezrednek fel kellett készülnie arra, hogy támadást intézzen a szovjet hátországban fekvő Tomszk ellen. A támadást a fronton megindítandó általános támadás előtti napon kell végrehajtani, hogy demoralizálják az ellenséget.

A parancsnok megértette, hogy a szovjet város elleni támadással revánsot vesznek azért, hogy az orosz pilóták berepültek Kyushu szigete fölé . . .

Rippo tábornok már előre újjongott, s dörzsölte a kezét Ueda tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka is. Mindegyik saját érdemének tekintette az oroszok közeli szétzúzását...

Ujjongtak Tokióban is: siker, teljes siker! Mandzsuriából, a mongol határról győzelmi hírek érkeztek. Ueda tábornok, a Kwantung-hadsereg parancsnoka a nap hőse lett. Itagaki hadügyminiszter szívesen adott interjúkat: az oroszok képtelenek bármi komolyat is tenni! Tehetetlenek a japánok hősiességével szemben. A császári csapatok számbeli fölényben vannak. Az egyetlen, amit az oroszok helyesen tettek, az, hogy védelemre rendezkedtek be az új határon, amelyre kénytelenek voltak visszavonulni. Az oroszok gyakorlatilag elismerték vereségüket! Rákényszerítették őket a fegyver erejével! Az orosz csapatok szét vannak verve! A japán hadsereg tovább halad a császári úton!...

A hadügyminiszterrel készített interjúk telis-tele voltak felkiáltójelekkel.

Újra feltűnt a láthatáron Szemjonov atamán. Találkozott Uedával, megbeszéléseket folytatott vele a Bajkálontúlról. Hétszáz gyalogosból és lovasból álló rohamosztagai az Argunynál állnak. Valamennyi embere számára elő van készítve a szovjet katonai egyenruha. Az osztagok készek szovjet területre lépni, hogy diverziós portyákat hajtsanak végre a Bajkálontúlon. S ott is maradnak, hogy megteremtsék az új hatalmat, kenyérrel meg sóval fogadják majd a japán hadsereget. Ezen felül az atamánnak van még tartalékban egy tizenöt ezer lovasból álló hadserege. Az első hívó szóra minden embere nyeregbe pattan... Persze, Szemjonov atamán nagyokat hazudott, hogy növelje ázsióját, de nem is ez a fontos, hanem az, hogy hajlandó a császári Japán szolgálatba állni.

Ezeket a híreket Branko Vukelić hozta Richard Sorgénak. Ismét Mandzsuriában járt, felkereste a hadszínteret, a Kwantung-hadsereg parancsnokának vendége volt. Mint régi ismerőst fogadták, bizalmasan és nyíltan beszéltek vele.

Vukelić megtudta, hogy a helyzet korántsem olyan rózsás, mint a lapokból kitűnik: a májusi harcokban például a japán csapatok súlyos veszteségeket szenvedtek. S mégis harcolni akarnak, csörtetik kardjukat. Ez szó szerint értendő! Egy lovasosztag karddal támadt a szovjet páncélautókra. Micsoda értelmetlen fanatizmus! A vakmerőket kamikazéknak, halál-

lovasoknak nevezték. A csata előtt fogadalmat írtak, amelyre saját vérükkel kanyaritották rá a nevüket.

A helyzet továbbra is feszült. A szovjet csapatok, bármilyen furcsa, valóban védelembe vonultak. Minden jel arra vall, hogy a konfliktus átnyúlik a következő esztendőbe. Ezúttal Vukelić még az első vonalban is járt. Éjjel a lövészárokból hallotta, amint a szovjet oldalon csattognak az ásók, dübörögnek a földmunkagépek... Emellett a japán felderítésnek sikerült olyan rádiótáviratokat lehallgatni, amelyekben az oroszok sürgetik parancsnokságuknál az építőanyag szállítását, téli felszerelést kérnek... Az előretolt járőrök találtak egy instrukciót, amely a vöröskatonák számára a védelmi teendőket foglalta össze. Vukelićnak megmutatták ezt a könyvecskét, sőt egyet-mást le is fordítottak belőle.

Kétségtelen, hogy a japánok újabb támadásra készülnek, további csapatokat vonnak össze a konfliktus körzetében.

Miyagi már azt is tudta, hogy a támadást augusztus 24-én indítják meg. Port Arturból nehéz ostromágyúkat szállítottak oda, s ezekkel szemben, mint mondják, mindennemű védelem lehetetlen.

Ezekben a napokban Clausen maximális erőfeszítéssel dolgozott, csaknem naponta jelentkezett az éterben, de ehhez mindannyiszor hosszú, fárasztó utakat kellett megtennie a városból a tengerpartra, mégpedig mindig más helyre, hogy félrevezesse a Kempei ügynökeit, a bemérőosztagok rádiótechnikusait. S ilyenkor a rádió alkatrészeit különböző helyekre kellett szétraknia: az ülés alá, a csomagtartóba, az ülés háttámlájába, a lábszőnyeg alá... Mindezt újra elő kellett szedni, össze kellett rakni, s akkor hívhatta „Wiesbadent", és lekopoghatta a titokzatos számcsoportokat, tizenöt-húsz perc múlva pedig ismét mindent szétszerelt, és visszatért a városba. Az egészségi állapota viszont egyre romlott, a szíve rakoncátlankodott, a szeme alatt ödémás tasakok jelentek meg.

Clausen kérlelte Sorgét, engedje meg, hogy gyakrabban adhasson le otthonról, hiszen a szomszédságában van egy gárdaezred kaszárnyája, amelynek saját adó-vevői vannak, így azok árnyékában könnyen dolgozhat, de Sorge hajthatatlan maradt, csak egészen kivételes esetekben engedélyezte a lakásból való adást. Tudta, hogy a japánok milyen módszeresen, milyen nagy apparátussal keresik az adót. Rendkívül óvatosnak kell lenni. Az egyetlen, ami indokolttá teszi a szabálytól

való eltérést, a rádiós betegsége. Márpedig Max állapota mind jobban aggasztotta Sorgét. Az egyik jelentésében ezt írta:

„Clausennak szívrohama van, ágyból kezeli az adót... Sajnos, betegsége olyan súlyos, hogy régi munkabírását már sohasem nyerheti vissza. Ötödik éve dolgozik itt, márpedig az itteni körülmények a legerősebb szervezetet is próbára teszik. Most igyekszem elsajátítani a munkáját, és magam fogom végezni."

Egyelőre azonban Richard Sorgénak mégsem kellett ezzel foglalkoznia, mert a beteg Clausen kitartott őrhelyén. Már tíz esztendeje, hogy Japánban és Kínában ő a hangja a megfoghatatlan, titokzatos „Ramsaynek", ő továbbítja az éterbe jelentéseit és veszi számára a feladatokat. Most a legutóbbi adásai főképpen a halhin-goli eseményekkel foglalkoztak.

S közben ott, Mandzsúriában, egészen váratlan dolog történt.

A japán csapatok az utolsó, a megsemmisítő csapásra készültek: felvonultatták az erőket, készenlétbe helyezték a tartalékokat, a tüzérséget. A 6. hadsereg összehúzódott, mint a rugó, mint a kobra a homokban, hogy kipattanva előretörjön. Ueda tábornok a vezérkar utasítására aláírta a hadparancsot, és összekötőtiszttel küldte meg a hadseregnek, nehogy bárki is felfedje a támadás napját és óráját. A „Kyoku mitsu!" jelzésű borítékban, amelyet erős fonállal átkötöttek, és a Kwantung-hadseregcsoport parancsnokának névbélyegzőjével ellátott viaszpecsétekkel zártak le, közölték azokkal, akiket illet, hogy a császár nevében, az ősök áldásával, a szovjet állások elleni támadás a Showa-éra tizennegyedik esztendejében, augusztus 24-én hajnalban indul meg.

A hadititkot szigorúan őrizték. De négy nappal a támadás időpontja előtt a szovjet csapatok megelőzték a Kwantung-hadseregcsoportot, és maguk mértek rá hallatlan erejű csapást. Kiderült, hogy a szovjet csapatoknak a tartós védelemre való berendezkedése csak hadicsel volt, amely lehetővé tette, hogy észrevétlenül összevonják erőiket a támadáshoz. Három nap múlva a több mint hetvenezer emberből álló 6. japán hadsereget bekerítették, és megkezdték megsemmisítését.

S ugyanezen a napon — 1939. augusztus 23-án — a japán kormányt egy másik csapás is érte: Németország megnemtámadási szerződést írt alá a Szovjetunióval. A két fél megállapodott, hogy minden vitás kérdést békés úton rendez.

A Halhin-Gol térségében a 6. japán hadsereg több mint ötvenezer embert vesztett halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban. A szovjet—mongol csapatok sok haditechnikát zsákmányoltak, mintegy kétszáz repülőgépet lőttek le. Ilyen árat kellett fizetni azért a kalandért, amelyet a gunbatsu, a japán militarista klikk készített elő.

HÁROMHATALMI SZERZŐDÉS

Az 1939-es esztendő, amelyben a második világháború kezdődött, bővelkedett bonyolult diplomáciai tárgyalásokban. A „Kuznyeckij moszt", ahogy Nyugaton a szovjet Külügyi Népbiztosságot nevezték, nagy erőfeszítéseket tett, hogy elhárítsa vagy legalábbis minél messzebbre kitolja a háború kirobbanását.

A fasiszta Németország, amely csillagászati összeget, kilencven milliárd márkát költött fegyverkezésre, nyíltan folytatta hadigépezete tökéletesítését, zsarolta a szomszédos országokat. Hitler a spanyolországi háborúban elért siker után felbátorodott, mind merészebb és arcátlanabb lett. Nem lehet azt mondani, hogy Hitler náci Németországa egyszerre olyan erős lett, hogy leigázhatta volna a világot, de Hitler kitapintotta a nyugati hatalmak diplomáciájának gyenge pontjait. Anglia, Amerika és Franciaország eléggé félreérthetetlenül buzdította: Németországnak kelet felé, Szovjet-Oroszország felé kell tekintenie. Úgy vélték, hogy ha Hitler kelet felé tör, békén hagyja a Nyugatot. Hitlert, diplomatáit és tábornokait nem is kellett erre különösebben buzdítani. A nyugatiak értésére adták, hogy készek a bolsevik Oroszország elleni keresztes hadjárat élére állni, de — ennek ára van! Ennek fejében engedményeket kell tenniük! . . . S a nyugatiak tettek is engedményeket a náciknak: elnézték nekik Ausztria megszállását, aláírták a müncheni egyezményt, odadobták prédának a Csehszlovák Köztársaságot. Fizettek Hitlernek, csak hagyja békén a Nyugatot! . . .

A Kremlben és a „Kuznyeckij moszton" pedig mindent elkövettek, hogy meghiúsítsák a Szovjetunió ellen készülő összeesküvést, hogy elszigeteljék a fasiszta Németországot, hogy megzabolázzák harcias terveiben, elhárítsák a mind fenyegetőbb veszélyt. Ehhez mindenekelőtt meg kellett találni a kö-

zös nyelvet a Nyugat politikusaival és diplomatáival. Csakhogy azok kettős játékot űztek. A Szovjetunió tisztában volt vele, hogy az amerikaiak, az angolok, a franciák egyszerre alkudoznak Moszkvával, Berlinnel, Rómával és Tokióval. A kulisszák mögött folyó alkudozásban nem a kisebb engedmények számítottak, hanem a végső eredmény, nevezetesen az, hogy ki szigetelődik el: Szovjet-Oroszország-e, avagy a fasiszta Németország. Moszkvát óvatosságra intette már az a körülmény is, hogy a Németország ellen irányuló egyezmény megtárgyalására és aláírására a Szovjetunióba küldött angol—francia kormánydelegációnak három hét kellett, míg Leningrádba ért, mert rendes kereskedelmi útvonalán közlekedő teherhajón utazott. S amikor a küldöttek végre megérkeztek, a Kremlben már az első ülésen kitűnt, hogy kormányuktól nem kaptak felhatalmazást a tárgyalásokra, egyezmény aláírására... Az egészet azért rendezték meg, hogy húzzák az időt!

Ami pedig a náci Németországot illeti, lankadatlanul folytatta diplomáciai erőfeszítéseit, szövetségeseket keresett, s a szovjet kormánynak erről is tudomása volt.

Tokióból a „Ramsay-csoport" újra meg újra azt jelentette Moszkvának, hogy Berlin és Tokió között titkos tárgyalások folynak, hogy előkészítik a két ország katonai paktumát, a Szovjetunió ellen irányuló szerződését. A szerződés aláírását halogatták, a japánok is igyekeztek egyet-mást kialkudni maguknak. Ezt a körülményt ki kellett használni, meg kellett akadályozni, hogy Németország katonai szerződést kössön Japánnal.

A nácikat felbőszítette Tokió makacskodása és a nyugati hatalmak kettős játéka, száznyolcvan fokos fordulattal megnemtámadási szerződés aláírását ajánlották fel a Kremlnek. Berlin ajánlata azzal kecsegtetett, hogy egyelőre nem robban ki a háborús konfliktus a fasiszta Németországgal, és sikerül áttörni az elszigeteltségnek azt a gátját, amelyet a Szovjetunió köré emeltek. Moszkvában úgy döntöttek, hogy elfogadják a németek ajánlatát. 1939. augusztus végén aláírták a megnemtámadási szerződést.

Az a kettős csapás, amely katonai és diplomáciai síkon érte Hiranuma kabinetjét — a nomon-hani kudarc és Németországnak Oroszországgal kötött szerződése — megrázta az egész országot. A kormány kénytelen volt lemondani. Nyugalomba

vonult Itagaki hadügyminiszter, leváltották Ueda tábornokot, a Kwantung-hadsereg parancsnokát, változások történtek a vezérkarban, megvált posztjától a fasisztabarát Hiranuma miniszterelnök és sok más katonai és politikai vezető.

A tokiói német nagykövetnek, Ottnak sem volt könnyű a helyzete. Nem tudta rávenni a japánokat a német javaslatok elfogadására. Eleinte úgy látszott, hogy támogatják a katonai szövetség gondolatát, de aztán tétovázni kezdtek, húzták az időt, s most lám, mi lett az eredmény: a szerződés Oroszországgal!...

Von Ribbentrop moszkvai útjának híre nyomasztó hangulatot teremtett Tokióban. A hírt elsőként Oshima nagykövet jelentette. Augusztus 20-án von Ribbentrop felhívta telefonon fuschli kastélyából, és közölte vele, hogy szerződést kötnek Oroszországgal. Oshima elképedt, nem talált szavakat.

— De... Nem volna alkalmasabb ezt személyesen megbeszélni? — kérdezte végül tétován.

A miniszter azt felelte, hogy erre nincs mód, holnap repül Moszkvába, s elutazása előtt még sok a dolga. Ne vegye rossz néven a nagykövet úr, hogy ilyen fontos hírt telefonon kénytelen közölni.

— Ez esetben — szólt Oshima, miután magához tért a meglepetéstől —, ki kell jelentenem önnek, miniszter úr, hogy a német kormány lépése ellenkezik az antikomintern paktummal. Nézetem szerint ez nem fair aktus Németország részéről...

— No de mire való ez az éles hangnem... Önt cserben hagyta szokásos tapintata, Oshima úr... Biztosíthatom, hogy barátok maradunk, hiszen nem történt semmi lényeges. — Von Ribbentrop hangja egészen lágyan csengett, de Oshima tudta, hogy a miniszter csak meg akarja édesíteni a keserű pirulát. Telefonon mindig könnyebb közölni a kellemetlen híreket, ezért is tért ki a találkozás elől.

— Ami engem illet — folytatta Oshima —, levonom a következtetést, még ma beadom a lemondásomat!

— Ne tegye! Nem tanácsolnám... A legjobbakat kívánom önnek! — A vonal megszakadt, de Oshima nagykövet még sokáig állt telefonkagylóval a kezében. Minden összeomlott! Oshima már harakirire is gondolt, de ezt hamar elejtette. Harcolni kell!...

A császári Japán római nagykövete, Shiratori úr, beadta le-

mondását. Ribbentrop nyomatékosan kérte, hogy ejtse útba Németországot, mert beszélni szeretne vele, de Shiratori visszautasította a meghívást, közölte, hogy már megváltotta a hajójegyet Tokióba, s Genován át Szingapúrba utazott. Nagyon sérelmesnek tartotta a történteket.

Oshima Hiroshi pedig lelke mélyén még mindig remélte, hogy nem veszett el minden: nem szabad idő előtt felégetnünk magunk mögött a hidakat...

Aznap, amikor el akarta hagyni Berlint, Tokióból utasítást kapott, hogy hivatalosan tiltakozzék az orosz—német szerződés miatt. Ám Eugen Ott, megelőzve a külügyminisztérium komótos hivatalnokait, elsőként tájékoztatta erről Ribbentropot.

„Igen fontos! Bizalmas. Nagyköveti sifrével. Haladéktalanul kézbesítendő! — írta, mihelyt megtudta a fontos hírt. — Most értesültem arról az instrukcióról, amelyet ma küldenek Berlinbe Oshima nagykövetnek. Annak közlésével bízták meg, hogy a szovjet—német paktum annullálja a katonai szövetségre vonatkozó mostani német—japán tárgyalásokat. A japán kormány úgy értékeli Németország és Oroszország megnemtámadási szerződésének megkötését, mint az antikomintern paktumhoz mellékelt titkos egyezmény komoly megsértését. Oshima nagykövet azt a megbízatást kapta, hogy ezzel kapcsolatban jelentsen be erélyes tiltakozást. Ott."

Oshima a saját szakállára nem hajtotta végre a külügyminisztérium utasítását, nem jelentett be tiltakozást a német kormánynál. A diplomáciában erre még nem volt példa! De Oshima lépését helyeselte Itagaki. Helyeselte a vezérkar is. A katonák még mindig reménykedtek valamiben — nem szabad felégetni a hidakat!

Richard Sorgénak sikerült lefényképeznie Ott jelentését. Ám a „Ramsay-csoport" mind nehezebben tudta futárral eljuttatni a Központba az információkat, a mikrofilmeket, a hosszabb lélegzetű jelentéseket, mindazt, amit rádión lehetetlen volt továbbítani. A kínai háború óriási területekre kiterjedt, és gátolta a Sanghajon át tartott összeköttetést. Valami újat kellett kitalálni, más utakat kellett keresni, s Richard úgy döntött, hogy felhasználja... a német diplomáciai postát. Fantasztikus ötletnek látszott, de miért ne próbálná meg. Egyik alkalommal Eugen Ott az ebéd utáni kávénál maga tett neki ilyen ajánlatot.

— Mondd, Ika, nem volna kedved diplomáciai postával Hongkongba repülni? Nem ártana neked egy kis kikapcsolódás.

Sorge ekkor nem fogadta el az ajánlatot. Nem volt semmilyen elküldendő anyaga, saját postáját nemrég juttatta el Moszkvába. Futár jött érte a Szovjetunióból. Egy színházban találkozott Clausenékkal, akik postán kaptak jegyet az előadásra. Sorge pontosan instruálta Clausent, hogyan viselkedjen a színházban. A futár mellett ült, s a sötétben, előadás közben kicserélték a borítékot. Ám kockázatos lett volna a kapcsolatnak ezt a formáját gyakrabban alkalmazni, hiszen a legtapasztaltabb felderítők is sokszor éppen ezen buktak le.

Néhány hónap múlva Ott újra felajánlotta Sorgénak, hogy egy időre csapjon fel diplomáciai futárnak.

Elutazása előtt Sorge a saját csomagjával megjelent a nagykövetségen, bement a rejtjelezőhöz, aki a diplomáciai posta elkészítésével is foglalkozott.

— Halló, Ernst, lepecsételted már a postát? Még nem? ... Akkor jó! Légy szíves, pecsételd le az én csomagomat is. Különben megőrülök a japán vámosokkal ...

Ez így logikus: ... a diplomáciai poggyász nem esik vámvizsgálat alá, s természetesen igen kényelmes, ha a bőröndön rajta van a nagykövetség pecsétje, mert így nem kell időt vesztegetni a vámvizsgálattal. A diplomáciai futárok gyakran így tesznek ... Ernst lepecsételte a két bőröndöt, elkészítette a jegyzéket, a kísérőlevelet, rányomta az okmányokra a nagykövetség lila bélyegzőjét, s a szovjet felderítő anyaga így diplomáciai sérthetetlenségre tett szert.

Hongkongban a repülőtéren a német konzulátus munkatársa fogadta a „diplomáciai futárt". Segített kivinni a csomagokat, betette a gépkocsiba. A konzulátuson Sorge annak rendje és módja szerint átadta a postát, megkapta róla az átvételi elismervényt, és a szállodába ment. Kezében vitte a saját bőröndjét, amelyen még mindig ott fityegett a német nagykövetség védelmet nyújtó pecsétje.

Sorge még Tokióból foglaltatott szobát a szállodában. Este valaki felhívta telefonon, és Miss Agnest kereste.

— Sajnos, nem helyettesíthetem ... — felelte Sorge nevetve. — Téves kapcsolás.

Ez volt a jelszó. Sorge eloltotta a villanyt, ledőlt a heverőre,

és várt. Néhány perc múlva kopogtattak, és egy angolul beszélő férfi megkérdezte:

— Megkaphatnám a csomagot?

— Ott van az asztalon a fogas mellett — szólt Sorge, s a férfi elment. Nem is látták egymást. Sorge tapasztalt felderítő volt, nem akart feleslegesen kockáztatni.

Tokióban újra belevetette magát veszélyes mindennapi munkájába. Időnként iszonyú fáradságot érzett, de nem hagyta el magát, és temperamentumával elképesztette környezetét.

Richard Sorge már több mint hat éve szinte megszakítás nélkül élt Tokióban. Vágyott vissza Moszkvába, hiányoztak a hazai nyírfák, a barátok. Már többször érdeklődött, mikor térhet haza, de a válasz mindig ugyanaz volt: legyen türelemmel. Ezúttal is, amikor Hongkongban járt, levelet küldött, amelyben ezt írta:

„... Ami pedig engem illet. Már közöltem, hogy amíg az európai háború tart, a helyemen maradok. Ám minthogy az itteni németek azt beszélik, hogy a háború nem tart sokáig, szeretném tudni, mi lesz a további sorsom. Számíthatok-e arra, hogy a háború befejezése után hazatérhetek?... Ideje volna már, hogy szakítsak a kóbor életmóddal és hasznosítsam gazdag tapasztalataimat. Kérem, ne felejtsék el, hogy megszakítás nélkül itt élek, és más »rendes külföldiekkel« szemben három-négyévenként nem megyek szabadságra. Ez gyanússá is válhat.

Maradunk, bár kissé leromlott egészséggel, mégis mindenkor hű elvtársaik és munkatársaik, Ramsay."

Teltek-múltak a hetek, és Sorge ismét elutasító választ kapott. Azt írták, hogy a helyzet nem teszi lehetővé a Központ állományába való visszatérését. Legyen türelemmel legalább még egy évig. Sorge ezt válaszolta:

„Kedves elvtárs! Megkaptam az utasítását, hogy maradjak még egy évig, s bármennyire vágyunk is haza, maradéktalanul teljesíteni fogjuk feladatunkat, és folytatjuk itteni nehéz munkánkat.

Magától értetődik, hogy a háborús helyzetre való tekintettel elhalasztjuk hazatérésünket. Ismét biztosíthatjuk önöket, hogy most nem tartjuk időszerűnek e kérdés felvetését."

S újabb év telt el a megfeszített illegális munkában.

Sorge emberei néha úgy érezték, mintha vékony kötélen mély szakadék fölött táncolnának, mégis folytatták a mun-

kát, nem törődve a veszéllyel, nem törődve a fáradtsággal és az embertelen idegfeszültséggel. Olykor az volt a benyomásuk, hogy az ellenség a nyomukra bukkant, hogy a csoportot bekerítették. A Kempei ügynökei csakugyan ott forgolódtak körülöttük, de nem vettek észre semmit. Csupán az a mappa duzzadt egyre jobban, amelyben a lehallgatott, de meg nem fejtett jelentések másolatait, ezeket a végtelen számsorokat őrizték... Ebben a rendszertelen számhalmazban sehogy sem tudtak eligazodni. Minden rádiótáviratot más-más sifrével adtak le, s ez is megtévesztette az ellenfelet. Miféle készüléke, milyen technikája lehet ennek a titokzatos szervezetnek?!... A bemérés sem járt semmilyen lényeges eredménnyel. A régi készülékkel csak három kilométeres sugarú körben tudták meghatározni egy működő adó helyét. Ám a rádióadó hirtelen elhallgatott, aztán újra működni kezdett, de már megint más hullámhosszon, más helyen. Az adásidő is állandóan változott. S ebben a rendszertelenségben érezhető volt valamilyen kideríthetetlen rendszer...

Egyik alkalommal a német nagykövetség egy fogadásán, amelynek Sorge volt a rendezője, Sorge odalépett a német katonai attasé köré gyülekező csoporthoz. Éppen a beszélgetés végét kapta el. Kretschmer alezredes, a nagykövetség új munkatársa, aki a japán hadsereg fegyverzetét és technikai felszerelését tanulmányozta, valakinek a kérdésére ezt válaszolta:

— Nélkülünk nem boldogulnak... A mi rádiópelengátoraink egészen pontos bemérést tesznek lehetővé. Ezek a pelengátorok egy hete érkeztek meg a japán vezérkar kérésére.

Sorge azonnal megértette, miről van szó, megérezte, milyen halálos veszedelmet jelent a csoportra nézve a német pelengátorok megérkezése.

— Uraim — kiáltott fel —, ha lehetne, tegyük ma félre a hivatalos dolgokat!... A hölgyek unatkoznak... Paulchen, vigyázz, mert kiesel Frau Moor kegyeiből!...

A tisztek bementek a nagyterembe, ahol éppen kezdődött a tánc...

Richard Sorge utasította Clausent, hogy a minimálisra csökkentse az adásidőt, és az adás alatt csak néhány rövid mondatra szorítkozzon. A Központ, miután értesült a történtekről, azt ajánlotta, hogy bizonyos időre teljesen szüntessék meg

az adásokat, de Sorge ezt nem tehette meg: túlságosan is rohamosan fejlődtek az események, s Moszkvának meg kellett kapnia a szükséges információt.

A japán kémelhárítás főnöke Osaka ezredes volt, Tojo embere, már a Kwantung-hadsereg tábori csendőrségénél is együtt dolgoztak. Osaka egyre törte a fejét a megfejtetlen sifre rejtélyes históriáján, s végül úgy döntött, hogy kerülő utat választ. A vezérkar felderítő osztálya révén a japán katonai attasék azt a feladatot kapták, hogy éberen figyeljék a Japánból érkező információkat. Emellett Osaka utasítást adott, hogy állítsák össze mindazoknak a jegyzékét, akiknek valamiképpen része lehet a titkos információk kiszivárgásában. Hosszú lista állt össze: szerepeltek rajta az összes Tokióba akkreditált külföldi újságírók, üzletemberek, tanácsadók, kormányhivatalok alkalmazottai, katonák... A végleges listát maga Osaka készítette el, belevéve azokat az embereket, akik maguk információ forrásául szolgálhattak. Elképedt az eredménytől: ebben a szigorúan titkos névjegyzékben szerepeltek egykori miniszterelnökök, katonai tanácsadók, a császári Titkos Tanács tagjai, vezérkari tisztek, miniszterek és ezek környezete — titkárok, gyorsírók, futárok. Az ezredes hónapról hónapra rövidítette a listát, kihúzta azoknak a nevét, akik semmiképpen sem lehettek gyanúsak. Ám ebben az alaposan megkurtított névjegyzékben még mindig több száz olyan ember szerepelt, akiket az ezredes tovább figyeltetett, ellenőrzött, átszűrt a mindenfelől érkező jelentések szűrőjén.

A kémelhárítás főnöke olykor egy-egy „jelzett" titkos információt is szárnyra bocsátott, és figyelte, hol bukkan fel. Ám egyelőre egyetlen ravasz módszere sem hozott eredményt, még a legmodernebb német berendezésekkel folytatott rádióbemérés sem. Ez módfelett dühítette az ezredest. Az ismeretlen szervezet leleplezését már presztízskérdésnek érezte. A megfoghatatlan felderítőket már személyes ellenségeinek tekintette, bár tudta, hogy elődei sem mentek semmire velük. Hiszen az első megfejthetetlen rejtjeles táviratokat immár hét esztendeje hallgatta le a Kempei...

A „Ramsay-csoport" folytatta a munkát...

Japán megünnepelte a birodalom fennállásának 2600. évfordulóját. Ebből az alkalomból parádékat, ünnepi fogadásokat, népünnepélyeket rendeztek, mindenfelől küldöttségek érkeztek... A német birodalom küldöttségét Koburg herceg

vezette. Vele jött a kevéssé ismert, mindig háttérben maradó Heinrich Stahmer, egy idősebb, kiegyensúlyozott férfi. Berlinben szerény pozíciót töltött be: összekötő volt Ribbentrop és a berlini japán nagykövet között. Stahmer egyébként régi felderítő volt, távol-keleti szakértő, ám ez nem tartozott illetéktelenekre. Heinrich Stahmert baráti szálak fűzték Oshima tábornokhoz, s így nem is volt semmi feltűnő abban, hogy Tokióba érkezve már az első napokban meglátogatta az egykori nagykövetet. Átadta Ribbentrop üdvözletét, és emlékeztette arra a telefonbeszélgetésre, amelyet Oshima a szovjet—német paktum megkötése előtt folytatott Ribbentroppal. A miniszter akkor ezt mondta: „Biztosíthatom, hogy barátok maradunk, hiszen nem történt semmi lényeges . . ." Most Ribbentrop arra kérte Oshimát, tisztázza, nem érkezett-e el az ideje a katonai szerződésre vonatkozó tárgyalások újrafelvételének.

Oshima magában megállapította, hogy helyesen járt el, amikor nem volt hajlandó a német kormánynál tiltakozni! Ez most csak megnehezítené a dolgot.

Stahmernak ezt mondta:

— Erős és elszánt emberek kellenek ahhoz, hogy országaink között létrejöjjön a katonai szövetség. Azt hiszem, szükség lesz még két-három kormányváltozásra, míg átalakul a japán kormány politikája. Mi erre törekszünk. Berlinben meg kell érteniük bennünket, és türelemmel kell lenniük.

Eugen Ott csaknem szó szerint közölte Berlinnel Stahmernak Oshima tábornokkal folytatott beszélgetését. „A mostani kormány alatt — írta Ott — nem várható, hogy Japán csatlakozik európai hatalmak bármely csoportosulásához . . . Oshima és Shiratori mindent latba vet a kormány megbuktatásáért, de még két-három kormányváltozásra lesz szükség, míg a japán politika beáll a nekünk megfelelő irányba."

Miután Tokióban nagy pompával megünnepelték a birodalom fennállásának 2600. évfordulóját, Koburg herceg az Egyesült Államokba utazott, visszafelé pedig újra megszakította útját Tokióban. Heinrich Stahmer még egyszer meglátogatta Oshima Hiroshit. Az egykori nagykövet közölte vele, hogy katonai körökben megelégedéssel fogadták az új német ajánlatot.

Teltek-múltak a hónapok, egyszerre csak újra feltűnt Tokióban Stahmer. Egyedül jött, s Yokohamában a hivatalos sze-

mélyek közül senki sem fogadta, nem voltak jelen sem fotósok, sem riporterek. Stahmer megérkezése napján a tokiói lapok szerkesztőségei és a hírügynökségek titkos utasítást kaptak a rendőrségtől, s erről Branko Vukelić is tudomást szerzett. Egy héttel a titokzatos megbízott érkezése után Vukelić emlékezetből ismertette Sorgéval a rendőri utasítás szövegét: „A sajtó ne adjon hírt Heinrich Stahmer német megbízott Japánba érkezéséről és tevékenységéről; Stahmer különleges feladatot lát el a német nagykövetségen."

— Nos, ehhez mit szólsz? — kérdezte Vukelić.

— Csak azt, hogy én, az ön alázatos szolgája, Ott tábornokkal és nevezett berlini megbízottal, Stahmer úrral már napok óta dolgozom Japán és Németország katonai szerződésének szövegén! ... Ott konzultánsa vagyok. — Barátja meghökkent arcát látva Sorge elnevette magát. — Bizony, bizony! Mégis jobb, ha engem vonnak be, mint másvalakit ... De vajon mi lehet a magyarázata Hitler viselkedésének? Egy évvel ezelőtt megnemtámadási szerződést írt alá Oroszországgal, most pedig újra megváltoztatja álláspontját. Vajon miért?

Ribbentrop személyes képviselője, Heinrich Stahmer, 1940. szeptember elején érkezett Tokióba, és haladéktalanul hozzáfogott küldetésének teljesítéséhez. A tárgyalások a legnagyobb titokban folytak. A talaj elő volt készítve. Mindössze tizenhét nap kellett ahhoz, hogy befejezzék a tárgyalásokat, amelyek korábban hónapokig folytak minden eredmény nélkül.

A nyár derekán Ott Berlinből olyan utasítást kapott, hogy óvatosan sugallja a japánoknak azt a gondolatot, miszerint elérkezett a legalkalmasabb pillanat Francia-Indokína elfoglalására. Németország helyeselné ezt az akciót. Ribbentrop így okoskodott: ha Japán dél felé terjeszkedik, kiéleződik a viszonya az angolszászokkal, s Németországnak nem kell attól tartania, hogy bármilyen egyezményre jutnak ... Berlin egyre szította a szenvedélyeket. Tokióban kaptak is a gondolaton, de úgy vélték, hogy jobb volna Hongkonggal kezdeni ...

Ott hamarosan a következőket jelenthette Berlinbe:

„Minden jel arra vall, hogy az Indokína elleni japán támadás most már elkerülhetetlen. Legalább három hadosztályt jelöltek ki arra, hogy foglalják el a legfontosabb városokat, Saigont is beleértve.

A hadsereg által követelt kormányátalakítás után várható, hogy Japán aktivizálódik. A vezérkartól származó szigorúan

bizalmas értesüléseim szerint máris készen állnak az ostromlövegek a Hongkong elleni támadáshoz."

Közeledett az az idő, amelyről Oshima Stahmerral való első találkozása alkalmával beszélt: a kormányok cserélődtek, a politikájuk egyre agresszívabb lett.

Stahmer éppen ekkorra időzítette tokiói útját.

Eugen Ott lépten-nyomon konzultált Sorgéval. Stahmer eleinte tartózkodó volt, de hamarosan szívesen igénybe vette a nagy tudású újságíró segítségét.

A paktum aláírása előtti nap a császári palota fogadótermében összeült a Titkos Tanács. Az előadó az új külügyminiszter, Matsuoka volt.

– Valamennyien a Meiji-korban születtünk – mondotta, és végigpillantott a Titkos Tanács tagjain. Az asztal körül ülők csakugyan mind vele nagyjából egykorúak voltak, a múlt század utolsó előtti évtizedében születtek. Ez alól csak a mély ráncoktól barázdált, pergamenszerű arcbőrű Saionji herceg volt kivétel. Ez volt a Titkos Tanács utolsó olyan ülése, amelyen még részt vett a Genro utolsó élő tagja. Saionji herceg nem sokkal ezután, kilencvenhét éves korában meghalt. – A Meiji-korban születtünk – ismételte meg Matsuoka –, s magunkban hordozzuk azokat az eszméket, amelyeket az isteni császár, az ég most uralkodó fiának nagyapja plántált el bennünk. Világítsa meg elménket a századok bölcsessége a japán történelem e különösen fontos dokumentumának a megtárgyalásánál. Jóvá kell hagynunk vagy el kell vetnünk a katonai szövetséget velünk baráti kapcsolatban álló országokkal: Benito Mussolini Olaszországával és Adolf Hitler Németországával... Első pillantásra úgy tetszhet, hogy az érvényben levő szovjet–német megnemtámadási szerződés ellentmond a Titkos Tanács kegyes figyelmébe ajánlott háromoldalú szerződés tervezetének. Nekünk azonban meggyőződésünk, hogy egy orosz–japán háború esetén Németország segítségünkre sietne, s ugyanúgy Japán is segítené Németországot, ha fegyveres konfliktusa támadna Szovjet-Oroszországgal...

Matsuoka felolvasta a szerződéstervezetet, meghajolt és kiment. A Titkos Tanács tagjai szokás szerint magukra maradtak, s elsőként a császár tanácsadója, az óvatos Kido emelkedett szólásra. Elérte a célját: főpecsétőr lett, egykori helyén

pedig, a császár trónja mögött, most Honjo tábornok ült, a császár hadsegédje. Kido megismételte a maga hitvallását:

— A nagy politikában nincs jelentősége annak, hogy igazságosak-e tetteink vagy nem. Az a legfontosabb, hogy ne legyen kockázat az elhatározott dologban ... Nem hihetjük azt, hogy Németország hosszú ideig Japán hűséges barátja marad. Németországban és Olaszországban nem lehet teljesen megbízni. Hitlert ma mégis valóban felbecsülhetetlen értékű szövetségesünknek nevezhetjük. Az a célunk, hogy vele együtt új rendet teremtsünk Európában és Ázsiában. Németország kész szabad kezet adni nekünk Kelet-Ázsiában. Mi pedig támogatni fogjuk európai és afrikai politikáját. Ribbentrop úr azt ajánlja nekünk, hogy foglaljuk el Francia-Indokínát, szállítsunk partra csapatokat Saigonban. El kell fogadnunk azt, amit a sors kínál nekünk. Annak fejében, hogy szabad kezet kapunk Indokínában, felajánlhatunk Németországnak kaucsukot, wolframot, ónt.

Ami pedig Oroszországot illeti, katonai szövetségre lépő országainknak most előnyösebb, ha semleges álláspontra helyezkednek az oroszokat illetően. Ám az ilyen semleges álláspont aligha tartható sokáig ... Számunkra továbbra is érvényes az antikomintern paktum Oroszországra vonatkozó titkos függeléke.

A Titkos Tanács ülésén részt vevő tábornokok bólogattak.

Berlinből visszatérve, Oshima tábornok is a Titkos Tanács tagja lett. Ez a hatalomvágyó, öntelt férfiú csukott szemmel beszélt, nehogy bármi is kizökkentse.

— Az orosz—japán kapcsolatok enyhülését tapasztaljuk — fejtegette —, de ez a körülmény ne tévessze meg a Tanács tagjait. A tűrhető kapcsolatok aligha tartanak három évnél tovább. Addigra, de talán még korábban is, Németország harcba száll Oroszország ellen. A birodalomnak készen kell állnia arra, hogy kihasználja azt a kedvező helyzetet, amely akkor Európában kialakul ...

A vita befejeztével a Titkos Tanács elnöke, szokás szerint, kérte, hogy álljanak fel azok, akik az előterjesztett paktummal egyetértenek. A Titkos Tanács jóváhagyta a Németországgal kötendő katonai szövetséget. Oroszországot illetően megállapították:

„Lépéseket kell tennünk a Szovjetunióval való kapcsolataink javítására, és késlekedés nélkül fel kell készülnünk a komoly eseményekre."

„Komoly eseményeken" az Oroszország ellen a birodalom számára legkedvezőbb pillanatban indítandó háborút értették.

A Titkos Tanács ülését követő napon Berlinben aláírták Németország, Olaszország és Japán háromhatalmi egyezményét. Eugen Ott nagykövet és Heinrich Stahmer diplomáciai megbízott az egyezmény előkészítésében kifejtett erőfeszítéseiért megkapta a legmagasabb japán kitüntetést, a Felkelő Naprendet.

Ozaki Hozumi természetesen nem vett részt a Titkos Tanács ülésén, de még aznap este részletes információt kapott a császári palotában történtekről. Néhány órával később már Moszkvában is tudtak erről . . .

Nyolcadik esztendeje dolgozott Sorge Japánban. Ezalatt újra meg újra meggyőződött arról, hogy a Felkelő Nap Országának militarista körei szovjetellenes terveket szőnek, ellenséges magatartást tanúsítanak legközelebbi távol-keleti szomszédjukkal szemben. Egyébként nemcsak vele szemben. Egyik alkalommal Oshima Hiroshi egy diplomáciai fogadáson odament dr. Sorgéhoz, s így szólt:

— Japánban több mint száz éven át érlelődött Nagy Kelet-Ázsia eszméje, vagy ahogy mi nevezzük, „az együttes felvirágzás szférájának" a gondolata. Ez a szféra kiterjed messze délre és északra. A szövetséges Németország segítségével valóra váltjuk évszázados eszménket.

Udvariasan meghajolt, és tartózkodón elmosolyodott.

— Most önökkel együtt megteremtjük az új rendet: önök Európában, mi Ázsiában — fejezte be Oshima.

Ám senki sem tudhatta, mi rejlik a japán diplomata szenvtelen mosolya mögött. A diplomáciai fogadáson Oshima tábornoki egyenruhában jelent meg. Vajon miért? Ez is elgondolkoztatta Sorgét.

Sorge felfigyelt arra, hogy a politikai vezetést katonák vették kezükbe. Tojo tábornok, a Kwantung-hadsereg csendőrparancsnoka hadügyminiszter lett, Doihara Kenji a kormány fő katonai tanácsadójává avanzsált, Itagaki a vezérkarnál működik . . . Ami pedig az újra miniszterelnökké lett Konoye herceget és Matsuoka külügyminisztert illeti, ők szélsőségesen nacionalista nézeteket vallottak, és a fasiszta Németországgal való legszorosabb kapcsolatok hívei voltak.

Ezt Eugen Ott is megjegyezte Ribbentropnak küldött jelen-

tésében: „Konoye herceg újbóli hatalomra jutásával a német orientáció erősödése tapasztalható a japán kabinetben."

Egyelőre látszólag semmi ok sem volt különösebb aggodalomra, de Sorge egész lényében érezte a politikai légkör feszültségét, akárcsak a közelgő vihar előtt, amikor sajognak a régi sebek, és furcsán megnehezül a légzés. Sorge most már kitűnően eligazodott csaknem mindenben, ami körülötte történt, tudta, miről beszéltek a Titkos Tanács zárt ülésein, értesült a vezérkarban lezajlott bizalmas megbeszélésekről, ismerte a kormányban, a német nagykövetségen uralkodó hangulatot. Annyira bíztak benne, hogy felajánlották neki a Tokió—Yokohama körzet náci pártszervezetének vezetését, sőt még arra is felkérték, hogy tartsa szemmel a német birodalom nagykövetét, Eugen Ott vezérőrnagyot.

Ez utóbbi ajánlatot Joseph Meisinger SS-Obersturmbannführer, a német nagykövetség új rendőrattaséja tette, akivel Sorge néha kártyázott. Sorgénak sikerült megnyernie az SS-kémelhárító tetszését, beférkőzni bizalmába, igaz, ennek érdekében olykor hagynia kellett, hogy Meisinger nyerjen a pókeren . . .

Egyik este megint kártyáztak a német nagykövetségen. Meisingernek nagyon ment, és örömében alaposan felöntött a garatra. A játék végén Meisinger felállt, hogy kikísérje Sorgét a kocsijához, de behívta előbb a dolgozószobájába, mondván, hogy beszélni akar vele.

A Gestapo embere egy üveg Kümmelt tett Sorge elé, és ezt mondta:

— Ide figyelj, Ika, mondanék valamit . . . Hallgasd meg, és felejtsd el . . . mintha sosem hallottad volna . . . Te jól ismered nagykövetünket, Ott tábornokot? . . . Ismered! . . . És azt is tudod, hogy Schleicher tábornoknak az embere volt? . . . Helyes! Schleicher viszont részt vett a Führerünk elleni puccsban, ezért lelőtték, mint a kutyát . . . Úgy látszik, mindent tudsz. Figyelj ide, lépj be hozzánk, a Gestapóba! . . . Nem akarsz? Kár!

Az újabb üveg ital megtette hatását. Meisinger hangosan beszélt, a nyelve akadozott. Minden ok nélkül heherészett.

— Te tán azt hiszed, hogy részegebb vagyok nálad?! Szó sincs róla! — Meisinger újra megragadta az üveget, és kiürítette. — Térjünk a tárgyra . . . Tehát, neked figyelned kell Ot-

tot, más ezt nem teheti meg. Én itt csak benned bízom meg... Figyeld, megértetted?!...

A nagykövetségen mindenki félt Joseph Meisingertől, a kétméteres, pöröly öklű óriástól. Himmler titkárnőjét vette feleségül, baráti viszonyban volt Müllerrel, a Gestapo főnökével, Heydrichhel, a külföldi kém- és diverzánstevékenység vezetőjével, s az ő megbízásukból jött Tokióba, hogy a nagykövetségen kezébe vegye a rendőri megfigyelést, hogy kiépítse a kapcsolatot a japán kémelhárítással.* S ezzel az emberrel „barátkozott" Richard Sorge.

— Kit nem szeretek én? — motyogta részegen Meisinger. — Az intellektueleket, a zsidókat meg a kommunistákat... Tudod! — Már elfelejtette, miről beszélt az imént, s más témára tért át. — No és te, hajlandó vagy a mi vezetőnk lenni? Hogy milyen vezető? Gauleiter az itteni nemzetiszocialista pártszervezetben. Na! Mindenkit így kell fognod. — Felemelte ökölbe szorított kezét. — Nem akarod? Miért nem akarod?!

— Csak úgy, nem akarom! Azt javasoltam nekik, hogy tartsuk a gyűléseket a Fledermausban, és minden náci ültessen az ölébe két csinos japán lányt, de nem egyeztek bele. Ezért nem akarom...

Meisinger röhögött:

— Helyes! Mindegyiknek két japán lányt, ez aztán a pártgyűlés!... Kár, hogy nem vállaltad!

Egy idő múlva a mindenható birodalmi biztonsági szolgálat munkatársa, Meisinger Obersturmbannführer vakon bízott dr. Sorgéban, egyszerűen csak Pokergenossénak nevezte.

* Meisinger 1940-ben erkezett Tokióba Varsóból, ahol a városparancsnokságon dolgozott, és a lengyel hazafiak kegyetlen üldözésével vált hírhedtté. A háború után Varsóban mint háborús bűnöst elítélték és felakasztották.

A JAPÁN BIRODALOM LEGFÉLTETTEBB TITKA

A német nagykövetségen Umezu Yoshijiro tábornokot VI. mandzsúriai császárnak nevezték. Honjo után, aki a császár hadsegédje lett, a mukdeni incidens óta ő a Kwantung-hadsereg hatodik parancsnoka. A hatodik ura Mandzsukuónak.

Az új parancsnok a nomon-hani csata kellős közepén érkezett Mandzsúriába, amikor már minden veszve volt, semmit sem lehetett jóvá tenni. Elborzadt attól, ami Nomon-Hannál történt. Hogyan sikerült az oroszoknak rászedniük egy olyan tapasztalt, körültekintő tábornokot, mint Ueda?! Két hónapon át gyűjtötték az erőket, azt a látszatot keltve, mintha tartós védelemre rendezkednének be. Sikerült háromszoros fölényt biztosítaniuk maguknak a 6. hadsereggel szemben, holott a japánok abban a hiszemben voltak, hogy a császári csapatok négy-ötszörös fölényben vannak. Milyen szörnyű veszteségek: a 23. hadosztályt a nomon-hani dombok között bekerítették, és teljesen megsemmisítették; a 7. hadosztály gyakorlatilag szintén nem létezett többé. Nem segítettek a hatalmas vasbeton-erődítményeknek sem, amelyeket a Kwantung-hadsereg műszaki csapatai a jövőre számítva építettek: a nomon-hani megerősített körzet lett volna ugyanis a kiindulási terepszakasz a „Kantokuen"-terv végrehajtásához, vagyis a Bajkálontúlra mérendő hadászati csapáshoz. Emellett az oroszok valamilyen új, ismeretlen fegyvert vetettek be: sorozatvető-tüzérséget, amelynek rakétalövegei ropogó tűzfergetegként zúdultak az ellenségre . . .

Az egyetlen, amit az új parancsnoknak sikerült produkálnia, hogy éjszaka lecsapott az ellenség hadtápjára. Ennek során megsemmisítettek két tucatnyi orosz tehergépkocsit, amely lőszert szállított — ennyi az egész! A Kwantung-hadsereg megerősítésére a hadműveletek körzetébe további három hadosztályt szállítottak. Ezek közül kettőt a kínai frontról vezé-

nyeltek át. Ám szűkében voltak a legfontosabbnak, az időnek. A császári főhadiszállás parancsot adott, hogy ne szélesítsék tovább a konfliktust, hanem a Kwantung-hadsereg összes rendelkezésre álló erőivel mérjenek súlyos ellencsapást. Így állítsák helyre Japán megrendült katonai presztízsét, s ezek után kezdjék meg a tárgyalásokat az incidens rendezése céljából (a nomon-hani harcokat még mindig „incidensnek" nevezték). De már késő volt. A japán csapatok további veszteségeket szenvedtek. Szeptember 16-án a japán hadvezetés fegyverszünetet kötött az oroszokkal.

Ám ezután történt még valami, egy látszólag jelentéktelen esemény, amely azonban módfelett bántotta a hadseregparancsnok, Umezu tábornok önérzetét. November 7-én, az orosz nemzeti ünnepen, a moszkvai Vörös téren katonai díszszemlét tartottak. Vorosilov hadügyi népbiztos lement a Mauzóleum tribünjéről, hogy üdvözölje a katonai attasékat. Amikor Tatabana tábornokhoz ért, kezet fogott vele, majd mindenki szeme láttára mosolyogva megfenyegette az ujjával... Amikor Umezu elolvasta az erről szóló jelentést, úgy érezte, mintha őt, a Kwantung-hadsereg parancsnokát, az ősi szamuráj család sarját, aki annyira büszke volt származására, nyilvánosan elnadrágolták volna, akár egy kölyköt... Ekkora szégyen még nem érte az Umezu-nemzetséget. Ő lakolt mások baklövéseiért és hibáiért, hiszen most ő felelt a Kwantung-hadseregért.

Umezu tábornok, miután megkapta kinevezését, Tiencsinből egyenesen a hadműveletek körzetébe utazott, elkerülve Mandzsukuo fővárosát, ahol a Kwantung-hadsereg törzse székelt. Itt, a harcálláspont bunkerében vette át a hadsereget elődjétől, akit teljesen letörtek a kudarcok. Az ügyek átadása után Ueda egy bonyolult, nikkelezett kulcsot nyújtott át Umezu tábornoknak.

— Ez a titkos széf kulcsa — mondotta —, mindig magamnál hordtam.

Eltelt még egy kis idő, míg Umezunak alkalma nyílt arra, hogy bepillantson abba a masszív széfbe, amelyhez kizárólag a Kwantung-hadsereg parancsnokának volt kulcsa. Itt feküdtek a vezérkarral váltott legtitkosabb levelek, a császári főhadiszállás utasításai, a legújabb változata a minden részletében kidolgozott „Kantokuen"-tervnek... Amint az iratokat átnézegette, megakadt a szeme egy dosszién, amelyen több fi-

gyelmeztető felirat állt: „Kizárólag a legfelső hadvezetés szűk köre számára!" „Kizárólag páncélszekrényben őrizhető!" „Veszély esetén elégetendő"!, s a mappa közepén a szokásos írásjelek: „Kyoku mitsu!"

Ennek a dossziénak a tartalma meglepte, jóllehet az ember azt hinné, hogy Umezu tábornok, aki annyi esztendőn át teljesített szolgálatot a vezérkarnál, ismerte a japán birodalom minden katonai titkát. Ezt olvasta:

„A 731. sz. osztag ügyirata. A Kwantung-hadsereg tudományos kutatóintézete. Bakteriológiai háború!"

A tudományos kutatóintézet a Pingfan állomásnál fekvő katonai városkában működött, Harbintól húsz kilométernyire, fiókja — a 100. sz. osztag — pedig Hszincsing közelében. Az intézet élén Shiro Ishii professzor állott. Az intézetnek háromezer munkatársa volt.

A Kwantung-hadsereg bakteriológiai tudományos kutatóintézete a legmodernebb laboratóriumokkal, kísérleti telepekkel és Anta állomásnál saját repülőtérrel rendelkezett. Pingfan egész környékét több tucat kilométeres körzetben tilos övezetnek nyilvánították. Ezen még a Mandzsúriában állomásozó japán alakulatok repülőgépeinek sem volt szabad átrepülniük ...

Mindez újság volt Umezu tábornok számára. Átlapozta a szigorúan titkos dossziét, s feltárult előtte a japán birodalom legféltettebb titka.

Az intézet öt évvel ezelőtt alakult a császár utasítására, és tekintélyes katonai egészségügyi intézménnyé vált. Nyolc osztálya mindegyikének élén tudományos munkatársak álltak, akik a maguk szakterületén kutatásokkal foglalkoztak vagy a bakteriológiai fegyver előkészítésén dolgoztak. S az intézetnek csak a harmadik osztálya — „A Kwantung-hadsereg Vízellátási és Profilaktikai Főnöksége" — működött nyíltan Harbin központjában, az egész intézet tevékenységét álcázva. A többi osztályt csupán sorszámmal jelölték.

Az új parancsnok érdeklődését felkeltette a negyedik osztály, amely pestis-, kolera-, lépfene-, tífusz-baktérium tömeges előállításával foglalkozott ... A kimutatások, a jelentések és a beszámolók bővelkedtek számadatokban, a bakteriológiai fegyver felhasználásával kapcsolatos elméleti fejtegetésekben, a technológiai folyamatok ismertetésében.

A negyedik osztálynak nyolc darab, egyenként ezer kilo-

gramm befogadóképességű üstje volt a baktériumok táptalajának készítéséhez, tizennégy autoklávja sterilizáláshoz és a kórokozó bacilusok tenyésztéséhez; voltak hűtőberendezései a késztermék tárolásához, speciális helyiségei a rágcsálók számára, s ezekben a patkányok és egerek tízezrein tenyésztették a pestisbolhákat. A bolhák tenyésztésével egyébként a második osztály foglalkozott, jelentései valószínűleg csak tévedésből kerültek a negyedik, bakteriológiai osztály dokumentumai közé.

A késztermék baktériumok milliárdjaiból állt. Egy-egy ciklus alatt, amely alig néhány napig tart, harminc kilogrammnyi baktériumot állítottak elő. Egy hónap alatt a 731. sz. osztagban háromszáz kilogramm pestisbaktérium, mintegy hatszáz kilogramm lépfene-baktérium és körülbelül egy tonna kolerabaktérium készült.

A pestisbolhákat is kilogrammra mérték. Egyetlen tenyésztési ciklus alatt a jelentés szerint minden inkubátorból körülbelül tíz gramm rovar került ki. Márpedig az intézetnek négy és fél ezer inkubátora volt. Így egyetlen tenyésztési ciklus 45 kilogramm bolhát adott, vagyis a bolhák tízmillióit.

Az ötödik osztály volt a börtön, amelynek foglyain kísérleteket végeztek, az emberi szervezetnek a fertőző betegségek iránti fogékonyságát vizsgálták. A kísérleti alanyokat a tábori csendőrség és a katonai missziók szállították. Ezek letartóztatott partizánok, a japánok mandzsukuói politikájával elégedetlen vagy a Szovjet-Oroszország iránti szimpátiával gyanúsítható személyek voltak. A fogolyszállítmányokat „különleges szállítmányoknak" nevezték. A 731. sz. osztagnak megsemmisítésre adták át a foglyokat, élve onnan ki nem kerültek.

A „különleges szállítmányokra" vonatkozó instrukcióban ez állt: „A különleges szállítmányok kontingensébe veendők nemcsak a szovjetbarát vagy japánellenes érzelmű személyek, hanem általában mindazok, akiket a csendőrség kormányellenes tevékenységgel vagy beállítottsággal gyanúsít, valamint azok, akiknek esetében feltehető, hogy a rájuk bizonyítható bűncselekmények alapján a bíróságok nem büntetnének kellő szigorral."

A Kwantung-hadsereg új parancsnoka szenvtelenül lapozgatta a titkos dossziéba fűzött okmányokat. Hozzászokott, hogy engedelmeskedjék, és lelkiismeretesen teljesítsen minden rábízott feladatot. Most a hatáskörébe tartozó kérdések

körével ismerkedett. A baktériumfegyver kísérletezésével és kipróbálásával foglalkozó második osztály anyagát éppen csak átfutotta, de nem azért, mert ez nem érdekelte. Meg akarta látogatni az intézetet, hogy tisztábban lássa a hadsereg fegyverzetébe került új fegyver hatékonyságát. Annál is inkább így döntött, mert a vezérkari főnök parancsa szerint a 731. sz. osztag közvetlenül a Kwantung-hadsereg parancsnokának van alárendelve.

A tudományos intézetben előre értesültek a parancsnok érkezéséről, s Shiro Ishii orvostábornok, aki konspiráció céljából a Togomi nevet használta, az intézet főépületének előcsarnokában, közvetlen munkatársai, egészségügyi tisztek társaságában várta vendége érkezését. A tisztek, Shiro Ishii professzorhoz hasonlóan, közönséges katonai egyenruhát viseltek.

Hszincsingből a parancsnok repülőgépen érkezett Harbinba, s ott már várta egy páncélozott, golyóálló üvegű, csillogó, fekete luxusautó. Kőkemény barna út vitt Pingfan felé. Az ébredő nap lilásrózsaszín fagyos párájában talajmenti szél hordta a havat a puszta mezőkön, ahol elszórtan kaoliangszárak ágaskodtak. Umezu fázósan beburkolózott a szőrmebundába. Az előcsarnokban segédtisztje karjára dobta a bundát, és teljes tábornoki díszben állt az intézet munkatársai előtt – vállszalagokkal és a Nap-rendjellel, amely el sem fért a mellén, s jóformán már a hasán fityegett, zubbonya felső zsebe alatt. A birodalomnak ez a magas kitüntetése Amaterasu istennő szent tükrét ábrázolta, lótuszvirág szirmaival keretezve. Derekán ősi kard függött, a szamuráj nemzetség büszkesége. A tábornok lecsatolta a kardot, és átadta a segédtisztnek. Az előcsarnokban összegyűlt tiszteknél csaknem egy fejjel magasabb hadseregparancsnok, feszes, szigorú tartásával, simára borotvált arcával és koponyájával, összeszorított ajkaival és büszkén felvetett fejével szamurájra emlékeztetett.

Először a professzor dolgozószobájába tértek be – elöl a parancsnok, nyomában a többiek. A futószőnyeg tompította a lépések zaját. A hagyományos tea után megkezdődött a szemle a Shiro professzor gondjaira bízott intézményben. A szemlén Umezu tábornokon és a Kwantung-hadsereg felderítő-parancsnokán kívül csak az osztályok vezetői vettek részt. Még a segédtiszt is kimaradt belőle. A professzor buzgón magyarázott, minduntalan lekapta cvikkerét, megtörölgette és visszacsíptette vékony orrnyergére.

A laboratóriumok, a készülékek csak úgy csillogtak a steril tisztaságtól. Henger alakú üstök álltak sorban, kellemes meleget árasztva. A parancsnokot megkérték, hogy húzódjék hátrább, s a laboráns, keményített fehér köpenyben, maszkban és gumikesztyűben az üvegfal mögé ment. Ott tekergetett valamilyen csapokon, aztán felemelkedett az üst fedele, s az odaállított négyszögletes termoszba valamilyen szürkés tejfölszerű pép csordogált...

— Lépfene — magyarázta készségesen a professzor —, a táptalaj tetejéről fejtjük le... Fontos, hogy teljesen tiszta baktériumkultúrát nyerjünk. Egy hónap alatt hétszáz kilogramm aktív baktériummasszát tudunk előállítani...

A tüdőpestis laboratóriumán megállás nélkül haladtak át. Itt is minden tökéletesen steril volt, de Shiro professzor még így sem kockáztatta meg, hogy a parancsnok jelenlétében kinyittassa az üstöt. Inkább csak menet közben szolgált magyarázattal.

— A pestis baktériuma a leghatékonyabb bakteriológiai fegyver. Engedelmével megmutatnám önnek, tábornok úr, azokat a porcelánbombákat, amelyekkel a bacilusok az ellenség hátországába juttathatók. Ezeket már kipróbáltuk...

Shiro Ishii professzor, mielőtt az intézet vezetőjévé nevezték volna ki, a katonaorvosi akadémián dolgozott, a japán hadügyminisztérium egészségügyi csoportfőnökségének élén állt; meggyőződéses híve volt a bakteriológiai háborúnak. Mandzsúriában Shiro egy kis laboratóriumban kezdte meg működését, s ez terebélyesedett a Kwantung-hadsereg hatalmas bakteriológiai központjává. A professzor büszke volt arra, hogy sokéves tudományos munkásságát ilyen jelentős siker koronázta: a császári hadsereg hallatlan erejű titkos fegyverhez jutott.

— A baktériumháborúnak az a hadászati jelentősége — fejtegette a professzor —, hogy a bacilusok csak az ellenség élőerejét pusztítják, de nem rombolják szét az épületeket, mint a lángszórók, az ágyúk vagy a bombák. S ez óriási előnye az új fegyvernek. Az anyagi értékek teljes épségben kerülnek a kezünkbe...

A termelési osztályról hosszú, szűk alagúton mentek át a kísérleti osztályra, amely a börtönépületben helyezkedett el. A bejáratnál a börtön parancsnoka fogadta őket. A professzor bemutatta:

— Bátyám, Shiro őrnagy... Hozzá tartoznak a kísérletekre szolgáló különleges szállítmányok.

Vasrácsos cellákban gyékényeken feküdtek a betegek, egyikmásik félrebeszélt, de még most sem vették le lábáról a bilincseket. A nyirkos, áporodott levegőbe gyógyszerek szaga keveredett. Az egyik cellában a rácshoz támaszkodva elgyötört arcú és beesett, égő szemű fiatal nő állt. Amint tekintete találkozott Umezu tábornokéval, hátat fordított neki, Umezu megkérdezte:

— Ez ki?

— Orosz... Bennünket nem érdekel, tábornok úr, kiket küldenek ide. A különleges szállítmányok a csendőrségre tartoznak. Ennél a nőnél a sokoldalú immunitás ritka esetével van dolgunk. Halálos adagot kapott a tífuszból, a kolera kórokozójából, átvészelt más fertőző betegségeket, s életben maradt. Most a betegeket gondozza. Egészségügyi képzettsége van.

Az alagsorba, ahol a rágcsálókat tartották, és inkubátorokban a rovarokat tenyésztették, a parancsnok nem ment le, ez nem érdekelte. Felmentek az üvegtoronyba, ahonnan körkilátás nyílt az egész telepre. A virágágyásokat vékony hóréteg borította.

— Amott van a kísérleti gyakorlóterünk — mutatta a professzor —, mögötte pedig a szolgálati repülőterünk. Elmehetünk oda is.

Umezunak azonban már fogytán volt az ideje, estére vissza akart érni Hszincsingbe.

— Ez esetben hadd mutassunk be önnek egy oktatófilmet, hogy teljesebb képet kapjon munkánkról — kérte a professzor.

A vetítőteremben, amelyben két tucatnyi süppedő karosszék állt, a vásznon megjelentek az első vibráló filmkockák: Shiro professzor a laboratóriumban fény felé tart egy lombikot, amelyben valamilyen zavaros folyadék van, aztán egy alacsony kőépület tűnik fel, amely drótsövénnyel van körülkerítve, s a bejáratánál fegyveres katona áll. Újra a professzor látszik, amint egy asztalnál ül, immár egyenruhában, s gesztikulálva magyaráz valamit Honjo tábornoknak, a Kwantung-hadsereg első parancsnokának, aztán egy rajz fölé hajolnak, azt nézegetik.

— Ez a porcelánbomba első változata — magyarázta Shiro professzor.

A katonai telep építkezése tűnik fel a képen: munkások árkokat ásnak, cölöpöket vernek a földbe, magas vasbetonkerítést építenek, épületeket alapoznak... s aztán a már kész főépület látszik tarka virágágyásokkal a bejárat körül, s katonák mennek fel a lépcsőn, belépnek az előcsarnokba. A professzor hajlongva fogadja és előreengedi őket. A vendégek között Umezu régi ismerősöket látott: Koisót, a vezérkar főnökét, Uedát, a Kwantung-hadsereg bajuszos, szomorú képű parancsnokát, akinek a helyébe most ő került. Kardját fogva megy fel a lépcsőn Tokada herceg, a császár unokatestvére, a vezérkar hadászati osztályának tisztje... Az új parancsnok személyesen ismerte mindegyikőket, sokszor találkozott, együtt dolgozott velük, néhanyukkal még baráti viszonyban is volt, de soha egyikük sem tett célzást erre a titokzatos intézetre. Kissé bántotta, hogy ebbe a titokba nem avatták be...

S újra változott a kép... Sorban álló üstök, akár egy erőmű generátorai, premier plánban a műszerasztal, egy kéz, amint megnyit egy csapot, lassan előbuggyan a tejfölszerű baktériummassza, és négyszögletes termoszba ömlik... Ketrecekben nyüzsgő patkányok, amint taplálékukat rágcsálják... Fehér köpenyes orvosok betegeket vizsgálnak...

S mindez egyetlen hang nélkül, felíratok nélkül. Ha az ember nem kap magyarázatot ezekhez a néma képkockákhoz, nem is gondolná, hogy mindennek valamilyen köze van a baktériumháborúhoz, egy közönséges tudományos kutatóintézetben folyó munkának nézné. Csakhogy a professzor magyarázatokat fűzött a filmhez.

— A baktériumfegyver hatásának tanulmányozására baktériummasszával megtöltött porcelán repeszbombákat használunk. A kísérleti alanyok fejét és törzsét acélpajzsokkal védtük, nehogy idő előtt meghaljanak a bomba repeszeitől, csak a végtagjaikat hagytuk szabadon... A gázgangrénával folytatott kísérletek pozitív eredménnyel jártak. Valamennyi kísérleti személy meghalt, a diagnózis szerint vérmérgezésben... Más kísérletekhez olyan porcelánbombákat használtunk, amelyek pestisbolhák terjesztésére is alkalmasak.

A professzor nyugodt, kimért hangon kommentált minden képsort. A vetítővásznon vasoszlopok tűnnek fel, rajtuk függő láncokkal, acélpajzsok, amelyek mellalak-céltáblákra hasonlítanak, mögöttük pedig az oszlopokhoz láncolt emberek, akiknek csak a lábuk meg a karjuk látszik.. Robbanás...

Az orvosok elsősegélyben részesítik a sebesülteket, az egészségügyiek hordágyon elviszik őket...

A patkányokról, amelyek ott kaparásztak a ketrecekben, mintha éppen le akarnának ugrani a vetítővászonról, Shiro ezt mondta:

— A patkányok számát hárommillióra akarjuk emelni... Ehhez további összegekre van szükségünk...

S a vásznon ismét a mosolygó professzor jelent meg, kínai vázára hasonlító porcelánedénnyel a kezében. Az edény fényes felületén két betű látható: P. P.

— Pasteurella pestis — hallatszik a sötétből Shiro professzor hangja.

A teremben kigyulladtak a lámpák, mindenki felállt, hunyorogva az erős fénytől.

Shiro professzor kíváncsian várta, mit szól a parancsnok.

— Gratulálok sikeres tevékenységéhez — szólt Umezu. — Meglep az osztag nagyarányú munkája, és ámulatba ejtenek azok a perspektívák, amelyeket az új fegyver kínál... Menjünk csak be a dolgozószobájába...

Amint beértek, Umezu megkérdezte:

— Nem volna itt az ideje, hogy az ön fegyverét harci körülmények között kipróbáljuk?

— De igen! Bizonyos vagyok benne, hogy a kísérletek kitűnő eredménnyel járnának...

— Erre vonatkozóan majd parancsot kap tőlem... A vezérkarral mindent elintézek... Szüksége van-e valamilyen segítségre?

— Szeretnénk fiókintézeteket létesíteni, hogy az Oroszország elleni háború esetén a fő irányokban, vagyis Habarovszk, Vorosilov, Csita és Blagovescsenszk irányában felhasználhassuk a baktériumfegyvert.

— Helyes! Jelölje ki, hogy az ön véleménye szerint hol kellene az osztagnak fiókokat létesítenie.

— Ezt már meg is tárgyaltuk, tábornok úr... Elsősorban Hajlarban, Szunvuban, Hajkunban és Linkuban, Mandzsúria északi határa mentén.

— Nagyon helyes... A harci körülmények között végzett kísérletek után visszatérünk erre.

— S még egy kérésem volna, parancsnok úr — szólt hízelgő hangon Shiro —, Nomon-Hannál működött osztagom egy csoportja. A csoport minden tagja letette a kamikaze-esküt, és ezt

vérrel megpecsételte. Osztagom kamikazéi utolsóként hagyták el a Halhin-Gol partjait, s lépfene-baktériumokkal fertőzték meg a folyót. Szeretném felterjeszteni kitüntetésre az akció résztvevőit.

— Terjessze fel... De ideje már, hogy induljak. Sok sikert kívánok. Készüljön fel arra, hogy egy expedíciót indítson a kínai frontra. Azt hiszem, legjobb volna, ha ön személyesen vezetné a csoportot.

— Magam is ezt akartam kérni...

Umezu tábornok elhagyta a bakteriológiai intézetet, amelyet a Kwantung-hadsereg 731. sz. osztagának neveztek.

Hosszú tárgyalások után úgy döntöttek, hogy az expedíció öt kilogramm pestisbolhát és elegendő mennyiségű porcelánbombát visz magával. Shiro professzor utasítást adott, hogy további kísérletekhez ötven kilogramm kolerabaktériumot és hetven kilogramm hastífuszbaktériumot is rakjanak be a poggyászba.

Az intézetben folytak az előkészületek az expedícióhoz. Shiro hamarosan megkapta Umezu tábornok parancsát: a 731. sz. osztag állítson össze egy csoportot speciális feladat teljesítésére, és küldje ki a kínai hadszíntérre. A rendeltetési hely: Sanghaj.

A professzor a Kwantung-hadsereg törzsénél tisztázta, hogy a bakteriológiai csoport működési körzete a Sanghajtól délre fekvő Ningpo lesz. Az intézetben bekövetkezett váratlan események miatt Shiro professzor, vagyis — az intézeten kívül használt nevén — Togomi tábornok hajszál híján az expedíció elhalasztására kényszerült.

Okszana Orlikot a harbini tábori csendőrségről az intézetbe szállították, s már az első napokban megfertőzték hastífuszszal, óriási adag aktív baktériumot tartalmazó édesített vizet kevertek az élelmébe. Abból a tizenkét fogolyból, akin ezt a kísérletet végezték, egyedül ő maradt életben. Ez felkeltette a japán orvosok érdeklődését. Alighogy kissé felépült, úgy döntöttek, hogy kipróbálják rajta a kolerát, egy hónap múlva meg lépfenével kísérleteztek rajta, de a 937-es fogoly mindent kibírt. Már éppen azt tervezték, hogy átadják a pestiscsoportnak, és a porcelánbombás kísérletekhez kiszállítják az antai repülőtérre, de a professzor másként rendelkezett: az ilyen ritka kísérleti alany kétségtelenül tudományos érdeklődésre

tarthat számot. Azt az utasítást adta, hogy folytassák rajta a kísérleteket és megfigyeléseket. Ráadásul kiderült, hogy az asszony valamikor egészségügyi dolgozó volt. A 937-est beállították a kísérleti alanyok megfigyelésére.

Okszana rég elvesztette már időérzékét. Amióta ide került, nem látott sem eget, sem napot, csak az ablakon beszűrődő halvány fényt, amely valamilyen magas épület tűzfaláról verődött be. De az évszakok változásából ítélve körülbelül egy éve tarthatnak már szüntelen gyötrelmei. Nem élt többé az az ember, akiben szerinte összesűrűsödött a világ minden gonoszsága, de a gonoszság fennmaradt, itt volt körülötte, akár a pokolban... Okszana lassanként ráébredt, hogy hol is van, észrevette a börtönbeli események összefüggéseit: a foglyok egy-egy csoportját a rendelőbe vitték, aztán néhány nap múlva ezek az emberek megbetegedtek, és hamarosan meg is haltak, de néhányan, akik előzőleg oltást kaptak, életben maradtak. A börtönorvosok az ő jelenlétében is beszélgettek, latin kifejezéseket használtak, nem gondoltak rá, hogy valaki esetleg megérti őket. Szó esett lépfenéről, koleráról, sőt pestisről is. Pasteurella pestis! „Azt kellene rátok ereszteni, a pestist!" — gondolta vak dühvel Okszana.

A cellákba olyan foglyokat hoztak, akiknek elfagyott a kezük: csontjaikról, ujjpereceikről teljesen lefoszlottak az elhalt szövetek... Hoztak olyan foglyokat is, akiket sav mart össze, súlyos égési sebeket kaptak... Okszana, amennyire csak tehette, igyekezett enyhíteni kínjaikon, éjszakákon át virrasztott mellettük. Az orvosok helyeslőn bólogattak, de amint a betegek állapota javult, újra elvitték őket, és soha többé nem tértek vissza. Helyükbe mások, egészséges emberek kerültek, s minden kezdődött elölről... Okszana számításai szerint hetenként tíz-tizenöt, olykor huszonöt fogoly is eltűnt. Egy év alatt elpusztult hatszáz ember, majdnem mindenki, aki a börtönbe került. Alig néhányan maradtak életben, köztük ő, Okszana Orlik.

A halálra ítéltek között akadtak oroszok is Harbinból, Hajlarból. Olykor sikerült néhány szót váltani velük: a csendőrségen kihallgatták, megkínozták őket, aztán ide kerültek... Összel három mongol katonát hoztak. Velük Okszana egész éjjel beszélgetett. A Halhin-Golnál vívott harcokban estek fogságba... Okszana megtudta, hogy a japánok háborút indítottak Mongólia ellen, s hogy Mongóliát segítik az oroszok...

Ugyanekkor a börtönbe került egy fiatal vöröskatona is, tépett ingzubbonyban, összeverve, nagy véraláfutásokkal... Feküdt a gyékényen a cella sarkában, és halkan nyögött. Okszana az egész éjszakát mellette töltötte. Reggelre jobban lett. Hogy megörült, amikor orosz beszédet hallott!

A sebesült Sztyepan Gyemcsenkót szintén a Halhin-Golnál ejtették fogságba.

— Agyba-főbe vertek! — súgta. — A csendőrök... Amikor kihallgattak... Ceruzát tettek az ujjaim közé, és szorították a kezemet... Mégsem mondtam meg, hol szolgáltam, milyen egységnél, mekkora erők vannak. Ez haditok...

Vagy két hét múlva Sztyepan már lábadozott...

— Mondd, Okszana, hogy lehetne innen megszökni?

— Sehogy! Innen még senki sem jutott ki.

— És ha mindenkit mozgósítanánk? Szétvernénk a kapukat, és kitörnénk...

— Lehetetlen, Sztyepan... A kapuk vasból vannak és olyan falak...

De Sztyepan tovább töprengett, keresgélt-kutatott a cellában, mit lehetne fegyvernek használni...

Nemsokára az ügyeletes orvos kiválasztott tizenöt foglyot, ötöt közülük félreállított, és előkészítette az injekciót. Okszana odasúgta Sztyepannak:

— Azokhoz állj...

Az orvos nem vette észre, hogy a csoportban egy fölös ember van.

Okszana még egy szörnyű napot állt ki... Tudta, hová viszik Sztyepant és társait. Tudta, hogy megkötözik őket, aztán repülőgépekről repeszbombákat szórnak rájuk. S este, mint már annyiszor, félholtan visszahozzák...

Két nap múlva mind gangrénát kaptak, s hatukat kivéve hamarosan meg is haltak. Sztyepant különleges megfigyelés alá vették, mert ritka eset, hogy valaki védőoltás nélkül kiheverje a gázgangrénát.

— Az orvosok nem tudják, hogy oltást kaptál. Vigyázz, el ne áruld magad — figyelmeztette Okszana. A repeszek okozta sebek Sztyepan lábán és kezén lassanként begyógyultak, s ő naiv gyermek módjára tovább szövögette terveit:

— Ha újra elvisznek valahová, a kapuban rávetem magam az őrre, aztán uzsgyi... Csak a többiek csatlakoznának... Te érted a nyelvüket, mondd meg nekik, itt úgyis meg kell

dögleni... Hátha sikerül kereket oldanunk... Ki a kapun, és irány a sztyepp!

– Csakhogy a kórtermek zárva vannak, Sztyepan... – Kórtermeknek nevezte a folyosótól vasráccsal elkerített cellákat.

– Neked kinyitják a cellákat – okoskodott a fiú –, amikor a betegeket gondozod. Csináld úgy, hogy az ajtók nyitva maradjanak... Ha a felső emeleteken is értesítenénk a népet...

Ám minden másként alakult...

A katonai telep börtönében szolgált egy Terashima nevű fiatal katona. Hol őrségben állt, hol foglyokat kísért. Okszana gyakran látta a börtönben, és észrevette, hogy különös pillantásokat vet rá. Ilyen körülmények között... Az őröknek tilos volt a foglyokkal beszélgetni. Ám egyszer, amikor ez a katona Okszanát a rendelőből visszakísérte, gyorsan a kezébe nyomott egy lepényt. Okszana meglepődve ránézett, és azt mondta:

– Arigato...*

– Te tudsz japánul?

– Egy kicsit.

– Miért vagy itt? Megölnek...

– Tudom...

Végigmentek azon a hosszú folyosón, amely a börtönt összekötötte a rendelőkkel.

– Dugd el a mochit – figyelmeztette a katona, amint a börtön kapujához közeledtek. – Anyám küldte... Újévi lepény...

Még néhányszor találkoztak. Egyszer hosszú ideig kellett várniuk az orvos szobája előtt. A közelben nem volt senki.

– Köszönöm a mochit – szólt alig hallhatóan Okszana.

– Nálunk ezt újévkor adják, hogy boldogságot hozzon.

– Miféle boldogságot hozhatna itt, a börtönben?

– Miért vagy itt? – kérdezte újra Terashima.

– Nem tudom...

– Hogy hívnak?

– Okszanának, de most már csak egy szám a nevem...

– Okszana... Van egy húgom, Yuri, gyöngyhalász.

– Akkor nagyon gazdag lehet.

– Dehogy! Apánknak segít, mert mi a fivéremmel a had-

* Köszönöm.

seregben szolgálunk. Yuri szép, akárcsak te. Mindig nézlek... Szeretném, hogy élj.

— És őrzöl, hogy meg ne szökjek.

— Katona vagyok, mit tehetnék...

— Legalább ne kívánj boldogságot a halálra ítéltnek... Vagy segíts...

— Hogyan?

— Engedd ki az embereket, nyisd ki a cellákat.

— Nem! Ezt nem szabad! Katona vagyok... Megmentenélek... csak téged.

De Okszana mégis rábeszélte Terashima Jirót, hogy nyissa ki a cellákat...

A „különleges szállítmányokkal" legutóbb a börtönbe hoztak egy orosz nemzetiségű öreg harbini vasutast. Okszana sokáig figyelte, míg végül rászánta magát, hogy beszél vele. Az öreg elmondta, hogy abban a szállítmányban, amellyel őt hozták, voltak partizánok, akiket egy büntetőosztag fogott el, talán lehetne figyelmeztetni őket. Másnap aztán azt mondta:

— Akár sikerül, akár nem, megpróbáljuk... Beszéltem a partizánokkal, nincs mit vesztenünk!...

Más tervet ajánlott: kezdjék meg este, amikor a vacsorát osztják. Olyankor minden ajtó nyitva van, lefegyverzik az őröket, aztán próbálnak kitörni...

Teltek-múltak a napok. Okszana megkapta Terashimától a kulcsot. A felkelés napjáról kifürkészhetetlen csatornákon tájékoztatták a börtön más emeleteinek lakóit. Az elcsendesedett cellákban várták a kitűzött időpontot. Ám reggel az orvosok átvitték Okszanát a kórházépületbe, és ott tartották valamilyen kísérletre. Este nagy lármára figyelt fel, lábdobogást, lövöldözést hallott, aztán felbőgtek a szirénák... A kórterem ajtajához rohant, de az be volt zárva...

A börtönben a foglyok, mihelyt az őrök kinyitották az ajtókat, rájuk vetették magukat, elszedték fegyverüket, és futva elindultak a folyosón a főépület felé. A felső emeleteket az őröknek idejében sikerült bezárni, az előcsarnokon át mindössze néhány tucatnyi fogoly jutott ki az udvarra. A kapu felé rohantak, de a riadóztatott katonák reflektorokkal elvakították, és tűz alá vették őket. Néhányan próbáltak a drótsövényen át menekülni, de géppuskákkal lekaszálták őket is. Reggelre mindennek vége volt.

Shiro Ishii professzor, az orvostudományok doktora nehéz

éjszakát élt át. Elborzadva gondolt arra, mi lett volna, ha a felkelőknek sikerül bejutniuk a laboratóriumokba, kieresztenі a pestises patkányokat, kiönteni a baktériummasszát... A professzor megerősítette a laboratóriumoknak és az intézet alagsorának az őrségét.

Terashima közlegény ezen a napon az alagsort őrizte, nem vett részt a lázadás leverésében. Amikor lefújták a riadót, kiment az udvarra. A kapunál és a főépület előtt hullák hevertek. Már tudta, hogy egyetlen fogolynak sem sikerült kijutnia. Bement a börtönbe, arra az emeletre, ahol Okszana élt; a cellák üresek, az ajtók tárva-nyitva. Tehát ő is elpusztult... A katona nem akart tovább őrizni olyan embereket, akiknek meg kell halniuk.

Kiment az udvarra, fel a főépület előcsarnokába, odaállt a professzor dolgozószobája elé, és a szuronyával hasba döfte magát...

Az urnát a katona maroknyi hamujával elküldték abba a faluba, ahol az öreg Terashima Saburo élt a feleségével és a lányával. Egy rendőr vitte el hozzájuk. Az anyja, Ineko, szinte eszét vesztette a fájdalomtól, szorongatta az urnát, simogatta, akár az élő fiát, beszélt hozzá, s megkésve kérlelte Fudonont, a gonosz erők ellen védő istent, hogy óvja meg az ő Jiróját minden bajtól... Saburo a házi oltár előtt állt, és imát mormolt...

Egy hónap múlva Shiro professzor visszatért Pingfanba. Elégedett volt expedíciója eredményeivel. Osztaga pilótái a kínai csapatok hátában, Ningpo körzetében, Sanghajtól délre ledobták a porcelánbombákat a pestisbolhákkal. Amikor odakint lassan szállingóztak az első hópelyhek, a professzor a szobájában üldögélt a parázsló szénnel teli hibachi előtt, s egy kínai orvosi folyóiratot tanulmányozott. Újra meg újra elolvasta azt a cikket, amelyben egy ismeretlen bakteriológus leírta a Ningpo környékén kitört pestisjárványt, és felhívta a figyelmet a járvány szokatlan jellegére: a járvány csak az emberek között terjedt, de ugyanakkor nem tapasztalták a rágcsálók, a járvány terjesztői között. Ennek okát sehogy sem tudta felfogni a kínai bakteriológus, de Shiro professzor tökéletesen tisztában volt vele. Felugrott, fel-alá sétálgatott a szőnyegen, elégedetten dörzsölte a kezét. A kínai orvos értetlensége igazolta bakteriológiai támadásának sikerét...

HITLER RÁVETI MAGÁT OROSZORSZÁGRA

Néhány szemtanú emlékezése és hivatalos feljegyzések bizonysága szerint 1940. július 29-én a bajorországi Reichenhallban, ahol a főparancsnokság vezérkari osztályai működtek, az állomásra befutott Jodl vezérezredesnek, Hitler katonai tanácsadójának különvonata. Már maga az is óriási esemény volt, hogy Jodl megjelent Reichenhallban. A vezérkar vén rókái sem emlékeztek olyan esetre, hogy ilyen magas rangú személyiség leereszkedett volna hozzájuk. Jodl magához kérette a négy osztályfőnököt, és minden bevezetés nélkül, lakonikus rövidséggel közölte, hogy a Führer az Oroszország elleni háború előkészítése mellett döntött. Előbb-utóbb elkerülhetetlen a háború a Szovjetunióval, folytatta Jodl, s Hitler ezt a Nyugaton kezdődő háborúval egyszerre akarja végrehajtani, annál is inkább, mert Franciaország le van győzve, Britannia sorsa pedig meg van pecsételve. Jodl tábornok a Führer nevében utasítást adott a keleti hadjárat előkészítésének megkezdésére.

Ugyanazon a napon a szárazföldi csapatok vezérkari főnöke, Halder tábornok a következő bejegyzést tette munkanaplójába, az első olyan bejegyzést, amely a keleti háború előkészítésére vonatkozott:

„Jelentéstételre megjelent Marcks tábornok, a 18. hadsereg törzsének főnöke, akit külön a keleti hadműveletek terveinek kidolgozására vezényeltek ide. Miután kellő tájékoztatást adott a rábízott feladatokról, meghívtam reggelire."

A tervezett hadjáratnak még nem volt fedőneve, s így Halder kénytelen volt nevükön nevezni a dolgokat. Néhány nappal később ezt írta be naplójába:

„Tanácskozás a Führer főhadiszállásán. Oroszország likvidálandó... Időpont: 1941 tavasza. Minél előbb zúzzuk szét Oroszországot, annál jobb. A hadjáratnak csak akkor lesz

értelme, ha egyetlen lendületes csapással sikerül megsemmisíteni az államot."

A vezérkari főnök dolgozószobáját a német hadvezetés újabb és újabb képviselői keresik fel, s a naplóban szaporodnak a bejegyzések. Megtárgyalják a háború részleteit. Halder áll az események középpontjában, nála fut össze a háborús előkészületek minden szála. Ám ezek titkos szálak, a sötét összeesküvés titkába beavatottakon kívül egy léleknek sem szabad tudnia, mi történik a katonai hivatalok falai között, mit rejtenek a páncélszekrények dossziéi ezzel a figyelmeztető feliratral: „Geheime Verschluss-sache", vagyis lakat alatt tartandó titkos ügy. A titkosságnak ez a legmagasabb foka, a legszigorúbb államtitok.

November végén Halder ezt jegyzi fel: „Oroszország továbbra is a legfőbb probléma Európában. Mindent el kell követnünk, hogy leszámoljunk vele."

S ugyanebben az időben, egy hónappal azelőtt, hogy Hitler jóváhagyta a „Barbarossa"-tervet, amikor még folyt a Szovjetunió elleni támadás tervének kidolgozása és feltételesen a „Fritz" nevet viselte, Japánból megérkezett Moszkvába az első olyan figyelmeztetés, hogy a fasiszta Németország megkezdte az előkészületeket a Szovjetunió elleni háborúhoz. A sifrírozott jelentés 1940. november 18-án kelt. A jelentést Clausen továbbította ágyban fekve. A szívroham leverte a lábáról a rádiost, de ő nem adta meg magát.

Azt a messzemenő következtetést, hogy a Szovjetuniót a támadás veszélye fenyegeti, Sorge sokszor ellenőrzött adatokból szűrte le. Tokióba minduntalan érkeztek emberek Európából: diplomáciai futárok, követségi munkatársak, szabadságukról visszatérő üzletemberek. Egyes megjegyzéseik nemigen lehettek érdekesek a felderítő számára, de ha összevetette őket, levonhatott belőlük bizonyos következtetéseket. Az öreg Riedel portásnak azt írta a lánya, hogy fia, hála istennek, hazatért, a franciaországi háború után leszerelt. De mit számít ez? Annette Moor viszont, ez a vidám, gondtalanul csicsergő szépasszony, aki szintén a Vaterlandban járt, mást mesélt: unokafivére szintén visszatért Franciaországból, de csak ideiglenesen szerelték le, vissza kell térnie ezredéhez, mihelyt ismét szükség lesz rá.

A katonai attasé helyettese bizalmasan elmondta Sorgénak,

hogy Lipcsében negyven hadosztályból álló új tartalékhadsereget szerveznek.

Egyet-mást kifecsegtek a japánok is, akik próbáltak valamit megtudni a jól tájékozott és a német nagykövetséghez közel álló Sorgétól.

Sorge józanul elemezte a tényeket, egybevette, ellenőrizte őket, s amikor bizonyítva látta, hogy Németország keleti részébe, Lengyelországba szünet nélkül mennek a katonai szerelvények, hogy a franciaországi hadjáratban részt vevő húsz hadosztály gyakorlatilag fegyverben maradt, elküldte Moszkvába egyik legfontosabb figyelmeztetését.

A Szovjet-Oroszország elleni háború előkészületei a legnagyobb titokban folytak; Hitler szigorú utasítást adott, hogy még a legközelebbi szövetségeseket — Olaszországot és Japánt — se avassák be.

1941. március 3-án Hitler a december végén jóváhagyott „Barbarossa"-terv kiegészítéseképpen aláírt egy direktívát, amely a 24. számot kapta, és a japán szövetségessel való kapcsolatokkal foglalkozott.

„A háromhatalmi egyezményen alapuló együttműködés célja — állapította meg a direktíva —, rábírni Japánt, hogy minél előbb lépjen akcióba a Távol-Keleten, mert ezzel leköti Anglia jelentős erőit, az Egyesült Államok érdeklődése pedig a Csendes-óceánra összpontosul . . .

A »Barbarossa«-terv ebből a szempontból különösen kedvező politikai és katonai feltételeket teremt.

Hangsúlyozni kell, hogy a háború általános célja Angliát minél hamarabb kapitulálásra kényszeríteni, és ezzel Amerikát visszatartani a háborúba való beavatkozástól . . .

A »Barbarossa«-tervről a japánoknak nem szabad tudomást szerezniük."

Ám két hét múlva Hitler némileg módosította véleményét. Berlinbe várták Matsuoka japán külügyminisztert, és úgy vélték, nem ártana, ha valamennyire beavatnák a német tervekbe. Persze csak nagyon óvatosan, nem fedve fel a lapokat. A direktíva felülvizsgálatára Dönitz tengernagy jelentése adott okot. Dönitz, a német hajóhad főparancsnoka ezt írta ugyanis a Führernek:

„Japánnak cselekednie kell minél előbb, hogy elfoglalja Szingapúrt, mert a körülmények sohasem lesznek olyan kedvezők, mint most. Japán készül erre a hadműveletre, de a

japán képviselők állítása szerint csak abban az esetben hajtja végre a támadást, ha Németország partra száll Angliában. Nekünk tehát minden erőnket latba vetve rá kell bírnunk Japánt, hogy haladéktalanul cselekedjen. Ha Szingapúr japán kézen lesz, ezzel megoldódik minden olyan kelet-ázsiai probléma, amely az Egyesült Államokkal és Angliával függ össze.

Nomura tengernagy kijelentése szerint Matsuoka külügyminiszter nehéz helyzetben van az orosz kérdés megoldásával kapcsolatban, s erre vonatkozólag kérdést kíván feltenni a küszöbönálló berlini tárgyalásokon. Ilyen körülmények között célszerű volna Matsuokát tájékoztatni Oroszországgal kapcsolatos terveinkről."

Ez márciusban történt, amikor Matsuoka Szibérián át már útban volt Berlinbe. A japán vezérkar akkor szándékozott lecsapni Szingapúrra, amikor a német fegyveres erők megindítják az angliai inváziót.

A japánok készpénznek vették a német csapatok megtévesztő felkészülését az angliai partraszállásra. Márpedig ez csak nagy játék volt. A német hadvezetés nagyon jól tudta, hogy nem kerül sor semmiféle inváziórа.

De Japán várt, holott az idő sürgetett. A szingapúri incidens lekötné a csendes-óceáni angol—amerikai erőket, s Németország minden figyelmét az Oroszország elleni háborúra összpontosíthatná . . .

Berlinben várták Matsuoka érkezését, azt remélték, sikerül meggyőzni, hogy Japánnak haladéktalanul meg kell támadnia Szingapúrt.

A nagykövetség területén lakó Otték otthonában már hagyománnyá vált, hogy „Richard bácsi" együtt reggelizett a nagykövettel, s olykor csatlakozott hozzájuk Helma asszony is. Eugen Ott, a hajdani felderítő, aki még a Reichswehr idejében együtt dolgozott Nicolai ezredessel, nem tartott házában japán személyzetet. Meggyőződése volt, s ebben Richard is igazat adott neki, hogy egy japán szakács, mosónő vagy kertész feltétlenül kapcsolatban állna a Kempeivel vagy valamelyik törzskar felderítő osztályával. Ezért a nagykövet csak német alkalmazottakat tartott. Ha túlságosan korán volt még, a férfiak maguk főzték a kávéjukat.

A Nyugatról érkező aggasztó hírek arra késztették Sorgét, hogy csoportja minden figyelmét az ezzel kapcsolatos meg-

figyelésekre összpontosítsa. „Most egy pillanatra sem hagyhatjuk ott a távcsövet" — buzdította társait, amikor rövid időre sikerült találkozniuk valamelyik étteremben. Ám a leggondosabb megfigyelések sem jártak eredménnyel. Nyilván Ott sem tudott semmit. A tél már a vége felé járt, amikor reggeli közben egyszer azt mondta:

— Matsuoka Berlinbe szándékszik utazni. Kérte erről a véleményünket. Tegnap este érkezett Ribbentrop válasza: szívesen támogatja a japán kezdeményezést. A japánok Szingapúrról ábrándoznak, és szeretnék megnyerni támogatásunkat. Ebben mi is érdekeltek vagyunk. Nézd csak, mit ír erről Ribbentrop úr.

Odanyújtotta Sorgénak a Berlinből érkezett legutóbbi táviratot.

„Arra kérem — írta Ribbentrop —, tegyen meg mindent, hogy Japán minél hamarább elfoglalja Szingapúrt. A többit az ezzel egyidejűleg küldött tájékoztató táviratból tudja meg."

— Azt hiszem — mondotta Sorge —, valóban ez lesz a központi kérdés Berlinben. Mikorra tervezik a találkozót?

— Azt hiszem, hamarosan sor kerül rá, talán egy hónap múlva.

Sorgénak hirtelen egy ötlete támadt: minthogy ott feltétlenül szóba kerülnek majd a két szövetséges tervei, onnan kellene információt kapni!

— Mondd csak, Eugen, te nem szándékszol Matsuokával együtt Berlinbe utazni?

— Mit csinálnék ott? Egyébként erre még nem is gondoltam.

— Kár... A japán—német tárgyalásokon sok minden tisztázódhat.

A nagykövet egyetértett Sorge érveivel. Úgy határoztak, hogy azonnal cselekszenek. Ott lediktált titkárnőjének egy Ribbentropnak címzett táviratot, amelyben engedélyt kért arra, hogy Matsuoka külügyminiszter úrral egyidejűleg Berlinbe utazzék.

Március elején Ott Matsuokával együtt csakugyan elutazott Berlinbe. Hosszú út állt előttük — Szibérián és Moszkván át. Sorge türelmetlenül várta Ott visszatérését, de addig sem ült ölbe tett kézzel, míg fő informátora távol volt. A Lamayer étteremben egyik alkalommal egy nagyobb társaságban együtt

vacsorázott Kretschmer ezredessel, s utána a következő rövid táviratot küldte a Központnak:

„Németország tokiói katonai attaséja szerint az európai háború befejezése után azonnal megindul a háború a Szovjetunió ellen."

Sorge arra számított, hogy ha Ott visszatér Németországból, pontosabb információkat kap.

Berlinbe tartva Matsuoka néhány napra megszakította útját Moszkvában. A japán kabinettől azt az instrukciót kapta, hogy tájékozódjék az oroszok hangulatáról. Moszkvában a „Ramsay-csoporttól" kapott tájékoztatás alapján már várták a japán miniszterrel való találkozást, mert mindent el kellett követni, hogy legalább minél távolabbra elhalasszák Japán és Németország szorosabb katonai szövetségének megkötését.

Moszkvában, az Északi pályaudvar peronján díszszázad sorakozott fel, s a japán küldöttség fogadására megjelent Sztálin. Ez váratlan volt. Matsuoka nyájasan mosolygott. Úgy látszik, az oroszok valóban jó kapcsolatokat kívánnak fenntartani távol-keleti szomszédjukkal.

Matsuokát még aznap meghívták a Kremlbe. Először fél órát beszélgetett Molotov külügyi népbiztossal. Aztán együtt bementek Sztálin dolgozószobájába.

Annak rendje és módja szerint egy hosszú asztalnál foglaltak helyet, a japánok az egyik oldalon, az oroszok a másikon, de Sztálin gyakran felállt az asztal mellől, fel-alá járkált, dohányzott, igyekezett feszteten légkört teremteni. Beszélni keveset beszélt, inkább a japán vendéget hallgatta.

Matsuoka nagy hévvel bizonygatta, hogy Japánnak nincsenek ellenséges szándékai Oroszországgal szemben, hogy a legnagyobb bajkeverők a világon az angolszászok a maguk gyarmatpolitikájával. Kínában is Japán tulajdonképpen nem a kínaiak ellen harcol, bizonygatta Matsuoka, hanem Nagy-Britannia ellen, amely a kínai burzsoáziát, a kapitalista rendszert támogatja . . .

Ami pedig Japánt illeti, mi, úgymond, morálisan kommunista ország vagyunk, proletárok országa, amely harcol a kapitalista országok ellen. Ez jelentős mértékben ideológiai harc . . .

Matsuoka arra célzott, hogy az oroszok is szemben állnak a kapitalizmussal, tehát a japánokkal közösek az érdekeik. Emlékeztetett azokra a hajdani moszkvai tárgyalásokra, ami-

kor Sztálint felkereste a japán kormány bizalmi embere, Fusonasuke Kuhura úr. Igen régen volt ez, még Tanaka tábornok miniszterelnöksége idején. A japán fél akkor azt ajánlotta, hogy hozzanak létre egy meg nem erősített ütközőállamot Kelet-Szibériából, Mandzsúriából és Koreából. Az új államban a nyitott kapuk politikája érvényesült volna... Kár, hogy akkor nem sikerült ebben megállapodni. Ez kiküszöbölte volna a Japán és Oroszország közötti súrlódásokat...

A húszas években, nem sokkal a távol-keleti katonai intervenció likvidálása után a japánok csakugyan próbáltak ilyen tárgyalásokat folytatni. Moszkvába utazott Fusonasuke Kuhura, de elkísérte útjára Hiroshi Saigo, aki az Egyesült Államokban volt Japán nagykövete — az amerikaiaknak is érdekükben állt egy ilyen ütközőállam létrehozása... Aztán kiderült, hogy a japánok elképzelése szerint az új távol-keleti államba csak Kelet-Szibéria, a Tengermellék és a Bajkálontúl tartozott volna bele. A tárgyalások eredménytelenül végződtek, az oroszok kezdettől fogva ellenezték a tervet. Nem sokkal ezután merénylet áldozata lett Csang Co-ling — a japánok lemondtak diplomáciai elgondolásaikról, új utakat kerestek a kontinensre való behatoláshoz.

Most Matsuoka azokat az eredménytelen tárgyalásokat említette fel, de Sztálin másra terelte a szót.

— Ne beszéljünk régi dolgokról — mondotta, rágyújtva a pipájára. — Hogyan vélekednek arról a javaslatunkról, hogy kössünk megnemtámadási egyezményt?

Matsuoka azt felelte, hogy tájékoztatnia kell kormányát erről a beszélgetésről, és kifejezte reményét, hogy Berlinből visszatérve konkrét választ tud adni.

Berlinben Matsuoka csak nagy általánosságokban adott tájékoztatást Sztálinnal folytatott beszélgetéséről. Résen volt...

Amíg Berlinben Hitlerrel és Ribbentroppal tárgyalt, Tokióból új instrukciókat kapott: a kormány felhatalmazta külügyminiszterét, hogy írjon alá megnemtámadási szerződést Szovjet-Oroszországgal.

Eugen Ott több hétig volt távol, és csak április közepén tért vissza Tokióba. Pompás ajándékot hozott Sorgénak: prémmel bélelt kabátot, valódi puha, rugalmas bőrből. Ilyet Németországban már nehéz kapni. Ott külön ezért utazott Offenbachba, régi barátjához, Ludwig Krumm kereskedőhöz, s az utolsó darabokból hozott el egyet. Nagyon elégedett volt, hogy

ilyen szép ajándékkal kedveskedhetett barátjának. De Sorge más ajándékot várt tőle, s amikor magukra maradtak, megkérdezte:

— Nos, hogy fest mostanában a mi Németországunk?...

A beszélgetés elhúzódott késő estig.

Az öreg portás már többször is türelmetlenül felpillantott a nagykövet úr szobájának kivilágított ablakaira. Persze nem méltatlankodott, isten ments, de a rend az rend. Riedel papa úgy vélte, ideje volna már bezárni a kaput, és lepihenni. De dr. Sorge még mindig ott ül a nagykövetnél.

A függönyökkel tompított fény a kert pázsitjára hullott, ahol homályosan kirajzolódtak az ablakkeretek. A világos függönyök előtt olykor megjelent egy elmosódó árnyék, aztán újra eltűnt. Bizonyára Sorge úr járkál szokása szerint a szobában. Mindig járkál beszélgetés közben, Riedel papa ezt rég észrevette már.

A doktor gépkocsija is ott áll az udvaron. Tulajdonképpen az autó miatt kell Riedel papának a kapuban ténferegnie, hogy kieressze a későn távozó vendéget. Ami pedig ezt az autót illeti, egyszerűen szégyen! Ki jár ma már ilyen tragacson! Kopott, piszkos, Riedel papa mérget venne rá, hogy egyszer sem mosták le azóta, hogy Sorge úr néhány évvel ezelőtt kéz alatt megvásárolta. Már akkor is agyon volt nyúzva. Ez sehogy se ment az öreg szolga fejébe. Ilyen tiszteletre méltó ember ilyen kocsival! A legócskább kocsma tulajdonosa is különb kocsin jár ki a halpiacra. Igaz, hogy erős kocsi, és milyen gyors... Ez mind igaz... De a külseje!... Sorge úrra egyébként nem lehet panasz, szívélyes, vidám, mindig köszön, nem úgy, mint az a hórihorgas, faragatlan Meisinger. Alighogy megérkezett, máris nagyképűsködik, fontoskodik, mint valami pulykakakas. Ezzel aztán vigyázni kell. Fél is tőle mindenki a nagykövetségen, még ő, Riedel papa is. Hogyne félne? Meisinger mindent megtehet: letartóztathat, Németországba toloncolhat. Ha azt akarja, hogy az ember spicliskedjen valaki után, hát kénytelen spicliskedni. Mi mást tehetne. Riedel papa is naponta jelenti neki, ki hol volt, hova ment, melyik kocsin. Az Obersturmbannführer mindenkit rákényszerít erre.

Riedel papa se nem jobb, se nem rosszabb a többinél. Lelkiismeretesen teljesíti Meisinger megbízatásait, ugyanolyan pedánsan, ahogy portási teendőit ellátja. Holnap természetesen

jelenteni fogja, hogy dr. Sorge késő éjszakáig Ott úrnál üldögélt. Ez a szokás a nagykövetségen, s Riedel papa igazán nem változtathat rajta. Pedig Sorge doktorral Riedel papának csakugyan nincs semmi baja, ellenkezőleg . . .

Újra felnézett az ablakra, aztán legyintett, és elindult, hogy bezárja a kaput. Rendnek muszáj lenni. Sorge doktor majd kopog, felébreszti, ha elszunnyadna, ő kiengedi, elköszön tőle, ahogy illik. De a kaput be kell zárni . . . ez az előírás . . .

Eugen Ott órákon át mesélt Sorgénak arról, amit Berlinben megtudott. Részt vett mindazokon a megbeszéléseken, amelyeket Matsuoka Hitlerrel és Ribbentroppal folytatott, elmondta Sorgénak mindazt, aminek fültanúja volt.

Először Hitler fogadta Matsuokát. A birodalmi kancellárián, Hitler dolgozószobájában tárgyaltak, s a Führer kijelentette, hogy most van a legkedvezőbb pillanat Szingapúr elfoglalásához. Oroszország, Anglia, Amerika ennek nem tudná útját állni. Ilyen alkalom minden ezer évben egyszer adódik.

Matsuoka egyetértett ezzel, s azt felelte, hogy a határozatlanok mindig tétovázónak, mert ilyen a természetük. De aki tigriskölyköt akar fogni, annak be kell merészkednie a tigris barlangjába. A csendes-óceáni problémát Japán nem oldhatja meg, ha el nem foglalja Szingapúrt.

Ott nagykövet a beszélgetések után mindig feljegyezte a legfontosabbakat. Most lapozgatott jegyzeteiben, felidézte a willhelmstrassei birodalmi kancellárián, a külügyminisztériumban lezajlott beszélgetéseket. S Richard Sorge, a „Ramsay-csoport" vezetője így részletes információt kapott a Szovjetunió két legvalószínűbb ellenségének képviselői között lefolyt szigorúan bizalmas tárgyalásokról.

Útja alapján Eugen Ott arra a következtetésre jutott, hogy a Führer azt szeretné, ha Japán bekapcsolódna a háborúba. De vajon ki ellen? Szingapúrról, a Csendes-óceánról szólva Hitler újra meg újra visszatért Oroszországra. Egyre azt bizonygatta Matsuokának, hogy nem kell félteni a hátukat, Oroszország nem mer beavatkozni. Ha szükséges, ő — Hitler — kész bármilyen garanciát adni. Németország haladéktalanul megtámadná Oroszországot, ha az bármilyen lépést tenne Japán ellen. Éppen ezért szerinte Japán háta biztosítva van. S újból visszatért arra, hogy haladéktalanul meg kellene támadni Szingapúrt. Anglia képtelen Ázsiában is, Európában is hadat viselni. A Führer kész akár technikai segítséget is nyújtani a

japán hadseregnek, adhat torpedókat, „stukákat" – zuhanóbombázókat, német pilótákkal.

Von Ribbentrop még nyíltabban beszélt: „Japán nyugodtan megindulhat dél felé, elfoglalhatja Szingapúrt, Oroszországtól nem kell tartania. Németország képes 240 hadosztályt kiállítani, ezen belül 20 páncélos hadosztályt. A fegyveres erő zöme a keleti határokon áll. Ez kész bármely pillanatban támadásba lendülni. Ha Oroszország Németországgal szemben ellenséges álláspontot foglal el, a Führer néhány hónap alatt szétzúzza."

Ezt a részletet Ott szó szerint olvasta fel jegyzetfüzetéből, és Sorge jól az emlékezetébe véste. Kitűnő memóriája volt, s bár ezúttal túlságosan is meg kellett terhelnie, megbirkózott a feladattal.

A napokig tartó berlini tárgyalásokon fontosak voltak látszólag jelentéktelen részletek is. Ottnak feltűnt, hogy Göring is, Ribbentrop is külön-külön azt tanácsolta Matsuokának, ne számítson a Szibériai Vasútra. Göring ezt mondta: „Németország és Japán szállítási kapcsolatait nem lehet a Szibériai Vasúttól függővé tenni." Ribbentrop szinte szóról szóra megismételte ugyanezt.

– Mit gondolsz, Ika, nem kell-e majd hadat viselnünk Oroszország ellen? – kérdezte Ott, letéve jegyzeteit.

– Nem tudom. De ha ez bekövetkezne, az Oroszország elleni háború a legnagyobb esztelenség volna. Ebben bizonyos vagyok.

– De mit tehetünk mi?

– Hogy mit? Meg kell győzni őket, hogy ez ostobaság! – Sorge felugrott, fel-alá járkált a szobában.

Eugen Ott aznap este beszámolt még Matsuoka és Hitler utolsó beszélgetéséről is. Búcsúzás közben Matsuoka így szólt Hitlerhez:

– Nem szeretném, ha a továbbiakban táviratokban érintenénk az itt megtárgyalt kérdéseket. Kockázatos. Attól tartok, hogy titkaink kiszivárognak. A legjobb volna, ha futárokat küldenének hozzánk.

Hitler azt válaszolta:

– Nyugodtan megbízhat a német titoktartásban.

Erre Matsuoka azt mondta:

– Én bízom önökben, Hitler úr, de, sajnos, nem mondhatom ugyanezt Japánról.

Sorge nevetett.

— Matsuoka egyszerűen bókolt... Emlékszel még, hogy hajszál híján lebuktunk a tengerparton? A japánok értenek titkaik őrzéséhez, csakhogy mi is értünk feltárásukhoz. Nem igaz?

— Nem mindig — felelte kitérően Ott —, ugyanaz a Matsuoka, aki Berlinben a legőszintébbnek látszott, útban hazafelé megállt Moszkvában, és aláírt egy semlegességi szerződést. Nézd csak, mit írt nekem erről Ribbentrop. Felháborítja Matsuoka viselkedése.

Ott megmutatta a szolgálati blankettára gépelt, „Nagykövetei sifrével" jelzésű táviratot. Ribbentrop megbízta Ottot, fejezze ki a japán külügyminiszternek a szovjet—japán semlegességi szerződésen való megütközését. Ribbentrop nem érti, hogyan köthetett Matsuoka ilyen szerződést azzal az országgal, amellyel Németország a közeljövőben esetleg háborúba lép...

Már egészen késő volt, amikor Sorge felkeltette a portást, és hazament.

Ami pedig Riedel papát illeti, reggel megjelent Meisinger Obersturmbannführernél, és beszámolt megfigyeléseiről: reggel szenet szállítottak a nagykövetségre. Ernst, a sifrírozó délben elment valahová az egyik gépírónővel, Ursulával. Ernst a sarkon várta meg... Amikor Riedel papa jelentése végéhez ért, halkabb hangon hozzáfűzte még:

— Dr. Sorge késő estig bent ült Ott úrnál. Negyed tizenegykor távozott...

Meisinger unottan jegyezgette a portás fabatkát sem érő jelentéseit, szörnyen bosszantotta már ez a szolgalelkű, süket öregember. Sorge említése aztán végképp kihozta a sodrából. Lassan Riedel papára emelte a szemét, arca pulykavörös lett:

— Ide figyelj, te barom!... Lassan már Himmler Reichsführer után is kémkedni fogsz?! Van neked sütnivalód?!... Sorgét ne emlegesd többé. Sorge itt ugyanolyan, mint én magam. Megértetted?...

— Jawohl! — felelte zavartan az öreg, katonásan kihúzva magát.

Richard Sorgénak most már nem kellettek további bizonyítékok arra, hogy a nácik háborúra készülnek Szovjet-Oroszország ellen. Megküldte hát a Központnak jelentéseit a berlini

titkos tárgyalásokról, Németország háborús előkészületeiről. A rejtjeles táviratot több részletben, különböző helyekről továbbították, hogy megzavarják a Kempei ügynökeit.

Május elsején, valamennyi kontinens forradalmi harcosai nemzetközi szolidaritásának napján Sorge a következő szavakkal kezdte a Központnak küldött jelentését: „Gondolatban önökkel együtt menetelünk a Vörös téren."

A továbbiakban „Ramsay" azt jelentette, hogy Hitlernek eltökélt szándéka megindítani a hadjáratot a Szovjetunió ellen, mégpedig akkor, amikor az oroszok befejezik a vetést, hogy a németek arathassák le a termést. Az információ forrásául Sorge Ottot, a tokiói német nagykövetet jelölte meg.

„Hitler eltökélte, hogy megkezdi a háborút — jelentette Sorge —, hogy leveri a Szovjetuniót, és európai részét nyersanyag- és gabonabázisnak használja fel. A háború kirobbantásának számba jöhető kritikus időpontjai:

a) Jugoszlávia végleges leverése,
b) a vetés befejezése,
c) A Németország és Törökország között folyó tárgyalások befejezése.

A háború megkezdésének időpontját Hitler májusban tűzi ki. Ramsay."

Richard Sorge egymás után küldte Moszkvába a vészjeleket. 1941. május elején ezt jelentette:

„Sok német képviselő visszatér Berlinbe. Feltevésük szerint a Szovjetunió elleni háború május végén kezdődik."

Május 19-én, egy hónappal a háború kitörése előtt, Sorge ezt táviratozta Moszkvába:

„A Szovjetunió ellen 9 hadsereget, 150 hadosztályt vetnek be."

1941. június 1-én:

„Számítani kell arra, hogy a németek oldalazó és átkaroló hadmozdulatokhoz folyamodnak, és megpróbálnak bekeríteni és elszigetelni egyes csoportokat."

Sorge feltárta a Központ előtt a legfelső német hadvezetés legtitkosabb hadászati elgondolásait, amelyeket a „Barbarossa"-terv foglalt magában. Ám Sztálin nem tulajdonított kellő jelentőséget ennek az információnak. Bízott a Hitlerrel kötött szerződésben.

A kommunista felderítő viszont nem tudott erről. Továbbra

is félreverte a harangokat, abban a meggyőződésben, hogy jelzéseire felfigyelnek, s örült, hogy Oroszországot nem éri majd váratlanul a támadás.

Richard Sorge a legpontosabb információkkal rendelkezett. Még májusban elolvashatta azt az utasítást, amelyet Ribbentrop küldött tokiói nagykövetének:

„Alkalomadtán emlékeztetni kell Matsuokát arra a kijelentésére, miszerint »egyetlen japán miniszterelnök vagy külügyminiszter sem bírhatná rá Japánt, hogy semleges maradjon, ha Németország és a Szovjetunió között konflikus tör ki«. Ebben az esetben Japánnak természetesen hadba kell lépnie Németország oldalán. Nem számíthat semmiféle semlegességi paktum."

A japánok nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a Szovjetunióval aláírt semlegességi szerződésének.

Miyagi beszámolt a Kwantung-hadsereg parancsnokának, Umezu tábornoknak egy beszédéről, amelyben leszögezte:

„Az Oroszországgal kötött semlegességi szerződés csupán diplomáciai lépés. A hadsereg a legcsekélyebb mértékben sem csökkentheti a háborús előkészületeket. Az Oroszország elleni háború előkészítésén a szerződés mit sem változtat, legfeljebb annyit, hogy fokozni kell a felderítő és felforgató tevékenységet. Még nagyobb arányokban kell folytatni a felkészülést a Szovjetunió elleni háborúra, amely a döntő pillanatban meghozza Japánnak a győzelmet."

Umezu tábornok két héttel azután, hogy Matsuoka visszatért Moszkvából, a Kwantung-hadsereg tisztjeinek tanácskozásán mondta ezt a beszédet.

Dr. Sorge egyetlen napra sem hagyhatta el Tokiót. Pedig szüksége volt megbízható információkra Mandzsúriából, tudnia kellett, mi történik a Szovjetunió távol-keleti határain. Jobb híján Urach herceget, a „Völkischer Beobachter" című náci központi lap tudósítóját, a belga király unokatestvérét vette rá arra, hogy utazzon el Mandzsúriába. Urach el is utazott, és alátámasztotta Sorge sok prognózisát.

Richard tájékoztatta Ottot Urach herceg tudósítói útjáról, Umezu tábornokkal folytatott beszélgetéséről. Ezzel kapcsolatban Ott nagykövet a következő táviratot küldte Berlinbe:

„Urach herceg tájékoztatott a Kwantung-hadsereg parancsnokával, Umezu tábornokkal Hszincsingben folytatott beszélgetéséről. Umezu hangsúlyozta, hogy helyesli Japán és Orosz-

ország semlegességi paktumát, mindamellett változatlanul a háromhatalmi egyezmény a japán politika rendíthetetlen alapja, s az Oroszországgal való semlegesség tekintetében nyomban meg kell változtnia az álláspontnak, mihelyt megváltozik a Németország és Szovjet-Oroszország közötti viszony."

A „Ramsay-csoport" számára most már egészen nyilvánvaló volt, hogy Németország hamarosan megtámadja a Szovjetuniót. Június 6-án Hitler berchtesgadeni rezidenciáján Oshima nagykövettel folytatott megbeszélésen közölte, Németország végleg eldöntötte, hogy megtámadja Oroszországot. Hitler célzott rá, hogy Németország kívánatosnak tartja, hogy Japán is bekapcsolódion ebbe a háborúba.

Ez szenzációs újság volt. Haladéktalanul közölték Konoye miniszterelnökkel. Ozaki Hozumi, aki még mindig bejáratos volt a herceghez, még aznap értesült Oshima nagykövet táviratának tartalmáról. Este felkereste Sorgét, és izgatottan beszámolt a történtekről. Éjjel újabb sifrírozott távirat szállt az éterbe.

Június 14-én pedig Richard Sorge a TASZSZ cáfolatát olvasta, amelyben az állt, hogy a Szovjetunió Távirati Ügynökségét felhatalmazták annak közlésére, hogy a Szovjetunió ellen tervezett német támadásról keringő hírek minden alapot nélkülöznek ... Sorge nem akart hinni a szemének. Mire vélje ezt? Hiszen hónapok óta már éppen az ellenkezőjéről tájékoztatja a Központot. Lehetséges, hogy ez csupán az ellenség megtévesztését szolgálja ...

Richard újra végigolvasta a cáfolatot, amelyet az egész világsajtó közölt:

„A Szovjetunió adatai szerint Németország is ugyanolyan tántoríthatatlanul tiszteletben tartja a szovjet—német egyezményt, mint a Szovjetunió, ezért a szovjet körök véleménye szerint azok a hírek, amelyek szerint Németország fel akarja bontani az egyezményt és támadást akar indítani a Szovjetunió ellen, teljesen légből kapottak."

— Ezt nem értem, sehogy sem értem — morfondírozott Sorge, szobájába zárkózva és a halántékát nyomkodva. Teljesen leforrázta az utolsó mondat: „azok a hírek, amelyek szerint Németország meg akarja támadni a Szovjetuniót, légből kapottak". Talán nem bíznak meg benne?! — villant át az agyán. De hamar el is vetette ezt a képtelen gondolatot. Ez

mégiscsak lehetetlen! A parancsnokság a Központban nem kételkedhetik benne. Hiszen akkor nem hagyná Tokióban. De akkor mire jó a TASZSZ-nak ez a népet nyugtató, leszerelő cáfolata?

Richard Sorge nem talált választ ezekre a kérdésekre. De még ugyanazon a napon, amikor a TASZSZ cáfolatát olvasta, újabb jelentést küldött, az utolsót a háború kitörése előtt:

„A támadás 1941. június 22-én hajnalban indul meg széles fronton. Ramsay."

Sorge ebbe a kategorikus állításába belesűrítette tiltakozását, a TASZSZ-cáfolat helytelenítését, az igazát védő kommunista felderítő minden makacsságát. Ám ez a távirat sem váltotta ki a kellő hatást.

Elérkezett június 22. Tokiói idő szerint az oroszországi háború délelőtt tíz órakor kezdődött, de csak délben tudták meg, hogy Németország megtámadta a Szovjetuniót.

Richard Sorge idegei pattanásig feszültek. Lehangolt, komor volt, leste az Európából érkező híreket. Egyelőre nem jött semmiféle hír, s már felcsillant előtte a remény, hogy Hitler talán mégsem merte megtámadni Oroszországot. Ám délben ez a halvány remény is szertefoszlott. Vasárnap volt, Moorék otthonában nagyobb társaság gyűlt össze. Éppen ebédeltek, amikor az újságról értesültek. Oshima nagykövet Berlinből táviratban közölte, hogy megkezdődött a háború.

A feszült csendet heves vita váltotta fel. A vendégek egymás szavába vágtak. Annette Moor, aki Sorgéval szemben ült, szintén mondott valamit, de ő nem értette, mit. Végül mégis eljutottak tudatáig a háziasszony szavai.

— Nagyon helyes, hogy a Führer végre megleckézteti az oroszokat — csicseregte, s arca kipirult az izgalomtól meg a bortól. — Hányszor beszélt a Fekete-tenger partvidékéről, az olajról, amelyre nagy szükségünk van. Az oroszok nem voltak hajlandók engedményeket tenni, most aztán magukra vessenek, erővel elveszünk mindent. Azt mondják, gyönyörű a Fekete-tenger partvidéke! . . .

Sorge elvesztette önuralmát, idegei felmondták a szolgálatot. Az asztalra csapott, és a hirtelen támadt csendben dühösen odavetette:

— Hát emberek maguk?! . . . Van fogalmuk, mi az az Oroszország?! Ripityára ver bennünket, és jól teszi!

Sorge felállt az asztaltól, és bizonytalan léptekkel kiment a szobából.

Ezen a napon talán valóban részeg volt.

Estefelé az Imperialban látták, ott ült az egyik asztalnál, és valami láthatatlan partnerhez beszélt:

— Ez a háború végképp kikészít... Kikészít!... De fognak még sírni ezek a disznók...

Vacsorára Sorge Ottékhoz ment. Újra szóba került az Oroszország elleni háború. Sorge most sem bírta féken tartani a nyelvét.

— Én pedig azt mondom, hogy Oroszországba Hitlernek beletörik a foga! — kiáltott oda az asztalon át az egyik vendégnek, aki éppen azt fejtegette, hogy az oroszoknak hamarosan befellegzik. — Oroszország az egyetlen ország, amelynek jövője van. Az egyetlen. S ha éppen tudni akarják, szívesen élnék Oroszországban, mert itt már torkig vagyok mindennel...

Ott kénytelen volt közbelépni. Jól ismerte barátja szertelenségét, de ez már sok volt. Neki is kellemetlenségei lehetnek, ha a házában ilyen kijelentések hangzanak el. Elnéző mosollyal így szólt Sorgéhoz:

— Ika, ne játszd meg az oroszt, nem áll jól neked.

Sorge felkacagott:

— Pedig az igazat mondom, csakugyan szeretnék Oroszországban élni! Nem hiszitek? Bánom is én!...

A kedélyek lecsillapodtak. Sorge szavait rossz tréfának vették.

Éjjel pedig Richard Sorge illegális csoportja nevében a következő rejtjeles rádiótáviratot küldte a Központnak.

„Kifejezzük legjobb kívánságainkat a nehéz időkre. Mi valamennyien kitartóan folytatjuk munkánkat."

REMBRANDT-KÉP

A különc tulajdonos idegenkedett a modern civilizációtól, szerette az ősi japán hagyományokat, s vendéglőjében nem volt villanyvilágítás, csak gyertya. Talán éppen ezért jöttek össze itt nyugodt, kiegyensúlyozott emberek, akik többre becsülték az eleven lángot, mint a neonfényt, a régi vendéglő feudális csendjét, mint azokat az éttermeket, amelyekben a dzsessz zavarja a koncentrálást. Még a shamisen-kísérettel éneklő gésák hangja is egészen tompán szűrődött át az épület másik szárnyából, sajátos hátteret adva az itt uralkodó csendnek. A tulajdonosnak nem vált kárára a különcsége, sok törzsvendége volt.

Esteledett. A nyitott ablakokon beáramló enyhe szellő táncoltatta az asztalokon álló súlyos, öntött kandeláberek gyertyáinak lángját. A gyertyák fénye megvilágította a terem közepét, a tompán csillogó gyékényeket, az asztal körül ülő emberek arcát meg az egyik sarokban álló aranyozott Buddha-szobrot. A sötétben álló Buddha a sejtelmes megvilágításban különösen szép volt, akárcsak a mellette függő kép, amely két színnel — arannyal és feketével — sziklás tengerpartot ábrázolt.

— Rembrandt — jegyezte meg Sorge.

— Nem, ez a japán árnyékkultusz — mondta Miyagi. — Megfigyelte már, hogy az arany szín nappal élményítő, sötétben viszont, ha eleven láng világítja meg, különös bájt és szépséget kap?

— Szeretem Rembrandtot, ahogy megvilágítja a legfontosabbat, amire fel akarja hívni a figyelmet, a többit meg árnyékba burkolja... — Ozaki elmosolyodott. — Mi talán nem a legfontosabbat világítjuk meg?...

Egy erősebb légmozgás lehajlította a gyertyák lángnyelvecskéit, s a Buddha-szobor nem kapott fényt. Ozaki összecsapta

a tenyerét. Fiatal nő lépett be, magas kontyba fésült hajjal, s megállt az ajtóban.

Ozaki megkérte, hogy csukja be az ablakokat. Amikor a nő távozott, így szólt:

— Most pedig térjünk a tárgyra.

Hárman voltak: Ozaki, Miyagi és Sorge. Más-más vonattal érkeztek Kyotóba, s a palotában, a csodálatos sziklakertben találkoztak. Sorge, valahányszor itt járt, órákig tudott gyönyörködni ebben a régi japán művészek alkotta csodában. Felülmúlhatatlan látvány! A magas fal mögött teniszpálya nagyságú tér, egyenletesen teleszórva apró kaviccsal. Az egészet felgereblyézték. A közepén pedig, klasszikus tökélyben, öt kő áll, öt pici sziget a szürke kavicstengerben. Csodálatos harmóniaérzék sugallta a művészeknek ezt az egyetlen megoldást, a sziklakertnek ezt a belső ritmusát. Az ember itt, akárcsak a tengeren, akármeddig elnézelődhet, megfeledkezve mindenről.

A sziklakertben csak megbeszélték az esti találkozót. Az európai háború kitörése óta, dr. Sorge, a német tudósító az oroszokkal kifejezetten kihívóan viselkedett, az angoloknak nem köszönt, Vukelićtyel — a francia tudósítóval — pedig fölényesen beszélt, mint egy legyőzött nemzet képviselőjével. Csak a japánokkal viselkedhetett úgy, mint régen, közvetlenül és barátságosan. Most már nem üldögélhetett Vukelićtyel a Lamayer étteremben. A titkos megbeszélésekhez Sorge olykor Nagasaki utcai lakását is felhasználta, de ez sem mindig sikerült, s ezúttal inkább Kyotóban találkozott barátaival.

A háború első napjaiban Richard Sorge azt a határozott utasítást kapta a Központtól, hogy derítse ki, élni kíván-e Japán a kínálkozó kedvező lehetőséggel, hátba támadja-e a Szovjetuniót a Távol-Keleten. Ezt rendkívül fontos volt tisztázni. A német kormány mindent elkövetett, hogy Japánt bevonja a Szovjet-Oroszország elleni háborúba. A Központ arra utasította a „Ramsay-csoportot", hogy tegyen félre minden egyéb felderítő munkát, és a fő probléma megoldására összpontosítsa az erőfeszítéseket. Éppen erről akart Sorge tanácskozni csoportja vezető tagjaival. A többi között mérlegelni kellett mindazokat az érveket, amelyeket a kialakult helyzetben a japán semlegesség fenntartása mellett lehetne felhozni.

Sorge erről később így írt:

„A Szovjetunió nem szándékszik megtámadni Japánt, s ha

Japán benyomulna is Szibériába, a Szovjetunió csak védekezésre szorítkozna. Az oroszok elleni háború rövidlátó és hibás lépés volna, mivel a birodalomnak nem nyújt semmilyen lényeges politikai vagy gazdasági előnyt, nem számítva Kelet-Szibéria kihasználatlan térségeit. Másfelől, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok csak örülne, ha Japán belebonyolódna a háborúba, s nem szalasztanák el az alkalmat, hogy hatalmas csapást mérjenek rá, mihelyt az oroszokkal vívott harcban kimerülnek olaj- és acéltartalékai. Ha viszont Hitler győz, Szibéria és a Távol-Kelet úgyis Japánnak jut, anélkül, hogy ezért a kisujját is megmozdítaná."

Ozaki helyeselte Sorge érveit, s csak ennyit fűzött hozzá:

— Azt hiszem, különböző emberek előtt más-más aspektusokat kell feltárni... Hadd magyarázzam meg, mire gondolok: Konoye herceget például igyekszem meggyőzni arról, hogy lebecsüljük Oroszország erejét, a haditengerészet vezérkarában viszont a tengernagyokat arra a veszélyre kell figyelmeztetni, amely a Csendes-óceánon Anglia vagy az Egyesült Államok részéről fenyeget, s arról kell meggyőzni őket, hogy ezek az országok kétségtelenül hadat indítanának Japán ellen, mihelyt a császári hadsereg elakadna Oroszországban...

Aznap este megbeszélték, kik azok a politikusok és katonai vezetők, akikkel elsősorban kell majd beszélni. Mindenekelőtt Konoye herceg miniszterelnökkel, aztán a szerdai vendégekkel, akik Japán „agytrösztjéhez" tartoztak. Szóba került Kinkazu herceg neve is, aki unokája volt a nemrég elhunyt Saionji hercegnek, a Genro utolsó tagjának. Kinkazu herceg tanácsadóként működött a japán külügyminisztériumban, és nagy tekintélynek örvendett a diplomaták között.

Megemlítették továbbá Kazami Akirát, aki Konoye kabinetjében a kormány titkára volt, a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának néhány munkatársát, aki kapcsolatban állt az ország iparmágnásaival, a haditengerészeti erők vezérkarának admirálisaival. Miyagi megnevezte a vezérkar néhány munkatársát is, akik különösen agresszív álláspontot képviseltek, és a szovjet Távol-Kelet elleni támadás hívei voltak.

— S tudják, kivel találkoztam legutóbb? — szólt Miyagi, miután minden kérdést tisztáztak. — Katabayashi nénivel, aki Los Angelesben annak a penziónak a tulajdonosnője volt,

ahol laktam. Most Tokióban él. Nem kellene őt is bevonni a munkába?

— Miféle ember? — kérdezte elővigyázatosan Sorge. Nem szívesen vont be a szervezetbe új embereket, különösen azóta, hogy a csoport már olajozottan működött.

— Los Angelesben segített bennünket.

— Inkább hagyjuk — ellenkezett Sorge. — Így is van már elég elszánt és bátor emberünk.

Ezzel le is zárták Katabayashi ügyét.

Nyomban azután, hogy Németország megtámadta a Szovjetuniót, Berlin kezdett nyomást gyakorolni Japánra. Hitlernek sürgősen át kellett rendeznie a sorokat, hiszen az utóbbi hónapokban egyre csak azon mesterkedett, hogy Szingapúr ellen irányítsa a japán agressziót, és így aktív katonai szövetségesre tegyen szert az angolokkal szemben. Most megváltozott a helyzet, s Japán nehézkes katonai gépezetét az ellenkező irányba, Oroszország ellen kellett volna fordítani. Ezt az ügyet von Ribbentropra bízta, s az el is követett mindent, hogy minél előbb elérje célját. A csábító kígyó szerepét játszotta: blöffölt, zsarolt, gyors győzelmet ígért, hol győzködte a japánokat, hol meg sürgetni kezdte őket, mintha minden el volna már intézve.

Ribbentrop Eugen Ott révén ügyködött, s így Sorge — a nagykövet legközelebbi barátja — a kulisszák mögött folyó játék középpontjába került. Hogy elérje célját, és lehetőleg meggátolja a két legagresszívabb állam megegyezését, Sorge a beszélgetések során ügyesen cáfolta a fasiszta diplomaták érveit, igyekezett bizalmatlanságot és viszályt kelteni Japán és Németország között. Elmék szívós harca folyt, s erről Richard Sorge később ezt írta:

„Persze, korántsem képzelem azt, hogy Japán és a Szovjetunió között a mi csoportunk tevékenységének eredményeképpen maradtak fenn hosszú évekre a békés kapcsolatok, de annyi tény, hogy a csoport hozzájárult ehhez. Éppen az ideológiai alap különböztet meg bennünket azoktól, akiket általában kémeknek szoktak nevezni . . ."

A háború első napján von Ribbentrop Berlinben magához kérette Oshima tábornokot, a japán nagykövetet. A miniszter nyájas volt, s a következőket jelentette ki a tábornoknak:

„Japán csendes-óceáni előretörésének természetesen óriási a

jelentősége, minthogy azonban még nem készült fel teljesen erre a hadjáratra, egyelőre megoldhatná az orosz kérdést, és csatlakozhatna Németországhoz a Szovjetunió elleni háborújában. Oroszország gyors összeomlása után Japán biztosítja a hátát, és akkor teljesen nyugodtan elindulhat dél felé."

Oshima közölte ezt Tokióval, s a beszélgetésről Ozaki is tudomást szerzett. Szinte csak úgy mellékesen megjegyezte Konoye hercegnek:

— Hitler úr most egészen mást mond külügyminiszterünknek. A németek egyre csak azt bizonygatták, hogy hátunk északon régen biztosítva van. Csak nem azt akarják, hogy mi hozzuk ki nekik a barlangból a tigriskölyköket? . . .

Eugen Ott Berlinből rejtjeles táviratot kapott, szokás szerint szigorúan titkosat, amelynek tartalmát csak a legmegbízhatóbb emberek szűk köre ismerhette.

„Arra a megállapodásra jutottam Oshima nagykövettel — írta Ribbentrop —, hogy befolyást gyakorol majd kormányára a Szovjet-Oroszország elleni mielőbbi cselekvés érdekében, s arra kérem önt, ragadjon meg szintén minden alkalmat, hogy ilyen irányban gyakoroljon hatást Japán kormányára és az ország befolyásos köreire.

Az események gyors fejlődésére való tekintettel Japánnak habozás nélkül a Szovjet-Oroszország elleni hadműveletek mellett kell döntenie. Beszélgetéseiben utaljon arra, hogy ha akkor lépnének fel Oroszország ellen, amikor az már le van verve, ez csak megingatná Japán erkölcsi és politikai helyzetét. Ribbentrop."

— Mit csinálnak ezek! — fortyant fel Sorge, amikor elolvasta von Ribbentrop miniszter táviratát. — Hol így, hol úgy! Hol Szingapúr, hol Blagovescsenszk. Vajon a minisztériumnak van egyáltalán valamilyen irányvonala? . . .

A német külügyminisztérium következetlenségén háborogva Sorge igyekezett Ottban kételyeket ébreszteni Berlin magatartásának helyessége iránt. Ám egyelőre nem Sorgénak kedvezett az események alakulása. Japán egészen határozottan készült a Szovjetunió elleni háborúra. A háború megindítására a jel Moszkva eleste lett volna. Sorge rádión közölte a Központtal: „Japán hadba lép, ha Moszkvát elfoglalják . . ."

Egyik alkalommal Ott felkereste Matsuokát, hogy beszéljen vele. Jó hangulatban tért vissza, és azonnal a dolgozószobájába hívta Sorgét:

— Tudod, mit mondott Matsuoka? — dörzsölte elégedetten a kezét. — „Japán nem maradhat sokáig semleges ebben a konfliktusban." Így mondta... S beszélgetésünk közben a miniszternek behozták Oshima táviratát: von Ribbentrop arra hívja fel a figyelmüket, hogy az oroszok kivonják csapataikat a Távol-Keletről. Matsuoka felolvasta nekem a táviratot.

— S te elhiszed ezt a badarságot?

— Nem egészen. De mit számít az?! Az a fő, hogy Japán hadba lépjen... Egyébként Szmetanyin orosz nagykövet is felkereste Matsuokát, hogy puhatolózzon. Tudod, mit válaszolt neki Matsuoka? Azt mondta, hogy a japán—szovjet semlegességi egyezményt akkor kötötték, amikor Moszkva és Berlin között más volt a viszony... A japán politika alapja a háromhatalmi egyezmény, s így a szovjet—japán egyezmény esetleg érvényét is vesztheti. Van fogalmad, Ika, hogy ez mit jelent! Azonnal közlöm Ribbentroppal...

Ott nagykövet ezt táviratozta Berlinbe:

„Örömmel közölhetem önnel, hogy Japán minden eshetőségre felkészül a Szovjetunióval kapcsolatban avégett, hogy egyesítse erőit Németországgal a kommunista romlás elleni harchoz. Japán éber szemmel figyeli a kelet-szibériai helyzet alakulását, mert eltökélt szándéka, hogy megsemmisíti az ottani kommunista rezsimet."

Egy újabb értesítés, ezúttal Berlinből Tokióba. Ribbentrop tájékoztatta tokiói nagykövetét:

„Yamada ezredes, japán katonai attasé felkereste Lahousen tábornokot, a birodalmi kémelhárítás főnökét, s közölte vele, hogy a japán vezérkar kész a Távol-Keleten felforgató tevékenységet folytatni a Szovjetunió ellen, elsősorban a Bajkál-tó körüli térségben."

A „Ramsay-csoport" tagjai nyugtalanok voltak. A katonai megegyezés kezdett konkrét formákat ölteni. Ezt Miyagi is megerősítette. Kerülő úton, valamelyik törzs sifrírozója révén, megtudta, hogy a csahari csapatok parancsnoka, Amakami tábornok olyan utasítást kapott, hogy készüljön az Oroszország elleni háborúra, és a későbbiekben mérjen csapást Külső-Mongólián át Ulánbátarra, a Bajkál-tó vidékére... Tojo hadügyminiszter pedig ezt a sokat sejtető kijelentést tette: „A szilva már megérett, magától hullik a lábunk elé..."

Max Clausen most minden éjjel, olykor még nappal is jelentkezett az éterben, és sugározta rejtjeles táviratait. A jelen-

tések cseppet sem voltak vigasztalók, de a sötétségben mintha mégis felcsillant volna egy halvány reménysugár. Ozaki szerint a japán kormánykörökben kételyek támadtak: érdemes-e túlságosan sietni?...

Sorge minden reggel azzal a gondolattal ébredt, hogy a japán csapatok talán éppen ma támadják meg Oroszországot. S ekkor Ozaki jelezte, hogy sürgősen találkozniuk kell. Ozaki eljött Sorgéhoz Nagasaki utcai lakására. A taxiból meglátta a verandán a virágcsokrot, amely jelezte, hogy minden rendben van. Sorge elküldte háztartási alkalmazottját, Omahut, akiben nem bízott meg. Ozaki és Sorge egyedül maradt a házban.

Ozaki azzal kezdte, hogy egy héten át naponta ülésezett a katonai koordinációs bizottság, s mindezek a tanácskozások július 2-án a császári Titkos Tanács ülésével fejeződtek be. Ezen az ülésen részt vett Konoye herceg, Tojo hadügyminiszter, Sugiyama vezérkari főnök, Nagano tengernagy a haditengerészettől és sokan mások. A nagy hőség ellenére maga a császár is bejött az ülésre vidéki rezidenciájáról. Ez lényegében titkos konferencia volt, s délelőtt tíz órakor kezdődött a császári palotában.

Ozaki röviden elmondta a legfontosabbat abból, amit sikerült megtudnia. Felsorolta a császári palotában hozott döntéseket.

„Japán hű marad ahhoz az elvhez, hogy létrehozza az együttes felvirágzás nagy ázsiai szféráját..."

„Jóllehet a német–szovjet háborúhoz való viszonyunkat a Róma–Berlin–Tokió tengely szelleme határozza meg, bizonyos ideig saját kezdeményezésünkből nem avatkozunk be ebbe a háborúba, de megtesszük a szükséges intézkedéseket, hogy titokban felfegyverkezzünk a Szovjetunió elleni háborúra. Közben a legnagyobb elővigyázatossággal diplomáciai tárgyalásokat folytatunk, s amennyiben a német–szovjet háború Japán szempontjából kedvező fordulatot vesz, Japán fegyvert ragad, hogy megoldja az északi problémákat..."

„A Titkos Tanács véleménye szerint egyelőre ki kell térni a keletről Oroszország ellen indítandó azonnali akciók elől, amelyeket Németország ajánl..."

Ozaki azzal fejezte be információját, hogy a Titkos Tanács ülésén szó esett Nomon-Hanról is – a Halhin-Golnál elszenvedett vereség arra készteti a katonákat, hogy óvatosabbak

legyenek az oroszokkal szemben. Ugyanakkor úgy döntöttek, hogy titokban mozgósítanak egymillió tartalékost.

Sorge sietett, mert haladéktalanul továbbítani akarta a Központnak az információt. Ozakival azt a következtetést szűrte le, hogy Japán várakozó álláspontra helyezkedik, és nem szándékszik azonnal megindítani a támadást. Sok minden függ majd a szovjet–német fronton folyó harcok kimenetelétől.

A Titkos Tanácsnak a császár jelenlétében tartott üléséről Sorge jóval előbb értesült, mint ahogy a német nagykövetségen tudomást szereztek róla. Ott a régi információ birtokában ezt írta Berlinbe: „Minden erőmmel azon leszek, hogy Japán minél előbb hadba lépjen. A katonai előkészületből ítélve ez nemsokára bekövetkezik."

Ám hamarosan a nagykövetségen is józanabbul ítélték már meg a helyzetet.

„Az utóbbi napokban – jelentette Ott Berlinbe – a japán kabinet gyakran tanácskozik a vezérkari főnök bevonásával, de határozott döntést az orosz–német háborúval kapcsolatban nem hoztak. A hadseregből szerzett értesülések szerint megkezdődött az erőteljes felkészülés az Oroszország elleni támadáshoz, ám ehhez legalább hat hétre van még szükség, hacsak Oroszország nem gyengül meg lényegesen a Távol-Keleten. Megbízható titkos értesülések szerint Konoye hercegnek és a kabinet legtöbb tagjának az a véleménye, hogy nem szabad semmi olyat tenni, ami gyengíthetné a katonai helyzetet Kínában. Mindez akadályozhatja Japán akcióit északon."

Sorge szívesen eleget tett Ott kérésének, segített neki megszerkeszteni ezt a Berlinbe küldendő táviratot. Ott információja alátámasztotta azokat az adatokat, amelyekkel Sorge már rendelkezett.

– Ugye, megmondtam – szólt, visszaadva a nagykövetnek a távirat szövegét –, hogy optimizmusunk kissé korai: más dolog port hinteni az emberek szemébe, mára vagy holnapra megígérni a háborút, és megint más cselekedni. Itt a katonáké a döntő szó. Ők nyilván jobban látják a dolgot. Bele kell törődnünk, hogy hat hétnél korábban nem kezdődik meg a Távol-Keleten a háború . . .

Két nap múlva ez az információ is Moszkvában volt.

A szovjet távol-keleti határokon azonban nem enyhült a

feszültség. A „Ramsay-csoport" különböző csatornákon át olyan információkat kapott, hogy a japán szoldateszka folytatja az előkészületeket az Oroszország elleni háborúra.

Kretschmer ezredes jelentést készített Berlinnek, s mielőtt átadta volna Ott nagykövetnek, megmutatta Richard Sorgénak. A katonai attasé a következőket jelentette a szárazföldi csapatok vezérkari főnökének, Halder vezérezredesnek:

„A tartalékosok behívása a japán hadseregbe, amely lassan és titokban kezdődött, nagy arányokat öltött, és már nem álcázható. Augusztus közepéig mintegy 900 ezer 25 és 45 év közötti embert akarnak behívni. Különös figyelmet fordítanak az oroszul tudók behívására. Mozgósítanak lovakat, szekereket és gépkocsikat. A mozgósítás első részének befejezése után valószínűleg további félmillió tartalékost hívnak be.

Június 10-én megkezdődött a behívott tartalékosok elszállítása Tiencsinbe és Sanghajba. Hitelt érdemlő értesülések szerint a Szovjetunió elleni hadműveletekre az Észak-Kínában állomásozó japán csapatokat jelölik ki.

A »Kantokuen«-en alapuló japán hadműveleti tervet, a csapatoknak a Szovjetunió elleni sürgős felkészítését illetően egyelőre nem látni tisztán. A japánok valószínűleg a Vlagyivosztok körzetében és attól északra indítandó támadásra szorítkoznak. Ezzel egyidejűleg támadást indítanak a Bajkál-tó irányában a Mandzsúria—Csita vasútvonal mentén, Kalgan körzetéből pedig Külső-Mongólián át egyenesen észak felé.

A támadás megindításának időpontja egyelőre nem ismeretes. Feltehető, hogy a csapatok felvonultatása eltart augusztus közepéig. Okomota tábornok több ízben is azt mondta, hogy Japán csak akkor indul meg, ha a német csapatok elfoglalták Moszkvát."

Sorge azt mondta Kretschmernek:

— Az ön helyében részletesebben kifejteném a „Kantokuen" tartalmát, hiszen Berlinben aligha tudják, hogy ezt miként valósítják meg. Például szólni kellene arról, hogy a Kwantung-csoportosításban önálló frontokat hoznak létre. Halder tábornoknak elsősorban erre van szüksége.

— Önnek igaza van, doktor Sorge, csakugyan ismertetni kell az egyes frontok feladatait is. Ezt ügyesen kieszelték. Nézze csak . . .

Kretschmer elővette a Szovjetunió távol-keleti vidékeinek vezérkari térképét.

A „Kantokuen"-tervről, akárcsak az OCU-ról – a Szovjetunió elleni háború állandó érvényű tervéről – Sorgének sikerült elég részletes információkat szerezni. A „Kantokuen" új változatának szerzője Tominaga vezérőrnagy volt, aki a japán vezérkarnál működött. Ő kapta meg azt a feladatot, hogy sürgősen dolgozza ki a Szovjetunió elleni támadás részletes tervét a már folyó szovjet–német háború figyelembevételével. A tartalékosok mozgósítása is, a Kwantung-hadseregnek hadilétszámra való feltöltése is része volt a „Kantokuen"-tervnek. Sorge csupán az egyes hadseregek csapásainak irányát nem ismerte, de most Kretschmer a japán vezérkarnak ebbe a hadászati titkába is beavatta.

A császár által jóváhagyott „Kantokuen"-tervet a vezérkar hadműveleti osztályán őrizték. Végrehajtására a mandzsúriai határon japán csapatokat vontak össze. S mindez a Szovjetunió ellen irányult.

Ám a terv, amelyet Sorge nagy vonásaiban ismert, valójában sokkal nagyobb veszélyt rejtett magában, mintsem a „Ramsay-csoport" által szerzett töredékes információkból feltételezhető volt. S a japán hadsereg vezérkari főnöke kész volt ezt a tervet bármely pillanatban elővenni a páncélszekrényből, és hadászati útmutatóul felhasználni a Kondóhoz – a milliós seregeknek a császári úton való haladásához...

A „Kantokuen"-terv előirányozta:

„A meglepetésszerű támadáshoz Kelet-Mandzsuriában kell összevonni a birodalom fő fegyveres erőit, harminc gyaloghadosztályt...

Az Első Front, amely a 3., az 5. és a 20. hadseregből áll, a fő csapást Vorosilov irányában méri.

A Második Front, amely a 4. és a 8. hadseregből áll, csapást mér Szvobodnij, Kujbisevka irányában.

Nyugati irányban elterelő hadmozdulatokat tesz a 6. hadsereg.

A harctevékenység szakaszai:

Első szakasz. A Második Front 4. hadserege a mellérendelt csapatokkal megtévesztés céljából tüzet nyit a szovjet terület ellen azt a látszatot keltve, mintha támadás készülne a Szunvu–Hejho terepszakaszon.

A 6. hadsereg tartja hajlari állásait.

Ugyanakkor az Első Front hadseregei döntő támadásba mennek át a Tengermelléken.

A harctevékenység első szakasza Vorosilov, Vlagyivosztok, az egész Tengermellék elfoglalásával ér véget. Biztosítjuk Japán és Mandzsukuo biztonságát a levegő, a tenger és a szárazföld felől.

Második szakasz. Az első szakasz sikeres végrehajtása esetén az Első Front északra fordul a vasútvonal mentén Habarovszk felé. A Második Front átkel az Amuron, elfoglalja Blagovescsenszket, Kujbisevkát, Szvobodnijt, elvágja a Szibériai Vasutat. Egy hadsereg visszamarad fedezetnek, a fő erők pedig támadást indítanak Habarovszk ellen. Itt az Első és a Második Front csapatai összeszorítják, bekerítik és megsemmisítik a Vörös Hadsereg csapatait, s elfoglalják Habarovszkot.

Harmadik szakasz. A Második Front hadseregei nyugatra fordulnak. A 6. hadsereg, a Második Front csapataival együttműködve, megindítja a támadást Hajlartól nyugat felé a Szibériai Vasút mentén. A határt Mandzsúria—Trjohrecsje vasútállomás körzetében lépik át. Elfoglalják Csitát.

Ugyanebben a szakaszban hajtanak végre támadást Bajan-Tumenyen át Csita felé. Gépesített alakulatok Kalgantól előrenyomulnak Ulánbátar felé.

Negyedik szakasz: a Bajkálontúl elfoglalása.

A hadiflotta tevékenysége:

A birodalom hadiflottájának három feladata van: partraszállás Petropavlovszk—Kamcsatszkijban és Észak-Szahalinon; csapás mérése az ellenség Csendes-óceáni Flottájára; tengeri blokád Vlagyivosztok ellen és a Tsushima-szoros védelme."

A 731. sz. osztagnak a „Kantokuen" hadászati tervbe foglalt tevékenységét — a bakteriológiai fegyver felhasználását — külön tervezték meg. A japán birodalom legféltettebb titkát még a szigorúan bizalmas „Kantokuen"-tervben sem fedték fel. A vezérkar utasítást adott a baktériumháború előkészületeinek fokozására. A hadászati tervet tovább fejlesztve, Umezu tábornok parancsot adott nagyobb mennyiségű bakteriológiai preparátum készítésére. Shiro professzor megígérte a parancsnoknak, hogy a hatvan kilogram pestisbolhával szemben — ez volt a maximum, amit három-négy hónap alatt sikerült előállítaniuk — most már mintegy kétszáz kilogrammot is készíthetnek. A baktériummassza termelése is növelhető, csak bővíteni kell az osztag termelési kapacitását.

— Ne felejtse el, professzor — közölte a Kwantung-hadsereg parancsnoka —, hogy ez különösen fontos most, miután Né-

metország megindította a háborút Szovjet-Oroszország ellen...

— Nyugodt lehet, parancsnok úr! — válaszolt magabiztosan Shiro. — Mihelyt megkezdődik a háború, óriási tömegű pusztító baktériumot zúdítunk az ellenségre! Elkészítjük a szükséges mennyiséget.

Umezu parancsot adott a bakteriológiai központ négy új fiókintézetének létrehozására és a 731. sz. osztag létszámának további ezer fővel való növelésére...

A szovjet Távol-Keletet a pestisjárvány veszélye fenyegette. Ezzel az volt a cél, hogy elpusztítsák a lakosságot, de épségben megmaradjanak az anyagi javak.

Ám ezek a tervek, bármilyen kegyetlenül és ravaszul agyalták is ki őket, egyelőre csak tervek maradtak. Ramsay nem tudott még mindent, s azt a feladatot tűzte emberei elé, hogy igyekezzenek megakadályozni a japán szoldateszka terveinek megvalósítását. Az események egyre inkább meggyőzték Sorgét arról, hogy a szovjet embereknek a német—szovjet fronton vívott önfeláldozó harca meghiúsítja a japán katonai klikk elgondolásait, keresztülhúzza minden számítását.

Augusztusban Ott nagykövetet meglátogatta Tojo hadügyminiszter, hogy kipuhatolja, milyen a katonai helyzet Európában. A kopasz tábornok, akinek egymástól távol eső szeme örökké járt, civilben kereste fel a nagykövetet, és inkább valamiféle óvatos tőkepénzesre hasonlított, aki alaposan meg akarja nézni, mibe fekteti be a tőkéjét, nehogy társai rászedjék.

Sorge volt a tolmács. Ott nagy igyekezettel próbálta meggyőzni Tojo tábornokot arról, hogy a fronton minden a legnagyobb rendben van, hogy Moszkva sorsa már eldőlt... Nem tudni, Sorge bizonytalan hangsúlya tette-e, amelyre Tojo nyomban felfigyelt, vagy talán a sikerekkel való túlzott kérkedés, amelyben ugyancsak nem kis része volt Sorge fordításának, annyi bizonyos, hogy Tojo megneszelt valamit. Hitler Blitzkriegje, úgy látszik, nem sikerül! Tojo láthatóan kételkedett Ott szavaiban, s elégedetlenül távozott. A hadügyminiszter ezek után megbízta Oshimát, hogy igyekezzen Berlinben minél részletesebb információkat szerezni, mint mondani szokták, első kézből.

Oshimától elég hamar megjött a válasz. A japán nagykövet a következőket jelentette Berlinből:

„Augusztus elején tudomásomra jutott, hogy a német csapatok oroszországi előnyomulásának üteme lassult. A támadás kitűzött határidőit nem tudják tartani. Moszkvát és Leningrádot a kijelölt időpontig nem sikerült elfoglalni. Az ön megbízása értelmében von Ribbentrop miniszter úrhoz fordultam, aki a beszélgetésre meghívta Keitel tábornagy urat, a főparancsnokság vezérkarának főnökét. A tábornagy úr megmagyarázta, hogy a támadás ütemének lassulását az utánpótlási vonalak meghosszabbodása és a hadtápnak az előrevetett egységektől való lemaradása okozza. A hadműveleti terv és a hadműveletek tényleges alakulása között mintegy háromheti eltérés mutatkozik, aminek ilyen nagy hadjárat esetében nincs különösebb jelentősége."

Sorge tisztában volt azzal, hogy a szovjet Távol-Kelet és az egész ország sorsa a szovjet—német fronton, Moszkva alatt dől el. Minden a szovjet csapatok kitartásától függött, attól, hogy képesek-e megtenni szinte a lehetetlent: megállítani a náci hordákat, megakadályozni, hogy betörjenek Szovjet-Oroszország mélyére. Azzal is tisztában volt, hogy Moszkva sorsa attól függ, sikerül-e a szovjet hadvezetésnek a csapatok egy részét a Távol-Keletről nyugatra átvezényelnie. Ehhez viszont a Szovjetuniónak tudnia kellett, szándékában áll-e Japánnak még ebben az évben hadat indítani Oroszország ellen.

A japán szoldateszka tervei szeptember elején tisztázódtak. Sorge először Ozakitól kapott jelzést, hogy találkozni szeretne vele. A déli órákban találkoztak az Imperial kávéházban. Ozaki már ott ült a kis asztalnál, amikor Sorge belépett. Odakint nagy volt a hőség, de a vastag falak hűvösen tartották a kávéházat. A lőrésszerű, keskeny ablakokat narancssárga függönyök takarták, s az ezeken beszűrődő gyér fény kellemes félhomályba burkolta a termet.

Hideg szörpöt ittak ginnel, semmiségekről beszélgettek. Valahogy régi japán költőkre terelődött a szó, s Ozaki emlékezetből idézte Hitomaro elégiáit:

Peregve hull a rőt juharfa-lombja,
És jáspis-ággal hirnök közeleg.
Emlékezek láttán
a tünt napokra,
Mikor még együtt voltam teveled!...

Sorge tüzet kért, az öngyújtó fölé hajolt, s Ozaki, mintha a szavalást folytatná, félhangon azt mondta:

— A Titkos Tanács a császár jelenlétében meghatározta az expanzió irányát. Figyeljen csak . . .

Ozaki részleteket idézett a Titkos Tanács döntéséből. Ehhez nem volt szüksége jegyzetfüzetre, ami felderítőnél óriási előny!

— „Japán kitart a déli irányú előretörés politikája mellett." Ez az első. — Ozaki hangosan elmondott néhány verssort, majd gesztikulálva, mintha a verset skandálná, folytatta. — Másodszor: „Ha október második felében már nem lesz remény arra, hogy az Egyesült Államok teljesíti követeléseinket, készen kell állnunk, hogy háborút viseljünk Amerika, Anglia és Hollandia ellen." Harmadszor: „Az OCU és a »Kantokuen«-terv végrehajtása ennek megfelelően elhalasztódik." Ez minden, amit tudok. Miyagi megerősítette, hogy a flotta a Csendes-óceánon déli irányú tevékenységre készül. Tegnap találkoztam vele.

Sorge mélyet szívott a cigarettájából, s elbúcsúzott társától. Ez az információ ellenkezett a katonai és ipari körökből szerzett korábbi értesülésekkel, s gondos ellenőrzésre szorult. Végigment a hallon, a zárt parkolóhely kapujánál átvette a portástól kocsija slusszkulcsát, beült öreg Opeljába, és a nagykövetségre hajtott.

— Hallottad, mi újság? — kérdezte Ott-tól, amint bejelentés nélkül betoppant a dolgozószobájába. — A japán flotta megváltoztatja az irányt, nem lesz kamcsatkai partraszállás . . .

Ott nagykövet mindenről értesült már.

— Ezúttal nem előztél meg — jegyezte meg mosolyogva. — Nézd csak, mit írtam Berlinbe.

Eugen Ott ezt jelentette von Ribbentropnak:

„Konoye herceg kabinetje úgy döntött, hogy nagyarányú mozgósítással készül a Szovjetunió ellen. Ugyanakkor Konoye miniszterelnök jelentősen megerősítette kabinetjében az úgynevezett józan elemek pozícióit, akik készek támogatni a haditengerészetnek azt az álláspontját, hogy mindenekelőtt a csendes-óceáni problémát kell megoldani. Ez nagy nehézségeket gördít az északi előretörés útjába. A szárazföldi haderő parancsnoksága sem mutat hajlandóságot a Szovjetunióval való azonnali szakításra. Olyan érveket hoz fel, hogy a Kínában folyó háború által lekötött és legyengített hadsereg nem

bírna ki egy téli hadjáratot Szovjet-Oroszország ellen. Minthogy az oroszok szívós ellenállást tanúsítanak egy olyan erős hadsereggel szemben, mint a német, a japán tábornoki kar kételkedik abban, hogy a tél beállta előtt döntő sikereket érhetnének el Oroszországban.

A vezérkar véleményét befolyásolják az 1939-es nomonhani események nyomasztó emlékei is, amelyek a Kwantung-hadseregben ma is elevenen élnek.

Az orosz hadsereg erejének túlbecsülésében közrejátszik az is, hogy a Szovjetunió az Ukrán Front veresége mellett is képes volt bevetni csapatait a Kaukázusi Fronton az Irán elleni támadáshoz.*

Megbízható forrásokból szerzett értesüléseim szerint a császári főhadiszállás olyan döntést hozott, hogy egyelőre elhalasztják a Szovjet-Oroszország elleni támadást, hacsak nem változik meg a katonai helyzet és Oroszország nyugaton nem szenved el vereséget."

A nagykövet olyan fontosnak tartotta ezt a táviratot, hogy megkérte Kretschmert, ő is írja alá. Sorge sem késlekedhetett ezzel az információval.

Már esteledett, amikor Sorge hazaért Nagasaki utcai lakásába, és munkához látott. Először is bekapcsolta asztali lámpáját, amelynek ernyőjét sárga sárkányok díszítették, s az ablakhoz állította: ezzel jelezte Clausennak, hogy sürgős kapcsolatra van szüksége. Ez a jelzés arra az esetre szólt, ha Clausen éppen erre járt, mert hazafelé menet mindig elhajtott Sorge háza előtt.

Sorge levette a polcról az elnyűtt német statisztikai évkönyvet: „Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. 1935", majd a naptárra pillantott: 1941. szeptember 14., s megkereste a szükséges oldalt. Becses kis könyvecske volt ez. Ez adta meg a sifrírozott jelentésekhez a kulcsot, amely teljesen eredeti és megbízható, mindig új és éppen ezért megfejthetetlen volt. Ugyanilyen évkönyve volt a rádiósnak, Clausennak, Branko Vukelićnak, no meg persze a desifrírozóknak Habarovszkban és Vlagyivosztokban. Csak fel kellett lapozni a dátumnak megfelelő oldalt. Maga a sifrírozás már nem jelentett különö-

* 1941 augusztusában szovjet és angol csapatok vonultak be Irán területére, hogy véget vessenek a hitlerista ügynökök veszélyes tevékenységének, amely Szovjet-Oroszországnak és szövetségeseinek az érdekeit fenyegette.

sebb munkát, annál is inkább, mert Sorge az utóbbi hónapokban nem küldött hosszú táviratokat. Most is néhány sorban kellett összefoglalnia a rendkívül fontos információk tömegét. A papírlapon egymás alá sorakoztak az ötös számsorok. Sorge sifrírozta rendkívül fontos információját.

„A japán kormány úgy döntött, hogy nem támadja meg a Szovjetuniót. A fegyveres erők azért Mandzsúriában maradnak. A hadműveletek esetleg jövő tavasszal kezdődhetnek, ha Oroszország vereséget szenvedne. Ramsay."

Sorge nem várta meg a telefont, maga ment el Max Clausenhoz. Előzőleg felhívta egy nyilvános telefonfülkéből. Max a helyén volt, minden rendben. „Ramsay" távirata már elment, amikor a nagykövetségen még javában sifrírozták Ott tábornok von Ribbentrop külügyminiszternek címzett terjedelmes táviratát.

Az adás után Sorge visszatért a Nagasaki utcába. Kitűnő hangulatban volt. Eszébe jutottak Ozaki szavai a németalföldi festőről. Rembrandt... a japán árnyak... Ma jó munkát végeztek: ők is a legfontosabbat világították meg a titkos eseményekből...

Az utóbbi időben Ramsay látszólag nyugodt volt, de a tapasztalt felderítő hatodik érzékével veszélyt szimatolt.

Osaka ezredes hasztalan próbálta leleplezni a rejtélyes rádióadót, a megfejthetetlen táviratokat küldő embereket, s már ott tartott, hogy beismeri vereségét, amikor egy váratlan eset helyrebillentette lelki egyensúlyát.

A potenciális gyanúsítottak listájának hónapok óta tartó gondos szűrése után már csak néhány tucatnyi név maradt, köztük olyanok, mint dr. Richard Sorge, a tokiói német nagykövet jobbkeze, Ozaki Hozumi, Konoye miniszterelnök tanácsadója, aki emellett fontos pozíciót töltött be a Dél-mandzsúriai Vasút igazgatóságában is.

Osaka ezredes listáján szerepelt még Branko Vukelić, a francia Havas hírügynökség vezetője, Miyagi festőművész és még néhány ismert és köztiszteletben álló személy. Ám ebből még egyáltalán nem következett, hogy bármivel is gyanúsítható egy olyan ember, mint dr. Sorge vagy Ozaki, vagy akár Kinkazu herceg, a nemrég elhunyt Saionji császári tanácsos unokája... Az ezredes már úgy érezte, beleőrül a sok töprengésbe.

Az ezredes minderről beszámolt a katonai kémelhárítás parancsnokának, Nakamura tábornoknak, s a tábornok egyet is értett Osakával, leállíttatta vele a lista további szűrését. Ám éppen ezekben a napokban az ezredes kapott egy jelentést, amely szerint a Tokko — a titkosrendőrség — megfigyelés alá vett egy Katabayashi Tomo nevű nőt; azzal gyanúsították, hogy kapcsolatot tart fenn baloldali elemekkel. Tokióban szabás-varrás tanfolyamot vezetett fiatal háziasszonyoknak. Az első kihallgatáson ismerősei között megnevezte Miyagi festőművészt, aki még Los Angelesben az ő penziójában lakott más baloldali beállítottságú japánokkal együtt.

A titkosrendőrség tisztviselője nem tulajdonított ennek semmiféle jelentőséget, csak rutinból továbbította szolgálati úton a jelentését. Holmi varrónővel kell bíbelődnie... Ám Osaka ezredesnek nyomban megütötte a fülét Miyagi neve. „Miyagi... Miyagi. Ismerős ez a név — töprengett az ezredes. — Mintha a listán szerepelne..."

Elővette a dossziét. Csakugyan: „Miyagi Yotoku festőművész, gyakran találkozik vezérkari tisztekkel..."

Mindenesetre letartóztatta Katabayashi Tomo varrónőt. Az asszony nem tagadta, hogy valamikor Los Angelesben élt, ott penziót tartott fenn, majd férjével együtt visszatért Japánba. Hajdani vendégei közül senkivel sem tartja a kapcsolatot. Az egyetlen, akivel véletlenül összefutott, Miyagi festőművész.

Az ezredes elővezettette a letartóztatott Katabayashit, és kihallgatta, majd utasítást adott, hogy vegyék megfigyelés alá Miyagi festőművészt és mindazokat, akikkel érintkezik. A megfigyelés eredményei még jobban felkeltették a Kempei vezetőinek érdeklődését — kiderült ugyanis, hogy Miyagi találkozni szokott Ozaki Hozumival, hogy ismerőse dr. Sorgénak és más olyan személyeknek, akik a listán szerepelnek...

Mindez akkor történt, amikor a japán kémelhárítás alaposabb megfigyelés alá vette a Japánban élő külföldieket. Nagy események küszöbén álltak, a birodalom háborúra készült, s a katonák igyekeztek biztosítani a hátukat az esetleges támadások ellen. Megkezdődtek a preventív letartóztatások. A fokozott megfigyelés alá vett külföldiek között szerepelt Vukelić és dr. Sorge, valamint egy angol tudósító, bizonyos James Cox, aki gyakran találkozott a francia újságíróval, Branko Vukelićtyel. Dr. Sorge megfigyelését Hirano rendőrügynökre bízták. Az utóbbi években Hirano „feltört", tapasztalt besúgó lett, s lám, a sors ismét összehozta Richard Sorgéval.

A besúgó előbb megállapította, merre jár Sorge: kora reggel a nagykövetségre megy, s ott tölti az egész napját. Este felkeresi az Imperialt, onnan átruccan a Ginzán levő Rheingold étterembe, olykor rövid időre bekukkant a Fledermausba. A legtöbb időt az Imperialban tölti. Mindig ugyanazon a helyen ül, a fal mellett, egy kényelmes karosszékben, s beszélget valakivel vagy egyszerűen csak szunyókál.

A rendőrségen a kopó jelentésének nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget, de azért továbbították a Kempeinek, s Osaka ezredes utasítást adott, hogy azon a helyen, ahol Sorge

ülni szokott, építsenek a falba egy mikrofont, hogy lehallgathassák a beszélgetéseket.

Hiába követte Sorgét mindenfelé, hiába hallgatta le a telefonbeszélgetéseit, Hirano semmire sem ment, s végül elhatározta, hogy behatol a Nagasaki utcai házba. Ez nem volt különösebben nehéz feladat, mivel napközben senki sem tartózkodott a házban. Hirano előbb a veranda alatt, aztán a pincében rendezkedett be, hogy megtudja, kik járnak Sorgéhoz, mit csinálnak, miről beszélgetnek. Hirano három napot és három éjszakát töltött rejtekén, de minden eredmény nélkül. Sorgéhoz nem jöttek vendégek, csak egy fiatalasszony járt nála két ízben, kitakarított, aztán távozott.

Harmadnap Hirano behatolt a házba, mindent átkutatott, de ott sem talált semmi gyanúsat. Az Imperialban beépített mikrofonnal sem mentek semmire. Sorge közömbös dolgokról beszélgetett a barátaival, a leghalványabb célzás sem történt semmiféle titkos információra.

Beköszöntött az október, szemerkélő esőivel.

Sorge az utóbbi időben sokat gyengélkedett, nehezen hagyta el az ágyat. Éjjel lidérces álmok gyötörték, s többnyire azt álmodta, hogy Verdunnél a drótsövényen függ, utolsó erejével küzdve életéért. Aztán kórházban fekszik, s valaki föléje hajol.

— Nővér! — kiáltotta elhaló hangon, s felnyitotta szemét.

Amint felébredt, megszabadult a múlt lidérceitől. Nincs többé Verdun, nincs kórház. A Nagasaki utcai lakása szobájában a kereveten fekszik. A falak mentén ott állnak a polcok a könyvekkel, ősi kéziratokkal és keleti szobrocskákkal, amelyeket évek óta gyűjt. Egy orientalista tudós szobája ez.

Az odaadó Michiko hajol fölé. Narancssárga krizantémekkel kivarrt kimonó van rajta, élénk színű széles övvel. Sorge tudja, hogy Michiko az ő kedvéért öltözött ki így. Elmosolyodik. De miért van itt? Olyan nyugtalannak látszik.

— Ika-san, beszélt valamit álmában — suttogta Michiko. — Nem jól érzi magát, Ika-san? Főztem teát. Igyon!...

Sorgét szörnyű fejfájás kínozta, úgy látszik, ismét elkapta az influenzát. Cigaretta után nyúlt, Michiko felvette az éjjeliszekrényről az öngyújtót, és tüzet adott.

— Arigato, Michiko!... Köszönöm! — Sorge mélyen leszívta az édeskés füstöt, ledobta a takarót, és lelépett a kerevetről. Michiko felszította a tüzet. A hibachiban izzott a pa-

rázs, kellemes meleget árasztott. Sorge a pizsamára felvette a köntösét. Rázta a hideg.

Jó, hogy Michiko itt van... De miért szegte meg a megállapodásukat?

Hanako Ishii most az anyjánál lakott, és csak ritkán jött el Sorgéhoz. Ideje nagy részét a sajtóközpontban, a Ginzán töltötte. Sorge azután döntött így, hogy Ishiit behívták a rendőrségre. Matsunagi rendőrfelügyelő úr igen szigorúan figyelmeztette a leányt, hogy ne érintkezzék a „kócosokkal". Így nevezte Matsunagi az európaiakat, de fehér bőrük miatt nevezte őket sötétben nőtt hajtásoknak is. A felügyelő kifaggatta Ishiit arról, hogy Sorge mit csinál, merre jár, kikkel találkozik, s megkérte a lányt, hogy hozza el Sorge kéziratait. Michiko azt felelte, hogy nem tud semmit. Matsunagi lelkére kötötte, hogy erről a beszélgetésről egy szóval se tegyen említést a németnek.

Ishii félénken megkérdezte, mit tegyen, hiszen Sorge úrnál van alkalmazásban. A rendőrfelügyelő erre nem válaszolt, éppen csak az orra alatt mormogott: „Ismerjük ezt az alkalmazást..."

Michiko, persze, még aznap este mindent elmondott Sorgénak. Sorge komoran végighallgatta Michikót, aztán kifakadt. Ilyenkor a kamakurai szentély ősi japán istenére hasonlított, aki a haragot személyesíti meg: felhúzott szemöldök, égő szem, mély ráncok a száj körül.

— Rendben van!... Ha ők megtiltják neked, hogy hozzám járj, én is ugyanazzal vágok vissza! Elintézem, hogy Németországban egyetlen japán se találkozhasson német nőkkel, még maga Oshima Hiroshi nagykövet sem!... Ezt mondd meg nekik. Megértetted?

— Igen, Ika-san, megértettem, de mit érek vele, ha nem engedik, hogy itt dolgozzam... — Sorge fel-alá járt a szobában, s egyik cigarettáról a másikra gyújtott.

— Azt hiszem, mégis el kell menned innen, Michiko... — jelentette ki, miután kissé lecsillapodott. — Mondd, mit csinálnál, ha, mondjuk akkor, amikor a motorkerékpárral összetörtem magam, meghaltam volna?... Hiszen megtörténhetett volna.

Az utóbbi időben Sorge többször ilyen témára terelte a szót. Talán csak elő akarta készíteni Ishiit arra, ami bármikor be-

következhetett. Sokat töprengett azon, hogyan óvhatná meg ezt a lányt, akinek a sorsa nem volt közömbös számára.

— Mondanék neked valamit, Michiko — szólt elgondolkodva —, a legjobb volna, ha férjhez mennél...

— Nem, nem!... Ne beszéljen így, Ika-san — Michiko felemelte a kezét, mintha védekezne. Szeme könnybe lábadt. — Akkor már inkább a Mihara...

A Mihara egy kialudt vulkán, ennek a kráterébe vetik magukat a nők szerelmi bánatukban. Ishii már szégyellte magát ezért a kifakadásért.

— Mit akarsz a Mihara-vulkánnal, Michiko?... Inkább utazz el Miyajima szigetére. Hallottál már erről a szigetről? Azt mondják, ott nincs sem születés, sem halál, csak boldogság. Ott nem születnek és nem halnak meg sem madarak, sem szarvasok, sem más lények... Erről gondoskodnak a szerzetesek, akik a cédrusok árnyékában a templom körül laknak... Mesés élet, oda menjünk! — Sorge azért terelte a szót a szent Miyajima-szigetre, hogy mosolyt csaljon Hanako arcára. Miután ez nem sikerült, így folytatta: — A te boldogságodra gondolok, Michiko... Ha nem akarsz Miyajima szigetére menni, utazz Sanghajba, úgyis szükségem volna ott egy emberre. Aztán majd én is odamegyek, megmutatom neked a várost, együtt hajókázunk a folyón.

— Csakhogy nekem nincs útlevelem — felelte Ishii. — Hogy engednének engem ki Sanghajba? Aztán... nem is akarok innen elmenni. Úgysem jönne utánam Sanghajba, Ika-san. Sanghaj is ugyanolyan mese, mint a boldogság szigete, Miyajima...

— Értsd már meg, hogy itt nem maradhatsz...

Ez a beszélgetés két hónappal ezelőtt, augusztusban történt. Azóta Ishii ritkán járt a Nagasaki utcában. Ma vajon miért jött el?...

— Történt valami, Michiko? — kérdezte.

— Nem tudom, Ika-san, talán semmiség az egész, de olyan rossz előérzeteim vannak... Tegnap megint becitáltak a rendőrségre. Azért jöttem, hogy ezt elmondjam... Itt járt valaki... — Michiko arra a kis falétrára mutatott, amelyet Sorge akkor szokott használni, amikor a felsőbb polcokról vett le könyvet. A fokokon gumitalpú cipő halvány nyomai látszottak. Ilyen cipőt Sorge sosem viselt...

Michiko elmondta, hogy ugyanilyen nyomot látott a kertben, a veranda mellett is. Mit akarnak Ika-santól?!

Sorge igyekezett megnyugtatni az aggódó Ishiit: — semmiség az egész, valószínűleg a villanyszerelő cipőjének a nyoma, aki a múlt héten járt itt. Nyilván a létrát is ő használta, hogy elérje a vezetéket. Ishii tudta, hogy pénteken, amikor takarított, ez a nyom még nem volt itt... De nem ellenkezett, úgy tett, mintha Sorge szavai megnyugtatnák. Minek keserítse Ika-sant? Van amúgy is elég gondja. Ő tudja, mit csinál. Éppen csak figyelmeztetni akarta.

A helyzet valóban aggasztó volt. Sorge érezte, hogy szorul a hurok. Ám most csak azon izgult, hogy a mai napot megússza. A mai, döntő napot, amely felteszi a koronát sokéves felderítői munkájára. Néhány soros információja, amelyet este Moszkvába küld majd, végleg alátámasztja majd azt a határozott következtetését, hogy a Kwantung-hadsereg ebben az esztendőben nem támadja meg a szovjet Távol-Keletet, hogy a japán agresszió a Csendes-óceán déli része felé fordul. Japán természetesen nem viselhet hadat két fronton Oroszország rendíthetetlensége lehűtötte a forrófejű japán militaristákat. Ezt még ma jelenteni kell a Központnak. Még ma! Most kincset ér minden nap, minden óra. A berlini rádió örömmámorban kiáltja világgá a német hadsereg győzelmeit. De megvan a lehetőség arra, hogy a szibériai csapatok még idejében Moszkva alá siessenek. Mennyire szeretne most ő is ott lenni Moszkva alatt, hogy nyílt sisakkal belevesse magát a harcba!... Régen ígérik, hogy visszarendelik Japánból. Most már igazán ideje, hiszen itteni munkáját befejezte. Ma adja le azt a jelentését, amelyért tulajdonképpen nehéz éveket töltött állandó veszélyben. A rejtjeles táviratban újra figyelmeztetni kell majd őket arra, hogy mentsék fel a csoportot, hiszen fő feladatát teljesítette.

Ishii bánatára Richard nem akart reggelizni, csak egy csésze erős teát hajtott fel. Azt mondta, később eszik majd a nagykövetségen. Megbeszélték, hogy este találkoznak a Rheingoldban. Az örökös rohanásban megfeledkezett a születésnapjáról és megismerkedésük évfordulójáról — annak is már hat esztendeje... Elnézést kért Michikótól, nagyon sürgős dolga van...

Sorge arra is megkérte Ishiit, hogy a verandáról vegye be a

virágokat, már hervadtak. Nem, ne tegyen frisset. Maradjon üresen a váza, amely az utca felé néz . . .

Sorge ezzel figyelmeztetni kívánta társait, hogy házát „karantén" alá helyezte . . .

Ishii elment, Sorge hallotta, amint az előszobában felvette getáját, betette az ajtót, aztán fatalpú lábbelijével eltipegett az ablak alatt. Sorge nekiült a munkának, sifrírozni kellett Ozaki legfrissebb jelentését.

A napokban Ozaki beszámolt a miniszterelnöki rezidencián tartott tanácskozásról. Vasárnap ültek össze a legnagyobb titokban. Konoye herceg erre a napra az egész személyzetet szabadságolta. Ozaki Hozuminak kellett a teáról gondoskodnia. Ezért többször el is hagyta a dolgozószobát.

A tanácskozáson a haditengerészeti miniszter ezt mondta:

— Keresztúthoz értünk, és döntenünk kell: háború vagy béke.

Valamennyien a háború mellett foglaltak állást, csak Konoyének voltak aggályai.

— Engem igen nagy felelősség terhel a Kínában folyó háborúért — kezdte vontatott hangon. — Ez a háború még ma, négy év után sem hozott eredményeket. Nehezen tudom rászánni magam egy újabb nagy háborúra . . .

A miniszterelnökkel hevesen szembeszállt a hadügyminiszter, Tojo tábornok. Kijelentette, hogy a háborúra már a hadsereg harci szellemének fenntartása miatt is szükség van. Idézett valakit, aki még a század elején, az Oroszország elleni támadás előtt ezt mondta: „Nyissatok tüzet, s a lövések egyesítik a nemzetet . . ."

A hangnem éles volt, de Konoye kormányának lemondása nem merült fel.

Az öt miniszter tanácskozásán úgy döntöttek, hogy Japán megindul dél felé. Oroszországgal szemben fenntartja az ellenséges semlegességet.

Ozaki megígérte Sorgénak, hogy másnap további részleteket közöl, de valamilyen okból nem jött el a tegnap estére megbeszélt találkozóra.

Sorge sifrírozta a táviratot, amelyben ismertette a kialakult politikai helyzetet. Fürge ceruzája alatt egyre gyarapodtak a számsorok. Rejtett jelentésük ez volt:

„. . . A Szovjetunió elleni támadás előkészítésének első heteiben a Kwantung-hadsereg parancsnoksága utasítást adott,

hívjanak be háromezer tapasztalt vasutast, hogy a Szibériai Vasúton biztosítsák a katonai szállításokat. Mozgósították az oroszul tudó tolmácsokat is. Most mindezt leállították."

Sorge a következő megállapítással zárta le a jelentését:

„Mindez azt jelenti, hogy ebben az évben nem lesz háború."

A rejtjeles távirat amúgy is kissé hosszúra nyúlt, de Sorge, némi gondolkodás után, hozzáfűzte még:

„Japánban teljesítettük küldetésünket. A háborút Japán és a Szovjetunió között sikerült elkerülni. Hívjanak vissza bennünket Moszkvába vagy irányítsanak át Németországba. Szeretnék egyszerű katonaként harcolni hazámért, a Szovjetunióért, vagy pedig szeretném a fasiszta Németországban folytatni felderítő munkámat. Várom az utasításokat. Ramsay."

Az ezt megelőző napon Tokió közelében, Konoye herceg magánrezidenciáján viharos események zajlottak le. Tojo hadügyminiszter követelésére rendkívüli kabinetülést hívtak össze. Az ülést a kora délelőtti órákra tűzték ki. A kormányban még senki sem tudott a „Ramsay-csoport" leleplezéséről, s Konoye hercegnek sem volt tudomása arról, hogy letartóztatták bizalmas tanácsadóját, Ozaki Hozumit. Erről még csak Kido főpecsétőr és elvbarátja, Tojo tudott. A hadügyminiszter úgy határozott, hogy haladéktalanul cselekszik: váratlan csapást mér, lemondatja a kormányt, és magához ragadja a hatalmat.

Messziről kezdte.

— Szeretnék visszatérni arra a kérdésre, amelyben a legutóbbi ülésen nem döntöttünk. Nem adhatjuk fel azt, amit már meghódítottunk. Semmiképpen sem engedhetjük át pozícióinkat sem Oroszországnak, sem az Egyesült Államoknak, mindenáron folytatnunk kell a kínai háborút. Konoye herceg túlságosan passzív, semhogy ilyen körülmények között a kormány élén maradhatna... Attól kell tartanunk, hogy a hadseregben megbomlik a fegyelem, hogy a birodalomban zavargások törnek ki. Ezt nem kockáztathatjuk...

Tojo meglepően éles hangú beszéde általános megrökönyödést keltett. A hadügyminiszter zavargásokkal fenyegetőzött, a kormány lemondását követelte... Márpedig Konoye hercegnek esze ágában sem volt bárkinek is átengedni a hatalmat. Heves vita kerekedett. S ekkor Tojo tábornok kijátszotta legfőbb ütőkártyáját: a kémelhárító szervek leleplezték az oro-

szok nagy felderítő szervezetét, amelynek tagjai befurakodtak a japán állam legfelső szféráiba. A letartóztatottak között van Ozaki Hozumi, a miniszterelnök személyes tanácsadója...

Kido főpecsétőr megerősítette a hadügyminiszternek ezt a bejelentését.

— Ilyen körülmények között — hebegte zavartan Konoye herceg —, ilyen körülmények között le kell mondanom... Jobb, ha távozom a politikai porondról, már régen szerettem volna kolostorba vonulni...

Az ülést félbeszakították, s a főpecsétőr a palotába ment, hogy a történtekről beszámoljon a császárnak. Most gyorsan kellett cselekedni. Kido este felhívta telefonon Konoye herceget, és közölte vele, hogy a császár akaratából Tojo tábornok alakít új kormányt...

A Genro utolsó tagjának halála után Kido kieszközölt a császártól egy olyan leiratot, amely szerint a kormány összetételére vonatkozó ajánlásokat a jushinok — az egykori japán miniszterelnökök — tanácsa adja, de a döntő szerep ebben a főpecsétőrnek jutott.

Tojo tábornok megkapta a császártól a megbízatást az új kormány megalakítására. Türelmetlenül várta már ezt a császári pecséttel ellátott levelet. Matsudaira udvari miniszter hozta el, s Tojo állva olvasta el a rescriptumot.

— Biztosítsa őfelségét alattvalói hűségemről — mondta az udvari miniszternek. — Most már csak arra kérem az isteneket, hogy vezéreljék tetteimet.

Tojo elindult a Meiji-templomba, onnan pedig a Yasukuni-templomba, hogy az ősökkel tudassa kinevezését.

A nap hátralevő részében és egész éjjel a kormány leendő tagjaival tárgyalt. Az idő annyira sürgetett, hogy volt olyan, akit a Kabuki-színház előadásáról hívtak ki, és volt olyan, akit a pályaudvaron, a vonat indulása előtt értek utol.

Az ágyból keltették fel Togo urat is, Tojo a külügyminiszteri posztot ajánlotta fel neki, s megígérte, hogy tartózkodó politikát fog folytatni, és nem szándékszik megszakítani a tárgyalásokat az Egyesült Államokkal.

— A legfontosabb a béke biztosítása — hangoztatta Tojo.

Togo úr vállalta a külügyminiszteri tárcát.

Reggelre összeállították a kormányt. A jushinok tanácsa egyetértett a jelölésekkel, erről Kido márki gondoskodott. Már csak a császár jóváhagyására volt szükség.

Reggel hét óra lehetett, amikor Sorge felállt az íróasztala mellől, feje még mindig fájt, egész teste szaggatott. Most már semmi kétség, hogy újra influenzás. Igazán a legrosszabbkor. Sorge szórakozottan az órájára pillantott. Ejha, sietnie kell, mert Ott nagykövet reggelire várja.

Kihozta a garázsból ócska Opelját, és a nagykövetségre hajtott. Útközben megállt a Hibiya-parkban, ahol az Imperiallal szemben egy virágüzlet volt, szép csokor krizantémot vásárolt Helma asszonynak, és nyolc óra körül odaért a nagykövetségre.

Az Otték lakása előtti verandára ment. Az asztal meg volt terítve, de a nagykövet még nem volt ott. Sorge a virágot Helma terítéke mellé fektette, és a sifrírozóba ment.

Ebbe a helyiségbe, a német nagykövetség szentélyébe, csak négy embernek volt szabad bejárása: Ott nagykövetnek, Kretschmer katonai attasénak, Meisingernek, a birodalmi biztonsági szolgálat megbízottjának és... Richard Sorgénak. Sorge még csak nem is csöngetett. Neki is volt kulcsa a szoba wertheim-zárához. Bement, s gondosan bezárta a nehéz tölgyfaajtót... Ezt Ott nagyon a lelkére kötötte.

A vasrácsos ablak mellett állt a sifrírozó gép. Még korán volt, de Ernst, a sifrírozó már dolgozott. Sorge üdvözölte.

— Jó reggelt, Sorge úr! — köszönt vissza szívélyesen Ernst.

Sorge hanyagul átpillantott a sifrírozó vállán: éppen az, amire szüksége van, a legújabb eseményekről szóló távirat. Felvette és átfutotta:

„Sürgős. Titkos. Nagykövetségi sifrével. Csak páncélszekrényben őrizhető. 1941. október 15.

A japánok hadműveletei a harcászatilag még mindig erős távol-keleti szovjet hadsereg ellen nem várhatók jövő tavasz előtt, hacsak meg nem bukik a kommunista rezsim. Az a szívós ellenállás, amelyet a Szovjetunió a Németországgal vívott harcban tanúsított, azt a véleményt sugallta, hogy egy augusztusban vagy szeptemberben megindított támadással nem sikerült volna ebben az évben megnyitni az utat Szibérián át."

— Ezt már tudom! — Sorge visszatette a táviratot. — Újabb nincs?

— Nincs semmi, Sorge úr, legalábbis egyelőre. Lehet, hogy később kapok majd valamit...

Ott nagykövet és Helma asszony már az asztalnál ült, amikor Sorge visszatért a verandára.

— Minek köszönhetem ma a virágot? — kérdezte Helma, amikor Sorge kézcsókkal üdvözölte.

Sorge a kelleténél talán valamivel tovább fogta nagy tenyerében az asszony kezét.

— Minek? — kérdezte vissza. — Annak, hogy velünk reggelizik...

— De hiszen majd mindennap...

— Nekünk mégis mindig ünnep... Igaz, Eugen?

— Hogyne, persze! — helyeselt vidáman a nagykövet.

Hármasban reggeliztek. Az asztalon volt egy negyedik teríték is — Kretschmer ezredest várták.

Erich Kordtra, a nagykövet tanácsosára terelődött a szó, akit még tavasszal küldtek Berlinből. Kellemetlen alak volt, mindenbe beleütötte az orrát. A nagykövet nem szívelte.

— Meggyőződésem szerint azért küldték ide, hogy utánam szaglásszon — mondotta ingerülten Ott. — Mindenhová követ, mint az árnyék...

— Elárulom neked, Eugen — nevetett Sorge —, engem is felkértek egyszer arra, hogy vigyázzak a német nagykövetre...

— Szívesen venném, Ika — kiáltott fel a nagykövet —, ha te lennél a „testőröm", nem pedig másvalaki...

Kretschmer elkésett, akkor ért a verandára, amikor már a kávét itták.

— Elnézést a késésért — vetette oda —, de a városban érthetetlen dolgok történnek. Azt mondják, Konoye herceg beadta a lemondását.

Ott meglepetten felhúzta a szemöldökét:

— Vajon miért?

Kretschmer zavartan hallgatott, Helma asszonyra pillantott. Helma megértette. Felállt.

— Uraim, megyek. Látom, dolguk van... Köszönöm a virágot, Ika.

Dühös pillantást vetve Kretschmerre bement a lakásba.

A férfiak átmentek a nagykövet dolgozószobájába. A katonai attasé így szólt:

— Tojo és pártja azt követeli, hogy haladéktalanul indítsák meg délen a hadműveleteket.

— De hiszen Konoye is a „Drang nach Süden" híve — veti

ellen Sorge — Szingapurról ábrándozik. Ez még nem ok a lemondásra. Nem lehet, hogy Oroszországon különböztek össze?

Richard Sorge nem is gyanította, hogy ő volt a ludas Konoye kormányának bukásában. Néhány nappal azelőtt a Kempei, bár nem sikerült terhelő bizonyítékokat találnia, letartóztatta Miyagi festőművészt.

A kerületi rendőrkapitányságra vitték. Már az első kihallgatás alkalmával kiugrott az ablakon, de az öngyilkosság nem sikerült, egy fa sűrű ágai felfogták. Szökni próbált, de elfogták. A házkutatás alkalmával valamilyen furcsa levelet találtak nála a mandzsúriai vasútról, a szén-, benzin-, acélkészletekről. Az anyag egy része angol nyelven íródott.

Letartóztatták James Coxot, a Reuter-hírügynökség angol tudósítóját. Ő is kiugrott az ablakon, és meghalt.

— Semmiségekért nem ugrálnak ki az emberek az ablakon — állapította meg magában Osaka ezredes.

A japán kémelhárítás szagot kapott.

Három nap múlva letartóztatták Ozaki Hozumit, a miniszterelnök tanácsadóját és titkárát.

Kormánykörökben Ozaki letartóztatása bombaként hatott: Konoye herceg tanácsadója és magántitkára szovjet ügynök!... Óriási politikai botrány érlelődött. Tojo tábornok nem szalasztotta el a kedvező alkalmat, és félrelökte a határozatlan miniszterelnököt. Konoye herceg és kormánya lemondott.

Két évvel korábban ugyanilyen megrázkódtatással és a kormány bukásával járt a kettős kudarc: a japán hadseregnek a Halhin-Golnál elszenvedett veresége és a szovjet—német szerződés váratlan megkötése. Most a Sorge-csoport tagjainak letartóztatása idézte elő ugyanezt. Ennek is ugyanolyan jelentősége volt, mint a katonai vagy a diplomáciai kudarcnak ...

Még a legidősebb japán államférfiak titkos tanácsának tagjai sem tudhattak mindenről. Tojo miniszterelnök megkérte Honjo Shigerut, a császár hadsegédjét, hogy korlátozza a jushinok — az egykori miniszterelnökök — tájékoztatását. Bizonyos titkokat még rájuk sem lehet bízni, így a Konoye-kormány lemondásának okát sem. Honjo eleget tett az új miniszterelnök kérésének, akihez több évtizedes közös katonai szolgálat fűzte.

Ez az ő titkuk maradt, bár a császár hadsegédje óriási felelősséget vállalt magára, mert nem tartotta meg a Felkelő Nap Országában meghonosodott udvari szokásokat. A tanács tag-

jai méltatlankodtak, követelték, hogy kapjanak betekintést minden titkos dokumentumba, értetlenül fogadták Konoye lemondását, de nem tehettek semmit. Panaszt emeltek a császárnál. Ám Honjo altábornagy, hadsegéd már előbb beszélt az Ég Fiával. A császár végighallgatta a jushinokat, és nem adott nekik választ.

Konoye hercegnek azt ajánlották, hogy sürgősen jelentsen beteget, és feküdjön be a Waseda Egyetem klinikájára. Ez tulajdonképpen házi őrizetet jelentett, s a különlegesen fontos ügyekkel foglalkozó vizsgálóbíró betegszobájában kereste fel és hallgatta ki Ozaki és Sorge ügyében.

Ám mindez csak néhány nappal később történt . . .

Egyelőre Ott nagykövetnél folytatódott a beszélgetés.

Kretschmer katonai attasé közölt még egy újságot. Matsamura ezredes, a vezérkar felderítő osztályának munkatársa azt mondta, hogy a szovjet—német fronton szibériai alakulatok megjelenését figyelték meg. Maga Oshima nagykövet közölte ezt táviratban. Más adatok szerint is szovjet hadosztályok elhagyják a Távol-Keletet, és katonai szerelvények robognak végig a transzszibériai vasútvonalon Moszkva felé. Hasonló információ érkezett a német vezérkartól is.

Ugyancsak Matsamura mondta el Kretschmernek, hogy a japán felderítés adatai szerint az orosz—német háború kitörése előtt a Távol-Keleten harminc szovjet hadosztály állt, két és fél ezer repülőgéppel és ugyanannyi harckocsival. Most huszonhárom gyaloghadosztály maradt ott, ezer harckocsival és ezer repülőgéppel. Az oroszok folytatják csapataik átszállítását a szovjet—német frontra.

— Most már az oroszokon semmi sem segít — szögezte le magabiztosan Kretschmer. — Nézzék csak, mit írnak erről amerikai tábornokok. — Megmutatta a „New York Times" legfrissebb számának egy cikkét, amelyet piros ceruzával jelölt meg. A hadügyminisztérium valamelyik vezetője írta:

„Csodának kellene történnie – olyannak, amilyen a bibliai idők óta nem fordult elő —, hogy az oroszok megmeneküljenek a teljes összeomlástól, amely a legközelebbi jövőben fenyegeti őket . . ."

Sorge magában számolgatott: egy hónapja, hogy elküldte Moszkvába első jelentését a japán agresszió irányának megváltozásáról.

Hangosan ezt mondta:

— Ez lehetetlen, Kretschmer! Az oroszok fizikailag képtelenek ilyen hamar csapatokat átszállítani Szibériából. Ez azonnal megbénítaná Szibéria egyetlen vasútvonalát. A transzszibériai vasút nem alkalmas ilyen rendkívüli szállítások lebonyolítására. Legalább egy hét kell, hogy akár egy hadosztályt is átszállítsanak a frontra.

— Ezzel egyetértek, de ez mit sem változtat a tényen — erősködött Kretschmer. — Mindez úgy fest, mintha oroszok ülnének a japán vezérkarban, és nagyon jól tudnák, hogy Keleten most nem fenyegeti őket veszély.

— Nem lehetetlen — helyeselt Sorge a katonai attasénak. — Az oroszoknak elég jó a felderítésük... Mellesleg ez az ő reszortja. — Sorge az éppen belépő Meisinger felé intett. — Hallod, Joseph — folytatta tréfálkozva Sorge —, azt mondják, orosz ügynökök ülnek a japán vezérkarban... Mi a véleményed?...

— Ha én a Kempeiben dolgoznék, ez nem történhetne meg — vágott vissza az SS-tiszt. — Látom, még mindig nem tudod megbocsátani, hogy vesztettél a pókerben... Inkább azt mondd meg, mikor óhajtod a revánsot?...

Sorge azonban komolyra fordította a szót.

— Mondd csak, Eugen, nem korai még Berlinbe azt jelenteni, hogy a japánok most nem fogják megtámadni a szovjet Távol-Keletet? Ma olvastam a táviratodat.

— Sajnos, nem — felelte Ott —, meghiúsult az a reményünk, hogy Japánt sikerül a magunk oldalara állítanunk.

— A japánok egyszerűen okosabbak, mint Berlinben gondolták — mondta Sorge.

— Hogy értsem ezt? — kérdezte Kretschmer.

— A nomon-hani, vagy ahogy az oroszok nevezik, halhingoli események megmutatták a szovjet csapatok elszántságát. S ezt mutatja a mostani háború is. Az események értékeléséhez józanság kell, s a japánok ezúttal, szerintem, józanok voltak. Nem akarnak meggondolatlanul Észak felé rohanni, amikor a Kwantung-hadseregnek tizenhét hadosztálya van a harminc szovjet hadosztállyal szemben.

— A szovjet hadosztályok száma most már csak huszonhárom — helyesbített Kretschmer. — Emellett a japán hadosztályok dupla létszámúak, tehát harmincnégy hadosztálynak vehetők.

— Helyes — folytatta a vitát Sorge. — Ez csakugyan így volt a háború elején. Most a szovjet határon egymilliós Kwan-

tung-hadsereg áll, s Japán mégsem fog két fronton hadat viselni, a Csendes-óceánon is, Északon is. Ott fog hadat viselni, ahol valami rosszul alakul. Nézzük csak a legfrissebb adatokat...

Sorge elővett jegyzetfüzetéből egy lapot, és felolvasott néhány számot.

— Honnan szerezte ezeket az adatokat? — kérdezte Kretschmer.

— A legmegbízhatóbb forrásból, Sugiyama ezredestől, aki a vezérkar hadműveleti osztályán dolgozik.

— Ideadja nekem?

— Tessék!... Úgysem közölhetem őket tudósításaimban. Azonnal kiutasítanának hadititok szellőztetéséért. Vegye, ne mondja, hogy fukar vagyok. — Richard lezseren odanyújtotta a lapot Kretschmernek. — De bocsássanak meg, uraim, távoznom kell... Eugen, később még benézek hozzád, hacsak ágynak nem dőlök.

Richardnak most mindenképpen találkoznia kellett Vukelićtyel. Vajon hol találja meg? Az irodában? Otthon? Felhívta a számot, s meghallotta Vukelić hangját. Megkérdezte, mi újság, aztán az egyezményes mondattal tudtára adta, hogy sürgősen beszélni akar vele. Abban állapodtak meg, hogy a sajtóközpontban találkoznak.

Vukelić már várta. A lépcsőn futottak össze, üdvözölték egymást, és elváltak. A lap a sifrírozott táviratszöveggel Branko kezében maradt.

— Nagyon sürgős. Okvetlenül még ma — szólt halkan Sorge. — Max legyen nagyon óvatos. Hozzám nem jöhet senki. Azt gyanítom, hogy megfigyelnek...

Délután Clausen visszatért a tengerpartról. Gépkocsiját úgy állította le, hogy orral az üzlet ajtaja felé állt — ez volt a jele annak, hogy a feladatot teljesítette —, aztán üzleti ügyeit intézte.

Aznap Sorge Ishiivel töltötte az estet a Rheingoldban, Ketel apónál. Lehangolt volt és szótlan. Elgondolkodva nézte a lányt.

— Miért néz úgy rám, Ika-san? Nem tetszik valami rajtam?

— Dehogy, Michiko... Ma Agnesnak foglak hívni... Mintha csak tegnap ismerkedtünk volna össze. Emlékszel, annál az asztalnál ültem... De most már nem szabad találkoznunk. Legjobb volna, ha elutaznál Tokióból.

— Már megmondtam, Ika-san, hogy nem utazom el sehová... Ugyanazt a levegőt akarom szívni, mint Ika-san, ugyanazon a földön akarok járni, ugyanazt az eget akarom látni... Ezért nem megyek el... — Ishii elfordult, hogy Sorge ne lássa könnyeit.

— Jól van, Michiko, ne beszéljünk ma szomorú dolgokról...

Sorge erőt vett magán, igyekezett vidámnak látszani, de egyre azon járt az esze, vajon Ozaki miért nem jelent meg ma a találkozón.

Egy óra múlva távoztak a kisvendéglőből. Sorge taxit hívott. Az utcán vettek búcsút egymástól. Sorge besegítette Ishiit a kocsiba, gyengéden kezet csókolt neki, aztán még sokáig állt az utca közepén, a lámpa alatt, nézett a kocsi után. Ilyennek maradt meg Ishii emlékezetében. Szemerkélni kezdett az eső. Ez volt az utolsó találkozásuk. Hanako Ishii soha többé nem látta Richardot.

Mielőtt hazament volna, Sorge elhajtott még Clausen üzlete előtt. A kocsi motorral a bejárat felé állt, tehát minden rendben, a táviratot leadta.

Az influenza ugyancsak leverte a lábáról, ágynak dőlt. Másnap a „karantén" ellenére Clausen felkereste. Azzal mentegetőzött, hogy a beteglátogatás nem kelthet gyanút. Azt latolgatták, vajon Ozaki és Miyagi miért nem jelent meg a megbeszélt találkozón. Sorgénak az volt a véleménye, hogy a kormány lemondása miatt talán sok dolga volt Ozakinak.

— No és Miyagi? — kérdezte Clausen.

Erre már nem találtak választ. Nagyon nyugtalanította őket a dolog. Clausen azokról az időkről mesélt, amikor még tengerész volt, 1925-ről, amikor egy sónerrel Brémából Murmanszkba hajózott. Akkor járt először a Szovjetunióban...

Richard megkérdezte:

— Leadtad a jelentést? — Bizonyára nem is hallotta, mit mesél Clausen.

— Leadtam.

Másnapra Clausent letartóztatták, s letartóztatták a feleségét, Annát is. Letartóztatták Branko Vukelićot és még sokakat. A letartóztatottak között volt Joseph Newman, a „New York Herald Tribune" című amerikai lap tudósítója, Sir George Sense brit közgazdász. Mindkettőt azzal a gyanúval fogták le, hogy Vukelić csoportjához tartoztak.

Iwamura igazságügyminiszter aláírta a parancsot a külügyminisztériumban dolgozó Saionji Kinkazu herceg letartóztatására. Ugyancsak az ő utasítására letartóztatták Inukait, Japán egykori miniszterelnökének a fiát. Ám arra sehogy sem tudta rászánni magát Iwamura, hogy letartóztassa a német nagykövetség munkatársát, Richard Sorgét. Ehhez már nála nagyobb embernek az aláírása kellett. Sorge letartóztatására a parancsot maga Tojo, az új miniszterelnök írta alá.

Gyanú merült fel Konoye hercegnek, Japán volt miniszterelnökének, valamint Eugen Ott német nagykövetnek a viselkedésével kapcsolatban is. De ez már nem Iwamura igazságügyminiszter hatáskörébe tartozott . . .

Később letartóztatták még Yasuda orvost is. A letartóztatottak között kilenc nemzet képviselői voltak. Kiderült, hogy egy széles körű nemzetközi szervezetet lepleztek le.

Amikor a Kempei ügynökei kora reggel felkeresték Sorgét, hogy letartóztassák, velük volt Yoshikawa Mitsusada államügyész is, aki az akció befejező részét vezette. Elsőnek rontott be a szovjet felderítő szobájába, és elcsodálkozott: ez egy tudósnak a dolgozószobája. Az ügyész még sohasem látott lakásban ennyi könyvet. Az asztalon Ranrannak, az ősi japán költőnek egy kis verskötete feküdt. Yoshikawa elolvasta az egyik régi hokkut:

Őszi eső, homály . . .
Nem, nem énhozzám – a szomszédhoz
Suhogott be az ernyő! . . .

A Ranran mellett egy vaskos kötet feküdt, az 1935-ös német statisztikai évkönyv.

Igen gondos házkutatást tartottak, de nem találtak semmi terhelő bizonyítékot Sorge ellen.

Yoshikawa vezette a házkutatást a többi letartóztatottnál is. Max Clausen német üzletembernél a fal faborítása mögött rövidhullámú rádióadót találtak, Vukelić francia újságírónál ráakadtak egy mikrofilmre, amely titkos dokumentumokról készült, de Sorgénál nem volt semmi. S csak később figyelt fel Yoshikawa arra, hogy Clausennál is, Vukelićnál is megvolt ugyanaz a német statisztikai évkönyv, mint Richard Sorgénál. Mi lehet a magyarázata ennek? Talán ez a sifre?

Megtalálták hát a rejtjelkulcsát azoknak a titokzatos adásoknak, amelyek Japánból éveken át az éterbe szálltak.

Richard Sorge letartóztatásának híre a német nagykövetségen megdöbbenést keltett. Ott tábornok, aki általában hatalmas termetéhez egyáltalán nem illő halk hangon beszélt, most pulykavörös arccal üvöltött dolgozószobájában:

— Össze akarnak veszíteni bennünket Japánnal! De ehhez keressenek más módot... Nem fogjuk tűrni! Elintézem, hogy Berlin szakítsa meg a diplomáciai kapcsolatokat Tokióval... Ezt megkapják!... Igazán hallatlan pimaszság Sorgét azzal vádolni, hogy szovjet ügynök! Ma Sorgét tartóztatták le, holnap letartóztathatnak engem. Ez nemzetünk megsértése... Meisinger, azonnal keresse fel a Kempeinél Nakamura tábornokot, és követelje Sorge szabadon bocsátását. Ne tettessék már a hülyét. Ezek mindenkiben kémet látnak!...

Meisinger ezredes ott állt prüszkölve, mint valami felbőszült bika, csípőre téve súlyos öklét.

— Nagykövet úr, akár szét is verem az egész japán kémelhárítást. Ennyivel tartozom SS-tiszti becsületemnek! A végsőkig kitartok Sorge mellett.

— Helyes, helyes! Járjon el az én nevemben is. Én azonnal felkeresem a külügyminisztériumot. Tudom, mit kell mondanom nekik! Fogalmazzon még egy táviratot Berlinbe a legerélyesebb hangon. Az ördög tudja, mi akar ez lenni! Tájékoztatni kell a Führert...

A külügyminisztériumban az új miniszter, Togo úr fogadta a német nagykövetet. Udvarias és előzékeny volt, de hajthatatlan, és határozottan megtagadta Ott tábornok követelésének teljesítését.

— Nagykövet úr — mondta Togo —, én is le vagyok sújtva, akárcsak ön, de ez komoly dolog... dr. Sorge letartóztatására a parancsot az új miniszterelnök, Tojo tábornok írta alá. Minden bizonnyal ez volt az első okmány, amelyet új posztján aláírt. A bizonyítékok megcáfolhatatlanok: Richard Sorgét Szovjet-Oroszország javára folytatott kémkedéssel vádolják... Fogadja nagyrabecsülésemet, nagykövet úr...

— Önöknek elment a józan eszük! — kiáltott fel Ott, fittyet hányva a diplomáciában megkövetelt udvariasságnak.

— Azt hiszem, nagykövet úr, ön túlságosan izgatott, hogy ilyen kifejezésekre ragadtatja magát... Készségesen elnézem ezt önnek. — Togo hangosan szívta a foga közt a levegőt, felemelkedett karosszékéből, tudtára adva vendégének, hogy az audienciának vége.

Ottnak csak annyit sikerült elérnie, hogy meglátogathatta Sorgét a Sugamo-börtönben. Togo megígérte, hogy elintézi a rendőrhatóságoknál. Eugen Ott vezérőrnagy egy pillanatig sem tudta elhinni, hogy legjobb barátja, dr. Sorge, aki kihúzta a nagoyai japán kaszárnyából, a szovjet felderítő szolgálatnak dolgozott. Ez egyszerűen képtelenség! Ő maga sem újonc a felderítésben, és jó emberismerőnek tartja magát. Jó tíz esztendeje ismeri már Richardot, és bizonyos fokig neki köszönheti, hogy nagykövetnek nevezték ki Japánba.

Évek múlva, amikor Ott tábornokot a számára felfoghatatlan história következtében leváltották posztjáról, még mindig nem volt hajlandó az egészből bármit is elhinni.

— Hogy Sorge szovjet kém?! Önöknek elment a józan eszük! — kiáltott fel. — Ez képtelenség. Én nagyon jól ismertem őt.

PEARL HARBOR - TOKIÓBAN ÉS WASHINGTONBAN

A katonai klán végre hatalomra jutott . . .

Az új miniszterelnök, Tojo tábornok alázatosan meghajolt a trón előtt, és a császár lábai elé tette az általa megalakított kormány tagjainak névsorát. Kido főpecsétőr ünnepélyesen felemelte a papírtekercset, és átnyújtotta az Ég Fiának. A trónteremben áhítatos csend uralkodott. A császár kigöngyölítette a rugalmas tekercset, lassan elolvasta a miniszterek nevét, és bólintott. A kormányalakítási ceremónia véget ért. Ezzel a katonák kezébe került az államhatalom. A japán birodalom politikáját most kémek és diverzánsok irányították, akik oly régóta törekedtek már erre.

A Kwantung-hadsereg fő csendőre, Tojo Hikedi a shinin legmagasabb állami posztjára emelkedett, s ugyanazon a napon megkapta a legmagasabb tábornoki rangot is. Tojo miniszterelnök saját kezében összpontosította a katonai és a polgári hatalmat, magának tartotta meg a hadügyi és a belügyi tárcát is.

Haditengerészeti miniszter a Kínában dicsőséget szerzett Shimada tengernagy lett. Alig egy hónappal előbb tért vissza Tokióba, s érkezése valóságos demonstrációja volt a birodalmi haditengerészet erejének. Mindenféle ünnepségeket rendeztek a tiszteletére, dicsőítették hőstetteit. A lapok így írtak:

„Shimada tengernagy, a kínai front flottájának volt parancsnoka, aki nagy érdemeket szerzett, diadalmenetben tért vissza Tokióba. A pályaudvaron meghallgatta a császár kegyes szavait, amelyeket Őfelsége hadsegédje tolmácsolt. A császár Honjo tábornokot küldte ki Shimada tengernagy fogadására.

A pályaudvarról Shimada tengernagy a császári udvar minisztere által érte küldött hintón, lovasok díszkíséretében a palotába hajtott, ahol Őfelsége kihallgatáson fogadta. A ten-

gernagy a császár díszvendégeként a főkapun érkezett az udvarba.

Shimada tengernagy méltóságteljesen a trón elé lépett, és részletes jelentést terjesztett elő a másféléves szolgálata alatt kialakult katonai helyzetről, a kínai partok blokádjáról és a vitéz repülőkről, akik repülőgép-anyahajókról Kína belső területeit bombázták.

Őfelsége figyelmesen végighallgatta a jelentést, majd érdemeit elismerő császári oklevelet nyújtott át Shimada tengernagynak."

A császár kegyeibe férkőzött Shimada most haditengerészeti miniszter lett. Kinevezésében szerepe volt Kido márkinak, a főpecsétőrnek is. A márki szélsőséges nézeteket valló ember volt, egyetértett a katonai körök véleményével, és a katonai klán számára előnyös döntéseket sugallt a császárnak.

A miniszteri tárcák mellett az állam összes kulcspozícióit is katonák foglalták el; a császár hadsegédje Honjo, a Kwantung-hadsereg hajdani parancsnoka volt, a császári főhadiszállás legfőbb katonai tanácsadója pedig Doihara tábornok; az egykori felderítő, Yamamoto tábornok a birodalom egyesített hadiflottájának parancsnoka lett; a hadigazdaságot irányító tervhivatal elnöki posztjára Suzuki tábornok került. Régebben a vezérkar felderítő osztályát vezette. Kido márki a császári főtanácsos befolyásos posztját szerezte meg. Minthogy az állam kormányzásában nem feszélyezték semmiféle erkölcsi elvek, elnevezték tokiói Machiavellinek.

Togo külügyminiszter úr a maga naiv liberalizmusával fehér holló volt a militáns japán politikusok között. A katonáknak azzal tett jó szolgálatot, hogy a háta mögé búvva ideig-óráig kitűnően álcázhatták valódi szándékaikat. Befolyását és szerepét azonban korlátozták, mert tanácsosnak a külügyminisztériumba helyezték Shiratorit, és tisztogatást hajtottak végre a diplomáciai apparátusban. Európából és más világrészekből több mint húsz nem eléggé megbízható nagykövetet, követségi tanácsost hívtak vissza. Ezek között volt tulajdonképpen maga Togo is, akit Moszkvából rendeltek haza.

Végül, de nem utolsósorban Tokióban megalapították a Trón Segítésének Társaságát, a német fasiszta mintára felépített nemzeti tömegpártot. A párt egyik alapítója maga Kido márki volt. Most már elérkezett a cselekvés ideje. A legfonto-

sabb az, hogy nem szabad elszalasztani a legalkalmasabb pillanatot a háború megindítására.

Alig öt napja, hogy Tojo miniszterelnök lett. A Yasukuni-templomban istentiszteletet készültek tartani a birodalomért elesett katonák emlékére. Ezekben a napokban Tojo még nem tudott időt szakítani, hogy találkozzon Kidóval; felhívta hát telefonon:

— Kido-san, arra kérem, jöjjön negyed órával korábban a templomba ...

Beköszöntött a krizantémok idénye. A nap sugarainak már nem volt erejük. A templom előtt különféle színű kimonókat viselő asszonyok gyülekeztek, de a templom mélye homályos és néptelen volt.

— Ideje, hogy megkezdjük, Kido-san, nem kísérthetjük tovább a sorsot, amikor oly kegyes hozzánk — szólt a miniszterelnök. — A tárgyalások Amerikával úgysem járnak semmilyen eredménnyel.

— Már beszéltem a császárral — válaszolt Kido. — Őfelsége egyetért velünk: ideje kihoznunk a tigriskölyköt a barlangból ... Azt ajánlottam, hogy készüljön el előre a háborúról szóló császári leirat. Egyelőre azonban csak folytassuk a tárgyalásokat. Nem kellene az Egyesült Államokba küldeni Kurusu nagykövetet, hogy segítsen Nomurának?

— Nem bánom ... De a flotta kezdje meg a „Yamato"-hadművelet előkészítését. Most már semmi sem változtathat a Titkos Tanács döntésén.

A templom lassan megtelt emberekkel. A pap megütötte a gongot, kérve az isteneket, hogy hallgassák meg az egybegyűltek imáit. A miniszterelnök és a főpecsétőr a helyére ment és imádkozott a legutóbbi háborúban elesett katonák lelkéért ...

A Titkos Tanácsnak az az ülése, amelyre Tojo célzott, szeptemberben zajlott le, s ott úgy döntöttek, hogy Oroszország ellen nem indítanak háborút, figyelmüket a Csendes-óceán térségére összpontosítják.

„A Titkos Tanács tagjainak véleménye szerint — olvasható a titkos jegyzőkönyvben — minden diplomáciai lehetőséget fel kell használnunk arra, hogy Angliát és az Egyesült Államokat rákényszerítsük Japán követeléseinek elfogadására. Amennyiben kiderül, hogy a diplomáciai tárgyalások október végéig nem járnak eredménnyel, meg kell indítani a hadműveleteket Amerika, Nagy-Britannia és Hollandia ellen."

A tárgyalások elhúzódtak, s meglehetősen reménytelenek látszottak. Az amerikaiak nem engedtek, követelték a japán csapatok kivonását Francia-Indokínából és a kontinentális Kínából. Konoye herceg maga akart az Egyesült Államokba utazni, hogy személyesen találkozzon Roosevelttel. Úgy vélte, hogy a látszat kedvéért bele kell menni a csapatok visszavonásába. Egy ilyen döntés még nem azt jelenti, hogy végre is hajtják. Majd meglátják, mit tegyenek – a csapatok kivonása évekig is elhúzható... Tojo hadügyminiszternek azonban más volt az álláspontja: az amerikaiak mindent elkövetnek, hogy húzzák-halasszák a tárgyalásokat, közben készülnek valamire. Tojo így vélekedett: inkább mi csapjuk be őket, mintsem ők csapjanak be bennünket – meg kell kezdeni a háborút, mégpedig meglepetésszerű támadással.

Tojo és Konoye herceg között a viszony annyira kiéleződött, hogy már nem is köszöntek egymásnak. Ám azóta minden megváltozott. Most már Tojo maga donthette el, hogy háború legyen-e vagy béke. Ő a háborút választotta. Semmi kedve sem volt az óceánon túlra, Roosevelthez utazni. A látszat kedvéért utazzon Washingtonba Kurusu, egykori berlini nagykövet. Olyan benyomást kell kelteni, mintha Japán érdekelt volna a tárgyalásokban, közben pedig...

Tojo miniszterelnök meghívta rezidenciájába Shimada tengernagyot, hogy tárgyaljon vele a „Yamato"-tervről. A „Yamato"-terv – a Hawaii-szigeteken levő Pearl Harbor-i amerikai haditengerészeti támaszpont elleni támadás terve – a vezérkari főnök magánszéfjében feküdt, és olyan szigorú titok volt, hogy még a kormány tagjai sem tudtak róla. A tervet Yamamoto tengernagy készítette, az egyesített császári flotta mostani főparancsnoka. Rá várt most a csendes-óceáni amerikai haditengerészeti bázis elleni támadás végrehajtása is...

Yamamoto remek pókerező hírében állt, márpedig közismert, hogy az ember éppen a kártyaasztalnál mutatja ki leginkább valódi természetét. Yamamoto szenvedélyesen, céltudatosan, ügyesen játszott... Jobb kezének megmaradt három ujjával, mint valami bűvész zsonglőrködött a lapokkal, blöffölt, és nagyon közepes lappal bankot robbantott.

Az amerikai felderítés régóta figyelte Yamamotót, s levont bizonyos következtetéseket. A Yamamoto-dossziéban ez állt: „Akaratos, erélyes, szenvedélyes ember, kalandor-hajlamokkal..."

A tengernagy egész életét a flottának szentelte. Alig volt húszéves, amikor az orosz—japán háborúban részt vett a csuzimai csatában. Hadnagyként szolgált a „Mikasa Maru" nevű zászlóshajón, s a tengeri ütközetben vesztette el két ujját. Most már idős, köpcös ember volt, összenőtt sűrű szemöldökkel és leereszkedő mosollyal Megvolt a saját álláspontja a küszöbön álló hadműveletet illetően. Az amerikaiak egy évvel azelőtt flottájuk nagy részét a Hawaii-szigetekre helyezték át, állandóan fenyegetve Japánt. Éppen ezért azon a nézeten volt, hogy mielőtt elindulnának a Csendes-óceánon dél felé, előbb ezt a veszélyt kell elhárítaniuk. Amikor átvette az egyesített flotta parancsnokságát, mindenekelőtt Pearl Harbor foglalkoztatta. A tervezett hadművelet kockázatos, de megfelelő előkészítés esetén sikerrel járhat. Érdemes volt vállalni ezt a kockázatot, mert az amerikai Csendes-óceáni Flotta megsemmisítése után megnyílik az út a Csendes-óceánon dél felé.

A tengernagy csak egy szűk kört avatott be terveibe, s megkezdte a haditengerészeti légierő felkészítését. Ehhez egy magányos szigetecskét, Shikokut választott ki, amely terepalakzataival igen hasonlított az amerikai haditengerészeti erők támaszpontjául szolgáló Oahu szigetre. A tengernagy Shikokun ugyanolyan kikötői berendezéseket építtetett, amilyenek az amerikai támaszponton voltak, s gyakorlótérré változtatta a szigetet. Yamamoto tengernagy ötlete sokba került a japán haditengerészeti légierőnek. A pilóták kiképzésének két esztendeje alatt mintegy háromszáz repülőgépet vesztettek. Ám ez nem riasztotta el a makacs tábornagyot: idővel minden megtérül! Yamamoto ragaszkodott ahhoz, hogy a gyakorlatokat a legkedvezőtlenebb időjárási viszonyok között folytassák, viharban és ködben, minden évszakban.

Az viszont elkeserítette a tengernagyot, hogy nem sikerült kifejleszteni olyan torpedókat, amelyek sekély vízben megbízhatóan alkalmazhatók. A rendelkezésre álló torpedók csak minimum huszonöt méteres mélységben robbantak. A Pearl Harbor-i kikötőben viszont a víz mélysége a legmélyebb helyeken sem haladta meg a tizenöt métert. A sekély vízben folytatott kísérletek során a torpedók beleragadtak a tengerfenékbe. A detonátoroknak és stabilizátoroknak valamilyen új rendszerére volt szükség. Hosszú ideig törték ezen a fejüket, veszteségeket szenvedtek, de semmiféle biztató eredményre nem jutottak. Ám alig néhány héttel az „X"-nap — a Pearl

Harbor elleni támadás időpontja — előtt meglepően egyszerű megoldást találtak: valaki azt ajánlotta, hogy alkalmazzanak fából készített fékező stabilizátorokat, s ezek kitűnően beváltak.

Augusztusban Yamamoto beavatta a tervbe Nagano tengernagyot, a haditengerészet vezérkari főnökét. Nagano bozontos szemöldökét összevonva olvasta az egyesített flotta parancsnokának memorandumát, és ujjai hegyével nyomkodta a homlokát. Egyszer-egyszer duzzadt szemhéjai alól felpillantott a parancsnokra, mintegy azt kérdezve: hogy tudott ilyet kiagyalni, aztán újra belemélyedt az olvasásba.

— Mit mondhatnék önnek, Yamamoto-san? — szólt az olvasást befejezve. — Ön méltó utóda ősi nemzetségének! Minden túlzás nélkül mondhatom, zseniális! Gratulálok! De mielőtt a tervet Őfelsége elé terjesztenénk, még egyszer ki kellene próbálni törzskari gyakorlatokon . . .

Óvatos és ráérős volt ez az erős állú, bozontos szemöldökű ember.

A törzskari gyakorlatokat szeptemberben tartották. A Pearl Harbor elleni támadást a haditengerészeti akadémián nagy maketten játszották le, s a gyakorlatok résztvevői arra a következtetésre jutottak, hogy részt vevő hajók egyharmadát elveszthetik az amerikai támaszpont elleni támadásban. Ez a következtetés még Nagano tábornagyot is megingatta. A haditengerészeti vezérkarban kételyek támadtak: nem volna-e okosabb lemondani erről a hadműveletről, nem vállalni ekkora kockázatot? A haditengerészeti tanácsban heves vita kerekedett, csak úgy röpködtek a szemrehányások és a sértések. A felbőszült Yamamoto lemondással fenyegetőzött, ha tervét nem fogadnák el. A tengernaggyal együtt lemondanak a flotta törzstisztjei is . . .

Ekkor úgy döntöttek, hogy a „Yamato"-tervbe beavatják Tojo tábornokot, hogy tisztázzák a hadsereg véleményét. Tojo elragadtatással fogadta a tervet. Éppen erre van szükség! A Pearl Harbor elleni támadással egyidejűleg meg kell kezdeni az előnyomulást dél felé. Később pedig vissza lehet majd térni a császári út északi variánsához, Oroszországhoz . . .

1941. november 3-án a haditengerészeti vezérkar jóváhagyta a „Yamato"-tervet. Be sem várva Őfelsége kegyes hozzájárulását, Yamamoto tengernagy a következő parancsot adta az egyesített flotta hajóinak:

„»Nogato Maru« zászlóshajó, Hiroshita-öböl. 1941. november 7. Yamamoto Izorukinak, az egyesített flotta parancsnokának hadparancsa. Valamennyi hajó fejezze be ez év november 20-ig a harci felkészülést. A kitűzött időpontban az 1. és a 2. Flotta hajói a Kuril-szigetek térségében, a Hitokapu-öbölben gyülekezzenek.

Az átcsoportosítások a legnagyobb körültekintéssel végzendők, hogy a hadművelet titokban maradjon.

Yamamoto."

Az akció álcázására ugyanazon a napon Yokohamából az Egyesült Államok felé indult a „Tatsutu Maru" romboló, fedélzetén egyetlen utassal, Kurusu úrral, a különleges megbízatásokat teljesítő nagykövettel, a tapasztalt diplomatával. Egy évvel azelőtt Kurusu írta alá a japán kormány nevében Berlinben a Németországgal kötött katonai szövetségről szóló egyezményt. Tökéletesen beszélt angolul, amerikai felesége volt, s Nyugaton általában Amerika-barát diplomatának tartották. Kurusu nem is sejtette, hogy miközben ő útban van Amerikába, a császári flottát máris összevonják a Kuril-szigeteknél.

Eladdig, immár fél éve Washingtonban tartózkodott Nomura, volt külügyminiszter. Tárgyalásokat folytatott az amerikaiakkal. S minél jobban elhúzódtak a tárgyalások, annál tisztábban látta Nomura, hogy bábunak használják. Végül megsokallta felemás helyzetét, s rejtjeles táviratot küldött Tokióba, amelyben felmentését kérte.

„Nem óhajtom tovább folytatni ezt a képmutató politikát, és nem akarok becsapni egy másik népet — írta Togo miniszternek. — Kérem, ne gondolja, hogy szökni akarok a harcmezőről, de mint becsületes ember úgy érzem, hogy ez az egyetlen járható út számomra. Kérem, engedélyezze visszatérésemet Japánba. Alázatosan könyörgök, ne vegye zokon, ha méltóságában megbántottam; bocsánatáért esedezve leborulok ön előtt."

Togo megmutatta a táviratot Tojónak.

— Kövessen el harakirit, ez a legokosabb, amit tehet — szólt a miniszterelnök. A szája szögletében mély ránc rajzolódott ki. — Tájékoztassa, hogy Kurusu odautazik, és a segítségére lesz. A további instrukciókat magam adom meg.

Fogott egy papírlapot, és ezt írta:

„Purpur! Nomura nagykövetnek. Az ön támogatására Tokióból gyorsjáratú rombolón Washingtonba indult Kurusu. Önnek a helyén kell maradnia. Gondoskodjék róla, hogy a nagykövet találkozhassék Roosevelttel, mihelyt Washingtonba érkezik. Kurusu tevékenysége titokban tartandó."

Tojo miniszterelnök elolvasta a táviratot, és odakanyarította az aláírást: Togo.

Most az egész igen sürgős és kényes levelezés „Purpur" jelzéssel futott, ami azt jelentette, hogy „Rendkívül fontos".

Míg Kurusu az óceánon hajózott, nagyköveti rejtjelzéssel és „Purpur" jelzéssel nap mint nap érkeztek nevére Washingtonba az újabb és újabb instrukciók.

Kurusu 1941. november 16-án érkezett meg Washingtonba, s másnap a Fehér Házban találkozott Roosevelttel és Hull külügyminiszterrel. Elkísérte Nomura is.

A megbeszélés a legudvariasabb légkörben folyt. Kurusu átnyújtotta az új javaslatokat: Délkelet-Ázsiában fennmarad a status quo, mindkét fél kötelezi magát arra, hogy itt nem folytat semmiféle tevékenységet, nem terjeszti ki befolyási övezetét a Csendes-óceán térségében. Japán, miután a kínai kormánnyal békét köt, kivonja csapatait Indokínából... Roosevelt megígérte, hogy behatóan tanulmányozzák az új javaslatokat.

Amikor a japánok távoztak a Fehér Házból, Roosevelt azt kérdezte külügyminiszterétől:

— Most mit tegyünk?

Cordell Hull nehézkesen felkelt a fotelból, végigment a dolgozószobán, hogy megmozgassa elzsibbadt fájós lábát.

— Nem kétséges, hogy Japán va banque-ot akar játszani... Csak azt nem lehet tudni, hol szándékszik támadni: a Fülöp-szigeteken, Holland-Indiában, Szingapúrban... A japánok csak húzzák az időt, hogy kivárják a kedvező pillanatot. Egészen nyilvánvaló, hogy Japán háborúra készül...

— Remélem, nem fognak bennünket az orrunknál fogva vezetni — mondotta Roosevelt. — Maguktól esnek be a csapdába.

Hull egy japán közmondással válaszolt:

— A felbőszített tigris elveszti ítélőképességét.

— Ha így volna... Mi nem kezdhetjük. Meg kell őriznünk erkölcsi fölényünket — vetette ellen Roosevelt.

Amikor Washingtonban értesültek róla, hogy Japánban Tojo jutott hatalomra, Roosevelt elhalasztotta a kormány ülését, és két órán át a legszűkebb körben tárgyalta a Konoye herceg lemondásával kapcsolatban felmerült problémákat. Erre a tanácskozásra az elnök alig néhány embert hívott meg. Ott volt mindenekelőtt Roosevelt titkos tanácsosa, Harry Hopkins, akinek nem volt ugyan semmiféle tisztsége, mégis részt vett minden fontosabb tanácskozáson. Ott voltak a vezérkari főnökök: Marshall tábornok és Stark tengernagy, Knox hadügyminiszter és Stimson haditengerészeti miniszter, no meg természetesen az elnök jobbkeze, Hull külügyminiszter.

Valamennyien arra a következtetésre jutottak, hogy az új japán kormány minden bizonnyal szélsőségesen nacionalista, Amerika-ellenes politikát folytat majd. Japán valószínűleg Oroszországot támadja majd meg először, de az sem zárható ki, hogy Nagy-Britanniát és az Egyesült Államokat. Roosevelt akkor így okoskodott:

— Uraim, kényes kérdést kell megoldanunk: úgy kell manőverezn̈ünk, hogy Japán ragadtassa magát elsőként elítélendő tettre, hogy Japán tegye meg az első nyílt lépést.

Valamennyien egyetértettek az elnökkel: kezdjék csak a japánok, s akkor az Egyesült Államok minden erejével a szigetbirodalom ellen fordul. Ez esetben az Egyesült Államok megőrizné erkölcsi presztízsét, s a kongresszus kétségtelenül megszavazná a hadüzenetet. Másként nehéz volna a kongresszust rábírni, hogy egyetértsen a háborúval.

A közvélemény így a kormány oldalán állna. Csak idő előtt ki ne szivárogjanak a Fehér Házban e szűk körű tanácskozáson született tervek. Ez is ugyanolyan „sárga titok", ugyanolyan szigorú titok volt, mint az atombomba titka. Az új fegyverről folytatott titkos levelezést kizárólag sárga színű papíron folytatták, hogy ezek a dokumentumok azonnal kiríjanak az elnök elé terjesztett okmányok halmazából.

A külügyminiszterrel folytatott beszélgetésében Roosevelt most visszatért az őt nyugtalanító témára.

— A történészek kiszámították — mondotta az elnök —, hogy az utóbbi két évszázad alatt világviszonylatban mintegy százhúsz háború robbant ki, s ezeket alig tucatnyi esetben előzte meg hivatalos hadüzenet. Miért hagynának fel éppen a japánok a hitszegésnek e hagyományaival?! Bármikor megtámad-

hatnak bennünket, előzetes figyelmeztetés nélkül. Mit tegyünk? Miképpen tudnánk úgy manőverezni, hogy Japán legyen kénytelen leadni az első lövést, de ugyanakkor túlságosan nagy veszélybe se sodorhasson bennünket. Nehéz feladat.

— Majd bőszítjük a tigrist — vélekedett Hull. — Ma kézhez kaptam egy újabb lehallgatott táviratot.

A külügyminiszter megmutatta az elnöknek a rejtjelzett japán táviratot, amelyet a vezérkar kriptográfiai csoportfőnöksége küldött át neki. A rejtjeles táviratban Tokió a következőképpen instruálta nagyköveteit:

„Rendkívüli körülmények esetén, nevezetesen diplomáciai kapcsolataink megszakítása vagy a nemzetközi távközlési rendszerben bekövetkező zavar esetén a Tokióból küldött napi időjárásjelentések szolgálnak majd figyelmeztetésül az alábbi kód szerint:

1. A japán–amerikai viszonyt fenyegető veszély esetén: »keleti szél, eső«.

2. A japán–szovjet kapcsolatok megbomlása esetén: »északi szél, felhős idő«.

3. A japán–angol kapcsolatok megszakadása esetén: »nyugati szél, derült idő«."

— Ez nem más, mint a hadműveletek megkezdésének a jelzése — szögezte le Hull.

Fél évvel ezelőtt az amerikai kriptográfia hosszú és fáradságos munka után végre megfejtette a japán rádiótáviratok sifréjét. A kriptográfusoknak azóta több mint hétszáz japán titkos táviratot sikerült megfejteniük. Az Egyesült Államok külügyminisztériuma és katonai hatóságai most rendszeres tájékoztatást kaptak azokról a titkos üzenetváltásokról, amelyeket a japán diplomaták rádión keresztül Tokióval folytattak.

— Mit lehet tenni, az események érlelődnek, csak essenek be nyugodtan a csapdába . . . — mondta Roosevelt. — S egyébként mi újság Banebridge Airlanden?

Banebridge Airlanden működött Washingtonban a rádiólehallgató központ.

— Újra meg újra ugyanazzal a dátummal találkozunk: november 25 . . . Először a Nomura nagykövetnek küldött instrukcióban szerepelt: erre a határidőre kell sikert elérnie a tárgyalásokon. Most pedig határozottabb formában találkozunk vele egy Hanoiból küldött táviratban.

Cordell Hull belelapozott mappája irataiba, és elővette a hanoi japán nagykövet jelentésének másolatát.

„A katonai körök – jelentette Tokióba – úgy tájékoztattak bennünket, hogy az Egyesült Államoktól legkésőbb november 25-ig kell választ kapnunk. Ha ez így van, a kabinet egy-két napon belül dönt, hogy háború legyen-e vagy béke. Ha az Egyesült Államokkal folyó tárgyalások kudarccal végződnek, csapataink még aznap megindulnak."

Roosevelt áthajtott néhány lapot asztali naptárán.

– A háború esetleg hétfőn kezdődhet – mondotta. – Készítsen elő választ a japán javaslatokra, nehogy Tokiónak kételyei maradjanak álláspontunk megváltoztathatatlansága felől...

November 26-án Cordell Hull, az Egyesült Államok külügyminisztere magához kérette a japán nagyköveteket, és átnyújtotta nekik a válaszjegyzéket. Ez inkább ultimátumnak tűnt. Az amerikai kormány követelte a japán csapatoknak Kínából való visszavonását, Csang Kaj-sek kuomintangista kormányának elismerését és az Indokína megszállásáról való lemondást. Csakis ezen az alapon köthető megnemtámadási egyezmény.

Tokióban Hull válaszát valóban ultimátumnak tekintették! Az amerikaiak azt követelik, hogy a kontinensen állítsák vissza a mukdeni incidens előtti helyzetet.

Egyik fél sem volt érdekelt tárgyalások folytatásában, jobbnak tartották a vitás kérdések katonai erővel való megoldását. Nagano tengernagy már négy nappal az amerikai válasz Tokióba érkezése előtt parancsot adott az egyesített flottának, hogy hagyja el a Kuril-szigeteket, és a nyílt tengeren gyülekezzen, félúton Alaszka és a Hawaii-szigetek között. Nagano a koordinátákat is megadta: északi szélesség 40° és nyugati hosszúság 170°. A hajók december 3-án érkezzenek ide, és vegyenek fel üzemanyagot.

A Hawaii-szigetekig a flotta hajóinak ötezer tengeri mérföldet kellett megtenniük. Az amerikai felderítés szem elől tévesztette a japán armadát. Ezzel egyidejűleg, szinte teljesen nyíltan, japán kikötőkből deszantcsapatokat szállító hajók indultak dél felé.

Az Egyesült Államok hadvezetése bizonyosra vette, hogy Japán a fő harctevékenységet a Csendes-óceán déli részében tervezi.

A japán külügyminisztériumból a Csendes-óceánt átszelő

kábelen Washingtonba telefonált az amerikai osztály vezetője. A kódolt beszéd tartalmát az amerikai kriptográfusok szintén megfejtették.

Kurusu nagykövet ment a telefonhoz.

— Elnézést kérek, hogy olyan gyakran zaklatom — hallatszott a hang Tokióból. (Ez annyit jelentett: „Mi a helyzet a tárgyalások körül?")

— Önök nem kapták meg a táviratot? — kérdezte Kurusu. — Nincs semmi újság, kivéve azt, amit tegnap Miss Umeku mondott. (Miss Umeku: Hull külügyminiszter.) — S mi újság önöknél? A gyermek megszületett? (Közeli-e a válság?)

— A szülés hamarosan megindul — válaszolták Tokióból.

— S milyen irányban . . . — szólta el magát az izgatott Kurusu, de nyomban helyesbített: — Mit várnak: fiút vagy lányt? (Délen vagy északon várható-e a válság?) Nagyon izgatottan várjuk a szülést, de a legjobban Tokugawa izgul. Nem igaz? (Tokugawa: a japán hadsereg.) Miss Kimoko ma három napra vidékre utazik. Szerdán tér vissza. (Az elnök három napra elutazik Washingtonból.)

Az elnök úgy tett, mintha a tárgyalások nem aggasztanák. A birtokára utazott pihenni.

Tokióból újabb és újabb instrukciókat küldtek Kurusu nagykövetnek Washingtonba, s a kriptográfusok buzgón desifrírozták őket.

„Purpur. Államtitok. Az Egyesült Államok új javaslatai számunkra teljesen elfogadhatatlanok. Most leginkább arra kell ügyelnünk, nehogy fény derüljön a birodalom igazi szándékaira. Közölje a külügyminisztériummal, hogy kikérte kormánya véleményét, és várja a választ. Folytassa tovább a tárgyalásokat teljes őszinteséggel . . ."

Közvetlenül ezután újabb távirat érkezett:

„Két-három nappal azután, hogy a császári kormány meghozza döntését az amerikai jegyzékkel kapcsolatban, olyan helyzet áll elő, amelyben el kell tekinteni a további tárgyalásoktól. Egyelőre ne hozzák az Egyesült Államok kormányának tudomására, hogy a tárgyalások megszakadnak."

A császár jelenlétében tartandó, december 1-re kitűzött kormánygyűlésről volt szó. A császár ezúttal tábornoki egyenruhában ült a trónon. A miniszterelnök, Tojo tábornok elnökölt. Kijelentette, hogy az amerikai jegyzék kihívás Yamato országának. Így csak legyőzöttekkel szoktak beszélni. Az Egyesült

Államok azt követeli Japántól, hogy távozzon a kontinensről. A tárgyalások fél éve húzódnak, és nem jártak semmilyen eredménnyel. A birodalom sorsáról fegyveres erővel kell dönteni.

Nagano tengernagy jelentette a császárnak, hogy a flotta készen áll a hadműveletekre, csak a jelre vár. Valaki megkérdezte, hogy mikor, hol, milyen erőkkel kívánják megindítani a hadműveleteket. Erre Tojo közbeszólt: ez hadititok. A kormány tagjai közül Pearl Harborról csak ketten tudtak: Tojo miniszterelnök és Shimada haditengerészeti miniszter.

A pénzügyminiszter bejelentette, hogy az állami bank megszállási pénzt nyomtatott a dél-csendes-óceáni országok számára: a Fülöp-szigetek számára pesót, Holland-India számára guldent, Brit-Malájföld számára dollárt. Mindegyik pénzegység egy jennek felel majd meg.

A birodalom készen állt a háborúra. A kormány meghozta döntését:

„A nemzeti politikánkról Amerikával folytatott tárgyalások zátonyra futottak. Japán hadat üzen az Egyesült Államoknak, Angliának és Hollandiának."

A vezérkar dönti el, hogy erre, vagyis a hadüzenetre mikor kerül sor. Szóba jöhet a hadművelet megkezdésének időpontja, esetleg később, de előbb semmiképpen. Az „X"-napot — a háború kezdetét — december 7-re tűzték ki azoknak a földrajzi szélességeknek megfelelő helyi idő szerint, amelyeken az események lejátszódnak. Japánban ez 1941. december 8. hajnal lesz.

A császár kegyeskedett jóváhagyni a kabinet döntését, és kinyilatkoztatta:

— Átlépjük a háború küszöbét . . .

A japán hajóhad a Hawaii-szigetekhez közeledett.

Másnap titkos rádiótávirat ment Washingtonba. Ezt is Tojo miniszterelnök írta, de Togo nevét írta alá.

„Legyen rendkívül óvatos, nehogy ennek a táviratnak a tartalmáról tudomást szerezzenek az Egyesült Államokban. Haladéktalanul tegye meg a következő lépéseket: semmisítse meg az összes sifrírozó gépet, égesse el a rejtjeleket, az »O—a« és az »L—b« sifre egy-egy másolatát kivéve. Égesse el a titkos dokumentumokat és jelen távirat desifrírozásának a piszkozatait. Mihelyt utasításainkat teljesítette, táviratozzon meg egyetlen szót: »Haruna!«

Mindez a válságos körülményekre való felkészüléssel kapcsolatos, és kizárólag az ön személyes tájékoztatását szolgálja. Őrizze meg nyugalmát. Togo."

Amint az Egyesült Államok elnöke visszatért Washingtonba, Cordell Hull jelentést tett erről a táviratról, valamint arról, hogy a japán szigetektől délre a kínai partok mentén nagyszámú csapatszállító hajó mozgását észlelték.

Roosevelt kérte, hogy ellenőrizzék, csakugyan teljesítik-e a sifrék megsemmisítésére kapott távirati utasítást. Hamarosan tájékoztatták, hogy a japán nagykövetségen égetik az okiratokat...

Amikor a külügyminisztérium érdeklődött, hogy a Távol-Keleten miért folynak állandó japán csapatszállítások, Kurusu a Tokióból kapott információra hivatkozva közölte, hogy ez óvintézkedés a kínai csapatokkal szemben...

December 5-én a japán rádióállomások az időjárásjelentésben közölték a kódolt mondatokat: „Nyugati szél, derült idő..." „Keleti szél, eső..." Ezzel jelezték, hogy küszöbön áll a diplomáciai kapcsolatok megszakítása Angliával és az Egyesült Államokkal.

A kialakult helyzetet megtárgyalták az Egyesült Államok legfelső haditanácsának ülésén. Stark, a haditengerészet vezérkari főnöke megmagyarázta az amerikai flotta hadászati feladatát: amint megkezdődnek a hadműveletek, a Csendes-óceáni Flotta hajói, amelyek Pearl Harborban horgonyoznak, előnyomulnak a Marshall-szigetek felé, és a Csendes-óceán déli részében gyors lefolyású tengeri ütközetekben megsemmisítik a japán deszantcsapatokat. Ehhez az amerikai flotta tetemes részét vonták össze a Csendes-óceánon. Ez volt az a csapda, amelyet az amerikai haditengerészeti erők távol-keleti ellenségüknek állítottak.

Washingtonban türelmetlenül várták, mikor kezdik meg a japánok a háborút a Csendes-óceán déli részében.

Marshall vezérkari főnök a következő direktívát adta a csapatoknak: „Japánnal folytatott tárgyalásaink gyakorlatilag megszakadtak. Semmi remény sincs arra, hogy Japán folytatja ezeket a tárgyalásokat... Ha a háborút nem lehet elkerülni... Ismétlem: ha a háborút nem lehet elkerülni, az Egyesült Államok azt akarja, hogy Japán tegye meg az első lépést..."

Marshall direktíváját Stark is ellenjegyezte.

„Ez az üzenet a háborúra való figyelmeztetésnek tekintendő

– közölte rádión a Csendes-óceáni Flotta parancsnokával. – Japán agresszív cselekményei a legközelebbi napokban várhatók... Mihelyt kitör a háború, az ön flottája a Marshall-szigetek felé indul. Ne tegyen semmiféle támadó jellegű akciót, míg Japán nem támad."

Szombaton, december 6-án Kurusu nagykövet megkapta Tokióból az utolsó rejtjeles táviratot:

„Bár erre fölösleges önt figyelmeztetnünk, mégis emlékeztetjük arra, hogy a most továbbított memorandumot a legszigorúbb titokban kell tartania. A desifrírozásnál ne vegyen igénybe gépírónőket. Válaszunkat washingtoni idő szerint holnap déli egy órakor nyújtsa át az amerikai kormánynak, lehetőleg személyesen a külügyminiszternek.

A jegyzék utolsó, tizennegyedik szakaszának desifrírozása után azonnal semmisítsék meg a megmaradt desifrírozó gépeket."

Ezután megkezdték a jegyzék közlését, részenként, tizenhárom táviratban. Ezeknek a desifrírozásával csak éjfélkor végeztek. A követségi titkár maga gépelte le, de nem volt gyakorlata a gépelésben, sok hibát ejtett, újra le kellett írnia az egészet.

Az utolsó szakasz azonban még mindig nem jött. Csak reggel kapták meg, a jegyzék átadásának időpontja pedig rohamosan közeledett. Kurusu telefonon felhívta a külügyminisztériumot, s kérte, hogy a kihallgatást halasszák el két órára. Mindkét nagykövet türelmetlenül járt fel-alá a nagykövetség halljában. Végül a követségi titkár átnyújtotta Kurusunak a jegyzék kész szövegét. Ez washingtoni idő szerint 13 óra 20 perckor volt.

Az amerikai kriptográfusok a japánoknál gyorsabban készültek el a tokiói táviratok desifrírozásával. A japán memorandum tizenhárom szakasza már előző nap este ott feküdt Cordell Hull íróasztalán. Miután elolvasta őket, felkereste dolgozószobájában Rooseveltet.

– Teszünk még egy lépést – szólt az elnök. – Készítse el a császárhoz intézendő üzenetemet. Grew nagykövet vigye el haladéktalanul a császári palotába... Az üzenetről tájékoztassa az újságírókat, holnap az egész ország értesüljön róla.

A jegyzék befejező szakasza reggel nyolc órakor érkezett Tokióból, kilenc órakor pedig, vagyis egy óra múlva a desifrírozott szöveg már a külügyminisztériumban volt. Miles tábor-

nok, a felderítő szolgálat parancsnoka vitte el. Roosevelt még ágyban feküdt, amikor a külügyminiszter bekopogott hálószobájába.

A japán memorandum a következő szavakkal végződött:

„Japán kormánya ezennel sajnálattal az Egyesült Államok tudomására hozza, hogy az amerikai kormány álláspontja miatt lehetetlennek kell tartanunk a további tárgyalásokon való megegyezést."

Az elnök gépiesen az éjjeliszekrényre tette a desifrírozott jegyzék végét.

— Ez háború! — jelentette ki.

Ám a diplomáciai játék folytatódott.

Miles, a felderítő szolgálat parancsnoka felkereste Marshall vezérkari főnököt, de nem találta otthon, mert a tábornok éppen reggeli sétalovaglásra ment. Mihelyt Marshall a vezérkarba érkezett, Miles tájékoztatta a desifrírozott jegyzékről, s úgy vélekedett, hogy az ellenség a jegyzék átadásának időpontjában megindítja a hadműveleteket, figyelmeztetni kellene a csapatokat. Marshall tétován vállat vont, de azért felhívta telefonon Starkot. A haditengerészet vezérkari főnöke azt válaszolta:

— Egyelőre fölösleges figyelmeztetni a flottát. — Ezzel letette a kagylót.

Miles továbbra sem tágított, s Marshall végül kelletlenül bólintott.

— Nem bánom ... Készítse el a rádiótáviratokat ... Először Manilába a Fülöp-szigetekre, aztán San Franciscóba ... Pearl Harbort hagyja utoljára, ott úgysem történhet semmi ... Ne vesztegesse az időt.

Az elnök az egész napot Harry Hopkins társaságában töltötte. Utasítást adott, hogy ne kapcsolják be hozzá a telefonhívásokat, nem hagyja megzavarni vasárnapi pihenését. Az események haladjanak a maguk útján. Roosevelt a bélyeggyűjteményét rendezgette. Szenvedélyes filatelista volt. Hopkins ledőlt a heverőre, és az elnök kutyájával játszott.

Egy óra körül lunchhöz ültek. Éppen a desszertet tálalták, amikor kitartóan csöngött a telefon. Az elnök bosszúsan felvette a kagylót. A hadügyminiszter telefonált.

— Elnök úr — kezdte izgatott hangon —, úgy látszik, a japánok támadást intéztek Pearl Harbor ellen ...

— Mit beszél? ... Lehetetlen! — kiáltott fel Roosevelt.

Néhány perc múlva a legfelső haditanács valamennyi tagja értesült a hírről. Marshall utasítást adott, hogy kapcsolják összse rádiótelefonon Pearl Harborral. A helyőrség parancsnokával beszélt, s a telefonban távoli bombarobbanások hallatszottak.

A japán nagykövetek azonban még nem tudták, hogy kitört a háború. Cordell Hull fél óra hosszat váratta őket az előszobájában. Amikor átvette a jegyzéket, úgy tett, mintha figyelmesen olvasná, holott szövegét már rég ismerte. Aztán letette a gépelt lapokat, és haragosan felpillantott a nagykövetekre:

— Ötven éve vagyok állami szolgálatban, de soha nem láttam még okmányt, amely ennyi hazugságot tartalmazott!... Nem hittem, hogy van kormány, amely ilyesmire képes!...

Előre begyakorolt mozdulattal ajtót mutatott a nagyköveteknek. Nomura és Kurusu zavartan távozott...

Az amerikai elnök üzenete mégsem jutott el aznap a császárhoz, bár Washingtonban mindent elkövettek, hogy a legsürgősebben elmenjen. Cordell Hull előre figyelmeztette Grew nagykövetet, hogy táviratilag kap egy fontos okmányt. Az üzenetet a legegyszerűbben sifrírozták, hogy minél kevesebb időbe teljen desifrírozása. Ám az elnök üzenete egész nap a tokiói központi távíróhivatalban feküdt... Így rendelkezett a vezérkar főcenzora. Azt az utasítást adta, hogy tartsanak vissza minden külföldi táviratot, kivéve a németeket és az olaszokat. Joseph Grew csak éjjel kapta meg a sifrírozott táviratot, nyomban felhívta telefonon Togo urat, és kérte, hogy haladéktalanul fogadja, mert az Egyesült Államok elnökétől személyes üzenet érkezett a japán császárnak. Kormányától azt az utasítást kapta, hogy az üzenetet személyesen nyújtsa át.

A külügyminiszter nem dönthetett önállóan. Sürgősen közölte hát a hírt a főpecsétőrrel, és megkérdezte, mitévő legyen. Kidót álmából ébresztette a hívás, álmos hangon azt válaszolta:

— Fogadja a nagykövetet, vegye át tőle az üzenet másolatát, és jöjjön el vele a palotába. Én is ott leszek.

Tokióban már hajnalodott. A főpecsétőr végighajtott a város néptelen, csendes utcáin. A gépkocsi emelkedőn kapaszkodott, s amint felért a tetejére, Kido egyszerre csak megpillantotta a felkelő napot... Szemét eltakarva imádkozni kezdett azért, hogy sikerrel járjanak a pilóták, akik valószínűleg éppen Pearl

Harbor felé repülnek... Milyen jelentősége lehet most már Roosevelt elnök üzenetének!

Kido elolvasta az üzenetet, és úgy döntött, hogy nem zavarja meg vele Őfelsége álmát.

Reggel, amikor már folyt a háború, Joseph Grewt a külügyminisztériumba kérették. Togo fogadta.

— Az elnök memorandumát magunk adtuk át Őfelségének... Az elnök már megkapta a választ...

— Mikor? — kérdezte hitetlenkedve Grew.

— Még tegnap este.

— De hiszen én az üzenetet csak éjjel nyújtottam át...

— Más válasz nem lesz.

Togo dolgozószobája ajtajáig kísérte az amerikai nagykövetet, udvariasan elbúcsúzott tőle. Már tudta, hogy japán repülők megtámadták Pearl Harbort, de nem szólt róla Grew nagykövetnek.

A liberális Togo mindvégig megőrizte a titkot, ahogy meghagyták neki. A diplomatáknak szabad legutoljára értesülniük a háborúról. Éppen ezért a Pearl Harbor elleni támadás előestéjén a külügyminisztérium kirándulást rendezett a Tokióban akkreditált diplomatáknak. Csak késő éjjel hozták vissza őket a városba. Azokat, akik nem vettek részt a kiránduláson, meghívták a Kabuki-színházba, az előadás után pedig bankettra... Minden lehetőt kiagyaltak, csakhogy elterelj ék a diplomaták figyelmét.

Joseph Grew visszatért a nagykövetségre, és bekapcsolta a rádiót. Éppen a császár leiratát olvasták fel:

„Mi, Isten kegyelméből Japán császára, évszázadok óta uralkodó dinasztiánk ősi trónjáról azt parancsoljuk bátor alattvalóinknak, hogy ragadjanak fegyvert... Ezennel hadat üzenünk az Egyesült Államoknak és a Brit Birodalomnak...

Bíborban született őseink szent szelleme óvja Yamato nemzetét, s bízunk alattvalóink odaadásában, vitézségében. Szilárd meggyőződésünk, hogy elérjük az őseink által ránk hagyott célokat.

A Showa-éra tizenhatodik esztendejében, december 8-án.

Hirohito."

S felcsendültek az évezredes nemzeti himnusz hangjai... Aztán újra a bemondó izgatott hangja hallatszott:

„Figyelem, figyelem! Rendkívüli híreket közvetítünk. Fontos közleményt olvasunk fel!

A császári főhadiszállás, a vezérkar és a haditengerészet vezérkara közös közleményt adott ki! Ma hajnalban a császári hadsereg és hadiflotta a Csendes-óceán nyugati térségében megindította a hadműveleteket az amerikai és az angol fegyveres erők ellen. Napfelkelte előtt csapataink megindították a rohamot Hongkong ellen. Csapataink partra szálltak a Maláj-félszigeten, és gyors ütemben kiszélesítik az elfoglalt állásokat. Megtámadtuk az ellenség hadászati pontjait a Fülöp-szigeteken . . ."

S újra feharsant az évezredes himnusz . . . Dübörögtek az üstdobok. Az ünnepi indulók győzelmi hangjai között az éterbe szálltak a bemondó kiáltásai:

— Hakko-ichiu! . . . Hakko-ichiu! . . .

Úgy látszott, minden alátámasztja Tojo prognózisát: csak le kellett adni az első lövést, s nyomban összefogott az egész nemzet. Megkezdődött a háború.

„KEZDJÉK MEG A NIITAKA-HEGY MEGMÁSZÁSÁT"

Flemingék családi albumában egy emlékezetes képet őriztek: Jane menyasszonyi ruhában áll a San Franciscó-i repülőtéren. A kép megjelent valamennyi újságban, s ezekből is beraktak néhányat az albumba, amelyet Flemingék szívesen mutogattak vendégeiknek.

Flemingék meg voltak győződve róla, hogy ez a fénykép hozta meg nekik a szerencsét. Amikor Peter visszatért a reklámútról, a szállítási igazgató meleg kézfogással üdvözölte:

— Az ön neje kitűnő reklámot csinált nekünk! Látom, ön gyakorlatias ember.

Peter először nem értette, minek köszönheti ezt a szívélyes fogadtatást. Nem látta még az újságokat Jane fényképével. Az igazgató átnyújtott neki egy borítékot néhány zöld húszdolláros bankjeggyel, s felajánlotta, hogy alkalmazza a cégnél.

Peter másodpilóta lett. Ám Jane továbbra is idegeskedett, aggódott, nem találta helyét, valahányszor Peter úton volt.

— Te csacsi — nyugtatta Peter —, utasokat szállítok, mint valami sofőr. Hiszen éppen erről ábrándoztál, hogy ne legyek berepülő pilóta.

— Mit csináljak, Peter! Iszonyúan félek a háborútól, különösen amikor nem vagy itthon, amikor repülsz... Sok minden megeshet.

Peter Fleming torkig volt már ezzel a siránkozással, sehogy sem tudott zöld ágra vergődni az asszonnyal, s amikor más munkaalkalom kínálkozott, szívesen vállalta, hogy elmegy a Hawaii-szigetekre.

Most már szinte egyáltalán nem repült, a honolului repülőtér forgalomirányító irodájában dolgozott, s Jane boldog volt, megnyugodott.

Egy kis házba költöztek Oahu szigetén, közvetlenül a végtelenbe nyúló és az azúrkék éggel összeolvadó tenger partján.

A kis ház a parttól lépcsőzetesen emelkedő sziklás hegyen állt. Peter mindössze kétszer egy héten ment be Honoluluba huszonnégy órás szolgálatra, a többi időt otthon töltötte. A hegyek között az éghajlat sokkal kellemesebb volt, mint Honoluluban, ahol az ember a fülledt melegben úgy érezte magát, mint valami üvegházban. A gyerekeknek is igen kedvezett ez a környezet.

Két szőke csöppségük volt Flemingéknek: Peter, aki nemrég töltötte be hatodik évét, és a kékszemű, négyéves Daisy. Reggeltől estig hangos volt tőlük a ház.

Amikor Peter és Jane ideköltözésük után először mentek este egy kis sétára, Peter tréfásan megjegyezte a feleségének:

— Hát elérted, amit akartál. Nézz csak körül: több ezer mérföldnyire csak az óceán. Ide aztán nem jut el semmiféle háború, ez a világ legfélreesőbb zuga . . .

Tetszett nekik új lakásuk. A komfortos házikó egy kialudt vulkán oldalában állt, a nappali széles ablaka zöld völgyre nyílt, amelyet banánültetvények, vadul növő amerikai mirtuszok ligetei szeldeltek át. Jobbra a tengerbe nyúló Kaneohefélsziget látszott, a katonai repülőtérrel. A szigetet kettéosztó hegyvonulat mögött volt a haditengerészeti támaszpont, de innen nem látszott.

Kaneohében Peter régi barátokkal találkozott, akikkel együtt tanult a pilótaiskolán, s néha meglátogatta őket.

Azon az estén Jane lefektette a gyerekeket, és kikísérte Petert. Csak reggel áll ugyan szolgálatba, de meg akarta látogatni barátait Kaneohében. Náluk tölti az éjszakát, aztán reggel átmegy a repülőtérre.

Peter kihozta az autót a garázsból, megcsókolta feleségét, és elment.

Jane korán lefeküdt. Persze, jobban örülne, ha Peter is itthon volna, de a férfiaknak is kell néha egy kis szórakozás. Jane ezt megértette. Mégsem tarthatja pórázon a férjét. Hiszen szereti őt, gondoskodik a gyerekekről. S most már aggódnia sem kell érte . . .

Az amerikai fiatalasszony boldognak érezte magát, hiszen szép családja van, kényelmes lakása, férje jól keres, sokkal többet, mint amennyi annak idején a félelem bére volt . . . Az utóbbi időben sokszor esik szó a háborúról, de mi közük nekik ehhez. Itt mindig jó dolguk lesz, a földnek ezen a távoli, áldott pontján, a Hawaii-szigeteken!

Jane ezzel a jóleső érzéssel szenderedett el, nem is gyanítva, hogy az oly távolinak tűnő háború a házuk felé közeleg... Japán repülőgép-anyahajók négyszáz bombázóval a fedélzetükön teljes sebességgel közeledtek a szigetekhez, a hajók sötét gyomrából a fedélzetre szállították a repülőgépeket, felerősítették a sekély vízben használható torpedókat...

A Nagumo ellentengernagy parancsnoksága alatt álló különleges rendeltetésű flotta immár két hete szántotta a Csendes-óceán vizét. Rossz tréfának tűnt, hogy ezt az óceánt éppen „csendesnek" nevezték el, mert a hajóraj egész idő alatt tomboló viharban hánykolódott a süvítő széltől felkorbácsolt, hegy magasságú, ólomszürke, tajtékos hullámokon.

November 25-én a rádiós a következő parancsot hozta Nagumónak a tengernagyi kajütbe.

„A hadműveleti magasabbegység — szólt Yamamoto parancsa —, a repülőgépek és tengeralattjárók elleni védelmet biztosítva, érje el rejtve a Hawaii-szigetek vizeit, s a hadüzenet pillanatában üssön rajta az amerikai flotta fő erőin, mérjen halálos csapást rájuk."

A flotta a Kuril-szigeteknél állt, félreeső, isten háta mögötti helyen. Az öblöt kopár, hóborította hegyek vették körül. A parton néhány halászkunyhó, több felfordított ladik meg egy antennaárboc látszott. De ezen kívül több száz mérföldes körzetben egyetlen település sem volt.

Nagumo öreg, tapasztalt tengerész volt. Még ezeken a hideg, néptelen, idegen szem számára hozzáférhetetlen vizeken is a legszigorúbb titoktartásról gondoskodott, megtiltotta a matrózoknak meg a tiszteknek a partiaszállást, sőt még a szemetet sem engedte a tengerbe önteni, nehogy a hajóhad nyomot hagyjon maga után.

A Kuril-szigetektől hajnali szürkületben indultak el, eloltott lámpákkal. Nagumo ott állt a zászlóshajó, az „Akagi Maru" repülőgép-anyahajó parancsnoki hídján, és nézte a hajók elmosódó körvonalait. A fedélzeten háromszoros „banzai!" kiáltással köszöntötték a császárt, és szent szakét ittak az egészségére. Nagumo parancsnoksága alá tartozott harminckét hadihajó, köztük hat repülőgép-anyahajó és a fedezet: három cirkáló, rombolók, tengeralattjárók és tíz tartályhajó, amelyekről a hajók üzemanyagot vettek fel.

Csontig hatoló viharos szél fújt, s a tengernagy lement a parancsnoki fülkébe. A törzs főnöke megkérdezte tőle:

— Mit tegyünk, ha semleges hajókkal találkozunk? Ezeken a szélességeken feltűnhetnek orosz hajók.

— Elsüllyeszteni és elfelejteni — válaszolta Nagumo.

Nem került sor arra, hogy a parancsnoknak ezt az utasítását végrehajtsák, a tengeri útvonalaktól távol hajóztak, egyetlen hajóval sem találkoztak. A vihar lesöpört a fedélzetről néhány matrózt, de mentésükre nem volt idő, csak egy imát mondtak a lelkük nyugalmáért...

Néhány napig kelet felé hajóztak, majd délre fordultak. Napról napra melegebb lett. A Hawaii-szigetektől ezer mérföldnyire voltak, amikor Yamamoto tábornagy leadta az egyezményes jelet: „Kezdjék meg a Niitaka-hegy megmászását." Ez azt jelentette: támadás Pearl Harbor ellen!...

A személyi állománnyal csak most közölték, hová mennek a hajók és miért. A fedélzetre kihozták Pearl Harbor nagy makettjét, és Nagumo felolvasta a hadparancsot, amelyet addig egy széfben őriztek:

— „Ütött az óra. Birodalmunk léte forog kockán..."

A zászlóshajón felhúzták a hadilobogót, ugyanazt, amely harminchat évvel ezelőtt az orosz flottával vívott csuzimai csatában a „Mikasa Maru" páncéloshajón lengett.

A Hawaii-szigetektől már csak kétszázharminc mérföldre voltak. Felharsant a vezényszó: „Pilóták, sorakozó!" Kigyúlt a reflektorok vakító fénye, felbőgtek a motorok, a repülőgép-anyahajók a széllel szembe fordultak, és elindultak kelet felé, ahol még nem kelt fel a nap. A pilóták kivasalt egyenruhában, a szamurájok fehér kendőjével a homlokukon a repülőgépekhez mentek.

Reggel hatkor a levegőbe emelkedett a repülőgépek első hulláma, egy óra múlva pedig a második. A hajótestben maradt még negyven vadászgép, előre nem látható esetekre.

Az első hullám parancsnoka Fuchida százados volt. Egyedül ő kapott engedélyt arra, hogy a rádiót használja, a többieknek megtiltották, hogy a támadás pillanatáig az adókészülékhez nyúljanak.

Fuchida a műszereket figyelve vezette a csaknem kétszáz gépet. Bekapcsolta a rádiót, beállította a honolului adót. Hawaii muzsikát sugároztak. A gépek háromezer méteres magasságban repültek, az óceánt eltakaró sűrű felhők mögött. A honolului bemondó éppen az időjárásjelentést olvasta fel: „A látási viszonyok jók... Szórványos felhőzet, főleg a hegyek

fölött, másfélezer méteres magasságban . . ." Ez a jelentés kapóra jött . . . A szigeteken tehát teljes a nyugalom . . .

A rajtaütés előtt Fuchida leadta a zászlóshajónak az egyezményes jelet: „Tora!" — vagyis a meglepetésszerű támadás sikerült — „Tora!"

Hét óra ötvenhárom perc volt honolului idő szerint.

A Pearl Harbor-i kikötőben kilencvenhat hadihajó állt, köztük nyolc sorhajó, az amerikai flotta büszkesége. A hajók fedélzetén éppen véget ért az istentisztelet, fúvószenekarok az állami himnuszt játszották . . . Torpedók robbanása vágta el a zene hangjait . . .

Az „Oklahama" sorhajó felborult és elsüllyedt. A hajóval együtt odaveszett ezerötszáz tengerész. Az „Arizoná"-n felrobbant a lőszerraktár. A füstoszlop háromszáz méter magasba emelkedett. Egyetlen pillanat alatt 1102 ember lelte halálát. Lángba borult a „Virginia", a mólónál elsüllyedt a „California", zátonyra vetődött a „Nevada" . . .

Öt sorhajó elsüllyedt, három súlyosan megrongálódott. Cirkálók, rombolók, segédhajók lángoltak . . . Az Egyesült Államok Csendes-óceáni Flottája elvesztette harci erejét.

Jane is felébredt ezekre a hatalmas robbanásokra, amelyek mintha a föld alól jönnének. Ült az ágya szélén, de semmit sem értett az egészből. A robbanások hangja a hegyvonulat túlsó oldalán, Kaneohétól tíz mérföldnyire fekvő Pearl Harbor felől jött. Fekete füst gomolygott az óceán fölött. „Úgy látszik, megint gyakorlatoznak" — gondolta magában Jane, és visszabújt a meleg ágyba. Vasárnap volt, a gyerekek még aludtak.

Amikor aztán újabb robbanásokat hallott, ezúttal már a repülőtér felől, kiugrott az ágyból, és gyorsan felöltözött. Ismeretlen repülőgépek szálltak egészen alacsonyan a sziget fölött, vörös színűek, kurták, akár egy félig szívott szivar. De még ez sem aggasztotta Jane-t, csak meglepte. Tulajdonképpen nem tudta, mire vélje mindezt.

Felébresztette a gyerekeket, s nekiállt reggelit készíteni. A robbanások abbamaradtak, majd újra hallatszottak . . . Jane bekapcsolta a rádiót. Honolulu ilyenkor híreket szokott adni, de most csak zene szólt. Aztán félbeszakadt a zene, s a bemondó izgatott hangon, szinte kiabálva megszólalt: „Senki ne menjen ki az utcára! Veszélyes! Senki ne menjen ki az utcára!" S újra felcsendült a zene.

Miért ne menjünk ki az utcára?! Jane próbált valami-

lyen amerikai állomást fogni. Végül bejött New York. Éppen a hírek végét kapta még el:

„... Támadás a Hawaii-szigetek ellen. Honolulura bombák hullanak, a város lángokban áll..."

A rádió zöld varázsszeme hol kitágult, hol összébb szűkült, hidegen, közömbösen. Jane-nek elakadt a lélegzete. Legelső gondolata Peter volt: hol van, mi lehet vele?!...

Tíz óra elmúlt, már harmadik órája folyt a háború. Jane tehetetlennek, magányosnak érezte magát. De gyorsan letörölte könnyeit, nehogy a gyerekek észrevegyék. Felkapott néhány plédet, kivitte a kertbe, egy mély sziklahasadékba, amelyben sokszor raktak már tábortüzet. Aztán visszatért a házba, a hűtőszekrényből egy kosárba dobált mindent, fogta a gyerekeket, és kivitte őket a hasadékba. A gyerekek örültek a váratlan szórakozásnak.

— Anyu — kérdezte az ifjabb Peter —, indiánosdit játszunk?...

— Azt, azt... Csak ki ne menjetek innen...

Jane visszafutott a konyhába, és sárga műanyag-vödörben vizet hozott. Akár barlanglakó őse, óvta gyerekeit a veszélytől, sziklák köze rejtette őket...

Peter kora délután tért vissza, piszkosan, rongyosan, borotválatlanul. A kocsinak betört az ablaka, behasadt a teteje, cafatokban lógott ki belőle a bélés. Egyik első kereke leeresztett, a köpeny teljesen tönkrement.

Jane Peter elé rohant, a vállára borult.

— Mi történt, Peter?... Mondd, mi történt?...

— Háború... A japánok bombázták Pearl Harbort... Számolni kell esetleges partraszállásukkal. Hadd mosakodjak meg... Csak egy órára ugrottam haza.

— Mit tegyünk?

— Nem tudom, Jane... Minden olyan váratlanul jött. Neked a gyerekekkel az Államokba kell utaznod. Ha a japánok partraszállnának...

Peter bekapott néhány falatot, felöltötte kezeslábasát, és nekilátott a kocsi javításának.

— Itt hagyom neked — mondta.

— És te?

— Gyalog megyek Kaneohéig, onnan meg majd csak eljutok valahogy.

— De hová, hová mész, Peter?! Nem maradok itt egyedül...

— Willerbe megyek, a repülőtérre. A repülőezredhez osztottak be, s még ma ott kell lennem.

Peter előhozott a garázsból egy pótkereket. Jane segített neki.

— Sokáig kártyáztunk — mesélte Peter —, már virradt, amikor lefeküdni készültünk. S akkor odajöttek még ketten, te nem ismered őket: Welch és Taylor, két hadnagy, pilóták a vadászrepülő-ezrednél. Igen jó hangulatban voltak, Bernardot akarták felköszönteni születésnapja alkalmából. Egyre azt kérdezgették, nem maradt-e valami innivaló. Feltúrták a bárszekrényt, a hűtőszekrényt, de semmit sem találtak. Ekkor azt ajánlották, hogy menjünk fürödni. Beültünk a kocsimba, és elindultunk. Úgy számítottam, hogy felfrissülök, aztán ledőlök még egy órára, mielőtt a repülőtérre indulnék... De Taylor fejébe vette, hogy beugrik a rádiólokációs állomásra. Azt állította, hogy egy perc az egész, a barátjának, Joseph Lockardnak mindjárt lejár az ügyelete, s ő is velünk jön fürödni. Lockard éppen telefonált, valakinek jelentette, hogy az indikátoron ismeretlen tárgyak jelentek meg. Véleménye szerint körülbelül 150 mérföldnyire repülőgépeknek nagyobb köteléke száll, a sziget felé közeledik. Az információs központból azt a választ kapta, hogy ezek valószínűleg azok a „B—17"-es bombázók, amelyeket San Franciscóból küldenek át.

„Én még sohasem láttam ilyen nagy célt" — makacskodott Lockard.

„Ne nyugtalankodjék emiatt" — válaszolták a központból.

„Ha nem, hát nem" — morogta Lockard, és letette a kagylót. A rádiólokációs készülékeket az amerikai légierőnél még csak akkor kezdték alkalmazni, s Lockard nem volt bizonyos benne, hogy igaza van. Még egyszer ránézett az indikátorra, az impulzusok osztódtak, s parányi szikrácskák táncoltak a rádiólokátor ernyőjén. Vasárnaponként hamarabb véget ért az ügyelet. Lockard bezárta az állomást, és velünk jött. Fürödni nem volt kedve. Hármasban megfürödtünk, s éppen visszafelé indultunk, amikor megkezdődött a cirkusz.

Senki sem értette, honnan kerültek elő a japán repülőgépek. Először azt hittük, a „B—17"-esek érkeztek meg. Tizennégyórás repülőutat tettek meg San Franciscótól az óceánon át, minden percben meg kellett érkezniük. Taylor kihajolt a kocsi ablakán, s meglátta a szárnyakon a vörös korongokat, a gépek farkán pedig a sárga sávokat.

„Ezek nem a mieink!" — kiáltotta, és ebben a pillanatban feldübörgött a föld. Japán vadászgépek zuhanórepülésben támadtak a szigetre, aztán elzúgtak fölöttünk, és ismét a magasba emelkedtek. Zuhogtak a bombák. Kigyulladt a hangár, lángba borultak a repülőgépek... Minden lángokban állt. Égett a rádiólokációs állomás is, ahol egy fél órával ezelőtt voltunk, égtek a hidroplánok...

Welchnek és Taylornak azonban ebben a pokolban is sikerült felszállni. A háromszáz repülőgépből alig tucatnyi vette fel a harcot a japánokkal, a többi ott hamvadt el, a repülőtereken. A pilóták kiugrottak a kocsiból, és a földre hasaltak, aztán az első támadás után a kifutópályára szaladtak. Találtak még néhány sértetlen gépet, s amikor a támadók újabb hulláma közeledett, felszálltak. Úgy harcoltak, mint az ördögök. Remek fickók! Welch és Taylor akkor tért vissza a repülőtérre, amikor a japánok leszórták bombáikat, és a nyílt óceán fölött elindultak észak felé. Azt állítják, hét gépet lelőttek. Szörnyű veszteségeink vannak, a repülőtereken elpusztult minden repülőgép.

Még javában folyt a támadás, amikor megérkezett a San Franciscóból várt tizenkét „B—17"-es bombázó. A pilóták azt hitték, gyakorlatok folynak, nem is vették mindjárt észre, hogy japán vadászok szegődtek a nyomukba. Fel sem vehették a harcot, mert San Franciscóból fegyverzet nélkül repültek. A fedélzeti fegyvereket mind leszerelték, hogy megkönnyítsék nekik az átrepülést. Tehetetlenek voltak a golyózáporban, a japánok úgy lövöldöztek rájuk, mint valami gyakorló-céltáblákra...

Petert lesújtották a történtek, de megpróbálta eltitkolni feleségé elől aggodalmát. Annyit azonban hozzátett:

— Azt beszélik, hogy a japánok ejtőernyősöket dobtak le. Nincs kizárva. Nyilván kihasználják majd sikerüket...

— S mi lesz akkor velünk? — sopánkodott Jane. — Ezek még a gyerekeket sem kímélik.

— Nem tudom, Jane... Nem tudom... — Peter két kezébe fogta a fejét. Kezdte elveszíteni önuralmát. Maga elé képzelte, mi történik majd itt nélküle, ha betörnek a japánok.

— Csak egyet tehetek — bökte ki kétségbeesett elszántsággal. — Hagyok itt morfiumot neked meg a gyerekeknek. Akkor már jobb, ha...

Peter odanyújtott feleségének egy kis fehér dobozkát.

— Mennyi kell ebből, hogy . . . — Jane-nek torkán akadt a szó.

— Három tabletta elég.

Jane-t ettől csodálatos nyugalom szállta meg.

Peternek most már igazán mennie kellett.

— Itt hagyom a kocsit — mondta újra. — Most rendben van.

Nem akarta sokáig húzni a búcsúzkodást. Jane-nek olyan nehéz. Átölelte a feleségét, megcsókolta a gyerekeket, és gyors léptekkel elindult a kaneohéi repülőtér felé. Szemerkélni kezdett az eső. A repülőtéren, úgy látszik, jobban esik, mert a tűzvész füstje kifehéredett, s már nem szállt olyan magasra . . .

Jane belépett a konyhába, s éppen akkor zúgni kezdett a hűtőszekrény. Összerezzent: „Repülők!" — és nyugtalan pillantást vetett a hasadék felé, ahol a gyerekek indiánosdit játszottak . . . De újabb repülőgépek már nem jöttek, partraszállás sem következett be.

Nagumo tengernagy hajói még mindig a Hawaii-szigetek felé tartottak, amikor a repülők már Pearl Harbort bombázták. Tíz óra körül jelentették a figyelők, hogy az első hullám gépei visszatérnek. Egy óra múlva visszaérkezett a többi is. A törzs főnöke jelentést tett: az első hullámból kilenc gép nem tért vissza, a másodikból húsz. Az elvesztett gépek többségét a légvédelmi tüzérség lőtte le.

Az amerikaiak ellenállása fokozódott. Nagumo úgy döntött, hogy nem hívja ki a sorsot. Számító és óvatos ember volt. Próbálták meggyőzni, hogy a támadást partraszállással kell betetőzni. De Nagumo hajthatatlan maradt:

— A Niitaka-hegy megmászását befejeztük . . . A kitűzött célt elértnek tekinthetjük . . .

A tengernagy visszafordult hajóival Japán partjai felé.

Az óvatos Nagumo tétovázása megmentette az amerikaiakat a még nagyobb veszteségektől. S ezt sohasem bocsátották meg neki.

Jane Fleming visszatérhetett az Egyesült Államokba, újabb családi ereklyeként őrizve azt a dobozka morfiumot, amelyet Petertől kapott.

Ám „a Niitaka-hegy megmászása" — a japán fegyveres erők támadása — folytatódott. A Pearl Harborra mért csapás csak biztosította az expedíciós csapatok előnyomulását a Csendes-óceán déli részében. Ott bontakoztak ki a fő események.

A Hawaii-szigetek elleni támadással egyidejűleg a japán flotta, gyalogos egységek partraszállását támogatva, csapást mért Szingapúrra, Hongkongra, az amerikai Guam-szigetre, a Fülöp-szigetekre ...

Két héttel az invázió előtt a birodalom déli kikötőiben, a megszállt kínai partvidék öbleiben szállítóhajók tucatjait vonták össze, s ezek csak a jelre vártak, hogy megkezdjék „a Niitaka-hegy megmászását". A japán szárazföldi haderő ötven megerősített hadosztályából huszonhármat a Csendes-óceán déli részén megindított támadásban vetettek be.

A kínai háborúban kitűnt katonákból megalakították a „cseresznyevirágos csapatokat", a császári gárdahadosztályt. A katonák a szívük fölött viselték csapattestük jelzését: egy virágzó cseresznyeágat fehér mezőben.

Terashima Ichiro, aki a Lukoucsiao-hídnál kezdte meg a háborúskodást, most ebben a hadosztályban szolgált. Azóta megtanult harcolni, káplárrá léptették elő, s a háború hivatásává lett.

1941. november 17-e volt. Terashima káplár ezen a napon naplót kezdett vezetni, ahogy azt mindenki teszi, aki csak egy kicsit is ad magára. Valamikor Ichiro elengedte a füle mellett mindazt, amit apja családjuk őseiről, a sotsukról, a nemes földesurak zsoldjában álló katonákról mesélt. Most már ezt fontosnak tartotta, büszkélkedett őseivel. Akadtak családjában kamikazék is, a szent szél harcosai ... Nem mindenkinek folyik ilyen vér az ereiben! Miért ne vezetne hát naplót a Terashima család dicsőségére ...

Szerzett néhány ívet a gyönyörű hyosho papírból, s akkora füzetet készített belőle, amely elfért a zsebében. Az első oldalra a következő bejegyzés került:

„A Showa-éra 16. évében, november 17. Ma tartották a búcsúztatási szertartást. A parancsnok megadta az utolsó utasításokat, felolvasta a császárnak tett írásbeli fogadalmunkat. Aztán templomba mentünk, hogy imádkozzunk győzelmünkért, a császárért. Szent szakét ittunk, banzai!-t kiáltottunk."

„November 20. Behajóztunk a »Hiroshima Maru«-ra. Legelöl ment a parancsnok, aztán az élcsapat meg a zászlók. Naplemente után futottunk ki a tengerre."

„November 21. Reggel befutottunk Osakába. Egész nap ott horgonyoztunk. Senkit nem engedtek ki a partra. Mindenki kapott egy röplapot. Így kezdődött: »Ezt olvasd el, és meg-

nyered a háborút.« Úgy örülünk, mint a gyerekek. A puska lesz nekünk a shamoji, amellyel a rizst merítjük a győzelem üstjéből.

Kaptam kis kézikönyveket is, amelyeket szét kellett osztanom a katonák között. Az egyiket megtartottam, a császári út dicsőségére megőrzöm. A fedelén a Csendes-óceán térképe látható, s rajta fel vannak tüntetve azok az országok, amelyek a mieink lesznek. Megtartom emlékül, hogy tudjam, merre jártunk."

A katonai kézikönyvben ilyenek olvashatók:

„Miért kell hadat viselnünk? A császár akaratából harcolnunk kell Kelet békéjéért. Japánnak jutott az a magasztos küldetés, hogy megóvja Mandzsúriát Szovjet-Oroszország merényleteitől, hogy felszabadítsa Kínát az angol és az amerikai kizsákmányolás alól, hogy segítse a Fülöp-szigeteket és más országokat függetlenségük kivívásában, hogy elvigye a boldogságot a Csendes-óceán déli részében élő népeknek.

A legfontosabb most számunkra: a hadititok megőrzése.

Milyen a déli hadműveleti térség? Ez a Kelet kincsestára, amelyet a fehérek ragadtak magukhoz: az angolok, az amerikaiak, a hollandok, a franciák. Ez a világ olaj-, kaucsuk-, ónkészleteinek és más kincseinek a forrása. A déli országok a Kelet leggazdagabb országai. Itt van az örök nyár birodalma. Egész éven át érik a banán és a narancs. De vannak moszkitók, dzsungelek is... Az európaiak elpuhult és gyáva emberek. Legjobban az esőtől, a párás levegőtől és az éjszakai támadástól idegenkednek. Ők éjszaka táncolni szeretnek, nem pedig harcolni. Ezt használjuk ki.

A csatákban elesett katonák százezreinek a lelke oltalmaz bennünket. Győzelmesen befejezzük ezt a háborút, imát mondva elesett bajtársaink emlékére.

Teljesítjük, amit a császár tőlünk akar!"

„November 27. Osakából még aznap este indultunk tovább. Öt napig hajóztunk dél felé. Szállítóhajóinkat hadihajók kísérték. A közelünkben úszott a »Suzuki Maru«, de amikor a Haha-szigetekhez értünk, nevét átmázolták. Ugyanezt tették a többi hajón is.

Valószínűleg a forró égöv országaiban kell majd harcolnunk, mert moszkitóhálókat készítenek nekünk.

A Haha-szigeteknél szűk lett a hely. A hajók egymás után érkeztek, megtöltötték az öblöt. Unalmunkban horgásztunk,

de nem fogtunk semmit. A Haha-szigeteken lovakat és kutyákat rakodtak be, a kutyák iszonyú lármát csapnak. Azt mondják, a szigeteken nagyon szépek a lányok, de nem mehetünk ki a partra."

„A Showa-éra 16. esztendejében, december 4. Már két hete hajón élünk. Ma végre elértük rendeltetési helyünket. Egyelőre velünk van a hadiflotta, nincs mitől tartanunk. Felolvasták nekünk a hadparancsot a hadműveletek megkezdéséről, várjuk, mikor kezdődik a háború."

„December 6. Azt mondták, holnap megtámadjuk az ellenség partjait. Fejenként 150 darab töltényt kaptunk. A töltények nehezek, de talán vinnék többet is. Búcsúzunk a hajótól. Este mindent előkészítettünk a partraszálláshoz. Becsomagoltam háromnapi élelmet, s mellé raktam a töltényeket. Az oldalzsák pokolian nehéz. Nem baj, majd csak találok valakit, aki cipeli, mint annak idején Kínában."

„December 7. Csaknem teljes sötétségben szálltunk partra. A várt ellenséges tűz elmaradt. A partraszállást sikeresen végrehajtottuk.

Tahamari százados bejelentette, hogy megkezdődött a háború, közölte, hogy légierőnk bombázza a Hawaii-szigeteket. Ugyanez történik a Fülöp-szigeteken és Hongkongban. Díszlövésekkel üdvözöltük a császárt."

„Az új esztendőt, a Showa-éra 17. évét a Fülöp-szigeteken köszöntöttük. Január 2-án hadosztályunk elfoglalta Manilát. A csapatok pihenőt kaptak, kaszárnyákban lakunk. Három hete szálltunk partra, azóta derék munkát végeztünk. Az amerikaiakat visszaszorítottuk a Bataan-félszigetre. Onnan már nem mehetnek semerre.

Vidáman élünk, azt vesszük el, amit akarunk. Tahamari százados két fehér lányt, két testvért szerzett magának. A fiatalabb legfeljebb tizennégy éves, a másik valamivel idősebb. Az idősebbik összeharapta, összekarmolta Tahamari századost. Nem boldogult vele. Méregbe gurult, és a két lányt a mi szakaszunknak adta. Nálunk is próbáltak marni, harapni, de egy egész szakaszt mégsem haraphattak össze. Nappalra a pincébe zártuk őket, éjjel pedig felhoztuk a kaszárnyába. A kisebbik megháborodott, agyon kellett lőni. A másik most már egy hete itt él, nem ellenkezik. A fehérek ellenségeink, olyanok, mint a vadállatok, azt tehetünk velük, amit akarunk."

„A Showa-éra 17. esztendejében, január 8. Egy hónapja fo-

lyik a háború... A sötétség leple alatt mentünk bennszülöttek ellen. Azt mondják, a császári út ellen vannak, és segítik a fehéreket. Én nem akartam őket megölni, mert jó embereknek látszottak, de kötelességem teljesíteni Tahamari százados parancsát. Így okoskodtam: amit Tahamari mond, az a császár parancsa. Ha nem engedelmeskedem, kivégeznek. Az asszonyok és a gyerekek visítottak. Sokan a dzsungelbe szöktek, de nem mind. Magam is lekaszaboltam néhány embert. A falut felgyújtottuk, a főkolomposokat magunkkal vittük.

A rendőrfőnök megparancsolta, hogy végezzünk az elfogott partizánokkal. Éjjel gödröt ástunk a kókuszpálma-ligetben, és lemészároltuk a foglyokat. Akadtak köztük olyan apró termetűek, mint a gyerekek. Ott álltak a gödör előtt, mintha nem tudnák, hogy meg akarjuk ölni őket. Elhantoltuk őket, s pálmaágakat szúrtunk a tetejébe. Nekünk kettő jutott. Az egyiket Suzuki szúrta le, a másikat én. Katonanótákat dalolva tértünk vissza az ezredbe."

„Február 4. Átvezényeltek az ezred törzséhez. A parancsnok azt mondta, hogy értékeli munkámat és engedelmességemet, és közölte, hogy felterjeszt altisztnek. Azt feleltem, hogy kész vagyok meghalni a császárért.

Cseresznyevirágos hadosztályunk csodákat művel, folytatjuk a harcot, megtisztítjuk a szigeteket az amerikai katonáktól. Azt hallottam, hogy parancsnokuk, MacArthur tábornok az elsők között szökött meg a szigetekről, otthagyta a csapatokat, és az óceánon túlra repült. Nekünk senki sem képes ellenállni.

Néptelen vidékeken járunk, az élelmezés romlott. Az ezred törzsét meglátogatta Tachibana tábornok. Azt mondta, az ellenség húsát kell majd enni. Ellenségeink állatok, az állatok húsát pedig eszik.

Tegnap egy nagy repülőgépet zsákmányoltunk. Szerencsétlenül járt, amikor a völgyben, a folyó partján próbált leszállni, hogy elszállítsa a bekerített amerikaiakat. Nem tudom, hány főből állt a személyzete, hármat láttam belőlük. Ketten próbáltak valakit kihúzni a roncsok alól. Nem vették észre, hogy közeledünk. Mi nem álltunk le kirángatni a harmadikat, akit a műszerfal lapított oda, nem akartunk vesződni vele. Ott hagytuk a repülőgép alatt. Amint a törzsbe kísértük a foglyokat, az egyik megszökött, leugrott a meredek hegyoldalon, és

eltűnt a dzsungelben. Utána lőttünk, de nem találtuk el. A harmadikat a törzs főnöke elé vittük. A főnök azt mondta:

»Bűncselekményt követtél el, és nem szolgálna a világ javára, ha életben hagynánk. Meghalsz, mielőtt megvirrad, ahogy a Bushido törvénye előírja. A túlvilágon meglesz majd a boldogságod. Amikor lelked más testbe költözik, és újra megszületsz, békeszerető ember leszel.«

Amikor a fogolynak lefordították a törzsfőnök szavait, sírva fakadt, mint egy asszony.

A törzs főnöke azt mondta, hogy együttérez vele, s még arra is kész volna, hogy a Bushido-törvény előírásai szerint saját kardjával végezze ki, de sajnos, nagyon elfoglalt, s így ezt másra kell hagynia.

A pilótának adtunk egy utolsó korty vizet, aztán tehergépkocsira ültettük. Estefelé indultunk. A nap éppen lebukott a dombok mögé, hatalmas felhő úszott az egyre halványuló alkonyfényben. Hamar besötétedett. Elhaladtunk a mellett a hely mellett, ahol nemrég Tahamari kapitány holttestét elhamvasztottuk. Az amerikaiakkal folytatott tűzharcban esett el. Lehunytam a szememet, és imádkoztam a százados lelkének nyugalmáért.

Nemsokára odaértünk, ahol a kivégzéseket végrehajtották.

Az ezredparancsnok segédtisztje azt mondta:

»Most megölünk téged szamuráj karddal, ahogy azt a Bushido-törvény előírja. Három perced marad, hogy magadba szállj.«

A segédtiszt kirántotta a kardját. Pengéjén megcsillant a hold fénye. Végigfutott hátamon a hideg, a szívem kalapált. Együttéreztem a fogollyal, ahogy azt a Bushido megköveteli.

A pilótát odavezették egy vízzel teli bombatölcsérhez, letérdeltették. Azt kérte, hogy egyetlen csapással öljék meg. A segédtiszt két marokra fogta a kardot, megérintette vele a fogoly nyakát, bemérte a távolságot, aztán felemelte a kardot, és lesújtott. A fogoly feje a vízbe hullt. »Most száll a lelke a nirvánába« — mondta a segédtiszt, és felkacagott.

A hátára fordította a halottat, és egyetlen csapással felmetszette a hasát. »Milyen vastag bőrűek ezek a ketók — mondta —, még a hasukon is vastag a bőr.«

Kivágta a halott máját, becsavarta banánlevélbe, és a kocsira tette.

»A parancsnok azt az utasítást adta, hogy vigyem el neki a máját« — fűzte hozzá magyarázatképpen.

Felszálltunk a teherautóra, és elindultunk vissza. Ha életben maradunk, lesz mit mesélni. Ezért is írtam le mindent ilyen részletesen.

Most már tapasztalt gyilkos vagyok. Kardom örökké véres. Bár mindez hazámért történik, mégis nagyon kegyetlenek vagyunk. Bocsássák meg az istenek, bocsássa meg anyám! . . ."

Az az amerikai, akinek sikerült Terashima Ichiro japán káplártól és katonáitól a dzsungelbe szöknie, Peter Fleming berepülőpilóta volt, aki a háború kitörése után ismét pilóta lett.

A SUGAMO-BÖRTÖNBEN

A német nagykövet továbbra is méltatlankodott és tiltakozott. Nem elégítette ki Togo külügyminiszter válasza, felkereste az új miniszterelnököt, Tojót, meglátogatta a császár fivérét, de itt is, ott is visszautasításra talált. Részletes táviratot küldött Berlinbe, amelyben nyomatékosan azt ajánlotta, hogy gyakoroljanak diplomáciai nyomást Japánra, határozottan követeljék Sorge szabadon bocsátását. Ribbentrop azt válaszolta, hogy mindenről jelentést tettek Hitlernek, meg kell várni a döntést.

Obersturmbannführer Meisinger ki sem tette a lábát a dolgozószobájából, és azzal fenyegetőzött, hogy koncentrációs táborba küld mindenkit, aki egy rossz szót mer szólni Richardra... Meisinger egy huszonkét pontos okmányon dolgozott, amelyben azt akarta bebizonyítani, hogy Richard Sorge semmiben sem lehet vétkes. Az okmányt a Kempeinek, Nakamura tábornoknak adja majd át. Csak neki, japán kollégájának, ő meg fogja érteni. A rendőrattasé jelentéseket küldött Berlinbe, a birodalmi biztonsági szolgálathoz, Himmlernek, az Abwehrhez, a mindenható Canaris tengernagynak. Arra kérte a Gestapo főnökét, Müllert, hogy állítsa össze az archívumanyagot Sorge németországi életéről. Levelét a következő szavakkal kezdte: „Mein lieber Parteigenosse Müller!"

A német nagykövet és a rendőrattasé kész volt egész Németországot mozgósítani, ám semmire sem mentek, mert a japánok nem tágítottak.

Öt nappal Sorge letartóztatása után a nagykövet engedélyt kapott, hogy a Sugamo-börtön beszélőjében találkozzon vele. A vizsgálóbíró figyelmeztette, hogy csak három kérdést tehet fel a fogolynak: hogy érzi magát, bűnösnek érzi-e magát, mire volna szüksége. Ilyen szigorú feltételeket szabtak.

Eugen Ott a beszélő ajtajában állt három japán tisztviselő

kíséretében, amikor a szemközti ajtón bevezették Sorgét. A mindig elegáns, feszes tartású, gondosan borotvált Sorge most rabruhát, otromba bakancsot viselt, arca borostás volt, de magabiztosságát, büszke fejtartását megőrizte. Mellette is három rendőr állt.

Ott elindult volna Sorge felé, de a vizsgálóbíró egy kézmozdulattal megállította. Csak messziről beszélhettek egymással. A nagykövet feltette az első kérdést:

— Hogy érzi magát, Ika?

— Köszönöm kérdését, nem panaszkodhatom — válaszolta nyugodt hangon Sorge.

— Bűnösnek tartja magát?

A japánok izgatottak lettek.

— Éppen az imént tiltották meg nekem, hogy erre a kérdésre válaszoljak — felelte őrei felé intve Sorge. — Ne beszéljünk erről . . .

Ott zavarba jött, fontos lett volna, hogy választ kapjon éppen erre a kérdésre. Feltette hát az utolsó kérdést:

— Mit tehetnék önért, Ika?

— Köszönöm, nincs szükségem semmire . . . Aligha látjuk többé egymást, nagykövet úr. Adja át üdvözletemet családjának.

A beszélő ezzel véget ért. Ott gyorsan hozzátette még:

— Helma megkért, hogy ezt adjam át önnek.

Az egyik rendőr odalépett Sorgéhoz, és átadta neki a csomagot. Sorgét elvezették.

A cellában kibontotta a csomagot: volt benne gyümölcs, egy meleg takaró Helma monogrammjával: „H. O.", meg mandzsettagomb, Ott ajándéka. „Mandzsettagomb. Nem sok hasznát veszem" — mosolyodott el Sorge végignézve rabruháján.

Sorge napokon át kihívóan viselkedett, követelte, hogy engedélyezzék a német nagykövettel való találkozást, tiltakozott törvénytelen letartóztatása ellen. Ott látogatása után Sorgét ismét kihallgatásra vitték. A kihallgatást Yoshikawa államügyész vezette. Újra megkérdezte Sorgétól, beismeri-e, hogy tagja volt az illegális szervezetnek. Sorge csak kurta válaszokat adott, de az ügyész kérdéseiből egyre tisztábban látta, hogy a vele szemben ülő alacsony termetű japán már nagyon sokat tud. Ilyen körülmények között a legfontosabb az, hogy mentse a többieket, minden felelősséget magára vállaljon. Akkor jutott végleg erre a döntésre, amikor néhány héttel a letartóz-

tatása után a vizsgálóbíró elővette az íróasztalából annak a német statisztikai évkönyvnek három példányát, amelynek segítségével távirataikat sifrírozták.

— Még mindig tagadni akarja Moszkvával való kapcsolatát?! — kiáltott rá a vizsgálóbíró, orra alá dugva az egyik könyvet. — Az öné ez az évkönyv?

— Az enyém. De mi köze az egészhez ennek a régi német évkönyvnek? — kérdezte közömbös hangon Sorge.

— Mindjárt ezt is megtudja! — Yoshikawa belelapozott az asztalán levő dossziéba, és elővette Sorge utolsó táviratát, amelyet Moszkvába küldött:

„Mindez azt jelenti, hogy ebben az évben nem lesz háború." Ezt ön írta? — kérdezte diadalmasan az ügyész. — Semmi értelme a tagadásnak. A sifre kulcsa a kezünkben van. Most már elismeri, hogy Moszkva kémje volt?! . . .

Csakugyan nem volt már értelme tagadni, de Sorge megjegyezte:

— Kém nem voltam soha! Csak a háború ellen harcoltam . . . Kommunista vagyok és a Szovjetunió állampolgára . . . De szeretném, ha elhalasztaná a kihallgatást, ma túlságosan fáradt vagyok. Később magam leírok mindent, amit lehet.

— Itt én döntöm el, mikor tartjuk a kihallgatást! — közölte Yoshikawa. — Egyébként, egy pillanat . . .

Sorgét kivezették a folyosóra, az államügyész pedig felhívta Tojo miniszterelnököt, és jelentette, hogy Sorge bevallotta, hogy orosz kommunista, de azt kérte, hogy halasszák el a kihallgatást.

— Szó sem lehet róla! — üvöltött a kagylóba a miniszterelnök. — Folytassa a kihallgatást, amíg csak bírja a fogoly. Különben nem megy vele semmire . . .

Tojo tábornok, a Kwantung-hadsereg katonai csendőrségének egykori parancsnoka tudta, hogyan kell kihallgatást vezetni . . .

A kihallgatást tehát folytatták, de néhány óra múlva nem Sorge, hanem Yoshikawa államügyész merült ki teljesen.

Sorgét nem verték, nem kínozták. Úgy szólt a parancs, hogy külföldieket ne bántalmazzanak, mert ebből diplomáciai bonyodalmak származhatnak. Ez alól csak Branko Vukelić volt kivétel. Őt franciának tartották, mert francia hírügynökséget képviselt. Franciaország pedig legyőzött ország, amellyel nem kell törődni! Vukelić állta a legválogatottabb kínzásokat. Agy-

ba-főbe verték, véresen cipelték be a vizsgálóbíró szobájába, de ő hallgatott. A felbőszült ügyész egyik alkalommal megkérdezte: „Mi maga, francia vagy indián, aki leharapta a nyelvét?! Bírják már szólásra!" De Branko Vukelićot csak nem sikerült szólásra bírni.

Kínozták, bambuszbotokkal verték Miyagi Yotokut is, s ő már csak azt várta, hogy minél hamarabb meghaljon. Tudta, hogy tuberkulózistól emésztett teste nem bírja sokáig a kínzásokat.

Sorge azt kérte, hogy adjanak neki egy írógépet és egy csomag papírt, mert attól elszokott, hogy kézzel írjon, és semmi kedve újra hozzászokni ... A letartóztatott és a börtönigazgatóság között sokáig tartott a kötélhúzás, de végül Sorge győzött. Az ügyész intézkedett, hogy vigyenek be neki egy írógépet.

S most ott ült magánzárkájában az írógép előtt. Mivel is kezdje és minek? Szükség van-e erre? Igen, szükség van rá!

Sorge homályosan sejtette, érezte, hogy megváltozott a hozzá való viszony. Lehetséges, hogy valaki megrágalmazta, és akkor ki cáfolja meg a hamis vádat? Sorge tisztában volt vele, hogy nem kerül ki a japán börtönből. Akkor legalább tudják meg az emberek, hogyan élt, emlékezzenek rá. Ő, Richard Sorge elbeszéli majd múltját, mindazt, amit régen átélt, ami nemigen befolyásolhatja már a „Ramsay-csoport" ügyét. Meszsziről kezdi, s nem siet az írással. Ezzel is kitérhet a folyamatos kihallgatások elől. A börtönben is fontos az időnyerés. S ez lesz a végrendelete, a krédója, amelyben kifejti meggyőződését, nézeteit.

A hivatalos adatokkal kezdte:

„Én, Richard Sorge, 1895. október 4-én születtem Dél-Kaukázusban, Adzsikendben. Apám egy német olajtársaság mérnöke volt Bakuban. Anyám orosz, szegény vasútimunkáscsaládból származott. A családnak forradalmi hagyományai vannak. Nagyapám és fivére aktív résztvevője volt az 1848-as forradalomnak."

Kicsi gyermekkoráról Sorge inkább csak anyja, Nyina Szemjonovna elbeszéléséből tudott, aki most is Hamburgban élt, mit sem sejtve fia sorsáról.

Sorge hároméves korában került Németországba, s ott élt egy negyed századon át, míg a Szovjetunióba nem utazott.

Richard volt a legfiatalabb Alfred Sorge mérnök öt gyermeke közül.

Richard apja valamikor részt vett Sven Hedin közép-ázsiai expedíciójában, majd az Oroszországi Cári Olajtársaságnál dolgozott, aztán visszatért Németországba, és oroszországi olajipari cégek számára olajipari berendezéseket vásárolt.

„... Míg ki nem tört a háború — írta Sorge —, gyermekéveim viszonylag nyugodtan teltek, jómódú polgári családban éltem. Anyagi gondjaink nem voltak. Bennem azonban volt valami, ami némileg megkülönböztetett társaimtól.

A németországi eseményekről sokkal többet tudtam, mint a felnőttek. Hosszú időn át aprólékos gonddal tanulmányoztam a politikai helyzetet. Az iskolában emiatt elneveztek »miniszterelnöknek«.

Tudtam, hogy nagyapám a munkásmozgalomnak szentelte magát. Azt is tudtam, hogy apám nézetei egészen eltérnek nagyapám nézeteitől. Apám tipikus nacionalista volt. Bátyám szélsőbaloldali nézeteket vallott."

Richard Sorge gyermekkora és ifjúsága az 1914-es nyári tanítási szünetben ért véget. A diákok egy svédországi kirándulásról tértek vissza. Az utolsó német hajóval utaztak haza, mert kitört a háború, s az események viharában a hajók igyekeztek saját kikötőikbe jutni.

A császári Németország soviniszta lázban égett, az utcákon „hoch!" kiáltások kíséretében a császár portréját hordozták körül, akárcsak Oroszországban a cárét ...

Az újdonság romantikája, az iskolapadtól való csömör, a más élet utáni vágy, no meg a hazafiságnak vélt soviniszta hév eldöntötte a serdülő ifjú sorsát. Az ifjú Sorge otthagyta az iskolát, és mindenki elől eltitkolva szándékát önkéntesnek jelentkezett a hadseregbe.

Így kezdődött. S most itt a vég: börtönben van, ahonnan talán az egyetlen út a vérpadra visz. Sorge nem tudta, mi lesz vele, de felkészült a legrosszabbra. Most, amikor élete végéhez ért, gondolatban azt kérdezte magától: így kellett-e élnie? Igen, így kellett!

„Az 1914—1918-as első világháború rendkívül nagy hatással volt egész további sorsomra — írta Sorge. — Ha nem lett volna semmilyen más meggyőződésem, ennek a háborúnak a gyűlölete egymagában is elegendő lett volna ahhoz, hogy kommunista legyek ..."

Ám ez nem ment olyan simán. Előbb ki kellett gyógyulnia a soviniszta hangulatból. Igen nagy segítségére volt ebben az egyik katona, egy hamburgi kőműves. Mindenki előtt titkolta baloldali meggyőződését, de Richard Sorge előtt feltárulkozott. Hamarosan elesett a nyugati hadszíntéren, de Sorge soha nem felejtette el azokat a beszélgetéseket, amelyeket a hajdani hamburgi kőművessel a lövészárokban folytatott. Ezeknek a beszélgetéseknek a hatása alatt gondolkodott el először azon, hogy mi is történik körülötte. Sorge több ízben megsebesült, kórházból kórházba vitték, majd megint a frontra került, aztán ismét kórházba vitték újabb sebesüléssel, ezúttal igen súlyossal, amelyet Verdun alatt szerzett. Königsbergbe szállították.

A fiatal katonát egy nővér, egy orvosnak a lánya ápolta, aki könyveket hordott neki otthonról. A szilánkok által összetört csontok lassan forrtak össze, teltek a hónapok... A mankóval járó Sorge gyakori vendége lett a kórházi orvos otthonának. Azóta harmincöt év telt el, de álmában ma is gyakran hallja a nővér hangját, látja a feléje hajló fehér kendős lány alakját... Sorge, a fiatal katona nagyon örült annak, hogy ott ülhetett az orvos kényelmes lakásában, és hallgathatta őt. Az orvos baloldali szociáldemokrata volt, s a lány is apja nézeteit vallotta. Itt hallotta Sorge először Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Vlagyimir Lenin nevét... S még sok évbe tellett, míg elolvashatta Leninnek azokat a sorait, amelyeket nagyapja fiverének Friedrich Albert Sorgénak szentelt. Sorge meggyőződéses, állhatatos, önfeláldozó kommunista lett. Ám akkor, a tábori kórházban még csak ismerkedett a forradalmi mozgalommal.

„... Abban az időben, nevezetesen 1917 nyarán és őszén — írta —, fájdalommal a szívemben dobbentem rá, hogy ez a háború értelmetlen, hogy mindenütt csak pusztít, minden ok nélkül. Mindkét fél emberek millióit vesztette már ebben a háborúban. És senki sem tudta előre megmondani, hány millióra vár még ugyanez a sors..."

A háború Richard Sorge számára azzal végződött, hogy mankóval tért haza. Beiratkozott a berlini egyetemre. Akkor történt Oroszországban az Októberi Forradalom.

Sorge anyja, Nyina Szemjonovna, a kijevi vasutas leánya örömmel fogadta az oroszországi forradalom hírét. Akkor már idősebb asszony volt, de még mindig vágyott haza Oroszországba, szerette volna viszontlátni szülőföldjét. S Richard

örökre hálás maradt anyjának azért, amit neki a hazáról, a forradalomról mondott.

A Sugamo-börtön magánzárkájában, a világtól elszigetelve Sorge kifejtette krédóját — hadd tudják meg hóhérai, hogy őt nem törhetik meg!

„Az oroszországi forradalom — írta — megmutatta nekem az utat a nemzetközi munkásmozgalomban. Arra az elhatározásra jutottam, hogy nemcsak elméletileg és eszmeileg támogatom, hanem magam is aktív részesévé válok ennek a mozgalomnak. Ettől fogva minden döntésemben, magánügyeimben is, kizárólag ezt tartottam szem előtt. S most, hogy tanúja lettem a második világháborúnak, amely harmadik éve tart, s különösen a német—szovjet háborúnak, mind jobban megerősödik bennem az a meggyőződés, hogy huszonöt évvel ezelőtt helyesen döntöttem. Ha végiggondolom mindazt, ami velem az utóbbi negyed évszázad alatt és különösen az elmúlt esztendőben történt, nyugodtan mondhatom ezt . . ."

A kommunista Sorge nem bánta meg, amit tett.

Forradalmi események ragadták magukkal a fiatal diákot. Kielben illegális munkát végzett a matrózok között, belopózott az erődökbe, s ott harcra, forradalomra buzdította a katonákat. Kielben hamarosan kitört a haditengerészeti flotta matrózainak forradalmi felkelése.

Aztán Berlin, Hamburg, találkozások Thälmann-nal, a forradalmi pezsgés. Csendesebb időkben pedig vizsgák, előadások, diáktalálkozók, gyűlések. Sorge Hamburgban végezte el az egyetemet, és utána teljesen a pártmunkának szentelte magát. Erről az időszakról így írt:

„. . . 1918-ban már tagja voltam a kieli szociáldemokrata szervezetnek. Kört szerveztem a matrózok között. A matrózok felkelése idején részt vettem tüntetéseken . . .

Kielből Hamburgba költöztem. Ott az egyetemen elkészítettem disszertációmat, és megkaptam az államtudományok doktora címet. Hamburgból Aachenbe költöztem. Tanársegédként működtem. Tagja voltam egy sztrájkbizottságnak. Elbocsátottak. Hollandiában bányában dolgoztam. 1919-ben beléptem Németország Kommunista Pártjába. 1920 novemberétől 1921-ig Solingenben a pártlap szerkesztője voltam. 1920-ban részt vettem az ellenforradalmi Kapp-puccs elfojtásában . . ."

Emellett részt vett a hamburgi felkelésben, a vörös Szász-

ország forradalmi harcaiban. Utána illegális munkát végzett Frankfurtban, vezette a német kommunista párt illegális kongresszusának őrségét... A német rendőrségi archívumokban nyilván részletes jelentések vannak Richard Sorge kommunista pártmunkás aktív tevékenységéről. Volt idő, amikor Jan Karlovics Berzinnel együtt attól tartott, hogy a Gestapo rábukkan az archívumokban ezekre az anyagokra... Itt, a Sugamo-börtönben, ennek már nem volt semmi jelentősége, hiszen az életrajzát most maga írja le egészen részletesen. Hadd tudja meg az ellenség, kivel van dolga! Sorge indult az utolsó ütközetbe, akár a hadihajó, amikor felhúzza az árbocra a hadilobogót.

Hosszú hetek teltek el Sorge letartóztatása óta, de Meisinger még mindig a Kempei nyakára járt, kártyapartnere ártatlanságát bizonygatta. Az egyik alkalommal, amikor Meisinger újra felkereste a japán kémelhárítást, Osaka ezredes megkérte, hogy ellenőriztessen néhány adatot dr. Sorgéra vonatkozólag. Az SS-tiszt szívesen vállalkozott rá, de amint elolvasta az ellenőrzendő adatokat, felhördült: ezekből ugyanis kiderült, hogy Sorge kommunista pártmunkás volt, Ernst Thälmannnak, a német kommunisták vezérének a barátja.

— Ezt meg honnan vették?

— A letartóztatott Richard Sorge maga tett ilyen vallomást...

A rendőrattasé erre széttárta a karját:

— Hát erre igazán nem tudok mit mondani!... Richard Sorge mint Thälmann barátja! — Meisinger felkacagott. — Van önöknek fogalmuk, mekkora képtelenség, micsoda fantazmagória ez?! ... Különben, rendben van, ellenőriztetem ezeket az adatokat, de el tudom képzelni, milyen képet vág majd a vizsgálóbírójuk, ezredes úr, ha megkapja a német titkosrendőrség információját...

Meisinger felháborodva elmondta Ottnak, mit agyaltak ki megint a japán kémelhárítók, de azért megkérte az információt a Gestapótól.

Elérkezett a karácsony. A német nagykövetségen olyan hangulatban ünnepeltek, mint amikor súlyos beteg van a háznál. Szenteste az egész német kolónia összegyűlt a díszesen kivilágított fenyőfa körül, és Eugen Ott mondott néhány megható szót a betlehemi csillagról, a Megváltó születéséről. A tábornok úgy beszélt, mint valami prédikátor, s azzal kezdte, hogy

itt, a karácsonyfa mellett mennyire hiányzik valamennyiüknek Richard Sorge. Ám meggyőződése, hogy Richard kálváriája hamarosan véget ér, kijön a japán börtönből.

Meisinger ezredes nemsokára megkapta Berlinből a választ, s nem akart hinni a szemének, amikor Müller Gestapo-főnök információjában azt olvasta, hogy a Richard Sorgéra vonatkozólag Tokióból ellenőrzésre küldött adatokat a rendőrségi archívumok anyaga mind megerősíti . . .

Meisinger kezdett ráébredni, hogy Sorge alaposan lóvá tette. S ettől fogva lépten-nyomon azt hangoztatta, hogy rajta kívül mindenki felült a szovjet kommunista felderítőnek, és most már azt követelte, hogy a Kempei adja ki Sorgét a Gestapónak.

Dr. Sorgénak és csoportjának a históriája kétségtelenül megrendítette Eugen Ott tekintélyét, de azért két évig még nagykövet maradt.

Berlinben még mindig reménykedtek abban, hogy távolkeleti szövetségesüket sikerül beugratniuk a Szovjet-Oroszország elleni háborúba, s ez a törekvés a japán katonai körökben is kedvező visszhangra talált. 1942 márciusában Ribbentrop az alábbiakat közölte tokiói nagykövetével:

„Ebben az esztendőben — írta Ribbentrop Ott nagykövetnek — Németország okvetlenül olyan helyzetbe hozza Oroszországot, hogy nem lesz többé döntő tényező ebben a háborúban. Ezt követően a Közel-Keleten szándékszunk előretörni, hogy az Indiai-óceán partjain találkozzunk Japánnal . . ."

Ribbentrop a német csapatok Dél-Oroszországban tervezett nagy előnyomulására célzott. A németek úgy gondolták, hogy Sztálingrád alatt kiérnek a Volgához, megszállják a Kaukázust, s onnan hadjáratot indítanak Indiába.

„A tengelyhatalmaknak — folytatta Ribbentrop — ebben az évben további merész támadó hadműveleteket kell végrehajtaniuk, hogy a lehető legkisebb veszteségekkel minél hamarabb befejezzék a háborút . . . A japán flottának ki kell jutnia az Indiai-óceánra, és támaszpontokat kell létesítenie Madagaszkáron. A magam részéről elsőrendű fontosságúnak tartom, hogy a japán hadsereg hadjáratot indítson Vlagyivosztok ellen, majd a Bajkál-tó irányában.

Oshima nagykövet egyetért a véleményemmel, és ígérete szerint minden tőle telhetőt megtesz, hogy a japán kormány ebben az évben megindítsa a támadást Vlagyivosztok és Kelet-

Szibéria ellen. Azt mondta: »Ez a legalkalmasabb pillanat arra, hogy csapást mérjünk Oroszországra. A japán hadsereg mindig azon a véleményen volt, hogy az ilyen akciók szükségesek. Jóllehet nagyarányú támadást hajtunk végre délen, a magam részéről az Oroszország elleni támadás mellett vagyok, amely döntő Japán sorsa szempontjából.«

Mindezt azért közlöm önnel, hogy ismerje és Japán befolyásos vezetőivel folytatott megbeszéléseiben képviselje álláspontunkat."

Ott nagykövet nemsokára a következőképpen tájékoztathatta Berlint a tokiói hangulatról:

„Bizalmas értesüléseim szerint Mandzsúriában folytatódnak az előkészületek az Oroszország elleni támadáshoz. Itteni befolyásos köröknek az a véleményük, hogy a déli hadjárat sikeres befejezése után Japán Oroszország ellen fordul, és elfoglalja Vlagyivosztokot, a Tengermelléket és Észak-Szahalint.

A Szovjetunió területére való behatolás itteni vélemény szerint eldöntött dolog. A totális háború intézete, amely a császár intenciójára még 1940-ben alakult, tervet dolgozott ki a távol-keleti szovjet területek megszállására. A terv szerint a kelet-ázsiai együttes felvirágzás szférájába beletartozik a Tengermellék, a Bajkálontúl és Külső-Mongólia. A Transzszibériai Vasút Németország és Japán közös ellenőrzése alá kerülne. A sávhatár Omszknál húzódna. Intézkedéseket vettek tervbe annak megakadályozására is, hogy Szibériában gyülekezzenek az Oroszország európai részéből elűzött szlávok.

Japán hadba lépése sokban függ attól, hogy a német csapatok milyen sikerrel járnak a Kaukázusban és Sztálingrádnál."

Egy évvel korábban a japán szoldateszka számára Moszkva eleste lett volna a jel az Oroszország elleni támadáshoz. Moszkvát sikerült megvédeni. Most ez a jel Sztálingrád lett. A Kondo — a császári úton való haladás — hívei semmiképpen sem tettek le arról a gondolatról, hogy a szovjet Távol-Keletet a birodalomhoz csatolják.

Az ügyész és a vizsgálóbírák türelmetlenül várták, mikor fejezi be Sorge írásbeli vallomását. Sorge viszont nem sietett, lassan dolgozott, és csak arról írt, aminek nem lehetett semmiféle operatív jelentősége a Központ szempontjából.

Vallomását a következő sorokkal zárta:

„Célunk az volt, hogy óvjuk és megvédjük a szocialista

Szovjetuniót, s ezért igyekeztünk meggátolni minden szovjetellenes politikai mesterkedést, a Szovjetunió ellen tervezett katonai támadást.

A Szovjetunió nem óhajt semmiféle politikai konfliktust vagy katonai összeütközést más országokkal, és különösképpen Japánnal nem. Nincs szándékában az sem, hogy Japánt megtámadja. Következésképpen mi – én és csoportom tagjai – semmiképpen sem Japán ellenségeiként jöttünk az országba. Ránk semmiképpen sem illik a fogalom, amelyet általában a kém szó fed. Más országokból, Angliából vagy az Egyesült Államokból való kémek igyekeznek kipuhatolni Japán gyenge pontjait politikai, gazdasági vagy katonai téren, hogy azután támadásokat intézhessenek ellene. Nekünk azonban semmiképpen sem voltak ilyenfajta szándékaink, amikor információkat gyűjtöttünk Japánban... A Központtól kapott instrukció szerint arra törekedtünk, hogy elhárítsuk a Japán és a Szovjetunió közötti háború lehetőségét. S én japáni tartózkodásom alatt és felderítő munkámban mindvégig ehhez az instrukcióhoz tartottam magam.

Az információk fő forrása számomra a tokiói német nagykövetség volt. Az információkat önként bocsátották rendelkezésemre. Megszerzésükért semmi olyasmit nem tettem, ami büntetendő cselekmény volna. Sohasem alkalmaztam fenyegetést vagy erőszakot..."

Ez volt Richard Sorge védekezésének vonala. Akárcsak a tüzérségi megfigyelő, most magára próbálta vonni a tüzet, hogy elvonja a csapást társaitól. Sorge nem is cselekedhetett másként. Mint internacionalista harcos, mint magas tokú állampolgári, pártbeli kötelességtudattól áthatott ember elvtársi, baráti érzelmeket táplált mindazok iránt, akiket ugyanazok a nemes, humánus eszmék vezéreltek. Ebből az elvhűségből merített erőt és kitartást utolsó harcában is, amikor már minden eldőlt, és nem maradt más, mint saját becsületének és méltóságának megvédése. Nem elegendő, ha valaki életében hős, a halál előtt sem szabad múló gyengeséggel foltot ejtenie magán, emelt fővel kell távoznia az életből. Ez a törekvés vezérelte Richard Sorgét, amikor becsületes halállal akarta lezárni hősi életét.

Az államügyész és a vizsgálóbírák megkapták végre Richard Sorge írásbeli „vallomását". Csakhogy ez korántsem az volt, amit vártak. Az ügyben tett vallomás helyett egy ember élet-

történetét, visszaemlékezéseit, elmélkedéseit, végrendeletét kapták a kezükbe.

S újra kezdődtek a hosszadalmas, kimerítő kihallgatások. A vizsgálóbíráknak most már a rendelkezésükre állt a legfőbb bizonyíték a „Ramsay-csoport" ellen: egy dosszié azokkal a desifrírozott jelentésekkel, amelyeket a szervezet éveken át a Központnak küldött. Kiderült, hogy csupán az utóbbi három év alatt 65 420 ötös számcsoport szállt az éterbe. Ez 327 100 számjegy! A „Ramsay-csoport" ügyében a vizsgálatot folytató nyomozók gondosan összeadták mindezeket az adatokat évek szerint. Kiderült, hogy 1939-ben Ramsay titkos adója 23 139 számcsoporttal sifrírozva továbbította a titkos jelentéseket. 1940-ben Clausen rádiós még intenzívebb munkát végzett, 29 179 számcsoportot adott le. A következő esztendőben ez a szám csökkent, mindössze 13 000 volt, de a vizsgálóbírák megállapították, hogy az információk volumene és jelentősége nem csökkent, inkább növekedett.

— Elismeri ön ezeket az adatokat? — kérdezte a vizsgálóbíró a kihallgatáson.

— Nem volt időm rá, hogy ilyen számításokat végezzek — válaszolta Sorge. — De azt hiszem, ha mas nem továbbított jelentéseket Japánból a mi hullámhosszunkon, akkor ezek az adatok valószínűleg helytállók. Legfeljebb arról lehet szó, hogy korántsem teljesek.

— Hogy érti azt, hogy nem teljesek? — kérdezte a vizsgálóbíró.

— Bizonyos lehet ön abban, hogy az önök rádiófigyelői tökéletes munkát végeztek? Sok minden elkerülhette a figyelmüket.

— Ahhoz, hogy önt bíróság elé állítsuk, tökéletesen elegendő az is, ami rendelkezésünkre áll.

— Ahhoz még ennyit sem kell tudniuk! Ehhez igazán elegendő néhány tény. A Központnak küldött jelentéseink nyomán milliók indultak meg . . .

A vizsgálóbíró dühös pillantást vetett rá. Sorge magatartása kihozta a sodrából.

Amikor elé tették a Központnak továbbított információk listáját, Sorge mosolyogva megjegyezte:

— Nem is gondoltam, hogy ilyen sokat végeztünk . . .

Voltak jelentések arról, hogy a vezérkar elhatározta a hadsereg modernizálását német mintára, összefoglalók a hadiipar-

ról a szintetikus benzint előállító üzemek listájával, tájékoztatók az alumíniumiparról, a repülőgépgyártásról. A régi jelentések közül a vizsgálóbíró kiemelte azt, amely a porcelángyárnak álcázott nagoyai torpedógyárról szólt. Ezt a jelentést Sorge akkor küldte, amikor először találkozott Ott-tal, az egyik japán tüzérezrednél megfigyelőként működő ismeretlen alezredessel.

Voltak itt jelentések a Kwantung-hadsereg létszámáról, a Japánból és Észak-Kínából érkezett hadosztályok számának pontos feltüntetésével.

S itt vannak a legfrissebb desifrírozott táviratok: egy figyelmeztetés, hogy a szovjet—német határon kilenc hadsereget vontak össze. Sorge jól emlékezett rá, hogy ezt az információt Scholl ezredestől kapta, akit akkor helyeztek át Sziámból Tokióba.

Ott volt továbbá az ország benzinkészleteiről szóló jelentés pontos adatokkal és azzal a következtetéssel, hogy a hadiflottának négyszer akkorák a készletei, mint a szárazföldi hadseregnek, amiből nyilvánvaló, hogy a flotta akcióira kell számítani, hogy Japán agressziója dél felé fordul.

S itt vannak a legutóbbi, 1941-ből való jelentések: Japán nem szánja rá magát a Szovjetunió megtámadására...

A vizsgálóbíró monoton hangon olvasta a táviratokat, vastag szemüvege mögül időnként Sorgéra pillantva. Sorge szótlanul hallgatta, de gondolatai messze kalandoztak... Hát igen, kitartó és elszánt társaival együtt sokat tettek a haza védelméért, a béke fenntartásáért. Sorge arcán elégedett mosoly futott át, s a vizsgálóbíró értetlenül nézte ezt a furcsa embert, aki a kihallgatáson képes mosolyogni...

1942 májusában jelent meg a japán sajtóban az első hír Sorge csoportjának letartóztatásáról.

„1941. október második felében — állapította meg az igazságügyminisztérium közleménye — a tokiói rendőrfőkapitányság letartóztatott több személyt. Ezek egy nemzetközi kémszervezethez tartoztak, amelynek élén dr. Richard Sorge állt. A tokiói kerületi bíróság ügyészsége nemrég befejezte a vizsgálatot e szervezet fő résztvevőinek ügyében. A szervezet gerincét alkotó öt fő ellen a hadititokról szóló törvénybe ütköző cselekményekért indul bűnvádi eljárás. A tokiói bíróság ma kezdi a bizonyítási eljárást."

A továbbiakban felsorolták a vádlottak nevét, közölve élet-

korukat, foglalkozásukat: dr. Richard Sorge, 47 éves, a „Frankfurter Zeitung" tudósítója; Branko Vukelić, 38 éves, az Havashírügynökség munkatársa; Miyagi Yotoku, 40 éves, festőművész; Ozaki Hozumi, 40 éves, a Dél-mandzsúriai Vasúti Társaság igazgatóságának volt tagja; Max Clausen, 44 éves, fénymásolóműhely tulajdonosa . . .

„1933 őszén hazánkba érkezett Richard Sorge, aki a Kominterntől azt a feladatot kapta, hogy szervezzen Japánban egy vörös felderítő szervezetet. Itt kapcsolatba lépett és együttműködött Branko Vukelićtyel. Később csatlakozott hozzájuk Ozaki, Miyagi és Clausen. Ez az öt személy alkotta a titkos felderítő szervezet gerincét. Hosszú éveken át, összefogásuk pillanatától letartóztatásukig, a vádlottak országunk helyzetére vonatkozólag különféle titkos információkat gyűjtöttek, és technikai, valamint más eszközök segítségével továbbították a szerzett információkat »Központjuknak«."

A bizonyítási eljárás fél évig tartott, de sem a titkosrendőrségnek, a tokkónak, sem a kémelhárításnak nem sikerült újabb tényeket találni. A Sorge-perben kilenc nemzet tagjait állították bíróság elé. További bizonyítékokat nem találtak ellenük: Sorge minden felelősséget magára vállalt.

Néhány hónappal letartóztatása előtt Sorge Ausztráliába küldte Vukelić feleségét és fiát, s így most a Kempei nem érhette utol. Ugyanakkor a kémelhárításnak ezek alatt a hónapok alatt sikerült Yasuda doktor nyomára bukkannia. 1942 júniusában letartóztatták.

— Ez az a gazember, aki megmentette Sorge életét — jegyezte meg a rendőrügynök, amikor az idős orvost átadta a börtönben. — Ha nem ad neki orvossagot, az orosz aligha maradt volna életben.

Más vádat nem is tudtak felhozni Yasuda ellen.

A „Ramsay-csoport" tagjainak letartóztatása óta már csaknem két év telt el. 1943. szeptember 29-én hirdetett ítéletet a bíróság: Richard Sorgét és Ozaki Hozumit halálra ítélték, Vukelićot, Clausent és Miyagit pedig életfogytiglani börtönbüntetésre. Ám Miyagi Yotoku súlyos tuberkulózisban szenvedett, a végét járta. Igen rossz állapotban volt Vukelić is. Kettejüket halálos ítélet nélkül is megölte a börtönélet.

Az öreg Ozaki Hidetaro, a halálra ítélt Hozumi apja, még mindig Formoza szigetén élt. Valamikor egy lapnál dolgozott, verseket írt, de már hosszú évek óta nyugalomba vonult.

A gyermekek elhagyták a szülői házat, s ő magára maradt. Aggasztotta Hozumi sorsa, de abban reménykedett, hogy minden jóra fordul. Amikor a lapokban megjelent az ítélet, Hidetaro elszörnyedt. Valamit tenni kell, s úgy döntött, hogy haladéktalanul Tokióba utazik. Meg kell mentenie Hozumit a haláltól! Cselekedni kell!

Az első hajóval, amelyre jegyet kapott, elindult Yokohamába. Poggyászában, a nagy fonott kosárban, a legszükségesebb holmi mellé becsomagolta az Ozakiak családtörténetét, házuk büszkeségét. Hidetaro ebbe vetette minden reményét. Családfájukból ugyanis kitűnik, hogy Hozumi anyja a Tokugawák hatalmas ősi sogun családjának a sarja. Igaz, hogy a hajdani japán uralkodó családnak egy elfeledett ágához tartoztak az ősei, de Hidetaro be fogja bizonyítani mindenkinek, hogy Hozumi ereiben nemes sogun vér folyik, leszármazottja Tokugawának, akinek a sírja ma is ott áll Nikkóban, s a sírjához ma is sokan elzarándokolnak. Meg fogja mutatni Tokióban a családtörténetet, és megmenti a fiát...

A hajó elindult Kellungból, kifutott a belső öbölből a nyílt tengerre. Az öreg Ozaki órákig állt a fedélzeten, bámulta a hullámokat, s a nyakába szakadt bajon töprengett. Egyre biztosabbra vette, hogy a régi hieroglifákkal teleírt családtörténet segít majd rajta. Tokióban, ha kell, felkeresi az udvart is, esetleg beszél a főpecsétőrrel, Kido márkival, s a fia megmenekül...

Ám az út a fővárosig sokkal hosszabbnak és viszontagságosabbnak bizonyult, mint Hidetaro gondolta. A csendes, derült idő eleinte kedvezett az utazásnak, de a második napon verőfényes nappal hatalmas dörrenés rázta meg a hajót. Ki tudja, honnan, egy amerikai tengeralattjáró bukkant fel, torpedója a hajó orrát találta el. A hajó oldalra dőlt és süllyedni kezdett. Az utasok között pánik tört ki, mindenki a mentőcsónakokhoz rohant. Ozaki Hidetarót a robbanás a fedélzeten érte, és nagyot lökött rajta... „A családtörténet!" Rohant volna lefelé a lépcsőn, de beleütközött az eszeveszetten felfelé menekülő tömegbe. Bukdácsolva valahogy mégis eljutott a kajütig, gyorsan kivette a kosárból a könyvet, amelyet most az életénél is többre tartott. Zihálva visszarohant a fedélzetre. A hajó még jobban megdőlt, a mentőcsónakokat már mind leeresztették. A távolban látszott a felszínre emelkedett tengeralattjáró. Elbotorkált a már erősen lejtő fedélzet

széléig, s az utasok közül utolsóként belevetette magát a tengerbe. Amint úszni kezdett, kicsúszott kezéből féltett kincse. Utána kapott, de hiába. Erre kétségbeesésében alá akart merülni, hogy megfulladjon, de egy kéz beemelte a mentőcsónakba.

A hajótöröttek sokáig hányódtak a kihalt tenger hullámain. Sokan éhen és szomjan pusztultak. Ozaki Hidetaro életben maradt. A mentőcsónakot a japán partokhoz sodorta a víz, az öregembert kórházba vitték, és csak jó néhány nap múlva érkezett Tokióba.

Ozaki Hiderato kilincselt a kormányhivatalokban, könyörgött, megalázkodott, mindenütt azt magyarázta, hogy az Ozaki család a híres Tokugawa soguntól származik, de senki sem állt vele szóba. Csak annyit sikerült elérnie, hogy meglátogathatta a fiát a Sugamo-börtönben.

Utolsó találkozásukon mindketten próbálták leplezni felindultságukat. Hiderato ünnepélyesen felnyitotta a magával hozott csomagot, és átnyújtott fiának egy fekete kimonót, amelyet fehér hieroglifák díszítettek az ujjain és a hátán. Haláluk előtt öltenek ilyet az emberek. Hidetaro akkor rendelte a kimonót egy műhelyben, amikor engedélyt kapott a látogatásra. A hieroglifák a Tokugawa ősi sogun nemzetség jeleit ábrázolták, amelynek egyik távoli ágához tartozott a halálra ítélt Ozaki Hozumi.

A beszélő ideje korlátozott volt, s Hidetaro igyekezett fiának gyorsan elmondani a legfontosabbakat. Arról próbálta meggyőzni, hogy felesége és gyermeke kedvéért kövessen el mindent, hogy életét akár csak egy nappal is meghosszabbítsa. Halálának híre iszonyú fájdalmat okoz majd nekik. Ezt minél tovább ki kell tolni. Folyamodjon kegyelemért Őfelségéhez vagy adjon be fellebbezést. Hozumi megígérte apjának, hogy eleget tesz majd kérésének, bár nem hitte, hogy ez bármit is változtathat a bíróság ítéletén.

Amikor elbúcsúzott apjától, arra kérte, hogy keresse fel Eikót, és kérje el tőle azokat a leveleket, amelyeket a börtönből írt, s amelyekben hozzátartozóinak elmondott mindent, amit szükségesnek tartott elmondani.

Az idő lejárt, a börtönőr közölte, hogy a beszélőnek vége.

A halálra ítélt Ozaki Hozumit visszavitték cellájába. Tust dörzsölt szét a kőlapocskán, rácseppentett egy kis vizet, fogta

az ecsetet, és nekiállt írni. Meg akarta örökíteni apjával való utolsó találkozását.

„Végre megengedték, hogy találkozzam apámmal — írta. — Ünnepi hangulatban álltam apám elé. Abban reménykedtem, hogy meg tudom őrizni nyugalmamat, de apám láttán mégsem bírtam legyűrni felindultságomat. Bocsánatot kértem tőle, hogy ilyen fájdalmat okoztam, és egészséget, hosszú életet kívántam neki.

Tudva, hogy ez az utolsó találkozásunk, mereven néztem, le nem véve róla a szemem. Eléggé frissnek találtam, s ez megnyugtatott. Némi örömöt szerzett, hogy jól állt rajta a kabát, amelyet tőlem kapott, hogy tetszett neki a nyakkendő, amellyel megajándékoztam. Apám haja teljesen megőszült, de a hallása nem romlott. Eszembe jutott, hogy Formozán mennyire dicsérték mindig a hallását; ott azt tartották, hogy a jó hallás a boldogulás és a hosszú élet jele.

Tekintetemmel elkísértem apám hajlott alakját, amint a börtönfelügyelővel kilépett az ajtón."

Újabb fél év telt el, s a fellebbviteli bíróság jóváhagyta az ítéletet, nem talált semmilyen enyhítő körülményt. Ezekben a hónapokban Ozaki Hozumi apja a fővárosban élt. Minden pénzét elköltötte már, koplalt, de várt. Most aztán szertefoszlott minden reménye. Amikor Konoya Mazakura-hime, az isteni hercegnő délről jövet a cseresznyefák rügyeit pompás virágokká fakasztotta, amikor mindenki számára elérkezett a cseresznyevirágzás ünnepe, a szörnyű bánattól megtört Hidetaro visszatért magányos formozai házába. Itt is a nagy matsurát ünnepelték, de virágzó cseresznyeág helyett az öreg Ozaki a következő feliratot találta a kapuján: „Itt a nép ellenségének, egy hazaárulónak az apja lakik."

Szótlanul bement a házába, levette válláról útikosarát, előszedte azoknak a leveleknek a másolatait, amelyeket a fia a feleségének, Eikónak írt, olvasni kezdte őket. A levelek megnyugtatták. Nem, a fia mégsem lehet hazaáruló. Meleg szíve volt, tele szeretettel. Hadd olvassák majd az emberek ezeket a leveleket, s meglátják, ki is volt Hozumi! Ki fogja adni ezeket a leveleket, s mottóul odaírja Hozumi szavait, amelyeket Eikóhoz intézett. „Szerelmünk sugárzó, mint a csillagok fénye." S ha az istenek nem adnak már erőt e terve végrehajtásához, megteszi majd a kisebbik fia, Hozukinak... Így döntött az öreg Ozaki.

A Sugamo-börtönben pedig az ítélet jóváhagyása után ismét gyötrelmes napok következtek. A halálra ítéltek számára bármelyik nap az utolsó lehetett. S ez így tartott hosszú hónapokon át...

1944. november 7-én reggel Ozaki Hozumi magánzárkájába belépett a börtönigazgató. Ozaki a deszkaasztal fölé hajolva éppen írt valamit. Felemelte a fejét, s amint a börtönigazgató mögött megpillantotta az őrséget, nyomban mindent megértett.

— Sebun?* — kérdezte.

— Igen — felelte a börtönigazgató.

— Befejezhetem még ezt a levelet?

— Megvárom...

Ozaki a befejezetlen levél utolsó oldala fölé hajolt. „Nagyon jól tudom — írta —, hogy hozzátartozóim neheztelnek rám. Úgy gondolják, valami ostoba és hihetetlen dolgot műveltem, kegyetlenül önző voltam, amikor nemcsak magamra nem gondoltam, hanem feleségem és gyermekem boldogságára sem. Lehet, hogy a maguk módján igazuk is van. De én túlságosan is tisztán láttam a közeli jövőt, s ez annyira hatalmába kerített, hogy nem maradt időm gondoskodni önmagamról és családomról. Pontosabban ezt nem is tartottam szükségesnek. Mély meggyőződésem volt, hogy amikor egy olyan eszme szolgálatába szegődöm, amelyet a mi nemzedékünk élete vetett fel, ezzel a legfőbb érdeket szolgálom — a magamét is, a családomét is.

Szeretném újra megismételni: »Nyissátok ki jobban a szemeteket, nézzetek bele alaposabban korunkba!«

Aki meg tudja érteni az idők szavát, nem fog többé sem másokat irigyelni, sem családja boldogtalanságán sopánkodni. Munkám lehetővé tette, hogy meglássam, felfogjam a jövőt, s ez állt a legközelebb szívemhez, ez volt a legbecsesebb számomra. Így emlékezzetek hát rám. S ezt mondjátok meg mindenkinek."

Ozaki felállt az asztal mellől. Felöltötte a fekete kimonót a fehér hieroglifákkal.

— Készen állok — mondta.

A börtönigazgató meghajolt, és előreengedte az elítéltet. Elvezették. Innen a börtönigazgató az első emeleti tizenegyes

* Kivégzés.

cellába ment. Meghajlással köszöntve a foglyot, hivatalos hangon megkérdezte, jól ejti-e a nevét: Richard Sorge?

— Igen, Richard Sorge vagyok. — A fogoly felállt a zsámolyról, amelyen könyvvel a kezében ült.

— Hány éves?

— Negyvenkilenc.

A börtönigazgató megkérdezte, hol lakott Tokióban letartóztatása előtt, és miután hivatalosan meggyőződött róla, hogy a fogoly azonos a halálraítélttel, szertartásosan újra meghajolt.

— Az a kötelességem — mondotta —, hogy közöljem önnel, hogy az ön ellen hozott halálos ítéletet Iwamura igazságügyminiszter utasítására a mai napon végrehajtják... Elvárják öntől, hogy nyugodtan nézzen szembe a halállal.

Újabb szertartásos meghajlás következett, amelyre Sorge fejbiccentéssel válaszolt.

— Van-e még valamilyen óhaja? — kérdezte a börtönigazgató.

— Nincs, utolsó kívánságomat írásba foglaltam.

— Van esetleg még valami mondanivalója?

— Nincs, mindent elmondtam.

— Akkor kérem, kövessen.

— Készen állok — válaszolta nyugodtan Sorge.

Kicsinyes, aljas bosszú volt, hogy egy kommunistát éppen a számára nagy ünnepen végeznek ki...

Sorge kilépett a cellából. A börtön keskeny folyosóján visszhangzott nehéz bakancsának dobogása. A Sugamo-börtönre hamarosan újra csend borult...

Sorgét átvezették az udvaron a téglafalú kivégzőkamrába. Ott várta az ügyész, a hóhér és a buddhista pap. Richard Sorge maga állt az akasztófa alá a padlóba épített csapóajtóra. Rotfront-köszöntésre feje fölé emelte öklét, és oroszul ezt kiáltotta:

— Éljen a Szovjetunió!... Éljen a Vörös Hadsereg!...

A hóhér a nyakába tette a kötelet.

Délelőtt tíz óra harminchat perc volt tokiói idő szerint. Moszkvában hat órával kevesebb. A szovjet főváros utcáin a Vörös Hadsereg alakulatai meneteltek, harckocsik dübörögtek a Vörös-tér felé, hogy részt vegyenek az Októberi Forradalom évfordulója alkalmából rendezett díszszemlén.

Közeledett a Szovjetunió fegyveres erőinek győzelme a né-

met fasizmus fölött, diadalmaskodott a Vörös Hadsereg, amelynek soraiba Richard Sorge kommunista felderítő is tartozott...

1944. november 7-ét írták.

A kivégzett Richard Sorge holttestét a Zashigatani-temetőben hantolták el, a ki nem igényelt hullák temetőjében. Így nevezték a Tokió peremén fekvő elhanyagolt, komor helyet.

Ozaki Hozumi hamvait átadták feleségének. Később Eiko ezt írta memoárjában erről a szörnyű napról:

„Sötétben, zuhogó esőben, egyedül botorkáltam hazafelé, mellemhez szorítva az urnát a még ki sem hűlt hamvakkal... Amikor a Shinuya pályaudvarra értem, kiderült, hogy vonatok nem közlekedtek, mert a Tokió—Yokohama vonalon valamilyen üzemzavar keletkezett, és csaknem két óra hosszat kellett várnom. Végre felpréselődtem egy zsúfolt vagonba, és a Yutonji-templomig utaztam. Házunk teljes sötétségbe borult. Kitapogattam a kulcslyukat, beléptem a szobába, és villanyt gyújtottam. Újra itt vagyok hát otthonunkban, amelybe annyira visszavágytál. Bementem a dolgozószobádba, amelyet annyira szerettél. Könnybe lábadó szemmel suttogtam valamit, és az íróasztalra helyeztem az urnát... Odakint pedig egyre ömlött az eső...

Két nappal a kivégzés után egy levelezőlapot kaptam Hozumi kezeírásával. Azt írta: »Egyre hidegebb van itt... De remélem, lesz annyi erőm, hogy legyőzzem a hideget. Melengetnek az érzelmek. Szerelmünk sugárzó, mint a csillagok fénye...«"

A SÁRGA TITOK

Jane Fleming szörnyen félt a főnökétől. Az egyik detektívfilm hősére emlékeztette, arra az öntelt, pimasz supermanre, aki úgy nézett a nőkre, mintha máris meztelenül látná őket. Az ilyen nem riad vissza semmitől, hogy elérje a célját. Valami tudatalatti veszélyérzet lett úrrá Jane-en, ha megjelent Leslie Groves, új munkahelyének vezetője, bár az jóindulatú volt hozzá. Neki köszönhette Jane, hogy megkapta ezt a munkát, amikor visszatért a Hawaii-szigetekről. De amikor Groves a szobájába hívatta vagy egyszerűen beszélgetett vele, és valamilyen utasítást adott, a fiatalasszony egész belseje remegett, s kezét akaratlanul is blúza nyitott gallérjához emelte.

Grovesszal a múlt nyáron ismerkedett meg a mérnöki hivatalban. A barátai ajánlották be hozzá, akikkel valamikor együtt dolgozott a repülőgépgyárban. A hatalmas asztalnál középkorú férfi ült előtte az Egyesült Államok hadseregének ezredesi egyenruhájában. Terepszínű katonainge szűknek látszott zömök alakján, s a vékony anyagot feszítették erős karizmai.

Le sem ültette Jane-t, elolvasta az ajánlólevelet, aztán fürkésző tekintettel végigmérte:

— Azt hiszem, Mrs. Fleming, megfelel majd nekünk. Egy hét múlva többet mondhatok. De ne felejtse el, hogy nálunk sokat kell dolgozni, s komfortot nem ígérhetek. Egy sivatag szélén lakik majd... Vállalja?

Jane vállalta. Mi mást tehetett? Két héttel azelőtt kapta a hírt, hogy Peter Fleming pilóta nem tért vissza támaszpontjára, eltűntnek nyilvánították... A gyermekeket már korábban szülei farmjára küldte, így most teljesen mindegy, hol dolgozik.

— Az ön férje katona? — kérdezte Groves.

— Pilóta... Eltűnt a Fülöp-szigeteken.

— Tehát sem nem özvegy, sem nem férjezett! — állapította meg Groves.

Az ezredes tapintatlansága meghökkentette. Zavartan hallgatott. Groves felállt, az ajtóig kísérte.

— Ne feledkezzen meg még egy követelményről, amelyet munkatársainkkal szemben támasztunk — jegyezte meg búcsúzóul —, ne fecsegjen. Tudja tartani a száját? Mellesleg, nagyon szép a szája, Mrs. Fleming — fűzte hozzá elmosolyodva. — Ezt még nem mondták önnek?

Groves bárdolatlan katonamodorával, otromba megjegyzéseivel annyira meghökkentette a fiatalasszonyt, hogy legszívesebben visszautasította volna az állást. De amikor egy hét múlva levélben értesítették, hogy elfoglalhatja munkahelyét, mégis elment a Virginia Avenue-ra. Ennél a katonai intézetnél olyan fizetést ígértek neki, amelyet másutt sehol sem kaphatna. Groves intézetének furcsa és érthetetlen neve volt: Manhattan Project. De az épületen nem volt semmiféle felirat.

Groves régi ismerősként fogadta Jane-t. Ezúttal vezérőrnagyi egyenruhát viselt, s láthatóan büszke volt új rangjára. Arra kérte Jane-t, menjen a szomszéd szobába, vegye át a szükséges okmányokat, aztán haladéktalanul utazzon el munkahelyére.

Santa Fébe, ebbe a New Mexico államban fekvő kis városkába menetrendszerű repülőgéppel utazott el Jane, amelyen mindössze tucatnyi utas fért el. Ugyanezen a gépen repültek még néhányan, akikről később kiderült, hogy szintén a Manhattan Project építkezésére mentek.

Jane eddig el sem tudta képzelni, hogy az Egyesült Államokban még mindig vannak ilyen elhagyatott helyek. Kézi poggyászával kiszállt a kis repülőtéren, amely inkább legelőre hasonlított. New Mexico székhelye, ez a lilásvörös, sziklás hegyekkel körülvett parányi városka inkább cowboyok vagy aranyásók isten háta mögötti településére emlékeztetett. Álmos, néptelen utcák, spanyol stílusban épült, kőkerítéssel körülvett régi házak, egy protestáns templom, néhány kis bolt és egy kocsma a benzinkút mellett. Kiderült, hogy a Manhattan Project építkezése még távolabb van, vagy harminc mérföldnyire a várostól. Autóbusz vitte ki őket a kanyargós, keskeny úton, amely olyan szűk szoroson vezetett át, hogy a sziklák között növő fenyők ágai a busz tetejét súrolták.

Egyszerre aztán szétnyíltak a hegyek, a kocsi széles völgybe futott ki, megállt egy nagy villa kapuja előtt. Ezt a jellegzetesen spanyol épületet enyhén ereszkedő tetejével és boltíves ablakaival bizonyára még az első telepesek építették. Nehéz, vasalt ajtóival, kövezett kis udvarával és belső loggiájával inkább erődre emlékeztetett, mint lakóházra.

Ez a spanyol udvarház a völgy szélén állt, a völgyben pedig cowboyok vagy talán indiánok ranchói látszottak, amelyek megsötétedett szürke mészkőből épültek. Jane olvasta, hogy itt, New Mexicóban valamikor egy indián rezervátum volt. Lám, hová vetette a sors!

Az érkezőket a szívélyes Dorothy Mackeeben néni fogadta, aki itt a házvezetőnő szerepét töltötte be. Kezét törölgetve kijött a konyhából, s barátságosan üdvözölte a jövevényeket. Csak úgy áradt belőle a melegség, a családiasság, s minden a patriarchális csend és nyugalom benyomását keltette. Csak a hegyekben folyó építkezés zaja, a nehéz tehergépkocsik dübörgése emlékeztetett arra, hogy mégis a huszadik században élünk . . .

Mackeeben néni pompás kávét főzött, fehér fajanszbögrékbe töltötte, és ugyanolyan fehér agyagkorsóban tejszínt adott hozzá. A néni kövér volt, de fürge. Csinálta a dolgat, s közben megállás nélkül beszélt, hogy milyen csodálatos itt minden, milyen tiszta a levegő. A kényelmetlenség pedig csak átmeneti, mert hamarosan felépülnek a városi lakások, s akkor ez elsőosztályú hegyi üdülő lesz . . .

Miután megkávéztatta a vendégeket, és megígérte, hogy hamarosan meghozzák a poggyászt, Mackeeben néni elhelyezte az építészmérnököket, akik az ország minden részéből érkeztek erre az eldugott helyre. Egy részüket a szomszédos házakba irányította, a többieknek az udvarban, a hajdani cselédházban jelölte ki a helyét. Mrs. Fleming egy kis sarokszobát kapott magában az udvarházban, amelyet előkelően vendégháznak neveztek. A szobácska egészen pici volt, alig fért el benne egy ágy, a pipereasztal meg egy nehéz, öreg szék. Az inkább lőrésnek tűnő egyetlen ablakocska az útra nézett, amelyen hosszú sorokban robogtak az építőanyaggal megrakott teherkocsik. Mint a bölények, úgy kapaszkodtak fel a nagy billenőkocsik a fennsíkra, ahol már kirajzolódott a leendő épülettömbök váza.

Itt, Los Alamosban kell majd élnie Jane Flemingnek, aki az

Egyesült Államok egyik katonai intézetéhez szegődött el munkára. Ám a jövevényeknek halvány fogalmuk sem volt arról, hogy tulajdonképpen mit is kell építeniük itt, New Mexico államnak ezen az eldugott helyén, az egykori indián rezervátumban, amelyet a katonaság erős kordonnal vett körül, egyetlen idegent sem engedett be.

Mackeeben néninek igaza lett: a Dombon, ahogy itt a lapos, széles fennsíkot nevezték, őszre felépültek a lakóházak, a cottage-ek, és sok mérnök, kutató fizikus oda költözött át, hogy közelebb legyen a legkorszerűbben felszerelt laboratóriumokhoz.

Jane Groves titkárságán dolgozott. Jó hasznát vette a valamikor régen tanult gyorsírásnak, akárcsak azoknak a műszaki tapasztalatoknak is, amelyeket a repülőgépgyár tervezőirodájában szerzett.

A Manhattan Project vezetője, Groves tábornok elég ritkán jött Los Alamosba. Ilyenkor ott töltött egy hetet, legfeljebb kettőt, aztán újra eltűnt. Az ő vezetése alá tartoztak más objektumok is, amelyek az egész országban szétszórva működtek: Chicagóban, Hanfordban, Oak Ridge-ben... Amikor Groves megérkezett, a dolgozószobájában vég nélküli tanácskozások kezdődtek, s ezekről Jane készített gyorsírói jegyzőkönyvet, de sokszor folytattak olyan titkos megbeszéléseket is, amelyeken ő sem vehetett részt. Ilyenkor Groves tábornok szobájában hosszan elüldögélt Oppenheimer, Robert Oppenheimer, vagy egyszerűen Opp, ahogy az építkezésen nevezték. Oppenheimer vezette Los Alamosban a központi laboratóriumot. Külsőleg egyáltalán nem látszott komoly tudósnak. Sovány, keskeny arcú ember, aránytalanul nagy orral. Ritkán nyírott kócos hajjal, kopott farmernadrágban és rikító színű kockás ingben járt. Beletemetkezett a tudományos kutatásba, a külsejével egyáltalán nem törődött, inkább véletlenül erre tévedt turistának hitte volna az ember... Oppenheimerrel eljöttek ide munkatársai is: a magyar származású Szilárd, az olasz Fermi, a féllábú Teller, Bush. Valamennyien a Hitler által megszállt Európából emigráltak. Groves nyers, komázó hangon beszélt az emigráns tudósokkal, de minden jel szerint ők játszották a fő szerepet a Manhattan Project életében. Jane jól ismerte mindegyiküket, de sejtelme sem volt arról, hogy mivel foglalkoznak. Los Alamosban szigorú törvény volt, hogy

az ember akármiről beszélhetett, csak a Manhattan Projecttel összefüggő dolgokról nem.

Jane gépelte a leveleket, gyorsírással jegyezte Groves utasításait, vezette az irodát, de sohasem került a kezébe egyetlen olyan okmány sem, amely sárga papírra íródott. Ez volt az a sárga titok, amelyhez csak néhány ember jutott hozzá Groves tábornok közvetlen környezetéből.

Sárga titok... Ez a Manhattan Projectet is létrehozó titok attól a tragikus naptól datálódott, amelyet Jane ott, a Hawaii-szigeteken élt át, a kialudt vulkán oldalában álló kényelmes házban.

1941. december 6-án, egy nappal a Pearl Harbor elleni japán támadás előtt, Franklin Delano Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke elrendelte, hogy kezdjenek hozzá az atombomba készítéséhez, amely a tudósok számításai szerint fantasztikus erejű lesz. Az elnök odakanyarította aláírását a sárga színű papírra.

A titok megőrzése végett az atombomba készítésével kapcsolatos munkálatokat Manhattan Projectnek nevezték el — arról a helyről, ahol Marshallnak, a fegyveres erők vezérkari főnökének a rezidenciája volt.

Ám jóval Roosevelt e rendeletének kiadása előtt is létezett már ez a titok, ha nem is festették még sárgára, vagyis nem lett fontos államügy.

A harmincas évek elején a magfizikusok felfedezték a maghasadás előidézésére alkalmas neutront. Joliot-Curie francia fizikus Nobel-díjat kapott a mesterséges radioaktivitás jelenségének felfedezéséért. Stockholmban a díj átvételekor Joliot-Curie ezt mondta: „Ha a tudósok képesek elemeket létrehozni és szétrombolni, akkor képesek robbanás jellegű magreakciókat is megvalósítani... Ha sikerül az anyagban ilyen reakciót kiváltani, ennek során valószínűleg óriási mennyiségű hasznos energia szabadul fel."

Moszkvában és Berlinben, Stockholmban és Tokióban, Rómában és Londonban, az Egyesült Államok városaiban sok tudós azon fáradozott, hogy megfejtse az atommag hasadásának csodálatos titkát. Csakhogy az atomba zárt energia egyaránt szolgálhatta a háborút is, a békét is, az alkotást is, a rombolást is. Minden attól függött, hogy kinek a kezébe kerül a felfedezett atomenergia, a jónak vagy a rossznak a szolgálatába állítják-e. S ez mind jobban aggasztotta a tudósokat. Európában az élet elviselhetetlenné vált.

Világszerte sokkal ritkábban esett szó a neutronról, mint Hitlerről.

A legkiválóbb fizikusok egymás után hagyták el a náci Németországot, Mussolini Olaszországát, Horthy Magyarországát, Angliába, a skandináv országokba, az Egyesült Államokba költöztek.

Búcsút mondott Európának Albert Einstein, a tudomány korifeusa is, akit egy német egyetemen kifütyültek a náci diákok; emigrált Magyarországról Szilárd Leó, s példáját követte Enrico Fermi, a kiváló olasz atomfizikus is, aki 1938-ban Nobel-díjat kapott... Különböző utakon kerültek ezek a tudósok Amerikába, s ott folytatták kutatásaikat. Egyikük sem tudta, hogy elhagyott hazájukban milyen irányban, milyen eredménnyel folynak tovább az atomkutatások. Németországból aggasztó hírek érkeztek: a laboratóriumokban, a kutatóintézetekben, az egyetemeken afféle politikai felügyelők bukkantak fel, akik ellenőrizték a kutatók tudományos és pedagógiai munkáját. S mi lesz, ha Hitler az atomfegyver kifejlesztésére összpontosította az erőfeszítéseket? Ez nincs kizárva, hiszen Németországban sok olyan tudós maradt, aki a fasizmus mellé szegődött. Atomfegyver a fasiszták kezében! Ennél nagyobb tragédia el sem képzelhető! A világ védtelen lenne az atomfenyegetéssel szemben. Meg kell tenni a szükséges ellenintézkedéseket, mégpedig haladéktalanul. A fasizmus ellen harcoló népeknek szükségük van az atomfegyverre, mert ennek puszta léte is megfékezheti Hitlert. De mit tehetnek a tudósok, ha csak a maghasadás elméletét ismerik, de nem kapnak támogatást? Kísérletekre, óriási összegekre van szükség ahhoz, hogy a tudományos gondolat realitássá váljon, mégpedig mielőtt a fasizmus hozzájut az atomfegyverhez.

A világot nem mentheti meg más, mint a demokratikus országok atomfegyvere, amelyet szembe lehet állítani a fasiszta Németországban készített fegyverrel. Így okoskodott Szilárd Leó, akit a sors az Egyesült Államokba vetett. Meg kell győzni az amerikai kormányt arról, hogy mennyire reális veszély a fasiszta Németország részéről fenyegető atomfegyveres támadás — így gondolkodott Enrico Fermi is.

1939 tavaszán, amikor mindenki előtt nyilvánvaló volt már, hogy küszöbön áll a második világháború, Enrico Fermi felkereste az Egyesült Államok haditengerészeti flottájának vezérkarát. Hooper tengernagy, a műszaki csoportfőnökség ve-

zetője fogadta. Az olasz fizikus próbálta meggyőzni a tengernagyot, milyen fontos lenne az atomkutatás, mennyire megváltoztathatja majd ez a leendő háború technikáját, s milyen nagy szerepe lehet a Németország részéről fenyegető veszély elhárításában. Hooper azonban szórakozottan hallgatta, élt a gyanúperrel, hogy valami ügyes sarlatán áll előtte, aki holmi ostoba kísérletekre akar pénzt kicsalni. A tengernagy nem sokat értett az egészből, és megkérdezte:

— Ön miért gondolja, hogy az Államok Németország ellen visel majd hadat, nem pedig esetleg Németország oldalán? . . . Egyelőre semmit sem lehet tudni.

A tudós többé nem kereste fel a tengernagyot.

Enrico Fermi kudarca nem csüggesztette el a fizikusokat. Új utakat kerestek. Úgy látták, legjobb volna, ha az elnökkel beszélhetnének, ehhez viszont szükség volt tekintélyes személyiség támogatására. Szilárd és Fermi Albert Einsteinre gondolt.

Felhívták Einsteint telefonon, aztán felkeresték New York környéki Long Island-i nyaralójában. Ócska Fordjuk hosszú ideig döcögött a tengerparton, míg végre elérték a magányosan álló kis villát. Bajuszos, idősebb ember fogadta őket, a vállát verdeső hófehér sörénnyel. Éppen kis jachtjához indult, térdig felgyűrt lenvászon halásznadrágot, foltozott cipőt, nyitott gallérú inget viselt.

Szilárd elmondta jövetelük célját, beszámolt az Európából kapott aggasztó hírekről. A németek megtiltották az uránérc kivitelét a megszállt Csehszlovákiából. Szudéta-vidéken termelik ki, Joachimstalban, ahol Joliot-Curie a kísérleteit kezdte . . . Vannak olyan értesülések, hogy a német Wehrmacht érdeklődést mutat az atomprobléma iránt.

— Meg kell akadályozni a szörnyűséget — mondotta izgatottan Szilárd.

— Nehéz lesz a katonákkal megértetni — jegyezte meg Einstein.

— Közvetlenül az elnökhöz kellene fordulnunk!

Albert Einstein korántsem volt bizonyos abban, hogy a kutatások adott színvonalán gyakorlatilag megoldható a láncreakció. Ez a jövő zenéje! A fasiszták aktivitása azonban elgondolkoztatta. Közölte, hogy hajlandó aláírni a Roosevelt elnöknek küldendő levelet. Meg is írták a fogalmazványt. Einstein diktálta a levél szövegét:

— Washington, Fehér Ház, F. D. Rooseveltnek, az Egyesült Államok elnökének.

Sir! Enrico Fermi és Szilárd Leó néhány újabb munkája, amelyet láttam, feljogosít arra a feltevésre, hogy az urán elem a közeljövőben új és fontos energiaforrássá válhat...

Az utóbbi négy hónap alatt Joliot által Franciaországban, Fermi és Szilárd által Amerikában végzett munka eredményeképpen lehetővé vált a nukleáris láncreakciónak nagy tömegű uránban való megvalósítása, ami kolosszális energia felszabadításával jár... Nagyon valószínűnek látszik, bár ez nem állítható olyan bizonyossággal, hogy ily módon rendkívül nagy erejű új típusú bombákat lehet létrehozni... A kialakult helyzet nyilván éberségre int, s megköveteli azt, hogy a kormány szükség esetén gyors lépéseket tegyen..."

Szilárd hamarosan újra meglátogatta Einsteint tengerparti nyaralójában, vitte a kész levelet, és a világhírű tudós aláírta. Ez 1939. augusztus 2-án történt.

De hogyan nyújtsák át Rooseveltnek? Eléggé hosszú időbe telett, míg megtalálták a megfelelő embert, aki a levelet átadhatta.

Alexander Sachs orosz származású amerikai bankár bejáratos volt a Fehér Házba. Barátja és pénzügyi kérdésekben nem hivatalos tanácsadója volt Rooseveltnek. Sachs támogatta Szilárdot, és megígérte, hogy átadja az elnöknek a levelet. Ezt csak októberben sikerült megtenni, amikor Európában már dúlt a világháború.

Sachs akkor lépett be Roosevelt dolgozószobájába, amikor az elnök éppen átnézte a titkára által odakészített levelezést.

— Amit én hoztam önnek — szólt Sachs —, annak nem szabad asztalán hevernie...

Részletesen ismertette Einstein levelét és Szilárdnak a levélhez fűzött magyarázó feljegyzését. Ám az elnök is szórakozottan hallgatta. Fárasztotta a sok érthetetlen tudományos terminus.

— Meg kell vallanom — mondta —, hogy ehhez annyit értek, mint a Fehér Ház kapujában álló rendőr...

Sachs abbahagyta a magyarázatot, és felolvasott néhány bekezdést Albert Einstein leveléből. Ám ezzel sem sikerült meggyőzni az elnököt.

— Mindez bizonyára igen fontos és érdekes — jegyezte meg —, de igen korai volna még, hogy a kormány ilyen bonyo-

lult tudományos problémákba beleavatkozzon. — Roosevelt nyilvánvalóan nem óhajtotta folytatni ezt a beszélgetést, ám az elkeseredett Sachsot látva, hozzáfűzte: — Volna egy ajánlatom, Alex, jöjjön el holnap lunchre, és akkor megbeszéljük a dolgot...

Alexander Sachs egész éjjel azon törte a fejét, hogyan győzhetné meg az elnököt.

Az elnök már asztalnál ült, amikor Sachs megérkezett.

— Megint a tudományos problémákkal akar gyötörni — mosolygott Roosevelt. — Mennyi időre van szüksége, hogy kifejtse a dolog lényegét?

— Csak egy régi történetet szeretnék elmesélni — felelte Sachs. — Egyik alkalommal Napóleonnál jelentkezett egy amerikai feltaláló, és felajánlotta, hogy gőzhajó-flottát épít neki. Ezek a hajók bármilyen időben járhatják a tengert, és velük könnyű végrehajtani egy angliai inváziót. Franciaország nagy császára rövidlátónak bizonyult. Hihetetlennek tartotta, hogy hajók vitorlák nélkül járjanak, és elküldte a tudóst... a híres Fultont, az első gőzhajó építőjét... Ha Napóleon nagyobb figyelmet szentel Fulton ajánlatának, talán másként alakult volna a tizenkilencedik század története... Angliát Napóleon rövidlátása mentette meg.

— Ön tehát Napóleonhoz hasonlít engem — nevetett Roosevelt —, és szeretne megóvni az ő hibájától. Ám legyen!

Az elnök fogott egy papírlapot, ráfirkantott valamit, és odanyújtotta az asztalnál felszolgáló komornyiknak. A komornyik pillanatok alatt visszatért egy üveg régi francia konyakkal, s töltött belőle a poharakba.

— Igyunk hát arra, hogy ne ismételjük meg a nagy hibákat — emelte fel poharát Roosevelt. — Ön komolyan gondolja, hogy Hitler a levegőbe repíthet bennünket az atombombájával?

— A legkomolyabban! Az atommag belső energiája körülvesz bennünket mindenütt. Kötelességünk ellenőrzésünk alá vonni.

Roosevelt elgondolkodott. Behívta titkárát, Watson tábornokot.

— Nézze csak, Watson, ezen érdemes elgondolkodni. — Odanyújtotta neki Einstein levelét. — Valamit tenni kellene...

Tíz nap múlva Watson tábornok az elnök megbízásából

tanácskozásra hívta össze a katonai tanácsadókat. Meghívták Szilárdot is. Szilárd ezt mondta:

— Egy kilogramm urán teljes felbomlása esetén olyan robbanás következik be, amely húszezer tonna dinamit robbanásának erejével azonos . . .

— Hohó, ez kell nekünk! — kiáltott fel az egyik katona.

A tanácsadók támogatták Szilárd kérését, hogy folyósítsanak bizonyos összeget az atomprobléma tanulmányozására. S ezzel megkezdődtek az atombomba készítésével kapcsolatos laboratóriumi kutatások. Két év múlva pedig Roosevelt aláírta a sárga papírra gépelt rendeletet.

Groves ezredesnek, a Manhattan Project vezetőjének nem volt semmi köze az atomfizikához. Ő sem értett hozzá jobban, mint az az egyszerű rendőr, akiről Roosevelt beszélt. Mégis őt nevezték ki a terv katonai vezetőjévé, mert legjellemzőbb tulajdonsága, hogy olyan, mint a bulldog, mindent elér, amit akar, márpedig ezen a téren sok mindent el kell érni.

Szakmáját tekintve Groves építész, sőt inkább építési vállalkozó, mert maga nem épített semmit, mindig csak irányított. Legutóbb a Pentagonnak, a hadügyminisztérium épületének az építkezését vezette. Új kinevezését lelkesen fogadta, vonzották a tervezett munka méretei: a Manhattan Project költségeit százmillió dollárra becsülték. Ekkora megrendelést Groves még sohasem kapott.

Az építész-ezredes hihetetlenül becsvágyó volt, mindig irigyelte mások sikereit. Elhatározta, hogy kihasználja a helyzetét. A hadügyminisztériumban azt a feltételt szabta, hogy soron kívül léptessék elő vezérőrnaggyá.

— Erre szükség van a munkámhoz — mondotta. — A tábornoki rangnak tudósok között sokkal nagyobb a tekintélye, mint a katonák között . . . Márpedig nekem ilyen civil bagázszsal kell vesződnöm.

Groves megvetően civil bagázsnak nevezte a hozzá beosztott fizikusokat. Akadt köztük Nobel-díjas, több világhírű tudós, de Groves számára csak „civil bagázs" maradtak.

A korlátolt és bárdolatlan Groves meggyőződéssel vallotta, hogy a világon mindent a nyers erő dönt el. A bakatábornok, a Manhattan Project élére kerülve, mind nagyobb hatalmat kaparintott magához, korlátlan önkényúr lett az Egyesült Államokon belüli önálló atomállamban.

A Manhattan Project költségeit eredetileg százmillió dol-

lárban határozták meg, de végül meghaladták a kétmilliárd dollárt. Az atomipari üzemek építésén százötvenezer munkást foglalkoztattak. Groves fennhatósága alá került három titkos „atomváros", s ezek a hozzájuk tartozó üzemekkel, laboratóriumokkal, kutatóintézetekkel együtt több tízezer négyzetkilométernyi területet foglaltak el. A titkosság fokát tekintve e városok között természetesen első helyen Los Alamos állt, ahol az atombombát készítették. Ezeknek a városoknak a nevét többé nem is említették a lapokban, mintha soha nem is léteztek volna.

A maga birodalmában Groves kiépítette a saját kémelhárítását, szigorúan cenzúrázta a tudósok magánlevelezését, megszervezte a telefonbeszélgetések lehallgatását és magnetofonszalagra való rögzítését, hazugságvizsgáló berendezéseket állított be, hogy meggyőződjék alattvalói politikai megbízhatóságáról.

Ennek az embernek a keze alatt, közvetlenül mellette dolgozott Jane Fleming, aki nemrég még azt hitte, hogy megtalálta a boldogságot. A háború mindent tönkretett . . .

Tavasszal Groves vezérőrnagy a szokottnál tovább maradt Los Alamosban. Az atomipari üzemek az építés döntő szakaszához érkeztek, s a központi laboratóriumban elenyészően kis mennyiségben, milligrammos tételekben nyertek már atom-üzemanyagot. A Pentagonban sürgették Grovest: az atombombára most van szükség, nem pedig a háború után. Sztálingrád gyökeres fordulatot okozott a háborúban, az oroszok egyre jobban szorongatják Hitlert. Sietni kell . . . Groves minden energiáját arra fordította, hogy az atombomba minél előbb meglegyen.

Groves tábornoknak tulajdonképpen minden oka megvolt arra, hogy aggódjon a sárga titokért. Az már más lapra tartozik, hogy szinte mindenkiben kémet látott. Képes volt árulással gyanúsítani a Manhattan Project minden munkatársát — az atomprobléma elméleti kutatásával foglalkozó vezető fizikustól a Los Alamosba építőanyagot szállító néger sofőrig.

Kézenfekvő feltevés volt, hogy a német hadvezetést, amely a saját titkos fegyverének — egy ugyanilyen atombombának vagy valamilyen rakétafegyvernek — a kifejlesztésén munkálkodik, érdekli, hogy mi történik az óceánon túl, milyen meglepetést tartogatnak az amerikaiak a világháború során. Persze, a „kis görög", Canaris tengernagy, aki annyi éven át az

Abwehr élén állt, nem szalasztja el az alkalmat, hogy bedugja az orrát a Manhattan Projectbe. A felderítés, felderítés.

Az az incidens, amely pánikba ejtette Leslie Grovest és Landsdale őrnagyot, a Manhattan Project kémelhárításának vezetőjét, akkor játszódott le, amikor New Mexicóban teljes gőzzel folytak a kutatások és az építkezések. Clinton puszta földjéből lassanként kinőttek a háromszáz méteres betoncsigák — a reaktorok —, a plutóniumkombinát épülettömbjei, Los Alamosban pedig a fantasztikus robbanóerejű ördögi bomba megszerkesztésén dolgoztak. Már a háború után Landsdale, felelevenítve és újra átélve az akkori izgalmakat, ezt mondta Grovesnak:

— Persze, ez akkor történt, amikor az „ezüstakciót" folytattuk...

— Dehogy — ellenkezett Groves —, akkor már a plutónium első milligrammjait termeltük. A kombinát naponta néhány gyűszűnyi üzemanyagot állított elő.

Az atomosok a Manhattan Project teljesítésével mérték az időt. Náluk minden ehhez igazodott.

Ami pedig az „ezüstakciót" illeti, itt arról volt szó, hogy néhány ezer tonnányi ezüstöt szállítson nekik az államkincstár. Az uránvegyületeket bontó hatalmas elektromágnesek tekercseléséhez kellett. A nemesfémet, amelyet évszázadokon át csak unciákban mértek, most-száz- és ezertonnás tételekben használták fel. Ez ugyanolyan fonáknak tűnt, mintha a drágakövet nem karátokban, hanem kilogrammokban mérnék. A Manhattan Project biztonsági osztályának munkatársai sokat törték a fejüket, hogyan kerülhetnék el, hogy az ilyen nagy mennyiségű ezüst szállítása gyanút keltsen. Isten mentsen attól, hogy az „ezüstakcióból" bármit is megneszeljenek akár a németek, akár az oroszok vagy az angolok. Landsdale vezetése alatt vagy ötszáz fizetett ügynök, besúgó, tapasztalt detektív, katonai kémelhárító állt, s Groves mégis úgy érezte, hogy korántsem tettek meg mindent a titok megóvása érdekében, amely csak parányi részét alkotta a nagy sárga titoknak.

S Groves előérzetei nem csaltak. Egy szép nyári napon a washingtoni 21. utcában levő irodájába beviharzott Landsdale, becsukta az ajtót, és akadozva azt mondta:

— A Tábornok, a németek vadásznak a programunkra!...

Az egész ügy egy jelentéktelennek látszó esettel kezdődött. New York közelében, a Long Island partján az egyik

rendőrőrsre zihálva beszaladt egy kisfiú, és meglehetősen zavarosan előadta, hogy a saját szemével látta, amint gumicsónakon a parthoz evezett két ember. Ez kora hajnalban történt, amikor a fiú éppen horgászásra megfelelő helyet keresett magának a homokos parton. A két ember kiszállt, a csónakot elrejtette, aztán kiment az országútra. Az egyikük néger volt, a másik fehér. Éppen akkor jött Montauk felől a helyiérdekű. Amikor a fiú is kiért az országútra, már nem látott senkit sem a sztrádán, sem a villanyvasút megállójában.

A rendőrőrs ügyeletese a legnagyobb figyelemmel végighallgatta a fiút, és mosolyogva azt mondta neki, hogy kiváló cserkész lesz belőle. Megveregette a vállát, megígérte, hogy az ügyet feltétlenül kivizsgálják, majd kikísérte a fiút, de még a nevét sem kérdezte meg.

Néhány nappal később a Pennsylvania pályaudvaron is lejátszódott egy eset, amely mint később kiderült, összefüggött a Long Islandon partra szállt két ismeretlen ember felbukkanásával. A csomagmegőrzőbe bement egy utas, és elpanaszolta, hogy elvesztette ma beadott bőröndjének a bilétáját. Az alkalmazott megengedte, hogy a polcokon megkeresse a csomagját. Az idegen magabiztosan rámutatott az egyik bőröndre, és pontosan elmondta, mi van benne. Az alkalmazott ellenőrizte a csomag tartalmát, s miután a felsorolt tárgyakat találta benne, kiadta.

Ám alig egy óra múlva ugyanazért a csomagért jelentkezett egy másik ember is, egy néger, aki be is mutatta a csomagmegőrző-jegyet. Amikor kiderült, hogy a csomag elveszett, a néger hisztérikus jelenetet rendezett. Fogta a fejét, sírt, azt kiabálta, hogy kirabolták, nagy értékekről beszélt, azzal fenyegetőzött, hogy ellátja a baját ennek az átkozott németnek. A tisztviselőben az a gyanú ébredt, hogy a néger a csomagmegőrző-jegyet lopta vagy találta, és így akart a bőröndhöz jutni. Kihívta hát a rendőrséget.

Ekkor aztán komolyra fordult a dolog. Némi huzavona után a néger bevallotta, hogy a csomagot csakugyan ellopta egy Max Kleiner nevű embertől, és beadta a csomagmegőrzőbe. Ez a Kleiner német kém, akivel ő egy héttel ezelőtt egy német tengeralattjáróról szállt partra Long Islandban. A négert átadták az FBI-nak, a Szövetségi Nyomozó Irodának, s ott nap mint nap újabb aggasztó körülményekre derült fény. Egyelőre a következőket sikerült megállapítani.

A néger, Charles Robinson (Nyugat-Virginia állam) Észak-Afrikában harcolt, fogságba esett, s a fogságban beszervezte a német hírszerzés. Egy Max Kleiner nevű német származású amerikaival együtt tengeralattjárón az Egyesült Államok keleti partjához szállították őket.

Long Islandi partraszállásuk után szerencsésen eljutottak New Yorkba, bőröndjeiket beadták a csomagmegőrzőbe, és kimentek a pályaudvar előtti térre. Az újságárus mellett Kleiner véletlenül találkozott egy régi barátjával. Nincs kizárva, hogy ez a véletlen találkozás elő volt készítve. Kiderült, hogy Kleiner barátja éppen aznap egy hónapra elutazik New Yorkból. Micsoda szerencse, hogy előbb még meg akarta vásárolni a reggeli lapokat, s így összefutott a barátjával. Elbeszélgettek, s végül a barát otthagyta Kleinernek a lakása kulcsát. Ez kapóra jött. Max Kleiner ugyanis sokat idegeskedett amiatt, hogy hol találnak lakást.

A német hírszerző szolgálat nagy összeget ígért Robinsonnak, de ő New Yorkba érve mégis mást gondolt. Tudta, hogy Kleiner dupla fedelű bőröndjében nagy értékek vannak elrejtve: arany, briliánsok, platina ékszerek. Robinson ezek értékét százezer dollárra becsülte. Robinson így okoskodott: minek csináljon olyat, amiért villamosszékbe kerülhet, inkább elveszi a csomagot, s ezzel rendezte a számláját a németekkel. Ezt is tette: amikor útitársa kis időre elment valahová a lakásból, fogta a bőröndöt, kiment a pályaudvarra, a bőröndöt beadta a csomagmegőrzőbe, maga pedig elment jegyet venni, hogy a legközelebbi vonattal Nyugat-Virginiába utazzon. Legnagyobb bánatára kiderült, hogy Kleiner túljárt az eszén: azonnal rájött, hol keresse az elveszett csomagot. A kudarcon felbőszült Robinson mindent elmondott, amit a német kémről tudott...

Ennyit sikerült kideríteni a Long Island partjain történtekről. Azt egyelőre nem tudták megállapítani, hogy a német kémek milyen feladattal jöttek az Egyesült Államokba, Robinson nem tudott semmit, bár az is lehetséges, hogy nem akart róla beszélni. A kihallgatáson csak annyit sikerült kiszedni belőle, hogy valamiféle titkos fegyverről volt szó, amelyet az amerikaiak Németország ellen készítenek. Őt ebbe nem avatták be, neki csak az volt a feladata, hogy segítse Kleinert.

Landsdale mindezt elmondta Grovesnak. Az egész dolgot az bonyolítja, hogy az FBI embereinek fogalmuk sincs a Manhattan Projectről, s ezért nem is tulajdonítanak különösebb

jelentőséget a letartóztatott néger szavainak. Azt hiszik, hogy az egész merő kitalálás, a másik német ügynök, Kleiner pedig nyomtalanul eltűnt a bőröndjével együtt, amely tele van arannyal és drágakövekkel.

Groves hosszas töprengés és tanácskozás után arra az elhatározásra jutott, hogy a Szövetségi Nyomozó Irodának legalább a vezetőit beavatják a sárga titokba. Ez után a nyomozás gépezete felgyorsult. New York összes detektívjét mozgósították, de egyelőre minden eredmény nélkül. A Max Kleinernek nevezett embernek nyoma veszett a sokmilliós városban.

Landsdale maga is több ízben kihallgatta Robinsont, faggatta a kém ismertetőjeleiről, szokásairól, hogy legalább valamit találjon, ami a német kém nyomára vezethetne. A detektíveket minden érdekelte: milyen a külseje ennek a németnek, milyen a járása, hogyan issza a kávét — felhörpinti-e vagy kanalazza . . . De a letartóztatott Charles Robinson nem tudott semmi érdemlegeset mondani. Végül mégis eszébe jutott valami: Kleinernek az a szokása, hogy minden reggel lemegy újságot vásárolni, s az újságárustól visszakapott aprót a szivarzsebébe rakja, nem az oldalzsebébe, hanem a szivarzsebébe. Ez igazán nem sok. Hány ember megy reggelenként újságot vásárolni, és vágja zsebre az aprópénzt. S mégis úgy döntöttek, hogy ebbe a szálba kapaszkodnak, bármilyen reménytelennek látszott is. New York minden detektíve figyelte reggelenként a sok száz városi újságárust. S ez így ment napokon át, bekísértek mindenkit, aki csak egy kicsit is gyanúsnak látszott, de Robinson egyikükben sem ismerte fel társát.

De végül mégiscsak így kapták el Kleinert! Az egyik nap korán reggel valóban odament az egyik újságárushoz, megvette az újságokat, és szivarzsebébe tette a visszakapott pénzt. Kleiner először felháborodottan tiltakozott, de a falnál is fehérebb lett, amikor a Szövetségi Nyomozó Irodánál Robinsonnal találkozott.

Kleinernek azonban elfogásáig sikerült megteremtenie a szükséges kapcsolatokat, megszerezni és Németországba továbbítani az információt, amelyért a tengeralattjárón megtette a bonyolult utat az óceánon át. A Manhattan Project vezetőinek csupán az volt a szerencséjük, hogy az információ nem volt pontos. Az információt adó fizikus, aki elméleti kutatásokkal foglalkozott, és nem állt kapcsolatban a Manhattan Projecttel, nem is gyanította, milyen óriási szolgálatot tett Groves tábor-

noknak: azt közölte, hogy ha gondolnak is az atomfegyver megteremtésére, a gyakorlatban csak a távoli jövőben oldható meg. A németeknek tehát nem sikerült felfedniük a sárga titkot. Ez az egész história azonban alaposan megtépázta Leslie Groves idegeit.

Egyik alkalommal, amikor Groves valamelyik távolabbi objektumra készült, a folyosón szembetalálkozott Jane-nel, már elment mellette, de aztán megfordult, és utána szólt:

— Mrs. Fleming, maga velem jön, lesz egy kis diktálnivalóm.

Jane a táskájába tett egy jegyzetfüzetet, és a bejárathoz ment. Groves a kocsiban várta. Felhajtottak a Dombra, ahol most már hatalmas gyárépületek álltak. Egy évvel ezelőtt ez még néptelen, puszta fennsík volt, amelyen magányosan állt a „kivu", az indián törzsek gyülekezőhelye, amelyet kiszáradt fenyőtörzsek vettek körül. Valamikor régen a papok megátkozták ezt a helyet, s az indián vadászok elhagyták a sziklákba vájt barlanglakásaikat, a kanyonokba költöztek... Ezen a helyen most több kilométer hosszú, modern ipari város keletkezett.

Visszafelé menet Groves más úton hajtott. Leereszkedett a kanyonba, ahová jóformán már el sem hallatszott az építkezés zaja. A patak partján Groves megállt. Kiszállt a kocsiból, és valamit matatott a hűtőnél.

— Víz kell a hűtőbe — közölte magyarázatképpen.

Jane is kiszállt, lement a patakhoz, és beletette kezét a jéghideg vízbe. Itt a levegő is hűvös volt, nem úgy, mint a naptól perzselt Dombon. A lilás szinű sziklák lépcsőzetesen ereszkedtek le a köves medrében futó patakhoz.

Groves is odament, hogy a piros műanyagkannába vizet merítsen, megállt Jane mögött, aztán hirtelen eldobta a kannát, és a karjába kapta a fiatalasszonyt. Jane rémülten kapálózott a férfi erős ölelésében, elfordította a fejét, a száját kereső ajkak elől... Ám hamarosan ráébredt, mennyire tehetetlen, mennyire ki van szolgáltatva...

A kanyon meredek falának peremén folytatták útjukat. Jane megalázva és összetörten, remegő ajakkal az ablak felé fordulva ült. „Kinyithatnám az ajtót, és levethetném magam. Akkor legalább mindennek vége volna... Vagy elránthatnám a kormányt, s a kocsi a mélybe zuhanna..."

— Ne nyafogj már — szólt rá Groves, felé sem nézve. —

Micsoda tragédia ... Mint látod, semmi sem történt, a hegyek a helyükön állnak. Töröld meg a szemed, nemsokára megérkezünk.

Jane hallgatott. A szakadék mögöttük elmaradt. Most már le sem vethette magát.

Az irodában Groves már rá sem hederített Jane-re ... Az asszony gyötrelmei még csak fokozódtak, amikor otthonról levelet kapott. A borítékon ez a címzés állt: „Az Egyesült Államok hadserege. 1633. sz. Mrs. Jane Fleming." Az apja írta, hogy táviratot kaptak Petertől: él, és útban van az Államokba.

— Él! Peter él! Micsoda boldogság... — Ám hirtelen eszébe jutott Groves. Hogy gyűlöli ezt az embert! Peter morfiumot hagyott neki, hogy megmentse a japán katonák erőszakoskodásától... S aztán jön ez a Groves, egy amerikai...

Nemsokára levél érkezett Petertől is. Japán fogságba esett, aztán a Corregidor-szigetről megszökött. Most újra együtt lehetnek... Arra kérte a feleségét, hogy legalább néhány napra menjen haza ...

Jane el is utazott, bár ez nem volt olyan egyszerű, Los Alamosból ugyanis nem szívesen engedték el a Manhattan Project munkatársait.

Látszólag minden rendben volt, ám amikor Jane magára maradt, furdalta a lelkiismeret, gyötörte a közéjük állt hazugság.

Szabadsága leteltével Peter Európába készülődött. Ismét harcolni! Már meg is kapta a parancsot. Jane ismét állandó nyugtalanságban élt. Nem lehet annyiszor kísérteni a sorsot. A következő alkalommal Peter bizonyosan nem tér vissza ...

Bármennyire gyűlölte is Jane Groves tábornokot, mégis elhatározta, hogy hozzá fordul segítségért. Tudta, hogy valamilyen célból náluk repülőcsoportot szerveznek. A pilóták az Államokban maradnak, s továbbképzésben vesznek részt. Ha Peter belekerülhetne ebbe a csoportba! Azt mondják, a háború hamarosan véget ér, így nem kellene újra a frontra mennie ...

Összeszedte minden bátorságát, és bement Groveshoz. Legnagyobb meglepetésére Groves minden további nélkül teljesítette kérését. Azt mondta, csakugyan szüksége van tapasztalt pilótákra, s nagyon örül, hogy Peter berepülő pilóta. Csak jelentkezzen a légierők törzsénél, ő, Groves közben értesíti az illetékeseket ...

Peter Fleming pilótát a légierők törzsének parancsával az

509. nehézbombázó repülőezredhez vezényelték át, amely Nevada államban állomásozott, nem messze a világtól elzárt Los Alamostól. Groves vezérőrnagy atombirodalmának megalakult a saját légiereje. Az ezred állománya mintegy kétezer főből állt. A repülőezredet a legkorszerűbb nehézbombázókkal, „B—29"-es légierődökkel szerelték fel.

Közeledett az atombomba kipróbálásának időpontja. A kísérlethez a Los Alamos közelében fekvő Alamogordót szemelték ki, s ott egy körülbelül ezer négyzetkilométeres területet jelöltek ki erre a célra. A háború Európában már a vége felé közeledett, s az atombomba megteremtésén fáradozó atomfizikusokban mind gyakrabban merült fel az a gondolat, hogy talán nem is lesz szükség ilyen óriási erejű bombára. Kételyeiket csak megerősítette az a hír, hogy Németország az atomfegyver létrehozásában néhány évvel lemaradt az Egyesült Államok mögött. Groves tábornok, Amerika első atomlovagja, hogy erről megbizonyosodjon, felderítő osztagot küldött Európába, az „Alzosz"-nak nevezett titkos missziót, s ez azt a parancsot kapta, hogy szedje össze az atomfizika területén dolgozó összes német tudóst, tegye rá a kezét az atomkutatási laboratóriumokra és az elméleti számításokra. Az „Alzosz"-misszió sokszor az előnyomuló amerikai csapatokat is megelőzte. Ám a titkos fegyver, amellyel Hitler az ellenfeleit zsarolta, blöffnek bizonyult. A német fizikusok még csak az első lépéseket tették meg.

Robert Oppenheimer szóba is hozta ezt Grovesszal folytatott beszélgetésében. A Manhattan Project központi laboratóriumának vezetőjét, Oppenheimert elnevezték „az atombomba atyjának". Most a szülő nem akarta, hogy gyermeke megszülessen.

— A háború a vége felé jár — mondotta —, a fasizmus vereséget szenved atombomba nélkül is. Mire kell ez hát nekünk? Azon a helyen csináljuk a bombát, amelyet az indián törzsek elátkoztak. Nem fognak-e utódaink elátkozni bennünket is, Groves tábornok, ha a világra szabadítjuk ezt a szörnyű fegyvert?

— Akarja tudni, mi erről az őszinte véleményem? — kérdezte Groves. — A bombának mindenképpen el kell készülnie még a háború befejezése előtt! Hogy ez a háború Németország ellen folyik-e vagy Japán ellen, ez közömbös, csak legyen kire ledobni a bombát! . . . Elérkezett az ideje, hogy ne a háborúra

gondoljunk, hanem arra, hogy mi lesz a háború után. Rá kell ijeszteni a világra, érti, rá kell ijeszteni, hogy mindenki tudja, milyen fegyvere van Amerikának. Kizárólag Amerikának, és senki másnak, sem az oroszoknak, sem az angoloknak! Érti, mit mondok, Oppenheimer? S ez nemcsak az én véleményem, így vélekedik minden igazi amerikai hazafi!

— De hiszen ez fasizmus! — kiáltotta felháborodva a tudós. — Én is hazafi vagyok, de más a véleményem . . .

Grovesnak az volt a véleménye, hogy az még nem sokat számít, ha a fizikusok, ezek az ütődött fráterek lázadoznak. Velük könnyen elbánik.

Grovest és elvbarátait sokkal inkább aggasztotta, hogy az elnök is hasonló nézeteket vallott!

Az elnök halála után azonban nem volt már mitől aggódniuk az atomzsarolás híveinek. Roosevelt 1945. április 12-én halt meg, váratlanul és furcsa körülmények között. Hirtelen felkiáltott: „Szörnyen fáj a fejem!" — majd elvesztette az eszméletét . . .

Az ország gyászba borult. Az a hír terjedt el, hogy az elnök nem egészen természetes halállal halt meg. Az ilyen híresztelléseket sikerült hamarosan leszerelni. Az elnök temetése után Grovesnak megmutatták Roosevelt beszédét, amelyet már nem sikerült elmondania.

„Ma azzal a rendkívül fontos ténnyel nézünk szembe, hogy a civilizáció megmentése érdekében fejlesztenünk kell az emberi kapcsolatok tudományát, fejlesztenünk kell valamennyi ember képességét arra, hogy egy és ugyanazon a bolygón együtt éljenek és együtt dolgozzanak." — Ezt akarta elmondani Roosevelt.

Ez szöges ellentétben állt azzal, amit a világ megrettentéséről ábrándozó Groves tábornok vallott . . .

Roosevelt halálával elhárult a fő akadály az atomzsarolás híveinek útjából.

Roosevelt utóda az Egyesült Államok volt alelnöke, egy madár arcú, szürke emberke lett: Harry Truman. Néhány órával Roosevelt halála után letette az esküt. Kezét a bibliára helyezve nem a legnagyobb meggyőződéssel azt mondta, hogy az elhunyt Roosevelt politikai vonalát fogja követni. Erre az ígéretére az új elnök alig néhány percig emlékezett.

Roosevelt harcostársai némán távoztak a teremből. Az ősz hajú Henry Stimson hadügyminiszter megállt az ajtóban,

majd visszafordult, és félrevonta Trumant a kiürült terem ablakához.

— Elnök úr — kezdte halkan és ünnepélyesen —, be kell avatnom ont egy titokba. Embereink egy szinte hihetetlen romboló erejű új robbanóanyag létrehozásán dolgoznak. Az atombombáról van szó, amely hónapokon belül elkészül . . .

— Most hallok erről először! — kiáltott fel Truman.

Roosevelt sohasem volt nagy véleménnyel helyettese kvalitásairól, s ezért nem avatta be a legfontosabb államugyekbe. Most Harry Truman megismerte a féltve őrzött sárga titkot.

— Ha ez a bomba felrobban — folytatta Truman —, kitűnő furkósbotunk lesz, amely megteszi a hatást a szovjet kormánnyal folytatandó tárgyalásokon és további kapcsolatainkban...

Az atombomba kipróbálásának előkészületei szemmel láthatóan élénkültek. A fasiszta Németország leverése után Japán már nem reménykedhetett a győzelemben. Kereste az utat a béketárgyalásokhoz, hogy véget vessen a háborúnak; a birodalom legfelső haditanácsa úgy dontott, a szovjet kormányt kérik fel, közvetítsen az Egyesült Államokkal folytatandó tárgyalásokon. Konoye herceget bízták meg, hogy a császár ezzel kapcsolatos személyes uzenetét vigye Moszkvába. A moszkvai japán nagykövetet rejtjeles táviratban utasították, hogy tisztázza, hajlandó-e a Kreml fogadni a császár küldöttét. Választ nem kaptak, mert sem Sztálin, sem Molotov nem volt Moszkvában, a hármas csúcstalálkozóra utazott Potsdamba

Az amerikai kriptografusok ezt a moszkvai japán nagykövetnek küldott rádiótáviratot is lehallgatták. S a Pentagon még jobban sürgette az atombomba kipróbálását.

Az első atombombát 1945. július 16-án robbantották fel. S másnap megnyílt a potsdami konferencia . . . Truman megkapta a furkósbotot, amelyről Stimsonnal beszélt hivatalba lépésének napjan.

A bomba kipróbálását képmutatóan „Trinity"-nek, Szentháromságnak nevezték el. Los Alamosban ugyanis három bombát készítettek: egyet kipróbálásra, kettőt arra, hogy Japánra ledobják. Ám egyelőre nem volt még elegendő robbanóanyag mindhárom bombához.

Estére elromlott az idő, esett az eső, és a fizikusok már azt latolgatták, nem kellene-e elhalasztani a kísérletet. Groves tiltakozott: a bombát mindenképpen fel kell robbantani. Parancsa van erre a Pentagontól. Az olasz Fermi komoran fel-

ajánlotta, kössenek fogadást, hogy a robbanás csak New Mexico államot pusztítja-e el, avagy az egész világot. A tudósok mindvégig nem tudták, milyen következményei lesznek a robbanásnak. Oppenheimer idegesen járt fel-alá a fedezékben, ki-kiment, de Groves egy pillanatra sem tágított mellőle, nehogy valami ostobaságot kövessen el.

Az eső ömlött. A hegyeken ülő viharfelhőket villámok szabdalták. A hangszóróból harsogott az idegeket borzoló dzsessz, amelyet időnként a küszöbönálló kísérletre vonatkozó rövid közlemények szakítottak meg... A bomba kipróbálását végül mégis el kellett halasztani másfél órával.

A kísérleteknél csak egyetlen idegen vehetett részt, Laurence újságíró Groves krónikásnak tartotta Los Alamosban, s azzal bízta meg, hogy elejétől végig jegyezze fel a Manhattan Project teljesítésének minden részletét. Az utókor számára Laurence feljegyzéseiben Groves tábornok volt a főhős.

A robbanásig már csak három másodperc volt hátra. Zöld rakéta röppent a magasba. A hangszórókból hallatszott a visszaszámolás: „Három... Kettő... Egy... Nulla!" A robbanás még nem hallatszott, csak a napfénynél sokszorosan világosabb, vakítóan fehér fény oszlatta el az éj sötétségét. Hajnali 5 óra 30 perc volt washingtoni idő szerint.

A krónikás újságíró ezt írta:

„Olyan napfelkelte volt ez, amilyet még nem látott a világ; a hatalmas, zöldes szupernap a másodperc tört része alatt több mint háromkilométeres magasságba röppent, és tovább emelkedett, míg el nem érte a felhőket, vakító fénybe borítva körülöttünk földet és eget. Nehány másodperc múlva iszonyú robbanás rázta meg a földet.

A sistergő tűzgömb egyre nőtt, átmérője már elérte a másfél kilométert, de egyre dagadt."

Valaki rémülten felkiáltott: „Istenem, elvesztették a kontrollt a láncreakció fölött!!"

Az égen, tizenkét kilométernyi magasságban, szétterült az atomrobbanás gombafelhője...

Néhány harckocsi, amely belülről vastag ólomlemezekkel béleltek ki, hogy személyzetét megvédjék a sugárzástól, a robbanás helye felé dübörgött. Tizenhat kilométeres utat kellett megtenniük az újra teljes sötétségbe borult kősivatagon.

A bombát tartó toronytól másfél kilométeres sugarú körben felperzselt föld fogadta őket. A homok üveges zöld kéreggé

sült össze. A harminc méter magas acéltorony elpárolgott... Az egyik munkatársnak az élmény friss hatása alatt ez volt az első megjegyzése:

— Vége a háborúnak!

— Hogyne, mihelyt ledobtunk két bombát Japánra — vágott vissza élesen Groves.

Robert Oppenheimer a mellén keresztbe rakott kézzel állt, és szótlanul nézte munkája eredményét. Laurence megkérdezte tőle:

— Mit érzett a robbanás alatt?

Oppenheimer szomorú pillantást vetett rá, és a Bhagavadgitából, a hinduk szent könyvéből vett idézettel válaszolt:

— Én leszek a Halál, a Világrengető...

De a halál nem Oppenheimer lett, hanem Groves tábornok. Őt bízták meg, hogy jelölje ki a Japán elleni bombatámadás célpontjait, mert még a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága sem tudott erről a pusztító fegyverről. Az építési vállalkozó lett az atomhadászat vezetője. Négy japán város szerepelt a számba jöhető célpontok között: Kokura, Hiroshima, Kyoto és Niigata.

Stimson hadügyminiszter tiltakozott Kyoto miatt, mert ez az ősi japán kultúra központja, felbecsülhetetlen történelmi értékekkel... Amikor Stimson a Fülöp-szigetek főkormányzója volt, járt ebben a városban, és az lenyűgözte templomaival, az ősi kultúra emlékeivel...

— Majd újjáépítik — makacskodott Groves. — Kyoto nyílt terepen áll, nagy kiterjedésű, s ez megkönnyíti a bomba romboló erejének meghatározását!...

A nehézbombázók repülőezredét rég áttelepítették a Csendes-óceánon meglehetősen félreeső Tinian-szigetre, s onnan kellett a „repülő erődöknek" elindulniuk Japán felé.

A bombákat a gyors járatú „Indianapolis" cirkálón szállították el, a még hiányzó urántöltetet pedig repülőgépen küldték utána.

Az „Indianapolis" cirkáló, miután Tinianban letette titkos rakományát, visszafordult, s egy japán tengeralattjáró torpedóval elsüllyesztette. Több mint ezer főnyi személyzete elpusztult. A két atombomba — a „Little Roy" és a „Fat Man" —, amely az indián törzsek által elátkozott Los Alamosban készült, máris áldozatokat követelt.

Atomhalál leselkedett a japán szigetekre...

FINÁLÉ

A szerelvények kelet felé mentek... A háború véget ért, a katonák hazatértek. Nem látogatóba, hanem végleg. De sokan tovább szolgáltak a hadseregben, és szintén kelet felé tartottak.

A katonai szerelvények ott szorongtak a kisebb állomásokon. A vasúti csomópontok zsúfolásig teltek a zászlóaljakkal, ezredekkel, hadosztályokkal, egész hadseregekkel és felszerelésükkel megrakott vonatokkal. Ezek a szerelvények zöld utat kaptak, személyvonat sebességével haladtak.

A katonák ott ültek a vagonok nyitott ajtóiban, élvezték a napsütést és a meleg szellőt, s a különféle mendemondákról beszélgettek. A legtöbb szó természetesen arról esett, vajon hova viszik őket és miért. Már nem kétséges, hogy Szibériába mennek, talán a Távol-Keletre. Nyilván ott tartják majd őket, míg az idősebb korosztályok leszerelnek, aztán haza mehetnek majd ők is. Egyszerre mégsem lehet szélnek ereszteni ekkora hadsereget, hiszen egész Oroszország fegyverben állt, amikor Hitler ellen harcoltak. Valamennyiüknek örült a lelke, hogy egy ilyen ellenséget sikerült leteperni... Ám nekik még most sem ért véget a háború...

Az a tábori kórház, amelyben Irina Mikulina dolgozott, szintén a Távol-Keletre indult. Hogy hová, azt nem tudták. Irina vezette a járványosztályt, de csak formailag, mert hadseregükben az egész háború alatt jóformán nem is fordult elő az ő szakmájába tartozó betegség. Éppen ezért minden támadás előtt a „fertőzőosztály" közönséges sebészetté alakult át Irina a háborút az Észak-Nyugati Fronton csinálta végig; előbb Parfinnál egy furnérüzemben állomásoztak, aztán a Valdajhátságon, majd Rigában, s utoljára Ribinszkben. Itt kapták meg a parancsot a kórház evakuálására. Nem tudták, hova mennek és miért. Csak annyi állt a parancsban, hogy ekkorra

meg ekkorra érjék el ezt meg ezt az állomást. Egy hetük maradt, s Irina megkérte a kórház parancsnokát, hogy engedje el rövid időre Moszkvába.

Irina négy éve nem volt otthon, az anyja, az egyetlen ember, akivel levelezett, ritkán írt. Ismerőseivel elvesztette a kapcsolatot. A háború derekán egyszer feltűnt Jurij Jerohin, de aztán újra nyoma veszett. A mama azt írta, hogy felkereste Juraska, érdeklődött Irina után, elkérte a címét. De írni nem írt. Az is lehet, hogy elveszett a levele. Az sincs kizárva, hogy már nem is él — háború van! Talán Vagyim is rég elesett már... Irina önmagának sem merte bevallani, hogy tulajdonképpen Vagyim miatt ment Moszkvába.

Irina az Oruzsejnaja utcában szállt meg, elhunyt mostohaapja nővérénél. Éjfélig beszélgettek, reggel pedig Irina elindult a városba, azt mondta, különféle dolgokat kell elintéznie.

Gyalog ment a város központja felé. Egymás után haladt el a nyilvános telefonok mellett, de nem mert telefonálni. Pedig kívülről tudta Vagyim számát, amelyet oly régóta őrzött jegyzetfüzetében.

A Metropol mellett üres volt a fülke. Irina behúzta maga mögött az üvegajtót, s nehogy meggondolja magát, gyorsan feltárcsázta a számot.

— Tessék! — hallott egy férfihangot.

— Beszélhetnék valakivel Gubanovéktól?

— Irina!! Te vagy?! — Öröm és meglepetés érződött ebben a kiáltásban.

Irina is mindjárt megismerte Vagyim hangját, de néhány pillanatig zavartan hallgatott.

— Irina! Hol vagy? Azonnal találkoznunk kell! Annyira szeretnélek látni.

— Én is téged, Vagyim... Nagyon.

— Találkozzunk most mindjárt a postán.

— Rendben van... De melyik részében?

— A poste restante-nál.

— Itt vagyok a közelben, siess.

— Negyed óra múlva ott leszek.

Szinte futott a randevúra. A két tenyerébe fogta a felé nyújtott kezet.

— Irina!... Milyen csodálatos! Csakhogy megkerültél!...

Vagyim ezredesi egyenruhában volt. Jóformán semmit sem változott, ugyanolyan, mint akkor a pályaudvaron, ami-

kor felbukkant a magas virágok mögül. Csak az arcán húzódott mély forradás.

— Hová menjünk? — kérdezte Irina.

— Teljesen mindegy!... Üljünk be a Művész kávéházba, aztán...

— Aztán mennem kell, Vagyim. Csak átutazóban vagyok Moszkvában.

— Én is csak átutazóban vagyok itt... Micsoda szerencse!

Ezekben a kora délelőtti órákban a kávéház még kongott az ürességtől. A terem végében ültek le.

— Nos, mesélj, Irina!... Semmit sem változtál... Mondd, hová tűntél?

— Te hová tűntél? Több levelet írtam neked poste restante, de mind visszajött... Nem nősültél meg?

— Arra nem volt időm, harcoltam — tréfálkozott Vagyim. — Elhatároztam, hogy a házasságot elhalasztom a nyugdíjig. Most már ennek is hamarosan elérkezik az ideje... Nálunk egy háborús évet kettőnek számítanak... Már nem is emlékszem, mikor éltem háború nélkül, mert az egyikből a másikba csöppentem...

— Azt mondod, hogy egy évet kettőnek számítanak?... Szerintem minden ilyen évet inkább negyed századnak kellene számítani, ez a minimum. Már azoknak, akik átélték. Annyi mindent láttam, Vagyim.

— S most mégis mindez már a múlté. Emlékszel: „Még nem késő, hogy elölről kezdjünk mindent, megtanított rá a háború..." Igaz, Irina, még nem késő?

— Nem tudom — felelte elgondolkodva a lány.

Vagyim elmondta, hogy őt is a Távol-Keletre vezényelték. Felírta Irina tábori postaszámát, az anyja címét.

— Most már nem vesztlek el!... Tudod — vallotta meg —, most, amikor a postára szaladtam, egyre csak attól féltem, hogy nem talállak ott... Hogy újra elveszítjük egymást.

Két hét múlva Irina már a Bajkálontúlon volt. Most aztán volt munkája bőven! Parancsot kaptak, hogy a hadsereg személyi állományának adjanak védőoltásokat, mégpedig elsősorban tüdőpestis ellen, mert számolni kell azzal, hogy Észak-Kína területén előfordulnak majd a pestises megbetegedések. Ezt a parancsot megküldték mindazoknak a távol-keleti hadseregeknek, amelyeket Mandzsúriában szándékoztak bevetni.

Nyomban az atombomba kipróbálása után Groves az Egyesült Államok vezérkara nevében megfogalmazott egy parancsot. Az építési vállalkozó írta a legfelsőbb hadvezetés parancsait!

„A 20. légihadsereghez tartozó 509. vegyes csoport beveti az első különleges bombát körülbelül 1945. augusztus 3-tól kezdve az első napon, amikor az időjárási viszonyok lehetővé teszik a látás utáni bombázást, a következő célpontok egyike ellen: Hiroshima, Kokura, Niigata, Nagasaki. A bombázógépet további repülőgépek kísérik, amelyeken a hadügyminisztérium katonai és polgári tudományos munkatársai megfigyeléseket végeznek, és feljegyzéseket készítenek a robbanás hatásáról . . .

A Japán elleni fegyverre vonatkozólag bármiféle információ szolgáltatását a hadügyminiszter és az Egyesült Államok elnöke magának tartja fenn . . ."

Nagasaki kikötőt Groves tábornok csak az utolsó pillanatban vette be az ősi japán főváros, Kyoto helyett. Grovesnak jelentették, hogy Nagasakiban nagy tábor van, ahol angol és amerikai hadifoglyokat tartanak, s ha erre a városra dobják le a bombát, ezek elpusztulnak.

— Bombázni fogjuk — jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon Groves.

A pusztítás eszméjétől megszállt atomlovag amerikai katonák és tisztek százait is halálra ítélte.

A repülőezred megindulási támaszpontjául eredetileg Guam szigetét jelölték ki, amelyről az amerikai deszantcsapatok már kiverték a japánokat. De Groves megváltoztatta a nehézbombázók állomáshelyét. Tiniant ajánlotta erre a célra, ezt a buja növényzetű kis trópusi szigetet, amelyet korallzátonyok vesznek körül és kialudt vulkánok lapos kúpjai borítanak. Tinian jó száz mérföldnyivel közelebb fekszik a célhoz, mint Guam, s ez nagyon fontos szempont.

Peter Fleminget Tinian a világtól távol eső fekvésével, csodálatos fáival, virágainak bódító illatával, banán- és cukornád-ültetvényeivel, a meleg tenger áttetsző kékségével a Hawaii-szigetekre emlékeztette. Paradicsomi zug, és innen szabadul el hamarosan a pokol. Erről azonban Peter éppúgy nem tudott semmit, mint a repülőezred többi pilótája. Folytatták a gyakorlatokat, furcsa alakú, nehéz, otromba bombákat szórtak az óceánba. Ezekhez külön ki kellett szélesíteni a bombarekeszeket. De a robbanásuk olyan volt, mint a rendes bom-

báké, hiszen ezeket még közönséges robbanóanyaggal töltötték meg.

A repülőezrednél Péter összebarátkozott repülőgépe parancsnokával, egy Claud Easerley nevű vidám fickóval.

A repülőcsoportnál töltött hónapok alatt jól megismerték egymást. Claud néhány évvel fiatalabb volt Peternél, de több szerencsével járt: huszonöt éves korára már őrnagy volt, egy „repülőerőd" parancsnoka, bár még középiskolát sem végzett. Ezért Claud feljogosítva érezte magát, hogy csipkedje kevésbé szerencsés társait.

— Ebben a felgyorsult században kár olyan sokáig koptatni az iskolapadot... Olyanok vagyunk mi is, mint a barlanglakó ősember, csak a furkósbotot a robbanóanyag helyettesíti. Nem igaz? Mi szükség van a barlanglakónak arra a fene nagy tudásra? A ravaszt meghúzni a majom is tudja... Látod — fordult valamelyik bajtársához —, te főiskolát végeztél, és most a bombákat függeszted fel, én meg semmit sem végeztem, és repülőgép-parancsnok lettem. Mi szükség van itt a tudásodra?... Inkább igyunk valamit, ősemberek!

Ennek az embernek, Easerley őrnagynak jutott osztályrészül, hogy vezesse az atombomba-támadást. Gépének személyzete több ízben végzett már felderítést a japán partoknál. Az ilyen feladatokat egyenként hajtották végre, nehogy magukra vonják az ellenség figyelmét. Olykor ledobáltak néhány „tököt", olyan otromba bombát, amellyel felszerelték őket. A repülőktől megkövetelték, hogy csak meghatározott magasságból, nappal, és csak pontosan meghatározott látható célpontokat bombázzanak. Néhány városnak, többek között Hiroshimának és Nagasakinak a bombázását szigorúan megtiltották. A repülők ezt sehogy sem értették, de engedelmeskedtek. Nem tudhatták, hogy Groves tábornok nem akarta a halálra ítélt városok elleni támadásokkal csökkenteni az atombombázás hatását. Ezeknek a városoknak a lakói örültek, hogy az istenek megkímélik őket a háború csapásaitól. Körös-körül mindenütt hulltak a bombák, lángba borultak és romba dőltek városok, csak Hiroshima maradt olyan, mint egy érintetlen, virágzó oázis...

1945. augusztus 6-ra virradó éjjel az Easerley őrnagy parancsnoksága alatt álló „B—29"-es bombázó felszállt Tinian szigetéről, és elindult a japán partok felé. Hiroshimáig 2320 kilométeres utat kellett megtenniük. A gép felszállása előtt a

személyzet részt vett istentiszteleten, imádkozott a vállalkozás sikeréért. A ceremóniát a másik gép, egy ugyanilyen „repülőerőd" előtt tartották, amely ott állt mellettük a kifutópályán. A gép törzsén egy felirat látszott: „Enola Gay". Az anyja nevét íratta rá gépére Tibbets ezredes, akit a speciális bomba célba juttatásával bíztak meg. A gép gyomrában már előző este elhelyezték a „tököt", ezúttal már atomtöltettel. S ez előtt a bomba előtt, mint valami isten előtt emelte az ég felé karjait a katolikus pap, a vállalkozás sikeréért könyörögve . . .

Néhány óra múlva Claud Easerley sikeresen elérte Japán partjait. Hiroshima fölött derült volt az ég. Tízezer méteres magasságból tisztán látszottak az utcák, a háztömbök, a parkok, a napfényben csillogó csatornák . . . Easerley rádión tartotta a kapcsolatot Tibbets ezredessel. A repülőezred parancsnoka száz kilométernyivel lemaradva követte. Easerley őrnagy csak egyetlen szót mondott: „Rajta!" Ez volt a jel arra, hogy a bombát le lehet dobni. Majd hozzáfűzte: „A látási viszonyok kitűnőek" — és megismételte: „Rajta!"

Easerley visszafelé fordította gépét. A maga részéről teljesítette a feladatot.

Tibbets ezredes, aki „repülőerődjét" anyjáról, Enola Gayről nevezte el, részletesen, órára, percre feljegyeztetett mindent a hajónaplóba. A bejegyzéseket az atombomba kifogástalan működéséért felelős Parsonsnak diktálta:

„1945. augusztus 6.

02,45 Indulás.
(Ezt nyomban azután jegyeztette be, hogy a gép rátért a repülési irányra.)

03,00 Megkezdtük a fegyver végső szerelési munkálatait.
(Úgy döntöttek, hogy a bombát csak a levegőben helyezik készenlétbe, hogy a felszállásnál elkerüljék az esetleges robbanást.)

03,15 Befejeztük a szerelést.

06,05 Elhagytuk Iwót.

07,30 Behelyeztük a vörös kapcsolókat.
(Ezek a kapcsolók állították élesre a bombát, hogy kioldás után felrobbanjon.)

07,41 A gép emelkedik. A meteorológiai jelentések

szerint az elsődleges és a harmadlagos célpont felett jó, a másodlagos felett rossz az időjárás.

08,38 32 700 láb magasságban beállítottuk a repülési szintet.

08,47 Kipróbáltuk és rendben találtuk az elektronikus gyújtásokat.

09,04 Nyugati irányba fordulunk.

09,04 A láthatáron feltűnt a célpont, Hiroshima.

09,15,5 Ledobtuk a bombát."

Tibbets ezredes hirtelen megfordult a géppel, és a magasságot csökkentve távolodott a céltól. Amikor a bomba majdnem tízkilométeres zuhanás után felrobbant, a gép már vagy húsz kilométernyire távozott. A robbanás lökőhulláma ötven másodperc múlva érte utol a bombázót, és oldalról megdobta. Óriási gomba alakú atomfelhő emelkedett a város fölé.

Easerley őrnagy repülőgépe már messze volt a robbanás színhelyétől, amikor a személyzet megpillantotta a hatalmas erejű felvillanást. Peter Fleming a gép egyik hátsó ablakához futott. Hiroshima fölött gomolygó tűzgömb lebegett, s a következő pillanatokban lángoló füstoszloppá változott. Az oszlop mind magasabbra emelkedett, majd szétterülve, gomba alakú lett. A gép személyzete elborzadva nézte annak a gaztettnek az eredményét, amelynek maguk is részesei voltak.

— Azt hiszem, fiúk, pokoli munkát végeztünk! — nyögte ki döbbenten Claud Easerley.

A gép egyre távolodott Hiroshimától. A gomba felső része elvált az aljától, és kavargó felhővé változott, a füstoszlop pedig újra gomba alakját öltötte. A bombázó már mintegy hétszáz kilométert repült, de az atomrobbanás füstoszlopa még mindig látszott a japán szigetek fölött.

Groves tábornok ekkor éppen teniszezett. A teniszpályára kivezetett telefon mellé ültetett egy ügyeletes tisztet azzal a paranccsal, hogy tizenöt percenként jelentse, nincs-e valamilyen újság.

A játék befejeztével Groves a feleségével és a leányával vacsorázni ment a hadsereg klubjába. Itt kapta meg az első hírt: „Határozott eredmény, minden tekintetben sikeres akció. A vizuális hatás nagyobb, mint a New Mexicó-i kísérletnél..."

Ezek után Groves sürgősen megírta jelentését Truman számára. Az Egyesült Államok elnöke pedig a következő rádió-

nyilatkozatot tette, amelyet az ország valamennyi adója közvetített:

„Tizenhat órával ezelőtt egy amerikai repülőgép atombombát dobott le Hiroshimára, a japán szárazföldi csapatok legfontosabb támaszpontjára. A ledobott bomba robbanóereje húszezer tonna trinitrotoluoléval egyenlő. Ez a támadás a történelemben példátlan erőt ad nekünk . . ."

Ám az amerikai elnök valótlant állított: Hiroshimában nem állomásozott huszonötezer katona, ahogy ezt rádiónyilatkozatában közölte. A hiroshimai helyőrség mindössze két zászlóaljból állt . . .

Tokióba még jó néhány óráig nem jutott el a híre Hiroshima katasztrófájának. Csak estefelé kapott a vezérkar egy furcsa táviratot:

„Hiroshimát egyetlen bombával egy pillanat alatt teljesen megsemmisítették . . ."

Ez felfoghatatlannak tűnt. A további értesülések azonban megerősítették az első hírt. Hiroshima romokban hever, még mindig ég, százötvenezer lakos esett áldozatul a katasztrófának, ennek a fele életét vesztette . . . A városra atombombát dobtak le.

A vezérkarnak eszébe jutott Nishima Yoshio tudós, aki hosszú évek óta magfizikával foglalkozott. Felkutatták, és még éjjel bevitték a vezérkarba.

— Ön mit szól ehhez? — kérdezte a vezérkar főnöke, miután közölte vele a Hiroshimából kapott információkat.

Nishima még alacsony honfitársai között is igen apró termetű, gyenge testalkatú volt. Zavartnak látszott. Mindig távol tartotta magát a háborútól és a politikától, és most tőle várják Japán megmentését. A vezérkari főnök szavait hallgatva falfehér lett.

— Hát igen, könnyen lehetséges, hogy ez igaz — rebegte vértelen ajkaival. — Ez csakugyan atombomba lehetett . . .

— Tudna-e ilyen atombombát csinálni nekünk mondjuk, hat hónapon belül? Fél évig valahogy még csak kihúznánk.

— Nem — ingatta a fejét Nishima —, ehhez hat év is kevés. S ami a legfőbb, nincs uránunk . . .

— S hogyan védekezhetnénk az atomtámadások ellen? Adhatna erre valamilyen tanácsot?

— Tanácsot? — mosolyodott el keserűen Nishima . . . —

Lőjenek le minden ellenséges gépet, amint feltűnik Japán egén. Mi mást tanácsolhatnék . . .

A jushinok, az egykori japán miniszterelnökök ülését a császár dolgozószobájában tartották, a könyvtár mellett. Az íróasztalt kivitték, a császár karosszéke helyébe a trónt állították. A magas trónról nézte végig Hirohito, Yamato országának százhuszonnegyedik császára az előtte ülő levert tanácsosokat, Konoye herceg, Tojo tábornok, Wakatsuki, Okado, Hirota, Suzuki, a hivatalban levő miniszterelnök . . . csupa olyan ember, aki az utóbbi években hatalmon volt. A mukdeni incidens óta, amikor még Tanaka tábornok állt a kormány élén, tizenhét kabinet mondott le. Bizonyos fokig valamennyi felelős volt a császári Japán politikájáért. S most a palotában összegyűlt valamennyi életben maradt egykori miniszterelnök, s a császár hallani akarta a véleményüket.

Két héttel előbb Truman, az Egyesült Államok elnöke és Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke Potsdamban nyilatkozatot tett közzé, amelyben Japán feltétel nélküli kapitulációját követelte. A nyilatkozatot Csang Kaj-sek is aláírta, ami különösen felbőszítette a japán katonai köröket. Az ultimátumot visszautasították, de a hiroshimai atombomba-robbanás arra késztette őket, hogy újra megtárgyalják az angolszászok követelését.

Kido márki, a főpecsétőr nem volt jushin, mégis ő szólt elsőnek. Mély részvétét fejezte ki a császárnak Linchin herceg halála alkalmával, aki Hiroshimában vesztette életét, s azt mondta, hogy most nem szabad borsot törni az oroszok orra alá. Így talán sikerül kedvezően befejezni a csendes-óceáni háborút.

Umezu tábornok, a vezérkar főnöke, aki nemrég még a Kwantung-hadsereg parancsnoka volt, csatlakozott Kido márki véleményéhez. Szerinte a Hiroshimára ledobott atombomba természetesen megnehezíti a további harcot, de nem döntheti el a háborút. Truman az atombombával zsarolja Japánt. Umezu jelentette a császárnak, hogy Németország kapitulációja után a Kwantung-hadsereg Szovjet-Oroszország határain védelemre rendezkedett be. Bizonyos időbe telik most, míg a birodalom visszatérhet a „Kantokuen"-tervhez, az északi irányú hadászati előnyomulás, a Távol-Kelet szovjet területeire való behatolás tervéhez. A Kwantung-hadsereg, ha nem kell

Mandzsúriában hadat viselnie a szovjet csapatok ellen, átvezényelhető a birodalom szigeteire, s akkor kétséges, sikerül-e az amerikaiaknak győzniük, még ha atomfegyverrel rendelkeznek is. Hozzáfűzte még, hogy a japán fegyveres erők olyan baktériumfegyverrel rendelkeznek, amely hatásában nem marad el az atombomba mögött. A Kwantung-hadsereg parancsot kapott, hogy készüljön fel a Japán területén vívandó nagyarányú hadműveletekre.

— Felderítésünk megbízható értesülései szerint — közölte Umezu — az angol—amerikai hadvezetés novemberben partraszállást szándékszik végrehajtani Kyushu szigetén, és a Kanto síkságon akarja megvívni a döntő csatát.* A kamikaze, a szent szél segítségünkre lesz abban, hogy Yamato földjén ugyanúgy megverjük az ellenséget, mint hajdan a mongol invázió idején. Most négyezer kamikazénk van, akik mind készek meghalni a császárért. Bevetjük titkos fegyverünket, és megsemmisítjük az ellenséget... Hakko-ichiu! — kiáltott fel Umezu, s meghajolva a császár felé, leült.

A jushinok megkönnyebbülten fellélegeztek: még nem veszett el minden! Ám ebben a pillanatban, megszegve a császár jelenlétében tartott ülések minden hagyományát, belépett a császár hadsegédje, és izgatottan Kido márki fülébe súgott valamit.

— Felség — fordult a császárhoz a főpecsétőr —, Moszkvából jelentik: Szovjet-Oroszország hadat üzent a császári Japánnak. Az orosz csapatok Mandzsúriában, a határ egész ötezer kilométeres hosszában megindították a támadást...

Nyomasztó csend ült a császár dolgozószobájára.

Szovjet-Oroszország hadba lépése megváltoztatta a hadihelyzetet, amelyről Umezu tábornok az imént beszélt.

Konoye herceg leszögezte:

— Most már elvesztettük a háborút... Nincs értelme tovább folytatni. Gondoljunk a jövőnkre. A kommunizmustól, a japán szegények lázadásától jobban kell tartanunk, mint az Egyesült Államok előtti kapitulációtól. Inkább kapituláció, mint forradalom...

* A Japán elleni háború befejező hadműveletet, a Kyushu szigeten valo partraszállást az amerikai hadvezetés csak 1946 tavaszára tervezte. Miután a szovjet csapatok szétverték a Kwantung-hadsereget, annyira megváltozott a hadihelyzet, hogy Japán már 1945 szeptemberében kénytelen volt kapitulálni.

Felemelkedett karosszékéből Suzuki miniszterelnök. Általában halkan, csukott szemmel szónokolt. Most azonban izgatott hangon, szaggatottan beszélt. Csatlakozott Konoye herceg véleményéhez:

— A Hiroshimára ledobott atombomba súlyos megrázkódtatást jelentett. A Szovjet-Oroszországgal való háború végképp kilátástalan helyzetbe hoz bennünket . . .

Umezu tábornok nem értett egyet a jushinokkal:

— Még megvan a lehetőségünk az ellenállásra. A japán hadseregben ma több mint hétmillió ember áll fegyverben, ebből öt és fél millió a szárazföldi csapatoknál. Visszavonunk csapatokat más frontokról, és megerősítjük a Kwantung-hadsereget. Visszaverjük az oroszok támadását. A fekete halált árasztó kamikaze elpusztítja az ellenséget!

Umezu még mindig a titkos fegyverben, a baktériumháborúban bízott.

A jushinok tanácskozása, amely augusztus 9-én reggel kezdődött, késő estig elhúzódott. A részvevők arra a következtetésre jutottak, hogy Oroszország hadba lépése kilátástalan helyzetet teremt. S mindamellett mégis reménykedtek valamiben. Vajon miben? Az Ég Fia, Japán császára azt a parancsot adta a Kwantung-hadseregnek, hogy „folytasson szívós harcot a japán csapatok által ténylegesen elfoglalt körzetekben és készítse elő a főhadiszállás terve szerint végrehajtandó hadműveleteket".

Ám nem történt csoda.

Már két hónappal a fasiszta Németország kapitulációja előtt, amikor Nyugaton még heves harcok dúltak, a szovjet hadvezetés megkezdte csapatai átszállítását a Távol-Keletre. Ez a Hitler-ellenes koalícióhoz tartozó szövetséges hatalmakkal szemben vállalt kötelezettség szellemében történt.

1945. február 11-én a három nagyhatalom jaltai értekezletén Churchill, Roosevelt és Sztálin aláírt egy egyezményt, amely szerint a Szovjetunió vállalta, hogy két-három hónappal az európai háború befejezése után hadba lép Japánnal. Ez megfelelt a Szovjetunió állami érdekeinek. Az imperialista Japán háromnegyed évszázadon át igyekezett megkaparintani a távol-keleti orosz területeket. Ez lett külpolitikájának alapja. A Kuril-szigetek, Szahalin, a Tengermellék, Szibéria, az egész távoli Észak a Laptyev-tengerig — mindezt rég szerette volna

megkaparintani a japán szoldateszka. Az agresszív törekvések fegyveres konfliktusokba, nagy és kis háborúkba csaptak át.

Ezért tört ki a huszadik század elején a cári Oroszországra nézve oly szégyenletes háború. Ezért került sor a japán intervencióra a forradalom utáni években. Ebből adódtak az állandó határvillongások attól fogva, hogy a Kwantung-hadsereg megszállta Mandzsúriát. Ennek tudható be a Haszan-tónál, majd Halhin-Golnál kirobbantott konfliktus, s utána is mindvégig a hátbatámadás veszélye fenyegette Szovjet-Oroszországot, miközben a betolakodó hitlerista hordák ellen harcolt. S ott volt végül a japán vezérkar páncélszekrényében fekvő OCU-terv — a Szovjetunió elleni meglepetésszerű támadás, a Szovjetunió elleni nagy haború terve. S végül a 731. sz. titkos intézet a fiókjaival, ahol pestisbolhákat, kolera- és lépfenebacilust tenyésztettek . . .

Vajon ilyen körülmények között nem kellett-e örökre biztosítani a békét a szovjet távol-keleti határokon? 1945. április 5-én a szovjet kormány felmondta a Japánnal kötött semlegességi szerződést.

1945 nyarán a szovjet fegyveres erők húsz hadsereget vontak össze a Távol-Keleten. Negyvenöt hadosztályt szállítottak át a nyugati hadszíntérről a Bajkálontúlra, a Tengermellékre, a Mongol Népköztársaságba. Ezek a hadosztályok csatlakoztak ahhoz a negyven hadosztályhoz, amely a fasiszta Németország ellen vívott háború alatt mindvégig ott állt a távol-keleti határokon, hogy elhárítsa a Kwantung-hadsereg esetleges támadását. Márpedig azokban az években Moszkvánál és Sztálingrádnál, Ukrajnában és Belorussziában, Szevasztopolnál kincset ért minden egyes zászlóalj, minden katona . . .

Egymást érve mentek a szerelvények Kelet felé, tudatosan megszegve a közlekedésbiztonsági szabályokat: a szerelvények olyan szorosan követték egymást, hogy a mozdonyvezetők látták az előttük haladó szerelvény utolsó vagonjait.

Augusztus elején a több ezer kilométer hosszú távol-keleti határokon másfélmilliós szovjet hadsereg állt. Élőerőben a szovjet csapatoknak másfélszeres fölényük volt a Kwantung-hadsereggel szemben. A haditechnikát tekintve még nagyobb volt a fölény: a tüzérségi eszközökben és harckocsikban például ötszörös. Két front — a Bajkálontúli és a távol-keleti — 26 000 löveggel, 5500 harckocsival és önjáró löveggel, több mint 3000 repülőgéppel rendelkezett . . .

Augusztus 9-re virradó éjjel, vagyis éppen három hónappal a hitlerista Németország kapitulációja után, a hadüzenettel egyidejűleg a szovjet csapatok megindították a támadást. Az arcvonal hatalmas patkója Poszjet-alföldtől az ázsiai földrész szívében elterülő Gobi-sivatagig húzódott. Ez az arcvonal másfélszer olyan hosszú volt, mint az Oroszországot nemrég még átszelő szovjet—német arcvonal, amely a Fekete-tengertől a Barents-tengerig ért. Másfélszer akkora!

A Szunguri és az Amur vidékén dúltak a harcok. A csapatok úttalan utakon átkeltek a Nagy-Hszingán gerincein és Belső-Mongólia víztelen, forró homoksivatagjain, sziklás fennsíkjain folytatták a támadást. A hatalmas patkó két vége több ezer kilométernyire volt egymástól, de a fegyveres katonák mind összébb szorították. A szovjet hadvezetésnek az volt az elképzelése, hogy három hét alatt bekeríti és megadásra kényszeríti a Kwantung-hadsereget.

A háború első napján reggeltől estig ülésező jushinok tétova, felemás döntése a legcsekélyebb mértékben sem befolyásolta a hadműveletek fejlődését. Az amerikaiak még egy atombombát dobtak le, ezúttal Nagasaki kikötőjére, bár senki előtt sem volt kétséges, hogy Japán már enélkül is vereséget szenvedett. Nagasakiban harmincötezer ember vesztette életét, hatvanötezer megsebesült, égési sebeket szenvedett, megvakult az atomrobbanás következtében. A bomba elpusztította az amerikai hadifoglyok táborát is, amely a kikötő közelében állt. Virginiából és Texasból, Philadelphiából és San Franciscóból származó katonákat értelmetlenül és kegyetlenül a halálba küldtek a hazájukban készített bombával. Pedig Groves tábornok tudta, hogy amerikai katonák ezrei pusztulnak el.

A szovjet csapatok hat napja indították meg a támadást. A front patkója mind jobban összeszűkült, gyűrűbe fogva a Kwantung-hadsereget. A japán műszaki alakulatok által kiépített tizenhét hatalmas megerődített körzetből tizenhat összeomlott a támadó csapatok csapásai alatt. A Bajkálontúli Front hadseregei, átkelve a Nagy-Hszingánon, benyomultak a közép-mandzsúriai síkság hadműveleti térségébe. A 6. gárda harckocsihadserege — ezernyi dübörgő gép — Mukden és Hszincsing felé közeledett.

Az ellenállás megtört. Augusztus 14-én Hirohito császár összehívta a minisztertanácsot, a legfelső haditanács tagjait, és felolvasta a háború beszüntetéséről szóló leiratát. Őfelsége

szemében könny csillogott. Kido márki magnetofonszalagra vette fel a császári parancsot, kivette a készülékből a tekercset, és az irodájába vitte. Hogy ne fárasszák a császárt, magnetofonszalagról közlik majd a rádióban beszédét.

Mindenkit lesújtott a keserű vég. Tojo tábornok magába roskadva hallgatott, bár érezte, hogy szólnia kellene. Nem tudott beletörődni az események ilyen fordulatába. Szent háborúra kellene mozgósítani a népet! Vagy győznek, vagy égjenek el mind... A császári rescriptum csak gyengíti a nemzetet.

A katonai klán képviselőjének fejében újabb hitszegő gondolatok motoszkáltak: meg kellene semmisíteni a császári rescriptumot! De hogyan? Töprengéseibe Tojo bevonta Őfelsége hadsegédét, Honjo tábornokot...

A főpecsétőr az utóbbi időben a palotában lakott, mert akasaki házát a legutóbbi amerikai légitámadás során lebombázták. Palotabeli lakosztályában állandóan szólt a rádió; Kido nem kapcsolta ki, hogy mindenről értesüljön. A légiriadókat is a rádió közölte. Ám egyszerre késő éjjel elhallgatott a rádió. Kido még nem aludt, éppen akkor feküdt le. A hálószobába berohant a komornyikja, és elfulladva figyelmeztette, hogy a palotában lázadás tört ki, az őrség megtagadta az engedelmességet. Az összeesküvő tisztek őt keresik, hogy elvegyék tőle a háborúnak véget vető császári rescriptumot... A császári könyvtár már az összeesküvők kezén van.

Kido gyorsan felöltözött, fogta a magnetofonszalagot, és az udvari orvos szobájába menekült. Hamarosan tisztek rontottak be szobájába kivont karddal. Rejtekéből látta a lakosztályát felforgató összeesküvőket. Az egyik tiszt sambót fogott a kezében, azt az ősi tálcát, amelyre a harakirihoz szükséges tőrt fektették.

— Megkapja a sambót — üvöltötte a tiszt —, kövessen el harakirit, vagy mi végzünk vele, mint a kutyával!...

Kido kővé dermedt a rémülettől. A komornyik azt mondta a tiszteknek, hogy Kido-san bizonyára hazament a villájába.

— Megkeressük! — kiabálták távozóban a tisztek. — Akár a föld alól is elókerítjük...

Amint az összeesküvők hangja elhalt, Kido visszasurrant a dolgozószobájába, s felkapta az egyik telefont. Ám valamennyi készülék néma volt, az összeesküvők elszigetelték a palotát a külvilágtól. Amint türelmetlenül próbálgatta a süket

készülékeket, az egyikben mégis valami halk búgást hallott. Annak a közvetlen vonalnak a készüléke volt ez, amely a haditengerészeti minisztériummal kapcsolta össze. Kido figyelmeztette az ügyeletest a palotában történtekre, maga pedig igyekezett megsemmisíteni titkos iratait. Az összeesküvők bármely pillanatban visszatérhettek.

Csakugyan hamarosan visszatértek, mivel lerombolt villájában sem találták Kidót. A főpecsétőrnek azonban addig sikerült a bombabiztos óvóhelyen elrejtőznie, magára zárva a nehéz vasajtót. Itt viszonylag biztonságban érezte magát.

Az összeesküvők egész éjjel futkostak a lakosztályában, a pincéből hallotta lábuk dobogását. Csak reggelre érkezett meg végre a segítség. A tokiói helyőrség parancsnoka személyesen jelent meg a palotában, és megparancsolta a császári gárda katonáinak, hogy térjenek vissza laktanyájukba. A katonák engedelmeskedtek a parancsnak, és zárt rendben elvonultak. Az engedelmesség volt számukra a legfőbb katonai kötelesség. A Bushido törvénye! Ami pedig az összeesküvő tiszteket illeti, mind felmentek az Atago-hegyre, s ott kézigránáttal öngyilkosságot követtek el.

A palotában kitört puccs meghiúsult. A rend helyreállt, de az nem derült ki, hogy tulajdonképpen ki volt az összeesküvés sugalmazója. A császár hadsegédje, Honjo tábornok senkit sem avatott be ebbe a titokba . . .

Japán elismerte vereségét. Umezu vezérkari főnök sürgős parancsot adott a katonai rendőrség főnökének, hogy semmisítsék meg a birodalom összes titkos okmányait.

„Azok az okmányok, amelyek az ellenség kezére kerülve ártalmunkra lehetnek — közölte a Satbo Hamba —, a lehető leggyorsabban megsemmisítendők. Az iratokat az óvóhelyeken kell elégetni. Azok a titkos anyagok, amelyekre később még szükség lehet, például a baloldali elemek, a gyanús személyek listái, sürgősen biztos helyre szállítandók . . ."

Tokióban és más japán városokban a katonai törzsek és az állami intézmények nagy máglyákon égették a papírokat, sötét füst szállt mindenütt az ég felé, s a szél végighordta az utcákon a fekete pernyét. A katonai rendőrség igyekezett megsemmisíteni mindent, ami államtitkokra deríthetett fényt.

Umezu tábornok még egy parancsot adott ki: a Kwantung-hadsereg törzsét szigorúan titkos táviratban utasította, hogy haladéktalanul semmisítsen meg mindent, ami a 731. sz. osz-

tagnak és fiókjainak a munkájával kapcsolatos. A megsemmisítést bízza a kamikaze-osztagokra . . .

A rádióban beolvasták a Yamato országának kapitulálásáról szóló császári rescriptumot. A Csendes-óceánon megszűnt a harc. Az amerikai flotta több száz hajója Japán partjai felé közeledett, hogy megszállják a legyőzött országot. Mandzsúriában azonban még mindig folytak a harcok.

A Kwantung-hadsereg a császári rescriptum ellenére folytatta az ellenállást. A csapatok halogatták a fegyverletételt, húzták az időt, még mindig reménykedtek valamiben. A Mandzsúria, Szahalin, a Kuril-szigetek egész területét lángba borító hatalmas ütközet kisebb csatákra szakadozott, ahol önállóan, központi irányítás nélkül folytatták a harcot. Ez a háború is úgy hamvadt el, mint valami nagy tűzvész. Egyes hadosztályok, ezredek, kisebb japán csoportok, elvesztve kapcsolatukat törzsükkel, tovább küzdöttek a hegyekben, a tajgában. A vasutakon katonai oszlopok vonultak, a Kwantung-hadsereg parancsnoksága megpróbálta kivonni a csapás alól csapatai maradványait. A háború a vége felé járt, de még nem ért véget. Az idő pedig haladt . . .

A Szovjet Hadsereg katonai felderítése közölte, hogy az amerikaiak feltehetően meg akarják szállni a kínai partvidék egy részét, mielőtt még odaérnének a szovjet csapatok. Ilyen körülmények között nem volt vesztegetni való idő. A Bajkálontúli Front törzse úgy döntött, hogy kockázatos lépésre vállalkozik, légi deszantot tesz le a Kwantung-hadsereg mögöttes területén: Harbinban, Mukdenban, Dairenben, Port Arturban . . . A deszantoknak legalább néhány nappal meg kell előzniük a partvidéken előnyomuló szárazföldi csapatokat.

Később, amikor az amerikai tábornokok már nekiültek emlékirataik megírásának, megerősítették a szovjet felderítés akkori jelentéseit: a washingtoni politikusok csakugyan arra utasították a csapatokat, hogy szállják meg keleti partvidéket, és vessék meg a lábukat a kontinentális Kínában.

„Augusztus 13-án — írta Sherman tengernagy —, a háború utolsó napjaiban, az Egyesült Államokban tett látogatásról visszatérve repülőgépen felkerestem a hadműveletek körzetét. Az éjszakát Guamban töltöttem, ahol Nimitz tengernagy közölte velem, hogy Truman elnöktől éppen azt az utasítást

kapta, hogy Port Artur volt japán támaszpontja körül szállja meg a daireni kikötőt, mielőtt még az oroszok odaérnének . . ."

Ám Truman tervei mégsem valósulhattak meg.

Szállítógépek repültek vadászgépek kíséretében Mukden felé. Laza kötelékben szálltak, s messze alattuk tovasuhant a barna föld. Reggel volt.

Zsigalin őrnagy, a deszantcsoport parancsnokának helyettese bement a pilótafülkébe, és a navigátor feje fölött a kiterített térképre pillantott. A navigátor, a motor dübörgését túlharsogva, a fülébe kiáltotta:

— A Kínai Fal . . . Nemsokára odaérünk. — A kietlen hegyek vad káoszára mutatott. A hegyektől jobbra végeláthatatlan síkság nyílt, mozaikszerűen egymashoz tapadó mezőkkel, csatornák pókhálójával, zavaros, zöld tavacskákkal borítva, szürkés párába burkolózva.

Zsigalin arra nézett, amerre a navigátor mutatott, de csak nehezen fedezte fel a hegyvonulatokhoz tapadó, a sziklás hegyek árnyékában megbúvó kőkígyót, amint hegyen-völgyön át tekereg, s amikor végre meglátta, bólogatott a navigátornak.

A várakozás izgalmában azon töprengett, hogy ez talán az utolsó harc lesz az utolsó háborúban, amelyben részt kell vennie . . .

Nyilvánvaló, hogy a háború a vége felé közeledik. Neki ez a negyedik háborúja: a Haszan-tó, Halhin-Gol, Németország, és most újra a japánok . . . De hányan vannak, akik részt vettek már az első világháborúban, a polgárháborúban, a Keletkínai Vasút körül kirobbant konfliktusban, harcoltak Spanyolországban, Kínában, Finnországban . . . Nagy és kis háborúk, s mind egyetlen nemzedék életében.

Valamikor beszedett földrajzból, mert nem találta a térképen a Góbi-sivatagot. Pedig milyen nagy igyekezettel súgott neki Juika Jerohin . . . (Vajon merre lehet most, él-e még?) Alig tíz év múlva aztán maga is oda került a Góbi-sivatagba, átszelte a gárda harckocsiezreddel . . . S most a gárdistákat repülőgépre rakták, Mukdenba repülnek, hogy minél hamarabb véget vessenek a háborúnak. A háborúból most már igazán csak percek vannak hátra, bármilyen furcsa is most percekről beszélni, amikor évek óta tart Vajon hogyan végződik majd ez az utolsó csata?!

A harc a gárdisták szempontjából szerencsésen végződött, veszteségek nélkül, sőt vidáman ...

Feltűnt előttük a szélesen elterülő nagyváros. A város peremén látszott már a repülőtér, amelyet meg kellett szállniuk. A vadászgépek előretörtek, mélyrepülésben végigsüvítettek a repülőtér fölött, várták az ellenállást, de az elmaradt. A kifutópályán japán gépek álltak, de ezek közül sok már csak kiégett roncs volt. Nem fogadta őket egyetlen lövés sem, az egész repülőtér kihaltnak látszott.

A szállítógépek leírtak egy kört a város fölött. A két gárdista század ejtőernyősei kiugráltak a gépekből, és megszállták a repülőteret.

Nem messze attól a helytől, ahol földet értek, nagy szállítógép állt japán felségjelekkel. Nemrég érkezhetett vagy éppen felszállni készült. Légcsavarjai forogtak. A gépből felemelt kézzel, terepszínű egyenruhás, narancssárga vállpántos emberek szálltak ki. Készségesen lecsatolták kardjukat, pisztolytáskájukat, és az ejtőernyősök lába elé dobták.

Közöttük téblábolt egy civil is, vastag szarukeretes szemüveget viselő nyurga kínai, lezser sötét öltönyben, kihajtott gallérú fehér ingben és fehér díszzsebkendővel a szivarzsebében. Zsigalin azonnal felfigyelt rá. A japán tábornokok és a deszantot végrehajtó gárdisták között valahogy furcsának, szánalmasnak, fölöslegesnek látszott. Az őrnagyhoz odalépett a deszantcsoport tolmácsa, és jelentette:

— Őrnagy elvtárs, japán tábornokokat fogtunk el. Velük van Pu Ji császár ... Tokióba akartak repülni, de itt rekedtek.

Zsigalin odament a japán géphez. A madárarcú, sovány civil férfi bemutatkozott,

— Pu Ji, Mandzsukuo volt császára. Kérem, tiszt úr, vegyenek oltalmuk alá.

Pu Ji mellett egy apró termetű japán tábornok állt, ormótlan ellenzős sapkával a fején. Még ebben a nagy sapkában is legalább egy fejjel alacsonyabb volt a foglyul ejtett császárnál.

— Yoshioka tábornok, őfelsége udvari minisztere — nevezte meg magát.

A gépből újabb és újabb utasok szálltak ki — a trónját vesztett császár kíséretének tagjai és japán katonatisztek. Köztük volt Tarakasuki, ezúttal nem a sintoista egyház püspöki ornátusában, hanem a Kwantung-hadsereg csendőrségének tábornoki egyenruhájában. Valamennyien zavarban voltak, de a

japán tábornokok mégis igyekeztek bátraknak látszani, mellüket kidüllesztve tisztelegtek a szovjet őrnagynak.

Alig néhány nappal korábban Yoshioka tábornok, aki éveken át őfelsége udvari minisztere volt, bement a császár lakosztályába, és Pu Ji elé tett egy lemondó nyilatkozatot.

— Ezt alá kell írni — szögezte le szárazon. — Holnap önnel együtt Tokióba utazunk.

— Nem tudok ilyen gyorsan összecsomagolni! — méltatlankodott a császár. — Nekem ehhez idő kell . . .

Yoshioka kérlelhetetlen volt, mert a szovjet csapatok Hszincsing felé közeledtek.

De aztán felhívott valakit a törzsben, s végül engedett:

— Rendben van, három nap múlva utazunk, de a lemondó nyilatkozatot azonnal alá kell írnia.

Pu Ji fogta a nyércecsetet, belemártotta a malachitszínű tustartóba, s a kibontott sárga selyemtekercs aljára odarajzolta a Csing-dinasztia hieroglifáját. Az aláírást a császári pecséttel hitelesítették. Ezzel meg is történt a trónról való lemondás. A Kang Tö-éra, a mandzsúriai császár uralkodásának korszaka véget ért. A háborús napok nyüzsgésében erre az eseményre nem is figyelt fel senki.

Yoshioka udvari miniszter Pu Ji lemondása után is árnyékként követte a császárt. Az ő utasítására indult el az excsászár vonattal Koreába. Japán katonák kísérték. Ám kiderült, hogy Eszak-Korea kikötőit addigra már blokád alá vették a szovjet hajók. Vissza kellett térni. Kis utasszállító gépeken Mukdenba szállították az excsászárt és kíséretét, ott pedig már várta őket egy nagy szállítógép, amely leszállás nélkül eljut Tokióba. Éppen indulni készültek, amikor hózáporként hullottak a repülőtérre a géppisztolyos orosz ejtőernyősök.

A Kwantung-hadsereg törzsében kiagyalt Mandzsukuo bábállam volt feje leginkább attól tartott, hogy a japánok útközben végeznek vele . . . Megmérgezhetik, agyonlőhetik, akármit kitalálhatnak . . . Éppen ezért Pu Jinak, amint a szovjet tisztet megpillantotta, az volt az első dolga, hogy oltalmat kért. Tokió helyett az excsászár Habarovszkba repült az ejtőernyősöket Mukdenba szállító egyik szovjet gépen. A fogságban nem vállalt semmiféle közösséget a japánokkal, sem Yoshioka tábornokkal, az udvari miniszterrel, sem Tarakasukival, a csendőr-püspökkel. Arra sem volt hajlandó, hogy

egy gépen utazzon velük. Félt tőlük. Jól emlékezett feleségének, Szuan Tönek a halálára.

A hadifogoly japán tábornokokat – a császár tanácsadóit – másik gépen szállították. A gépek egymás után indultak el a mukdeni repülőtérről Habarovszk felé.*

... Eltelt újabb két hét – se nem háború, se nem béke. A Kwantung-hadsereg csapatai vonakodva tették le a fegyvert, s itt-ott még kisebb összetűzésekre került sor japán alakulatokkal, amelyek fanatikus tisztek parancsnoksága alatt álltak.

Mukdenban nyugalom volt. A kétszáz ejtőernyős megszállta a kétmilliós iparvárost. A gárdisták elfogták a front törzsét a parancsnokkal, Ushiroku Jun tábornokkal együtt, elfoglalták a katonai szerelvényekkel teli pályaudvart, a mukdeni katonai raktárt, a Kwantung-hadsereg ellátó bázisát, felszabadították az angol és amerikai hadifoglyokat ... Zsigalin őrnagy ki sem látszott a munkából, s csak akkor jutott végre lélegzethez, amikor a harckocsihadsereg előretolt alakulatai bevonultak a városba.

Másnap Zsigalin a repülőtéren fogadta a Port Arturba deszantcsapatokat szállító repülőgépeket. S az első, aki a földet ért gépből kiugrott, Jerohin volt!

Jurka szinte nem is csodálkozott, hogy itt találja barátját, akit az egész háború alatt nem látott.

– Sayonara! – üdvözölte vidáman japánul. – Tudtam, hogy valahol összeakadok veled! ... Emlékszel még, mit mondott Kipling: ha egy tengerész találkozni akar egy másikkal, várja meg a londoni dokkokban vagy a Port Said-i kikötőben. Így vagyunk mi is: ha nem Berlin, hát Mukden ...

– Te még mindig Kiplinggel vesződsz?! De hiszen százados lett belőled, Jurka – csodálkozott Zsigalin.

– Méghozzá katonai tolmács! ... Amikor Sztaraja Russzá-

* Ezzel az epizóddal – váratlan fogságba esésével – még nem ért véget Pu Jinek, a Csing-dinasztia utolsó kínai császárának a karrierje. A háború után néhány évig Habarovszk környékén szovjet hadifogoly-táborban élt, mint tanút kihallgatták a háborús főbűnösök tokiói perében. A kínai Népi Forradalmi Hadsereg győzelme után az egykori császárt átadták a kínai hatóságoknak. S újra eltelik nehány év. Pu Ji az internáló taborban megírta memoárjat „Az utolsó kínai császár voltam" címmel (Magyarul megjelent a Kossuth Könyvkiadónál 1969-ben és 1971-ben. – *Szerk.*). A „kulturális forradalom" előtt Mao Ce-tung kiadatta a volt császár emlékiratait. Pu Ji amnesztiában részesült, sőt a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület tagja lett. Mao Ce-tung hívének tartják.

nál elkapott a gépszíj, már le is tettek rólam, én azonban a kórházból tolmácstanfolyamra mentem. Kapóra jött a japán nyelv; emlékszel, még az iskolában mennyit vesződtem vele?

– Ejha! Te ott harcoltál Sztaraja Russzánál? A furnérgyárra emlékszel?

– Hogy a fenébe ne emlékeznék rá! Oda vitték be élettelen testemet, a tábori kórházba.

– Várj csak, várj, mikor volt ez? Én is feküdtem ott.

Kiderült, hogy ugyanabban az időben nyomták a kórházi ágyat a furnérgyárban.

Ekkor felharsant a vezényszó: „Gépre!" és a két barátnak újra el kellett válnia; éppen csak annyi idejük maradt, hogy felírják egymás tábori postaszámát.

Amikor a Tokiói-öbölben lehorgonyzott a „Missouri" nevű amerikai sorhajó, a szovjet csapatok éppen csak befejezték a harctevékenységet.

Itt is ugyanaz történt, mint Európában. A német csapatokhoz hasonlóan a japánok is húzták az időt, s inkább az amerikaiaknak adták meg magukat.

1945. szeptember 2-án kora reggel Yokohama kikötőjében szokatlanul nagy volt a nyüzsgés. Az utasszállító hajók kikötőjéből fürge naszádok száguldottak az egyesült nemzetek zászlóival feldíszített „Missouri" sorhajó felé. Mint a zarándokokat, úgy vitték a hajó fedélzetére a szövetséges országok küldötteit, az újságírókat, a papokat, az amerikai hadsereg és hajóhad képviselőit, a hadbiztosokat és a kiszolgáló személyzetet, mindazokat, akiknek bármi közük volt a „Missouri" fedélzetén rendezendő ceremóniához. A felkelő nap sugarai rózsaszínűre festették a reggeli párát. Kirajzolódtak a yokohamai kikötő daruinak gémei, az úszó dokkok, a kereskedelmi hajók, a mólókhoz tapadó óceánjárók. A háború érthetetlen módon megkímélte Yokohama kikötőjét, hajógyárait, amelyekben évtizedeken át építették a császári Japán hadihajóit. Sólyáin most is ott álltak a hatalmas, félig kész hajótestek.

Az öböl közepén ott horgonyzott a „Missouri". Egy órával azelőtt alig látszottak még a kontúrjai a hajnali ködben. Most mintha ledobta volna az álcázó hálókat, ott állt félelmetes nagyságában, lövegtornyaival, hatalmas fedélzeti építményeivel, kurta kéményeivel, amelyek kialvóban levő, alig füstölgő vulkánokra emlékeztettek.

A felső fedélzeten felállítottak egy zöld posztóval borított asztalt meg két széket — egyet a szövetségesek, egyet a japánok számára. A székeket nem egymás mellé, hanem egymással szembe helyezték, nehogy a legyőzött ellenség, isten ments, akár ilyen apróságokban is egyenlő félnek érezze magát. MacArthur tábornok alaposan megfontolta a ceremónia minden részletét.

Nem felejtette el, hogy a japánok olyan szégyenletesen megfutamították a Fülöp-szigeteken, s ő kénytelen volt sorsukra hagyni csapatait.

A hajó papja hálaadó imát mondott, aztán néhány szóval méltatta a győzelmet, s csak ezután engedték fel a fedélzetre a japánokat. Elsőnek Shigemitsu külügyminiszter jött fel a hajólépcsőn, szmokingban és magas cilinderben, botra támaszkodva. Két oldalról egy-egy hivatalnok támogatta. Shigemitsu merev arccal vonult végig, nem nézve sem jobbra, sem balra, s a néma csendet csak műlába koppanásai törték meg.

Shigemitsu mögött Umezu tábornok, a Kwantung-hadsereg hajdani parancsnoka lépkedett, délcegen, de kitüntetések és szamuráj kard, a japán tiszt elmaradhatatlan kellékei nélkül.

Umezu mögött haladt a katonai küldöttség többi tagja, szintén kitüntetések és kard nélkül. A fedélzet közepén számukra kijelölt helyhez érve ötösével felsorakoztak két sorban. Umezu és Shigemitsu eléjük állt, mint valami díszszemlén.

Öt hosszú percig álltak a sorhajó fedélzetén összegyűlt emberek tekintetének kereszttüzében! Volt valami megalázó ebben az értelmetlen várakozásban, amelyet MacArthur ötlött ki. Kellemetlen volt már mindenkinek ... De az ügyeletes vezérkari tiszt nem sietett. Másodpercre ki volt minden számítva. Az ügyeletes az órájára pillantott, aztán a kezében tartott két mappát az asztalra tette, kinyitotta, és félreállt.

MacArthur tábornok fölényes kézmozdulattal intett a japánoknak, hogy lépjenek az asztalhoz, és írják alá az okmányt. Shigemitsu két titkárától támogatva az asztalhoz lépett, leült, elővette zsebéből töltőtollát, de a toll nem fogott, csak sercegett a papíron ... Shigemitsu báró homlokán veríték gyöngyözött. MacArthur leereszkedően végigmérte. Az egyik fekete ruhás titkár odanyújtott egy másik töltőtollat, és Shigemitsu, nagyot sóhajtva aláírta a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmányt.

Utána Umezu tábornok ült a helyére, és széles mozdulattal

odakanyarította nevét, ahogy vezérkarában a hadműveleti parancsokra szokta, majd ő is félreállt.

A zöld posztóval borított asztalnál kimért mozdulatokkal helyet foglalt MacArthur, ráérősen előszedett a zsebéből több töltőtollat, kiválasztott két Parkert, majd az okmány egyik példányát az egyikkel, a másikat a másikkal aláírta. Miután felállt az asztaltól, a tollakat odaajándékozta két tábornoknak: Persinwallnak és Wanrightnek, akiket tíz nappal azelőtt szovjet ejtőernyősök szabadítottak ki Mukdenban a japán hadifogolytáborból.

Ezek után sorjában aláírta az okmányt Gyerevjanko szovjet tábornok, Anglia, Kanada, Hollandia, Kína, Új-Zéland és minden olyan ország képviselője, amely hadban állt Japánnal. A szövetséges országok küldöttei a hivatalos aktus befejeztével a hajó társalgójába mentek, s a fedélzeten magukra maradtak a japánok. Egy ideig még ott toporogtak, nem tudták, mitévők legyenek. A vezérkari tiszt átnyújtotta nekik a mappát az aláírt szerződéssel, és a hajólépcsőhöz kísérte őket. Az amerikai csatahajó meredek lépcsőjén Shigemitsut most is a titkárai támogatták, akik fekete ruhájukban inkább halottkísérőknek látszottak.

A Tokiói-öböl felhőtlen egén ragyogott a nap... A „Missouri" fedélzetéről a kissé már őszies verőfényben fénykép élességével rajzolódott ki a romba döntött Yokohama panorámája. Ez már nem az a város volt, amely tizenkét évvel ezelőtt Richard Sorge elé tárult, amikor Japánba érkezve leereszkedett az óceánjáró lépcsőjén. „Ramsay" és csoportja hosszú éveken át próbálta visszatartani a japán uralkodó köröket attól, hogy Keleten katonai kalandokba bocsátkozzanak! Ha hallgatnak intő szavukra, nem emészti el atomtűz Hiroshimát, nem hever romokba Tokió, Yokohama...

Másnap Hirohito császár a parlamentben siri csendben felolvasta a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmányt. Ez alig néhány percig tartott. Utána a császár a hagyományos hintóban, lovasok díszkíséretében visszahajtott rezidenciájára. Az amerikai gyújtóbombák a császári palotát sem kímélték, csak a lakóépület maradt épségben.

A hintó nesztelenül gördült a palota előtti téren. Itt az egész városból összeseregleti tüntetők fogadták a császárt. Amint feltűnt a császári menet, az emberek térdre borultak, úgy kértek a császártól bocsánatot, amiért elvesztették a hábo-

rút, és keserűséget okoztak neki... A téren térdeplők között voltak katonák és egyszerű tokiói polgárok, tisztek, sőt néhány tábornok is. Valaki felkiáltott:

— Újra elindulunk a császári úton!... Bocsásson meg nekünk a császár!... Hakko-ichiu! Hakko-ichiu!

A tábornokok nem tagadták meg a Bushido törvényét. Semmit sem okultak a teret körülvevő romokból, a felperzselt országból... Semmit!

A lovas gárdistáktól kísért császári hintó áthajtott a hídon, és eltűnt a palota kapujában. A tüntetők szétoszlottak. A tér porában ott maradt néhány haldokló. Ezek harakirit követtek el a császárért, akinek olyan nagy keserűséget okoztak...

Néhány nappal azután, hogy a szovjet csapatok az első megsemmisítő csapásokat mérték a Kwantung-csoportosításra, támadásba ment át a 8. Népi Felszabadító Hadsereg is. Hadászati szempontból ez így volt helyes. A rosszul felfegyverzett, mozgékony, partizán harcmodorhoz szokott hadsereg aligha érhetett volna el sikereket a megerősített japán körzetek elleni rohamban. Ezt a feladatot a szovjet csapatok vállalták magukra. Néhány nap múlva, amikor a 6. gárda harckocsihadsereg már mélyen benyomult a japán csapatok mögöttes területére, kedvező feltételek alakultak ki a kínai forradalmi csapatok harcához.

A teljes bekerítéstől tartó japánok kezdték visszavonni csapataikat. A kínai zászlóaljak üldözőbe vették a visszavonuló japánokat, elfogtak és lefegyvereztek kisebb japán helyőrségeket. Csahar felől, a Nagy Kínai Fal mentén, a 6. harckocsihadsereg nyomában vonultak menetoszlopokban, olyan területeket foglaltak el, ahol jóformán nem voltak sem szovjet, sem japán csapatok. A kínai menetoszlopok zsákmányosztagokra emlékeztettek: eldobált japán fegyverekkel szerelték fel magukat, vagy a szovjet csapatok által lefoglalt katonai raktárakból szerezték a fegyvert.

A 8. kínai hadsereg élén Lin Piao hadteste haladt. Ez a céltudatos férfi mindenütt feltűnt terepszínűre festett, zsákmányolt japán autójával. Alacsony termetű, szikár ember volt, buddhista szerzetesre emlékeztető aszkéta-arccal, mélyen ülő, villogó, koromfekete szemmel, mély ráncokkal a szája körül. Egész lényével elárulta, hogy nem mindennapi ember. A fel-

szabadító hadsereg parancsnokával, Csu Te tábornokkal kölcsönösen nem szívelték egymást.

A háború vége Lin Piaót és hadtestét valahol Zsoho tartomány határán érte, több száz lire Mukdentól. Az amerikaiak által támogatott Kuomintang-csapatok kihívó magatartását látva Lin Piao hadteste felkészült arra az esetre, ha Csang Kajsek ellenséges akcióra vetemedne. Ehhez át kellett szállítani a veszélyeztett körzetbe az egész hadtestet a fegyverzettel, amelyet a Kwantung-hadseregtől zsákmányolt technikai eszközökkel egészítettek ki, a megszaporodott trénnel, az élelmiszerkészletekkel, a lőszerrel. Ám egy váratlan körülmény terve megváltoztatására késztette Lin Piaót: arról értesült, hogy Mukdenban díszszemlére készülnek a szovjet csapatok, amelyek szétverték a Kwantung-hadsereget.

Lin Piao részt akart venni ezen a győzelmi parádén. Az ünnepségig már csak néhány nap volt hátra. A hadtestparancsnok beülhetett volna terepjárójába, s néhány óra alatt ott lehetett volna Mukdenben. Ez esetben azonban csak néző lehetett volna. Márpedig Lin Piao meg akarta osztani a szovjet csapatokkal a győzelem dicsőségét. Ehhez Mukdenban kellene lennie az egész hadtestnek, márpedig az Zsoho tartományban, Mukdentól több napi járóföldre van. Mi sem lenne egyszerűbb, mint az egész hadtestet bevagonírozni és elszállítani, de a japánok elvitték a mozdonyokat, a vagonokat, szétrombolták a hidakat, a vasúti pályát. Gépkocsin sem szállíthatta a csapatokat, mert a gépkocsikat is magukkal vitték a japánok. S Lin Piao mégis talált megoldást. Parancsot adott, hogy készítsenek hordágyakat, több ezer darabot, minden három katonára és tisztre egyet . . .

Csang Feng-ling, aki annyira gyűlölte a háborút, aki mindig arról ábrándozott, hogy egy darabka földön, akár bérelt földön gazdálkodik, nem tudott megszabadulni a katonaságtól. Miután a japán büntető különítmények szétverték partizánosztagát, a „hegyi emberek" kis csoportjával átvergődött az arcvonalon, és Szecsuanban elérte a Népi Felszabadító Hadsereget. Most, annyi év után szinte bezárult Csang Feng-ling életének köre. Zászlóalja ott állt egy isten háta mögötti csahari faluban, nem messze a kalgani országúttól. Valamikor errefelé voltak a fukar Vej mákültetvényei, akinél abban a szerencsétlen esztendőben cselédeskedett. S még közelebb volt ide az a város, ahol Csang Co-ling zsoldjába szegődött . . . De

régen is volt, vagy tizenöt esztendeje... S lám, most Csang újra erre a vidékre került.

A törzstől előző nap jött a parancs, s másnap estére minden készen állt. Csang maga szemlélte meg a hordágyakat, és elégedett volt. Vitorlavászonból és bambuszból persze jobbak lettek volna, de honnan vegyen itt vitorlavásznat. Csang Fengling zászlóalja két félreeső falucskában állomásozott, itt aztán hiába keres vitorlavásznat. A katonáknak volt fölösleges ingük, télről maradt vattakabátjuk, ezekből tákolták össze a hordágyakat, három főre egyet, ahogy Lin Piao megparancsolta. Csang ráfeküdt az egyik hordágyra, s elvitette magát a folyóig meg vissza. A próba jól sikerült. Kiadta az utasítást, hogy főzzék meg az útra való rizst, aztán az ezredtörzshöz ment, és jelentette, hogy zászlóalja indulásra készen áll.

Nehéz menetet kellett megtenniük, megállás nélkül. S mégis időben érkeztek, az utolsó pillanatban — az egész hadtest. Lin Piao parancsnoksága alatt. Igaz, hogy felszerelésüket ott kellett hagyniuk, málha nélkül, futólépésben haladtak. Ketten futottak, egy meg pihent a hordágyon.

A mukdeni szovjet helyőrség csapatai már elvonultak a téren, a vörös drapériával bevont tribün előtt. Éppen felsorakozott az összevont fúvószenekar, hogy lezárja a győzelmi díszszemlét. A tribün fölött nehézbombázók, süvítő vadászgépek húztak el...

S ebben a pillanatban a térre érkezett és a díszszemle záróoszlopa mögé felsorakozott egy furcsa alakulat: több ezer fáradt, poros, szedett-vedett öltözékű ember, sokan mezítláb, és puskája sem mindegyiknek volt... Előttük zsákmányolt autó vitte a parancsnokot. A tribün előtt a gépkocsi megállt, s kiszállt belőle egy terepszínű egyenruhás kínai, Lin Piao. A törzsfőnök kíséretében felment a tribünre.

— A parancsnokságom alatt álló csapatok megérkeztek, hogy részt vegyenek a győzelmi díszszemlén — mondta Lin Piao. — A Kínai Népi Felszabadító Hadsereg üdvözli katonai szövetségeseit...

Lin Piao diadalmasan nézett le a tribünről hadteste katonáira, akik felemelt ökölléi, „éljen!" kiáltásokkal üdvözölték orosz fegyvertársaikat és a szovjet katonai vezetők társaságában álló parancsnokukat.

A három hétig tartó harcokban a szovjet csapatok teljesen szétzúzták a Kwantung-hadsereget. Mandzsúriában több mint hatszázezer japán esett fogságba, köztük százötven tábornok. Halottaik száma elérte a nyolcvanezer főt. Nagy árat fizetett a japán nép a gunbatsu kalandor politikájáért, azért, hogy ez az elvetemült katonai klikk nemzedékeken át hirdette: „Hakko-ichiu!" — az egész világot japán tető alá. S Japán történetében talán most először nem igazolódott a szamuráj közmondás: „Akármilyen drága is a kard, az ára mindig megtérül."

Az ősi kardokat és a modern fegyvereket kiverték a szamurájok kezéből. Mandzsúria földjén a szovjet csapatok óriási mennyiségű hadizsákmányt ejtettek: csaknem ezer repülőgépet, ezerkétszáz különböző kaliberű löveget, nyolcezer aknavetőt és gépfegyvert, háromszázezer puskát, ezer gépkocsit, hétszázötven lőszer-, fegyver- és élelmiszerraktárt.

Nem adatott könnyen ez a győzelem a szovjet népnek: a mandzsúriai harcokban nyolcezer katona elesett, huszonkétezer pedig megsebesült.

Ám a Keleten vívott augusztusi harcokban aratott győzelem jelentőségét nemcsak az adja, hogy a Szovjet Hadsereg helyreállította az államhatárokat, hogy gazdag hadizsákmányt szerzett, és több százezer katonát ejtett foglyul, hanem az is, hogy elfojtotta a Távol-Kelet állandó tűzfészkét, hogy internacionalista kötelességét teljesítve kedvező feltételeket teremtett az ázsiai kontinens népeinek felszabadító harcához, s elsősorban Kína dolgozó népének felszabadulásához. S nemcsak a feltételeket teremtette meg ehhez . . .

A japánoktól zsákmányolt fegyverzetet — a milliós létszámú Kwantung-hadsereg egész felszerelését — ellenszolgáltatás nélkül megkapta a kínai néphadsereg. E fegyverek nélkül a kínai nép győzelme elképzelhetetlen lett volna.

Amikor Lin Piao a győzelem ünnepére Mukdenba érkezett, Mao Ce-tung nevében ismét azt kérte, hogy segítsék őket fegyverekkel. Ezúttal Lin Piao az Észak-Koreában zsákmányolt japán fegyvereket kérte. Aggódva beszélt arról, hogy Csang Kaj-sek kuomintangista csapatai erőt gyűjtenek, s hamarosan nagyszabású támadást indítanak Harbin ellen. Ha a támadás sikerrel jár, a népi hadsereget elvágják Mandzsúria ipari központjaitól, a partvidéktől és kikötőitől, amelyeken Szovjet-Oroszországból kapják a felszerelést . . .

— Ha ez bekövetkezik — közölte Lin Piao —, nem sokáig

tarthatjuk magunkat. Emberünk van elég, de nincs fegyverünk... Nagy barátunkba, a Szovjetunióba vetjük minden reményünket

Néhány nap múlva fegyverrel megrakott szerelvények indultak el Koreából, Lin Piao meghatottan hálálkodott.

— Sohasem felejtjük el önöknek a testvéri támogatást! Tízezer évig éljenek szovjet barátaink! — ismételgette újra meg újra, és mindenkinek szorongatta a kezét.

Később aztán Dairenbe és Port Arturba látogatott helyettese, Hsziao Csing-Kung, és törzsének főnöke, Liu Ja-lou. Nem győzték magasztalni „nagy barátjukat", kifejezték szeretetüket és odaadásukat, örök barátságot fogadtak. Kértek fővonali mozdonyokat, mert kevés volt nekik, kérték katonai javítóműhelyek építését, kértek fegyvert, lőszert, érdeklődtek aziránt, mennyire hitelesek azok a hírek, hogy az amerikai flotta északra, a Népi Felszabadító Hadsereg hátába akar átdobni kuomintangista csapatokat.

Az amerikaiak szándékairól szóló hírek tökéletesen megfeleltek a valóságnak. A 7. amerikai flotta hajói állandóan ott cirkáltak a Sárga-tengeren. Októberben a parti őrség azt jelentette, hogy amerikai hajók bukkantak fel Port Artur és Dairen közelében. A hajórajt rádión megkérdezték, merre tart és milyen célból. A hajóraj parancsnoka, Settle tengernagy azt válaszolta hogy Dairen kikötőjébe hajóznak, mert fontos tárgyalásaik vannak a szovjet parancsnoksággal.

Csakhogy a hajórajt senki sem hívta meg. A tengernagynak udvariasan tudtára adták, hogy hajói nem futhatnak be a kikötőbe, hogy Dairen közelében, Tasantao szigeténél meg kell állniuk. A parti őrség ütegeit pedig riadóztatták...

A hajóraj megállt a külső horgonyzóhelyen. Tengeri látcsövön át a partról látták, hogy a zászlóshajóról elindult a kikötő felé egy motorcsónak.

A motorcsónakon a hajóraj parancsnokának segédtisztje, Scserbakov másodkapitány ült, egy fehéremigráns családból származó amerikai. Settle megbízásából kereste fel Dairen parancsnokát, Kozlov altábornagyot. Settle ragaszkodott ahhoz, hogy hajóit engedjék be a kikötőbe, mert neki feltétlenül beszélnie kell a szovjet parancsnoksággal... Kozlov közölte, hogy nincs joga erre engedélyt adni. Ami pedig a megbeszéléseket illeti, ő hajlandó udvariassági látogatást tenni az amerikai cirkálón. Hozzáfűzte, hogy szívesen üdvözölné az ame-

rikai szövetségest, és akkor közvetítő nélkül megtárgyalhatnák mindazokat a kérdéseket, amelyek Settle tengernagyot érdeklik.

Így betartották a diplomáciai szabályokat. Az altábornagy, díszegyenruhában, összes kitüntetéseit kitűzve, egy tolmács kíséretében az amerikai cirkálóra érkezett. Üdvözölték egymást, kölcsönösen gratuláltak a győzelemhez. Settle elővett egy üveg whiskyt, kihúzta a dugót, és maga töltött a poharakba. Ezek után rátértek a hivatalos megbeszélésekre.

— Tábornok úr — kezdte Settle —, mindketten katonák vagyunk. Számunkra első a parancs.

— Tökéletesen egyetértek önnel, tengernagy úr...

— A 7. flotta parancsnokától azt az utasítást kaptam, hogy hajórajommal tartsak terepszemlét Dairen kikötőjében, állapítsam meg, hogyan tudnánk a ránk váró akciót megoldani — Settle tengernagy igyekezett a legszabatosabban fogalmazni, végtelenül korrekt volt.

— Milyen akciókról beszél, tengernagy úr? — kérdezte Kozlov.

— Ezek az akciók nem érintik országaink érdekeit... Harmadik szövetségesünkről, Csang Kaj-sek marsallról van szó. Kérésére az Egyesült Államok 7. flottájának Sanghájból Mandzsúriába kell szállítania néhány kínai hadsereget, hogy rendet teremtsen, és véget vessen a testvérharcnak. Dairen az egyetlen erre alkalmas kikötő Dél-Mandzsúriában. Remélem, ön beleegyezik, tábornok úr.

— Nem, nem egyezem bele — válaszolta nyugodtan, de határozottan a daireni kikötő parancsnoka. — Ez kizárt dolog. Remélem, tudja, tengernagy úr, hogy Dairen az érvényes szerződés szerint a bérelt zónához tartozik, és szovjet—kínai vegyesbizottság igazgatása alatt áll. Csak ez a bizottság adhat engedélyt arra, hogy hadihajók fussanak be a kikötőbe. Ilyen engedélyem pedig nincs.

— És ha engedély nélkül megtörténne? — vágott közbe idegesen Settle. — Ha parancsot adok a hajóknak...

— Nos, katonák vagyunk, tehát parancsot kellene adnom, hogy akadályozzák meg a hajók befutását...

— Rendben van, a parancsnokságomhoz fordulok utasításért — közölte látszólag beletörődve Settle —, addig itt maradok...

— Nem, a hajók nem maradhatnak itt... Emlékeztetnem

kell önt, tengernagy úr, a nemzetközi hajózási konvencióra. Önnek a parttól húsz mérföldnyire, a semleges vizekre kell visszavonnia hajóit. Várja be ott parancsnoka válaszát.

— Szeretném megismételni, tábornok úr, hogy parancsom van, s a parancsot köteles vagyok teljesíteni, akár erővel is...

— Én is teljesítem a parancsot — válaszolta ugyanabban a hangnemben az altábornagy. — Beosztottaim a parti ütegeknél pedig kötelesek teljesíteni az én parancsomat, tengernagy úr. És ők nagyon értik a dolgukat.

A tengernagyi kajüt ablakából látszott a part, látszottak az erődítmények a tenger felé szegezett ágyúcsövekkel. Settle gépiesen a part felé pillantott, de nyomban el is fordította fejét. Nyilván megértette, hogy itt erővel nem megy semmire.

Az altábornagy visszatért a partra. Az amerikai hajóraj pedig hamarosan kifutott a tengerre. A 7. flottának nem sikerült Csang Kaj-sek csapatait átdobni Mandzsúriába. Ez is közrejátszott a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg további sikereiben.

A harcok látszólag véget értek. A harcok... Ám a skorpió, ha kilátástalan helyzetbe kerül, saját mérgével öli meg magát... Mandzsúriában minden ok nélkül járványok törtek ki, pestisgócokat találtak, tífuszos, kolerás megbetegedések fordultak elő... Az állatok között felütötte fejét a száj- és körömfájás, a lépfene... Repülőgépen sürgősen Mandzsúriába szállítottak járványügyi osztagokat.

Irina Mikulina százados, a különleges járványügyi osztag parancsnoka Harbinba került. A város közelében súlyos megbetegedések fordultak elő, amelyek pestisre emlékeztettek. A belgyógyászok nem tudtak pontos diagnózist megállapítani, s Mikulina százados az osztag orvosaival Pingfan állomásra ment, ahol a gyanús betegek feküdtek.

Az országútról letértek, s egy hajdani katonai tábor kapuja előtt álltak meg. A tábor most romokban hevert, az épületek helyén csak üszkös falak álltak. Az épületek egy része összedőlt, mintha bombatámadás érte volna, s a téglahalmok alól furcsa gépek, már rozsdásodó üstök látszottak ki. Csak a terület belsejében maradt épségben egy barakkszerű épület, amelyet betonfal és drótkerítés vett körül. Ott feküdtek a gyanús betegek.

Nem maradt semmi kétség, ez csakugyan pestis. Alig néhány beteg volt, de valamennyinek az állapota súlyos. Az

ügyeletes katonaorvos elmondta, hogy aznap ketten haltak meg: egy japán katona és egy orosz fehéremigráns. Mindketten, a többihez hasonlóan abban a japán tudományos intézetben dolgoztak, amely itt működött a lerombolt katonai tábor területén.

— Nézze csak, doktor, mit találtunk a japán katonánál — szólt az orvos, s óvatosan fogott egy sétabotot, amelynek le lehetett csavarni a fogantyúját. A belsejében egy kémcső volt, amelyben csak úgy hemzsegtek a bolhák.

— Hívja fel a front egészségügyi központját — intézkedett Mikulina. — Közölje, hogy Pingfan térségében pestist diagnosztizáltunk.

— Csak nem gondolja... — A belgyógyász elsápadt, torkán akadt a szó. Tisztában volt vele, mit jelent ez. Még az iskolából emlékezett arra a középkori pestisjárványra, amelynek fél évszázad alatt százmillió ember esett áldozatul Európában és a Közép-Keleten. Csakhogy ez ezer évvel ezelőtt volt, de most...

— Szinte bizonyosra veszem — szögezte le Irina. — Ön kapott védőoltást?

— Kaptam, persze... De érintkeztem a betegekkel...

Irinának elszorult a szíve, amikor meglátta a betegeket, meghallotta görcsös, kínos köhögésüket. De uralkodott magán.

— Remélem, minden rendben lesz — nyugtatta a belgyógyászt. — Hívja fel az egészségügyi központot... A legszigorúbb karantént kell bevezetni.

Irina kiadta az utasításokat a járványügyi osztag munkatársainak, majd visszament a terembe, ahol a betegek feküdtek. A japánoknak itt valamilyen irodájuk lehetett. A bejáratnál halomba rakva feküdtek mindenféle iratok, egymásra fektetve álltak az asztalok.

— Mindezt el kell égetni — rendelkezett Mikulina.

Az egyik kis helyiségben elkülönítve feküdt egy asszony, akit ugyanolyan tünetekkel hoztak ide, mint a többit. Irina szóba elegyedett vele, megmérte a lázát. Az asszony nagy, kérdő szemeket meresztett rá:

— Irina?... Nem ismer meg, doktornő? — kérdezte tétován, amikor Irina ismét odament hozzá.

Irinának ismerősnek tűntek az elkínzott, öregedő asszony vonásai, de sehogy sem jött rá, ki lehet.

— Orlik vagyok... Okszana... Annyira megváltoztam?!

Irina hallgatott, annyira megdöbbentette ez a találkozás. Emlékezetében a szép kámea-arc maradt meg, finom, nemes vonásaival... Most pedig egy öregasszony feküdt előtte, mély ráncokkal barázdált pergamenszerű arccal.

— Hogy ismertél meg engem, Okszana?! — kiáltott fel. Gézmaszk takarta az orrát és a száját, csak a szeme és a homloka maradt fedetlen.

— A hangodról meg a szemedről... először nem voltam biztos benne, de amint megszólaltál... Mondd, Irina, pestisem van?

— Nem tudom — hazudta Irina.

— Persze, ez lehetetlen. Annyi évig éltem itt, pestises környezetben, hogy tökéletes immunitással rendelkezem, ahogy a japánok mondták.

— Hol, itt?

— Te nem tudsz semmit, Irina?! — Okszana szaggatottan, izgatott hangon mesélni kezdett. — Megpróbálom röviden elmondani, amíg erőmből futja... A végén kezdem... Az én betegségem nem pestis, ez biztos!

Okszana betegségének valóban nem olyan volt a lefolyása, mint a többi betegének. Nem fulladozott a görcsös köhögéstől, nem volt hideglelése, kínzó fejfájása. S laboratóriumi tenyésztési eredmény mégis azt mutatta, hogy az ő betegsége is pestis.

Okszana elmondta, mi történt a kutatóintézetben másfél héttel azelőtt. Őt már rég áthelyezték a börtönből az alagsorba, ahol az egereket és a patkányokat etette. Úgy érezte, nem bírja sokáig elviselni ezeknek az undorító rágcsálóknak a látványát. Meg sem tudná mondani, mennyi ideig tartott ez így... hónapokig vagy talán évekig... Nemrég távoli dübörgésre figyelt fel. A fülét az alagsor betonpadlójához tapasztotta. A dübörgés napról napra közeledett és erősödött. A japánok nyugtalanoknak, idegeseknek látszottak. Az egyik káplár motyogott valamit, amiből csak annyit tudott kivenni, hogy „... háború... az oroszok támadnak..." S akkor szabadult el itt a pokol... A káplár megparancsolta Okszanának, hogy nyissa ki a ketreceket, és engedje szabadon a patkányokat... azokat, amelyeken a bolhákat tenyésztették, meg a többit is. Először hagyták nyitva a pince ajtaját. Okszana most már tudta, mivel foglalkoznak az intézetben a

japán bakteriológusok, mire való ez az egész intézet: tenyésztik a pestist, a kolerát, a lépfenét! Ezért tartják a ketrecekben az embereket és a patkányokat...

— Itt éltem a bacilusok között, a levegővel együtt lélegeztem be őket, átitatott a mérgük — folytatta Okszana, kissé felemelkedve a priccsen. — Mindent tudtam, s már csak azt kértem a sorstól, hogy ne haljak meg most, ha eddig nem haltam meg... Megértettem, hogy ismét összeakadtam a Gonosszal, és elborzadtam, bár azt hittem, hogy már semmitől sem tudok elborzadni. A japán tudósok az én kezemmel akarták szabadjára engedni a pestist. De szerencsém volt, sikerült a bejárat mellől két kanna benzint lopnom. A benzint szétlocsoltam, és meggyújtottam... magam pedig elrejtőztem. A japánoknak már nem maradt idejük, hogy keressenek, vagy talán azt hitték, hogy én is benn égtem a patkányokkal... Akkor bújtam elő rejtekemből, amikor a japánok már felrobbantották a telepet, és gépkocsikon eltávoztak... Nagyon elfáradtam, Irina, kicsit pihenek, aztán majd folytatom.

A járvánnyal fenyegető pestisgóc ellen hosszú és szívós harc folyt még akkor is, amikor a hadműveletek rég befejeződtek Mandzsúriában. Irina gondosan feljegyzett mindent szolgálati naplójában. Amikor túl voltak a veszélyen, elégettek mindent, ami pestissel fertőzött lehetett, így a naplót is. Jóval később, otthon emlékezetből próbálta rekonstruálni akkori jegyzeteit.

„Milyen furcsa a nemzedékek sorsának találkozása! — írta. — Apám emberek megmentésén fáradozva pestisben pusztult el, és magam is ezen az úton indultam el... Akkor még nem is sejtettem, hogy ez milyen nehéz. Mandzsúriában hasonló helyzetbe kerültünk: karanténba, betegek közé. Csakhogy itt nem egy nővér tört össze véletlenül egy kémcsövet, amelyben pestis tenyészett. A járványt, akárcsak a háborút, katonai egyenruhába bújt, doktori címet viselő mikrobiológusok akarták terjeszteni. Ezt Okszana mesélte el, akivel tíz év után újra találkoztam... Milyen kegyetlen volt hozzá a sors. Mint sértett bosszúálló, aki hitszegő szeretőjében találkozott a Gonosszal, Okszana nem is sejtette, milyen gondosan leplezett és kegyetlen titokra derített fényt, túlélve a japán tudományos intézet bakteriológiai poklát. Végül mégis pestisben halt meg, bár betegségének lefolyása egészen szokatlan volt.

Ez volt az utolsó haláleset a szétrombolt katonai táborban,

amely ugyanolyan katasztrófának a gócává válhatott volna, mint az atombomba.

Az epidemiológus humánus és nemes hivatását választottam, hogy megvédjem az embereket a járványoktól, s belekerültem a háborúba, amely éppoly borzalmas, mint a legiszonyúbb pestisjárvány, ahol a bacilusok válnak fegyverré.

Az epidemiológia évszázadokon át a betegségek megelőzésének a módjait tanulmányozta. S most olyan bakteriológusok egész kollektívájának a tudományos obskurantizmusával találkoztam, akik a kórokozókat a maguk fegyverévé próbálták tenni. Kiderült, hogy a lerombolt intézetben volt egy mezőgazdasági osztály is, ahol tudósok különböző módszereket kísérleteztek ki a búza, a rozs, a háziállatok pusztítására, mindannak a megsemmisítésére, ami az emberek életéhez szükséges. Még a talajt is meg akarták mérgezni, hogy az emberek ne termeszthessenek gabonát... Büszkeséggel tölt el, hogy annak az országnak a katonája vagyok, amely megmentette a világot a fekete haláltól..."

Japán kapitulációja után az atombombázásban részt vevő repülőket az Egyesült Államokba vitték, ugyanazokon a „repülőerődökön", amelyeken harci feladatukat teljesítették. Peter Fleming ott ült Easerley őrnagy mellett, aki a Hiroshima elleni támadás óta komor és zárkózott lett. Az ezredlelkésznek most is gondja volt a repülők lelki üdvösségére. Felszállásuk előtt egy halom bibliát hozott a gépre. Claud Easerley most a bibliát lapozgatta. Olyan szorosan ültek egymás mellett, hogy válluk összeért, s Peter érezte, hogy Claud megremegett.

— Nézd csak, mi áll itt! — kiáltotta, és Peternek nyújtotta a kinyitott bibliát. — Várj, inkább felolvasom. Lukács evangéliuma. Figyelj csak: „És mikor hallotok háborúkról és zendülésekről, meg ne félemljetek... És minden felé nagy földindulások lesznek, és éhségek és döghalálok; és rettegések és nagy jelek lesznek az égből..." Nem rólunk szól ez?!... Én adtam a vezényszót: „A látási viszonyok jók, rajta!"

— Hagyd már abba! — vágott a szavába Joe Stiborik, a bombát célba juttató repülőgép fedélzeti rádiósa. — Mit rágódsz ezen! Ha nem te adtad volna a vezényszót, adta volna más... A bomba akkor is megtette volna a magáét. Hiszen magad mondtad, hogy ősemberek vagyunk... Nesze, igyál!

— Ezért még lakolunk — zárta le a vitát Claud.

Ez a beszélgetés jutott eszébe Peternek, amikor egyik barátja levélben értesítette, hogy Claud Easerley öngyilkosságot próbált elkövetni, felvágta az ereit. Idejében rátaláltak, és megmentették, most kórházban fekszik. Azt mondta, magának kell ítélkeznie önmaga fölött azért a bűntettéért...

„S én talán nem vagyok bűnrészes ebben?" — villant át Peter agyán.

Peter néhány napot felesége szüleinek ranchóján töltött. Jane már nem dolgozott a Manhattan Projectnél, szintén otthon volt. De Peter nem tudott igazán örülni... Megérkezése napján a térdére ültette a fiát, és megkérdezte tőle, mi akar lenni. Az ifjabb Peter csak ennyit válaszolt. „Élő!..."

A kisfiú a rádióban sokat hallott az atombombáról... Mindent átitatott a háború...

Éjjel Jane így szólt hozzá:

— Peter, most, hogy végleg hazatértél, el kell neked mondanom valamit... Emlékszel, a Hawaii-szigeteken morfiumot adtál nekem, hogy megóvj a japán katonák erőszakoskodásától... S amitől tartottunk, mégis bekövetkezett... egy amerikai követte el, egy tiszt... Mindent el akarok mondani neked, Peter, hogy ne gyötrődjek...

Peter végighallgatta, aztán fogta a takaróját, és átment a szalonba, ott aludt.

Reggel egyedül maradt a ranchón. A gyerekeket átvitték a szomszéd farmra, ahol valakinek a születésnapját ünnepelték. Jane a kocsival bement a városba bevásárolni. Magányában még jobban rátört minden keserűség, végképp elviselhetetlennek érezte az életet. Átment Jane szobájába, turkált a holmijában: egy album a családi fényképekkel, egy kötegnyi levél, amelyet ő írt, neki, emléktárgyak, amelyeket különböző külföldi útjairól hozott neki. De amit keresett — a morfiumot —, azt nem találta...

Peter Fleming bekapcsolta a rádiót, de a következő pillanatban már meg is feledkezett róla, kiment a konyhába. Elviselhetetlennek érezte a magányt. Fejében egyre ott motoszkált Claud öngyilkossági kísérlete, éjjel Jane-nel folytatott beszélgetése... Bezárta a konyhaajtót, kinyitotta a gázcsapot, és fejét a karjára hajtva az asztalhoz ült...

A rádió közvetítést adott a „Missouri" fedélzetéről — a japánok aláírták a feltétel nélküli kapitulációt.

Peter Fleming ezt már nem hallotta...

HALÁL A HÁBORÚ UTÁN

Égtek a levéltárak, a halálba menekültek emberek, csak azért, hogy megóvják a titkokat . . .

Igyekezett egyenes tartással, katonásan menni, ahogy egész életében járt, de háta meggörbült, mintha nehéz teher nyomná a vállát, alig bírta emelni szalmapapucsos lábát. Öregesen csoszogott, valóságos aggastyánnak látszott fekete öltözékében, amelynek hátára és ujjaira érdemdús őseinek címereit hímezték. Ez a furcsa ruha és a szalmapapucs (jól ég!) halotti öltözék, élő embernek igen kényelmetlen benne a járás. Kezében a sambo, a hagyományos tálca a lila furoshikiba csavart tőrrel. Rettegés töltötte el. Halni megy . . .

Valamikor Honjo arról ábrándozott, hogy meghal a császárért, az istenek utódjáért. Akkor még fiatal volt, de azóta megöregedett, és semmi kedve búcsút mondani az életnek. De meg kell halnia, mert így döntött a klán, amelyhez tartozik.

Az öreg japán észrevétlen akart maradni, de úgy érezte, hogy mindenki őt nézi. Letért hát egy elhagyott mellékutcába, ahol az egykori házak helyén csak üszkös falak álltak. Nyikorgott a kis kapu rozsdás sarka, s az öregember a kertnek egy elvadult részébe jutott. Erről a kapuról bizonyára nem tudnak az új gazdák, ezért nem tartóztatta fel senki. A magas bozótból keskeny ösvény vitt a kaszárnyára emlékeztető szürke épület felé. Valamikor a vezérkari akadémia működött itt, most amerikaiak telepedtek be, és egy intézetet létesítettek a megszállás problémáinak tanulmányozására. Kinek kell ez az intézet? A rituális öltözéket viselő ember ezt sehogy sem értette. Amaterasu Omikami istennő utódai vereséget szenvedtek a háborúban, az országot idegen katonák szállták meg. Mit kell még ezen tanulmányozni? . . .

Kiért egy tisztásra, egy öreg fához, amelynek tűlevelű ágai

a rizs zöld bugáira emlékeztettek. Honjo ifjú kora óta ismerte ezt a japán cédrust, akkor még kézzel elérte az ágait, de azóta a fa óriássá terebélyesedett Lám, milyen gyorsan nőnek a fák!... E cédrus árnyékában fogadtak egymásnak örök hűséget, kötöttek vérszövetséget – ő meg Doihara. Meg Itagaki is... Mikor is volt ez? Talán még a Meiji-érában, vagy negyven esztendővel ezelőtt... Most Doihara volt az első, aki azt mondta: meg kell halnod, hogy megőrizd a titkot. Aztán Itagaki, Tojo... Ők is azt mondták: igen, meg kell halnod, mert a birodalom mindennél előbbre való, ez a szamurájok törvénye. Nincs nagyobb tisztesség, mint meghalni a császárért... De miért éppen ő haljon meg? Miért nem Itagaki, miért nem Tojo, miért nem Doihara, vagy miért nem Okawa Shumei, ez a meghibbant üzletember? Ők is sok olyat tudnak, amit másnak nem szabad megtudnia... De most már késő ezen töprengeni. Úgy cselekszik, ahogy a Bushido törvénye parancsolja... Csakhogy a Bushido törvénye szerint a halál előtt meg kell őrizni a higgadt nyugalmat. Miért nem szállja meg már ez a nyugalom?!... Az öreg japán megállt a cédrus előtt, felidézte a múltat.

Sokat, sok titkot tudott ő, Honjo Shigeru, s ezeket kell most magával vinnie a sírba. Először ellenkezni próbált: miért éppen reá osztja ki a sors a halált?

Amikor Doihara elment hozzá, és azt mondta, mindent magára kell vállalnia, hogy a többieket megmentse, mert így parancsolja a klán, Honjo nem válaszolt, megígérte, hogy gondolkodik a dolgon. Most kellene egy jó tanácsadó. De ki legyen ez? Kido márki, a főpecsétőr?... Umezu tábornok, esetleg Tojo tábornok? Nem, rájuk nem hagyatkozhat! S akkor Honjónak eszébe jutott Okawa Shumei, a zaibatsunak, az iparosok és bankárok klánjának a feje. Ez még erősebb, mint a katonai klán. Felkereste hát Okawa Shumeit, arra számított, hogy védelmet és támogatást kap tőle.

Augusztus volt, közeledett a daimonji, a halál ünnepe, amikor a holtak lelkei visszatérnek a földre, és az élők velük együtt vigadnak és mulatnak három éjszakán át. A vidám daimonji. Ám nemrég hullottak le az atombombák, s ezúttal nem a holtak lelkei tértek vissza a földre, hanem a földről távoztak tömegesen az élők lelkei.

Okawa Shumei a japán ipari körök papja, prófétája volt. Hosszú éveken át benne volt a keze minden összeesküvésben,

minden politikai gyilkosságban, amellyel eltették láb alól azokat, akik gátolták a császári úton való haladást. Okawa bőkezűen ellátta ötletekkel és pénzzel a katonai klikket. Őt kereste most fel a császár volt hadsegédje. Város környéki villájában Okawa Shumei a dolgozószobába tuszkolta Honjót, s gyorsan becsukta az ajtót.

— Itt most nem lát bennünket senki, ide senki be nem jön — mormogta, miközben az egyik könyvespolcot az ajtó elé húzta.

A zaibatsu hajdan oly nagy hatalmú képviselője most viszszataszító volt. Honjo alig ismert rá régi elvbarátjára, aki mindig olyan választékosan, tartózkodóan, szinte arisztokratikusan viselkedett. Most riadtan nézte vendégét vastag szemüvegén át.

— Jó, hogy eljöttél hozzám, Honjo-san — szólt Okawa, s fenséges gesztussal maga mellé ültette. — Tudni akarod, mit tegyél? Szívesen megmondom, és segítek: hamarosan a császár veje leszek... Az orvostudományok és a műszaki tudományok doktora lettem. Háromszor kaptam Nobel-díjat. Hallottál már róla?... Hohó, most már azt tehetek, amit akarok! Figyelj csak rám...

Honjo megértette, hogy Okawa Shumei megzavarodott. Fel akart állni, hogy távozzon, de Okawa a vállára tette kezét, és leereszkedően azt mondta:

— Nagyra becsülöm szerénységedet, Honjo-san!... De megengedem, hogy még egy keveset mellettem ülj. — Ismét belekezdett hosszú lére eresztett, zavaros meséibe: — Császárunkat római pápává teszem... Igen! Én is tudok a vízen járni, mint Krisztus. Mi sem könnyebb ennél, csak meg kell töltenünk levegővel testünk minden üregét. Mohameddel is szoktam beszélgetni, megajándékozott egy zöld turbánnal. Úgy határoztam, hogy egyesítem az összes vallást... Hakko-ichiu! Engem szólít az ég, de ha meghalok, nem végezhetem dolgomat. Ezért, mint látod, madzaggal idekötözöm magam, hogy el ne szálljak... Szükség van rám itt, a földön. Megtanultam embereket ölni, csak rájuk lehelek, és készek... A levegőből sztrichnint és ciánkálit választok ki... De ennél is jobb az atombomba! Az én agyamban született. Nekünk sok az uránunk, és úgy szórjuk majd a bombákat, mint a diót...

De figyelj csak rám!... Most mondom el a legfontosabbat. Tíz nap alatt ötven költeményt írtam. Látom, ez nem érdekel

téged. De tudod, mi a legfontosabb? Naponta eljár hozzám MacArthur asszony, az amerikai tábornok neje. A tábornok a császár és az isten, ő a parancsnoka a csapatoknak Japánban. Tőlünk szökött meg a Fülöp-szigetekeñ, s most visszatért hozzánk. Össze fogunk barátkozni vele, ezt tudom. MacArthurnét én csak mamának hívom. Múlt éjjel megkérdeztem tőle, milyen gyakran szeretkezik a férjével. Őnagysága összeszidott, azt mondta, rossz fiú vagyok, de aztán kibékültünk. — Okawa bambán felröhögött. — Menj csak el MacArthurhoz, menj el nyugodtan, békülj ki velük, jó emberek...

Okawa Shumei* tovább motyogta zagyvaságait. A császár volt hadsegédje felállt, gyorsan eltolta az ajtó elől a könyvespolcot, és kisurrant a szobából.

Okawa tehát megőrült, s így tanácsadóként nem jöhet számításba. Doihara viszont újra eljött, és elhozta a sambót, a tálcán átnyújtotta a furoshikiba csavart tőrt...

Az akadémia épületének bejárata előtt nagy kiégett folt látszott, a fű tele volt fekete pernyével. Itt is elégették az okmányokat, hogy megőrizzék a titkot... Hamarosan őt is elégetik, mint valami halom iratot, amelyen ez a felirat olvasható: „Kyoku mitsu!" — Szigorúan titkos, veszély esetén elégetendő.

„Kyoku mitsu!..."

Az ajtó nyitva, hosszú folyosó visz a tanácsterem felé. Itt sem törődött senki a fekete kimonós öregemberrel. A tanácsterem ajtaját zárva találta, az ajtón nagy lakat csüngött, mellette egy papírlapon hevenyészett kézírással ez a felirat: „Anyagraktár. Idegeneknek tilos a bemenet!"

„Vajon miért angol nyelvű a felirat?" — villant át Honjo agyán. — Miért nem japánul írták ide? Senki sem köteles megérteni az angol nyelvet..." De megértette, hogy innen nincs hová mennie, itt az út vége. Legyen hát meg, ami elrendeltetett!... Vannak halak, amelyek oda térnek vissza meghalni, ahol a világra jöttek, a Sargasso-tengerbe. Ő itt hal meg, ezen a küszöbön, amelyen át egészen fiatal tisztként belépett az életbe, a hadseregbe... Legyen meg, ami elrendeltetett!

Egy amerikai szakaszvezető talált rá, amikor a raktárba

* Okawa Shumeit, a japán monopoltőkések ideológusát Tokióban a Nemzetközi Katonai Törvényszék elé állították. A bírósági tárgyalás alatt elmegyógyintézetbe szállították.

akart menni. Az öreg japánban még volt élet. Felnyitotta szemét, és elhaló hangon ezt mondta:

— A császár hadsegédje vagyok . . .

Ez november 20-án történt, a Showa-éra huszadik esztendejében, vagyis európai időszámítás szerint 1945-ben. Tokióban, a vezérkari akadémia épületében három hónappal Japán kapitulációja után öngyilkossággal vetett véget életének Honjo Shigeru, a japán hadsereg altábornagya, Hirohito császár volt főhadsegédje. Egykor megkapta a Felkelő Nap rendjének mind a nyolc osztályát, a Szent Kincs rendjét, és kitüntették sok más érdemrenddel. Honjo hosszú éveken át különféle tisztségeket töltött be a császári udvarnál, nagy események középpontjában állt, s lám, mi lett a vége: öngyilkosság a katonai klikk utasítására, amelynek a császár főhadsegédje is tagja volt.

A tábornok villájának óvóhelyén egy fekete aktatáskában megtalálták a végrendeletét. Honjo az alkalomhoz illő hyosho papíron elvbarátai diktálására a következőket írta:

„Bár nem vagyok már az élők sorában, mint olyan embert, aki sok éven át fontos katonai tisztséget töltött be, félelemmel tölt el, hogy a birodalmat a történelemben példátlan pusztulásba sodortam. Bűnömet csak tízezerszeres halálommal tehetem jóvá, mert egyedül én vagyok bűnös, senki más. Sohasem kaptam semmiféle utasítást a kormánytól vagy a legfelső katonai vezetéstől. Mindig saját akaratomból cselekedtem.

Amikor egyéni felelősségem tudatában itthagyom ezt a világot, tiszta szívből imádkozom a császárért, azért, hogy újjászülessen a birodalom, amelynek egész életemet szenteltem.

Honjo Shigeru."

A végrendelethez csatolt lírai mellékletben Honjo tábornok ezt írta:

„Mint ahogy a madár akkor énekel a legszebben, amikor a vég közeledtét érzi, az ember is, legyen bár elvetemült bűnöző, a sír szélén kitárja lelkét, és csak az igazat mondja."

A császár hadsegédje azt akarta, hogy higgyenek neki. Honjo tábornok, aki a birodalom sok titkát ismerte, köteles volt zokszó nélkül teljesíteni klánja követelését, a sírba vinni a legféltettebb titkokat, amelyekbe így vagy amúgy be volt avatva. Honjo feláldozta magát, magára vállalta a felelősséget, hogy mentse a többieket, köztük a császárt és isteni őseit. Így

parancsolta ezt a Bushido törvénye, a szamurájok becsületkódexe, amelyet nem szabad megszegni.

Ugyanígy halt meg Nagano tengernagy és Konoye herceg, így haltak meg a titkos események más tanúi és résztvevői, tőrrel felmetszve hasukat. Csak a gunbatsu — a katonai klikk — főkolomposai ragaszkodtak görcsösen az életükhöz, hogy folytassák a birodalom titkos ügyeit, amelyeket őseik kezdtek.

A császár főhadsegédje, persze, eltúlozta saját személyének fontosságát és felelősségét, bár kétségtelen, hogy a katasztrófához vezető eseményekben maga is részt vett. A Honjo Shigeru által hosszú éveken át őrzött titkok között volt Csang Co-ling kínai marsall halálának a titka, amelyből aztán más titkok adódtak: a mukdeni incidens, nem sokkal később pedig a gyenge akaratú Pu Ji császár elrablása. Honjo alatt kezdtek Harbinban pestisbolhákat tenyészteni, katonai utakat építeni az orosz határok felé, titkos erődítményeket létesíteni a Csendes-óceán távoli tropikus szigetein, palotaforradalmakat szervezni Tokióban. Aztán következett az Oroszország elleni összeesküvés, a Berlinnel kötött titkos szövetség, Pearl Harbor és Szingapúr, Konoye herceg bukása és beosztottjának, Tojónak hatalomra jutása, a vezérkari tervei... Titkok, titkok, titkok...

Ám Hirohito császár főhadsegédjének még a halálával sem sikerült eltemetnie minden titkot, amelyről tudott — fény derült rájuk születésükkor. Ez pedig dr. Sorgénak köszönhető, a titokzatos „Ramsaynak", akinek a jelentései érthetetlen számkombinációk formájában szálltak éveken át az éterbe. Emberei mindig be voltak avatva a japán kormány dolgaiba és terveibe. Két ellentétes titok viaskodott egymással; a háborút szolgáló titok és a békét szolgáló titok.

Ha ezt Honjo Shigeru, a császár főhadsegédje tudta volna! Ha tudta volna, hogy az összeesküvések titka nem volt az ő monopóliuma! Akkor talán nem is öltött volna fekete kimonót és szalmapapucsot, hogy a halálba menjen...

Mindeddig a szigetbirodalom egész története során sohasem fordult elő, hogy idegen ismerte volna a Felkelő Nap Országának legféltettebb titkait. Az első ilyen idegen Sorge volt, aki szíve mélyéből gyűlölte a háborút. S kilenc nemzet képviselői működtek együtt vele. A japán kémelhárításnak csak akkor sikerült felgöngyölítenie a „Ramsay-csoportot", amikor Richard Sorge már nyolc éve működött Tokióban. A csoport

leleplezése okozta Konoye herceg kormányának bukását, amely a birodalom fennállása 2601. évének végén történt.

„A XX. század legnagyobb felderítője", ahogy Nyugaton Richard Sorgét emlegetik, életével fizetett vakmerőségéért. De felfedte a titkokat, a háború megakadályozásán munkálkodott...

Hanako Ishii a rádióból tudta meg, hogy Japán kapitulált. A császár bánatos hangon felolvasta a háború befejezéséről szóló leiratát, s Ishii azonnal felpattant, és indult a Sugamo-börtönbe. Még nem tudta, hogy Ika-san már nincs többé! A világtól elvonultan élt attól az esős naptól fogva, amikor búcsút vett a szeretett férfitól. Csak annyit tudott róla, amennyit a lapok megírtak. Az újsághírek azonban igen szűkszavúak voltak...

Ishii anyja eljárt az ősök templomába, meg-megkongatta a harangot, hogy érkezésére figyelmeztesse az isteneket, imádkozott hozzájuk azért, hogy vegyék el inkább az ő életét, de óvják meg Richard Sorgét, akiről lánya annyi jót mesélt. De az istenek nem hallgatták meg a japán öregasszony imáit.

A Sugamo-börtön kapujánál emberek tolongtak, akik Ishiihez hasonlóan meg akartak tudni valamit letartóztatott hozzátartozójukról. Körülvették a börtönkapun kilépő foglyokat, keresték bennük szeretteiket, érdeklődtek azok sorsa felől... Az egyik fogoly elmondta, hogy Richard Sorgét körülbelül egy évvel ezelőtt kivégezték. Minden remény szertefoszlott...

Aztán közzétették a háború alatt kivégzettek névsorát. Ezen szerepelt Sorge, Ozaki neve is, de hogy Sorgét hová temették, azt senki sem tudta megmondani. Ishii felkereste Asanumát, azt az ügyvédet, aki hivatalból kirendelt védője volt Sorgénak. Az ügyvéd sem tudott semmi bizonyosat, csak annyit hallott, hogy a kivégzetteket a város peremén, a Zashigatani-temetőben hantolták el.

Ishii tovább keresett-kutatott. Bejárt a börtönbe, engedélyt szerzett arra, hogy átnézze a börtönnaplókat. Meg is találta a következő bejegyzést: „Sorge, alias Ramsay, ítéletvégrehajtás 1944. november 7. 10 óra 36 perc 16 másodperc." Azt nem jegyezték be, hogy hová temették. Ishiinek annyit sikerült megtudnia, hogy azokat, akiknek nem volt hozzátartozójuk, a Zashigatani-temetőben temették el, és sírjukra fatáblát tettek az elhalálozás dátumával. Ennek alapján folytassa hát a

kutatást. Ám így sem járt szerencsével. Nehéz idők voltak akkoriban, az emberek elhordták tüzelőnek a fatáblákat.

Négy évig kereste Hanako Ishii Sorge földi maradványait. Egyedül folytatta a keresést, minden segítség nélkül, ellenséges légkörben, gyanakvástól kísérve. Az amerikai katonai hatóságok letartóztatták azzal a gyanúval, hogy Ishii nem is japán, hanem a baloldali beállítottságú amerikai Smedley, Agnes Smedley. Hiszen a Rheingold étteremben Ketel apó Agnesnek nevezte ...

Sok mindent élt át, sokat szenvedett Hanako Ishii, míg végre megtalálta Richard Sorge sírját. A maradványokat elhamvasztották, s a hamu között találtak egy kis aranyrögöt. Ez azokból a koronákból maradt, amelyeket Richard Sorge a motorbaleset után kapott. Hanako Ishii a szeretett férfi emlékére ebből az aranyból karikagyűrűt készíttetett, s a gyűrűt viselte. Így jegyezte el magát a határtalan asszonyi hűség jeléül Richard Sorgéval, sok évvel a férfi halála után.

Aztán nem volt pénze arra, hogy sírhelyet vásároljon a Tama-temetőben. Igen sokba került ott a sírhely. Egy egész éven át Tokió környéki kis házában őrizte Ishii az urnát a férfi hamvaival. Eladott mindent, amit csak nélkülözhetett, kölcsönt vett fel, így valahogy összegyűlt a pénz ... Maga rendelte meg a sírkövet, maga vésette rá a feliratot a szürke gránitra.

Ma ott áll ez a síremlék a Tama-temetőben, magas fenyők és hatalmas, örökzöld japán ciprusok között. A gránitlapon japán katakana írással és latin betűkkel ez a felirat olvasható:

Richard Sorge
1895—1944
Hős nyugszik itt,
Ki életét áldozta a háború ellen vívott harcban,
hogy béke legyen az egész világon.
Született 1895-ben Bakuban,
1933-ban jött Japánba,
1941-ben bebörtönözték
1944. XI. 7-én kivégezték.

Amikor Richard Sorge hamvait a Tama-temetőben a sírba helyezték, Hanako Ishii virágokat vitt a sírra: szegfűt és kri-

zantémot, amelyet Richard annyira szeretett. Vitt még egy fenyőágat hosszú, puha tűlevelekkel, meg egy négyszögletes kis edénykét, egy pici bambuszkanalat és füstölőszert – a japán fenyő tűleveleire hasonlító vékony, törékeny pálcikákat, mindent, ami a gyászszertartáshoz kellett.

Ishii lefektette a virágokat a sírra, az edénykével vizet merített, és a sírkőre öntötte, hogy soha el ne hervadjon az utódok szívében az itt nyugvó férfi emléke... Ez a japán szokás.

Meggyújtotta a füstölőszert, s a zöldes füst vékony szálai a japán cédrusok ágai közé szálltak... Ishii a gránitkő fölé hajolt, és imára tette össze a kezét... Ott állt a sírnál, mint élő síremlék, mint az emberi hűség szimbóluma.

Az azóta eltelt évek elfogulatlan ítéletet formáltak a hajdani eseményekről és az emberek tetteiről.

A világban két erő csapott össze, s győzött az értelem, a humanizmus. A népek nagy erőfeszítéssel leteperték a háború erőit. Hachimana – a háború istene – templomának papjai, az olyan gonosztevők, mint Tojo, Itagaki, Doihara tábornok, akikkel Richard Sorge láthatatlan kardjával párbajt vívott, akasztófán végezték, s az idő betemette nyomaikat...

A fény lovagjai viszont örökké élni fognak az emberiség emlékezetében. Mindenkinek érdeme szerint! Ez a történelem ítélete.

Moszkva–Sanghaj–Tokió, 1961–1968.

TARTALOM

[5] Pestis
[11] Réges-régen
[34] Csang Co-ling halála
[53] Tanaka miniszterelnök
[65] „Sakurakai" — Cseresznyevirágzás Társaság
[80] A frankfurti dr. Sorge
[100] A mukdeni incidens
[116] Itagaki tájékoztatja Sorgét
[134] Egy császár elrablása
[152] Szürke hétköznapok
[180] Irina naplója
[199] Az előtérben Japán . . .
[215] „Ramsay" porondra lép
[232] Az ősök földjén
[248] A cseresznyevirágzás ünnepén
[262] A katonai összeesküvés forrásánál
[274] Egy montreali kanadai
[291] A Terashima család
[305] Mongólia határán
[321] Aki tigriskölyköt akar fogni . . .
[336] A Lukoucsiao-híd
[351] Tavasszal virágzik a rekettye
[362] Újra Kínában
[381] Szovjet önkéntesek
[408] Csangkufeng — Zaozernaja-magaslat
[426] Hűségpróba
[442] Aki tigrisen lovagol . . .
[458] Újabb összeesküvés

[475] A Nomon-Han homokjában
[492] Háromhatalmi szerződés
[507] A japán birodalom legféltettebb titka
[522] Hitler ráveti magát Oroszországra
[538] Rembrandt-kép
[554] Richard Sorge utolsó jelentése
[573] Pearl Harbor — Tokióban és Washingtonban
[592] „Kezdjék meg a Niitaka-hegy megmászását"
[607] A Sugamo-börtönben
[627] A sárga titok
[649] Finálé
[684] Halál a háború után

A KIADÁSÉRT FELEL A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA
SZERKESZTETTE HANGAY SÁNDOR
A BORÍTÓ ÉS A KÖTÉSTERV NAGY BÉLA MUNKÁJA
MŰSZAKI VEZETŐ SZÉCSI ANDOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ LENGYEL JÓZSEF
MEGJELENT 2. KIADÁSBAN 21000 PÉLDÁNYBAN
TERJEDELME 47 (A/5) ÍV

ЮРИЙ МИХАЙЛОВИЧ КОРОЛЬКОВ

КИО КУ МИ:У!

(СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО — ПРИ ОПАСНОСТИ СЖЕЧЬ!)

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ

(НА ВЕНГЕРСКОМ ЯЗЫКЕ)

ПЕРЕВОД ЭДВИНА ЗАЛАИ

РЕДАКТОР ШАНДОР ХАНГАИ

ХУДОЖНИК БЕЛА НАДЬ

Совместное издание издательства имени Кошута (Будапешт ВНР) и издательства «Карпати» (Ужгород, Украинская ССР)

Зак. 127 Бумага № 1. Формат 84×108$^{1}/_{32}$ Печ. л. 21,75. Усл.-печ. л. 36,54. Изд. л. 41,75. Тираж 21 000 Цена 4 руб. 11 коп.

Отпечатано с матриц типографии им. Кошута (Будапешт, ВНР) Киевской книжной фабрикой республиканского производственного объединения «Полиграфкнига» Госкомиздата УССР, г. Киев, ул. Воровского, 24.